

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**ZORUNLU GÖÇTE REFAKATSİZ ÇOCUK
OLMAK: TÜRKİYE VE İTALYA ÖRNEKLERİ**

Apak Kerem ALTINTOP

2502160317

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Nurcan ÖZGÜR BAKLACIOĞLU

İSTANBUL – 2022

ÖZ

ZORUNLU GÖÇTE REFAKATSİZ ÇOCUK OLMAK: TÜRKİYE VE İTALYA ÖRNEKLERİ

APAK KEREM ALTINTOP

Bu çalışmada Türkiye ve İtalya'da uluslararası koruma altında bulunan refakatsiz çocukların deneyimleri ve bu çocuklara yönelik uygulanan politika ve uygulamalar araştırılmıştır. Uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocukların Türkiye ve İtalya'da neden fazla olduğu incelenmiştir. Her iki ülke de kriz bölgelerine sınırdır ve göç rotalarında bulunmaktadır. Ancak bu nedenlerin ağırlığı ve başka hangi unsurların etki ettiği de ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmada Türkiye ve İtalya'nın göç ve uluslararası korumaya dair politikaları, kurumsal yapıları ve süreçler de ortaya konmuş, refakatsiz çocuklar bağlamında nasıl farklılaştığı irdelenmiştir.

Çalışmada yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi, literatür ve veri tabanı taraması ve katılımcı gözlem tekniği kullanılmıştır. Türkiye'de 14, İtalya'da 12 kişi ile olmak üzere toplam 26 kişi ile yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de 14 kişinin 8'i daha önce uluslararası koruma altında bulunan refakatsiz çocuk yani ex-minor'dır. 5'i sivil toplum çalışanı, 1'i ise göç idaresindendir. İtalya'da ise 3 akademisyen, 2 devlet görevlisi ve 7 sivil toplum çalışanı ile mülakat gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın merkezinde refakatsiz çocuklar bulunmaktadır. Göç olgusu içinde aktif bir özne olarak ele alınan refakatsiz çocukların öznellikleri de araştırılmaktadır. Refakatsiz çocukların öznelliklerinin incelenmesi aynı zamanda onların göç ve uluslararası koruma öncesinde, koruma boyunca ve sonrasında elde ettikleri deneyimlerini de analiz etmeyi gerektirmektedir. Bu nedenle sırasıyla i) çocukların/görüşmecilerin genel profilleri ve göç etme nedenleri, ii) göç yolculukları ve sınır deneyimleri, iii) uluslararası korumaya erişimleri ve koruma süreci, iv) beklentileri, hedefleri ve duyumları, v) uluslararası koruma boyunca edindikleri deneyimler ve aldıkları hizmetler, vi) yetişkinliğe geçiş süreçleri incelenmiştir. Çocukların öznelliğinin ortaya konabilmesi için makro-mezo-mikro seviyeler arasındaki doğrudan, dolaylı ve ters ilişkiler de incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Refakatsiz Çocuk, Uluslararası Koruma, Türkiye, İtalya, Uluslararası Göç

ABSTRACT

**BEING an UNACCOMPANIED MINOR in FORCED
MIGRATION: CASE of TURKEY and ITALY**

APAK KEREM ALTINTOP

In this research, the experiences of unaccompanied minors under international protection in Turkey and Italy and the policies and practices applied to these children were investigated. The reasons why unaccompanied minors under international protection are high in Turkey and Italy are also examined. Both countries are near the border crisis areas and are on migration routes. However, the severity of these causes and other factors were also tried to be revealed. In the research, the policies, institutional structures and procedures of Turkey and Italy on migration and international protection were also revealed, and how they differed in the context of unaccompanied minors was examined. In the study, semi-structured interview method, literature and database review and participant observation technique were used. Semi-structured interviews were conducted with a total of 26 people, 14 in Turkey and 12 in Italy. Eight of the fourteen people in Turkey are ex-minors who were previously under international protection. 5 of them are civil society workers and one is from the Presidency of Migration Management. In Italy, interviews were conducted with 3 academics, 2 government officials and 7 civil society workers.

Unaccompanied minors are at the centre of the research. Agency of unaccompanied minors, who are considered as an active agent in the phenomenon of migration, is also investigated. Examining the agency of unaccompanied minors also requires analyzing their experiences before, during, and after migration and international protection. For this reason, i) the general profiles of the minors/interviewers and their reasons for migration, ii) their migration journeys and border experiences, iii) their access to international protection and the protection process, iv) their expectations, goals and perceptions, v) the experiences and services they receive during international protection, vi) transition processes to adulthood were examined. In order to reveal the agency of children, direct, indirect and inverse relationships between levels were also investigated.

Keywords: Unaccompanied Minors, International Protection, Turkey, Italy, International Migration

ÖNSÖZ

Bu çalışmada “İtalya’daki ve Türkiye’deki uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocukların deneyimleri ve onlara yönelik var olan uygulama ve politikalar” incelenmiştir. Bu fikrin ortaya çıkışı elbette tesadüfi değildir. Hayatım boyunca çalıştığım konuların adeta bir birleşimi niteliğindedir. 2013’ten bu yana gençlik, 2015’ten bu yana çocuk hakları ve 2017’den bu yana göç çalışan biri olarak bu üç alanı bir araya getirebilme şansını yakalamam hem alınmış bir karar hem de hayatın beni sürüklediği bir yoldu. Bu yol yani doktora yolculuğum yeni fırsatlar sağlayıp yeni kapılar açarken aynı zamanda zorluklarla ve fedakarlıklarla doluydu. Öyle olmasını da bekliyordum. Ancak bu zorlukların tek başına aşılması mümkün değildi. Bu nedenle çok değerli hocalarımın, büyüklerimin, arkadaşlarımin ve aynı şeyleri kendine dert edinmiş kişilerin desteği çok önemliydi. Burada isimlerini anarak onlara teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

İlk olarak bu süreci özel sektörde veya akademi dışında çalışmaya gerek kalmadan devam ettirmem YÖK 100/2000 Bursiyeri olmam sayesinde. Bu nedenle YÖK’e teşekkür ederim. Ayrıca 2009 yılından beri farklı konumlara geçici olarak taşınmış olsa da İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi çatısı altında olmak çok değerli bir deneyim ve paha biçilemez bir süreçti. Doktora sürecimde de diğer aşamalarda olduğu gibi SBF’de olmaktan, ünlü koridorlarında sohbet edip, fakülte önünde çay ve kahve içip aklımdaki konuları genişletmekten her zaman keyif aldım ve mutluluk duydum. SBF’yi bir ruh ve aidiyet hissedilen bir yer haline getiren şey sadece orada geçirilen zaman değil aynı zamanda desteğini her zaman hissettiğim değerli hocalarımin ve arkadaşlarımin da varlığıydı. Bu vesile ile bu araştırmanın gerçekleşmesinde, dizayn edilmesinde ve nitelikli hale gelmesinde büyük payı olan danışmanım Prof. Dr. Nurcan Özgür Baklacioğlu’na teşekkür ederim. Her zaman desteğini hissettiren, önümü açan ve yeni vizyonlar katarak bugünkü ben olmamda payı olan Dekanım Prof. Dr. Ayşegül Komsuoğlu’na, tez izleme sürecinde çok değerli deneyimlerini, düşüncelerini ve önerilerini içtenlikle ve samimiyetle sunan değerli hocalarım Doç. Dr. Sevim Budak’a ve Doç. Dr. Sevgi Usta’ya teşekkür ederim. Bu yolculuğun çok keyifli ve özlemle andığım 6 ayı da Floransa Üniversitesi’nde geçti. Düşüncelerini, akademik birikimini ve ağlarını benimle paylaşan ve İtalya’daki araştırma sürecimi kolaylaştıran Floransa Üniversitesi, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bölümü’ndeki danışmanım Prof. Dr. Alberto Tonini’ye ve İtalyanca metinleri

İngilizceye çevirmemde yardımcı olan ve sahada desteğini esirgemeyen Siyaset Bilimi lisans öğrencisi Lorenzo Dardani'ye teşekkür ederim.

Dahası çalışmamı çocuk hakları, mülteci hakları ve metodoloji bağlamında zenginleştiren ve yıllardır beraber çalışmaktan mutluluk duyduğum değerli hocam Prof. Dr. Oğuz Polat'a ve Dr. Öğr. Üyesi Merve Hazer yiğit'e teşekkürlerimi sunarım. Doktora sürecini aynı dönemde benimle birlikte yaşayan, benzer zorluklara göğüs geren ve varlıkları ve dert ortaklıkları ile düştüğümde ayağa kalkmamda yardımcı olan değerli dostlarım Ece Çim ve Yasin Özbey iyi ki varlar. Onlara da çok teşekkür ederim.

Doktora araştırmasının bir önemli yönü de saha çalışmasıdır. Değerli hocalarım desteği çok kıymetliydi. Dahası refakatsiz çocuklarla ilgili deneyimlerini içtenlikle paylaşan Burcu Tay Küçükoğlu ve İtalya'da saha bağlantılarını tereddüt etmeden paylaşma inceliğini gösteren Tiziana Colasanti'ye de teşekkür ederim. Bu süreç sadece akademik destek değil manevi ve maddi destek ile aşılabilecek bir süreç. Değerli dostlarımın ve büyüklerimin desteği olmadan deneyimlediğimden daha zor bir süreç geçirirdim. Bu yüzden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve İtalyanca çevirilerde desteğini zaman fark etmeksizin veren dostum Ege Gutay'a, desteğini her zaman hissettiren ve hiçbir anımda beni yalnız bırakmayan manevi kardeşim Birkan Gürbüz'e, neşesiyle ve sırdaşlığıyla süreci katlanılır kılan Melis Gürbüz'e ve 1996'dan beri her anıma şahitlik eden en büyük destekçilerimden Av. Selmin Boyraz'a teşekkür ederim. Abiliğini her zaman hissettiren, bir elinin her zaman omzumda olduğundan emin olduğum ve bazı adımları çok daha rahat atabilmeme vesile olan manevi abim Uğur Över'e de teşekkür ederim.

Son teşekkürüm elbette aileme. Onlar olmadan doktorayı bitirebilmem mümkün değildi. Onların desteği olmadan bu sürece katlanmam da... İyi ki varlar. Destekleri bu süreci katlanılır ve devam edilebilir kıldı. Hayatında benim için fedakarlıklarını hiçbir zaman esirgemeyen anneannem Güler Apak'a, babam Burçin Oraloğlu'na, annem Aslıhan Oraloğlu'na ve ikizim Kaan Apak Altıntop'a ne kadar teşekkür etsem de az ne yazsam yetersiz kalır, haklarını asla ödeyemem. Ancak bir kişi var ki artık bizimle olmasa da onun da desteğini her zaman hissettim. Her umudum azaldığında onunla konuşup yoluma devam ettim. Tezimi de ona adadığım dedem Yaşar Apak'a ayrıca teşekkür ederim.

Apak Kerem ALTINTOP

Ekim 2022, İstanbul

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	II
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ	IV
TABLolar LİSTESİ	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
HARİTALAR LİSTESİ	XII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL, KURAMSAL ve METODOLOJİK ÇERÇEVE

1.1. Kavramsal Çerçeve.....	7
1.1.1. Zorunlu Göç	7
1.1.2. Karma Göç	11
1.1.3. Uluslararası Koruma Kavramı ve Türkiye ile İtalya'daki Yansıması.....	21
1.1.3.1. Türkiye'de Uluslararası Koruma ve Statüler	28
1.1.3.2. İtalya'da Uluslararası Koruma ve Statüler.....	31
1.1.4. Zorunlu ve Karma Göçte Refakatsiz Çocukluk.....	34
1.2. Kuramsal Çerçeve: Göç ve Çocukluk Çalışmalarını Buluşturmak.....	43
1.2.1. Göç Literatüründe Teorik Tartışmalar ve Sistem Teorileri	43
1.2.2. Göç ve Çocukluk Çalışmalarını Bir Araya Getirmek: Göç Sistemleri Teorisinde Sınırlılıklar ve Olanaklar	54
1.3. Göçte Çocukluk Araştırmalarında Yöntem, Sınırlılıklar ve Zorluklar.....	57

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE ve İTALYA'DA ULUSLARARASI KORUMA POLİTİKALARI ve REFAKATSİZ ÇOCUKLAR

2.1 Türkiye'nin Göç ve Uluslararası Koruma Politikası ve Refakatsiz Çocuklar ...	68
2.1.1. Verilerle Türkiye'de Göç ve Refakatsiz Çocuklar	68
2.1.2. Türkiye'nin Göç ve Uluslararası Korumaya Yönelik Politikasının Gelişimi	73
2.1.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem: Osmanlı Devleti'nin Son Dönemi.....	73
2.1.2.2. Erken Cumhuriyet Dönemi: 1923-1950 Arası Dönem.....	76
2.1.2.3. 1950'dan 1980'lere: Hem Göç Alan Hem Göç Veren Ülke	79

2.1.2.4. 1990 Sonrası Kitlesele Sığınma Hareketlerinde Artış ve Güvenikleştirme	83
2.1.3. Türkiye'nin Göç ve Uluslararası Koruma Sisteminin Kurumsal Yapısı	95
2.1.3.1. Türkiye'nin Göç Sisteminde Başlıca Aktörler ve Kurumlar	96
2.1.3.1.1. İçişleri Bakanlığı'nın Göç ve Uluslararası Korumaya İlişkin Yapısı	96
2.1.3.1.1.1. Göç Kurulu.....	98
2.1.3.1.1.2. Göç İdaresi Başkanlığı	99
2.1.3.1.2. Dışişleri Bakanlığı'nın Göç ve Uluslararası Korumaya İlişkin Yapısı	103
2.1.3.1.3. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Göç ve Uluslararası Korumaya İlişkin Yapısı	104
2.1.4. Türkiye'deki Uluslararası Koruma Prosedürleri ve Uygulama.....	106
2.1.4.1. Uluslararası Koruma Prosedürlerine Erişim ve Kayıt İşlemleri	109
2.1.4.2. Başlıca Prosedürler	114
2.1.4.2.1. Olağan Prosedür.....	114
2.1.4.2.2. Kabul Edilemezlik Prosedürü.....	116
2.1.4.2.3. Sınır Prosedürü.....	116
2.1.4.2.4. Hızlandırılmış Prosedür	117
2.2. İtalya'nın Göç ve Uluslararası Koruma Politikası ve Refakatsiz Çocuklar....	119
2.2.1. Verilerle İtalya'da Göç ve Refakatsiz Çocuklar.....	119
2.2.2. İtalya'nın Göç ve Uluslararası Koruma Politikasının Gelişimi	125
2.2.2.1. 1861 İtalyan Birliği'nden 1970'lere: Yapısal Eksiklik Dönemi	128
2.2.2.2. 1970-1986 Arası Dönem: Foschi Yasası	129
2.2.2.3. 1986 – 2002 Arası Dönem: Göç Yasaları ve Reformlar	130
2.2.2.4. 2002 Sonrası Ekonomik ve İnsani Kriz Ortamında Göçün Politik Kullanımı.....	137
2.2.3. İtalya'nın Göç ve Uluslararası Koruma Sisteminin Kurumsal Yapısı	147
2.2.3.1. İtalya'nın Göç Sisteminde Başlıca Aktörler ve Kurumlar	147
2.2.3.1.1. İçişleri Bakanlığı'nın Göç ve Uluslararası Korumaya İlişkin Yapısı	148
2.2.3.1.2. Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Göç ve Uluslararası Korumaya İlişkin Yapısı.....	154
2.2.3.1.3. Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı'nın Göç ve Uluslararası Korumaya İlişkin Yapısı	155
2.2.4. İtalya'daki Uluslararası Koruma Prosedürleri ve Uygulama	156

2.2.4.1. Uluslararası Koruma Prosedürlerine Erişim ve Kayıt İşlemleri	158
2.2.4.2. Başlıca Prosedürler	162
2.2.4.2.1. Olağan Prosedür.....	162
2.2.4.2.2. Dublin Prosedürü	167
2.2.4.2.3. Kabul Edilemezlik Prosedürü	171
2.2.4.2.4. Sınır Prosedürü	172
2.2.4.2.5. Hızlandırılmış Prosedür	174
2.2.4.2.6. Acil Prosedür	175

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI KORUMA ALTINDAKİ REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN DENEYİMLERİ ve KORUMA SÜREÇLERİNİN ÖNCESİ, SIRASI ve SONRASI

3.1. Uluslararası Koruma Altındaki Refakatsiz Çocukların Genel Profilleri ve Göç Etme Nedenleri	177
3.1.1. Türkiye'deki Refakatsiz Çocukların Genel Profili ve Göç Etme Nedenleri	177
3.1.2. İtalya'daki Refakatsiz Çocukların Genel Profili ve Göç Etme Nedenleri	182
3.2. Uluslararası Koruma Altındaki Refakatsiz Çocukların Yolculukları ve Sınır Deneyimleri	190
3.2.1. Türkiye'deki Refakatsiz Çocukların Yolculukları ve Sınır Deneyimleri...	190
3.2.2. İtalya'daki Refakatsiz Çocukların Yolculukları ve Sınır Deneyimleri	198
3.3. Uluslararası Koruma Altındaki Refakatsiz Çocukların Korumaya Erişimleri ve Uygulama	206
3.3.1. Türkiye'deki Refakatsiz Çocukların Uluslararası Korumaya Erişimleri ve Uygulama.....	206
3.3.2. İtalya'daki Refakatsiz Çocukların Uluslararası Korumaya Erişimleri ve Uygulama.....	215
3.4. Uluslararası Koruma Altındaki Refakatsiz Çocukların Hak ve Hizmetlere Erişimleri	222
3.4.1. Türkiye'deki Refakatsiz Çocukların Hak ve Hizmetlere Erişimleri	223
3.4.2. İtalya'daki Refakatsiz Çocukların Hak ve Hizmetlere Erişimleri.....	230
3.5. Refakatsiz Çocukların Uluslararası Korumaya Erişim Deneyimleri Bağlamında Beklentiler, Ağlar ve Hedefler	235
3.5.1. Türkiye'deki Refakatsiz Çocukların Uluslararası Korumaya Erişim Deneyimleri Bağlamında Beklentiler, Ağlar ve Hedefler	236
3.5.2. İtalya'daki Refakatsiz Çocukların Uluslararası Korumaya Erişim Deneyimleri Bağlamında Beklentiler, Ağlar ve Hedefler	243

3.6. Uluslararası Koruma Altındaki Refakatsiz Çocukların Yetişkinliğe Geçişleri ve Sonrası.....	247
3.6.1. Türkiye'deki Refakatsiz Çocukların Yetişkinliğe Geçişleri ve Sonrası ...	247
3.6.2. İtalya'daki Refakatsiz Çocukların Yetişkinliğe Geçişleri ve Sonrası.....	254
3.7. Türkiye ve İtalya'daki Refakatsiz Çocukların Geçtikleri Süreçlerin ve Deneyimlerinin Karşılaştırılması	261
SONUÇ	273
KAYNAKÇA	283
EKLER	304
ÖZGEÇMİŞ	306

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye’de Mülakat Yapılan Katılımcıların Listesi	s.61
Tablo 2: İtalya’da Mülakat Yapılan Katılımcıların Listesi	s.62
Tablo 3: Türkiye’de İkamet İzni ile Bulunan Yabancıların Dağılımı	s.68
Tablo 4: Yıllara Göre Türkiye’ye Yapılan Uluslararası Koruma Başvurusu	s.70
Tablo 5: Yıllara Göre Türkiye’deki Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler	s.71
Tablo 6: Yıllara Göre Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayıları	s.72
Tablo 7: İtalya’ya Varışta En Sık Bildirilen Göçmen Uyrukları – 2021	s.120
Tablo 8: İtalya’ya Göç Edenlerin Sayısı (2014-2021)	s.121
Tablo 9: İtalya’ya Göç Edenlerin Sayısı - Aylık Bazda (2016-2021)	s.122
Tablo 10: Akdeniz’deki Kayıp Göçmenler (2014-2021)	s.123
Tablo 11: İtalya’ya 2021 ve 2020 Yılları Arasında Yapılan Uluslararası Koruma Başvurusu	s.124
Tablo 12: İtalya’nın Göç ve Uluslararası Korumaya Yönelik Kurumsal Yapısı	s.148
Tablo 13: Deniz Yoluyla İtalya’ya Gelenlerin Sayısı – 2020	s.159
Tablo 14: 2020 Yılında İtalya’daki Dublin Prosedürü Gereği Gelen ve Gidenler ..	s.169
Tablo 15: Türkiye’deki Uluslararası Koruma Altındaki Refakatsiz Çocuk Katılımcıların Profilleri	s.177
Tablo 16: 2022 (30.04.2022 itibarıyla) Yılında İtalya’daki Refakatsiz Çocukların Cinsiyeti	s.183
Tablo 17: 2022 (30.04.2022 itibarıyla) İtalya’daki Refakatsiz Çocukların Yaş Skalası	s.183
Tablo 18: İtalya’daki Refakatsiz Çocukların Mevcudiyeti (2014-2021)	s.184
Tablo 19: İtalya Topraklarına Varan Refakatsiz Çocuk Sayısı (2014-2021)	s.185
Tablo 20: Menşe Ülkelerine Göre Refakatsiz Mülteci Çocukların Sayısı – 2022 ..	s.186
Tablo 21: Türkiye’deki Katılımcı Refakatsiz Çocukların Kimlerle ve Nasıl Geldikleri	s.197

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Uluslararası Göç Sistemi Çerçevesinde İki Ülke	s.50
Şekil 2: Neden Bağlam İçeren Sistem Teorisi	s.51
Şekil 3: Araştırmanın Bütüncül Teorik Yaklaşımı	s.56
Şekil 4: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı'nın Yapısı	s.97
Şekil 5: Türkiye'deki Uluslararası Koruma Süreci	s.113
Şekil 6: İtalya'daki Uluslararası Koruma Süreci	s.161

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: İtalya'daki Sıcak Noktalar ve Sınır Prosedür Yerleri	s.172
Harita 2: Kuzey İtalya Haritası ve Sınır Geçiş Bölgeleri	s.202

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
ANCI	: İtalyan Belediyeleri Ulusal Birliği
ASAM/SGDD	: Sığınmacı ve Göçmenler Dayanışma Derneği
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BSRM	: Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri
CARA / CAS	: Valiliklere Bağlı Olağanüstü toplu Kabul Merkezleri
CNDA	: Sığınma Hakkı Ulusal Komisyonu
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇODEM	: Çocuk Destek Merkezi
EASO	: Avrupa İltica Destek Ofisi
EUNAVFORMED	: Avrupa Birliği Akdeniz Deniz Kuvvetleri
EURODAC	: Avrupa İltica Daktiloskopi Veri Tabanı
EUROPOL	: Avrupa Polis Teşkilatı
EUROSTAT	: Avrupa İstatistik Ofisi
FAMI	: Göç ve Uyum Fonu
FRONTEX	: Avrupa Sınır ve Sahil Güvenliği
GİB	: Göç İdaresi Başkanlığı
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GST	: Göç Sistemleri Teorisi
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
IRO	: Uluslararası Mülteci Örgütü
ISMU	: Multi-Etnisiteli İnisiyatifler ve Çalışmalar Fonu
ISTATI	: İtalya Ulusal İstatistik Enstitüsü
İGİM	: İl Göç İdaresi Müdürlüğü
İKGV	: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
KBRM	: Koruma, Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri
MC	: Milletler Cemiyeti
PNA	: Ulusal Sığınma Ağı
SAI	: Kabul ve Entegrasyon Sistemi

GİRİŞ

Sığınmacı göçü dahil düzensiz göçün iyiden iyiye tartışılmaya, güvenlikleştirilmeye ve kontrol altına alınmaya çalışıldığı bir dönemin içinden geçmekteyiz. Sınırlara yönelik politikaların nereden geldiğine bağlı olarak sertleşip gevşediği, menşei ülkeye göre yabancı düşmanlığının artıp azaldığı, uygulama ve muamelelerin göç eden kişilerin hangi vatandaşlığa sahip olduğuna göre yeniden biçimlendirildiği bir sürece tanıklık etmekteyiz. Bir yandan sert uygulamalar ve acımasız müdahaleler söz konusudur. 2022 yılının Haziran ayında İspanya'nın Kuzey Afrika'daki topraklarından Melilla'ya geçmeye çalışan göçmenlerden en az 37 tanesinin Fas ve İspanyol polislerinin sert müdahalesi sebebiyle hayatını kaybetmesi,¹ Kasım 2021'de Belarus'tan Polonya'ya geçmeye çalışan sığınmacı ve göçmenlerin geri itilmesi ve ormanda 1.5 yaşındaki bebek² dahil 10'dan fazla kişinin hayatını kaybetmesi ve yüzlerce insanın insani olmayan koşullarda beklemesi³ örnek olarak gösterilebilir. Diğer yandan Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile başlayan mülteci hareketine karşı Avrupa Birliği kapılarını açmış ve korumaya erişimlerini sağlamıştır. Bu son derece önemli ve yerinde bir hamledir ancak ırk, sosyal aidiyet, din ve milliyet ayrımı olmadan herkese eşit derecede yaklaşmak hak temelli bir perspektifin vazgeçilmez prensiplerinden olmalıdır. Ancak karışımıza çıkan örnekler böyle olmadığını defalarca kanıtlamıştır. Dahası yabancı düşmanlığı nedeniyle eleştirilen Macaristan Ukraynalı sığınmacılara kucak açmış ancak Ukrayna vatandaşı olmayanları Sırbistan sınırında bekletmiştir.⁴ Bu tür kararlar ve uygulamalar var olan ikiliği ve farklı yaklaşımı tekrar gözler önüne sermektedir.

¹ Joe Middleton, "Melilla Border 'Stampede' Death Toll Rises to 37 as Police Accused of 'Violence'", **The Independent**, 26.06.2022, (Çevrimiçi) <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/melilla-deaths-spain-morocco-b2109707.html>, 28.06.2022.

² Lorenzo Tondo, "One-Year-Old Syrian Child Dies in Forest on Poland-Belarus Border", **The Guardian**, (18.11.2021), blm. World news, (Çevrimiçi) <https://www.theguardian.com/world/2021/nov/18/one-year-old-syrian-child-dies-in-forest-on-poland-belarus-border>, 28.06.2022.

³ "Polonya-Belarus sınırında hapsolmuş insanlar: 'Burası çok soğuk, yemek ve ilacımız yok'", **BBC News Türkçe**, (13.11.2021), (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59262869>, 28.06.2022.

⁴ "Hungary's Pushbacks of Non-Ukrainian Asylum Seekers Akin to Migratory Apartheid [EN/AR] - Hungary | ReliefWeb", (28.06.2022), (Çevrimiçi) <https://reliefweb.int/report/hungary/hungarys-pushbacks-non-ukrainian-asylum-seekers-akin-migratory-apartheid-enar>, 28.06.2022.

Çare olarak da sınırlara duvarların örüldüğü⁵ bir çağda eş zamanlı olarak milyonlarca insan her sene savaş, iç çatışma, doğal afetler, sahip oldukları kimlik veya aidiyet gibi çeşitli nedenlerle zorla ulusal sınırlar içinde ya da ulusal sınırları aşar nitelikte yerlerinden edilmekte ya da gönüllü olarak daha iyi yaşam koşullarına ve iyi şartlara sahip olmak adına göç etmektedirler. 2022 itibarıyla 89,3 milyon kişi dünya çapında zorla yerinden edilmiştir. Bu kişilerin 53,2 milyonu ülke içinde yerinden edilmiş insanlarken 27,1 milyonu mülteci, 4,6 milyonu da sığınmacılardır.⁶ Bu sayılar sadece nicel bir veriyi ifade etmez, aynı zamanda hayatları, hayalleri, zorlukları, mücadele etmeyi ve başarı hikayelerini içinde barındırır. Dahası gelecek yıllarda ulusal sınırları aşacak nitelikteki yerinden edilmelerin iklim krizi sebebiyle daha da artacağı öngörülmektedir. Brown'a göre 2050'de 200 milyon kadar insan iklim değişikliği sebebiyle yerinden olabilir.⁷

Bu veriler göç olgusunun her zamanki gibi geçici bir fenomen olmadığını tekrar etmektedir. Bu olgu var oldukça göçe yönelik tartışmalar, farklı perspektifler, farklı uygulama ve tutumlar var olmaya devam edecektir. Ancak bu araştırma da dahil olmak üzere hak temelli ve insani bir yaklaşım sergilenmesi gereken öncelikli tutum olmalıdır. Zorla yerinden edilen insanlara yönelik söylem ve tartışmalar konjonktüre göre değişmekte ve hedefe yerleştirilen insanların kim olduğu da hem dönemin gelişmeleri hem de tartışmanın yapıldığı ülkeye göre değişmektedir. 2011'den bu yana Suriye'den Türkiye'ye ve Avrupa'ya göç etmek zorunda kalanlar sebebiyle daha çok Suriye merkezli tartışmalar gerçekleşmiştir. Ancak Taliban'ın Afganistan'da yönetime geçmesi, Arap Baharı gibi gelişmeler de gündemi farklı coğrafyalarda farklı hedef kitlelere çekmiştir. Örneğin İtalya'da Afrika kökenli insanlarla ilgili bir tartışma varken, Türkiye'de 2020 sonrası tartışma Afganlılara dönmeye başlamıştır. Dahası tartışmalar ve söylemler sadece Avrupa merkezli değildir. Küresel çapta var olan kriz noktaları 10'dan fazladır. Suriye yanında Venezüella, Orta Afrika Cumhuriyeti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Güney Sudan, Irak, Yemen, Rohingya ve Nijerya kriz

⁵ "Polonya, göçmen akışını durdurmak için duvar inşaatına başladı", **euronews**, 28.01.2022, (Çevrimiçi) <https://tr.euronews.com/2022/01/28/polonya-belarus-tan-gocmen-ak-s-n-durdurmak-icin-s-n-ra-394-milyon-dolar-k-duvar-oruyor>, 28.06.2022.

⁶ UNHCR, "Refugee Statistics", **UNHCR**, 2022, (Çevrimiçi) <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>, 28.06.2022.

⁷ Oli Brown, "Migration and Climate Change", International Organization for Migration, 2008, , 29.09.2019.

noktalarıdır⁸. Sadece savaş ve iç çatışma gibi nedenler değil aynı zamanda Venezüella'daki gibi ekonomik temelli kamu düzenini bozar nitelikteki durumlar sebebiyle de zorunlu göç gerçekleşebilmektedir.

Bununla birlikte dünya üzerinde gerçekleşen iradi ya da zorunlu göç tartışılırken yetişkinler üzerinden devam eden bir retorik bulunmaktadır. Halbuki niceliksel ve/veya niteliksel olarak tartışılan göç eden veya etmek zorunda bırakılan kişilerin veya kitlelerin önemli bir kısmı da çocuktur. Dolayısıyla zorla yerinden edilenler veya göç edenler sadece yetişkinleri değil, aynı zamanda çocukları da içinde barındırmaktadır. UNICEF'e göre dünya genelinde yaklaşık 11 milyonu mülteci statüsü kazanmış olmak üzere 36.5 milyon çocuk zorla yerinden edilmiş olup⁹, 20 milyon çocuk da ulusal sınırları aşar nitelikte göç etmişlerdir. Dünya üzerinde her 8 çocuktan 1'i göçmen iken her 200 çocuktan biri de mülteci konumundadır.^{10 11} Mülteci çocuk sayısı 2005'te 4 milyon iken 2020'de 10 milyonu aşmıştır. Birleşik Krallık merkezli çalışan "*The Children's Society*" örgütüne göre mülteci çocuk sayısı tahmini olarak 13 milyondur. Bu bağlamda mülteci çocukların, göçmen çocuklara oranı yaklaşık %27 iken, yetişkin mültecilerin göçmenlere oranı %4'tür.¹² Göçmen çocuklar içinde mülteci çocukların oranının fazla olması, çocukların zorunlu göç içinde genel ortalamaya göre daha fazla yer aldığını ve riskli sürecin bir parçası olduklarını göstermektedir.

Dahası, mülteci çocukların içinde refakatsiz olarak göç etmek zorunda kalan çocuklar da bulunmaktadır. Afganistan'dan, İran'dan, Suriye'den Afrika'nın çeşitli ülkelerinden Avrupa'ya ve Türkiye'ye tek başlarına göç etmek zorunda kalan çocuklardan, Meksika'dan ABD'ye geçmeye çalışan kaçak göçmenlerin tutuklanması sonucu tek başlarına kalan çocuklara kadar farklı coğrafyalarda refakatsiz çocukluk bulunmaktadır. Her ne kadar refakatsiz mülteci çocukların sayısı dünya genelinde

⁸ UNHCR, "Global Trends: Forced Displacement in 2018", The UN Refugee Agency, 2019, (Çevrimiçi) <https://www.unhcr.org/5d08d7ee7.pdf>.

⁹ Unicef, "Migrant and Displaced Children", 2022, (Çevrimiçi) <https://www.unicef.org/migrant-refugee-internally-displaced-children>, 28.06.2022.

¹⁰ Emily Garin vd., **Uprooted: The Growing Crisis for Refugee and Migrant Children**, 2016.

¹¹ UNICEF, "Children uprooted: Migrant and displaced children are children first", UNICEF, 2020, (Çevrimiçi) https://www.unicef.org/children-uprooted?utm_source=media&utm_medium=email&utm_campaign=uprooted, 25.05.2020.

¹² The Children's Society, "Child refugee statistics", <https://www.childrenssociety.org.uk/>, 2020, (Çevrimiçi) <https://www.childrenssociety.org.uk/what-we-do/our-work/refugee-and-migrant-children/child-refugee-statistics>, 30.05.2020.

kesin olarak bilinmiyor olsa da BMMYK'ya göre 2018 yılı itibariyle 138,600 refakatsiz mülteci çocuk bulunmaktadır.¹³ Avrupa Komisyonu'na göre 2011'den 2021'e kadar, refakatsiz çocuk başvuru sahipleri, ilk kez uluslararası koruma başvurusunda bulunan çocukların toplam sayısının ortalama %15,3'ünü oluşturmuştur. Avrupa Birliği'ne ilk kez uluslararası koruma başvurusu yapan çocukların sayısı 2021'de 166.760'tır.¹⁴ Ortalama alındığında 2021 için 25 bin civarında refakatsiz çocuk olduğu tahmin edilebilir ancak Türkiye'de refakatsiz mülteci çocukların sayısı bilinmediğinden dolayı global olarak sayının toplamda çok daha fazla olması muhtemeldir. Ebeveynlerinden ayrı düşen çocuklar da dahil edildiğinde bu sayı 300 binin üzerine çıkmaktadır.¹⁵ Bu veriler refakatsiz çocuk konusunun daha fazla araştırılması gereken bir alan olduğunu göstermektedir. Bu nedenle bu araştırmada da İtalya ve Türkiye'deki uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocuklar ve onlara yönelik politika ve uygulamalar incelenmiştir.

Bu incelemede İtalya ve Türkiye, göç rotalarının üzerinde olan ve hem hedef hem transit ülke olarak tercih edilen iki mekandır. Bu açıdan araştırma yapılması mümkün benzer iki ülkedir. Ayrıca iki ülkede de yüksek sayıda refakatsiz çocuk bulunmaktadır. Bununla birlikte İtalya'da uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocuklar, Türkiye'dekinden fazladır. Bunun nedeni Türkiye'de geçici koruma altında olanların sayısının fazlalığıdır. Bir başka açık sebep ise göç rotası üzerinde olmaları ve kriz noktalarına deniz ya da karadan sınırlarının olmasıdır. Fakat, göç olgusu sadece bir nedene dayanarak açıklanamayacak kadar karmaşık bir olgudur. Bu nedenle bu karmaşıklığı ifade edebilmek için karma göç kavramına başvurulmuştur. Uluslararası koruma altındaki çocuklar araştırmanın hedef kitlesi olduğundan dolayı ise zorunlu göç kavramına da yer verilmiştir.

Karmaşık bir yapıyı ihtiva eden göç olgusu bağlamında araştırmada uluslararası koruma altında bulunan refakatsiz çocukların Türkiye ve İtalya'da fazla olmasının başka nedenleri ve varsa bu nedenlerin etkileri araştırılmaktadır. Dahası, bu süreçte göç olgusu içinde aktif bir özne olarak ele alınmakta çekingen kalınan çocukların -bu araştırma için refakatsiz çocukların- öznellikleri de araştırılmaktadır. Bu öznenliğin

¹³ UNHCR, "Global Trends: Forced Displacement in 2018".

¹⁴ EC, "Children in Migration - Asylum Applicants", 2022, (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Children_in_migration_-_asylum_applicants, 28.06.2022.

¹⁵ UNICEF, "Children uprooted: Migrant and displaced children are children first".

kendisinin ve boyutunun ortaya konabilmesi için makro-mezo-mikro seviyeler arasındaki doğrudan, dolaylı ve ters ilişkiler incelenmiştir. Bu inceleme Jennisen'in göç sistemleri teorisine nedensellik bağı kattığı teorik çerçeveye dayanmakta ancak politika, ekonomi, ülkelerarası bağlar ve toplum başlıklarından oluşan dörtlü yapının içinden sadece ülkelerarası bağları ve politikayı içermektedir. Bu yapı içinde araştırmanın merkezine de refakatsiz çocuklar oturtulmuştur. Politika başlığı makro seviyeye denk gelirken, ülkeler arası bağlar mezo seviyeye, çocukların kendisi ise mikro seviyeye tekabül etmektedir. Eş deyişle makro seviye ülke politikaları, devlet kurumları ve uluslararası koruma prosedürlerini içermektedir. Mezo seviye sivil toplum ve çocukların için bulundukları ve beslendikleri ağları ifade etmektedir. Mikro seviye ise çocukların bizi kendilerini ve öznel deneyimlerini işaret etmektedir.

Refakatsiz çocukların öznelliklerinin incelenmesi aynı zamanda onların göç ve uluslararası koruma öncesinde, koruma boyunca, ve sonrasında elde ettikleri deneyimlerini de analiz etmeyi gerektirmektedir. Bu nedenle sırasıyla i) çocukların/görüşmecilerin genel profilleri ve göç etme nedenleri, ii) göç yolculukları ve sınır deneyimleri, iii) uluslararası korumaya erişimleri ve koruma süreci, iv) beklentileri, hedefleri ve duyuları, v) uluslararası koruma boyunca edindikleri deneyimler ve aldıkları hizmetler, vi) yetişkinliğe geçiş süreçleri incelenmiştir. Bu altı başlık da saha araştırmasında elde edilen veri ve tespitlerin yanı sıra mikro-mezo-makro seviyenin aralarındaki ilişkiyi de içermektedir. Tüm bu sorgulama ve analiz karma göç ve zorunlu göç kavramları da dahil edilerek gerçekleştirilmiştir.

Yukarıda bahsedilen çerçeve bağlamında ilk bölümde tezin kavramsal çerçevesini oluşturan zorunlu göç, karma göç, uluslararası koruma ve refakatsizlik kavramları incelenmiş ve İtalya ile Türkiye'de nasıl karşılık buldukları irdelenmiştir. Ayrıca çocukluk kavramı ile göç çalışmalarının bir araya getirilmesi hedeflenmiş ve teorik çerçeve ortaya konmuştur. Teorik çerçevede sistemik teoriler detaylı incelenmiş, Bakewell'in göçmen ve mültecinin öznellik savunusu ve Jennisen'in sistemik teoriye nedensellik katması eklenmiş ve araştırmanın teorik çerçevesi oluşturulmuştur. Son olarak tezin metodolojik yaklaşımına yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise araştırmanın daha çok makro boyutunu oluşturan İtalya ve Türkiye'nin göç ve uluslararası korumaya ilişkin politikaları, kurumsal yapıları ve uluslararası koruma prosedürleri incelenmiştir. Her iki ülkenin de kuruluşlarından bu

yana izledikleri göç politikaları dönemselleştirilerek kısaca incelenmiş ve güncel duruma daha detaylı yer verilmiştir. Bunun yapılmasının nedenlerinden biri refakatsiz çocukların yetişkinliğe geçtikten sonra çocuk olmalarından kaynaklı yararlandıkları ayrıcalık ve haklardan artık yararlanamayacaklarından dolayı var olan mevcut politik atmosfer içinde hayatlarını devam ettirmeleridir. Buradaki tarihsel arka planla bugüne kadar evrilerek gelen politikalar ışığında refakatsiz çocukları yetişkinlik çağına geçtiğinde ne beklediğinin daha iyi anlaşılması adına bu kısa tarihsel arka plan anlamlıdır. Uluslararası koruma prosedürleri ise hem güncel içerikleri hem de zaman içinde uğradığı değişiklikler bağlamında bizlere ipuçları vermektedir. Bu amaçla uluslararası koruma prosedürleri genel olarak ortaya konmuş ve şemalaştırılmıştır. Ayrıca uluslararası koruma sistemleri içinde yer alan aktörler detaylandırılmıştır. Bu aktörler göçün idaresinden sorumlu mekanizmalar, bakanlıklar ve temsilciliklerdir. Göç politikaları ve uluslararası koruma süreçleri hem birbiriyle alakalı olması hem de çocukların deneyimlerini etki etmesi açısından önemlidir. Ayrıca bu bölümde refakatsiz çocuklara yönelik verilere, aktör ve prosedürlere yer verilmiştir. Bu bilgilerin asıl detaylandırma üçüncü bölümde yapılmıştır. Çünkü refakatsiz çocukların deneyimleri ile prosedür ve uygulamaların aynı anda ele alınması var olan durumu ve deneyimlerin nasıl şekillendiğini daha bütüncül şekilde ortaya koyacaktır.

Üçüncü bölümde ise Türkiye'deki ve İtalya'daki uluslararası koruma altında bulunan refakatsiz çocukların göç ve uluslararası korumaya dair deneyimleri ve içinden geçtikleri sınır deneyimler, göç yolculukları, uluslararası korumaya erişim, hak ve hizmetlere erişim ve yetişkinliğe geçiş gibi süreçler incelenmiştir. Bu sürecin çocukların da fikirleri dahil edilerek incelenmesi, bir refakatsiz çocuğun kendi ülkesinden gitmeye karar verişinden geldiği ülkede uluslararası korumaya alınarak yetişkinliğe erişmesine kadar olan süreçte ne gibi farklı aktörlerle karşılaştığı, hangi riskler ve tehlikelerden geçtiği, prosedürlerin nasıl işlediği, sosyal ağların bu süreçlerdeki etkileri ve yetişkinlikte çocukları nelerin beklediği derinlemesine araştırılmıştır. Bu araştırma ve inceleme makro-mezo-mikro seviyelerin etkileşimini de içermektedir. Son olarak Türkiye ve İtalya'ya dair karşılaştırma yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL, KURAMSAL ve METODOLOJİK ÇERÇEVE

1.1. Kavramsal Çerçeve

1.1.1. Zorunlu Göç

Göç insanlık tarihi boyunca var olmuş ve olmaya da devam edecek bir olgudur. Sadece 2000'lerin haberleşme ağlarının ve dijitalleşmenin arttığı ve dolayısıyla bilgi alma ve vermenin hızlandığı bir dönemde gündeme gelmiş bir olgu değildir. Elbette burada ele alınan göç çok genel manasıyla hayvanların ve diğer canlıların da mobilize olmasını içerecek kadar geniş değildir. İnsanların hareket halinde olması kastedilmektedir. Dolayısıyla göçe dair tanımlamalar insanlık baz alınarak yapılmıştır.

Göç kimi çevrelerce sınırı aşan ya da aşmayan bir yer değiştirme,¹⁶ kimi zaman hareket halinde olma,¹⁷ yer değiştirme,¹⁸ süreç¹⁹ ya da seyahat etme²⁰ olarak tanımlanmaktadır. Asıl olan şey insanların hareket halinde oluşu yani mobilize oluşudur. Bu hareket halinde oluşun nedenleri göçün türlere ayrılmasını beraberinde getirmektedir. Gidiş nedeni zorunlu olmayan nedenlere dayandığında gönüllü göç, zorunlu olan nedenlere dayandığıdaysa zorunlu göç olarak yapılan ayırım popüler olandır. Ancak zorunlu – isteksiz – gönüllü gibi yapılan ayrımlar da bulunmaktadır. Dahası güncel olarak zorunlu ve gönüllü göç süreçlerinin birbirlerinin içine geçmeye başladığı iddiasıyla karma göç kavramı tekrardan gündeme gelmiştir ve tartışılmaktadır. Bu bölümde göçe dair kavramlar açıklanacak ve neden bu araştırmanın kavramsal olarak zorunlu göç ve karma göçe dayandığı açıklanacaktır.

Zorunlu göç kavramı literatürde genel olarak çatışma ve/veya doğal felaket kaynaklı

¹⁶ IOM, "Key Migration Terms", **International Organization for Migration**, 2022, (Çevrimiçi) <https://www.iom.int/key-migration-terms>, 30.06.2022.

¹⁷ Council of Europe, "Migration", **Manual for Human Rights Education with Young People**, 2022, (Çevrimiçi) <https://www.coe.int/en/web/compass/migration>, 01.07.2022.

¹⁸ Richard Perruchoud, Jillyanne Redpath - Cross (ed.), **Göç Terimleri Sözlüğü**, C. 31, 2. Baskı, IOM, t.y.

¹⁹ Dictionary.com, "Definition of Migration", **Www.Dictionary.Com**, 2022, (Çevrimiçi) <https://www.dictionary.com/browse/migration>, 30.06.2022.

²⁰ Cambridge Dictionary, "Migration", 2022, (Çevrimiçi) <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/migration>, 30.06.2022.

zorunlu bir yer değiştirmeyi ifade edecek şekilde tanımlanmıştır. Önceden de bahsedildiği üzere genel olarak zorunlu göç ile iradi/gönüllü göç karşılaştırılmakta ve iki temel kutup olarak kullanılmaktadır. Göç Terimleri Sözlüğünde zorunlu göç kavramı “doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketini tanımlamak için kullanılan terim” olarak ifade edilmektedir.²¹ Columbia Üniversitesi’ne bağlı Halk Sağlığı Okulu’nda da “mültecilerin ve ÷lke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin (kendi menşe ÷lkeleri içindeki çatışmalarla yerinden edilenlerin) hareketlerinin yanı sıra doğal veya çevresel felaketler, kimyasal veya nükleer felaketler, kıtlık veya kalkınma projeleriyle yerinden edilmiş kişilerin hareketleri” olarak tarif ederken²² Avrupa Komisyonu benzer şekilde “doğal ya da insan kaynaklı nedenlerle, yaşama ve geçim kaynaklarına yönelik tehditler de dahil olmak üzere, bir zorlama unsurunun bulunduğu bir göç hareketine maruz kalan bir kişi (örneğin, mültecilerin ve ÷lke içinde yerinden edilmiş kişi ile doğal veya çevresel felaketler ya da kimyasal veya nükleer felaketler, kıtlık veya kalkınma projeleri nedeniyle yerinden edilmiş kişilerin) hareketleri”²³ olarak tanımlamaktadır. Bu tür tanımlamalar savaş ve çatışma gibi zorunlu nedenlerin yanında insan ya da doğal olarak gerçekleşebilecek doğal felaketler veya doğa ve insanın yaşam alanına zarar verebilecek nitelikteki felaketleri ve kalkınma planlarının sonuçlarını da içermektedir. Bu yaklaşım zorunluluğun sadece silahlı çatışmalarla sınırlı kalmadığını savunmaktadır. Dahası insan yapımı olan ve hükümet kararları ile inşa edilen nükleer santrallerin de patlamaları zorunlu göç hareketinin içinde sayılmıştır.

Uluslararası Göç Örgütü’ne (IOM) göreysel *zorunlu göç*, “etmenler farklı olmasına rağmen, zorlama, baskı veya tehdit içeren bir göç hareketidir. Uluslararası yasal bir kavram olmasa da, zorunlu göç terimi mültecilerin, yerlerinden edilmiş kişilerin (felaketler veya kalkınma projeleri nedeniyle yerlerinden edilmiş olanlar da dahil) ve bazı durumlarda insan ticareti mağdurlarının hareketlerini” tanımlamak için kullanılmıştır.²⁴ Buna göre, zorunlu göç tanımlanırken, göçe neden olan koşulların,

²¹ IOM, “Göç Terimleri Sözlüğü”, Uluslararası Göç Örgütü, 2009.

²² Columbia University, “Forced Migration Learning Module”, (30.09.2019), (Çevrimiçi) <http://www.columbia.edu/itc/hs/pubhealth/modules/forcedMigration/definitions.html>, 30.09.2019.

²³ EC, “Forced Migrant”, 2022, (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/home-affairs/pages/glossary/forced-migrant_en, 01.07.2022.

²⁴ IOM, “Gloassary on Migration”, International Organization for Migration, 2019.

insan kaynaklı ya da doğa kaynaklı olabileceği, ülke içinde veya ülke dışında gerçekleşebileceği, yaşama veya refaha yönelik tehdit, baskı, zorlama barındırabileceği ifade edilmektedir. IOM diğerlerinden farklı olarak insan ticareti gibi insanlık dışı durumları da spesifik olarak belirtmiştir.

Zorunlu göçün geniş tanımlanması, sadece silahlı çatışma, hayati tehlike veya bir afete bağlı olmaksızın kamu düzeninin bozulmasının ve buna bağlı olarak hayatı asgari seviyede devam ettirmenin koşullarının bulunmaması durumunun birçok göç hareketini zorunlu olarak nitelendirmenin önünü açacağı düşüncesiyle uluslararası alanda devletlerin direnci ile karşılaşması muhtemeldir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımının bile günümüzde kısıtlı kaldığını ve revize edilmesi için herhangi bir teşvikin ve hamlenin olmadığını aksine ikincil koruma, geçici koruma gibi yeni statülerle mülteci statüsünün verilmesinin bile zorlaştırıldığı düşünüldüğünde zorunlu göçün de geniş tanımının ve anlayışının devletler arası ilişkilerde ve devlet temsilcilerinin de aktif katılımıyla hazırlanan uluslararası hukuk metinlerinde yer alması pek mümkün görünmemektedir. Mülteci tanımı için evrensel olarak 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki tanım kullanılıyor olsa da daha geniş, tanımı dış müdahale, kamu düzenini ciddi seviyede bozan olaylar gibi nedenlerle genişleten Cartagena Mülteciler Bildirisi, Afrika Deklarasyonu ve Arap Birliği Sözleşmesi de bulunmaktadır. Bahsi geçen yasal metinlerdeki mülteci tanımları geniş olarak uluslararası koruma başlığında tartışılmıştır.

Her ne kadar zorunlu göçün kapsamına dair hem farklı hem benzer tanımlar olsa da zorunlu göç yerine "istemsiz göç" terimini kullanarak, zorunlu göçün iradi göç ile karşılaştırılarak kullanılmasının yanında üçlü olarak kategori haline getiren çalışmalar da bulunmaktadır. Söz konusu kategorilerde zorunlu/istemsiz – isteksiz – gönüllü göç söz konusudur. İnsan göçünü, insanların bir menşe yerden hedef yere kalıcı veya yarı-kalıcı olarak taşınması olarak tanımlayan ve göç hareketinin yurt içinde veya yurt dışında gerçekleşebileceğini ve ekonomik yapıları, nüfus yoğunluğunu, kültürü ve politikayı etkileyebileceğini ifade ederek zorunlu/istemsiz – isteksiz – gönüllü ayrımı yapmaktadırlar. ²⁵ Turton²⁶ ise zorunlu göçü kavramsallaştırdığı çalışmasında,

²⁵ Ping Zhou, "Forced, Reluctant, and Voluntary Migration", (30.09.2019), (Çevrimiçi) <https://www.thoughtco.com/voluntary-migration-definition-1435455>, 30.09.2019.

²⁶ David Turton, "Conceptualising Forced Migration", RSC Working Paper, Working Paper Series, Oxford, United Kingdom, Refugee Studies Centre, University of Oxford, 2003, s. 7-11, , 31.05.2020.

istemsiz göç kavramının yerinde olmadığını, istemsizliğin, ayağımızı masaya çarptığımızda çığlık atmak gibi düşünmeden kasıtsız olarak gerçekleşen durumlar sonucunda gerçekleştiğini ifade etmektedir

Ping'in yaptığı gönüllü-istemsiz-isteksiz ayrımı, göç eden öznenin iradesine ve inisiyatifine dayanıp dayanmadığı, dayanmıyorsa da içinde bulunulan durumun kişi için yer değiştirme ve taşınmayı zorunluluk olarak direktip direktmediğine göre yapılmaktadır. Buna göre insanlar ya istemsiz şekilde hareket etmekte (zorunlu/istemsiz), yer değiştirmeyi teşvik eden (isteksiz) durumlara sokulmakta ya da kendileri göç etmeyi tercih etmektedir (gönüllü).²⁷ Belli durumlar içine düşmek gibi ifade edilen bu tür ayrımlar ve tanılamalar göç eden kişiyi belli şeylere maruz kalarak mobilize olmaya zorlanan pasif nesne olarak görme eğilimindedir. Halbuki zorunlu olarak yerinden edilse de gitmeyi tercih ettiği yöntem, gideceği ya da gitmek istediği ülkeyi tercih etme, kendi stratejisini kurarak düzensiz ya da düzenli yollardan göç etmeyi tercih etmesi aktif özne olduklarının göstergesidir. Her ne kadar sistemik zorunluluklarla göç eden kişinin hamle kapasitesi asimetric güç ilişkisi içinde olsa da bu tek başına pasif olduğu anlamına gelmemektedir.

Zorunlu (istemsiz) göç, zulüm, gelişme veya sömürünün sonucu olan olumsuz bir göç şeklidir. Örneğin, "insanlık tarihindeki en büyük ve yıkıcı göçlerden biri olan 12 ila 30 milyon Afrikalının Kuzey Amerika, Latin Amerika ve Orta Doğu'nun çeşitli yerlerine taşınması yani köle ticareti buna örnektir. Burada Afrikalıların kendi iradeleri dışında göç etmeye zorlanmışlardır. Zorunlu göç her zaman şiddet içermemektedir. Tarihin en büyük istemsiz/zorunlu göçlerinden biri, Çin'deki *Three Gorges* Barajı inşaatı nedeniyle. Yaklaşık 1,5 milyon insanı yerinden eden baraj 13 şehir, 140 kasaba ve 1.350 köyü su altında bırakmıştır." *İsteksiz göç*, bireylerin taşınmaya zorlanmadığı, ancak bulundukları yerdeki olumsuz bir durum ya da durumlar nedeniyle gerçekleştirdikleri göç şeklidir. Üçlü ayrımı kullananlar 1959 Küba devriminin ardından yasal ve yasadışı olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne göç eden büyük Küba göç dalgasının isteksiz bir göç şekli olduğunu ifade etmektedir. İsteksiz göçün bir başka biçimi, Katrina kasırgasını takip eden birçok Louisiana sakininin iç göçünü içermektedir. Son olarak üçlü ayrımın son türü olan *gönüllü göç*, kişinin özgür iradesine ve inisiyatifine dayanan göç olarak ifade edilmektedir. İnsanlar çeşitli

²⁷ Zhou, "Forced, Reluctant, and Voluntary Migration".

nedenlerden dolayı göç etmektedirler. Bu göç, seçenekleri ve seçimleri içermektedir. Hareket etmekle ilgilenen bireyler, genellikle karar vermeden önce iki yerin özelliklerini, artılarını ve eksilerini analiz etmektedirler.²⁸ Bu araştırma bu üçlü ayrımı tercih etmemektedir.

Zhou'nun yaptığı üçlü ayrıma yönelik olarak Tutron, zorunlu göçle eş anlamlı olarak istemsiz göç kullanmanın mantıksız olduğunu ileri sürmektedir. Turton aynı zamanda zorunlu göç kavramı kullanıldığında ortaya çıkabilecek bazı risklerden bahsetmektedir. Zorunlu göç kavramına, zorla yerinden edilen kişi bağlamında yaklaşan yazar, zorunlu göç ya da zorla yerinden edilen kişi gibi kavramların kullanılmasının göç eden kişinin öznelliğini yok etme riskini taşıdığını gündeme getirmektedir. Bu tür tanımlamalar, göç edenlerin homojen bir grup olarak görülmesi riskini doğurabilir. Dahası, zorunlu göç kavramının kendiliğinden ayrı bir göçmen grubu yarattığını ifade etmektedir. Turton'un endişesi, bu ayrım sonucu zorla yerinden edilen kişilerin göç dalgasına kapılmış pasif kurbanlar olarak görülmeleridir. Halbuki zorla yerinden edilmiş olsalar da, kişiler ister bireysel ister hane halkı veya grup olarak, eyleme geçip geçmeyeceklerine, ne zaman ve nereye göç edeceklerine dair aldıkları kararlarla aslında birer öznellik göstermektedirler. Son kertede bahsettiği tehlikelerin farkında kalarak Turton zorunlu göç ya da zorla yerinden edilenler gibi kavramları değiştirmeyi önermemekte, yine de en uygun terimlerin bunlar olduğunu söylemektedir. Bu araştırmada da zorunlu göç ve zorla yerinden edilen kişi kavramı kullanılmaktadır ancak bu kavramlar aynı zamanda göç eden kişilerin kendi öznelliklerini kabul ederek kullanılmaktadır.

1.1.2. Karma Göç

Zorunlu göçe dair bir diğer tartışma da gönüllü / zorunlu ikiliğinden ziyade zorunlu göçün ifade edildiği 1951 Cenevre Sözleşmesi gibi sözleşmelere sıkı sıkıya bağlı bir temsilin sürekliliğinin var olması ve bunun farklı nedenlerle bunun göç eden herkes için mevcut uluslararası koruma rejimini baltalayabileceği ya da daraltabileceği konusundaki endişe sebebiyledir. Bu tartışma bizi karma göç kavramına götürmektedir.

²⁸ Zhou, a.y.

Karma göçün kavramsallaştırılmasında hareket halinde olan insan vurgusu vardır. Hareket halinde olmak, sınır ötesine geçmeyi ve ülke sınırları içinde kalmamayı ifade etmektedir. Karma Göç Merkezi'ne göre karma göç "zulüm ve çatışmalardan kaçan mülteciler, insan ticareti mağdurları ve daha iyi yaşam ve fırsatlar arayan insanlar dahil olmak üzere insanların sınır ötesi hareketlerini"²⁹ ifade etmektedir. Karma Göç Merkezi'nin tanımı sadece zorunlu göçü kapsamamaktadır. Karma denmesinin ana nedenlerinden biri de budur. Bahsi geçen kitleyi baz alan karma göç kavramı, göç edenlerin motivasyonlarının karışması ve hareket halindeki karışmayı tanımlamanın eksenine oturtmaktadır.³⁰ Karma göç kavramı dışında IOM, aynı göç yollarını kullanan ve aynı tür ulaşım biçimlerini tercih edenlerin içinde bulunduğu tanımı ifade etmek için karma hareketler kavramını kullanırken,³¹ BMMYK karma hareketi kavramını tercih etmektedir.³² İster karma hareket ister karma göç kullanılsın odak noktası hareket halinde olanlara olan vurgudur.

Karma göç fikri Oelgemöller için "hareket halinde karışma" ve "motivasyonda karışma" olarak iki bileşenden oluşmaktadır. Birincisi, insanların, bir mekândan ayrıldıktan sonra ve başka bir mekana varmadan önce veya hukuki bir statü tahsis edilmeden önce, hareket halinde olmaları belli bir zorunluluğa dayansın ya da dayanmasın, mekanda/yolculukta "birlikte hareket ettikleri" gerçeğine odaklanmaktadır.³³ Bu odaklanma durumu göç yolunda farklı sebeplerle göç eden kişilerin karışmasını ifade etmektedir. İkincisi ise "hareketliliğe katılma motivasyonu" ile ilgilidir. İnsanların çoğu, zorunlu harekete geçme ya da hareket etme seçeneğine sahip olma karışımı nedeniyle harekete geçmektedir.³⁴ Akışları karma motivasyonlar içeren insanların içermek, savaş ve zulümden kaçan mültecileri ve sığınmacıları ve daha iyi yaşam ve fırsatlar arayan göçmenleri içerdiği anlamına gelmektedir. Bununla birlikte kendi ülkelerini gönüllü olarak terk eden göçmenler de güvensizlik durumlarından kaçarken,

²⁹ Mixed Migration Centre, "Mixed Migration", **Migration Data Portal**, 2019, (Çevrimiçi) <https://www.migrationdataportal.org/themes/mixed-migration>, 05.07.2022.

³⁰ Christina Oelgemöller, "Mixed Migration and the Vagaries of Doctrine Formation since 2015: Colonial and Paternal Protection?", **Interventions**, C. 23, No: 2, 2021, s. 251.

³¹ IOM, "Glossary on Migration", **International Migration Law**, 34, IOM, 2019, s. 141, (Çevrimiçi) https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf, 05.07.2022.

³² UNHCR, "Emergency Handbook", (05.07.2022), (Çevrimiçi) <https://emergency.unhcr.org/entry/44937/migrant-definition%22%20/%20%22:-:text=Mixed%20flows%20may%20include%20asylum,migrant%20in%20an%20irregular%20situation.>, 05.07.2022.

³³ Oelgemöller, "Mixed Migration and the Vagaries of Doctrine Formation since 2015", s. 255.

³⁴ Oelgemöller, **a.g.e.**, s. 250.

mülteciler de daha iyi yaşam ve fırsatlar aramaktadır.³⁵ Motivasyonda karışmadan aslında bu tür bir iç içe geçmişlik olduğunu ifade etmek kavramı anlamak için önemlidir.

Dahası karma göç kavramının, göç akışlarındaki grupları tek tek incelemenin aksine, üç ana nedenden dolayı çağdaş insan hareketlilik modellerini anlamak için değerli bir mercek olduğu iddia edilmektedir.³⁶ Bunlardan birincisi yolculuk uzunluğundan bağımsız olarak hareket halindeki insanlar için kullanılmaktadır. Dolayısıyla hedef ülkeye veya mekana vararak yerleşen kişiler ve menşe ülkeden henüz ayrılmamış kişiler dışarıda bırakılmaktadır. İkinci olarak hareket halinde olanlar benzer risklerle karşı karşıya kalmakta olup benzer deneyimleri paylaşmaktadırlar. Bu kavram hareket halinde olanlar için ek koruma sağlayabilir. Üçüncüsü ve sonuncusu ise hareketin itici güçleri birden fazladır, çok boyutludur ve çoğu zaman iç içe geçmiş durumdadır. Dahası bu nedenler birbirlerini de etkilemektedir.³⁷ Bu karma hale gelme durumunun birçok nedeni bulunmakta birlikte nedenlerin detaylarına girmeden önce var olan iki kutuplaşmış yaklaşımı anlamak daha yerinde olacaktır. Karma göçe dair tartışmanın *“bir tarafında dayanışmayı, hareket halindeki insanların haklarını korumayı ve devletlerin ulusal, bölgesel ve uluslararası mevzuata göre ilkeleri uygulama yükümlülüklerini ön planda tutan daha ilkeli bir bakış açısına sahip olanlar var gibi görünmekte, öte yandan, diğer tarafta siyasi ve toplumsal gerçeklerin daha pragmatik bir yaklaşımı gerektirdiğine inananlar”* bulunmaktadır.³⁸

İdealist perspektife baktığımızda sınırların açık olduğu, göç yolunda ölümlerin azaldığı, hareket halinde olanların ister sığınma ister ekonomik nedenlerle olsun güvenli şekilde varabilmelerini inanmaktadır. Diğer taraftaki realist perspektif ise devletlerin egemenliğine, göçün ve sınırların kontrol edilmesine vurgu yapmaktadır. İdealist perspektifle bakanlar arasında mevcut düzendeki adaletsizliklere atıf yaparak serbest dolaşımı destekleyen,³⁹ refah seviyesi yüksek ülkelerde ve bölgelerde

³⁵ Chris Horwood, Roberto Farin, Bram Frouws, “Getting to Grips - Is Mixed Migration the Ultimate ‘Social Mess’?”, **Mixed Migration Review** 2018, (2018), s. 179.

³⁶ “Mixed Migration”, **Migration Data Portal**, (05.07.2022), (Çevrimiçi)
<https://www.migrationdataportal.org/themes/mixed-migration>, 05.07.2022.

³⁷ a.y.

³⁸ Horwood, Farin, Frouws, “Getting to Grips - Is Mixed Migration the Ultimate ‘Social Mess’?”, s. 178.

³⁹ Bridget Anderson, Nandita Sharma, Cynthia Wright, “Editorial: Why No Borders? | Refuge: Canada’s Journal on Refugees”, 2009, s. 5-18.

doğalarının, dünyanın daha fakir bölgelerindeki pek çok kişinin bilmediği fırsatlara sahip olmasına vurgu yapan,⁴⁰ ulus devlet kavramını radikal olarak sorgulayarak sınırların kaldırılmasını isteyenler⁴¹ bulunmaktadır. Diğer tarafta bulunan görüş ise İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin devlet sınırları içinde dolaşım hakkı tanıdığını ancak bununla birlikte ülkeyi terk etme hakkını da kutsal sayarak başka ülkeye girme hakkını da içermediğine işaret edebilirler.⁴² elbette bu tür sınır geçişlerine yönelik katı bir perspektif ortaya koyan görüşler göç eden sığınmacıların ya da uluslararası koruma arayanların ilgili korumaya erişimlerini kısıtlaması manasında eleştirilere tabii tutulabilir. Şunu da aktarmak gereklidir ki bu iki perspektif bu tartışmanın iki uç noktasıdır. Bu iki uç nokta tartışmanın genel tartışma düzlemini tek başlarına temsil edebilir değillerdir. Asıl olan arada gri alanda yapılan tartışmalar, atılan adımlar ve alınan katı ya da yumuşak önlemlerdir. Karma göç ve onunla ilgili unsurları gündeme getirenlerin bazıları ki bunlar siyasi aktörler, sivil toplum temsilcileri, halk ya da mahkemeler olabilir ve çözüm önerenleri sunmaya çalışanlar bu gri alanda yer almaktadırlar.

Gri alanda bulunan aktörlerden bazıları devletlerin egemenlik alanlarının katı bir uygulama ile korunmasını desteklerken aynı zamanda sığınmacının korunmak amacıyla gittiği ülkeye sağlıklı şekilde erişimini ve uluslararası hukuka uygun şekilde koruma altına alınmasını ya da ağır yoksulluktan kaçan birinin insani şartlarda yaşamasını savunabilir. Bu nedensellikler ekonomik, politik, hukuki veya kültürel de olabilir. Kısıtlı ekonomik fırsatların olduğu ülkedeki aktörlerden biri ekonomik nedenlerden dolayı göçmen veya zorunlu sebeplerden dolayı sığınmacıların ya da uluslararası koruma altındakilerin işgücü piyasasında rekabet yaratmasını var gücüyle desteklemeyebilir ancak kültürel farklılıkların bulunduğu ülkeye zenginlik kattığını savunabilir. Dolayısıyla gri alanın tespiti, iki radikal uçtan birinde taraf olarak durma zorunluluğunu kaldırmakta ve tartışmayı daha anlamlı kılmaktadır.

Karma göçün tartışılması yeni bir durum değildir. Karma göç kavramı, 1970'lerde ve 1980'lerde uluslararası hareketliliği yönetme bağlamında doktrin oluşumu için bir

⁴⁰ Guy Aitchison, "Do We All Have a Right to Cross Borders?", **The Conversation**, 19.12.2016, (Çevrimiçi) <http://theconversation.com/do-we-all-have-a-right-to-cross-borders-69835>, 06.07.2022.

⁴¹ Horwood, Farin, Frouws, "Getting to Grips - Is Mixed Migration the Ultimate 'Social Mess'?", s. 180.

⁴² Horwood, Farin, Frouws, **a.y.**

çözüm olmuştur⁴³ ancak bugün uluslararası koruma alanının daraltılması amacıyla tartışma yürütülmektedir. Bugün tartışılan karma göç kavramının hem dış hem iç politika ve hukuk, hem de göç yönetimi ve gündelik pratikler bağlamında karşılığı bulunmaktadır. Bu karşılıkların ilki bu kavramın bir sorun olarak ele alınıyor olmasıdır. Bu durumda sorunun ne olduğu önemli hale geliyor. Göçün kendisi bir sorun veya kriz hâli değildir. Aksine insanlık tarihine eşlik etmiş bir olgudur ve eşlik etmeye de devam edecektir. Dolayısıyla göç insan doğasının ayrılmaz bir parçasıdır. Bu noktada sorun hale gelenin ne olduğunu sormak gerekmektedir. Tam bu noktada daha önce bahsettiğimiz karmaşık nedenler devreye girmektedir. Bu nedenler arasında ülkelerin ekonomik performansı ve gidişatı, kültürel farklılıklara karşı toleransı, popülist partilerin yükselişe geçmesi, siyasi partilerin göç olgusu üzerinden oy toplamak amacıyla gündem yaratması, ülkelerin bulunduğu coğrafya, sömürge geçmişi bulunan diğer ülkeler ile bağlantısı ve onlarla olan ekonomik, kültürel ve politik bağları, izlemeyi tercih ettikleri dış politika ve iç politika gibi birçok neden sayılabilir.

İkincisi ise karma göçün sorun yaratan olduğu veya sorunlarla ilişkili olduğudur. Dolayısıyla tek bir soruna işaret etmek imkânsız olsa da, karma göç birçok soruna neden olmakta veya en azından bunlarla ilişkili durumdadır.⁴⁴ Bu sorun olma ya da sorunlarla ilişkili olma hali hareket halinde olan insanlar bağlamında da olabilir varılması hedeflenen ülke bağlamında da olabilir. Buna karma göç deniz ve kara gibi farklı karma göç yollarında mobilize olan insanlar için ölüm, fiziksel ve cinsel istismar, insan kaçırma, işkence ve cinayetler gibi aşırı düzeyde risk içermektedir. Nitekim karma göçte öncelikli hareket biçimi düzensiz göçtür ve bu da ulusal sınır yönetimi, güvenlik, ulusların egemenlik hakkı, göç ve çok kültürlü politikalar hakkında çeşitli soruları gündeme getirmektedir.⁴⁵ Bu durum da varılması hedeflenen ülke bağlamındaki sorunları işaret etmektedir. Dolayısıyla hareket halinde olan kişi için sorun hayatta kalmak ve daha iyi ve güvenli bir hayat yaşamak amacıyla başka bir ülkeye gidebilmek iken hedef ülke için sorun gelen kişinin kim olduğu ve hangi köken ülkeden geldiği olabilir. Güney Avrupa'da olanlar için Afrika kökenli ülkelere gelenler bir problem, kriz ya da sorun olma ihtimali taşıırken Ukrayna'dan gelenler sorun olarak algılanmayabilir ya da ne zaman olduğu önemlidir. 1960'larda

⁴³ Oelgemöller, "Mixed Migration and the Vagaries of Doctrine Formation since 2015", s. 250.

⁴⁴ Horwood, Farin, Frouws, "Getting to Grips - Is Mixed Migration the Ultimate 'Social Mess'?", s. 179.

⁴⁵ Horwood, Farin, Frouws, **a.y.**

gerçekleşen göç hareketine insanların yaklaşımıyla 2022'deki göçe yaklaşımının da aynı olması beklenmez. Çünkü zamansal bağlamda devletlerin, insanların ve diğer aktörlerin davranışları ve düşünceleri değişmektedir. Mekansal ve zamansal bağlam güncel olarak ele alınsa da nedensellik derin daha önce bahsedildiği gibi fazla ve birbiriyle ilişkili olması karma göç kavramını değerlendirmeyi, sorunun tespitini ve çözüm önermeyi zorlaştırmaktadır.

Karma göç kavramının bir diğer karşılığı ise iç politikada karşımıza çıkmaktadır. Göç olgusu artık ülkelerin siyasi aktörlerinin veya siyasi partilerinin seçimleri kazanması sağlayan ya da kaybetmesine neden olan bir olgudur⁴⁶ ve hem muhalefet hem de iktidar partili tarafından siyasi araç olarak kullanılan gündem yaratma malzemesidir. Hem zorunlu göçünü hem de yasal göçün artış gösterdiği, demografik yapıların ve ekonomik ilişkilerin değiştiği ve karmaşıkleştığı dönemde göçe dair söylemler farklı aktörler tarafından sert ya da yumuşak olarak dile getirilebiliyor. Ancak politikadaki temel manevraların göçün siyasi bir kazanım aracı olarak kullanımını içerdiğini, kazanım elde etmeye çalışan siyasi aktörler tarafından göçe yönelik uygulamaların ya da kontrollerin sertleştirilmesi gerektiğini içermektedir.

İç siyasette karşılığı olduğu kadar dış siyasette ve hukukta da bir karşılığı vardır. 2015'ten sonraki uygulama ve kabul edilen hukuki metinler bunun göstergelerindendir. Bu değişime araştırmanın da kapsamı Türkiye ve İtalya olduğu için bu iki ülke ve AB nezdinde değinilmektedir. Karma göçün dikkate alınmasını ve düzensiz göçün kontrole alınması arzusunu ilk olarak 2016 yılındaki Mülteciler ve Göçmenler için New York Deklarasyonu'nda⁴⁷ görülmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndaki 193 üye devletin tamamının olumlu oyuyla yani oy birliği ile kabul edilen⁴⁸ Deklarasyon, uluslararası mülteci rejiminin önemin teyit ederken hareket halindeki insanları korumaya yönelik mekanizmaları güçlendirmeye ve geliştirmeye yönelik taahhütleri içermektedir.⁴⁹ Tekrardan hareket halinde olma vurgusu öne çıkmakta olup mülteciliğe veya uluslararası korumaya bir sınırlılık getirilmediği gibi genişleme de

⁴⁶ Horwood, Farin, Frouws, **a.g.e.**, s. 182.

⁴⁷ United Nations High Commissioner for Refugees, "New York Declaration for Refugees and Migrants", **UNHCR**, 2016, (Çevrimiçi) <https://www.unhcr.org/new-york-declaration-for-refugees-and-migrants.html>, 06.07.2022.

⁴⁸ Chris Horwood, Roberto Farin, Bram Frouws, "Managing Flow - A Legal and Policy Overview", **Mixed Migration Review 2018**, (2018), s. 146.

⁴⁹ Refugees, "New York Declaration for Refugees and Migrants".

getirilmediği ifade edilmiştir. Verilen taahhütler mültecilerin korunmasını, göçmenlerin ve mültecilerin insan haklarına tam saygı göstermeyi içerirken 2018 yılında kabul edilmiş olan, Güvenli, Sistemli ve Düzenli Bir Göç İçin Küresel Mutabakatın müzakeresini de içermektedir.

Güvenli, Sistemli ve Düzenli Bir Göç İçin Küresel Mutabakat, *“Birleşmiş Milletler himayesinde hazırlanan, uluslararası göçün tüm boyutlarını bütünsel ve kapsamlı bir şekilde kapsayan, hükümetler arası müzakere edilen ilk anlaşmadır. Devletlerin kendi topraklarına kimin girip kimin kalacağını belirleme konusundaki egemen haklarına saygı duyan ve göç konusunda uluslararası işbirliğine bağlılığını gösteren bağlayıcı olmayan bir belgedir.”*⁵⁰ Küresel Mutabakat 1951 Cenevre Sözleşmesi gibi bağlayıcı değildir bundan dolayı devletlerin konjonktüre bağlı değişimlere bağlı olarak belgeye yönelik kucaklayıcı refleksi değişebilir.

Avrupa bağlamında ise hukuki dönüşümün iz düşümünü Mayıs 2015'te açıklanan Avrupa Göç Gündeminde bulmak mümkündür. AB'de bölgesel düzeyde göç ve uluslararası koruma yönetimine ilişkin çok çeşitli faaliyetleri kapsayan Gündem, “dört sütun etrafında yapılandırılmıştır: i) Düzensiz göçe yönelik teşviklerin azaltılması; ii) sınır yönetimi; iii) AB sığınma politikası; iv) ve yasal göç konusunda yeni bir politika.”⁵¹ Dahası “Sıcak nokta yaklaşımı, Üçüncü Ülkelerle Göç Ortaklığı Çerçevesi ve Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı Frontex'in önemli ölçüde güçlendirilmesi”⁵² de dile getirilmiştir. Bu yaklaşımlar AB'nin sınır kontrolünü artırma, göçün kontrolünü düzensiz göçmenlerin giriş yaptığı noktalarda sağlama ve AB'nin düzensiz göç ile mücadelesini ortaklıklar ile AB toprakları dışına taşıma isteğini yansıtmaktadır. Örneğin sıcak nokta yaklaşımında “Avrupa İltica Destek Ofisi (EASO), Frontex ve Europol'ün gelen sığınmacıları ve göçmenleri tespit etmek ve kaydetmek için başta Yunanistan ve İtalya olmak üzere ilk gelen devletleri desteklemek için sahada çalışmasını”⁵³ içermektedir. Örneğin 2019 yılında Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı tarafından görevlendirilen toplam 144 uzman ve Avrupa İltica Destek Ofisi

⁵⁰ “Global Compact for Migration”, **International Organization for Migration**, (06.07.2022), (Çevrimiçi) <https://www.iom.int/global-compact-migration>, 06.07.2022.

⁵¹ Horwood, Farin, Frouws, “Managing Flow - A Legal and Policy Overview”, s. 151-152.

⁵² Horwood, Farin, Frouws, **a.y.**

⁵³ Horwood, Farin, Frouws, **a.g.e.**, s. 152.

tarafından görevlendirilen 180 uzman ile AB kurumları ve Üye Devletlerince görevlendirilen diğer uzmanlar desteği sağlamışlardır.⁵⁴

Karma göçün kontrolüne yönelik bir başka örnek ise Türkiye – AB arasında imzalanan beyandır. Türkiye topraklarından AB topraklarına yönelik devam eden düzensiz göçün kontrolü için atılan adımlardandır. AB, doğu sınırında Türkiye ile anlaşma imzalamakla birlikte özellikle Afrika üzerinden gelenlerin kontrolü için AB Göç Ortaklığı Çerçevesi yayınlamıştır. “Başlangıcından bu yana, beş öncelikli ülke (Etiyopya, Mali, Nijer, Nijerya ve Senegal) ile Ortaklık Çerçevesinin hedeflerine yönelik ilerleme, özellikle geri dönüşler konusunda sınırlı kalmıştır. AB'nin ortak ülkelerin daha geniş ihtiyaçlarına ve bağlamlarına karşı duyarlılık eksikliği; ve “kök nedenlere değinme” söylemine rağmen kısa vadeli hedeflere güçlü bir şekilde odaklanması”⁵⁵ Ortaklık Çerçevesi'nin istenen başarıya ulaşmamasına neden olmaktadır. Dahası EUNAVFORMED gibi Akdeniz'deki faaliyetler ve Orta Akdeniz güzergahı üzerindeki baskının azaltılması, İtalya ile AB arasındaki göç politikasının uygulanmasının hızlandırılması,⁵⁶ AB tarafından düzensiz göçü önlemek için ortaya konan strateji ve niyetin parçasıdır. Özetle karma göç içinde hareket halinde bulunanların da dahil olduğu düzensiz göçün kontrol edilme isteğinin ve yasal ve politik yansımalarının Türkiye ve İtalya bağlamındaki etkileri mevcuttur. Dolayısıyla düzensiz göçün yönetimi ve kontrolü için atılan bu adımlar, gerçekleştirilen uygulamalar da değerlendirildiğinde farklı nedenlerle de olsa aynı rotaları kullanan ve benzer tehlikelerden geçen hem sığınma aramak için gelenleri hem de ekonomik nedenlerle gelenleri aynı potada eriterek uluslararası koruma alanını daraltma riski taşımaktadır.

Özetlemek gerekirse hareket halinde bulunan insanları baz alan ve onların göç yolunda yani hareket halinde aynı deneyimleri yaşayarak karmaşılaştığını ifade eden ve yola çıkma motivasyonları anlamında da karman halinin bulunduğunu vurgulayan karma göç kavramı, iç ve dış politika ile göçe dair atılan siyasi ve hukuksal adımların hem benzer hem de farklı çıkar ve niyetleri barındıran aktörlerin dahiliyle gerçekleşiyor olması çoğunlukla nedeniyle gri alanda bulunmaya devam etmektedir. Bu gri alandaki

⁵⁴ EC, “Progress Report on the Implementation of the European Agenda on Migration”, 16.10.2019, s. 10, (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/progress-report-implementation-european-agenda-migration_en, 06.07.2022.

⁵⁵ Horwood, Farin, Frouws, “Managing Flow - A Legal and Policy Overview”, s. 153.

⁵⁶ Horwood, Farin, Frouws, **a.g.e.**, s. 153-154.

tartışma devam ederken, karma göçe dair yapılan tartışmalar birçok nedenselliğin girift bir şekilde birbirine bağlı olduğu karma göç olgusu içinde çözülmesi gereken tek sorunun bizi karma göç olmadığını ortaya koyması açısından anlamlıdır. Dahası karma göçe dair devletler tarafından tercih edilen politik ve hukuksal yaklaşım doğru profile sahip olanlar için göç etmeyi giderek daha kolaylaştırırken diğerleri için zorlaştırmak⁵⁷ ve tercih edilemez hale getirmek hedefini taşımaktadır. Bu hedef düzenli göç alma isteğini yani devletlerin kendilerinin tercih edecekleri göçmenler üzerinden kalkınma hedeflerine ulaşabilecekleri bir düzenin altını çizmektedir. Çünkü düzenli göçle gelenler çeşitli yasal kontrollerden geçerek ya da vize alarak ülkeye giriş yapmaktadır. Halbuki ağır yoksulluk veya zor ekonomik şartlardan kaçmak ya da çatışma ve savaş gibi zorunlu sebeplerden dolayı yaşadığı ülkeyi terk etmek ve bir başka ülkeye gidebilmek düzensiz bir göç hareketini içermektedir. Dolayısıyla düzenli göçün öne çıkartılması ister istemez uluslararası koruma alanına daraltma riski taşıdığı tekrar edilmelidir. Eş deyişle “güvenlik ve tehdit değerlendirmelerine dayalı bir çerçeveleme, yasadışı göçmene anlaşılabilir bir öznellik yüklemektedir, ancak aynı zamanda koruma taleplerine yönelik meşruiyet zemini de etkili bir şekilde baltalamaktadır”⁵⁸ Karma göç kavramın da açıklamaya çalıştığı gibi bu tür iç içe geçmişlik, zorunlu göçle gelenlerin fiziksel güvenliği ile 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde bahsi geçen haklı korkular ve nedenler kapsamına girmeyen ve daha ağır yoksulluktan kaçma ve iyi yaşam elde etme gibi iktisadi sebeplerle göç edenlerin ekonomik güvenliği arasında kalın bir çizgi çizmektedir.

Ayrıca göç yolculuğunun başlangıcında farklı motivasyonlarla sahip olan insanlar yolculuk boyunca edindikleri ve duydukları yeni bilgi ile hareket halindeki akış içinde kendi göç stratejilerini değiştirebilirler. Örneğin ekonomik nedenlerle göç etmeye başlamış refakatsiz çocuk yolculuğu boyunca gittiği ülkede uluslararası koruma altına alınabileceğini öğrendiğinde gittiği ülkede uluslararası koruma başvurusu yapabilir.

Bu bağlamda tezde tercih edilen ikinci kavram ise karma göçtür. Karma göç sınırı aşan yolculuğu ya da hareket halinde olmayı vurgularken, menşe ülkedeki nedenlerle ve hedef ülkeye vardıldıktan sonraki süreçte ilgilenmemektedir. Bununla birlikte göç yolculuğunda bahsedilen karma durum hedef ülkelerin kimin sığınmacı kimin düzensiz göçmen olarak kabul edeceği noktasında karmaşıklık yaratmaktadır ve bu

⁵⁷ Oelgemöller, “Mixed Migration and the Vagaries of Doctrine Formation since 2015”, s. 256.

⁵⁸ Oelgemöller, **a.g.e.**, s. 250.

durum uluslararası koruma alanının daraltılmasını ya da genişlemesini beraberinde getirebilmektedir. Ancak mevcut durum daraltma reflekslerinin daha ağırlıkta olduğunu göstermektedir. Her ne kadar karma göç, hareket halindeki insanların yolculuktaki haklarını korumayı, yaşamlarını kurtarmayı, risklerden uzak kalmalarını sağlamayı ve ayrıca bunlara dair politikaların insan merkezli dönüştürülmesini hedefliyor olsa da devletlerin amacı, uygulamaları ve izledikleri politikalar tam tersi yönde olabilir. Bununla birlikte bu durum kavramının kullanılmasına engel teşkil etmediği gibi tam aksine kullanılmasını teşvik etmektedir.

Karma göç kavramının refakatsiz mülteci çocukları ele alan bir çalışmada tercih edilmesindeki nedenlerden biri de refakatsiz çocukların geliş amaçları ister iş bulup refaha kavuşmak ya da memleketlerine para göndermek gibi iktisadi sebepler olsun, ister eğitime devam etmek gibi idealist bir amaç olsun ya da güvenli yaşama arzusuyla korunma altına alınma olsun bu çocuklar benzer yolculukları deneyimlemektedirler. Bununla birlikte refakatsiz çocuklar, devletlerin bu çalışmada Türkiye ve İtalya'nın, düzensiz göçle başa çıkmaya yönelik uyguladığı politikalar ve devreye soktuğu uygulamalar ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Örneğin sınır kontrollerinin sertliği ve göç politikalarının katılaşması refakatsiz çocukların göç yolculuklarının farklı rotalarda ya da farklı aktörlerin dahili ile yapılmasını beraberinde getirebilir. Bu çocukların sayısındaki artış adı azalış ülkelerin göçe dair alacağı siyasi ve hukuksal kararları olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilir.

Araştırmanın analiz ünitesi refakatsiz mülteci çocuklardır. Dolayısıyla hem İtalya hem de Türkiye'nin hukuki olarak 1951 Cenevre Sözleşmesine dayandırdıkları mülteci tanımı⁵⁹ sözleşmede bahsedilen haklı korkulara dayalı zorunlu göç halini tanımlamaktadır. Tezde refakatsiz çocukların bulundukları ülkeye gelmeden önceki deneyimleri, göç yolculukları ile sınır deneyimleri, uluslararası korumaya, hak ve hizmetlere erişimleri ve yetişkin olduktan sonraki hayatları derinlemesine araştırılmaktadır. Bu süreçte karşılaştıkları uygulamalar ve bu uygulamaların dayandığı yasal zeminler ve bu uygulamaları devreye sokan siyasi aktörlerin amaçları ve hedefleri çocukların deneyimlerini etkilemektedir. Var olan yasal zemin ile politikacıların ya da karar alıcıların ve uygulayıcıların iradesiyle gerçekleştirilen

⁵⁹ Türkiye için bazı durumlarda şartlı mültecidir. Uluslararası koruma bölümünde detaylı açıklanmıştır.

uygulamalar arasındaki yapısal boşluk çocuklar için risk doğurabilir ya da hak mahrumiyetine sebep olabilir.

Sonuç olarak refakatsiz çocukların Türkiye ve İtalya'da elde ettikleri yasal statünün 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne dayanması sebebiyle zorunlu göç kavramı çalışmaya dahil edilmiştir. Diğer taraftan bu korumayı almadan önceki deneyimleri, göç yolculukları, ülkenin almış olduğu siyasi ve hukuki kararların bu yolculukları ve deneyimleri etkileyebilmesi ve özne olarak çocukların ülkelere ve sisteme etki edebilme kapasitelerinin olması karma göç kavramını kullanmayı gerekli kılmıştır. Elde ettikleri statü genel kabul gören zorunlu göç kavramına dayanması nedeniyle zorunlu göç kavramı ve deneyimlerinin ve bu deneyimlerinin daha sonrasına etki edebilmesi sebebiyle de karma göç kavramı birlikte kullanılmaktadır. Karma göç kavramı zorunlu göç kavramını dışlamamakta ya da atıl olduğunu iddia etmemektedir. Sadece var olan göç olgusunu tek başına açıklamaya yeterli olmadığını iddia etmektedir. Birlikte kullanılacak bu iki kavramın varlığı Turton'un bahsettiği gibi göç edenlerin öznelliğini kaybaldığı bir durumu da ifade etmemektedir. Kuramsal ve metodolojik çerçeve bölümlerinde daha detaylı bahsedileceği üzere mikro seviyenin de çalışmaya dahil edilmesiyle zorla yerinden edilen kişilerin öznelliği korunmaya çalışılmıştır.

1.1.3. Uluslararası Koruma Kavramı ve Türkiye ile İtalya'daki Yansıması

Bir önceki bölümde kavramsal olarak bahsedilen ve uluslararası korumanın hukuki zeminin getirdiği kavramlardan biri olan zorunlu göç sonucu yerinden edilen kişiler, ulusal sınırlar içinde ya da bu sınırları aşar nitelikte göç ederek korumasından yararlanmak üzere başka devletlere sığınmışlardır. Sınırları aşar nitelikte göç hareketi ve sığınma talebi sonucunda mültecilik, ikincil koruma gibi çeşitli uluslararası koruma türlerinden veya geçici korumadan faydalanabilmektedirler. Egemenlik hakkı ve uluslararası hukuk gereği topraklarına kimi alıp almayacağını, topraklarında kimin ne kadar kalabileceğinin ve hangi statü ile kalabileceğinin belirlenmesi yetkisi devletlerin kendisindedir. Bununla birlikte devletlerin uluslararası koruma bağlamında, taraf oldukları uluslararası sözleşmeler ve iç hukuk düzenlemeleri gereği verdikleri koruma türleri tarihsel ve mekânsal bağlam içinde türemiş, bölgesel olarak revize edilmiş ve

yenileri ortaya çıkmıştır. Devletlerin çeşitli çekinceler ile kendi çıkarlarına göre bu koruma türlerine kısıtlamalar getirdiği de bilinmektedir. Bu bilgiler ışığında bu bölümde, uluslararası korumanın ortaya çıkış süreci, farklı yaklaşımlar ve uygulamalar ortaya konarak koruma kategorileri açıklanacaktır.

Uluslararası koruma genel olarak “uluslararası toplumun, kendi ülkelerinin ulusal korumasından yararlanamayan ve ülkeleri dışında olup belirli kategoriye giren kişilerin temel haklarının korunmasını amaçlayan uluslararası hukuka dayalı eylemleri”ni⁶⁰ ifade etmektedir. Buna göre “vatandaşlarına koruma ve haklar sağlamaktan sorumlu olan (ayrımcılık yapmama ilkesi gereği) birincil devlet, bunu sağlayamadığında / sağlamadığında (tüm insanlar eşit / haklara sahip olduğu için) uluslararası toplum bu rolü üstlenmekle sorumludur.

Koruma, insan hakları hukuku, uluslararası insancıl hukuk ve mülteci hukuku gibi ilgili kanunların lafzı ve ruhuna uygun olarak bireyin haklarına tam saygı duymayı amaçlayan tüm faaliyetler” olarak tanımlanmaktadır.⁶¹ Böylelikle, kendi devletinin korumasından faydalanamayan kişinin uluslararası toplum tarafından korunması uluslararası korumanın özünü oluşturmaktadır. Buradaki tüm faaliyetler terimi sadece uluslararası korumaya erişimi değil aynı zamanda koruma statüsünü alabilme ve aldıktan sonra da koruma altında bulunduğu ülkede güvenle yaşamaya devam etmesini de içermektedir.

Bununla birlikte, yasalar ve uluslararası sözleşmeler de siyasi temsilcilerin katılımı ile yazılmakta olup bu siyasi aktörler bulundukları dönemin koşullarına ve gelecek hedeflerine göre kendi ülkelerinin çıkarlarını ve/veya içinde bulundukları bölgesel çıkarları korumak adına metinlere yön verebilmektedir. Bu durum, yazılan ve kabul edilen hukuki metinlerin de belli bir konjonktüre bağlı olarak oluşturulduğunu ifade etmektedir. Bunun için öncelikle uluslararası korumanın ortaya çıkış süreci ve gelişimi incelenmelidir.

⁶⁰ European Commission, “International protection”, Migration and Home Affairs, EC, (01.06.2020), (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/home-affairs/e-library/glossary/international-protection_en, 01.06.2020.

⁶¹ Mariann Hafredal, “UNHCR and Refugee Law: A brief Overview”, (Overview), 21.10.2018, s. 6, (Çevrimiçi) <https://www.uel.ac.uk/-/media/olive-course/olive-2-presentations/hcrrefugee-law-211017.ashx?la=en&hash=677D125EB3D5BA5C5897DC3305F24EFDA53333A>, 01.06.2020.

Uluslararası koruma bağlamında, mültecilik kavramı gündeme gelen ilk terimlerden biridir. Buna yönelik olarak kabul edilen modern yasalara örnek olarak Milletler Cemiyeti tarafından atılan yasal ve kurumsal adımlar gösterilebilir. İlk olarak 1921'de Mülteciler Yüksek Komiserinin atanması ve ertesi yıl "Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) Hükümeti'nin korumasından yararlanamayan veya artık bu korumaya sahip olmayan ve başka bir devletten vatandaşlık kazanmamış olan Rus kökenli herhangi bir kişiye" mülteci kimliği verilmesi konusunda anlaşmaya varılmıştır.⁶² Milletler Cemiyeti'nin (MC) 1921'de Mülteciler Yüksek Komiserini atamasını takip eden "1922-1946 yılları arasında Milletler Cemiyeti bünyesinde hazırlanan belgelerde "grup" veya "kategori" yaklaşımı benimsenmiştir. Bir kişinin menşe ülkesi dışında olması ve bu devletin korumasından yararlanamaması yeterli ve gerekli bir şarttır. Örneğin, 1926 yılında bir Rus mülteci, SSCB'nin korumasından yararlanamayan ve başka bir devletin vatandaşlığını kazanamamış kişi olarak kabul edilmiştir."⁶³

Birleşmiş Milletler'in (BM) uluslararası korumanın tanımlanmasına ilk kurumsal yanıtı, "özel bir kurum olan ve Sovyetler Birliği'ne karşı ve Birleşmiş Milletler üyesi olan 54 hükümetten sadece 18'i tarafından finanse edilen Uluslararası Mülteci Örgütü (IRO) olmuştur."⁶⁴ 1951 yılının başında ise yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği bu alandaki en etkin uluslararası kurum olarak çalışmalarına başlamıştır hâlâ en etkili kurum olmaya devam etmektedir. Kurumsal olarak atılan adımları takiben uluslararası bir sözleşme imzalanması gündeme gelmiş ve 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre Sözleşmesi⁶⁵ (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme) imzalanmıştır ve uluslararası koruma türlerinden biri olan mülteciliğin detaylarını ve şartlarını düzenlemiştir. Ancak bu düzenleme tüm zamanları kapsayacak bir çözüm önerisi getirmemiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte Avrupa'yı etkileyen mülteci meselesinin çözüme kavuşturulması endişesi öncülüğünde imzalanan sözleşme, Avrupa'da ve 1 Ocak 1951 öncesi gerçekleşen olayları baz almaktaydı. Goodwin'e göre bu devletlerin gelecekteki potansiyel ve

⁶² Guy S. Goodwin-Gill, "The International Law of Refugee Protection", **The Oxford handbook of refugee and forced migration studies**, ed. Elena Fiddian-Qasmiyeh vd., First Edition, Oxford, United Kingdom, Oxford University Press, 2014, s. 52.

⁶³ Işıl Özkan, İlhan Eroğlu, **Göç, İltica ve Sığınma Hukuku**, 2018, s. 119.

⁶⁴ Goodwin-Gill, "The International Law of Refugee Protection", s. 52.

⁶⁵ Literatürde Mülteci Sözleşmesi olarak da geçmektedir.

sayısı bilinmeyen mülteciler için 'boş çek' imzalama konusundaki isteksizliğini yansıtmaktadır.⁶⁶

Castles ve Miller'a göre "mevcut mülteci rejimi iki belirgin uluslararası çatışmanın etlisiyle şekillenmiştir: Avrupa'da arkasında 40 milyonu aşkın yerinden edilmiş insan bırakan İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş."⁶⁷ Bunlardan birincisi olan İkinci Dünya Savaşı'nda zorla yerinden edilen insanlar, Avrupa dışında çeşitli ülkelere sığınmışlardır. Özellikle 1933-45 yılları arasındaki Nazi zulmü etkili olmuştur ve sözleşmede ırk ayrımı teriminin konmasının başlıca nedenlerindendir.⁶⁸ İkinci olarak doğu bloğunda komünizmi desteklemeyen insanlara Batı ülkeleri tarafından "sığınma hakkı" sağlanması da Batı için bir propaganda aracıydı. Örneğin, Soğuk Savaş'ın özellikle ilk 20 senesinde, 1965'e kadar, Amerikan politikacıları, sığınmayı iç politikada "özgürlük oyu" olarak görmeleri gibi ideolojik amaçlar adına tek taraflı olarak kullanmıştır.⁶⁹ Özetle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde mülteci tanımının iki büyük paradigması vardır: "ayrımcılığa uğramama hakkı" ve "ifade özgürlüğü."⁷⁰ Ayrımcılığa uğramama paradigması özellikle Yahudiler'in uğradığı zulüm, ifade özgürlüğü paradigması da Doğu Bloğu içinde komünizm karşıtı söylemlerini ifade ettiği için ülkelerini terk etmek zorunda kalan kişileri işaret etmiştir.

1960-70'te mülteci meselesinin sadece etkilenme anlamında Avrupa'ya özgü olmadığı, zaman ve mekanla sınırlı bir mülteci tanımını sürdürmenin zorluğu anlaşılmıştır.⁷¹ Sömürgeciliğin sona ermesi ile Afrika'da mülteci hareketleri ortaya çıkmıştır. Özellikle 1980'lerde Afrika, Asya ve Orta Amerika'da mülteci sayısında artış olmuştur. 1990'lı yılların başında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla iltica başvuruları ve sığınma hareketleri ortaya çıkmıştır.⁷² 1960'larda sonra mülteci hareketinin bölgesel bazda kalmadığının anlaşılması sözleşmede de tadilatı beraberinde getirmiş, 1967 New York Protokolü ile 1 Ocak 1951 olan tarih sınırlaması ile coğrafi sınırlılık kaldırılmış ancak çekince koyma konusundaki son karar ülkelerin kendisine

⁶⁶ Goodwin-Gill, "The International Law of Refugee Protection", s. 52.

⁶⁷ Stephen Castles, Mark J Miller, **Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2008, s. 147.

⁶⁸ Özkan, Eroğlu, **Göç, iltica ve sığınma hukuku**, s. 79.

⁶⁹ Matthew E. Price, **Rethinking asylum: history, purpose, and limits**, Cambridge, UK ; New York, Cambridge University Press, 2009, s. 75.

⁷⁰ Özkan, Eroğlu, **Göç, iltica ve sığınma hukuku**, s. 80.

⁷¹ Goodwin-Gill, "The International Law of Refugee Protection", s. 52.

⁷² Özkan, Eroğlu, **Göç, iltica ve sığınma hukuku**, s. 121.

bırakılmıştır. Veriler de mülteci hareketinin yıllar boyu arttığını göstermektedir. Mülteci sayısı 1975'lerde 2.4 milyonu, 1985'te 10,5 milyonu, 1990'larda ise 14,9 milyonu bulmuştur.⁷³ Güncel veri ise 27,1 milyondur.⁷⁴

Uluslararası koruma bağlamında mültecilik ve diğer koruma türlerinin tanımlarına geçmeden önce, özetle, uluslararası korumanın ve mülteciliğin ortaya çıkışı zamansal, mekânsal bağlamda ülkelerin insani ve politik çıkarları üzerinden şekillenmiştir. Bu bilgiler ışığında nedensel bağlamından kopmadan uluslararası koruma ile ilgili kavramlardan bahsedilebilir. Bunlar mültecilik, ikincil koruma ve sığınmacıdır.

1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne göre mülteci *"ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir."*⁷⁵ ⁷⁶ Tanımdan anlaşılabileceği üzere kişiler bahsi geçen durumlar sebebiyle mülteci olmakta veya defacto mülteci haline gelmektedir. Ancak koruma sağlayan devletin mülteci statüsünü verdiğini beyan etmesinden sonra mültecilik statüsü başlamaktadır.⁷⁷

1967 Protokolü ile ve 1951 Sözleşmesi'nde sağlanan mülteci tanımı, elbette, bugün mülteci statüsünün ana standardıdır. Bu aynı zamanda BMMYK tarafından kabul edilen mülteci tanımıdır. Bununla birlikte, değişen koşulları dikkate almak için bölgesel düzeyde daha geniş tanımlamalar yapılmıştır.⁷⁸ Afrika Birliği (sözleşme zamanı Afrika Birliği Örgütü) 1969 yılında mülteci tanımını bölgesel bağlamı dikkate alarak daha

⁷³ Castles, Miller, **Göçler çağı**, s. 145.

⁷⁴ UNHCR, "Refugee Statistics".

⁷⁵ "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme", UNHCR, 28.07.1951, (Çevrimiçi) <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>, 06.06.2020.

⁷⁶ "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü", UNIC Turkey, 04.10.1967, (Çevrimiçi) <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1967-New-York-Protokolu-1.pdf>, 06.06.2020.

⁷⁷ Elif Uzun, "Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Yer Alan Koruma Türleri: Mevzuat Ve Kavramlar", **Beklenmeyen Misafirler: Suriyeli Sığınmacılar Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceği**, ed. Bilhan Kartal, Ural Manço, 2018, s. 48.

⁷⁸ Turton, "Conceptualising Forced Migration", s. 13.

geniş yorumlamıştır ve buna göre bir tanımlama yapmıştır. Tanıma göre mülteci terimi *“hem kendi menşe ülkesinin ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle, hem de menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülke dışında başka bir yerde sığınma hakkı aramak için daimi ikamet ettiği yeri terk etmeye zorlanan herkes için geçerli olacaktır.”*⁷⁹ 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’nden farklı olarak dış saldırganlık, işgal, yabancı hakimiyeti, kamu düzeninin ciddi manada bozulmasına neden olan hadiseler taraf devlet vatandaşlarının başka ülkelerden sığınma araması için neden olarak eklenmiştir. Bir diğer farklılık ise kişinin vatandaşı olduğu ülkenin yanı sıra ikamet ettiği ülkeden de kaçması mülteci olması için yeterli sayılmıştır.

1951 Sözleşmesi’ne göre farklı bir diğer tanımlama da Afrika Birliği’nin tanımlamasına benzer bir şekilde 1984 tarihli Cartagena Mülteciler Bildirisi ile olmuştur. Orta Amerika ülkelerindeki ve Panama ve Meksika’daki mültecilerin durumlarını ele alındığı bildiride *“bölgede kullanılması tavsiye edilen mülteci tanımı, 1951 Sözleşmesinin ve 1967 Protokolünün öğelerini içerdiği gibi, bunun yanı sıra, yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri, ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri, ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kişileri de kapsayacaktır”*⁸⁰ denmiştir. Cartagena Bildirisi’nde de mülteciliğin daha geniş şekilde, yaygın şiddeti, dış saldırıları, iç çatışmaları ve kamu düzeninin bozan meseleleri de içerecek şekilde kapsamı 1951 Sözleşmesi’nden farkını ortaya koymaktadır.

Üçüncü olarak farklı tanım getiren bölgesel koruma düzenlemesi ise Arap Birliği Sözleşmesi’dir. 1994 tarihinde imzalanan sözleşmeye göre 1951 Sözleşmesi’ndeki mülteci tanımı benimsenmiş olmakla birlikte *“ülkesine yönelik, savaş, işgal ya da yabancı denetimi veya kamu düzeninin bozulmasıyla sonuçlanan doğal afet ya da yıkıcı olaylar sonucunda menşe ülkeden veya daimi ikamet ettiği ülkeden kaçan kişileri”* de tanım kapsamına almıştır.⁸¹ Sığınma hakkının tanınmasının da devletlerin barışçıl bir eleme olduğu konusunda anlaşmışlardır. Dahası, kitlesel bir hareket sonucu ortaya çıkabilecek sorumlulukları ve yükleri ülkelerin paylaşacağı da sözleşmede

⁷⁹ Özkan, Eroğlu, **Göç, iltica ve sığınma hukuku**, s. 172.

⁸⁰ Özkan, Eroğlu, **a.g.e.**, s. 174.

⁸¹ Özkan, Eroğlu, **a.g.e.**, s. 175.

belirtilmiştir. Afrika Konvansiyonu, Cartagena Bildirisi ve Arap Birliği Sözleşmesi bölgesel olarak bazı ülkelerin mülteci tanımını kendi coğrafi gerçeklikleri ve tarihsel geçmiş deneyimleri doğrultusunda yeniden tanımlamasına ve genişletmesine örnektir.

Farklı tanımlamaların yanı sıra zorunlu göç hareketlerinin Avrupa ile sınırlı kalmaması ve dünyanın farklı bölgelerine yayılması ile birlikte, mülteciliğin yanında farklı uluslararası koruma statüleri de verilmeye başlanmıştır. Bunlardan ilki, *ikincil korumadır*. 1951 Sözleşmesi'nin 33. Maddesinde⁸² de bahsi geçen “geri gönderme yasağı” gereği ortaya çıkan bu koruma, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nde yer alan mülteci kapsamına girmeyen ancak menşe ülkesine geri gönderildiği takdirde ölüm, kötü muamele, işkence, onur kırıcı davranışa maruz kalma riski bulunan kişilere verilmekte olup bireysel olarak koruma sağlamaktadır.^{83 84} Bunlarla birlikte sığınmacı ise uluslararası koruma başvurusu yapmış ancak süreç henüz bitmediği için kabul ya da ret kararı almamış uluslararası koruma başvurusu yapmış kişiler için kullanılmaktadır.

Uluslararası koruma dışında geçici koruma da mevcuttur. Geçici korumanın evrensel tanımı bulunmamakla birlikte kitlesel göç hareketine koruma sağladığı gibi içerdiği kapsam ve uygulama da ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, İsveç gibi ülkeler bireysel başvurular sonucunda da geçici koruma statüsü verirken, Türkiye ve AB ülkeleri gibi örneklerde de özellikle standart iltica sisteminin taleplerin işlenmesini olumsuz yönde etkileyen risklerin kitlesel bir akımdan kaynaklanan taleple başa çıkma riski olduğunda bu koruma türüne başvurulmaktadır.⁸⁵ Geçici koruma kitlesel akınlarda sığınma sisteminin gelenleri karşılama kapasitesinin zorlanması ve uluslararası koruma verebilmek için tek tek değerlendirmelerinin mümkün olmaması sebebiyle tercih edilen koruma türüdür. Bu koruma türünün temel farklılığı kişileri uzun

⁸² 1951 Sözleşmesi 33. Madde: Hiçbir taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehlike altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.

⁸³ “Subsidiary Protection”, Migration and Home Affairs, EC, 2020, (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/home-affairs/e-library/glossary/subsidiary-protection_en, 06.06.2020.

⁸⁴ Uzun, “Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Yer Alan Koruma Türleri: Mevzuat Ve Kavramlar”, s. 49-51.

⁸⁵ European Commission, “Temporary Protection”, Migration and Home Affairs, EC, (06.06.2020), (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/temporary-protection_en, 06.06.2020.

inceleme ve zahmetli bir süreci içeren bireysel başvurudan muaf tutmasıdır. Yürütme kararı ile geçici koruma verilmektedir. Devletlerin, kitlesel akınlara yönelik olarak ilk başta olumsuz bir karar vermemesi ve aynı zamanda mülteci statüsünden de farklı bir koruma türü sağladığı anlamına gelir. Bu durumda ülkesini kitlesel olarak terk eden kişiler için “ulaştıkları ülkede nedensiz ve süresiz kalmalarına yönelik bir vaatte bulunulmamaktadır. Ülkelerinden kaçmalarını gerektiren koşulların değişmesi durumunda ülkelere dönmeleri yahut başka bir devlette mülteci statüsü elde etmeleri öngörülmektedir. Bununla birlikte, söz konusu sürenin kısa olmayacağından hareketle, mültecilik statüsünün getirdiği haklar kadar geniş olmasa bile, yaşamlarını devam ettirmelerine yönelik temel haklardan yararlandırılmaları gerekliliği, geçici koruma kavramına dahildir.”⁸⁶ Geçici korumanın uygulanmasına örnek olarak Türkiye’de bulunan Suriyeliler ya da Avrupa Birliği topraklarında bulunan Ukraynalılar gösterilebilir.

Ülkelerin uluslararası koruma uygulamaları birbirinden farklı olabilir ya da uluslararası sözleşmelere koyduğu çekinceler gereği farklı kavramlar da ifade ediliyor olabilir. Bu nedenle Türkiye ve İtalya’nın uluslararası koruma anlamında kabul ettiği kavramları ve tanımlarına değinmek gerekmektedir

1.1.3.1. Türkiye’de Uluslararası Koruma ve Statüler

Türkiye AB müzakerelerine kadar mülteci veya diğer uluslararası koruma statülerini derinlemesine tartışan, göç hukuku yaratılmasını büyük bir hevesle hedefleyen bir tavır içinde değildi. Ancak AB müzakereleri ile birlikte bu motivasyon yaratılmış ve daha küçük adımlarla hazırlıklara başlanmıştır. Ancak 2011’de başlayan Suriye iç savaşı ve ardından gerçekleşen kitlesel göç bu adımları hızlandırmış ve bunun sonucunda Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) yayınlanmış ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Şu andaki adı Göç İdaresi Başkanlığı’dır. YUKK Türkiye’deki uluslararası koruma statülerini tanımlayan kanundur. Dolayısıyla Türkiye’de uluslararası koruma türleri kanunla belirlenmektedir. Ancak YUKK’tan önce Türkiye’nin sığınma ve uluslararası koruma ile ilgili taraf olduğu 1951 Cenevre

⁸⁶ Uzun, “Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda Yer Alan Koruma Türleri: Mevzuat Ve Kavramlar”, s. 50-51.

Sözleşmesi'ne değinmek YUKK'un tanımladığı koruma türlerini anlamak için daha anlamlı olacaktır.

Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraftır. İlgili sözleşme imzalandığı zaman "Avrupa'da gerçekleşen olaylar" ifadesiyle bir coğrafi sınırlılığı ifade etmekteydi ve 1967 New York Protokolü bu sınırlılık kaldırılmış ancak isteyen devletler coğrafi sınırlamaya devam etme konusunda serbest bırakılmıştır. Türkiye bu coğrafi sınırlamaya devam eden devletlerdendir. Bu sınırlılık YUKK'ta da bahsedilen şartlı mülteci tanımını beraberinde getirmektedir.

Bu bilgiler ışığında YUKK'a göre mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma uluslararası koruma kategorilerini oluşturmaktadır. Mültecilik "*Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında*" verilen statüdür.⁸⁷ Burada geçen Avrupa ülkelerinden anlaşılması gereken coğrafyanın ne olduğu da önemlidir. Aynı kanunun 3. Maddesi ikinci fıkrasında Avrupa ülkeleri şöyle tanımlanmaktadır: "*Avrupa Konseyi üyesi olan ülkeler ile Cumhurbaşkanınca belirlenecek diğer ülkeler.*"⁸⁸ Bu cümle Avrupa Konseyi üyesi olan ülkelerden 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki haklı sebeplerle gelerek Türkiye'ye sığınma başvurusunda bulunan kişilerin mülteci statüsünü alabileceğini ifade etmektedir. Avrupa Konseyi üyesi olmaktan bahsedince akla ilk kıta Avrupası gelse de Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan ve Ukrayna gibi ülkeler de konsey üyesidir⁸⁹ ve bu ülkelerden gelen kişiler de gerekli koşulları sağladığı takdirde mültecilik statüsü alabilmesi mümkündür.

Avrupa ülkelerine dair tanımlamada bir diğer önemli ifade ise yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanı'nın alacağı karar ile başka ülkelerin de dahil edilebileceğidir. Bu ifade

⁸⁷ 'Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu', m.61, 6458 § (2013), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf>.

⁸⁸ a.y.m.3/b

⁸⁹ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Avrupa Konseyi", 2022, (Çevrimiçi) https://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa, 28.06.2022.

siyasi konjonktür ve gelişmelere göre Avrupa Konseyi üyesi ülkeler dışındaki ülkelerin de mültecilik tanımına dahil edilebilme imkanının olduğunu göstermektedir.

Şartlı mültecilik ise *“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında”*⁹⁰ verilmektedir. Şartlı mülteci, üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar Türkiye’de ikamet etmektedir.

Üçüncü ve sonuncu uluslararası koruma türü ise ikincil korumadır. İkincil koruma *“Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemi sonrasında”* verilen uluslararası koruma statüsüdür.⁹¹

Türkiye için bir de geçici koruma söz konusudur. Bu koruma türü *“ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara”*⁹² yürütme kararı ile sağlanmaktadır. Ülkemizde bulunan 3,7 milyon Suriyeli bu statüdedir.

⁹⁰ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 46. m.62

⁹¹ a.y. m.63

⁹² a.y. m.91/1

1.1.3.2. İtalya'da Uluslararası Koruma ve Statüler

Düzensiz göç ve sığınma göçlerinin sıkça hedef ya da transit ülkesi konumundaki İtalya, uluslararası koruma bağlamında başvuruların en çok yapıldığı ülkelerden biridir. Bu başvurular yıllar içerisinde yaşanan gelişmelere göre değişiklik göstermektedir. Örneğin, 2015-16'daki göç dalgasından sonra artışlar yaşanmış pandemide ise düşüş gerçekleşmiştir. Ancak son 8-9 senedir 26 binin altında bir seyir gözlenmemiştir. İlgili datalar detaylı olarak incelenmeden önce uluslararası koruma tanımlarının İtalya'daki karşılıklarına değinmek yerinde olacaktır.

İtalya, 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 14. Maddesinde belirtilen "herkesin zulümden başka ülkelerde sığınma arama ve bunlardan yararlanma hakkına sahiptir"⁹³ maddesine bağlı kalmış bir ülkedir ve 1966 Siyasi Haklar ve 1950 İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin de imzacısıdır. Her iki belge de sığınma ile ilgili hükümler içeren belgelerdir. Ancak en önemlisi İtalya 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni⁹⁴ 1954 yılında onaylamıştır ve tarafıdır. Bu sözleşme İtalya'nın sığınma ile ilgili tanımlarının da dayandığı temel belgelerdendir. İlgili sözleşmeye göre mülteci "*ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi*"⁹⁵ olarak tanımlanmaktadır.

Taraf olunan bu sözleşmelerin yanı sıra İtalya, Anayasalarında sığınma hakkını ilan eden birkaç Avrupa ülkesi arasında yer almaktadır. Buna göre Anayasanın 10. maddesine göre İtalya uluslararası hukukun genel ilklerine uymayı taahhüt etmektedir. Dolayısıyla 1951 Cenevre Sözleşmesi hükümlerine uyumlu davranmakla

⁹³ United Nations, "Universal Declaration of Human Rights", **United Nations**, United Nations, 1948, (Çevrimiçi) <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>, 27.06.2022.

⁹⁴ United Nations High Commissioner for Refugees, "Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees", **UNHCR**, 1951, (Çevrimiçi) <https://www.unhcr.org/protection/basic/3b66c2aa10/convention-protocol-relating-status-refugees.html>, 27.06.2022.

⁹⁵ Refugees, m.1f/2.

mükelleftir. Yine aynı madde gereğince yabancıların ülkedeki statüleri kanunlar aracılığı ile düzenlenmektedir ve bu düzenlemeler uluslararası hükümlerle uygun olmalıdır. En önemlisi 10. maddenin 3. fıkrası “kendi ülkesinde İtalyan anayasası tarafından güvence altına alınan demokratik özgürlüklerin fiili olarak kullanılmasına izin verilmeyen bir yabancı, yasayla belirlenen koşullar altında sığınma hakkına sahip olacağını” belirtmektedir.⁹⁶

Bu manada uluslararası koruma statülerinin en geniş hakları içereni mülteci statüsü İtalyan Hukukuna göre “ırk, din, vatandaşlık, belirli bir sosyal gruba aidiyet [veya belirli bir] siyasi görüşe sahiplik nedeniyle zulme uğrama korkusu temelinde vatandaşı olduğu ülkenin sınırları dışında bulunan ve bu korkudan dolayı ülkesinin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen yabancı vatandaşı” olarak tanımlamaktadır.⁹⁷ Bu mülteci tanımına ifade edilen nedenlerle ikametgahı bulunduğu ülkenin dışında bulunan ve haklı korkular sebebiyle vatandaşı olduğu ülkeye geri dönmek istemeyen vatansız kişileri de kapsamaktadır.⁹⁸

Kanun ayrıca “mülteci statüsünü”, yabancı bir vatandaşın devlet tarafından mülteci olarak tanınması olarak tanımlamaktadır.⁹⁹ Bu bir yabancı, mültecilik statüsünü alınabilmesi için mültecilik şartlarını oluşturan durumu haiz olmasının yeterli olmadığı, aynı zamanda İtalyan devletinin mülteci olarak tanınması gerektiği anlamına gelmektedir.

İtalya’daki mültecilik dışındaki diğer uluslararası koruma türlerinden biri ise ikincil korumadır. İkincil koruma mülteci olarak tanınmaya hak kazanmayan, ancak menşe ülkelerine dönmeleri halinde veya vatansız kişiler söz konusu olduğunda, önceki olağan ikamet ettikleri ülkeye dönerlerse, ciddi bir zarar görme riski ile karşı karşıya

⁹⁶ Senato della Repubblica, “Constitution of the Italian Republic”, (1947), (Çevrimiçi) http://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf, 27.06.2022.

⁹⁷ Gazzetta Ufficiale, “Decreto Legislativo n.251”, **Decreto Legislativo**, 19.11.2007, (Çevrimiçi) https://www.gazzettaufficiale.it/atto/serie_generale/caricaDettaglioAtto/originario?atto.dataPubblicazioneGazzetta=2008-01-04&atto.codiceRedazionale=007G0259&normativi=true&tipoVigenza=originario&tipoSerie=serie_generale¤tPage=1, 27.06.2022.

⁹⁸ Gazzetta Ufficiale, **a.y.**

⁹⁹ Gazzetta Ufficiale 2/1/f.

kalacak olan ve bu tür bir riskin sonucunda ilgili ülkenin korunmasından yararlanamayan yabancılara verilen statüdür.¹⁰⁰

Üçüncü koruma kategorisi ise insani korumadır ancak Ekim 2018'ye yürürlükten kaldırılmış ve yerine özel bir oturma izni getirilmiştir. Kaldırılan insani koruma ise İtalya'da kalmasına izin verilen ancak uluslararası koruma talebi reddedilen, bununla birlikte nesnel ve ciddi şahsi koşullar sebebiyle üçüncü ülke vatandaşlarına verilen koruma türüydü.

Dördüncü koruma ise İtalyan yasalarından kaynaklanan değil ancak AB Müktesebatından kaynaklanan ve Rusya'nın Ukrayna'ya işgali ile gündeme gelen ve uygulamaya konan geçici korumadır. AB Üye Devletleri son yirmi yılda ihtiyaç sahibi binlerce kişiye mülteci veya ikincil koruma statüsü vermiş olsa da Geçici Koruma Direktifi'ne göre Ukraynalılara yönelik karar açıklanana dek hiç kimseye geçici koruma verilmemiştir. Bunun nedeni, bu enstrümanın hiç tetiklenmemiş olması veya onaylanmamış olmasıdır. Direktifin tetiklenebilmesi için, Konsey'in, Komisyonun çoğunluk oyu ile (AB nüfusunun en az %65'ini temsil eden en az 15 Üye Devlet) önerisini kabul etmesi gerekmektedir.¹⁰¹

Her ne kadar Ukraynalılara dair alınan karara kadar hiç yürürlüğe girmemiş olsa da bu gündeme gelmediği anlamına gelmemektedir. Geçmişte bu araçtan yararlanmak için bazı girişimlerde bulunulmuştur. Örneğin 2011'de Arap Baharı'nın ardından birçok insan Kuzey Afrika ülkelerinden Akdeniz'i geçtiğinde ve daha belirgin olarak 2015'te çok sayıda mülteci ve göçmen geldiğinde, Ağustos 2021'de Taliban'ın devralmasını takiben Afgan göçü yaşandığında konuşulmuş ancak çağrılar bu aracı tetiklemek için yeterli destek bulamamıştır. Bu nedenle direktif genel olarak ölü yasa olarak etiketlenmiştir.¹⁰² Bununla birlikte, tek neden karmaşık süreç değildir. Tanınacak bir kolaylığın ki geçici koruma AB kararı ile geçerli olacak ve mültecilikte veya ikincil korumada olduğu gibi uzun ve zahmetli bir değerlendirme sürecinden muaf olacaktı, çekme etkisi yaratma endişesi bir diğer önemli faktördür. Buna kitlesel akın teriminin tanımına dair var olan ortak anlayış eksikliği de eklenebilir.¹⁰³ Ancak güncel duruma

¹⁰⁰ Gazzetta Ufficiale 2/1/g.

¹⁰¹ Martin Wagner, "The war in Ukraine and the renaissance of temporary protection", **ICMPD**, 2022, (Çevrimiçi) <https://www.icmpd.org/blog/2022/the-war-in-ukraine-and-the-renaissance-of-temporary-protection-why-this-might-be-the-only-way-to-go>, 21.06.2022.

¹⁰² Wagner, **a.y.**

¹⁰³ Wagner, **a.y.**

bakıldığında Ukraynalıların AB ülkelerine ve Moldova'ya yönelmek dışında farklı bir tercihi pek mümkün görünmemekteydi. Bu nedenle tarihte ilk defa Geçici Koruma Direktifi'ni aktifleştirmiş ve Ukraynalılara geçici koruma sağlamıştır. Bu koruma, geri dönemeyecek durumda olan yerinden edilmiş kişilere toplu olarak (bireysel başvuruların incelenmesine gerek kalmadan) acil ve toplu koruma sağlamayı amaçlayan, kitlesel insan göçü durumlarında uygulanabilen bir acil durum mekanizmasıdır.¹⁰⁴ Ukrayna vatandaşları, ayrıca Ukrayna'da uluslararası korumadan yararlanan üçüncü ülke vatandaşları veya vatansız kişiler ve aile üyeleri, 24 Şubat 2022'den önce veya bu tarihte Ukrayna'da ikamet etmeleri halinde geçici korumadan yararlanacaklardır.

Son olarak her ne kadar bu çalışmada uluslararası koruma ele alınıyor olsa da geçici koruma da dahil olmak üzere tüm koruma türleri hakkında şunu belirtmek gerekir ki, “koruma bireyin temel insan haklarını sağlamaya hizmet ettiği sürece kendi başına bir amaçtır. Bu nedenle ne çözümlerin amacı ne de zorunlu yardımlar, farklı boyutları ile hem devletler hem de BMMYK tarafından üstlenilen özerk koruma sorumluluğunun yerini tutabilir.”¹⁰⁵ Bununla birlikte son 30 yılda gerçekleşen değişime ve değişikliklere bakıldığında 1990'lar sonunda kalıcı çözümlerden günü kurtaracak geçici çözümlere geçildiğini ve mülteciliği ortaya çıkaran krizlerinin ortaya çıktığı bölgelerde çevrelenmesi yönünde bir tercihin baskın hale geldiğini ifade etmek gerekmektedir. Bu değişim uluslararası mülteci rejimini dönüştürmekte, devletlerin uluslararası koruma sorumluluğunu tam anlamıyla yerine getirmek yerine kendi çıkar ve önceliklerini mülteci ve insan haklarının önüne koymaları ile sonuçlanmaktadır.

1.1.4. Zorunlu ve Karma Göçte Refakatsiz Çocukluk

Göç etmek, iradi ya da zorunlu gerçekleşsin, bireyin başka bir ülkeye göç etme kararını vermesi ya da ülkesini veya ikamet ettiği yeri terk etmek zorunda kalması, gittiği ülkede toplumla kültürleşme derecesi gibi görece basit bir süreç olmamakla

¹⁰⁴ EC, “Council Directive on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof”, C. 2001/55/EC, C. 2001/55/EC §, (2001), (Çevrimiçi) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0055&from=EN>, 22.06.2022.

¹⁰⁵ Goodwin-Gill, “The International Law of Refugee Protection”, s. 51-52.

birlikte göç edenlerin yaşamlarını aşabilecek kadar uzun soluklu etkileri olan ve hem menşe hem de hedef ülkeyi etkileyen bir süreçtir. Bu bağlamda göç etmek eylemi, göç eden veya yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalan çocukları, göç etme eyleminin etkisi ise bu deneyimi yaşayan insanların çocuklarını da içermektedir. Dolayısıyla göç etme deneyimini yaşayanlar sadece yetişkinler değildir. 2022'de göçmen, mülteci ya da zorla yerinden edilmiş çocuk sayısı yaklaşık 37 milyondur.¹⁰⁶ Bu sayı bugüne kadar kaydedilmiş en yüksek sayıdır. 37 milyon çocuk göç sürecinde deneyimlemekte, bu süreçten etkilenmekte ve bu süreci etkilemektedir. Dahası çocukların hepsi aile veya yakınları ile bu süreci yaşamaktadır. Refakatsiz şekilde süreci deneyimleyenler de bulunmaktadır. Bu süreç her çocuk için tehlikeli, riskli, istismar ve suiistimale neden olabilen süreçlerden içerebilir. Göç şekli zorunlu ve düzensiz oldukça bu tür risk ve tehlikeler daha olasıdır. Çocuklar ister göç sürecini deneyimlemiş olsun ister göç süreci sonrası hedef ülkede doğmuş olsun göç etmenin doğrudan veya dolaylı etkilerini sosyal, ekonomik ve psikolojik olarak deneyimleyen kişilerdir. Hatta Hart'a göre de çocukların göçü deneyimlemiş olması gerekmez. Cezayir'de Sahriler, Nepal'de Bhutanlar, Tayland'da Karenler ve Lübnan, Suriye ve Ürdün'de Filistinliler gibi onlarca yıldan beri yerinden edilmiş sayısız nüfusun içinde göçü deneyimleyenler en genç nesiller değildir. Ancak ebeveynleri, büyük ebeveynleri bu deneyimi yaşamış olsalar da çocukların yaşamları bu yer değiştirme tecrübesi ile farklı ve önemli derecede şekillenmiştir.¹⁰⁷ Bununla birlikte, bu çalışmada, zorunlu göç sürecini deneyimleyen çocuklar, daha spesifik olarak refakatsiz çocuklar, hedef kitleyi oluşturduğundan mülteci çocuklar üzerinden kavram tartışması devam edecektir.

Göç sürecini deneyimleyen çocuklar, doğdukları yerden farklı bir sosyal alanda büyümekte, aynı zamanda önceden alıştığı ya da ailesinden, arkadaşlarından, yakın çevresinden veya toplumdan edindiği kültürel kodlar, sosyal ve gündelik yaşam pratiklerinden farklı bir deneyim tecrübe etmektedirler. Zira göç sonucu çocukların büyüdüğü veya büyümeye devam ettiği ortamın “yeni”liği ile çocuğun önceden aile, akraba, yakın çevre unsurlardan edindiği ülke kültürün de kendisini bir ölçüde devam ettirdiği “eski”, farklı olan sosyal alanda bir arada bulunmaktadır. Bu birliktelik

¹⁰⁶ Unicef, “Nearly 37 Million Children Displaced Worldwide – Highest Number Ever Recorded”, 06.06.2022, (Çevrimiçi) <https://www.unicef.org/press-releases/nearly-37-million-children-displaced-worldwide-highest-number-ever-recorded>, 06.07.2022.

¹⁰⁷ Jason Hart, “Children and Forced Migration”, **The Oxford Handbook of Refugee & Forced Migration Studies**, 2014, s. 303.

çocukların kişiliğini, kim olduğuna dair algısını, kimliğini, hafızasını, hayattan beklentisini ve mücadele etmek zorunda kaldığı zorlukları şekillendirdiği gibi, deneyimlerini de etkilemektedir. Çocukların terk etmek zorunda kalarak ya da göç etmeyi tercih ederek veya ailelerine ve büyüklerine eşlik etmek durumunda kalarak geride bıraktığı ülke ya da mekanda açlık, yoksulluk, zulüm, savaş gibi nedenlerle karşı karşıya kalabilmektedir. Bununla birlikte gittiği ülkede ayrımcılık temel hizmetlere erişimde kısıtlılık nefret söylemi gibi olumsuzluklarla da karşı karşıya kalması olasıdır. Elbette hedef ülke korunma hayata devam etme konularında fazlaca avantaj da barındırabilir. Asıl mesele göç eden çocuk için yasaların öngördüğü ideal uygulamalar ile pratikte gerçekleşenler arasındaki boşluğun ne derece geniş ya da dar olduğudur. Bu yapısal boşluğun dar ya da geniş olması aktif özne olarak çocuğun aldığı kararları, ileride alacağı kararları ve kendi ağı içindeki diğer aktörlere de nasıl aktaracağını etkilemektedir.

Gozdziak ve Seeberg, bahsedilen sosyal alanda yetişen çocuklar için “göçmenlik içinde yetişen” ya da “göç dinamikleri içinde yetişen” anlamına gelen “*migrancy*” kelimesinin anlamlı olduğunu ifade etmekte çocukluk ve göçe dair araştırmalar için araç olarak önermektedir.¹⁰⁸ Nare’in de bahsettiği gibi göçmenliğin de modern çağda cinsiyet, sosyal sınıf gibi klasik bir toplumsal kategori haline gelmesi¹⁰⁹ ve bu kategorinin homojen bir grubu ifade eder nitelikte kullanılmasının önüne geçmek için “*migrancy*” kelimesi faydalı olabilir. Böylelikle zorunlu göç deneyimi yaşamış çocukların yaş, cinsiyet, milliyet, etnik kökenden bağımsız olarak homojen bir grup olarak görülmesini de engellediği gibi, göç ve çocuk meselesinde çocuğu öne koyan ve yüksek yararını öne çıkaran anlayışı da desteklemiş olmaktadır. Çocuğun yüksek yararı birden fazla menfaat çakıştığında çocuğun menfaatinin önceliklendirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir.

Zorunlu göçü deneyimleyen çocuklar veya zorunlu göç deneyimi içinde var olan çocukluk üzerine yapılan araştırmalarda ve literatürde genelde çocukluğu yetişkinlerin üzerinden kuran bir retorik bulunmaktadır. Çocuğun; yetişkine bağımlı, masum, pasif bir nesne olduğuna dair yaklaşım çocuğun öznelliğini ve bireyselliğini görmezden

¹⁰⁸ Marie Louise Seeberg, Elżbieta M. Gozdziak, “Contested Childhoods: Growing up in Migrancy”, **Contested Childhood: Growing Up in Migrancy - Migration, Governance, Identities**, Springer Open, 2016, s. 8.

¹⁰⁹ Seeberg, Gozdziak, **a.g.e.**, s. 2.

gelmektedir. “Göçün itici güçleri olarak yetişkinlerin baskın bir bakış açısıyla birlikte, çocuklar, bağımlı (*dependent*) olarak, mağdur olarak veya sadece ana resmin bir parçası olmayacak şekilde görülmesine neden olmuştur.”¹¹⁰

Tarihsel bağlamda da yaşanan gelişmeler çocuğun bireyselliğinin ön plana çıkmasında veya tartışılmaya başlanmasında önemli bir yere sahiptir. Çocukların eskiden sömürüldüklerini, alınıp satıldıklarını, köleleştirildiklerini ve bunun normal görüldüğünü ancak günümüzde normatif olarak (pratikte aynı sorunlar farklı formlarda var olmaya devam etse de) yasaklandığını ve kabul edilemez olarak görülmesi en iyi örneklerdendir.¹¹¹ Dahası, çocuğun bir birey olarak öznelliğini kabul eden ve haklarını sıralayan 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) de olumlu bir yönde katkı yapmıştır. 1989 tarihli BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (ÇHS) ardından “çocukların seslerini dinlemek, dünya çapındaki eylemciler ve politika yapıcılar için güçlü ve yaygın bir söylem haline gelmiştir. Bununla birlikte, “çocukların seslerini” temsil etmelerine rağmen, çocuklar kendilerini yine de, günlük yaşamlarında susturulmuş, bastırılmış veya göz ardı edilmiş bulmaya devam edebilirler.”¹¹²

Çocuk haklarının kabul edilmesine rağmen, uygulamada bu bireysellik ve özneliğin ne derece sağlandığı tartışmalıdır. Özellikle sözleşme gereği çocuğun öncelikli olarak korunması gereken varlıklar olarak görülmesi, yetişkinlerin onlar yerine doğru olana onlara sormadan, danışmadan ve fikirlerini sormadan karar vermeleri, çocuğun seslerini dile getirmelerine engel olabilmektedir. “Hizmet sağlayıcılar, çocuğun kendi isteklerini savunmak ve yardım ettikleri çocukların yaşını uygun duygularına saygı duymak yerine, çocuğun çıkarlarına en iyi şekilde kendilerinin karar verebilmeleri gerektiğini savunmaktadırlar. 18 yaşın altındaki tüm küçüklere alışkanlık olarak çocuk gibi davranılmakta ve çok küçük çocuklar ve daha büyük ergenler arasında ayırım yapmamaktadırlar.”¹¹³ Çocukların bu denli homojen görülmeleri biricikliklerinin yok sayılmasına ve onlarla ilgili farklı durumlarda yüksek yararının gözetilmemesine neden olabilir. Bu tartışma elbette ÇHS kabulünün olumsuz olduğu manasını taşımaz

¹¹⁰ Seeberg, Goździak, **a.g.e.**, s. 6-7.

¹¹¹ Paula S. Fass, “Children in Global Migrations”, **Journal of Social History**, C. 38, No: 4, 2005, s. 939-940.

¹¹² Elżbieta M Goździak, Marie Louise Seeberg, “Looking Ahead: Contested Childhoods and Migrancy”, **Contested Childhood: Growing Up in Migrancy - Migration, Governance, Identities**, Springer Open, 2016, s. 184.

¹¹³ Goździak, Seeberg, **a.y.**

aksine yerinde görür ancak tamamen güvenlik perspektifinden korunması gereken bireyler olarak çocukların algılanması onların kendi öznelliklerinin görmezden gelinmesi riskini de taşıdığını ifade eder.

Zorunlu göç içindeki çocukların öznelliğine dair tartışma içinde şunu tekrar belirtmek gerekir ki, çocukluk kendi içinde homojen bir gruba ifade etmez. Bu heterojenlik, farklı arka planlara sahip çocukların var olmasından kaynaklandığı gibi yaş ayrımından da kaynaklanmaktadır. Üyeleri sürekli değişse de “hiçbir zaman ortadan yok olmayan” ve toplumun bir parçası olan çocukluğun¹¹⁴ değişen yaşlardaki üyelerine farklı yasa, prosedür ve uygulamaların var olması, çocuğun yüksek yararı ilkesi gereği olduğu kadar öznelliği için de gereklidir. Bu özellik konusu temelde çocuğun “*becoming*” (olmakta olan) mı yoksa “*being*” (olan-varlık) mı olduğu tartışmasına dayanmaktadır. “*Becoming*” olduğunu iddia edenler, çocukların birey olduklarını ve yetişkinlere ihtiyaç duyduklarını ifade ederken, “*being*” olduğunu iddia edenler çocukların birer birey olduğunu savunmaktadırlar.¹¹⁵ Ancak genel itibarıyla çocukluk kavramına bakış, çocuğun insan gelişiminin erken bir parçası olduğu yönündeki evrimsel görüşten, evrensel olarak ortak veya tek bir çocukluktan bahsetmenin mümkün olmadığı ve çocukluğun sosyal olarak inşa edilen bir alan olduğu, kültürel olarak üretildiği görüşüne kadar çeşitlenmiştir. Bu çeşitlenme çocukluğun, masum, pasif ve edilgen, korunmaya muhtaç olduğu görüşünden, çocuğun aktif bir özne olduğunu savunan görüşe götürmektedir. Bu, çocukluğun, “yetişkin toplumun inşa edilmesine katkıda bulunurken aynı zamanda kendi benzersiz çocuk kültürlerini inşa eden çocukların aktif, yaratıcı sosyal özneler” olduğu anlamına gelmektedir.¹¹⁶

Öznellik tartışması göç olgusu içinde de anlamlıdır göç eden kişilerin içinde çocukların konumlanmasını, göç literatüründe çocukluğun nasıl ele alındığını etkilemektedir. Bu çocukların öznelliğine dair tartışma bir yandan da yapı fail tartışmasına dayanmaktadır. Yapı fail ilişkisi teorik çerçevede daha derinlemesine ele alınmıştır. Bu bölümde çocuklara dair bilgi ve görüşler aktarılmaya devam edilecektir. Gozdziaik’a göre göç çalışmaları da çocuk meselesini tamamen göz ardı etmiyor olsa

¹¹⁴ Seeberg, Gozdziaik, “Contested Childhoods: Growing up in Migrancy”, s. 3.

¹¹⁵ Gozdziaik, Seeberg, “Looking Ahead: Contested Childhoods and Migrancy”, s. 179-188; Seeberg, Gozdziaik, “Contested Childhoods: Growing up in Migrancy”, s. 1-22; Marie Louise Seeberg, “Child Refugees and National Boundaries”, **Contested Childhood: Growing Up in Migrancy - Migration, Governance, Identities**, Springer Open, 2016.

¹¹⁶ Seeberg, Gozdziaik, “Contested Childhoods: Growing up in Migrancy”, s. 1-22.

da, göç sürecindeki çocuğa ve göç politikalarına farklı bir perspektif sağlamakta olup, öznenen ziyade yapı ile meşgul olmaktadır.¹¹⁷ Dahası, yeni yapılan araştırmalar, göç dinamikleri içinde var olan çocukların, yaratıcı birer *bricoleur* (farklı malzemeleri bir araya getirip yeni bir şey ortaya çıkaran kimse) olduğunu savunmaktadır.¹¹⁸ 1990'lı yıllarda başlatılan çocuklara ilişkin sosyolojik ve antropolojik araştırmalar da çocuklara özne, aktif katılımcı ve yaşam dünyalarının yorumlayıcıları ve yaratıcıları olarak odaklanarak hem *being* hem *becoming* olarak görmektedirler.¹¹⁹

Bu çalışmada da çocuğa dair bakış açısı çocuk önceliklidir. Bu bağlamda terim olarak çocuk mülteci, çocuk göçmen gibi çocuğun sıfatlaştığı, eş deyişle başka bir kelimeyi tanımlayan bir unsur olarak ele alındığı ancak öznenin göç kategorileri olduğu kavramlar yerine çocuğun özne olarak yer aldığı mülteci çocuk, uluslararası koruma altındaki çocuk gibi kavramlar kullanılacaktır. Öznellik tartışması göç olgusu içinde de anlamlıdır. Göç eden kişiler içinde çocukların nasıl ve nerede konumlandığı veya konumlandırıldığı ve göç literatüründe çocukluğun nasıl ele alındığı yapı fail tartışmasına dayanmaktadır. Yapı fail ilişkisi teorik çerçevede daha derinlemesine ele alınmıştır. Burada sadece çocuklara dair tartışmayı edilmektedir.

Çocuğun, en nihayetinde çocuk olduğu yani göçe dair meselelerin bir nedeni, sorumlusu olmadığı ve uygulamaların ve politikaların çocuk haklarına uygun olmasının kelimenin önüne gelen sıfatlar ile ilgisi olmaması gerektiği görüşü kabul edilmektedir. Ayrıca "göç sistemleri teorisi, zorunlu göç, karma göç ve çocukluğu bir araya getirmek" ile metodoloji bölümünde daha detaylı tartışıldığı üzere çocuğun yüksek yararını önceleyen ve çocuğun özelliğini kabul eden bu araştırmanın hedef kitlesi yakın zamanda 18 yaşını doldurmuş ve daha önceden refakatsiz mülteci çocuk olanlar da dahil olmak üzere refakatsiz mülteci çocuklardır. Bu mültecilik kavramı daha önce bahsedildiği gibi ülkelerin tercih ettiği kısıtlamalar sebebiyle değişiklik gösterebilir. Bu durumda Türkiye'de şartlı mülteci, uluslararası koruma başvurusu yapan gibi sıfatlar alabilirler ancak temelde bunlar da dahil olmak üzere uluslararası koruma sürecindeki tüm refakatsiz çocukları ifade etmektedir. Çalışma bu refakatsiz

¹¹⁷ Seeberg, Goździak, **a.g.e.**, s. 6.

¹¹⁸ Mary Rysst, "I Think of Myself as Norwegian, Although I Feel That I Am from Another Country.' Children Constructing Ethnic Identity in Diverse Cultural Contexts in Oslo, Norway", **Contested Childhood: Growing Up in Migrancy - Migration, Governance, Identities**, Springer Open, 2016, s. 163.

¹¹⁹ Rysst, **a.g.e.**, s. 162.

çocukların özelliklerinin kabulü ile yapılmaktadır. Elbette bu çocukların sistemi etkileyebilme kapasitesi vardır. Çocukların da içinde bulundukları veya tek başlarına üstlendikleri göç hareketleri, ister zorunlu ister aile isteğiyle olsun, ve bu çocukların gerçekleştireceği tercihler, ilgili ülkelerin çocuk koruma, uluslararası korumaya ve refakatsiz çocukları koruma bağlamında ek kararlar almasını veya hali hazırda tercih ettikleri uygulamaları ve yasaları değiştirmelerine nedeni olabilir. Bunun bir örneğini İtalya'da Zampa Yasası'nın çıkarılması olarak gösterebiliriz. İtalya refakatsiz çocuklara yönelik oldukça kapsayıcı ve Avrupa'da model olabilecek yasa çıkarmıştır. Bu yasanın detayları ikinci bölümde İtalya'nın göç politikası bağlamında incelenmiştir ancak çocuğun öznelliği bakımından güzel bir örnektir. Yapısal ya da sistemik güçlerle karşılaştırıldığı zaman çocukların asimetrik güç ilişkisi içinde oldukları da aşıkardır. Bu çocuklar sadece tek başlarına sisteme yön veren, onu değiştiren ve sistem üzerinde büyük bir güce sahip olan kitle değildir. Ancak özelliklerinin sıfır sayıldığı pasif bir nesne oldukları görüşünü de bu araştırma reddetmektedir. Yukarıda verilen örnekte olduğu gibi çocukların kendilerini baz alan yasaları çıkarılmasına vesile olma gibi sistemi etkileme kapasitesinin olduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda yapı fail ilişkisi ve bunun daha teorik çerçeveye oturtulması daha sonraki teorik bölümde ele alınmaktadır. Bunun için bu bölümde yapı fail ilişkisine dair detaya girilmeyecektir ancak çalışmanın öznesi olan refakatsiz mülteci çocukların sisteme etki edebilme kapasiteleri vurgulanmaktadır. Bu vurgu ile birlikte çalışmanın da öznesi olan refakatsiz mülteci çocuklar ile birlikte kuramsal ve metodolojik meseleleri ilgili bölümde tartışmak adına önce refakatsizlik kavramına daha yakından bakmak gerekmektedir.

Mülteci çocuklar, zaman zaman zorunlu göç sürecinde ailelerinden, refakatçilerinden ya da yasal temsilcilerinden ayrı düşmekte, onlar olmadan tek başlarına göç sürecini deneyimlemekte ya da hedef ülkede ebeveynlerinin ya da refakatçilerin tutuklanması, ölümü, sınır dışı edilmesi vb. nedenlerden dolayı yalnız kalmaktadırlar. BMMYK'ya göre, çocuk mülteci nüfusunun yüzde iki ila beşi "ayrılmış" veya "refakatsiz" çocuklardır.¹²⁰

¹²⁰ Daniel J. Steinbock, "Seperated Children in Mass Migration: Causes and Cures", **Saint Louis University Public Law Review**, C. 22, No: 2, 2003, s. 299.

Refakatsiz mülteci çocuğun tüm devletlerce ortak kabul edilmiş bir tanımı bulunmamakla birlikte bazı noktalarda tanımlar birleşmektedir. Çocuğun ebeveynlerinden ya da yasal vasilerinden, eş deyişle koruması altında bulunduğu bir yetişkinden ayrı olarak hedef ülkeye gelmeleri durumunu ifade etme noktasında fikir birliği olduğu görülmektedir. Terim olarak genelde refakatsiz çocuk ya da refakatsiz küçük terimi kullanılmakla birlikte, ayrı düşmüş çocuk terimi de tercih edilebilmektedir. Avrupa'da Ayrılmış Çocuklar İçin İyi Uygulama Beyanı'nda ayrı düşmüş çocuklar terimi, refakatsiz çocuk yerine tercih edilmektedir. Bu tercihin ebeveynlerinden ya da yasal vasilerinden ayrı düşerek karşılaştıkları temel sorunları daha iyi ifade ettiğini savunmaktadır.¹²¹

Tezde incelenen iki ülkeden biri olan Türkiye'de *"sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye'ye gelen veya Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuk"*¹²² olarak tanımlanmaktadır. İtalya'da ise *"İtalya'nın yargı yetkisine tabi olarak, ebeveynlerinin veya İtalyan hukuk sisteminde yürürlükte olan yasalar uyarınca kendisinden yasal olarak sorumlu olan diğer yetişkinlerin yardımı ve temsili olmaksızın İtalyan Devletin topraklarında bulunan, Devlet topraklarında herhangi bir nedenle ikamet eden İtalyan veya Avrupa Birliği vatandaşlığına sahip olmayan küçükler"*¹²³ olarak tanımlanmaktadır.

Aile, vasi, bakımından sorumlu olan kişilerden ayrılan mülteci çocuklar bir ikilemden mustarıptır: bölünmüş aile ve yerinden olma. Her iki durum da kendi başına yeterince ciddidir, ancak bu iki engelin etkileşimi riskleri büyük ölçüde arttırmaktadır. Refakatsiz çocuklar, temel ihtiyaçlardan yoksun kalma, fiziksel ihlaller, cinsel istismar, çocuk ticareti ve diğer sömürü türleri riskleriyle karşı karşıya kalmaktadır.¹²⁴

Literatürde ailelerinden veya yasal temsilcilerinden ayrı düşmüş ve refakatsiz kalmış çocuklar bakımından ikili bir ayrım bulunmaktadır: zorunlu olarak bu durumu yaşayanlar, ailelerinin rızası ile bu durumu yaşayanlar. Steinbock'un ayrımında zorunlu olarak bu duruma düşenler kategorisinde, öksüz, kayıp, kaçırılmış, kaçmış /

¹²¹ UNHCR, Save the Children, "Separated Children in Europe Programme: Statement of Good Practice", 2004, (Çevrimiçi) <https://www.unhcr.org/4d9474399.pdf>, 17.05.2020.

¹²² Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 46. m.3/1/m

¹²³ "Legge Zampa", C. 47, C. 47 §, (2017), (Çevrimiçi) <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2017-04-07;47!vig=>, 25.07.2022.

¹²⁴ Steinbock, "Separated Children in Mass Migration: Causes and Cures", s. 299.

yerinden edilmiş, yasal olarak ailesinin yanından alınmış çocuklar bulunmaktadır. Ailesinin haberdarlığında ayrılmış çocuk kategorisinde ise, terk edilmiş, aile rızası ile vasi atanmış veya kuruma yerleştirilmiş, ailenin bakımını üstlenmek istemediği, gönüllü olarak ailesinden farklı yerde yaşayan çocuklar bulunmaktadır.¹²⁵ Bu iki kategoriden birincisine giren çocuklara örnek olarak “1940’lı yılların sonlarındaki Yunan İç Savaşı ve 1975-1979 yılları arasında Kamboçya’daki Khmer Rouge rejimi dahil olmak üzere çocuklar son yıllarda birkaç kez kaçırılması (ebeveynlerinden zorla ve yasadışı olarak - çoğu zaman siyasi nedenlerle) ve iç çatışma, savaş ve doğal afetler nedeniyle ailelerinden ayrı olarak ülkelerini terk etmek zorunda kalan çocuklar örnek verilebilir. İkinci kategoriye ise 1950’lerin başlarındaki Kore Savaşı ve 1960’larda ve 70’lerde Vietnam çatışması sırasında, yoksul ebeveynlerin çocuklarını bir süre yetimhanelere bırakması örnek verilebilir.¹²⁶

Ayrı düşmüşlük ya refakatsizlik aile stratejisi ya da zorunlu nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Çocuk göç yolunda ailesiyle ayrı düşmüş olabileceği gibi tek başına yolculuğa çıkması ve tehlikeli yolculuğa göğüs girmesi de söz konusu olabilmektedir. Bu çalışma ayrı düşmüş çocukları başka bir çalışmanın konusu olmak üzere ayrı tutmaktadır. Çalışmada uluslararası koruma başvurusu yapmış veya koruma altında olan refakatsiz çocuklar ele alınmaktadır. Ancak uluslararası koruma altında olmak ya da uluslararası koruma sürecine dahil edilmek demek bu amaçla geldikleri anlamına gelmemektedir. Karma göç bölümünde belirtildiği üzere iktisadi, eğitim gibi farklı motivasyonlarla yola çıkan ve hedef ülkeye doğru yolculuğa başlayan, oraya varan refakatsiz çocuklar da ülkeye vardıklarında yasalar gereği koruma altına alınmaktadır. Farklı ülkeden gelen üçüncü ülke vatandaşı olan çocuk mevzuatlar gereği uluslararası koruma prosedürüne tabi tutulabilmektedir.

Bu anlamda her ne kadar ülkede bulundukları süre içerisinde uluslararası koruma söz konusu olsa da geliş motivasyonları bağlamında sadece uluslararası koruma ele alınmamaktadır. Zaten bu tezde yapılan araştırmanın sonuçlarından bir tanesi de bu farklılıktır. Üçüncü bölümdeki analizde daha detaylı şekilde ortaya konmaktadır. Dolayısıyla bu noktada hukuki olarak yasal zeminde uluslararası koruma altında olan ya da mülteci refakatsiz çocuk olarak adlandırılan bu kitle sosyolojik bağlamda ya nedensel bağlamda motivasyonları, deneyimleri, tercihleri ve daha sonra kurmak

¹²⁵ Steinbock, **a.g.e.**, s. 302.

¹²⁶ Steinbock, **a.g.e.**, s. 300.

istedikleri hayata dair tercihleri bakımından da hukuki zeminden ayrılmakta ve daha sosyolojik perspektiften bakılmasını gerekli kılmaktadır. Bu durum daha önce de belirtildiği gibi zorunlu göç ve karma göç kavramlarının bir arada ele alınmasını da daha anlamlı kılmaktadır.

1.2. Kuramsal Çerçeve: Göç ve Çocukluk Çalışmalarını Buluşturmak

1.2.1. Göç Literatüründe Teorik Tartışmalar ve Sistem Teorileri

Uluslararası göç, son 30-40 yılda daha fazla kamusal ve siyasi gündemde yer bulmaya başlamış, tarihsel süreç içerisinde karakteristik olarak değişmiş, göç alan ve veren ülkelerin politikaları ve göç eden kişilerin motivasyonları ve nedenleri açısından farklılaşmıştır. Castles ve Miller bunu, 1945 öncesi, 1945-70 dönemi ve 1970'ler sonrası olarak 3 dönem halinde inceleyerek birbirinden ayırmaktadır. 1945 öncesinde sömürgecilikten bahsetmek gerektiğini ifade eden yazarlar, göçün yönünün Avrupa'daki batı merkez ülkelere değil aksine Avrupa'dan kalıcı ya da geçici olarak denizci, asker, çiftçi, tüccar, rahip ve idareci olarak göç edildiğini, ayrıca Afrika'dan 15 milyondan fazla kişinin de "üç köşeli ticaret" ile köle olarak zorla yerinden edildiğini ifade etmektedir. 1945 sonrası dönem Avrupa için bir yıkımı işaret etmekte ve Avrupa'ya emek göçü, sömürge işçilerin eski sömürgeci güçlere göçü ve önce Avrupa'dan sonra Asya ve Latin Amerika'dan Kuzey Amerika ve Avustralya'ya kalıcı göç ile karakterize olmuştur. Yazarlar, 1970 sonrası dönem için ise göçün daha fazla uluslararasılaştığını, göç edenlerin neoliberal ekonomilerde enformel sektörlerde kendilerine yer bulduklarını, geçici işçi politikasının azaldığını ve yasadışı göçün ve kitlesel göç ve mülteci hareketlerinin arttığını ortaya koymaktadır.¹²⁷

Göçte yaşanan artış, onu anlamaya yönelik farklı yaklaşımları da beraberinde getirmiştir. Bağlam bağımlı olan aynı zamanda karmaşık ve çok yönlü bir doğası bulunan uluslararası göçü anlamaya ve açıklamaya yönelik de çeşitli teoriler ortaya konmuştur. Bu yaklaşımlar üçü açıklayabileceğini iddia etse de kişilerin göç etmenlerinin nereye gittiği yerleri tercih etmek nedenleri bağlamında farklılaşmaktadır bu yaklaşımlar ekonomik, bireysel ya da sosyolojik olabilmektedir. Ancak Massey'in de ifade ettiği gibi "şu anki örüntüler ve eğilimler, çağdaş göç süreçlerinin tam bir

¹²⁷ Castles, Miller, **Göçler çağı**, s. 67-167.

şekilde anlaşılmasının tek bir disiplin imkanlarıyla veya tek bir analiz düzeyine odaklanılarak açıklanamayacağını göstermektedir.”¹²⁸ Bu karmaşık yapı, çok düzeyli bir analizi ve tek bir disipline bağlı kalmadan, interdisipliner bir yaklaşımı gerektirmektedir. Anlaşmaya ve açıklanmaya çalışılan göç zorunlu veya gönüllü şekilde gerçekleşebileceği gibi geçici, kalıcı ya da döngüsel olabilmektedir. Göç edenlerin başlangıç motivasyonları ile devam etmelerini sağlayan nedenler paralellik taşıyabileceği gibi aralarında benzerlik söz konusu olmayabilir. Göçü başlatan faktörler ile onun devam etmesini sağlayan faktörler zaman içinde değişebilmekte ve farklılaşabilmektedir. Literatürde birey ve kitlelerin yaşadıkları yerleri terk etme nedenlerine veya başlayan göçün nasıl devam ettiğine odaklanan ve bireysel seviyede alınan kararları baz alarak mikro seviyeye, ağırlara ve geri bildirim mekanizmalarını baz alarak mezo seviyeye, yapısal faktörleri baz alarak makro seviyeye odaklanan teoriler bulunmaktadır.

Bir diğer yapılabilecek kategorizasyon ise ekonomik, sosyolojik ve coğrafi gibi tematik ayrımlardır. Göç teorilerinde genelde iradi göçü açıklamak üzere ekonomik,¹²⁹ ağ temelli¹³⁰ ve daha bütüncül yaklaşımlar¹³¹ geliştirilmiş olmasına rağmen, zorunlu göçü açıklamaya yönelik girişimlerin kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın kuramsal olarak oturduğu zemini tespit edebilmek için önce zorunlu ve karma göçün bu çalışmayı dahil edildiğini hatırlamak gerekmektedir. Bu çalışma uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocuklarla ilgili olduğu için zorunlu göçü içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla zorunlu göç kavramını açıklayabilen, mülteci veya göçmenin özneliğin yok saymayan ve karma göç kavramının da gerektirdiği nedensellik zeminini

¹²⁸ Douglas S. Massey vd., “Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi”, **Göç Dergisi**, C. 1, No: 1, 2014, s. 12.

¹²⁹ Michael J. Piore, **Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies**, UK, Cambridge University Press, 1979; John. R Harris, Michael P. Todaro, “Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis”, **The American Economic Review**, C. 60, No: 1, 1970, s. 126-142; Oded Stark, David E. Bloom, “The New Economics of Labor Migration”, **The American Economic Review**, C. 75, No: 2, 1985, s. 173-178.

¹³⁰ Massey vd., “Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi”, s. 11-46; Christophe Z. Guilotomo, Frederic Sandrom, “The Internal Dynamics of Migration Networks in Developing Countries”, **Population: An English Selection**, C. 13, No: 2, 2001, s. 135-164; James T. Fawcett, “Networks, Linkages, and Migration Systems”, **International Migration Review**, C. 23, No: 3, 1989, s. 671-680.

¹³¹ Douglas S. Massey, “Social Structure, Household Strategies, and the Cumulative Causation of Migration”, **Population Index**, C. 56, No: 1, 1990, s. 3-26; Thomas Faist, **The Volumes and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces**, Oxford, United Kingdom, Oxford University Press, 2000.

kucaklayan bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda atılacak ilk adım zorunlu göçü açıklama iddiasında olan teorilerin gözden geçirilmesidir.

Zorunlu göçü ele alan teorilerden öne çıkanlardan ikisi Öberg'in Sert-Yumuşak Faktörler Teorisi ve Walpart'ın Stres Eşiği Teorisi'dir. Öberg, şiddetin nedenlerine vurgu yaparak Lee'nin itme-çekme faktörlerini sert-yumuşak olarak çatallandırarak sert faktörlerin insani kriz, silahlı anlaşmazlıklar ve çevre felaketleri gibi durumlar olduğunu, yumuşak faktörlerin ise yoksulluk, sosyal dışlanma, işsizlik gibi daha az kritik olan durumları kapsadığını savunmaktadır. Walpart ise göçün kirlilik, sıkışıklık, suç gibi stres eşiğinin aşılmasına neden olan sıkıntılardan dolayı alternatif yer düşünülmesi ile gerçekleştiğini iddia etmektedir. Ona göre önemli olan motivasyon yaşam yerindeki hissedilen strestir.¹³² Bununla birlikte her iki teoride zorunlu göç sürecine yönelik hem menşe hem de hedef ülkeleri baz alan bütüncül bir yaklaşım sergilemekten uzaktır. Öberg, göç iten zorunlu faktörleri ön plana çıkarırken, Walpart daha çok bireysel olarak duyulan strese indirgemıştır. Bütüncül bakmaktan uzak kalınması nedensel bağlamın oturmasına engel teşkil etmektedir. Çünkü göç hareketi menşe ülkedeki nedenler ve hedef ülkelerdeki çekici faktörler gibi içinde bulunulan sosyal ağ, gidilecek ülkeye dair göçmen veya mültecinin aklındaki imaj ya da tercih edilen göç yolları gibi unsurlardan etkilenmektedir. Göç hareketini bireysel strese indirgemek ise göç sürecinin ve zorunlu göçün öznesi olan insanı asimetrik güç ilişkisinde bulunduğu sistemik unsurlardan koparmaktadır. Bu nedenle bu yaklaşımlar bu araştırmada tercih edilmemektedir.

Göçü daha bütünlükçü ve birleşik olarak açıklamaya çalışan ve bu çalışmada tercih edilen teori kısmen Göç Sistemleri Teorisi'dir. Göç Sistemleri Teorisini detaylandırmadan önce bu teoriye gelene kadarki sistemik yaklaşımların hangi aşamalardan geçtiğini incelemek gereklidir. Bu Göç Sistemleri Teorisinin neden kısmen bu araştırma için önemli olduğunu da ortaya koyacaktır. Göçe dair sistem teorisi, göç sistemlerinin ortaya çıkış ve tartışılma sürecinde, ilk olarak göçü daha geniş bir sosyal sistem içinde düzenleyen bir aygıt olarak sunan gömülü işlevselci formda kendini göstermiştir. Bu, literatürde "göç sistemi" teriminin en erken ortaya

¹³² Deniz Şenol Sert, "Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru", **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, 1. baskı, Çağaloğlu, İstanbul, İletişim, 2012.

çıkışında kabul edilen form gibi görünmektedir. Mabogunje'nin¹³³ tanımlanmış işlevselci form olarak anılan yaklaşımı ikinci bir sistem teorisi biçimini temsil etmektedir. İç göç bağlamında ele alarak mikro ve mezo seviyeye odaklanan Mabogunje, geri bildirim mekanizmalarının rolünü tanımakta ve kritik bir değer atfetmektedir.¹³⁴ Sistem teorisini uluslararası göç bağlamında ele alanlar ise Mary M. Kritz, Lin Lean Lim ve Hania Zlotnik'tir.¹³⁵ Kapsamlı şekilde ilk ele aldıkları göç sistemi, göç alan-veren iki veya daha fazla ülke tarafından oluşturulmakta ve "ülkeler ve ekonomiler arasındaki ilişkiyi içeren makro düzey faktörleri ile göçmenlerin kendilerine ve kararlarına dikkat göstermeye çalışan mikro düzey faktörleri entegre etmeye çalışmaktadır. Mikro seviyenin dahil edilmesi göçmen ve mültecinin öznelliğin teorik olarak nerede durduğu sorusunu ve konusunu gündeme getirmektedir. Bu anlamda sistem teorisine göçmen veya mültecinin öznelliğini katma çabasını gösterenler de bulunmaktadır. Bakewell¹³⁶, sistem teorisi içinde öznenin var olduğunu ve görmezden gelinemeyeceği iddiasıyla sistem teorisi tartışmalarına öznelliği eklemiştir. Jennissen¹³⁷ ise sistem teorilerinin nedensellik bağlamından kopuk olduğunu ifade ederek, makro, mezo ve mikro seviyelerin birbirlerini nasıl etkilediğini nedensellik bağına kurarak açıklamıştır.

Sistemik teorilere biraz daha detaylı bakılacak olursa ilk ortaya çıktığı şekli ile gömülü işlevselci form, toplumu örgütlenme sistemi olarak kullanmakta ve özellikle de 'dış' güçler tarafından, spesifik olarak Afrika bağlamında, kapitalizmin kapitalizm öncesi toplumlara müdahale etmesi ile dayatılan bir sistem olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla kapitalizmin sayılması bağlamında ele almaktadır. Tanımlanmış işlevselci formda ise Mabogunje¹³⁸, göçün başlangıç şartlarından farklılaşmakta olduğunu ve sistemin, aileleri, insanları, toplulukları birbirine bağladığını ifade etmektedir. Dolayısıyla göç rastgele birimler arası oluşmaktadır. Bu noktada geri bildirim

¹³³ Akin L. Mabogunje, "Systems Approach to a Theory of Rural-Urban Migration", **Geographical Analysis**, C. 2, No: 1, 2010, s. 1-18.

¹³⁴ Mabogunje, **a.y.**

¹³⁵ Mary M. Kritz, Lin Lean Lim, Hania Zlotnik (ed.), **International Migration Systems: A Global Approach**, Oxford : New York, Clarendon Press ; Oxford University Press, 1992.

¹³⁶ Oliver Bakewell, Hein De Haas, Agnieszka Kubal, "Migration Systems, Pioneer Migrants and the Role of Agency", **Journal of Critical Realism**, C. 11, No: 4, 2012, s. 413-437; O. Bakewell, "Relaunching Migration Systems", **Migration Studies**, C. 2, No: 3, 2014, s. 300-318.

¹³⁷ Roel Jennissen, "Causality Chains in the International Migration Systems Approach", **Population Research and Policy Review**, C. 26, No: 4, 2007, s. 411-436.

¹³⁸ Mabogunje, "Systems Approach to a Theory of Rural-Urban Migration", s. 1-18.

mekanizmalarının önemi vurgulamakta ve göçmenlerin kabulü ve varış yerindeki ilerlemeleri hakkında bilginin menşeye yerine geri gönderildiğini ve olumlu bilgilerin ileriki zamanlarda daha fazla göçü teşvik ettiğini savunmaktadır.¹³⁹

Literatürde göç sistemleri yaklaşımını benimseyen çoğu yazar, Mabogunje tarafından sunulan göç sisteminin oldukça geniş bir tanımına dayanmaktadır. Örneğin, Kanaroglu, göç ile gerçekleşmesi beklenen değişimin sistemdeki ayarlamalar ile örtüşmesi gerektiğini ifade etmektedir.¹⁴⁰ bu görüş baskın ve öncelikli olanın sistem olduğunu ifade etmektedir. Sistem göçü kısıtlamaya, sınırlandırmaya çalışıyorsa göçten beklenen şey yavaşlamasıdır. halbuki düzen siz gücünün artışı sistemdeki düzenlemeler ile göçten beklenenlerin örtüşmediğini ortaya koymaktadır. Sistem yaklaşımının diğer örnekleri, sistem analizinin resmi önermelerine göre daha çok göç çalışmalarının geleneksel referanslarına dayanmaktadır. Örneğin, Bol, Fawcett ve Arnold, Asya-Pasifik bölgesindeki uluslararası nüfus hareketlerini açıklayan bir göç sistemleri çerçevesi türetirken, sistemin sadece bir kısmına (genellikle varış noktasına) odaklanan çalışmalarla örtük bir karşılaştırma yaparak yaklaşımın esasını tartışmaktadırlar.¹⁴¹ Bu çalışma makro yapıların hepsini dahil etmemesi noktasında bütüncül bir yaklaşım sergilememektedir. Aynı şekilde Hoffmann-Nowotny¹⁴² ise göçü daha geniş bir toplumsal sistem içinde bir süreç olarak görmektedir. Göç, bir sistem ögesinden (bireysel veya alt sistem) kaynaklanan gerilimlere yanıt olarak ortaya çıkmaktadır. İktidar ve prestij, teorisindeki iki merkezi kavramdır. İktidar, konumunu koruma veya iyileştirme kapasitesi olarak; prestij ise gücün kültür içinde meşru olarak değerlendirildiği kapsam olarak tanımlanmaktadır. Bu iki kavram çatıştığında ise göç gerçekleşmektedir.”¹⁴³ Ancak Hoffman-Nowotny'nin teorik yaklaşımında da bireysel ya da alt sisteme odaklandığından makro seviyeye olması gerekenden daha az değer vermektedir. Makro seviyedeki faktörlerin devre dışı bırakılması ya da az önem verilmesi bütüncül bir yaklaşım sergilenmesinin de önüne geçmektedir. Ayrıca makro

¹³⁹ Bakewell, De Haas, Kubal, "Migration Systems, Pioneer Migrants and the Role of Agency", s. 417-418.

¹⁴⁰ Fawcett, "Networks, Linkages, and Migration Systems", s. 672.

¹⁴¹ Fawcett, a.y.

¹⁴² Hans-Joachim Hoffmann-Nowotny, "A Sociological Approach toward a General Theory of Migration", **International Migration Review**, C. 15, No: 1_suppl, 1981, s. 64-83.

¹⁴³ Bakewell, "Relaunching Migration Systems", s. 302.

seviyedeki aktörlerin gücü asimetrik olarak daha fazla olabilmektedir ve bu durum görmezden gelinmemelidir.

Önceden de ifade edildiği gibi göç sistemlerini tam anlamıyla uluslararası göçe genişleten ve daha kapsayıcı bir yaklaşım Mary M. Kritz, Lin Lean Lim ve Hania Zlotnik tarafından ortaya atılmıştır. İki veya daha fazla ülke arasında oluşan, makro ve mikro düzeyleri içeren teori, göçü birbiriyle ilişkili makro ve mikro faktörlerin bir sonucu olarak tanımakta ve disiplinler arası bir odaklamanın önemini vurgulamaktadır.¹⁴⁴ Geri bildirim mekanizmalarına vurgu yapan yazarlar, bu iki seviyeyi ürünlerin, sermayenin, fikirlerin, bilgilerin akışı ile birbirine bağlamakta ve görece stabil bir değişim yaratıldığını öne sürmektedirler.¹⁴⁵ Bu yaklaşım, makro ve mikro yapılar arasında mekanizma olarak yer alan mezo seviyeyi de dahil etmektedir. Zlotnik ve arkadaşlarının ifade ettiği göç sistemleri teorisine göre:

“Temel yaklaşım, herhangi bir göç hareketinin makro ve mikro yapıların etkileşiminin bir sonucu olarak görülmesi gerekliliğidir. Makro yapılar büyük ölçekli kurumsal etmenlere işaret ederken, mikro yapılar ağlara, uygulamalara ve göçmenlerin kendi düşüncelerine göndermede bulunur. Bu iki düzey sık sık ara yapılar olarak işaret edilen bir dizi aracı mekanizmayla birbirine bağlantılıdır. Makro yapılar dünya piyasasının ekonomi politliğini, devletlerarası ilişkileri ve göç veren/alan ülkeler tarafından göç yerleşimini kontrol etmek amacıyla düzenlenen kanunları, yapıları ve uygulamaları içerir. Mikro yapılar göç ve yerleşme sorunlarıyla başa çıkmak için göçmenlerin kendileri tarafından geliştirilen enformel toplumsal ağlardır. Aracı yapı görevini ise belirli bireyler, gruplar veya siyasal ekonomik kurumlar üstlenebilir. ... Makro, ara ve mikro yapılar göç sürecinde birbiri içine geçerler ve aralarında net bir ayrım çizgisi yoktur. Tek başına hiçbir neden insanların neden kendi ülkelerinden ayrılıp başka bir ülkeye yerleşmeye karar verdiklerini tatminkar şekilde açıklayamaz.”¹⁴⁶

Jennissen¹⁴⁷ ise farklı seviyelere hitap etse de Kritz ve ark. ve Mabogunje tarafından ortaya konan göç sistemleri teorilerinin nedenselliği açıklamadığı eleştirisini gündeme getirmektedir. Uluslararası göç sistemlerine yönelik farklı göç teorilerinin temel

¹⁴⁴ Castles, Miller, **Göçler çağı**, s. 35.

¹⁴⁵ Bakewell, De Haas, Kubal, “Migration Systems, Pioneer Migrants and the Role of Agency”, s. 418.

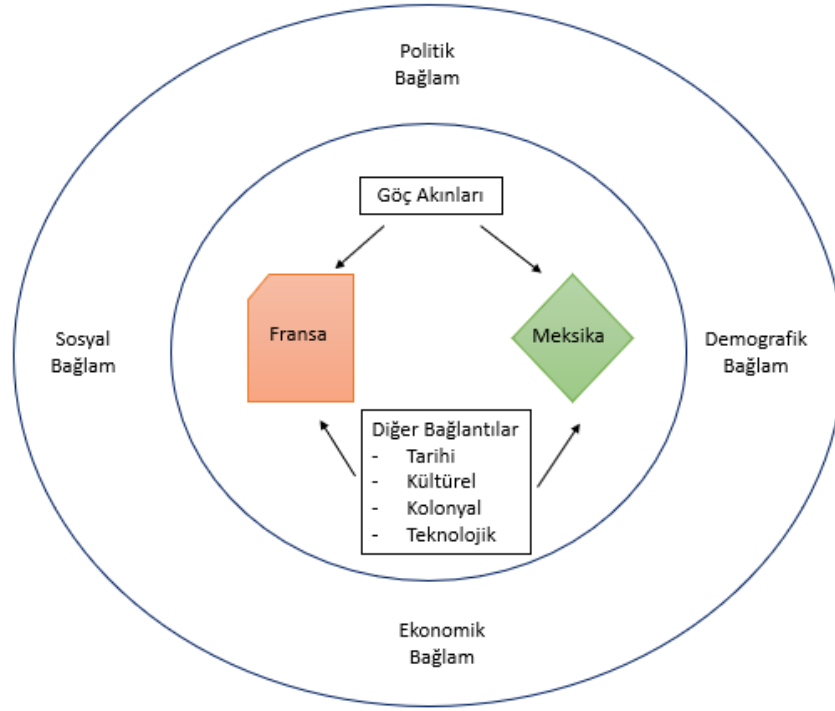
¹⁴⁶ Castles, Miller, **Göçler çağı**, s. 36-39.

¹⁴⁷ Jennissen, “Causality Chains in the International Migration Systems Approach”, s. 411-436.

yönlerini birleştirmeye çalıştığı makalesinde, göçe dair sistem yaklaşımlarının belirli ülkeler arasında sermaye ve insan değişiminin belirli bir ekonomik, sosyal, politik ve demografik bağlamda gerçekleştiğini savunmakta olduğunu ve Kritz ve arkadaşlarının ortaya koyduğu yaklaşımın artı değerinin, diğer göç yaklaşımlarının aksine geri bildirim etkilerini dikkate alması ve tüm göç türlerine uygulanabilmesi olduğunu belirtmektedir. Bunun tüm göç türlerine yani zorunlu göçe de uygulanabilir olması önemlidir. Bununla birlikte bu yaklaşımın dezavantajının neredeyse hiçbir nedenselliğin ayırt edilmemesi olduğunu ifade etmektedir.¹⁴⁸ Mevcut sistemik göç teorilerinin ifade etmeye çalıştığına aşağıdaki şemadaki gibi olduğunu savunan Jennissen, özellikle Kritz ve ark. tarafından ortaya konan sistem teorilerinin politik, sosyal, ekonomik ve demografik bağlamları ele aldığını ifade ederek uluslararası bir göç sisteminin göç akışları ve tersine göç akışlarını içeren ve göç gönderen ülkelere bağlı bir grup alıcı (çekirdek) ülkelerden oluştuğunu göstermektedir.¹⁴⁹ Ülkeler arası birinci unsuru göç akışına ayırırken, ikinci unsuru da tarihi, kültürel, sömürge ve teknolojik bağlantılara ayırmaktadır. Bir göç sistemi belirli bir bağlamda yer almaktadır. Kritz ve ark. teorik yaklaşım baz alınarak oluşturulan şekilde sosyal, politik, demografik ve ekonomik bağlamlar birbirinden ayrılmaktadır.

¹⁴⁸ Jennissen, **a.g.e.**, s. 411-412.

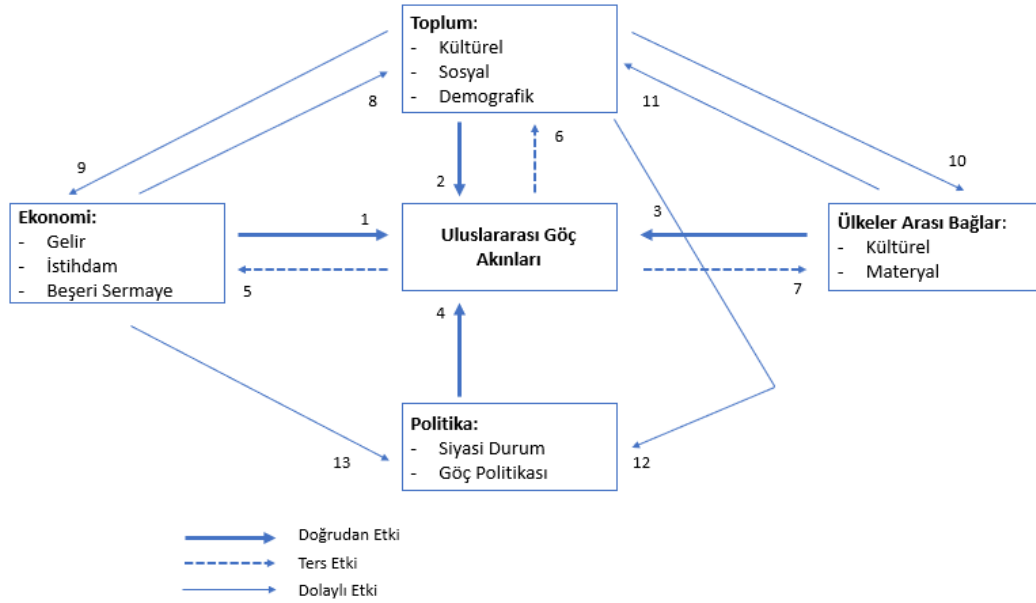
¹⁴⁹ Massey vd., "Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi", s. 33-34.

Şekil 1: Uluslararası Göç Sistemi Çerçevesinde İki Ülke

Jennissen, bu sistemik tartışmaya nedensellik bağı katmakta ve yukarıdaki tablonun nedensellikleri göstermediğini ifade etmektedir. Jennissen'in oluşturduğu Şekil 2'de gösterilen teorik çerçevede, uluslararası göç ve uluslararası göçün belirleyicileri arasında nedensellikler bulunmaktadır. Bu belirleyiciler, ekonomi, toplum, politika ve ülkeler arasındaki bağlantılara olarak dört kategoriye ayrılmıştır. Genel olarak, ekonomik, sosyal ve politik faktörlerin hem göç gönderen hem de göç alan ülkeler üzerinde etkileri vardır. Çerçeve içindeki nedensellikler doğrudan, ters ve dolaylı olabilir. Doğrudan etkiler, uluslararası göçün belirleyicilerinin doğrudan etkileridir. Bunlar, bir göç sistemleri çerçevesinde bağlam ve diğer bağlantıların göç akışları üzerindeki etkileridir. Ters etkiler, uluslararası göçün çeşitli belirleyicilerin, yani bir sistem çerçevesindeki geri bildirim mekanizmalarının uluslararası göç üzerindeki takip eden etkileridir. Dolaylı etkiler, daha sonra uluslararası göç üzerinde etkisi olan farklı kategoriler arasındaki etkilerdir. Dolaylı etkiler, bir sistem çerçevesindeki farklı bağlamlar ve / veya diğer farklı bağlantılar arasındaki etkiler olarak görülebilir.¹⁵⁰

¹⁵⁰ Jennissen, "Causality Chains in the International Migration Systems Approach", s. 416.

Şekil 2: Neden Bağlam İçeren Sistem Teorisi

Ekonomi kategorisinde; gelir, istihdam ve beşeri sermaye olmak üzere üç bileşen tanımlanabilir. Toplum kategorisinde ise kültürel, sosyal ve demografik bileşenler yer almaktadır. Toplum kategorisi içinde yer alan bileşenlerden kültürde yaşam tarzları ve etnik köken yer alırken, toplumsal bileşen toplumdaki eşitsizlik ve uyumla, demografik bileşen ise nüfusun yaş ve cinsiyet dağılımı ile ilgilidir. Politika kategorisi içinde göç veren ülkedeki politik durum ve göç alan ülkenin göç politikası olmak üzere iki bileşen ortaya konmuştur. "Ülkeler arasındaki bağlantılar" kategorisi, kültürel ve maddi bağlantılardan oluşur. Kültürel bağlantılar, örneğin, sömürge geçmişini veya aynı dili paylaşmayı içermektedir. Maddi bağlantılar ise ülkeler arasındaki mesafeyi (zamanda da) veya ülkeler arasındaki taşınmanın maliyetini kapsamaktadır. Belirli bir kategorinin farklı bileşenleri, uluslararası göç veya diğer kategoriler (bileşenleri) üzerinde ters (pozitif veya negatif) bir etkiye sahip olabilmektedir. Uluslararası göç, kategorilerin farklı bileşenleri üzerinde de ters etkiler yaratabilmektedir. Bu nedenle, nihai etki yönü, bileşenlerin her birinin nispi gücü ile belirlenir. Bu nedenle, Şekil 2'de hiçbir pozitif veya negatif işaret gösterilmemektedir.¹⁵¹

Yukarıdaki şekilde, bağlamlardan uluslararası göç hareketine doğru çıkan kalın çizgiler uluslararası göç hareketine doğrudan etki ettiği anlamına gelmektedir. Kesik

¹⁵¹ Jennissen, a.g.e., s. 417.

çizgiler ise göç hareketinin bahsedilen üç bağlama (politik bağlam hariç) ters etkisini anlatmaktadır. İnce sürekli çizgiler ise bağlamların birbirlerine olan etkisine ve dolaylı olarak uluslararası göç hareketine etkisini göstermektedir. Çalışmada tercih edilecek yaklaşımlardan biri Jennissen'in ortaya koyduğu nedensellik bağına da içeren yaklaşımdır. Ancak çalışmada politikanın sadece etkilediği ve diğer bağlamlardan etkilenmediği görüşü savunulmamaktadır. Politikanın da diğer bağlamlardan olduğu kadar göçmen/mültecinin öznelliğinden dolayı göç hareketlerinden, göçmen ve mültecilerin strateji ve kararlarından, kendi güçlü ağırları içindeki bilgi akışının hem kararlarına hem stratejilerine yansımalarından etkilendiği öne sürülmektedir. Zaten nedensellik bağının var olması ve uluslararası göç hareketinin bağlamlara olan ters etkinin varlığı mülteci/göçmen öznelliğine kapı açabilir.

Bu anlamda sistem teorilerine öznelliği dahil etmeye çalışan Bakewell¹⁵², son zamanlarda özne olarak insanın dışlanması eleştirisini yaptığı, insanların hareketlerinin sistemik bağlantıların oluşmasına bir katkısı olduğu iddia ettiği eserinde, "öncü göç" dediği kavramı kullanarak öznelliği açıklamaya çalışmıştır. Öncü göçün öznesi olan göçmen, kendi toplumundan daha önce birinin gitmediği ve kalıcı ikamet etmediği yere giderek yerleşen ve göç sürecini başlatan kişidir. Bu manada sistemin oluşmasına yardımcı olan bir aktif öznedir. Bir göçün başlangıcı elbette dil bariyeri, göç politikaları, maaş farkları vb. gibi birçok yapısal şarta bağlı olabildiğini, bu unsurların göç akışları üzerinde etkili olabileceğini ve tüm bu unsurların göç sürecinin yönünü zamanlamasını etkileyeceğini ifade ederek birilerinin göç etmesinin, sistemi oluşturduğu anlamına da gelmediğini savunmaktadır.¹⁵³ Öznenin eksikliği erken sistem teorisyenleri için eleştiri noktası olduğunu savunarak öznelğin, sistemi nasıl geliştirdiği ve yeniden ürettiğini incelemiştir. Bakewell'e göre insanlar, yapıların onlara sundukları fırsatlara göre hareket eden pasif nesneler değildir. Kararları ve öznelliklerinin derecesi önemlidir. Bakewell, özneyi 3 seviyede tartışmaktadır: 1) Alışılabilir-Sürekli [*Iterational – Habitual*] 2) Yansıtıcı - İzdüşümsel [*Projective*] 3) Uygulamalı - Değerlendirici [*Practical-Evaluative*].

Alışılabilir – Sürekli seviyesinde göçmen, geçmiş deneyimlerine dayanan kimlik, kendi dünyasındaki anlamları, etkileşimleri çağırıp hangisini ne kadar kullanacağına

¹⁵² Bakewell, De Haas, Kubal, "Migration Systems, Pioneer Migrants and the Role of Agency", s. 413-437.

¹⁵³ Bakewell, De Haas, Kubal, *a.g.e.*, s. 414.

karar vermektedir.¹⁵⁴ Göç eden kişi ailesini peşinden gelmeye ikna edebilir, geçmiş kültürü kendi gittiği yerelde oluşturmak için o kültürden insanları çağırabilir. Elbette emek pazarı, göç politikaları, vize gibi yapısal şartlardan da etkilenmektedir. *Yansıtıcı - İzdüşümsel* seviyede ise göçmen sadece geçmiş deneyimi tekrar etmez, yeni imkanlar, eylemler, düşünceler de yaratmaktadır. Sosyal hayatın bilinmezliklerine ve zorluklarla başa çıkmak için eskiye olan mesafesini değiştirerek yeteneğe sahiptir. Geçmişleri ile bağıni kısmen ya da tamamen kesen ya da azaltan göçmen, yereldeki olumsuz beşeri sermayeden kaçınmaya çalışmaktadır. Bu davranışı bir sistemin ortaya çıkması veya gelişmesi için olumsuz etkiye sahiptir. Uygulamalı - Değerlendirici seviyede ise ilk iki seviye arasında arayı bulmak hedefindedir.¹⁵⁵

Ancak burada da görüldüğü gibi göçün başlangıcında bir öznellik vurgusu yapmakta ve göç sisteminin ortaya çıkışında bir öznellik ortaya konmaktadır. Öznellik sadece ekonomik nedenlerle göç edenler için değil aynı zamanda zorunlu göç edenler için de geçerlidir. Şöyle ki belli bir ülkeden etnik aidiyeti, sosyal tabiiyeti ya da ait olduğu toplumsal grup sebebiyle gördüğü zulüm nedenli zorunlu göç eden biri başka bir ülkeye gidip o ülkede uluslararası koruma altına alındıktan sonra, kendi ülkesini nasıl terk edebildiğine, koruma altında olduğu ülkeye nasıl gelinebileceğine, hangi yollarda gelineceğine, uluslararası koruma sürecinin nasıl yürütüldüğüne, nelere dikkat edilmesi gerektiğine bir sosyal sermaye edinmiş ve paylaşıyor olmaktadır. Sosyal sermayeyi edinen kişi bu bilgileri kendi ağıları içerisinde, aynı ya da başka gruba ait diğer kişilere aktarması ve onların da zorunlu göçe sebep olan nedenlerden kaçarak diğer ülkeye gelmeye çalışmasına katkı sağlaması, mültecilerin ya da sığınmacıların aktif bir özne olarak bu göç sisteminin oluşmasına katkı sağladığı anlamına gelmektedir. Bu bağlamda Bakewell, özneliliğin göç sürecinde sadece sistemin başlangıcında değil devam eden süreçlerde de var olacağını iddia etmektedir.

¹⁵⁴ Bakewell, De Haas, Kubal, **a.g.e.**, s. 427.

¹⁵⁵ Bakewell, De Haas, Kubal, **a.g.e.**, s. 42-431.

1.2.2. Göç ve Çocukluk Çalışmalarını Bir Araya Getirmek: Göç Sistemleri Teorisinde Sınırlılıklar ve Olanaklar

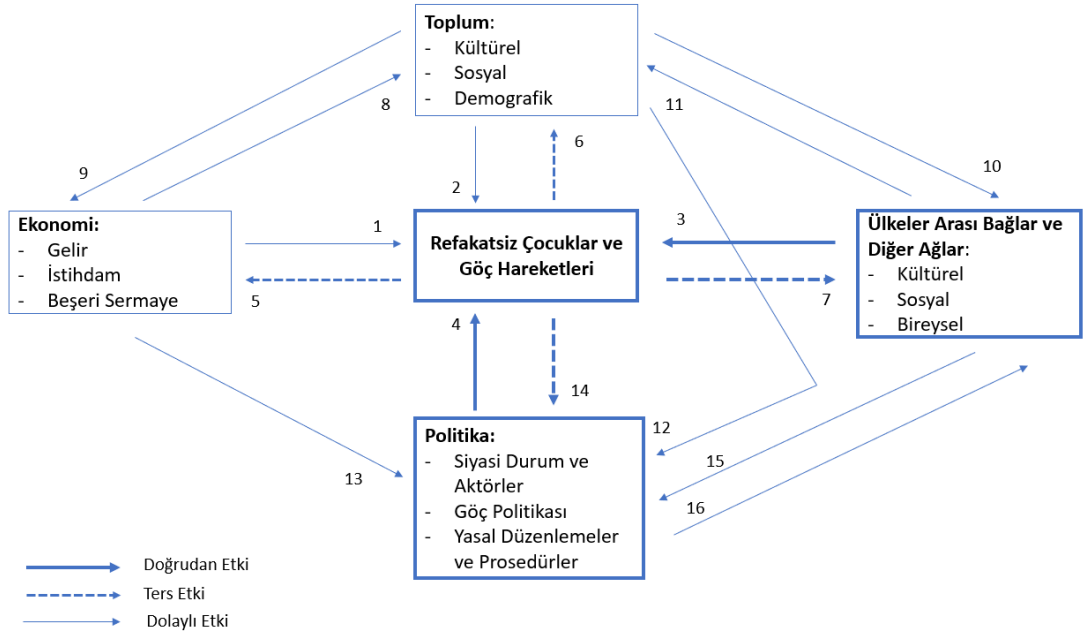
Bu çalışma, kavramsal olarak zorunlu göç, karma göç ve uluslararası koruma kavramlarına dayanmaktadır. Uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocukların geliş motivasyonları farklılık gösterebilmekte olup zorunlu ya da Cenevre Sözleşmesi'nde ifade edilen zorunlu nedenler dışında geliyor olsunlar refakatsizliklerinden kaynaklı uluslararası koruma altına alınmaktadır. Bu çocukların geliş motivasyonunu ya da hareket halinde olma durumunu karma göçü tek başına açıklama iddiasındadır ancak uluslararası koruma altına alındıktan sonra uluslararası ve ulusal sözleşmeler, kanunlar ve regülasyonlar devreye girdiğinden zorunlu göç kavramı da dışarıda bırakılmamıştır. Zira uluslararası koruma altına alındıktan sonra bu kanunlara göre ve bu kanunların ortaya koymuş olduğu zorunlu göç tanımına göre hak ve hizmetlere erişimleri mümkün olmaktadır. Karma göç ve zorunlu göçü kavramlarının birlikte kullanılmaları birbirlerini değersiz kılmaları ya da yıpratmaları manasına gelmemektedir. Aksine refakatsiz çocukların geliş nedenlerini, sınır deneyimlerini, hak ve hizmetlere erişimlerini, yetişkinliğe geçişlerini analiz ederken geniş bir perspektif sunmaktadır.

Bir diğer önemli kavram ise “*migrancy*” kavramıdır. Göç dinamikleri içinde yetişme manasına gelen bu kavram refakatsiz çocukların yaşadıkları deneyimler, eriştikleri hak ve hizmetler, yetişkinliğe hazırlanmaları, maruz kaldıkları riskler bağlamında anlamlı olmaktadır. Dolayısıyla çocukların uluslararası koruma altına alındıkları ülkeye gelmeden önce yaşadıkları da dahil olmak üzere koruma altında oldukları ülkede yaşadıkları deneyimler göç dinamikleri içinde yetişmelerine vesile olmaktadır. Bu dinamikler içerisinde yetişmek refakatsiz çocuğun bir yandan olan (*being*) hem de olmakta olan (*becoming*) anlamına geldiğini göstermektedir. Refakatsiz çocuk yetişmekte olan bir varlık olarak elbette korunması gereken bir öznedir ama aynı zamanda kendi düşüncelerini söyleme, istediğine inanma, görüşlerine değer verilme gibi hakları bulunan aktif bir öznedir. Bu aktif özne aldığı kararlar edindiği bilgiler ve yaşadığı deneyimlerle makro ve mezo seviyelere etki edebilmektedir. Bu anlamda bu argüman refakatsiz çocukların bulundukları mikro seviyeden diğer seviyelere etki edebilme kapasitelerinin bulunduğu kabulünü içermektedir. Bu ayrım mikro seviyeden farklı olarak mezo ve makro seviyelerinin olduğunu da ifade etmektedir.

İşte bu farklı seviyeleri anlamlandırabilmek için göç sistemleri teorisine eleştirel bir göz ile başvurmak gerekmektedir.

Öncelikle ifade edilmelidir ki hali hazırda göç hareketlerinin devamlılığı ve zamansal olarak geçmişe dayanmasından dolayı geriye dönük olarak göç sistemlerinin ortaya çıkışını araştırmamaktadır. Bu çalışmada, hali hazırda üç farklı seviyeyi ve bu seviyeler arasındaki ilişkiyi barındıran sistemin nedensellik bağı içinde incelenmesini içermektedir. Mikro seviyede burası koruma altındaki refakatsiz çocuklar ya da daha önce uluslararası koruma altına alıp on sekiz yaşını geçen refakatsiz çocuklar (*ex-minor*) bulunurken mezo seviyede çocukların da içinde bulunduğu sosyal ağlar, sivil toplum yerel yönetim gibi aktörler ve unsurlar bulunmaktadır. makro seviyede ise ulusal ve uluslararası düzenlemeler ve ülkelerin izledikleri göç politikaları bulunmaktadır.

Bu ilgili yaklaşım Jennissen'in ortaya koyduğu nedensel bağlama sahip teorik çerçeveye birleştirildiğinde aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın temelini oluşturacak olan yaklaşım da bu tablo aracılığıyla ifade edilmektedir. Çalışmada zorunlu ya da karma göçün topluma etkisi ya da toplumun zorunlu ve karma göçe dair algısı çalışılmadığından ve ayrıca zorunlu ve karma göçünün ülke ekonomilerine etkisi ya da iktisadi merkezli göç çalışmadığından ekonomi ve toplum odaklı bakılmamaktadır. Tabloda görüldüğü üzere merkeze alınan üç önemli unsur politika, ülkeler arası bağlar ve uluslararası göçte yer alan ve araştırmanın da analiz ünitesini oluşturan refakatsiz uluslararası koruma altında bulunan çocuklardır. Politikadan kastedilen şey İtalya ve Türkiye'deki göç politikaları, bu ülkelerin göç rejimine ve uluslararası korumaya dair kurumları, bürokrasisi ve süreçleri ve buna dair yasal zeminde oluşan düzenlemelerdir. Ülkeler arası bağlardan ifade edilen ise özne olarak refakatsiz çocukların kendi ağları içerisinde deneyimlerini, bilgilerini ve stratejilerini paylaşmaları ve ayrıca bu çocukların gidecekleri ülkeler, geçecekleri süreçler ve bekledikleri hayata dair akıllarındaki imajlardır. Bu bağlar aynı zamanda geçmişte bu ülkelere gidenlerden refakatsiz çocukların edindikleri bilgi, birikim ve stratejileri de kapsamaktadır. Son olarak da refakatsiz çocukların göç hareketleri en ortada yer almaktadır. Burası refakatsiz çocukların özelliklerinin kurulduğu ve kabul edildiği noktayı ifade etmektedir.

Şekil 3: Araştırmanın Bütüncül Teorik Yaklaşımı

Buradaki kalın çizgiler doğrudan etki anlamına gelmektedir. Renkli çizgiler ters etki anlamına gelirken ince çizgiler dolaylı etki manasını taşımaktadır. Var olan kutucuklardan da politika, ülkeler arası bağlar ve refakatsiz çocukların göç hareketlerinin kalın olmasının sebebi çalışmanın temelini oluşturmaları nedeniyledir. Kalın çizgiler bağlamında bu ilişkiler fail yapı tartışmasının da özünü oluşturmaktadır. İtalya ve Türkiye'nin göç politikalarının, siyasi aktörlerinin, yasal düzenlemelerinin refakatsiz çocukların göç hareketlerine yönelik doğrudan etkisi mevcuttur. Ancak diğer tarafta çocukların kararları ve stratejileri de ters etki olarak yasal düzenlemelere ve politikalara etki etmektedir. Dolayısıyla merkezden politikaya doğru ters etki çizgisi mevcuttur. Şunu da belirtmek gerekir ki özne olarak refakatsiz çocukların politikaya, yasalara ve uygulamalara olan etki etme gücü ile mevcut yapısal sistemin çocuklara etki etme gücü arasında asimetrik ilişki mevcuttur. Diğer taraftan yukarıda detayları belirtilen yükselsin bağların refakatsiz çocukların tercihleriyle olan etkisi doğrudan bir etkidir ve onların hareketlerini stratejilerini etkilemektedir. Aynı şekilde bu çocukların kendi deneyimlerini ilgili bağlar içerine yansıtması da bir ters etkidir. Son olarak çocuklarının özellikleri üzerinden politikanın ve ülkeye siyasi bağların birbirini dolaylı olarak etkilediği savunulmaktadır. Bahsedilen tüm bu nedenlerden dolayı Jennissen'in kendi teorik çerçevesinde ortaya koyduğu tablodan farklı olarak 14 numarayla ifade edilen çocukların politikaya olan etkisini ifade eden ters etki çizgisi, politika ve ülkeler

arası bağların birbirlerine yönelik dolaylı etkilerini ifade eden 15 ve 16 numaralı ince çizgiler eklenmiştir. Bu çizilen teorik çerçeve içerisinde mezo seviyenin yeri onun yapısal unsurların çocuklara ve çocukların yapısal unsurları olan etkisindeki aracı rolü ile sınırlıdır. Yerel yönetimlerin, sivil toplumun ve hak temelli çalışan örgütlerin çocukların göç hareketine dair yolculuk, hedef ülke, başvuru yapma vb. gibi aldıkları kararlara olan etkisi ve çocuklarının varlığının onların hangi kararlara ve uygulamalara yönlendirdiği araştırmaya dahil edilen unsurlardandır. Dahası mezo seviyede bulunan bu aktörlerin refakatsiz çocukların haklarını korumak adına makro seviyedeki aktörlere uyguladığı baskı da yine araştırmaya dahildir. Ancak mezo seviyede bulunan aktörlerin yapısal özellikleri, bürokratik süreçleri, çalışanların niteliği, beyan ettikleri strateji ve misyonlar gibi unsurlar dahil edilmemiştir.

Özetle, zorunlu ve karma göç ile uluslararası koruma kavramları refakatsiz çocukların göç hareketlerini incelemek uygun bir zemin oluşturmakla birlikte anlamlandırılması için eleştirel gözle incelenmiş ve yukarıda gösterilmiş tablodaki yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yaklaşım hem nedensel bağlamları içermektedir hem de refakatsiz mülteci çocukların öznelliğini kabul etmektedir.

1.3. Göçte Çocukluk Araştırmalarında Yöntem, Sınırlılıklar ve Zorluklar

Bu çalışma Aralık 2020 ve Temmuz 2022 tarihleri arasında İtalya ve Türkiye’de yapılan saha araştırmalarına, geçmişten bu yana gelen birikim ve literatür taramasına dayanmaktadır. Araştırma nitel bir araştırmadır ve

- a. Türkiye ve İtalya’daki uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocukların ve daha önce bu statüde olup 18 yaşını doldurmuş *ex-minor*ların i) genel profillerinin ve geliş nedenlerinin, ii) göç yolculuklarının ve sınır deneyimlerinin, iii) uluslararası korumaya erişimlerinin, iv) koruma altında yaralandıkları haklar ve hizmetlerin, v) beklenti ve hedeflerinin, vi) yetişkinliğe geçiş süreçlerinin araştırılmasını”, başka bir deyişle refakatsiz çocukların göç süreçlerinin, ülkeleri tercih etme nedenlerinin, göç öncesi, sırasında ve sonrasındaki deneyimlerinin, İtalya ve Türkiye’deki uluslararası koruma sisteminin, politikaların ve uygulamaların çocuklar üzerindeki etkisinin ve çocukların onlara olan etkisinin,

- b. Türkiye ve İtalya'daki uluslararası koruma yapısının ne olduğunun hem genel olarak hem de refakatsiz çocuklar özelinde ne gibi uygulamalar ve prosedürlerin var olduğunun ve bunların etkilerinin,
- c. Türkiye ve İtalya'yı neden tercih ettiklerinin ve refakatsiz çocuk sayısının neden fazla olduğunun,
- d. Başka hangi aktörlerin süreçte etkili olduğu ve mezo seviyede var olan aktörlerin refakatsiz çocuklara ne gibi etki ettiğinin araştırılması amaçlanmaktadır.

Bu anlamda araştırmanın analiz ünitesi "Türkiye ve İtalya'daki uluslararası koruma altında bulunan refakatsiz çocuklar ve daha önce bu statüde olup 18 yaşını doldurmuş *ex-minor*"lardır. Araştırmaya sadece güncel olarak uluslararası koruma altında bulunan refakatsiz çocukların değil aynı zamanda *ex-minor*'ların dahil edilmesinin nedeni yetişkinliğe geçişten sonraki süreçlerini de anlamak içindir.

Şunu ifade etmek gereklidir ki analiz ünitesi olarak uluslararası koruma altında bulunan refakatsiz çocuklar tercih edilmiş ve dolayısıyla geçici koruma altında bulunan refakatsiz çocuklar araştırma kapsamının dışında bırakılmıştır. Bu tercih çocukların geçeceği yasal süreçler ve deneyimler farklı olacağından ve çalışmanın kapsamını fazlaca büyüteceğinden dolayı yapılmıştır. Geçici koruma altındaki refakatsiz çocukların araştırılması da yeni araştırmacıların ilgisine sunulmaktadır.

Araştırma bir yönüyle de deskriptif bir yönüyle de nedensel temele dayanmaktadır. Deskriptif boyutu Türkiye ve İtalya'daki uluslararası koruma altında bulunan refakatsiz çocukların veya daha önce bu statüde olup 18 yaşını doldurmuş *ex-minor*'ların genel profilini tespit etmeyi, göç sürecinde yaşadıkları zorlukları tanımlamayı, sınır deneyimlerini anlamayı, uluslararası korumaya erişim süreçlerini ve uluslararası koruma altındayken hak ve hizmetlere ne derece erişebildiklerini tespit etmeyi, yetişkinliğe geçiş sürecini nasıl deneyimlediklerini öğrenmeyi ve Türkiye ile İtalya'nın uluslararası korumaya yönelik politikalarını, kurumsal yapılarını, sürece dahil olan aktörlerini ve prosedürlerini ortaya koymayı kapsamaktadır. Nedensel boyut ise bu çocukların göç sürecinde yaşadığı zorlukların ve göç yollarını tercih nedenlerini anlamayı, neden Türkiye ve İtalya'yı tercih ettiklerini anlamlandırmayı, Türkiye ve İtalya ile ilgili edindikleri bilgileri neden ve nasıl kendi ağları içerisinde paylaştıkları veya paylaşmadıklarını ve ayrıca politika, prosedür ve yapının çocukları nasıl ve

neden etkilediğini ve çocuklarının bu yapıyı nasıl ve neden etkilediğini anlamayı içermektedir.

Araştırmada mekan olarak Türkiye ve İtalya ülkeleri seçilmiştir. Aslında araştırma sürecinin başında Türkiye, Almanya ve İtalya arasında karşılaştırma yapılması planlanmıştır. Bu karşılaştırma benzer ve farklı özelliklere sahip olmalarına rağmen ülkede refakatsiz çocuk sayısının fazla olması nedeniyledir. Benzer ve farklı özelliklere rağmen hangi baskın neden veya nedenlerden kaynaklı bu ülkelerdeki uluslararası koruma altında bulunan refakatsiz çocuk sayısının fazla olduğu araştırılacaktı. Ancak içinden geçilen olağanüstü koşullar ve pandeminin neden olduğu kısıtlamalar sebebiyle ülke sayısı ikiye indirilmiş, Türkiye ve İtalya örneklem olarak seçilmiştir. Almanya kısmı daha sağlıklı koşullarda yapılacak gelecekteki bir döneme bırakılmıştır. Dolayısıyla araştırmada kriz bölgelerine sınır olan ve göç rotaları üzerinde bulunan Türkiye ve İtalya'nın çok sayıda refakatsiz çocuk bulundurmalarında başka ne gibi etkenlerin rol oynadığı da araştırılmaktadır.

Araştırmanın bel kemiğini yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat yöntemi oluşturmaktadır. Ancak araştırma birden fazla araştırma metodunu barındırmaktadır. Sırasıyla;

1. **Literatür ve Veri Tabanı Taraması:** Refakatsiz çocukluğa, refakatsiz mülteci çocuklara, İtalya ve Türkiye'nin göç politikalarına, uluslararası korumaya dair yapılarına ve prosedürlerine, bu ülkelerin refakatsiz çocuklara yönelik özel politika, yasa ve prosedürlerine yönelik ulusal ve uluslararası literatür araştırılmış, ulusal, bölgesel ve yerel raporlar incelenmiştir. Bu noktada, akademik veri tabanları, ilgili hükümet, yerel yönetim ve STK raporları, süreli yayınlar, kitaplar ve ilgili dijital platformlardaki paylaşımlar taranmıştır. Yapılan araştırma sonucunda, edinilen bilgi ve veriler, halihazırda var olan birikimin üzerine eklenmiş ve mülakat ve katılımcı gözlem tekniklerinin bilimsel yorumlanmasında kullanılmıştır.
2. **Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Mülakat:** Bu mülakat türü tezde araştırılan konuyu anlama, derinlemesine inceleme fırsatı veren bir türdür ve daha çok açık uçlu sorular ile yüz yüze ya da online platformlar aracılığı ile birebir görüşülerek bilgi toplanmıştır. Bu amaçla;

- a. Türkiye ve İtalya'da daha önce uluslararası koruma altında bulunan ve güncel olarak 18 yaşını doldurmuş *ex-minor*'lara
- b. Türkiye ve İtalya'daki uluslararası koruma altında bulunan refakatsiz çocukların ve daha önce bu statüde olup 18 yaşını doldurmuş *ex-minor*'larla çalışan STK çalışanlarına ve alandaki uzmanlara
- c. Göç, çocukluk, refakatsiz çocuk üzerine çalışmalar yapmış akademisyenlere
- d. Yerel yönetim temsilcilerine
- e. Uluslararası korumaya dair kurumsal yapı içinde bulunan aktörlere sorular sorulmuştur.

Sorulan sorular yukarıda da belirtildiği gibi i) geliş motivasyonları ve göç yolculukları, ii) sınır deneyimleri, iii) uluslararası korumaya erişimleri, iv) koruma altında yaralandıkları haklar ve hizmetler, v) çocukların hedef ve beklentileri, vi) yetişkinliğe geçiş süreçleri ve güncel durumları ile ilgidir. Bu kategorizasyon çocuklara özne olarak kabul eden ve merkeze alan bir yaklaşımın göstergesidir.

Her ne kadar araştırmının analiz ünitesi Türkiye ve İtalya'daki uluslararası koruma altında bulunan refakatsiz çocuklar ve daha önce bu sitede olup 18 yaşını doldurmuş olanlar olsa da sivil toplum çalışanlarının, alandaki uzmanların, akademisyenlerin, yerel yönetim temsilcilerinin ve ülkelerin kurumsal yapısında bulunan diğer aktörlerin dahil edilmesi ikincil verilerin toplanması istemiyledir. Çünkü çocuklar oldukça karmaşık olabilen uluslararası koruma prosedürlerini tam manasıyla anlamlandırmakta zorluk çekebilmektedir. Bu aktörlerin de dahil edilmesi mikro seviyenin yanında mezo ve makro seviyeyle ilgili bilgi toplanmasında ve aralarındaki bağların oluşturulmasına da katkı sağlamıştır.

Çocuğun üstün yararının gözetilmesi sebebiyle tüm sorular çocuklara açık şekilde sorulmamıştır. Hali hazırda riskli bir yolculuğunu tamamlamış ve belli travmalar yaşamış olan çocuğu sekonder travmaya uğratmama amacı her şeyin üzerindedir. Bundan dolayı çocuklara sorulan sorular refakatsiz çocuk alanında çalışan bir psikoloğun denetiminden geçirilmiş ve finalize edilmiştir. İkincil verilerin toplanması da öncelikle çocuklardan edinilmesi mümkün

olmayan diğer bilgilerin elde edilmesi amacıyla. İkinci olarak sahada erişilen ex-minor'lar, tüm refakatsiz çocukları temsil edebilir büyüklükte değildir. Bundan dolayı alandaki uzmanların, akademisyenlerin, çalışanların ve diğer aktörlerin bilgisine de başvurulmuştur. Bu bilgiler çocukların özellikle uluslararası koruma ve haklara erişim ve yetişkinliğe hazırlanma konusundaki yasal süreçlerin ve hizmetlerin anlaşılmasına yöneliktir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, görüşmecilerin izinleri dâhilinde ses kayıt cihazıyla ya da dijital görüşme platformu aracılığı ile kaydedilmiştir. Kayıta onay vermeyenlerin söyledikleri ise eş zamanlı notlaştırılmıştır. İlgili kayıtlar analiz edilmesi için transkripte edilmiştir.

3. **Katılımcı Gözlem Tekniği:** Katılımcılardan izin alınarak, mülakat sırasında örneklem grubu gözlemlenmiştir. Gözlemcinin görevi gizlenmemiştir. Buradaki amaç, örneklem grubunun anlatıları ve bilgi aktarım pratikleri sırasındaki davranışlarının gözlenmesidir.

Mülakat gerçekleştirilen kişilerin detayları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Buna göre Türkiye'de 14, İtalya'da 12 kişi ile toplam 26 mülakat gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de 14 kişinin 8'i daha önce uluslararası koruma altında bulunan refakatsiz çocuk yani ex-minor'dır. 5'i sivil toplum çalışanı, 1'i ise göç idaresindendir. Türkiye'de mülakat yapılanlar detayları aşağıdaki gibidir. Saha çalışması için gerekli etik kurul izni İstanbul Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 09.11.2020 tarihli toplantısında oybirliği ile verilmiştir.

Katılımcı	Kod Adı	Cinsiyet	Yaş	Kurum	Görev	Görüşme Yeri	Görüşme Tarihi	Süre
Refakatsiz Çocuk - 1	T-RÇ1	Erkek	20	N/A	N/A	Online	2.05.2021	32' 35"
Refakatsiz Çocuk - 2	T-RÇ2	Erkek	21	N/A	N/A	Online	13.05.2021	44' 53"
Refakatsiz Çocuk - 3	T-RÇ3	Erkek	22	N/A	N/A	Online	13.05.2021	80' 35"
Refakatsiz Çocuk - 4	T-RÇ4	Erkek	22	N/A	N/A	Online	19.05.2021	43' 08"

Refakatsiz Çocuk - 5	T-RÇ5	Erkek	25	N/A	N/A	Online	21.05.2021	33' 13"
Refakatsiz Çocuk - 6	T-RÇ6	Erkek	19	N/A	N/A	Online	13.06.2021	28' 38"
Refakatsiz Çocuk - 7	T-RÇ7	Erkek	18	N/A	N/A	Online	13.06.2021	35' 05"
Refakatsiz Çocuk - 8	T-RÇ8	Erkek	18	N/A	N/A	Online	13.06.2021	17' 02"
Sivil Toplum Çalışanı - 1	T-ST1	Kadın	N/A	SGDD / ASAM	Psikolog	Online	23.04.2021	90' 13"
Sivil Toplum Çalışanı - 2	T-ST2	Kadın	N/A	Mavi Kalem	Koord.	Online	7.02.2022	52' 20"
Sivil Toplum Çalışanı - 3	T-ST3	Kadın	N/A	SGDD / ASAM	Psikolog	Online	27.05.2021	94' 58"
Sivil Toplum Çalışanı - 4	T-ST4	Kadın	N/A	İKGV	Saha Çlş.	Online	29.05.2021	46' 08"
Sivil Toplum Çalışanı - 5	T-ST5	Erkek	N/A	SGDD / ASAM	Sosyal Hiz. Uzm.	Telefon	24.05.2021	71' 16"
Devlet Kurumu	T-D1	Erkek	N/A	İstanbul İl Göç İdaresi	Uzman	Yüz Yüze	15.02.2022	37' 56"

Tablo 1: Türkiye’de Mülakat Yapılan Katılımcıların Listesi

İtalya’da ise 3 akademisyen, 2 devlet görevlisi ve 7 sivil toplum çalışanı ile mülakat yapılanlar listesi ise aşağıdaki gibidir.

Katılımcı	Kod Adı	Cinsiyet	Yaş	Kurum	Görev	Görüşme Yeri	Görüşme Tarihi	Süre
Akademi - 1	İ-A1	Kadın	N/A	Università degli Studi di Firenze	Prof.	Yüz Yüze	7.05.2021	75' 30"
Akademi - 2	İ-A2	Kadın	N/A	Università degli Studi di Bari Aldo Moro	Dr. Öğr. Üyesi	Online	19.07.2021	69' 11"

Akademi - 3	İ-A3	Erkek	N/A	Università degli studi Roma Tre	Prof.	Yüz yüze	16.06.2021	61' 07"
Devlet Kurumu - 1	İ-D1	Kadın	N/A	Toscana Bölgesi Çocukluk ve Ergenlik Garantörlüğü	Ombudsmen	Yazılı	5.07.2021	N/A
Devlet Kurumu - 2	İ-D2	Kadın	N/A	CNCA - Coordinamento Nazionale Comunità di Accoglienza	Yönetici	Yazılı	8.09.2021	N/A
Sivil Toplum Çalışanı - 1	İ-ST1	Kadın	N/A	Kızıllaç	Saha Çalışanı	Online	7.05.2021	52' 57"
Sivil Toplum Çalışanı - 2	İ-ST2	Erkek	N/A	Cooperativa Arcobalen	Avukat	Yazılı	19.07.2021	N/A
Sivil Toplum Çalışanı - 3	İ-ST3	Kadın	N/A	CIDAS Cooperativa Sociale	Uzman	Online	16.07.2021	25' 06"
Sivil Toplum Çalışanı - 4	İ-ST4	Kadın	N/A	CIDAS Cooperativa Sociale	Uzman	Online	16.07.2021	20' 03"
Sivil Toplum Çalışanı - 5	İ-ST5	Kadın	N/A	Fondazione Francesca Rava	Yönetici	Online	9.06.2021	59' 36"
Sivil Toplum Çalışanı - 6	İ-ST7	Kadın	N/A	Sosyal Yardım Enstitüsü	Uzman	Online	14.07.2021	62' 11"
Sivil Toplum Çalışanı - 7	İ-ST8	Kadın	N/A	Never Alone, per un domani possibile	Yönetici	Online	13.07.2021	86' 24"

Tablo 2: İtalya'da Mülakat Yapılan Katılımcıların Listesi

Ex-minor'lara ulaşmadaki örneklem bulunurken kartopu yöntemi tercih edilmiştir. Kartopu yönteminin tercih edilmesinin nedeni belli kurumlar aracılığıyla bulunan çocukların en nihayetinde o kurumdaki kişilerin tercihleri sonucu araştırmacının

karşısına gelebileceği ve dolayısıyla belli eleme kriterlerinden geçerek araştırmaya dahil edilmesi riskini taşıması sebebiyledir. Bu riski minimize etmek istemiyle Türkiye'deki *ex-minor*'lara bir ağın içine girilerek erişilmiştir. Bu ağ Eskişehir ve İstanbul'da bulunmuştur. İstanbul metropol kent olarak refakatsiz çocukların da bulunduğu bir il olmakla birlikte Eskişehir göç alanında çalışan bir derneğin refakatsiz çocuklara yönelik pilot il olması nedeniyle refakatsiz çocukların çokça bulunduğu ve gitmeyi tercih ettiği bir şehirdir. Bu ağa girmek, çocuklarla vakit geçirerek güven bağı kurmak, çocukların kendilerini araştırmacıya güvenle açabileceği sorulara cevap verebileceği ortam yaratmak aşağı yukarı bir buçuk seneye yakın sürmüştür. Refakatsiz çocukların içinde bulunmuş olduğu hassas durum göz önünde bulundurulduğu zaman bu süre normaldir. Artık geleneksel yöntemlerin dezavantajlı gruplardan derinlemesine bilgi edinilmesinde tam olarak işe yaramadığı belirtilmelidir. Bir buçuk yıllık bir hazırlık sürecinin ardından sahanın gerçekleştirilmesi mümkün olmuş ancak bu sürenin kullanılması detaylı ve derinlemesine cevaplara ulaşmayı beraberinde getirmiştir. Mülakatlar güven bağı oluşturduktan sonra yapılmıştır. Çocuklarla araştırmacının arasında olan ve zaman zaman kendini gösteren kısmi dil bariyerinin aşılması da yine refakatsiz çocuklardan birinin tercümanlık yapmasıyla mümkün olmuştur.

İtalya'daki sahada mülakat yapılan kişiler arasında refakatsiz çocukların bizatihi kendisi ya da *ex-minor*'ların bizatihi kendisi bulunmamaktadır. Bu tezin en önemli eksikliklerinden biridir. İtalya'daki saha süreci Şubat 2021 ve Ağustos 2021 arasındır. O dönemki pandemi koşulları ve İtalyan hükümetinin pandemiyi önlemek ve azaltmak için almış olduğu kararlar gereği çocuklarla görüşmek mümkün olmamıştır. Çocukların bulunduğu bazı ağlara ulaşılmış ve görüşme isteği talep edilmiştir. Ancak bahsedilen koşullar sebebiyle çocuklarla birebir görüşme gerçekleştirilmesi mümkün olmamıştır. Çocuklar yerine çocuklarla birlikte çalışan uzmanlarla mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlardan bazıları yüz yüze, bazıları çevrim içi, bazıları ise yazılı şekilde yapılmıştır. Dolayısıyla çocukların dolaylı görüşlerini ve deneyimleri içeren cevaplar elde edilmiştir. Ayrıca sahada temasa geçilen uzmanlar daha önce refakatsiz çocukların bizzat kendilerinin ifade ettiği cümleleri içeren raporlar paylaşmıştır. Bu da dolaylı olarak çocukların kendi seslerinin dahil edilmesini sağlamıştır. Sahada sorulan soruların merkezinde çocukların deneyimleri ve onların

içinden geçtiği süreçler bulunmaktadır. Bu anlamıyla çocukların öznelliği dışarıda bırakılmamıştır.

Araştırma nitel yönteme dayandığından belli bir örneklem oranına ulaşılması gerekme de çocuklar, uzmanlar, akademisyenler, sivil toplum çalışanları ve yerel yönetim temsilcileri dahil olmak üzere yukarıda da bahsedilen 26 sayısına ulaşılmıştır. Daha önce bahsedildiği üzere mikro, mezo ve makro seviyelerinin birbirleri arasındaki ilişkiyi anlayabilmek ve çocuğun özelliğinin ne derece etki ettiğinin anlamlandırmak için farklı seviyedeki aktörlerle de mülakat yapılması araştırmaya anlamlılık katmıştır. Bu durum aynı zamanda kısmen sivil toplum, çocuk, akademi, yerel yönetim ve üst devlet kademeleri bazında refakatsiz çocuklarla ilgili meselelere ne denli benzer ve farklı yaklaşıldığının da az çok tespit edilmesini sağlamıştır.

Ayrıca daha geniş bir perspektiften konuya yaklaşabilmek için sivil toplum ve akademideki uzmanların çalışanlarının ve araştırmacıların görüşlerine de ihtiyaç duyulmuştur. Bu genişletme ile birlikte tezin ikinci bölümünde bahsedilen İtalya ve Türkiye'nin uluslararası koruma politikası ve uluslararası korumaya ilişkin prosedür ve uygulamalar ile sahadan elde edilen bulgular birlikte değerlendirilmiş ve bu bağlamda teorik bölümde de tartışıldığı üzere çocukların politikaya nasıl etki ettiği ve ondan nasıl etkilendiği incelenmiştir. Çocuklardan ve sivil toplumdan elde edilen veriler de refakatsiz çocukların ülkeler arasındaki bağlardan nasıl faydalandığını ve ona ne gibi bilgileri aktardığını, kendilerinin neden bu ülkeleri tercih ettiklerine ve diğerlerinin neden bu ülkeleri tercih edip etmeyeceklerine dair görüşlerinin incelenmesini sağlamıştır.

Bu amaçlar ve hedeflerle birlikte araştırmacının bireysel deneyimleri de metodoloji açısından önem arz etmektedir. Çocuklara ulaşmak ve güven bağı için verilen emek ve kullanılan zaman böylesi araştırmanın belli asgari bir süre gerektirdiğini göstermektedir. Araştırma sırasında araştırmacı mülakat yapacağı aktörlerle iletişime geçmeye çalışırken aynı zamanda pandemi koşullarıyla da başa çıkmaya çalışmıştır. İtalya'da bulunduğu süre içerisinde var olan katı kurallar sahadaki manevra alanı daraltırken İtalya'daki ilk iki ay içerisinde girilen ağlar bu alanın genişlemesini sağlamıştır. İtalya'daki bir diğer risk bazı aktörlerin İngilizce seviyelerinin yeterli olmaması ve bazı belgelerin ve raporların sadece İtalyanca olmasıdır. Bu zorluk ise Floransa Üniversitesi'ndeki lisans öğrencisinin araştırmacıya asistan olarak

görevlendirilmesi ile aşılmıştır. Genel anlamda Türkiye'deki sahada uluslararası koruma sürecindeki devlet aktörlerine ulaşmak bu aktörlerin bilgi paylaşım konusundaki isteksizliği sebebiyle çok zor olmuştur. Bu engel daha önce Göç İdaresi Başkanlığında çalışan ancak daha sonra oradan ayrılarak kendi işine başlayan bir kişinin bulunmasıyla birlikte aşılmıştır. İtalya'da ise tam tersi bir niyetin varlığı farklı kademelerden farklı kişilerle mülakat yapılması fırsatını doğurmuştur. İtalya'da zorlanılan durum ise daha önce ifade edildiği gibi refakat çocukların kendisine ulaşma noktasında olmuştur. Sivil topluma ulaşma noktasında her ülkede de sivil toplum istekli davranmış, gerekli yardımı yapmış ve katılım göstermiştir. Araştırmanın en çok zorlayan noktalarından biri ise refakatsiz çocukların hassas bir gruba oluşturması sebebiyle onlarla yapılan görüşmede doğru kelimeleri kullanımı ve soruların sorulması olmuştur. Bunun için refakatsiz çocuk veya çocuk alanında çalışan psikologlarla sürekli temas halinde bulunulmuş ve nasıl sorular sorulması ve nasıl yaklaşılması gerektiği konusundaki araştırmacının kapasitesi geliştirilmiştir.

Araştırmada elde edilen bulguların analizi MAXQDA.20 nitel analiz programı ile yapılmıştır. Üçüncü bölümde daha detaylı açıklandığı üzere bu analiz programı mikro mezo ve makro seviyeler arasındaki bağlantıların daha net görünmesini ve zorunlu göç, karma göç ve uluslararası koruma kavramları ile birlikte İtalya ve Türkiye'nin uluslararası koruma yapısı ve uluslararası korumaya dair aktörlerinin ve göç politikalarının etkilerini anlamak ve son olarak çocukların öznellikleri ile diğer seviyelere nasıl etki ettiğini anlamlandırmak için kullanılmıştır. Sahadan elde edilen bulguların ne olduğu belli olduğundan ve kavramsal ve teorik çerçeveye uyumlu olarak kod içeriklerinin belli olmasından kaynaklı analiz kısmı radikal bir hataya kapalı kalmıştır. Araştırmacıların farklı günlerde farklı motivasyona sahip olması ve yorgunluk seviyesinin farklı olması analizli etkileyebilecek unsurlardan bir tanesidir. Bununla birlikte kavramlar teorik yaklaşım ve kod içerisinde belli olduğu için bu etkinin minimize edilmesi sağlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE ve İTALYA'DA ULUSLARARASI KORUMA POLİTİKALARI ve REFAKATSİZ ÇOCUKLAR

İlk bölümde bahsedilen kavramsal ve teorik çerçevenin daha araştırma bağlamında daha iyi anlaşılabilmesi ve anlamlandırılabilmesi İtalya ve Türkiye'nin uluslararası korumaya dair kurumsal yapısının, politikalarının ve prosedürlerinin daha detaylı olarak incelenmesiyle mümkün olacaktır. Bu bağlamda bu bölümde Türkiye ve İtalya'nın göç politikaları, göç politikalarının dayandığı tarihsel geçmiş ve göçe dair güncel yaklaşımları ile birlikte uluslararası korumaya dair yapıları ve bu yapının içinde bulunan kurumsal mekanizmaları incelenmiş ve son olarak uluslararası koruma prosedürlerine ve bu prosedürlerin detaylarına yer verilmiştir. Göç ve uluslararası politikaya ilişkin politikaların tarihsel bir arka plan dahilinde günümüze getirilmesi yetişkinlik dönemlerinde refakatsiz çocukları neyin beklediğini ve bu bekleyen atmosferin nasıl değiştiğini ve evrildiğini anlamak için faydalı olacaktır. Dahası var olan politik atmosfer içinde refakatsiz çocuklara yönelik uygulamaların ve politikaların, yetişkin bireylere yönelik olanlardan farkının anlaşılması için de anlamlıdır.

Genel kurumsal yapı içinde yetişkin sığınmacılar ile refakatsiz çocukların karşılaştığı kurum ve kişiler birbirinden çok farklı değildir. Dolayısıyla hem Türkiye hem İtalya bağlamında kurumsal yapının ve aktörlerin bu bölümde anlatılması üçüncü bölüme zemin hazırlamakta ve üçüncü bölümde bahsedilen refakatsiz çocukların deneyimleri bağlamında aktör ve yapı ile nasıl bir ilişki içine girdiklerini anlamak için de kurumsal yapının, aktörlerin ve politikaların önceden anlaşılması önemlidir. Prosedür olarak refakatsiz çocukların her iki ülkede tabi olacağı prosedürler bellidir. Bununla birlikte refakatsiz çocukların muaf oldukları prosedürlerin de bilinmesi ve anlaşılması çocukların bu prosedürlere dahil edilmeyerek nasıl bir süreç izlendiğinin tespit edilmesini ve uluslararası korumada nasıl konumlandırıldıklarının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu nedenle farklı prosedürlerin detaylarına da yer verilmiştir.

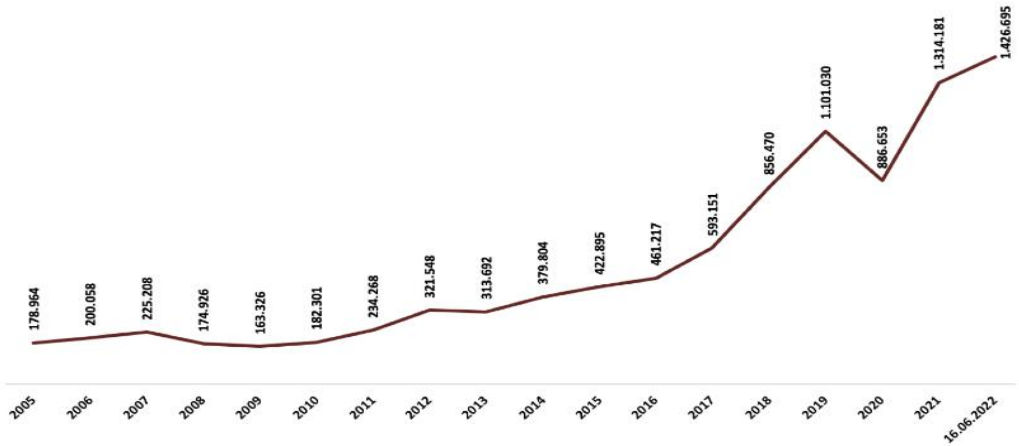
Bu konuları anlamak hem refakatsiz çocukların geçeceği uluslararası koruma prosedürlerinin detaylarını görmek hem de onların etkileneceği politik yapıyı anlamak ve bu süreçte hangi aktörlerin refakatsiz çocukları etkilediği veya onlara eşlik ettiğinin

de anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu yaklaşım aynı zamanda refakatsiz çocukların da hangi bağlamda ve düzlemde ters etkiyi yaratabileceğinin de zeminini oluşturacaktır. Ters etkiye dair detaylar daha çok üçüncü bölümde ele alınmıştır. Bu bölümde sırasıyla Türkiye'deki göçe dair genel duruma, Türkiye'nin uluslararası korumaya yönelik politikasına, Türkiye'deki idari uluslararası koruma yapısına ve sonra da uluslararası koruma prosedürlerine yer verilmiştir. Ardından aynı detaylar ve bilgiler sırasıyla İtalya için aktarılmıştır.

2.1 Türkiye'nin Göç ve Uluslararası Koruma Politikası ve Refakatsiz Çocuklar

2.1.1. Verilerle Türkiye'de Göç ve Refakatsiz Çocuklar

Türkiye 84.680.273 kişilik¹⁵⁶ nüfusu ile kalabalık bir ülkedir ve aynı zamanda 16 Haziran 2022 itibarıyla 1.426.695 ikamet izni bulunan göçmene ev sahipliği yapmaktadır. İkamet izni genel olarak 2012'den bu yana yükselmiştir. Sadece 2020 yılında bir düşüş yaşanmıştır.¹⁵⁷ Bu düşüşün sebebinin pandemi olması kuvvetle muhtemeldir.

¹⁵⁶ TÜİK, "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2021", 04.02.2022, (Çevrimiçi) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500>, 28.06.2022.

¹⁵⁷ Göç İdaresi Başkanlığı, "İkamet İzinleri", 2022, (Çevrimiçi) <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>, 28.06.2022.

Tablo 3: Türkiye’de İkamet İzni ile Bulunan Yabancıların Dağılımı¹⁵⁸

Son senelerdeki yükselişin nedenlerinden birinin de Afganistan’da Taliban’ın yönetimi ele geçirmesinden sonra başlayan göç hareketlerini ve çoğunlukla Van üzerinden Türkiye’ye gelen Afganların hızlı bir yasallık kazanması için insani ikamet iznine başvurması düşüncesi ilk akla gelenlerdendir. İnsani ikamet izni “*çocuğun yüksek yararı söz konusu olduğunda, Haklarında sınır dışı etme veya Türkiye’ye giriş yasağı kararı alındığı hâlde, yabancıların Türkiye’den çıkışları yaptırılmadığında ya da Türkiye’den ayrılmaları makul veya mümkün görülmediğinde, başvuru sahibinin ilk iltica ülkesi veya güvenli üçüncü ülkeye geri gönderilmesi işlemlerinin devamı süresince, acil nedenlerden dolayı veya ülke menfaatlerinin korunması ile kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından Türkiye’ye girişine ve Türkiye’de kalmasına izin verilmesi gereken yabancıların, ikamet izni verilmesine engel teşkil eden durumları sebebiyle diğer ikamet izinlerinden birini alma imkânı bulunmadığında ve olağanüstü durumlarda*”¹⁵⁹ verilebilir. Ayrıca “*sınır dışı edildiğinde sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare*”¹⁶⁰ bulunması sebebiyle hakkında sınır dışı etme kararı alınmayan kişiler de başvuru gerçekleştirebilir. İnsani ikamet izni başvurusu valiliklere yapılmaktadır. Afganistan’dan gelenlerin geri gönderildiği takdirde ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı endişesi ve Afganistan’daki “olağanüstü durum” insani ikamet izni almak için gerekli şartları oluşturmaktadır. Ancak verilere bakıldığında ikamet izni ile kalanların büyük çoğunluğu kısa dönem ikamet izni ile Türkiye’de bulunmaktadır. Kısa dönem ikamet izni sahibi kişi sayısı 1.041.378’dir. Öğrenci ikamet izni 130 binin biraz üzerinde olup aile ikamet izni de 95 bindir.¹⁶¹

İkamet izni ile bulununlar dışında uluslararası koruma başvurusu yapanların sayısı ise 2021 yılı için 29.256’dır. Bu sayı 2010’dan 2018’e kadar sürekli artış göstermiş ancak sonrasında düşüşe geçmiştir. 2018 yılı 114.537 başvuru ile en çok uluslararası koruma başvurusunun yapıldığı senedir.¹⁶²

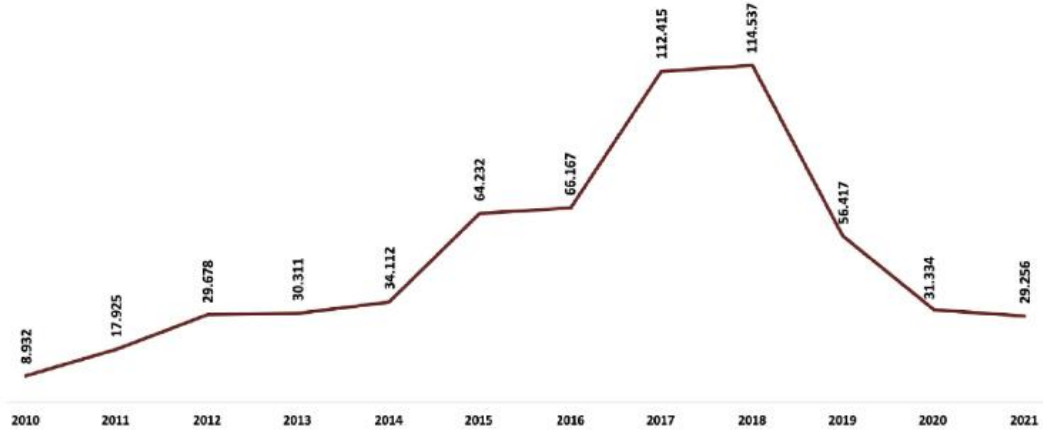
¹⁵⁸ Göç İdaresi Başkanlığı, **a.y.**

¹⁵⁹ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 46. m.46

¹⁶⁰ **a.y.** m.55

¹⁶¹ Göç İdaresi Başkanlığı, “İkamet İzinleri”.

¹⁶² Göç İdaresi Başkanlığı, “Uluslararası Koruma”, 2022, (Çevrimiçi) <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>, 28.06.2022.

Tablo 4: Yıllara Göre Türkiye'ye Yapılan Uluslararası Koruma Başvurusu¹⁶³

Uluslararası koruma başvurularının kaçının hangi sonuçla ile neticlendiği bilinmemektedir. Dolayısıyla kaç kişinin mülteci, kaç kişinin şartlı mülteci ve ikincil koruma aldığı dair bir veri bulunmamaktadır. Ancak BMMYK'ya göre uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin sayısı 322 bindir.¹⁶⁴ Göç İdaresi Başkanlığı'na göre en çok başvuru yapanlar Afganistan'dan (21.926), Irak'tan (4.961), İran'dandır. (1.032)¹⁶⁵ BMMYK'ya göre uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleri en çok Irak'tan (162.760) olup Irak'ı Afganistan (125.104) ve İran (24.300) takip etmektedir.¹⁶⁶ Şartlı mülteci ve geçici koruma altında olup üçüncü ülkeye yerleşmeyi bekleyenlerden 2021'de 12.270'sinni dosyası gideceği ülkeye sunulmuş v 7.400 kişi 13 ülkeye yerleştirilmek üzere ülkeden ayrılmıştır. 2022'de ise Şubat itibariyle 1.285 kişinin dosyası sunulmuş, 850 kişi 8 ülkeye yerleştirilmek üzere ülkeden ayrılmıştır.¹⁶⁷

Uluslararası korumaya dair bir diğer gelişme ise Ukraynalılardır. Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrası 85 binin üzerinde Ukraynalı Türkiye'ye gelmiştir.¹⁶⁸ Bu kişilerin 4072'si

¹⁶³ Göç İdaresi Başkanlığı, **a.y.**

¹⁶⁴ BMMYK, "Türkiye Bilgi Notu", BMMYK, 02.2022, (Çevrimiçi) https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/03/Bi-annual-fact-sheet-2022-02-Turkey-ENG-Final-210322_TR_PI.pdf, 26.06.2022.

¹⁶⁵ Göç İdaresi Başkanlığı, "Uluslararası Koruma".

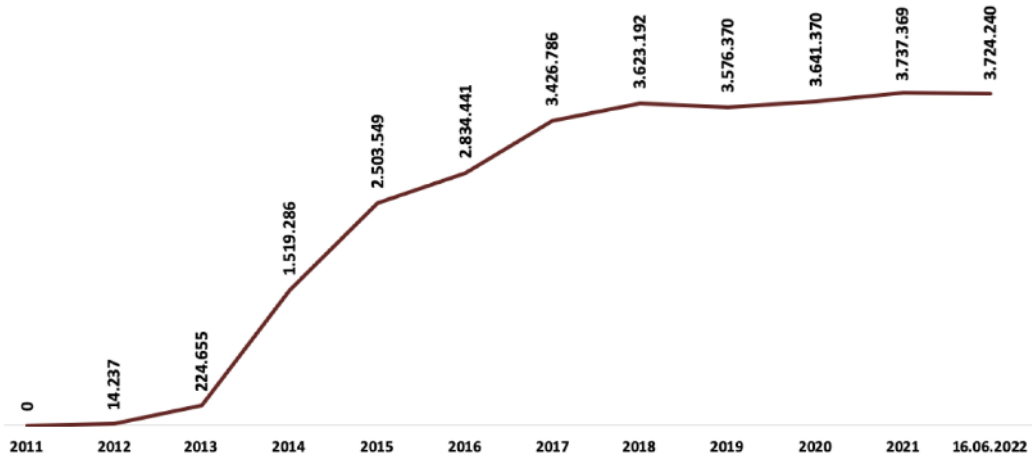
¹⁶⁶ BMMYK, "Türkiye Bilgi Notu", s. 2.

¹⁶⁷ BMMYK, **a.y.**

¹⁶⁸ Hayata Destek, "Avrupa'da ve Türkiye'de Ukraynalı Sığınmacıların Hukuki Durumu", 2022, (Çevrimiçi) <https://www.hayatadestek.org/blog/kategori/goc/avrupada-ve-turkiyede-ukraynali-siginmacilarin-hukuki-durumu/>, 28.06.2022.

uluslararası koruma başvurusu yapmıştır.¹⁶⁹ Ancak Haziran 2022 itibariyle henüz bir uluslararası koruma statüsü kararı Göç İdaresi Başkanlığı tarafından verilmemiştir.

Uluslararası koruma dışında 16 Haziran 2022 tarihi itibariyle 3.724.240 Suriyeli de geçici koruma altındadır. 2018'den bu yana 3.6 milyon ila 3.7 milyon arasında dalgalanmaktadır.¹⁷⁰

Tablo 5: Yıllara Göre Türkiye'deki Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler¹⁷¹

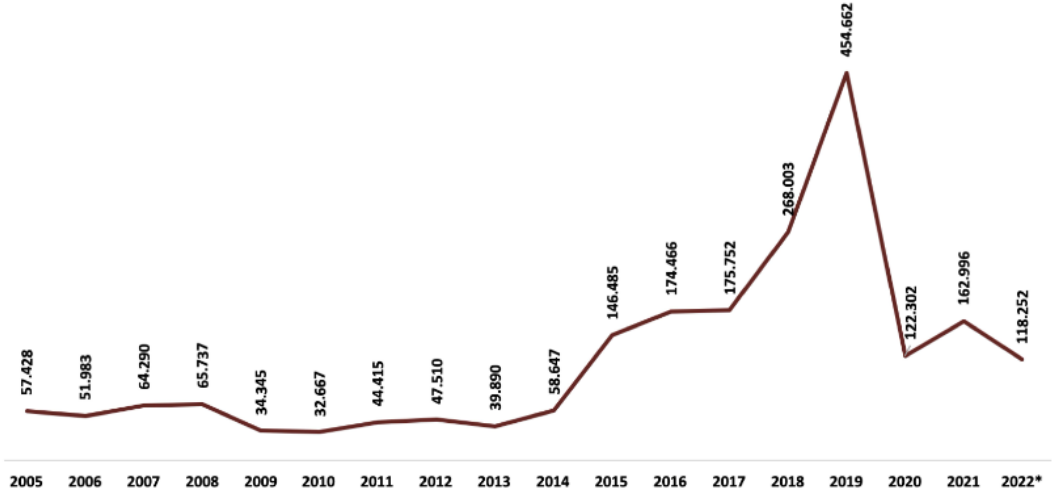
Uluslararası ve geçici koruma dışında düzensiz göçmen hareketleri de yıllar içinde değişiklik göstermektedir. Pandemi, Türkiye'nin zaman zaman sertleşen göç ve sınır politikaları ya da menşe ülkelerde gerçekleşen çatışma ve yoksulluk gibi nedenler düzensiz göçü etkilemektedir. Türkiye'de ne kadar düzensiz göçmen bulunduğu bilinmemekle birlikte yakalanan düzensiz göçmen sayıları fikir vermek için anlamlı olabilir. Buna göre 2022 yılında şu ana kadar 118.252 düzensiz göçmen yakalanmıştır. Bu sayı 2019'da 454.662 ile rekor seviyeye ulaşmıştır.¹⁷² Van'dan Türkiye'ye kaçak girişlere dair sosyal medya ve haber bültenlerinde yayınlanan videolar gelen kişilerin fazlalığı konusunda kamuoyunda endişe yaratmış ve göçmen/mülteci karşıtı söylemleri körüklemiştir.

¹⁶⁹ Göç İdaresi Başkanlığı, "Göç İdaresi Başkanlığı", **Twitter**, (28.06.2022), (Çevrimiçi) <https://twitter.com/Gocidaresi/status/1502369020145717250>, 28.06.2022.

¹⁷⁰ Göç İdaresi Başkanlığı, "Geçici Koruma", (28.06.2022), (Çevrimiçi) <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, 28.06.2022.

¹⁷¹ Göç İdaresi Başkanlığı, **a.y.**

¹⁷² Göç İdaresi Başkanlığı, "Düzensiz Göç", 2022, (Çevrimiçi) <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>, 28.06.2022.

Tablo 6: Yıllara Göre Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayıları¹⁷³

Yakalanan düzensiz göçmenler arasında 2017’ye kadar Suriye uyruklular ilk sırada iken 2017 sonrasında Afgan uyruklular öne çıkmıştır.¹⁷⁴ Ancak bu sayılar ülkedeki genel nüfusları hakkında bir bilgi vermemekte veya projeksiyon sağlamamaktadır. Bu verilerden yola çıkarak bir tahminde bulunmak doğru olmayacaktır.

Düzensiz göç sadece doğudan Türkiye’ye doğru gerçekleşmemektedir. Aynı zamanda Türkiye’den batıya doğru da gerçekleşmektedir. Ege denizinden Yunan adalarına geçmeye çalışan, karadan Yunanistan ve Bulgaristan topraklarına geçmeye çalışan sığınmacı ve/veya göçmenler tehlikeli yolculuklarda hayatlarını kaybetmektedir. Nasıl gerçekleşirse gerçekleşsin yolculuğun tehlikeli olması sebebiyle ölümlerle sonuçlanmaktadır. Doğudan Türkiye’ye geliş sürecinde ne kadar göçmenin öldüğü bilinmemekle birlikte ölüm oranının az olmadığı bilinmektedir. Batıya geçişlerdeyse Doğu Akdeniz’de 2014’ten bu yana 1.919 kişinin kaybolduğu bilinmektedir.¹⁷⁵

Refakatsiz çocuk sayısının ise ne olduğu bilinmemektedir. Türkiye’de refakatsiz çocukların verilerinin tutulduğu bir bütüncül sistem bulunmamaktadır. Ancak gelen çocukların genelde 11-17 yaş arası olduğu ancak yoğunlukla 15-17 yaş arasında oldukları bilinmektedir. Dahası gelenlerin çoğu erkektir.

¹⁷³ Göç İdaresi Başkanlığı, **a.y.**

¹⁷⁴ Göç İdaresi Başkanlığı, **a.y.**

¹⁷⁵ IOM, “Mediterranean | Missing Migrants Project”, **missingmigrantsproject**, 2022, (Çevrimiçi) <https://missingmigrants.iom.int/region/mediterranean>, 28.06.2022.

2.1.2. Türkiye'nin Göç ve Uluslararası Korumaya Yönelik Politikasının Gelişimi

Ev sahipliği yaptığı 3.7 milyon Suriyelinin olması göç ülkesi olma tartışmalarını yeniden canlandırmış ve gündeme getirmiş olabilir ancak Türkiye, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden itibaren farklı coğrafyalardan göçler almıştır. Dolayısıyla Türkiye göç olgusunu uzun zamandır deneyimleyen ve bu alanda hafızası olan bir ülkedir. Ancak kitlesel göç anlamında yaşadığı deneyim görece yenidir. Bu dinamik içinde refakatsiz çocuklar da Türkiye'ye gelmekte ve kalmayı ya da Avrupa'ya devam etmeyi tercih etmektedir.

Osmanlı'nın son dönemlerinde Kırım'dan ve Çerkezya'dan göç hareketlerini, 1913 yılında Bulgaristan ile gerçekleştirilen mübadele ve Yugoslavya'dan göç takip ederken, erken cumhuriyet döneminde ise Yunan Mübadelesi ve Balkanlar'dan gelen göçler öne çıkmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi, homojen ve türdeş bir ulus devlet inşa etme amacı ile yürütülen göç politikalarına sahne olmuştur. 1950'ler sonrası ise 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin ve 1967 New York Protokolü'nün coğrafi çekince ile imzalanması söz konusu iken Türkiye hem misafir işçi anlaşması ile dışarıya göç veren bir ülke haline gelmiş hem de Balkanlar'dan devam eden göç hareketinin hedef ülkesi olmaya devam etmiştir. 1989 sonrası ise sığınma aramak için gerçekleşen göçün arttığı bir döneme tekabül etmektedir. Türkiye'de göç hareketlerinin ve buna bağlı olarak göç ve uluslararası koruma politikalarının gelişimi ve evrimi aşağıda i) Cumhuriyet Öncesi Dönem: Osmanlı Devleti'nin Son Dönemi ii) Erken Cumhuriyet Dönemi: 1923-1950 Arası Dönem, iii) 1950'dan 1980'lere: Hem Göç Alan Hem Göç Veren Ülke, iv) 1990 Sonrası Kitlesel Sığınma Hareketlerinde Artış ve Güvenlikleştirme başlıkları ile dönemleştirilmiştir.

2.1.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem: Osmanlı Devleti'nin Son Dönemi

Göç Anadolu topraklarına doğru elbette Osmanlı'nın son döneminde gerçekleşen bir gerçeklik değil, çok daha öncesinde dayanmaktadır. Ancak günümüze yansıyan ve günümüzü etkileyen göç politikalarının izi sürüldüğünde Osmanlı Devleti'nin son dönemi incelenmesi gerekmektedir. Osmanlı'nın son yüz yıllarında öncelikli olarak

Kırım Tatarlarının ve Çerkezlerin göçü daha sonra daha sonra Gürcü, Boşnak, Makedon ve Pomak göçleri dikkat çekmektedir. Osmanlı'nın göç edenlere yönelik genel politikası ise karışık olarak iskan etme ve denge unsuru olarak Balkan, Ortadoğu gibi bölgelere yerleştirmektir.

Kırım Tatarlarının Osmanlı topraklarına göç etmesinin başlangıcı Rusya'nın Kırım'ı 1783'te ilhak etmesine dayanmaktadır. Rusya'nın baskıcı tutumu ve politikaları ile Kırım'da yaşayanların topraklarına zorla el konulması o bölgedeki insanları göç etmeye zorlamıştır. Rusya her ne kadar tarım arazilerinin boş kalması riski ile karşı karşıya kaldığında göçü engellemeye çalışmış olsa da başaramamıştır. Örneğin, 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında ve sonrasında tahminen 200.000 Kırım Tatarı göç etmiştir. Osmanlı Devleti gelen göçmenleri herhangi bir engelleme ya da kısıtlamaya maruz bırakmadan kabul etmiş ve Rumeli'de iskana tabi tutmuştur.¹⁷⁶

Osmanlı Devleti'nin iskan ederken izlediği politika dağınık iskan idi. Toplu iskana ılımlı yaklaşmayan Osmanlı Devleti, gelenleri ayrı yerlerde iskan ederek Müslüman Türk unsurlar arasında eritilmelerini hedeflemiştir. Bu politika ile hem muhtemel güvenlik tehditlerinin minimize etmiş olmayı, hem gelen göçmenleri üretici haline getirmeyi hem de Müslüman toplum ile kaynaşmalarını sağlamayı amaçlamıştır.¹⁷⁷ 93 Harbi'nin kaybedilmesi ile Rumeli'deki göçmenler tekrar iskan edildikleri yerleri terk ederek küçülen Osmanlı Devleti topraklarına doğru göç etmişlerdir. Ancak Kırım'dan göç Rusya'nın ilhakından sonra daha küçük gruplar halinde gerçekleşirken, 1856'da kitlesel boyuta ulaşmıştır. Kırım'dan göç edenlerin sayısı 1-1,2 milyon olarak tahmin edilmektedir.¹⁷⁸ Diğer yandan Osmanlı Devleti'nin Kırım'ın kontrolünü kaybetmesi, Kırım üzerinden kontrolünü sağladığı Çerkezlerle yönelik kontrolünü de kaybetmesine neden olmuştur. 1864 yılında gerçekleşen Çerkez Sürgünü ile Adıgeler ve Abhazlar olmak üzere, Kafkasya'dan Osmanlı'ya yönelik zorunlu göçler yaşanmıştır. Osmanlı, kendi için insan gücü anlamına gelen göçmenleri merkez-kaç hareketlerin olduğu Ortadoğu, Balkan gibi bölgelere yerleştirerek güvenlik ve denge yaratmaya

¹⁷⁶ Kemal Yakut, "Kırım Tatarları ve Nogayların Osmanlı İmparatorluğu'na Göçleri (1783-1922)", **Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler**, 1. baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları ; Göç çalışmaları, 507. 17, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 121-129.

¹⁷⁷ Yakut, **a.g.e.**, s. 129-132.

¹⁷⁸ Kemal H. Karpat, "Önsöz", **Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler**, 1. baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları ; Göç çalışmaları, 507. 17, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, t.y., s. xxx-xxxı.

çalışmıştır.¹⁷⁹ Çerkeslerin göçü Anadolu'nun demografik yapısını da derinden etkilemiştir.¹⁸⁰

Kırım ve Çerkez göçlerinin yanı sıra “1878 Berlin Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti yönetiminde Müslümanlaşmış Gürcülere Rus yönetimi altında kalma ya da Osmanlı idaresine geçme hakkı tanınmıştır. Çok önemli sayıda Gürcü bu hakkını kullanarak Osmanlı topraklarına göç etmiştir.”¹⁸¹ Gürcülerin dışında Boşnak, Makedon ve Pomak gibi farklı etnik kökenlerden insanlar Müslüman olmalarından kaynaklı Türk olarak adlandırılmışlar ve önce Balkanlar'da iskan edilmişler sonra da Anadolu'ya göç etmişlerdir.¹⁸² bu yaklaşım Türkiye'nin dışarıdan gelen kişilerin Türk soyundan ya da Türk kültürüne bağlı kişiler olması kaydıyla uluslararası koruma altına alınması gereken ya da mülteci tanınması gereken kişiler olarak değil de Türk olarak değerlendirilmesi refleksinin benzerinin Osmanlı döneminde de Müslümanlık üzerinden gerçekleştiğini göstermektedir.

1912-1913 Balkan Savaşları neticesinde de nüfusu homojenleştirmeye yönelik anlaşmalara ya da daha zorlayıcı biçimlere dayanan adımlar atılmıştır. Örneğin 1913 yılında Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalanan mübadele anlaşması gereği sınırdan itibaren 15 km'lik bölgedeki Müslüman ve Bulgarlar yer değiştirmiştir. Keza 1914 yılında Yunanistan ile müzakere edilen mübadele her ne kadar Birinci Dünya Savaşı sebebi ile gerçekleşmemişse de 1923-24'te hayata geçirilmiştir.¹⁸³

¹⁷⁹ Ayhan Kaya, “Türkiye’de Çerkesler”, **Türkiye’nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’ye göçler**, 1. baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları ; Göç çalışmaları, 507. 17, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 139-143.

¹⁸⁰ Jülide Akyüz, “Göç Yollarında; Kafkaslardan Anadolu’ya Göç Hareketleri”, **Bilig**, No: 46, 2008, s. 37.

¹⁸¹ Haydar Efe, “Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye’de Yaşanan Göçler ve Etkileri”, **Sosyal Bilimler Metinleri**, No: 1, 2018, s. 22.

¹⁸² Başak Kale, “Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkileri”, **Türkiye’nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’ye göçler**, 1. baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları ; Göç çalışmaları, 507. 17, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 158.

¹⁸³ Elçin Macar, “Yunanistan’dan Anadolu’ya Göç: Nüfus Mübadelesi”, **Türkiye’nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’ye göçler**, 1. baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları ; Göç çalışmaları, 507. 17, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 174-176.

2.1.2.2. Erken Cumhuriyet Dönemi: 1923-1950 Arası Dönem

Cumhuriyetin kuruluşu ulus devletleşme adına bir adım olmakla birlikte izlenen politikalar ile desteklenmiştir. Homojen bir ulus devlet kurma anlayışı da bu politikaların bir parçası olmuştur ve iskan kanunlarında ve göç politikalarında kendini göstermektedir. Bu Türk kültürüne bağlı ve türdeş ulus anlayışına uyan insanların göç etmelerinin teşvik edilmesi manasına gelmektedir.

Bu teşviklerden ilki Yunan Mübadelesidir. 1923-24 Yunan mübadelesi sonucunda hem Türkiye hem Yunanistan ulus devletleşme mantığı ile türdeş ve homojen bir nüfus oluşturma amacı ile mübadeleyi gerçekleştirmişlerdir. Ancak mübadeleyi onaylayan ve isteyen anlayış dini bir homojenlikten yola çıkmıştır. Etnik olarak kozmopolit bir yapının varlığı¹⁸⁴ gözden kaçırılmıştır. Bu çerçevede “30 Ocak 1923’te Yunanistan ile yapılan Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol’e binaen Türkiye’de yerleşik olan Rum Ortodoks Dininden Türk uyrukları ile Yunanistan’da yerleşik Müslüman dininden Yunan uyrukları istisnalar dışında (İstanbul’da oturan Rumlar ve Batı Trakya’da oturan Türkler gibi) mübadeleye tabi tutulmuşlardır.”¹⁸⁵

Erken Cumhuriyet döneminde türdeş bir ulus devlet olma amacıyla gerçekleşen mübadelenin yanı sıra erken Cumhuriyet dönemine de denk gelen 1919-1935 yılları arasında Yugoslavya’dan gerçekleşen göç de bulunmaktadır. Bu Yugoslavya’dan göçün ilk dönemini ifade etmekte olup ikinci dönem Stalin dönemi ve sonrasında tekabül eden 1958-1957 yılları arasındadır. İlk dönemde 1919-1926 yılları arasında Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’ndan gelenler, 1929 yılında Yugoslav Krallığı’ndan Sırp faşist grupların yönetimde ağırlığını koymasıyla gelenler ve 1930-35 yılları arasında gerçekleşen göçler bulunmaktadır.¹⁸⁶ “Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı ve 1929’da ilan edilen Yugoslavya Krallığı’nın Karadağ, Sancak, Makedonya ve Kosova’da uyguladığı Osmanlı feodal yapısını ortadan kaldırma girişimlerinden biri olan ‘tarım

¹⁸⁴ Macar, a.g.e., s. 185.

¹⁸⁵ M. Çağatay Okutan, **Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları**, 1. baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2004, s. 227-228.

¹⁸⁶ Nurcan Özgür Baklacioğlu, “Yugoslavya’dan Türkiye’ye Göçlerde Sayılar, Koşullar ve Tartışmalar”, **Türkiye’nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’ye göçler**, 1. baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları ; Göç çalışmaları, 507. 17, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 204.

reformu' sonucunda toprak burjuvazisinin elindeki topraklar millileştirilirken çok sayıda Müslüman toprak ağı ellerindeki toprakları kaybetmişlerdir. Toprak reformu, Osmanlı toprak düzenini yıkmayı, toprak burjuvazisini alaşağı etmeyi ve eşit dağılımını sağlayarak topraksız köylüyü toprak sahibi yapmayı amaçlamıştır. Osmanlı döneminden kalma büyük çiftlikleri olan Müslüman nüfusu olumsuz etkilemiştir.”¹⁸⁷ Bu durum göç etmelerinin bir etkeni iken diğer etken ise Müslümanları temsil eden Cemiyet Partisi'nin radikal Sırp partisinden 1923 seçimlerinde yüksek oy alması ve silahlı Sırp'ların 1924'te oy bölgelerini basmasıdır. 1929'da ise Beyaz El isimli Sırp faşist grubun dolaylı yönetimi ile de göçler artmış ve hızlanmıştır.¹⁸⁸

Böylelikle “Cumhuriyetin ilk yıllarında gayri-Müslimlerin Türkiye’den, ülke sınırları dışında kalan Türk ve Müslüman kimlikli soydaşların ise Türkiye’ye göçü kurumsallaşmıştır.”¹⁸⁹ Bu kurumsallaşmanın göstergelerinden biri de iskan kanunlarıdır. Bunlardan ilki 1926 tarihli İskan Kanunu’dur. “31/05/1926 tarih ve 885 sayılı İskân Kanunu’nun dışarıdan göçmen olarak kabul edileceklerde aranan şartları düzenleyen 2’nci maddesindeki ‘Türk harsına dahil olmayanlarla... anarşistler, casuslar, Çingeneler ve memleket haricine çıkarılmış olanlar kabul edilmezler’ ifadesi ile göçmen olarak kabul edileceklerde aranan temel özellik, “Türk harsı” (kültürü) olarak belirlenmiştir.”¹⁹⁰

Homojen bir ulus devlet inşa etme amacı taşınırken böylesine bir kanun şaşırtıcı olmamakla birlikte 1934 tarihli İskan Kanunun 3. Maddesi de “Türkiye’de yerleşmek maksadı ile dışarıdan, münferiden veya müçtemian, gelmek isteyen Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler ve aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskûn kimseler, işbu kanunun hükümlerine göre Dahiliye Vekilliğinin emriyle kabul olunurlar”¹⁹¹ ifadesi ile göçmen tanımını Türk soyundan gelen veya Türk kültürüne bağlı kişiler ile kısıtlı tutmuştur. Dolayısıyla önemli olan Türk soyundan olmak veya Türk kültürüne bağlı

¹⁸⁷ Özgür Baklacioğlu, **a.g.e.**, s. 205.

¹⁸⁸ Özgür Baklacioğlu, **a.g.e.**, s. 206.

¹⁸⁹ Ahmet İçduygu, Deniz Sert, Ayşem Biriz Karaçay, “Türkiye’ye Yönelen Göç ve Sığınma Hareketleri ve Politikaları Üzerine Brifing”, Koç Üniversitesi, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Programı, 2009, s. 1.

¹⁹⁰ Canan Emek İnan, “Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, C. 2, No: 3, 2016, s. 17.

¹⁹¹ “İskan Kanunu”, C. 2510, C. 2510 Ş, (1934), (Çevrimiçi) (<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf>).

olmak olup¹⁹² “İskân Kanunu çıktığı tarihten itibaren Türk soyu ve kültürüne yakın olanların sığınmacı ve mülteci olarak alımını kolaylaştırırken, böyle olmayanların ülkeye girişini ise sınırlandırmıştır.”¹⁹³ Dolayısıyla 1934 İskan Kanunu mülteci kavramını da net bir şekilde tanımlayarak Türkiye’ye yerleşmek amacıyla olmayıp bir zorunluluk sonucu oturmak üzere sığınanlara mülteci¹⁹⁴ demektir. Diğer yandan kanuna göre Türk kültürüne bağlı, anarşist, casus, göçebe, çingene olmayanlar Türkiye’de yerleşmek isterlerse, Osmanlı’dan devraldığı ve daha dini bir içerikle kullanarak dini baskıdan kaçan ve zorla göç edenleri tarif eden muhacir kavramı ile kaydedileceklerdir. Burada güvenlik kaygısının belirleyici olduğu söylenebilir. 1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu, 2000’lerdeki Avrupa Birliği müzakerelerine dek Türkiye’nin göç politikasında etkisini sürdürmekle kalmamış aynı zamanda buna bağlı olarak dış politikasını da etkilemiş olsa da¹⁹⁵ diğer yandan Kanunun getirdiği anlayış 1994 İskan Yönetmeliği ve 2006 İskan Kanunu’nda da kendisini korumuştur. “2006 yılında, 2510 sayılı Kanun’un yerini 5543 sayılı aynı kanun almıştır. 5543 sayılı İskân Kanunu göçmen, serbest göçmen, iskânlı göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen gibi çeşitli göçmen türlerini tanımlamış ise de soydaş odaklı düzenlemelerle sınırlı bir yapı öngörmektedir.”¹⁹⁶ Yaklaşık 70 yıl boyunca yürürlükte kalan ve 2006 sonrası da ruhunu devam ettiren 1934 İskan Kanunu gereği 1934’e kadar yani 1934 İskan Kanunun çıkmasına kadar gelenler serbest olarak kabul edilirken, Kanun sonrası iskanlı şekilde kabul edilmişlerdir.

¹⁹² Cansu Akbaş Demirel, “Suriyeliler ve ‘Diğerleri’: Türkiye’ye Sığınanların Karşılaştırmalı Hukuki ve Sosyal Konumları”, **Beklenmeyen Misafirler: Suriyeli Sığınmacılar Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceği**, Londra, Transnational Press London, 2018, s. 70.

¹⁹³ Özgür Baklacioğlu, “Yugoslavya’dan Türkiye’ye Göçlerde Sayılar, Koşullar ve Tartışmalar”, s. 196.

¹⁹⁴ İskan Kanunu.

¹⁹⁵ Ahmet Ceylan, İsa Uslu, “Türkiye Cumhuriyeti’ne Yönelen Kitleli Göç Hareketleri ve Kabul Mekanizmasındaki Yaklaşımlara İlişkin Bir İnceleme: 1989 Bulgaristan, 1991 Irak ve 2011 Suriye Göçleri”, **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları - Recent Period Turkish Studies**, C. 0, No: 36, 2019, s. 201.

¹⁹⁶ Talip Menekşe, “Türk Uluslararası Koruma Sisteminde Karar Merkezleri”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, C. 4, No: 2, 2018, s. 195.

2.1.2.3. 1950'dan 1980'lere: Hem Göç Alan Hem Göç Veren Ülke

1950 öncesi dönem göç politikaları türdeş ve soydaş bir ulus devlet inşası ile ön plana çıkarken 1934 İskan Kanunu yasal anlamda devletin bakış açısını yansıtmaması açısından en önemli gelişmedir. İskan Kanunu'ndaki Türk soyundan gelme veya Türk kültürüne bağlı olma tanımlaması zaten Türkiye'ye gelen göçlere yönelik kısıtlı veya sınırlayıcı bir anlayışın göstergesidir. Bu mantalitenin devamı 1951 Cenevre Sözleşmesindeki coğrafi çekince de görülebilir. İskan Kanunu Sonrası süreçten Türkiye'nin sığınma göçlerine ev sahipliği yapacağı 1989 sonrası döneme kadar ise bir yandan 1950-1952 yılları arasındaki Bulgaristan'dan ve 1951 sonrasındaki Yugoslavya'dan göç ön, diğer yandan Almanya ile imzalanan misafir işçi sözleşmesi gereği dışarıya da göç gerçekleşmiştir. Türkiye'nin İskan Kanunu'ndaki perspektifinin 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü'nde korunmasına şahit olunan dönem, 1969 yılında Bulgaristan'dan yakın akraba göçü ve 1989'da zorunlu göçü barındırmaktadır.

1950 sonrası Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç, 1950-1952 yılları arasında Türklere yönelik baskı ve Türklerin göç etmeye zorlanmaları nedeniyle olmuş ve 154.393 kişi Türkiye'ye göç ederek iskan ile yerleştirilmişlerdir.¹⁹⁷ Bu yıllardaki Türk azınlığa yönelik baskı ve göçe zorlanmalarının bir nedeni de Türkiye'nin NATO'ya üye olması ve Bulgaristan tarafından Türk azınlığın güvenlik tehdidi olarak algılanmasıdır. Bu dönemde diğer kitlesel göç Yugoslavya merkezlidir. Göçün ana nedenlerinden bir tanesi Stalin politikası gereği Yugoslavya'nın işgal edileceği korkusu nedeniyle askeri harcamalara önem vermesi, bu harcamalar için üretim araçlarının ve toprakların kamulaştırılarak devlet kontrolün geçmesine karşın tarım üretiminin desteklenmemesi, toprak burjuvazisinin çökmesi önemli etkenler iken Cem evleri ve ibadethanelerin kapatılması, karma okullaşmanın başlaması, kız çocuklarının okullara çağırılması Müslüman halk tarafından kültürel dünyalarına yönelik bir müdahale olarak göç kararı vermelerine etkimiştir.¹⁹⁸ Dahası Türkiye'de Yugoslavya'dan gelenlere Rumların terk ettikleri topraklar verilmekte ve bu uygulama da göç etmeyi daha çekici

¹⁹⁷ İnan, "Türkiye'de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme", s. 20.

¹⁹⁸ Özgür Baklacioğlu, "Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göçlerde Sayılar, Koşullar ve Tartışmalar", s. 212-218.

kılarken Türkiye iç siyaseti Demokrat Parti'nin kültürel ve manevi dünyalarına müdahale edilen bir kitleye kapılarını açarak muhafazakar oyları geri kazanmak için ek bir fırsat yaratmaktaydı. Göç edenler açısından bakıldığında "Türkiye'yi tercih etmelerine yol açan çekici sebep kendilerini Türk ve/veya Müslüman, Türkiye'yi anavatan ve/veya Müslüman ülke olarak görmeleri oluşturmıştır."¹⁹⁹ 1940 sonrası göç edenler için de 1934 İskan Kanunu gereği iskanlı yerleşim gerçekleştirilmiş ve Türk soyundan gelen veya Türk kültürüne bağlı kitleler olarak görülmüşlerdir.

Bu dönem göç politikalarına etki eden önemli gelişme ise Mültecilerin statüsünün belirlenmesine yönelik olan 1951 Cenevre Sözleşmesi'dir. O dönemin koşullarında öncelikli olarak hitler Almanyası'ndan kaçmış Yahudilerin ve Doğru Blok'undan kaçarak Batıya gelenlerin statü ve durumlarının ne olacağına dair endişeleri gidermek amacıyla 1950 yılında Birleşmiş Milletlerde kabul edilen anlaşma, 28 Temmuz 1951 yılında imzalanmış ve 1954 senesinde yürürlüğe girmiştir. 1 Ocak 1951 tarihinden önce vuku bulmuş olaylara yönelik sözleşmede belirtilen şartları sağlaması kaydıyla uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişilere mültecilik statüsü getirmektedir. Türkiye ise sözleşmesi coğrafi çekince ile sadece Avrupa Konseyi üyesi ülkelerden gelenleri mülteci olarak kabul ederek imzalamıştır. Anlaşmayı ilk kabul eden ülkelerden biri olan Türkiye, 1961 tarihinde sözleşmeyi onaylamıştır. "*Bugüne kadar uygulanan 'kapalı' Türk dış göç politikasında etkili olan bu yasa, Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın savaş sonrası mülteci haklarını düzenleyen 1951 tarihli Cenevre Anlaşması'nın imzalanması sırasında da dikkate alınmıştır. Nitekim, 1961 yılında Türkiye bu anlaşmayı imzalarken sadece 'Avrupa'da 1951'den önceki olaylarda zarar görenleri' mülteci olarak kabul edeceğini belirtmiş ve böylece İskan Kanunu ile getirilen sınırlamalar devam ettirilmiştir.*"²⁰⁰ Türkiye, coğrafi kısıtlamasını 1967'de imzalanan New York protokolünde de devam ettirirken zamansal kısıtlamasını kaldırmıştır. İskan Kanunu'nun kısıtlayıcı anlayışı uluslararası anlaşmalara konan kısıtlamalar ile devam ederken "*Türk ve Bulgar hükümetleri arasında imzalanan ve 22/08/1969 tarihinde yürürlüğe giren 'Türkiye Bulgaristan Yakın Akraba Göçü Anlaşması' çerçevesinde 1968-1979 yılları arasında 116.521 kişi Türkiye'ye göç*

¹⁹⁹ İnan, "Türkiye'de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme", s. 20.

²⁰⁰ Ahmet İçduygu, Sema Erder, Ömer Faruk Gençkaya, "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere", Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, 01.2014, s. 158.

etmiştir."²⁰¹ Kanun'da belirtilen Türk soyundan gelme ve Türk Kültürüne bağlı olma şartlarını sağlayan 116 binden daha fazla kişi Türkiye'ye alınmış, iskan edilmiş ve yabancı olarak görülmemiştir.

Bu dönemin bir diğer önemli özelliği ise Türkiye'nin sadece göç alan bir ülke olmaktan çıkarak dışarıya göç veren bir ülke haline gelmesidir. İkinci Dünya Savaşı sonrası endüstrileşme ile ayağa kalkmaya ve ekonomik açıdan toparlanmaya çalışan Avrupa bu süreçte dışarıdan gelecek emek göçüne ihtiyaç duymuştur. *"Avrupa'da özellikle Almanya yüksek bir büyüme hızı tutturmuş, işsizliği tasfiye etmenin yanı sıra, kalifiye olmayan işler için yurtdışından işçi getirme ihtiyacı duyacak kadar yoğun bir büyüme içine girmiştir. ... İlk önce Ortak Pazar ülkesi olan İtalya'dan, sonra sırası ile İspanya, Yunanistan ve Türkiye gibi Akdeniz ülkelerinden vasıfsız ve vasıflı işçiler bu ülkenin işgücü piyasasında çalışmışlardır."*²⁰² Avrupa'nın ve Almanya'nın yabancı emek göçü ile kalkınma isteği Türkiye'den Almanya'ya göçün temel dinamiği olmuştur. Almanya'nın yasal olmayan yollardan gelenlerin emek piyasasındaki ücretleri aşağı çekmesi endişesi de bulunmaktaydı. Emek piyasasını korumak için de göçlerin resmi yollardan olmasını arzu eden Almanya ile Türkiye 30 Ekim 1961 tarihinde ilk emek göçüne dair anlaşmayı imzalamıştır. Erkek ağırlıklı bir göç gerçekleşirken kalıcı olmayacakları varsayılmış ve aile birleşimlerine de izin verilmemiştir.²⁰³ *"Rotasyon süresi olarak iki yıl düşünülmüş olmasına rağmen, işe alınan işçilerin geri gönderilerek yeni işçilerin getirilmesi üretimde verimliliği düşürdüğü için, özellikle işverenlerin baskısı nedeniyle uygulanmamıştır."*²⁰⁴ İşçilerin geçici oldukları vurgusu da, günümüzde pek de yabancı olmadığımız bir kavram olan "misafirlik" ile özdeşleştirilerek "misafir işçi" tanımlaması yapılmıştır. Ancak 1973 yılındaki enerji krizi ile birlikte işçi alımı artık durdurulmuş, insan hakları bağlamında tartışılan aile birleşim hakkı da Türkiye'den gelen işçilere tanınmıştır. O dönemde işsizlik ve ekonomik durgunluk ile mücadele eden Türkiye için de Almanya'ya giden işçilerin

²⁰¹ İnan, "Türkiye'de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme", s. 21.

²⁰² İçduygu, Erder, Gençkaya, "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere", s. 181.

²⁰³ Nermin Abadan-Unat, "Türkiye'nin Son Elli Yıllık Emek Göçü: Yorum, Eleştiri, Öngörü", **Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 261-265.

²⁰⁴ Uğur Tekin, "Avrupa'ya Göç ve Türkiye", **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No: 37, 2007, s. 47.

memleketlerine döviz göndererek kalkınmaya yardımcı olmaları beklenirken, ülkedeki işsizliğin de azalmasına katkı sağlamaları umulmuştur.

1980'lerde Türkiye'ye gerçekleşen bir diğer göç de Bulgaristan Türklerinin 1989 yılındaki zorunlu göçüdür. Bulgaristan'da Türk azınlığa yönelik olarak 1984'ten başlayarak artan bir baskı, isimlerini değiştirmeye zorlanmaları ve gerçekleşen silahlı saldırılar, dönemin Bulgaristan Başbakanı Todor Jivkov'un Türk azınlığının görünür olmaması yönünde başlattığı politikalar ve asimile etme çabası göçün nedenleri arasında sayılmaktadır.²⁰⁵ Bu çabanın da Bulgaristan'ın homojen bir ulus yaratma amacı taşıdığını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Türkiye'nin uluslararası baskısı, Bulgaristan'ın pasaportları dağıtmaya başlaması ve sınırların da dönemin Türkiye Başbakanı Turgut Özal'ın isteğiyle açılması sonucunda kitlesel göç başlamıştır. 1989 yılının Mayıs ve Ağustos ayları arasında yaklaşık 360 bin kişi Türkiye'ye göç ederken sınırlar Ağustos ayının sonuna doğru kapatılmıştır.²⁰⁶ Türkiye gelenleri mülteci olarak değil aksine soydaş gibi karşılamış ve 1934 İskan Kanunu'nda bahsedilen tanımın içinde değerlendirmiş,²⁰⁷ vatandaş olacak göçmenler olarak ele almıştır. Bu amaçla 01.01.1984 yılından itibaren Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelenleri Türk kültürüne bağlı olan göçmenler olarak değerlendirmek için 1934 tarihli İskan Kanunu da ek madde ile değiştirilmiştir.²⁰⁸

Özetle, 1940-1989 yılları arasında Türkiye 1934 tarihli İskan Kanunu'na göre göç politikasını ve göçe dair anlayışını devam ettirirken, eş deyişle Türk soyundan gelenlere ve Türk kültürüne bağlı olanlara yabancı muamelesi yapmayarak muhacir kavramı ile ülkeye kabul ederken, tarif edilen kitle dışından gelenlere karşı korumacı bir politika izlemiş ve ülkede kalıcı olmalarını istememiştir. Bu perspektif 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne konan kısıtlamada da kendisini göstermektedir. Genel olarak

²⁰⁵ Ceylan, Uslu, "Türkiye Cumhuriyeti'ne Yönelen Kitlesel Göç Hareketleri ve Kabul Mekanizmasındaki Yaklaşımlara İlişkin Bir İnceleme", s. 205; Kemal Kirişçi, Sema Karaca, "Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011'de Türkiye'ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akınları", **Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 301-302.

²⁰⁶ Ceylan, Uslu, "Türkiye Cumhuriyeti'ne Yönelen Kitlesel Göç Hareketleri ve Kabul Mekanizmasındaki Yaklaşımlara İlişkin Bir İnceleme", s. 207.

²⁰⁷ Kirişçi, Karaca, "Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011'de Türkiye'ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akınları", s. 302.

²⁰⁸ Gül Çatır, "Zorunlu Göç Tecrübesinin Devlet Politikalarındaki Yansıması: Bulgaristan'dan Türkiye'ye Kitlesel Göçün Analizi", **Küreselleşme Çağında Göç**, İletişim Yayınları, 2016, s. 224.

bu dönemde Türkiye'ye yönelen göçlerin çevre coğrafyada yaşayan Müslüman ve Türk kökenlileri içerdiği görülmektedir. Türkiye, gelenleri entegre edilmesi gereken, belli alışma sürecine tabi tutulması gereken bir kitle olarak görmemiş doğrudan iskan ederek topluma entegre olduklarını varsaymış, heterojen bir toplumun heterojen bir kitleye yönelik göç ettiğini gözden kaçırmış ya da dile getirmemiştir. Ayrıca Türkiye bu dönemde sadece göç alan bir ülke değil, misafir işçi sözleşmeleri ile dışarıya göç veren bir ülke haline de gelmiştir.

2.1.2.4. 1990 Sonrası Kitlesele Sığınma Hareketlerinde Artış ve Güvenlikleştirme

Küresel anlamda 1970'lerden sonra dünya iktisadi ve siyasi sisteminde önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. Post-fordist üretim sistemine geçiş farklı parçaların en ucuza üretilebileceği farklı bölgelerde üretilmesini ve montajlanmasını beraberinde getirirken bu durum gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru bir sermaye akışı sağlamıştır. Hizmet sektörü genişlerken enformel sektörlerde artış yaşanmıştır. Bu değişim gelişmekte olan ülkeler için sermaye, gelişmiş ve yaşlanmakta olan ülkelere ise emek göçü ile sonuçlanmıştır. Gelişmiş ülkeler bu emek göçünü kendi iktisadi planlamaları ve sosyal politika amaçları doğrultusunda uyum sağlayabilecek, ekonomiye katkı sunabilecek ve ikincil sektörler denilen daha çok düşük vasıflı işlerde çalışabilecek kişileri tercih ederek kendi ülke kalkınmalarını odak noktasına yerleştirmişlerdir. İlgili gelişmeler göçün yapısını da etkilemiştir. *"Gelişmiş ülkelerdeki göçmen işçilerin aile birleşimi, ikinci kuşak işçi politikalarının ortaya çıkışı, Güney ve Doğu Avrupa'nın göç veren ülkeden göç alan ülkeye dönüşmesi, uluslararası yeni göçmen hareketleri, kitlesele mülteci ve sığınmacı hareketlerinin gelişmesi ve yasadışı göçün ve bunu yasallaştırma hareketi"*²⁰⁹ bu dönemin önemli özelliklerindendir. Bu dönüşüm Türkiye'nin de konumunu ve göç deneyimini etkilemiştir. Kitlesele göçün, mülteci ve sığınmacı göçünün ve düzensiz göçün artışı Türkiye'yi hem sık tercih edilen ve Avrupa'ya geçiş bağlamında transit ülke olarak, hem de bir varış noktası olarak konumlandırmıştır.

²⁰⁹ Castles, Miller, **Göçler çağı**, s. 109.

Türkiye'nin kitlesel göç akını ile karşılaşmasında 1988-1991 yılları arasında gerçekleşen üç olay önemlidir. Bunlardan ilki 1988 yılında Irak-İran Savaşı'ndan sonra gelen ve geçici kamplarda barındırılan 50 binden fazla Kürt kökenli Iraklıdır. İkincisi ise 1990-1991 yıllarında Körfez Krizi sonucu ülkelerini terk eden ve Türkiye'ye gelen 60 bin Iraklı ve Kuveytliler iken üçüncüsü 1991'de Irak ordusundan kaçan Kürt, Türkmen, Arap ve Keldanilerin olduğu 500 bin kişilik gruptur.”²¹⁰ *“1992'deki Bosna Hersek kaynaklı kitlesel göç hareketinde Türkiye'nin göç yolunda bir geçiş ülkesi olarak değerlendirildiği görülmüştür. Sığınmacıların sadece bir kısmı Türkiye'ye yerleşmiş, büyük çoğunluğu Dayton Antlaşması'ndan sonra geri dönmüştür”*²¹¹

1980'lerin sonu ve 1990'larda yaşanan bu gelişmelerin ardından 2000'li yıllar Türkiye'nin göç politikası ve pratiklerinin Avrupa Birliği'ne aday üye devlet haline gelmesiyle AB politikalarından etkilenemeye başladığı senelerdir. Bu her ne kadar Türkiye'nin AB politikalarının pasif alıcısı olduğu anlamına gelmese de²¹² etkilendiği dönemlerde değişimler yaratmıştır. Ancak şunu da ifade etmek gerekir ki AB ya da AB'nin daha önceki formları ile olan ilişki ve yapılan anlaşmalar Türkiye'nin göç deneyimlerini zaten etkilemekteydi. 1960'larda AET'nin kalkınmak için dışarıdan emek göçü alma kararı ve Türkiye'den Almanya'ya işçi göçünün gerçekleşmesi bunun örneğidir. Ancak 2000'lerin başında Türkiye'nin aday ülke pozisyonuna gelmesi var olan değişimlerin en önemli belirleyicilerindendir. Bu potansiyel üyelik ile Türkiye mevzuat ve pratiklerin AB Müktesebatı ile uyumlu hale getirmeye başlamıştır. Bu diğer yandan olası bir AB sınır genişlemesinin önceden düzenlenmesinin ve düzensiz göçün kontrol altına alınmasının gerekliliğini işaret etmektedir. Bu kontrol mekanizması için AB Türkiye'den kurumsal yapının oluşturulmasını ve yeni regülasyonların yapılmasını beklemiştir. Bu beklentinin radikal çıktıları hemen olmasa da 2011'den sonra meydana gelecek kitlesel göç ile birlikte ortaya çıkacaktır. Örneğin, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun (YUKK) kabulü ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yeni adıyla Göç İdaresi Başkanlığı'nın kurulması fikri de aslında bu döneme tekabül etmekte ancak gerçekleşmesi 2013-14 yıllarını bulmaktadır. Yine

²¹⁰ Bilhan Kartal, Emre Başçı, “Türkiye'ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri”, **CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 12, No: 2, 2014, s. 282.

²¹¹ Ahmet İçduygu, “The politics of international migratory regimes: transit migration flows in Turkey”, 2000., 363.

²¹² İlker Ataç vd., “Contested B/Orders. Turkey's Changing Migration Regime”, **movements - Journal of Critical Migration and Border Regime Studies**, C. 3, No: 2, 2017, s. 11.

2015'teki göç dalgasından sonra düzensiz göçü kısıtlayıcı manevralar yapan AB'nin Türkiye ile Geri Kabul Anlaşması imzalaması da bunun örneklerindendir.

Suriye'de yaşanan iç savaş ve kitlesel göç Türkiye'nin göç yönetiminde daha önce atmaya niyet ettiği ancak atamadığı adımları hızlandırmış ancak kurulmasındaki ana belirleyici olmamıştır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkartılması ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yeni adıyla Göç İdaresi Başkanlığı'nın kurulması kitlesel göçün başlangıcından sonrasına tekabül etmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın sitesinde belirttiği gibi AB ile müzakere süreçleri ve 24. Fasıl kapsamında Başkanlığın kurulması önemli bir yeri bulunmaktadır. *“2003 tarihli Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı doğrultusunda hazırlanan İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı, Avrupa Birliği'ne katılım müzakereleri süresince, Türkiye'nin göç mevzuatı ve sisteminin AB müktesebatıyla uyumlu hâle getirilmesi için yürürlüğe konması gereken hukukî düzenlemeleri, idarî yapılanma ve fizikî alt yapının tamamlanması için alınması gereken tedbirleri ve yatırım projelerinin”*²¹³ bir sonucudur.

Türkiye'nin uluslararası koruma sürecine dair yapılanmayı değiştiren ve 11 Nisan 2013 tarihinde yayımlanan YUKK öncesinde yabancılara dair süreç İçişleri Bakanlığı'na bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesindeki Yabancılar ve Hudut/İltica Dairesi Başkanlığınca yürütölmekteydi.²¹⁴ YUKK ile birlikte yetki İç İşleri Bakanlığı bünyesindeki eski adıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne (GİGM) geçmiş ve dahası uluslararası koruma başvurusunda bulunanların işlemleri GİGM içindeki Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmaya başlanmıştır. Göç ile ilgili süreç ve kurumsallık bir müdürlük etrafında toplanmış ve İçişleri Bakanlığının öncülüğünde uygulanmaktadır. Bu değişiklik ile birlikte göç ile ilgili uluslararası koruma dahil tüm işlemler için hukuki bir dayanak oluşmuş ve dahası 2013'ten sonraki yeni sistem 1951 Sözleşmesi'ndeki kısıtlamayı korumakla birlikte kitlesel göçe yönelik durumları da kapsar nitelikte olmuştur.

YUKK'un getirmiş olduğı yenilikler arasında mülteci statüsünün alınabilmesi için kullanılan “Avrupa ölkeleri” sözcük öbeğı “Avrupa Konseyi ölkeleri” olarak değiştirilmiş, Avrupa'dan kastın ne olduğı konusunda da belirgin bir ifade konmuş

²¹³ Göç İdaresi Başkanlığı, “Genel Gerekçe”, 2022, (Çevrimiçi) <https://www.goc.gov.tr/genel-gerekce18>, 10.07.2022.

²¹⁴ Menekşe, “Türk Uluslararası Koruma Sisteminde Karar Merkezleri”, s. 195.

ancak güncel olarak Cumhurbaşkanlığınca belirlenecek diğer ülkeler cümlesi eklenmiştir. Böylelikle yürütmeye ekleme yapma hakkının ucu açık bırakılmıştır. Dahası yasa ile birlikte “ilk sığınma ülkesi” ve “üçüncü güvenli ülke” kavramları göç yönetimi alanına girmiştir. Silahlı çatışma ve şiddet durumları içinse ikincil korumadan bahsedilmiştir.²¹⁵

YUKK’un yayımlandığı ve GİGM’in kurulduğu tarih, içinde bulunduğu dönem itibariyle AB-Türkiye sınırı boyunca devam eden dışsallaştırma uygulamalarının bir uzantısı olarak düzensiz göçmen ve yasal göçmenler arasında açık ve net bir fark olduğunu ortaya koyarken diğer yandan Türkiye’nin açık kapı stratejisi ile izlediği farklı bir uluslararası koruma politikasına tekabül etmektedir. Kitlemel göçün başladığı dönemde sadece Türkiye değil tüm komşu Ortadoğu ülkeleri ilk aşamada açık kapı politikası izlemiş ve hazırlıksız yakalanmışlardır. Dönemin Başbakanı Davutoğlu’nun sınırları 100-200 bin civarında kapanacağına dair açıklaması da belki de kaçınılmaz olan öngörü eksikliğinin göstergelerindendir. Suriye’den kitlemel göçün artışı ve gelenlerin kısa bir zaman içinde dönemeyeceklerinin kabulü ile açık kapı politikasını, geçici koruma ve gönüllü deri dönüş tartışmalarına ağırlık vermiştir.

Kaya’nın da ifade ettiğı gibi Türkiye’nin açık kapı politikası bir yandan insani bir hamle olarak düşünölebileceğı gibi farklı şekillerde de yorumlanması mümkündür. “Türkiye’nin bölgede yumuşak ve akıllı bir güç olma arayışı (yani, dış politika hedeflerine ulaşmak için hem sert hem de yumuşak gücün kullanılması), göç ülkesi olma konusundaki resmi söylemini kökten değıştirmiştir.”²¹⁶ AB ile iletişim ve müzakerelerde ilerleme sağlanacak fasıl bulmakta zorlanan Türkiye, diyalogu göç meselesi üzerinden kurabilir ve AB ile hem göçe dair meseleleri hem de bununla ilişkili ya da pazarlık kozu olarak diğer meseleleri müzakere edebilir konuma gelmesi mümkündür. Geçen zaman içinde de Türkiye ile AB arasındaki temel diyalogun göç üzerinden yürüdüğünü ifade etmek de yanlış olmayacaktır. AB’nin göç dalgaları ile mücadelesini dışsallaştırma arzusu ve amacı Türkiye ile AB arasındaki diyalogun da önemli unsurlarından birisidir. Bu dışsallaştırma arzusu Türkiye’yi transit bir ülke olarak görmenin yanında güvenli bir ülke olarak kabul etmeyi de içermektedir. Bir

²¹⁵ Aslı Şirin Öner, “Türkiye’nin Göç Yönetiminin Dünü ve Bugünü”, **Beklenmeyen Misafirler: Suriyeli Sığınmacıların Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceğı**, Londra, Transnational Press London, t.y.

²¹⁶ Ayhan Kaya, “Uluslararası İlişkilerde Bir Kaldıraç unsuru Olarak Göç: Türkiye Örneğı”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 2020, s. 24.

yandan farklı raporlarda Türkiye'ye yönelik ağır eleştiriler yer alırken diğer yandan her şeye rağmen Türkiye'nin uluslararası koruma talep edenler için yaşanabilir bir ülke olduğunun kabulü bulunmaktadır.

Bununla birlikte diğer taraftan Türkiye'nin batı dışı ülkelerle geliştirmekte olduğu vizesiz rejim AB müktesebatıyla uyumlulaştırmaya çalıştığı alanla tezatlık oluşturmaktadır. Türkiye'nin özellikle Ortadoğu ve Orta Asya ülkelerine yönelik 30 günden 90 güne kadar uyguladığı vizesiz giriş izni ve uyguladığı liberal vize politikası, AB'nin göç politikaları ile paralellik ihtiva etmemektedir.²¹⁷ Kaya bu noktada vizesiz bir ortamın yumuşak gücü artırıcı niteliği olabileceğini ve AB'nin Lübnan ve Ürdün gibi ülkelere katı vize politikası uygularken Türkiye'nin 90 güne kadar vizeden muaf tutmasının bölgedeki ilişkilerinden daha fazla kazanç elde etme düşüncesiyle ilgili olduğunu savunmaktadır.²¹⁸ Türkiye'nin rotasını Avrupa'dan Ortadoğu'ya döndürdüğü döneme tekabül eden bu uygulamalar Türkiye'nin ekonomik ve yumuşak güç olarak kazanç beklentisini gösterirken, AB ile imzalanan Geri Kabul Anlaşması da AB'nin endişelerini giderici niteliktedir.

Kamuoyunda Geri Kabul Anlaşması'nın her ne kadar 2016 yılında imzalandığına yönelik bir algı oluşmuş olsa da anlaşma 16 Aralık 2013'te imzalanmıştır ve Ekim 2014'te yürürlüğe girmiştir.²¹⁹ Halbuki üçüncü ülke vatandaşlarının Türkiye'ye iadesini öne çıkan belge ise 18 Mart Mutabakatıdır. Anlaşma Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için vizesiz seyahat konusunun müzakere edilmesini ve Avrupa'ya yönelik düzensiz göçün de Türkiye tarafından kontrol ve dizayn edilmesini içermekteydi. Bu durum vizesiz Avrupa seyahatinin Türkiye'nin düzensiz göçle mücadelede gösterdiği performansa bağlı olduğu anlamına da gelmektedir. Ancak AB vize muafiyeti için çeşitli kriterlerin yerine getirilmesini talep ederken, "en tartışmalı olanı, AB'nin, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne konulan ve mültecilerin statüleriyle ilgili coğrafi kısıtlamanın kaldırılmasına ilişkin talebidir."²²⁰ Türkiye'nin 1951 Sözleşmesi'nin imzalandığı ilk

²¹⁷ Sibel Karadağ, "Extraterritoriality of European Borders to Turkey: An Implementation Perspective of Counteractive Strategies", **Comparative Migration Studies**, C. 7, No: 1, 2019, s. 6.

²¹⁸ Kaya, "Uluslararası İlişkilerde Bir Kaldıraç Unsuru Olarak Göç", s. 25.

²¹⁹ "Readmission Agreement and Launches the Visa Liberalisation Dialogue with Turkey", Text, **European Commission - European Commission**, (13.07.2022), (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_13_1259, 13.07.2022.

²²⁰ Çiğdem Nas, "Türkiye-AB İlişkilerinde Geri Kabul ve Vize Serbestliği: Hareketliliğin Yönetimi", **Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi**, C. 23, No: 2, 2015, s. 182.

andan beri koruduğu kısıtlamanın vizesiz seyahat karşılığında kaldırılmasını beklemek hem kriterlerin tamamlanması zorlaştırırken hem de Türkiye tarafından kabul edilmesi çok zor bir şartın öne sürülmesi anlamına gelmektedir. Türkiye-AB açıklamasının üç önemli bileşeni vardı. Birincisi, üçüncü ülke vatandaşları ve vatansızların da Türkiye'ye iadesini işaret ederken ikinci bileşen Türkiye'ye iade edilen her bir Suriyeli için AB'ye bir Suriyelilerin yerleşmesini içinde barındırmaktaydı. Ancak AB topraklarına yerleştirme hamlesi 72 bin kişilik kotaya ile sınırlıdır. Üçüncü bileşen ise Türkiye'ye yapılacak mali yardımdır.

Geri Kabul Antlaşmasının “24(2). maddesi uyarınca Türkiye ve Avrupa Birliği üyesi ülkelerin kendi vatandaşlarını geri kabul yükümlülüğü 1 Ekim 2014 tarihinde başlamıştır. Antlaşmanın 24. Maddesinin (3). fıkrası uyarınca, üçüncü ülke vatandaşları ve vatansızlar açısından antlaşma, onaylandığı tarihten üç yıl sonra uygulanmaya başlayacaktır.”²²¹ Antlaşmanın üçüncü ülke vatandaşları açısından öngördüğü tarih 1 Ekim 2017'dir ancak 2015'te Avrupa'ya yaşanan kitlesel göç bunun gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Özellikle Akdeniz'e kıyı devletler olan ve düzensiz göç ile mücadelede zorluklar çeken İtalya ve Yunanistan'ın baskısı önemli rol oynamıştır. 2015 yılının yaz aylarında artan göç dalgası AB'ni Türkiye ile müzakere masasına erkenden tekrar oturmaya itmiştir. 2017'nin Ekim ayında yürürlüğe girecek olan üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansızların geri kabulünün uygulanma tarihinin geri çekilmesine yönelik müzakereler başlamış, öncelikle 15 Kasım 2015'te Ortak Eylem Planı hazırlanmış²²² ardından 2016'nın Mart ayında Belçika'nın başkenti Brüksel'de zirve yapılmıştır. Bu zirvede alınan karara ve Mutabakata göre antlaşmanın üçüncü ülke vatandaşları ve vatansızların için uygulanma tarihi 1 Haziran 2016 tarihine çekilmiştir.²²³ Türkiye bu müzakereyi vize serbestliği için bir pazarlık aracı olarak kullanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti hükümet iç siyasette vize serbestliği üzerinden söylem kurgularken AB geri kabul üzerinden vurgu yapmıştır.

Bu Mutabakatın bir başka boyutu da Suriyelilerin ya da diğer düzensiz göçmenlerin Türkiye üzerinden Avrupa'ya gitse dahi iade edilmesi, dolayısıyla Avrupa'ya geçiş

²²¹ Nuray Ekşi, “18 Mart 2016 Tarihli AB-Türkiye Zirvesi Bildirisinin Hukuki Niteliği”, **Conress İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar**, t.y., s. 51.

²²² EC, “EU-Turkey Joint Action Plan”, Text, **European Commission - European Commission**, (13.07.2022), (Çevrimiçi)

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_15_5860, 13.07.2022.

²²³ Ekşi, “18 Mart 2016 Tarihli AB-Türkiye Zirvesi Bildirisinin Hukuki Niteliği”, s. 51.

kapısının kapanması ve dahası Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin düzenin ve barışın sağlanmadığı Suriye'ye dönmesinin de mümkün olmaması ile Türkiye'de kalacaklarının kabulüdür. Bu kabulün bir diğer belirleyicisi ise yine Mutabakat gereği Türkiye'ye sosyal uyum kapsamında yapılması beklenenler için taahhüt edilen 3 milyar Euro'luk yardımdır.

Türkiye'de Mutabakat sonrası 2018 yılını sosyal uyum yılı ilan etmiş, acil durum çizgisini terk ederek sosyal uyum politikalarına ağırlık vermeye başlamıştır. Daha önce bahsedildiği gibi Suriyelilerin ne Avrupa'ya ne Suriye'ye gitmesinin mümkün olmaması ile sosyal uyum ön plana çıkmıştır. Türkiye, güvenli bölge yaratılması ile dönüşleri teşvik etme amacıyla hareket etse de güvenli bölgenin ne derece güvenliği olduğu ve altyapı olarak yeni inşa edilecek bir yaşamın gerektirdiği gereklilikleri ne derece karşıladığı şüphelidir. Türkiye'nin uyguladığı sosyal uyum politikaları ve diğer kurum ve sivil toplumla işbirliği refleksi bir yandan olumlu karşılanırsa da diğer yandan işbirliği yapılan aktörlerin kısıtlılığı eleştirilmiştir. Sürecin başında BMMYK ve IOM gibi uluslararası aktörlerle, ASAM/SGDD ve İKGV gibi ulusal aktörlerle işbirliği yapılmış olsa da süreçte devlet ana aktör olarak kendi ağırlığını ortaya koymaya başlamıştır. Özellikle Eylül 2018'den sonra paralel uluslararası koruma prosedürlerinin ortadan kaldırılması ve tüm yetkinin eski adıyla GİGM'de toplanması merkezîyetçi yaklaşımın açık bir örneğidir. İtalya örneğinde de bu merkezileşmenin süreç içinde ağırlık sağladığını ifade etmek doğru olacaktır.²²⁴ Türkiye açısından sosyal uyum noktasında şunu da ifade etmek gerekir ki Türkiye'nin ulusal bir politikadan ziyade yerele odaklanmış politikaların Gaziantep ve Sultanbeyli örneklerinde olduğu gibi daha başarılı olma potansiyelleri bulunmaktadır. Yerel yönetimin mali ve idari kapasitesi kısıtlı olduğundan, merkezden yerele olan aktarımın en önemli unsuru finansal aktarım olacaktır. İtalya'da da yerele bırakıldığında süreç görmezden gelinerek tüm yük yerel aktörlere bırakılmaktadır. Türkiye'de finansal anlamda yük artırıcı bir hamle olmamakla birlikte yerele herhangi bir yetki devri de söz konusu değildir.

Türkiye'nin sosyal uyum odaklı bir döneme girmiş olması bunu tamamiyle başardığı manasına da gelmemektedir. Süreç içinde göç meselesi gittikçe daha siyasallaşmış ve karar alıcıların kendi pozisyonlarını belirlemelerinde temel argümanlarından biri olmuştur. Muhalefette bulunanlar özellikle geçici koruma altındakileri ve düzensiz

²²⁴ Detaylar için bakınız: İtalyan Göç Politikası Bölümü

göçmenleri kastederek şiddeti değişir nitelikte söylemler üretmiş ve göç meselesini oylarını artırmak ya da gündemde kalmak için kullanmışlardır. Özellikle merkez sol olarak konumlandırılan Cumhuriyet Halk Partisi'nin mülteci/göçmen karşıtı söylemleri üretmesi Avrupa'daki siyasal partilerin tezat halini yansıtmaktadır. Avrupa'da daha çok sol partiler mülteci ve göçmen yanlısı görüşleri savunmaktadırlar. CHP Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun sıkça dillendirdiği "Suriyelileri geri göndereceğiz, davulla zurnayla"²²⁵ söylemi geri gönderme arzusunu göstermektedir. Açıklamalarında Suriye ile ilişkilerin normalleşeceği ve altyapı çalışmalarını yapılacağını dile getirirse de somut bir yol haritası çizmekten uzak bu tür söylemler Suriyelilere yönelik sosyal uyuma darbe vururken, karşıt söylemlerin kalıcılışmasına da katkı sağlamaktadır. Bolu Belediye Başkanı'nın mültecilerin su faturaları ve katı atık vergilerine 10 kat zam yapması²²⁶, nikah işlemleri için ücret tarifesinin 100 bin Türk Liraya yükseltilmesi kararı²²⁷ mültecilere, uluslararası koruma veya geçici koruma altında olanlara ve düzensiz göçmenlere yönelik ayrımcı uygulamaların örneklerindendir. Bölge İdare Mahkemesi nikah ücreti kararı için yürütmeyi durdurma kararı vermiş ve ayrımcı uygulamanın işleyişini engellemiştir. Bir başka örnek de yeni kurulmuş olan Zafer Partisi'nin başkanı Ümit Ozdağ'ın farklı toplantılarda ve açıklamalarında Suriyeliler üzerinden geri gönderme söylemlerini suç, tehlike ve tehdit gibi kavramlarla birleştirerek oluşturması da sosyal uyum meselesini zorlaştıran unsurlardandır. Partinin kısa sürede görünürlük kazanması ve desteğini artırmasında mültecileri sorun ve tehdit olarak inşa ettiği söyleminin etkisi olmuştur. Bu söylem hem iktidarı hem muhalefeti de mülteci meselesine ilişkin daha sert bir söylem benimsemeye itmektedir. Ekonomik daralma, yüksek enflasyon, yoğun işsizlik yaşanan ülkede en önemli gündem maddesi olurken onu mülteci meselesi izlemektedir. Ekonomik

²²⁵ Sözcü, "Kılıçdaroğlu, Suriyelileri ülkelerine nasıl göndereceklerini 4 maddede açıkladı - Son dakika haberleri - Sözcü", 23.10.2021, (Çevrimiçi) <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/kilicdaroglu-suriyelileri-ulkelerine-nasil-gondereceklerini-4-maddede-acikladi-6724917/>, 10.07.2022.

²²⁶ Gazete Duvar, "Bolu Belediye Başkanı'ndan ırkçı uygulama: Mültecilere 10 kat fazla su faturası", Text, <https://www.gazeteduvar.com.tr/bolu-belediye-baskanindan-irkci-uygulama-multecilere-10-kat-fazla-su-faturasi-haber-1529631>, Gazete Duvar, 26.07.2021, (Çevrimiçi) <https://www.gazeteduvar.com.tr/bolu-belediye-baskanindan-irkci-uygulama-multecilere-10-kat-fazla-su-faturasi-haber-1529631>, 10.07.2022.

²²⁷ Sabah, "Bolu Belediye Başkanı Özcan'dan 'sığınmacı' açıklaması - Bolu Haberleri", [sabah.com.tr](https://www.sabah.com.tr/bolu/2022/01/10/bolu-belediye-baskani-ozcandan-siginmaci-aciklamasi), 10.01.2022, (Çevrimiçi) <https://www.sabah.com.tr/bolu/2022/01/10/bolu-belediye-baskani-ozcandan-siginmaci-aciklamasi>, 10.07.2022.

sorunlar da mültecilerin Türkiye’de “çok uzayan misafirliği” bağlamında tartışılmaktadır.

Yerelden ulusala farklı muhalefet aktörlerinin sert ya da daha yumuşak söylemleri mülteci ve göçmenlere yönelik sosyal algının değişmesine ve düşmanlaştırıcı eylemlerin gerçekleşmesine de katkı sağlamaktadır. Ağustos 2021’de Ankara Altındağ’da Suriyeli ve Türk genç arasındaki kavga ve akabinde Türk gencin hayatını kaybetmesi ile başlayan olaylarda Suriyelilere ait evler, arabalar ve dükkanlara zarar verilmiş ve yağmalanmıştır.²²⁸ Ayrıca yerelden bazı gençlerin Altındağ’da devriye gezerek var olan gerginlik ve korkuyu sürdürmeleri potansiyel gerginliklerin tırmanma ihtimalini ortaya koyması açısından önemlidir. Ancak yerel olarak yaşanan olaylar basına yansısı da genel itibariyle şiddete varan olayların çok az olduğu ve mültecilerle Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları arasında radikal sonuçlar doğuracak olayların pek yaşanmadığını ifade etmek gereklidir. Paralel hayatlar adı verilen sosyal grupların asgari seviyede ve gerektiğinde birbirine temas ettiği, bunun dışında kendi sosyal çevresi içinde hayatına devam ettiği bir gündelik yaşam pratiği görülmektedir.

Sosyal uyum bağlamında yaşanan olumsuz olaylar ve farklı aktörler tarafından ifade edilen ayrımcı ve düşmanlaştırıcı söylemler, muhalefette bulunan aktörlerin siyasi pozisyon alma gayretleri manasında siyaseten mantıksız bulunmayabilir. Farklı araştırma şirketleri tarafından yapılan anketler seçmenlerin göçe ve Suriyelilere dair perspektifini ortaya koymaktadır. Metropoll Araştırma’nın 2019 yılında yapmış olduğu çalışmada %75.2’si Türkiye’nin Suriyelilere yönelik izlediği politikayı onaylamadığı ve halkın Suriyelilere yönelik görüşlerinin de %46.5 çok olumsuz, %34.2 biraz olumsuz olduğu²²⁹ ortaya konmuştur. Aynı araştırma şirketinin Ağustos 2021 tarihli araştırmasında ise toplumun %81.7’sinin Suriyelilerin ülkelerine geri dönmesi gerektiğini ortaya koymuştur.²³⁰ KONDA’nın Suriyelilere yönelik bakış açısının 2016

²²⁸ BBC Türkçe, “Altındağ olayları: ‘Battalgazi’de Suriyeliler ekonomik olarak çok güç kazandılar, mahalledeki rahatsızlık ondan’ - BBC News Türkçe”, [bbc.com/turkce](https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58205315), 13.08.2021, (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58205315>, 10.07.2022.

²²⁹ İbrahim Yayan, “Metropoll araştırdı: Her dört kişiden üçü iktidarın Suriyeli politikasını onaylamıyor, üç kişiden biri ‘Savaş sürse bile geri gönderilsinler’ diyor”, **Medyascope**, 11.09.2019, (Çevrimiçi) <https://medyascope.tv/2019/09/11/metropoll-arastirdi-her-dort-kisiden-ucu-iktidarın-suriyeli-politikasını-onaylamıyor-uc-kisiden-biri-savaş-surse-bile-geri-gonderilsinler-diyor/>, 13.07.2022.

²³⁰ “Metropoll’den dikkat çeken araştırma: Suriyeliler hakkında AKP’liler ne düşünüyor?”, **Yeni Çağ Gazetesi**, 17.03.2022, (Çevrimiçi) <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/erdogan->

ve 2019 verilerinin karşılaştırmalı olarak incelediği raporda ise kent, mahalle ve aile düzeyinde kabul edilme oranları %50 azalmıştır.²³¹ Her ne kadar göç meselesi 2019 yılına ait ankette Türkiye'nin en büyük sorunları arasında ekonomi, adalet, terör ve eğitim gibi ana temalara yaklaşıyor ve ilk 5'te yer almıyor olsa da 2018 sonrasında gündemdeki yerini arttırmıştır. Güncel olarak ve ekonomik sorunlarla bağlantılı olarak göç meselesinin seçmenler tarafından en önemli sorunlardan biri olarak görüldüğünü ifade etmek ve kutuplaşmış bir toplumda üzerinde uzlaşılan az sayıda konudan biri haline geldiği vurgulamak yerinde olacaktır.

Her ne kadar halkın bakış açısındaki olumsuz seyir ve muhalif aktörler bağlamında oy kazanma potansiyeli üzerinden pozisyon alma ve söylem üretme siyaseten işlevsellik kazansa da insan hakları çerçevesinden hak ihlallerine zemin oluşturabilecek tehlikeli bir alan yaratmaktadır. Muhalif kanattaki eylem ve söylemlerin daha mülteci karşıtı pozisyonda konumlanması iktidar cephesinin hak bağlamında ve oldukça dostane yaklaştığı çıkarımını beraberinde getirmemektedir. İktidar hak temelli perspektife sahip olduğundan değil AB ile diyalogun göç meselesine dayanması, göçmen ve uluslararası koruma altındakilerin diplomaside tercih edilebilecek hamle olarak araçsallaştırılması söz konusu olduğundan ve kendi iktidar döneminde ev sahipliği yapılmaya başlanmasından dolayı karşıt söylem üretmeyi tercih etmemektedir.

Covid salgını çıkmadan hemen önce Suriye'de 33 askerin şehit olması üzerine Türkiye, bölgedeki isteklerinin yerine getirilmediğini ifade ederek 28 Şubat 2020 günü Avrupa'ya geçmeye çalışan mültecileri ve düzensiz göçmenleri durdurmayacağını açıklamış²³² ve sınır ülkesi Yunanistan da geçişlere izin verilmeyeceğini deklare etmiştir. Ardından Edirne'ye Suriyeliler ve düzensiz göçmenler akını olmuş, Yunanistan beton bloklar ve sert müdahaleler ile sınırlardan geçişi engellemiştir. COVID sebebi ile küresel olarak sınırların kapanmaya başlaması ile süreç

gondermeyecegiz-demisti-suriyeliler-hakkinda-akpliler-ne-dusunuyor-521279h.htm, 13.07.2022.

²³¹ Evrensel Gazetesi, "KONDA'dan çarpıcı araştırma: Suriyelilere bakışta tehlikeli tırmanış", **Evrensel.net**, (10.07.2022), (Çevrimiçi) <https://www.evrensel.net/haber/383882/kondadan-carpici-arastirma-suriyelilere-bakista-tehlikeli-tirmanis>, 10.07.2022.

²³² hürriyet, "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Kapıları açtık bundan sonraki süreçte de kapatmayacağız - Son Dakika Haberler", 29.02.2020, (Çevrimiçi) <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-kapilari-actik-bundan-sonraki-surecte-de-kapatmayacagiz-41458102>, 10.07.2022.

kendiliğinden sonra ermiş, mülteci ve göçmenler Edirne'den ayrılmışlardır. Süreç, Türkiye'nin ulusal ve bölgesel çıkarları açısından göçmen/mülteci meselesini bir koz olarak oynayabileceğini, AB ve üye devletleri bu vesile ile ikna etmek isteyeceğinin, dolayısıyla mülteci/göçmen konusuna insan hakları çerçevesinden değil siyaseten doğru olduğu düşünülen manevralar gözlüğü ile bakıldığının göstergesidir. Bu manasıyla muhalif ya da iktidar kesimi fark etmeksizin göç meselesi siyasallaşmış, politik kaygan bir zeminde ulusal ya da uluslararası arenada çıkarların ve amaçların gerçekleştirilmesi için araçsallaştırılan bir konu haline geldiği tescillenmiştir.

Özetle 2003 sonrası dönemde göç meselesi AB desteği ve müzakere konusu haline gelmiş, ancak göç yönetiminin AB tarafından dışsallaştırılması göç meselesinin güvenlikleştirilmesinde rol oynarken ve göç akışlarının karmaşılaşmasına dayalı olarak siyasi ve kaygan bir zeminde tartışılan sığınma alanının da daralmasına katkı sağlamıştır. Diğer yandan Türkiye'deki aktörlerin kendi bulunduğu pozisyondan süreci değerlendirmeleri ve siyasi hamleler yapmaları AB'nin güvenlikleştirmeye yardımcı olduğu alanı araçsallaştırılmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca son dönemde bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, Suriye ve İran sınırlarına duvarlar inşa etmektedir. Bu duvar örme meselesi AB'nin kendi sınırlarını dışa esnetmesine benzer şekilde Türkiye'nin de refleks geliştirdiği görülmektedir.

Son dönemde ise Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile yeni bir göç akını gerçekleşmektedir. Bu bölümün güncellendiği 10 Temmuz 2022 tarihi itibarıyla BMMYK verilerine göre 8 milyon 792 bin 763 Ukraynalı zorla yerinden edilmiş insan vardır.²³³ Dünya üzerinde mültecilerin çoğunlukla sınır ülkelerine geçtiği ve dünya mülteci nüfusunun 4'te 3'üne gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerin ev sahipliği yaptığı düşünüldüğünde AB'nin sınır ülkesi olması sebebiyle kaçamayacağı bir mülteci hareketi ile karşı karşıya kalmıştır ve geçici koruma statüsü vermiştir. Bu süreçte Türkiye herhangi bir statü verme sürecine henüz girmemiştir. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu 22 Mart 2022 tarihli açıklamasında 58 bin Ukraynalının geldiğini ifade etmiştir.²³⁴ Kullandığı kavram açısından Ukraynalı ifadesi dikkat çekmektedir. Örnek teşkil edecek bir statü tanıma işlemi henüz uygulanmamıştır. Mevcut kanun ve düzenlemelere bakıldığında nasıl bir

²³³ UNHCR, "Ukraine Refugee Situation", data.unhcr.org, 2022, (Çevrimiçi) <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>, 10.07.2022.

²³⁴ BBC Türkçe, "İçişleri Bakanı Soylu: 58 bin Ukraynalı savaş sonrası Türkiye'ye geldi", **BBC News Türkçe**, (10.07.2022), (Çevrimiçi) <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60836830>, 10.07.2022.

karar verileceği konusu da tam net görünmemektedir. Öncelikle Ukrayna Avrupa Konseyi üye devletidir. YUKK'ta da belirtildiği üzere mülteci tanımının yapıldığı 61. maddede Avrupa ülkelerinde gerçekleşen ifadesi yer almakta ancak kanunda tanımların yapıldığı 3. maddesinde Avrupa ülkeleri terimi "*Avrupa Konseyi üyesi olan ülkeler ile Cumhurbaşkanınca belirlenecek diğer ülkeleri*" şeklinde ifade edilmektedir.²³⁵ Bu nedenle Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu çekinceden etkilenebilecek bir ülke değildir. Cenevre Sözleşmesinde mültecilik için belirtilen nedenlerden kaynaklı Türkiye'ye Ukrayna'dan gelen biri mülteci statüsü almaktadır. Ancak Ukrayna'daki savaş bir silahlı çatışmayı işaret etmektedir. Bundan dolayı YUKK madde 63 gereği ikincil koruma statüsü alması da mümkün görünmektedir. Şöyle ki "*mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde (...) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir*" denmektedir.²³⁶ Mülteci tanımındaki beş nedenden (ırk, din, milliyet, siyasi görüş veya belirli bir sosyal gruba üyelik) en az biri nedeniyle haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu taşıyan ve menşe ülke dışında bulunan bir kişi olarak adlandırılmayıp silahlı çatışmadan kaçan kişiler olarak değerlendirilmesi söz konusu olduğunda ikincil koruma kararı çıkması da olasıdır. Diğer yandan Türkiye'nin halihazırda yüklendiği yük düşünüldüğünde yürütmenin sığınma alanındaki var olan yükü gerekçe göstererek sistemin zaten zorlandığını ve bu nedenle geçici koruma vereceğini açıklaması da ihtimaller arasındadır. Bu nedenle yürütmenin uygulayacağı ve örnek teşkil edecek pratik Türkiye'nin izleyeceği yolu göstermesi açısından da önemli olacaktır.

En son gelişme ise Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Başkanlık seviyesine yükseltilmesi olmuştur. Bu durum Türkiye'nin göç konusuna verdiği önemi ve daha üst düzeyde meseleyi ele alma isteğini göstermektedir. Bununla birlikte bakanlık seviyesine de yükseltilmemiştir. Bu yönde de bir tartışma yürütülmekteydi ancak göç meselesinin İç İşleri Bakanlığı yetkisi altında kalma kalması arzusu ve stratejisi ağır

²³⁵ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu m3 ve m61.

²³⁶ a.y. m63

basmıştır. Türkiye'nin genel göç politikası ve yaşananlar değerlendirildiğine karma göçün engellenmesine yönelik belli adımlar atılmaktadır. Bu adımlardan bir tanesi sınırlara duvar inşasıdır. Dolayısıyla karma göçün ve düzensiz göçün engellenmesi için Türkiye'nin yapmış olduğu bazı adımlar bulunmaktadır. Bu AB ile arasında gerçekleştirdiği müzakerelerin de bir çıktısıdır. Dahası AB'nin göçü dışsallaştırarak komşu üçüncü ülkelerde çözme isteğinin de bir sonucu olarak okunabilir.

Bunun yanı sıra zorunlu göç bağlamında 1934 yılındaki İskan Kanunu'ndan beri belli ülkelere gelen kişilere -ki bu Avrupa Konseyi üyesi devletler olarak ifade edilmektedir- mülteci statüsü verildiğini ve geri kalanlar için bu statünün verilmeyeceği bilinmektedir. Bu durum doğudan gelen refakatsiz çocukların statüsünü de etkilemektedir. Türkiye'nin doğusunda bulunan İran, Afganistan, Pakistan gibi ülkelere gelen refakatsiz çocuklar Türkiye'ye vardıklarında şartlı mülteci statüsü alabilmekte ve üçüncü güvenli ülkeye yerleştirilme kadar şartlı mülteci statüsü ile ülkede kalmaktadırlar. Türkiye'nin tercih ettiği politikalar ve prosedürler refakatsiz çocukluk bağlamında gelenlerin karar alma süreçlerini ve stratejilerini nasıl etkilediği veya çocukların kendi kararlarının Türkiye'deki politika ve yasalara nasıl etki ettiği ise üçüncü bölümde detaylı olarak değerlendirilmiştir.

2.1.3. Türkiye'nin Göç ve Uluslararası Koruma Sisteminin Kurumsal Yapısı

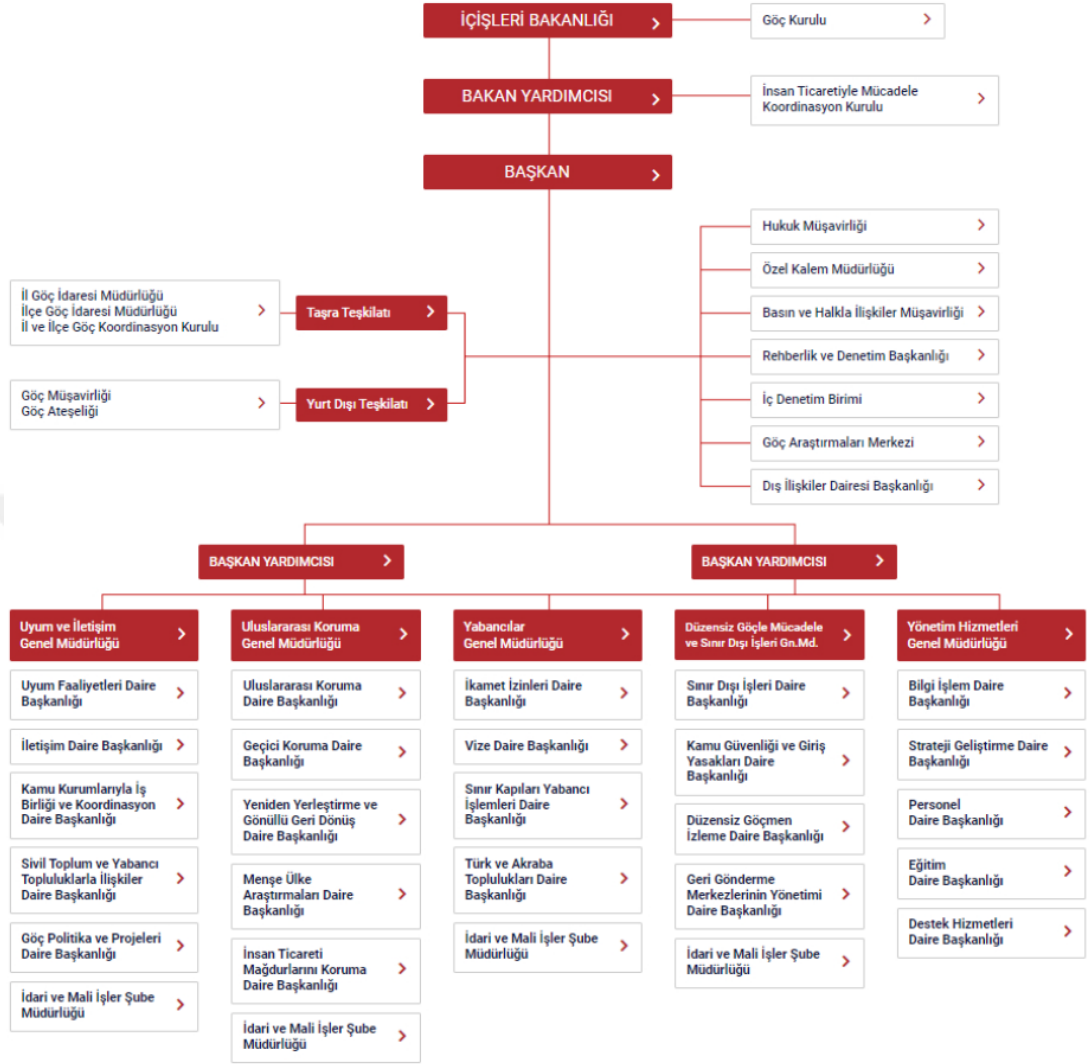
Bu bölümde Türkiye'de uluslararası korumaya yönelik devlet kademesinde hangi kurumların yetkili olduğu ve bu yetkilerin içeriği ele alınmakta birlikte bu yapılar içerisinde yıllar içinde gerçekleşen değişimlerin nedenleri, hangi politikaların sonucu olduğu ve göç olgusunu nasıl etkilediği ve ondan nasıl etkilendiği ele alınmaktadır. Bu bölümde ele alınan kurumsal yapıların ve mekanizmaların detaylarının bilinmesi hangi aktörlerin nasıl dahil olduğunun anlaşılması Türkiye'de göç meselesine nasıl yaklaştığının fotoğrafını daha net ortaya konmasını sağlamaktadır. Şimdiden belirtmek gerekir ki bu kurumsal yapıların refakatsiz çocuk bağlamında nasıl bir yeri olduğu, alınan kararların ve uygulanan prosedürlerin refakatsiz çocukları nasıl etkilediği ve onlar tarafından nasıl etkilendiği ise üçüncü bölümde detaylıca ele alınmaktadır.

Dolayısıyla bu bölümde Türkiye bağlamında ele alınan kurumsal yapılar makro yapının detayının anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu açıklama çabası refakatsiz çocukların uluslararası korumaya erişim ve koruma süreci ile yetişkinliğe geçtiğinde nasıl bir kurumsal yapı ile karşı karşıya kalacağını da zemini oluşturmaktadır. Bu anlamda öncelikle İçişleri Bakanlığı'nın uluslararası korumaya yönelik yapısı incelenecek ve yakın zamanda ismi değiştirilmiş Göç İdaresi Başkanlığı'nın detaylarına ve işleyişine bakılacaktır. Ardından Dışişleri Bakanlığı'nın ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın kurumsal yapısı ve görevleri incelenecektir

2.1.3.1. Türkiye'nin Göç Sisteminde Başlıca Aktörler ve Kurumlar

2.1.3.1.1. İçişleri Bakanlığı'nın Göç ve Uluslararası Korumaya İlişkin Yapısı

Türkiye Cumhuriyeti'nde göç ve uluslararası korumaya yönelik faaliyet gösteren en önemli kurum İçişleri Bakanlığı ve bakanlığa bağlı önceki adıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), yeni adıyla Göç İdaresi Başkanlığı'dır (GİB). GİB, Türkiye için göç geçmişi düşünüldüğünde oldukça yeni bir oluşumdur. Göç ile ilgili kurumsal yaklaşımını önceden Emniyet Genel Müdürlüğü içindeki birimlerden oluşturan Türkiye, Suriye'den gelen kitlesel göç sonrasında ülke genelinde bakanlık seviyesinde olmasa da önemli bir yapılanmaya gitmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı, kurulduğu dönemde müdürlük seviyesinde kurulmuş ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü adıyla 2022'ye kadar faaliyete devam etmiştir. 2022 yılında ise başkanlık seviyesine yükseltilmiştir. Bu hamle Türkiye'nin göç meselesine verdiği önemin arttığını göstermektedir. Ayrıca Göç Bakanlığı kurulması tartışmaları da süreç içerisinde yapılmış ancak bakanlık seviyesine çıkartılmamıştır. Olası bir Göç Bakanlığı kurulması sonucunda İçişleri Bakanlığı ve Göç Bakanlığı da dahil olmak üzere birçok bakanlık arasında protokol anlaşmazlıkları çıkması muhtemeldir. Kaldı ki dünyadaki birçok örnekte de göç meselesi İçişleri bakanlığı yapısı altında ele alınmaktadır.

Şekil 4: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı'nın Yapısı²³⁷

GİB hem kurumsal yapısı içinde bulunan daire başkanlıkları hem de İçişleri Bakanlığı yapısı altında katılım gösterdiği Kurullar hem de diğer Bakanlıklarla gerçekleştirdiği koordinasyon ile çalışmalarına devam etmekte ve Türkiye'nin göç konusundaki en geniş ve yetkili otoritesi olmaya devam etmektedir. Kurulduğu dönemki adıyla GİGM'in kurulması, Türkiye'nin göç ve uluslararası koruma konusunda uzmanlaşma ve profesyonelleşmeye gitme isteğini ve son 10 yıldaki gelişmeler ışığında bir zorunluluğunu göstermektedir. Muhacir kavramı ve soydaş bağı yaklaşımı ile göçmenler ile ilgili politikalarını ve uygulamalarını şekillendiren Türkiye artık kanuni

²³⁷ Göç İdaresi Başkanlığı, "Teşkilat Şeması", 2022, (Çevrimiçi) <https://www.goc.gov.tr/teskilat-semasi>, 13.07.2022.

zemine daha sağlam oturan ve daha profesyonel bir yaklaşım benimsemektedir. Bu gelişme sorunların olmadığı, kapasite ve uzmanlaşma anlamında sıkıntıların yaşanmadığı anlamına gelmemektedir ancak bir ilerleme olduğu kabul edilmelidir. Alttaki grafik İçişleri Bakanlığı'na bağlı göç ve uluslararası koruma ile ilgili idari yapılanmayı göstermektedir.²³⁸

Bu yeni yaklaşım ile İçişleri Bakanlığı'na göç ve uluslararası koruma ile ilgili bağlı başkanlık olarak GİB, kurul olarak ise Göç Kurulu bulunmaktadır. Göç Kurulu daha önce GİGM bünyesi altında iken gerçekleştirilen yasal değişiklikler ile doğrudan İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır.

2.1.3.1.1.1. Göç Kurulu

Göç Politikaları Kurulu ismi ile daha önce GİGM bünyesindeki Sürekli Kurul ve Komisyon yapısı altında var olan Kurul, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmesi ile birlikte kaldırılmış ve Göç Kurulu adı ile İçişleri Bakanlığı bünyesinde yeniden yapılandırılmıştır. İlgili kararnamede Göç Kurulu'nun yabancılarla ilgili göç stratejilerini belirlemek, koordinasyonunu ve uygulanmasını takip etmekle görevli olduğu ve İçişleri Bakanının başkanlığında toplandığı ifade edilmiştir. Kurulun toplantılarına katılacak üyeler İçişleri Bakanlığınca belirlenen bakanlık ve kurum temsilciliklerinden oluşmaktadır.²³⁹

Bugüne kadar 12 kez toplanan Göç Kurulu'nun son yapılan toplantılarına bakıldığında İçişleri Bakanlığı'nın bakanlık ve bakan yardımcılığı seviyesinde diğer ilgili bakanlıkların ise bakan yardımcısı seviyesinde temsil edildiği görülmektedir. Yapısı değişmeden önce GİGM'in müdürlük, şimdiyse başkanlık seviyesinde katıldığı toplantılara Yüksek Öğretim Kurumu, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve Türk Kızılayı gibi kurumlardan başkanlık seviyesinde katılım gerçekleşmektedir. Önceki adıyla GİGM tarafından yapılan açıklamalarda katılan kurum ve kişiler aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

²³⁸ Göç İdaresi Başkanlığı, **a.y.**

²³⁹ T.C. Cumhurbaşkanlığı, "Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi", m.522/h, 30474 § (2018), <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf>.

“İçişleri Bakanı, İçişleri Bakan Yardımcısı, Göç İdaresi Genel Müdürü, Adalet Bakan Yardımcısı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakan Yardımcısı, Çevre ve Şehircilik Bakan Yardımcısı, Dışişleri Bakan Yardımcısı, Hazine ve Maliye Bakan Yardımcısı, Kültür ve Turizm Bakan Yardımcısı, Milli Eğitim Bakan Yardımcısı, Sağlık Bakan Yardımcısı, Ticaret Bakan Yardımcısı, Ulaştırma ve Altyapı Bakan Yardımcısı, Yükseköğretim Kurulu Başkan Vekili, Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı, Milli İstihbarat Teşkilatı Başkan Yardımcısı, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkan Yardımcısı, Jandarma Genel Komutanı, Emniyet Genel Müdürü, Sahil Güvenlik Komutanı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkan Vekili, İller İdaresi Genel Müdürü, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürü, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdür Vekili, İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanı, Türk Kızılayı Genel Müdürü katılmıştır.”²⁴⁰

Farklı devlet kurumlarından başkan, müdür ve yardımcılık seviyelerinde katılım gösterilen Göç Kurulu İçişleri Bakanlığı içinde göç ve uluslararası koruma konularında dair bütüncül bir yaklaşımı temsil ederken, Bakanlık yapısı içindeki en önemli otorite Göç İdaresi Başkanlığı’dır.

2.1.3.1.1.2. Göç İdaresi Başkanlığı

İçişleri Bakanlığı yapısında kurulan yeni kurumsal yapı, yeni görev dağılımını, hiyerarşiyi ve yeni bir yaklaşımı beraberinde getirmiştir. Bu yapıya daha yakından bakılacak olursa İçişleri Bakanlığı otoritesi altında bulunan GİB (eski adıyla GİGM), “Göç İdaresi Başkanlığı, 04/04/2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Genel Müdürlük statüsünde kurulmuş olup ... 29 Ekim 2021 tarihli ve 31643 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 85 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Genel Müdürlüğün statüsü Başkanlık olarak değiştirilmiştir.”²⁴¹ GİB’in kuruluşuna dair yeni hükümler 15/07/2018 tarihli ve 30479 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe

²⁴⁰ Göç İdaresi Başkanlığı, “Onuncu Göç Kurulu Toplantısı İçişleri Bakanımız Süleyman SOYLU Başkanlığında Gerçekleştirildi”, [goc.gov.tr](https://www.goc.gov.tr/onuncu-goc-kurulu-toplantisi-icisleri-bakanimiz-suleyman-soylu-baskanliginda-gerceklestirildi), 21.12.2020, (Çevrimiçi) <https://www.goc.gov.tr/onuncu-goc-kurulu-toplantisi-icisleri-bakanimiz-suleyman-soylu-baskanliginda-gerceklestirildi>, 13.07.2022.

²⁴¹ Göç İdaresi Başkanlığı, “Başkanlık”, [goc.gov.tr](https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri), 2022, (Çevrimiçi) <https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri>, 13.07.2022.

giren Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 158. maddesinde yer almaktadır. İlgili maddeye göre GİB, "göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere"²⁴² kurulmuştur. Göç alanına ilişkin en yetkin makam olan GİB'in bahsedilen kuruluş amaçlarıyla 2 başkan yardımcısına bağlı, 5 genel müdürlük ve bu 5 genel müdürlüğe bağlı 23 daire başkanlığı ile 4 şube müdürlüğü bulunmaktadır. Ayrıca, taşra ve yurtdışı teşkilat yapısı da vardır. İl Göç İdaresi Müdürlükleri ile İlçe Göç İdaresi Müdürlükleri de taşra teşkilat yapısı altındadır. Ayrıca daha önce GİGM yapısı altında bulunan ancak Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile İçişleri Bakanlığı'na bağlanan Göç Kurulu'na katılım göstermektedir.

En nihayetinde İçişleri Bakanlığı içinde yapılanan GİB, başta göç ve sığınma ile ilgili yasal mevzuatın geliştirilmesi ve idari kapasitenin artırılmasına yönelik çalışmalar yapmakla ve Cumhurbaşkanınca belirlenen politika ve stratejileri uygulamakla ve koordine etmekle görevlidir. Ayrıca insan ticareti mağdurlarını korumak, uyum süreçlerini yürütmek, geçici koruma ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek, düzensiz göçle mücadele etmek ve gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak ile diğer kamu kurumlarının göç alanı ile ilgili faaliyetlerinin programlanmasına yardımcı olmak da görevleri arasındadır.²⁴³

Yirmi üç daire başkanlığı bulunan GİB'in en önemli birimi Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu'dur. GİB temsilcisi başkanlığında Dışişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı'ndan birer temsilci ile bir göç uzmanının katılımıyla oluşturulan Komisyon, GİB tarafından uluslararası korumaya yönelik verilen karara yapılan itirazı değerlendirmektedir. Komisyon, Başkan'ın uygun göreceği tarihte toplanarak yapılan itirazları usul ve esas yönünden incelemektedir. Gerekli görüldüğü hallerde BMMYK temsilcisi gözlemci olarak davet edilebilir. İtiraz eden kişinin kendisi ya da yasal temsilcisi ile doğrudan görüşme talep etme yetkisine sahip ve dört kişiden oluşan komisyonda kararlar salt çoğunlukla alınırken eşitlik halinde Başkan'ın oyu

²⁴² "Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi", C. 4, C. 4 Ş, (2018), (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180715-1.pdf>, 11.07.2022.

²⁴³ a.y. m.159

belirleyicidir. Komisyon ya kararı reddetmekte ya da itirazı kabul ederek idareden verdiği kararı düzeltmesini talep etmektedir.²⁴⁴

Genel Müdürlükler ve Daire Başkanlıkları ise GİB'in diğer yapısal tarafını oluşturmaktadır. Başkan Yardımcılarına bağlı olarak çalışan Uluslararası Koruma Genel Müdürlüğü ve bu genel müdürlüğe bağlı olan Uluslararası Koruma Daire Başkanlığı, uluslararası korumaya yönelik işlemleri yürütmekte iken Menşe Ülke Araştırmaları Daire Başkanlığı ise menşe ülkelere dair bilgi toplamaktadır. ²⁴⁵ Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı ile göç alanındaki politikaların ve stratejilerin uygulanmasını izlemekle, koordine etmekle, proje yürütmekle, göç alanı ile ilgili analizler yapmakla, diğer kurumların göç ile ilgili faaliyetlerine yardımcı olmakla ve yıllık göç raporu hazırlamakla görevlidir. Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü, karşılıklı uyumun sağlanmasını ve toplumsal bilinci artırılmasını, basın ve halkla ilişkilerin yürütülmesini sağlamaktadır.²⁴⁶

Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınır Dışı İşleri Genel Müdürlüğü ise düzensiz göç ile ilgili iş ve işlemleri yürütürken “düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmekle”²⁴⁷ görevlidir. Daha önce düzensiz göç meselesi daire başkanlığı kademesinde ele alınırken genel müdürlük seviyesine çıkmış ve son zamanlarda çokça gündeme gelen sınır dışı etme kavramı da genel müdürlüğün ismine girmiştir. Bu değişiklik sınır dışı etme ile ilgili son zamanlarda yapılan faaliyet sayısının artmasını ve Türkiye'nin düzensiz göçle mücadelede sınır dışı işlemlerini sıkça başvurmasını anlamayı sağlayan niyet beyanı gibidir. İlgili birim aynı zamanda Türkiye'nin taraf olduğu geri kabul anlaşmalarının hükümlerini yürütmekle de görevlidir.

İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı da günümüzün en kötü insanlık dışı formlarından biri olan insan ticareti ile ilgili işlemleri yürütmek ve insan ticareti ile mücadele etmek ve mağdurların korunmasına yönelik projeleri yürütmekle yükümlüdür.²⁴⁸

²⁴⁴ a.y. m.146-150

²⁴⁵ a.y. m.161

²⁴⁶ a.y. m.161

²⁴⁷ a.y. m.161

²⁴⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığı m.161.

Genel Müdürlükler ve Daire Başkanlıklarının yanı sıra yerelde de hizmet veren GİB bu hizmetleri taşra teşkilatı olan ve ilgili valiliklere bağlı görev yapan il müdürlükleri ve il müdürlüklerine bağlı ilçe müdürlükleri aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Bu müdürlüklerde hizmet vermek üzere geri gönderme merkezi, kabul ve barınma merkezi ile insan ticareti mağdurları sığınma evi kurabilmekte, işletebilmekte veya işletirebilmektedir.²⁴⁹ İl müdürlükleri GİB'in gerçekleştirdiği görev ve sorumlulukları il bazında gerçekleştirirken, ilçe müdürlükleri de ilçe bazında gerçekleştirmektedir.

Gerçekleştirilen değişiklikler kurumsal olarak göç meselesine verilen değerin ve atfedilen değerin arttığını ve daha üst kademede ele alınmaya başladığını göstermektedir. Ayrıca düzensiz göç ve sınır dışı etme gibi kavramlarını ön plana çıktığını, daire başkanlıkları adında ya da genel müdürlük adlarında yer almaya başladığını ve bundan dolayı sadece uluslararası, koruma geçici koruma veya düzenli göç değil aynı zamanda düzensiz göç bağlamında da kurumsal yapının genişletildiğini göstermektedir. Karma göç kavramının bu araştırmada da açıklamaya çalışıldığı ve hareket halindeki farklı menşe ülkelerden insanların farklı motivasyonlarla Türkiye'ye vardıkları veya transit olarak kullandıkları gerçeği de göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin güncel olarak tartışılan karma göçün ve düzensiz göçün nasıl kontrol edilebileceğine dair olan sorulara cevabı kurumsal yapısının genişletmek olmuştur. Bu bağlamda refakatsiz çocukların da uluslararası koruma veya işe girerek çalışmak ve memleketlerine para göndermek olsun farklı motivasyonlarla hareket halinde oldukları ve Türkiye'ye geldikleri düşünülürse değişen kurumsal yapının değişiminin, göçe verilen önemin artışının ve menşe ülke, düzensiz göç ve sınır dışı etme ile ilgili uygulamaların artışının refakatsiz çocuklara nasıl etki ettiği de cevaplanması gereken sorular arasında bulunmaktadır. Bu sorunun cevabı üçüncü bölümde verilmiştir.

Devlet yapılanması içinde İçişleri Bakanlığı ve altındaki idari teşkilatın görevleri göç ve uluslararası koruma alanında öne çıkarken Dışişleri Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı da önemli işlevlere sahiptir.

²⁴⁹ Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, "Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği", m.4-5, 28821 § (2013), <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/11/20131114-4.htm>.

2.1.3.1.2. Dışışleri Bakanlığı'nın Göç ve Uluslararası Korumaya İlişkin Yapısı

Dışışleri Bakanlığı, Türkiye'de göç ve sığınmanın idaresinde ikinci en önemli Bakanlık düzeyindeki kurumdur. İçişleri Bakanlığı'nın aksine uluslararası alanda düzensiz göç, uluslararası koruma ve insan ticaretine yönelik politika ve faaliyetlerden sorumludur. Dışışleri Bakanlığı'nın kendi bünyesinde belirlediği yirmi bir temel politika konusu bulunmaktadır. Bahsi geçen temel dış politika konularından bir tanesi de düzensiz göç ve insan ticareti ile mücadeledir.

İnsan ticaretini temel bir insan hakları ihlali olarak gören Bakanlık'ın insan ticareti ve düzensiz göç ile ilgili kurumsal yapısı da YUKK ile değişmiştir. 2002 yılından bu yana İnsan Ticareti ile Mücadele Ulusal Görev Gücü kapsamında mücadele emekteydi. YUKK ile bu görev GİB'e devredilmiş ve yerine bahsi geçen Komisyon kurulmuştur. Ayrıca insan ticareti ile mücadelede İnsan Ticareti Mağdurlarını Koruma Dairesi Başkanlığı bünyesinde devam edilmektedir. Adı geçen Daire Başkanlığı'nın görevi YUKK 108. maddede "insan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek; insan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunmasına ilişkin projeleri yürütmek; insan ticareti mağdurlarına yönelik yardım hatlarını kurmak, işletmek veya işlettirmek ve Genel Müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmak"²⁵⁰ şeklinde belirtilmiştir. "Bu çerçevede, YUKK kapsamında insan ticaretiyle mücadele ve mağdurların korunması alanında yurtiçinde yürütülen faaliyetlerin koordinasyonunun İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı tarafından; konunun uluslararası boyutunun ise Bakanlık tarafından yürütülmesi kararlaştırılmıştır."²⁵¹

Düzensiz göç ile mücadelede ise Dışışleri Bakanlığı'na bağlı Göç, İltica ve Vize Genel Müdür Yardımcılığı, özellikle yasadışı göç, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti ile ilgili politikalardan sorumlu olan bir diğer devlet kurumudur ve aşağıdaki görevleri yürütmektedir:

"(a) ikili geri kabul anlaşmalarının, insan ticaretiyle mücadele hakkında ikili işbirliği protokollerinin hazırlanması; bütün ülkelerle yasadışı göç, göçmen kaçakçılığı ve insan

²⁵⁰ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 46. m.108

²⁵¹ T.C. Dışışleri Bakanlığı, "Türkiye'nin İnsan Ticaretiyle Mücadelesi", [mfa.gov.tr](https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-insan-ticaretiyle-mucadelesi-tr.mfa), 2022, (Çevrimiçi) https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-insan-ticaretiyle-mucadelesi-tr.mfa, 13.07.2022.

ticareti hakkında müzakerelerde bulunulması ve anlaşmaları onaylanması; (b) yasadışı göç ve insan ticaretiyle ilgili işlemler, sınır yönetimi ve AB müktesebatının uygulanmasına uygun olarak bu alanlardaki hukuki ve cezai ilişkilerde işbirliği; (c) Türkiye-AB geri kabul anlaşması hakkında müzakereler; (d) AB/Schengen müktesebatına uyum faaliyetleri; (e) insan ticaretiyle mücadele (İçişleri Bakanlığı tarafından koordine edilir); (f) entegre sınır yönetimi (eşleştirme) projelerine katkı; (g) IOM ve BMMYK ile temaslar; (h) Türkiye'ye yapılan sığınma ve göç taleplerinin ele alınması; ve (ı) AB'nin mülteci politikası ve bu alandaki mevzuata uyum konularının takibi”²⁵²

İnsan ticareti ve düzensiz göç ile ilgili uluslararası alanda mücadele ve politikaların yürütülmesini Dışişleri Bakanlığı yürütürken, GİB yurtiçindeki faaliyetlerle ilgilenmektedir. Yurtiçinde göç ve uluslararası korumaya dair bir başka önemli kurum da özellikle entegrasyon, sosyal hizmet ve uluslararası koruma altındaki çocuklar bağlamında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’dır.

2.1.3.1.3. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın Göç ve Uluslararası Korumaya İlişkin Yapısı

Bakanlık içinde göç ve uluslararası korumaya yönelik öne çıkan iki yapı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü’dür. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, çocuğun üstün yararını ön planda tutarak insan hakları, çocuk hakları ve evrensel hukuk ilkeleri ve mevzuatına bağlı olarak hizmetlerini gerçekleştirdiğini²⁵³ ifade etmektedir.

Aile yanında kalması mümkün olmayan çocuklar bakanlığa bağlı Çocuk Evi ya da Çocuk Evleri Sitesi’ne yerleştirilmektelerdir. Önemli olan nokta korunma ihtiyacı olan yabancı uyruklu tüm çocuklara da aynı hizmetlerin veriliyor olmasıdır. Bir diğer önemli destek mekanizması ise Çocuk Destek Merkezleri’dir.

²⁵² Ahmet İçduygu, Damla B. Aksel, “Türkiye’de Düzensiz Göç”, Araştırma, IOM, IOM, 09.2012, s. 53-54.

²⁵³ T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü, “Misyon, Vizyon ve İlkelerimiz”, 2022, (Çevrimiçi) <http://www.aile.gov.tr/chgm/teskilat-yapisi/misyon-vizyon-ve-ilkelerimiz/>, 13.07.2022.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü sitesinde belirtildiği üzere bu merkezler “suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan; psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilen çocukların temel gereksinimlerini karşılamak, fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını belirleyerek gerekli müdahaleleri gerçekleştirmek, aile ve yakın çevrelerine dönmelerini veya diğer sosyal hizmet modellerine hazır hale gelmelerini sağlamak üzere geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı merkezlerdir.”²⁵⁴

Çocuk Destek Merkezleri’nde Türkiye’de tespit edilen refakatsiz çocuklara yönelik de hizmet sunulmaktadır. Refakatsiz çocuklara yönelik hizmet sunmak üzere 11 Çocuk Destek Merkezi ihtisaslaştırılmıştır. “İhtisaslaştırılmış bakım merkezleri olarak Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri (BSRM) ve Koruma, Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM) şeklinde olmak üzere 2007 yılında başlayan uygulama 2015 yılında Çocuk Destek Merkezi (ÇODEM) olarak yapılandırılmıştır. 2019 yılı sonu itibarıyla 65 ÇODEM’de 1.571 çocuğun bakımı sağlanmaktadır.”²⁵⁵ “Çocuk Destek Merkezlerinden hizmet alan refakatsiz çocukların psiko-sosyal gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla Refakatsiz Çocuklara Yönelik Anka Çocuk Destek Programı geliştirilmiştir. Program çerçevesinde bireysel danışmanlık çalışmalarında; evden kaçma, kendine zarar verme davranışı, intihar, istismar mağduru, kriz yönetimi, krize müdahale ve travma modülleri uygulanmaktadır.”²⁵⁶

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü altındaki Göç, Afet ve Acil Durumlarda Psiko-sosyal Destek Daire Başkanlığı ise Afet Müdahale Planı ile belirlenmiş psiko-sosyal destek hizmetlerin yürütülmesini, analiz edilmesini, kapasite artırılması için çalışma yapılmasını sağlamak, ilgili personele destek vermek ve sahadaki görevlerini nitelikli yerine getirmeleri için eğitimler düzenlemek, psikososyal destek hizmetleri kapsamında diğer birimler ve destek çözüm ortakları tarafından planlanan eğitim ve faaliyetleri değerlendirmek görevleri arasındadır.

²⁵⁴ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, “Uygulamalar”, 2020, (Çevrimiçi) <https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri>, 15.02.2020.

²⁵⁵ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **a.y.**

²⁵⁶ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, “Faaliyetler ve Hedefler”, 2020, (Çevrimiçi) <https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri>, 15.02.2020.

Göç, Afet ve Acil Durumlarda Psiko-sosyal Destek Daire Başkanlığı'nın göç ve sığınma ile ilgili görevleri de aşağıdaki gibidir:²⁵⁷

- *"Geçici koruma statüsündeki yabancılara yönelik psikososyal destek hizmetlerinin standartlarını belirlemek, uygulanmasını sağlamak ve takip etmek.*
- *Geçici koruma statüsündeki yabancılara yönelik belirlenen psikososyal destek hizmetleri standartları doğrultusunda personel eğitimlerini gerçekleştirmek; kılavuz, el kitapçıkları, form ve talimatları hazırlamak.*
- *Geçici koruma statüsündeki yabancılara yönelik psikososyal destek hizmetlerinin verilerini toplamak, raporlamak ve ilgili birimlerle paylaşmak.*
- *Geçici koruma statüsündeki yabancılara yönelik olarak diğer kurum ve kuruluşlar ile yerli ve yabancı sivil toplum kuruluşları tarafından verilen psikososyal destek hizmetlerinin belirlenen standartlar doğrultusunda yürütülmesini sağlamak.*
- *Geçici koruma statüsündeki yabancılara yönelik psikososyal destek hizmetleri kapsamında sunulan proje tekliflerini değerlendirmek, proje hazırlamak ve yürütmek."*

Türkiye'deki uluslararası korumaya yönelik kurumsal yapılanma ve bu yapılanmanın detayları yukarıda anlatıldığı gibidir ancak daha detaylı olarak ele alınması gereken bir husus daha vardır. Bu da uluslararası koruma prosedürü ve bu prosedürün detaylarıdır. Türkiye korunma amacıyla gelenlerin uluslararası koruma başvurusu yaptıktan sonra hangi süreçlerden geçtikleri, hangi prosedürlere tabi tutuldukları ve bu prosedürlerin detayları önem arz etmektedir. Dolayısıyla sıradaki bölümde uluslararası koruma prosedürleri ve onların detaylarına yer verilmiştir. Refakatsiz çocuklara yönelik aşağıda anlatılan koruma prosedürlerinden ayrı olarak uygulanan özel prosedürler ise üçüncü bölümde açıklanmıştır

2.1.4. Türkiye'deki Uluslararası Koruma Prosedürleri ve Uygulama

Türkiye'nin uluslararası koruma ve sığınma süreçleri ikili bir yapı ihtiva etmektedir. Yapılardan ilki mülteci, şartlı mülteci ve ikincil korumayı içeren uluslararası koruma iken ikinci yapı ani kitlesel hareketlere yönelik yürütme kararı ile ilan edilen geçici

²⁵⁷ T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü, "Göç, Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Daire Başkanlığı", (13.07.2022), (Çevrimiçi) <http://www.aile.gov.tr/athgm/kurumsal/daire-baskanliklari/goc-afet-ve-acil-durumlarda-psikososyal-destek/>, 13.07.2022.

korumadır. Bu çalışmada uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocuklar ele alındığından geçici koruma konusuna girilmemiş, ancak uluslararası koruma detaylıca incelenmiştir.

İlk bölümde de bahsedildiği üzere Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu kısıtlama sebebiyle sadece Avrupa Konseyi Üyesi Devletlerden 1. maddede bahsedilen haklı korkular sebebiyle gelenleri mülteci olarak kabul etmekte olup bahsi geçen ülkeler dışından haklı korkular sebebiyle gelenler şartlı mülteci statüsü alabilmektedir. Bu durum Suriye'den gelenlerin de mülteci statüsü almayacağına kesin olduğu bir durum yaratmış, göç hareketinin kitleselleşmesiyle birlikte de geçici koruma kararı alınmıştır. Bu sayı yaklaşık 3.7 milyon kişidir. Ancak uluslararası koruma altındaki kişi sayısına yönelik GİB tarafından açıklanan resmi bir sayı bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra başvuru yapanların sayısı her sene açıklanmaktadır. Uluslararası koruma başvurusu yapanların sayıları incelendiğinde 2021 yılı sonu itibarıyla 29.256 başvuru yapılmıştır. Başvuruların nasıl sonuçlandığına dair GİGM tarafından sağlanan bir veri olmamakla birlikte başvuru sayısı geçen 3 senede sürekli düşüştür. Başvuru 2018 yılında 114.473 iken 2019'da 56.417, 2020'de ise 31.334'tür.²⁵⁸ 2010'dan bu yana devam uluslararası koruma başvurularındaki eden artış trendi 2018 sonrası düşüşe geçmiştir ve düşüş devam etmektedir.

2011'den sonraki Suriye'den Türkiye'ye yönelen kitlesel göç öncesinden bu yana devam eden Irak, Afganistan, Somali ve İran gibi ülkelere devam eden göç hareketleri ile Suriye'den gelen kitlesel hareket başvuruların 2018'e kadar yükselme trendi göstermesinde önemli etkenlerdir. Ayrıca YUKK'un kabulünü ve Göç İdaresi Başkanlığı ve il/ilçe teşkilatlarının kurulması sürecini, niyet ve oluşumuna dair çaba AB ile adaylık müzakerelerine dayansa da hızlandırmıştır. YUKK Türkiye açısından göç olgusuna dair en kapsayıcı ve geniş kanunudur. Uluslararası koruma bağlamında koruma süreçlerini ve türlerini, süreçteki aktörleri ve onların yetkilerini ve itiraz mekanizmalarını içermektedir. Yasa bunu dışında vize rejiminden ikamete kadar farklı konuları da içermektedir.

Ancak YUKK'tan önce yani *"11 Nisan 2013 tarihine kadar yabancıların tüm iş ve işlemleri, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesindeki*

²⁵⁸ Göç İdaresi Başkanlığı, "Uluslararası Koruma".

Yabancılar ve Hudut/İltica Dairesi Başkanlığınca temelde Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile 22 Haziran 2006 tarih ve 57 sayılı Uygulama Talimatı ve diğer düzenlemeler kapsamında yürütülmekteydi.”²⁵⁹

YUKK Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koymuş olduğu çekinceyi korumakta olup Sözleşme'nin mülteciliği tanımladığı maddedeki haklı sebeplerle sadece Avrupa Konseyi Üyesi Devletlerden gelenlerin mülteci olarak kabul edileceğini tekrarlamaktadır. YUKK ile birlikte GİB'in kurulması göç yönetiminin kurumsallaşması ve göçe dair bürokrasinin oluşumu için önemli bir adımdır. GİGM öncülüğünde kitlesel göçün etkisini gösterdiği yıllarda BMMYK ve SGDD/ASAM'ın paralel prosedür işletmesiyle süreçteki yük paylaşılmaktaydı. Ancak 10 Eylül 2018 tarihli karar ile tek yetkili GİB kılınmış ve BMMYK ve SGDD/ASAM süreçten çıkartılmıştır. Bu gelişme Türkiye'nin göç ile ilgili kararlarda merkezi karar alma arzusunun çıktılarından bir tanesidir ve göç ve sığınma yönetiminin esas olarak merkezileşmeye tabii olduğunu göstermektedir.²⁶⁰

Merkezileşen göç politikası ışığında uluslararası koruma prosedürlerinin detaylarına girmeden önce kısaca ifade etmek gerekirse Türkiye'de uluslararası koruma başvurusu ülke içinde ya da gözaltında gerçekleştirilebilir. Süreç İl Göç İdaresi Müdürlüklerine (İGİM) şahsen yapılacak başvuru ile başlamaktadır. Olağan prosedürde 6 aylık süreç içerisinde değerlendirme ve mülakatın gerçekleştirilip uluslararası koruma başvurusu hakkında kararın bildirilmesi beklenmektedir ancak 6 aylık süreç bağlayıcı değildir. Verilen olumlu karar mültecilik, şartlı mültecilik ya da ikincil korumadan birine tekabül edecektir. Olası bir ret kararı neticesinde başvuruyu yapanın Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu'na 10 gün içinde, İdare Mahkemesi'ne ise 30 gün içinde itiraz hakkı bulunmaktadır.²⁶¹ İdare mahkemesine açılacak dava yürütmeyi durdurma niteliği taşımaktadır. Daha sonraki süreçte Bölge

²⁵⁹ Menekşe, “Türk Uluslararası Koruma Sisteminde Karar Merkezleri”, s. 193.

²⁶⁰ Elif Çetin vd., “Global Migration: Consequences and Responses - Turkey Country Report”, Horizon 2020 - Respond (770564), Swedish Research Institute in Istanbul, Swedish Research Institute, 05.2018, s. 662.

²⁶¹ AIDA, ECRE, “Ülke Raporu: Türkiye”, Ülke Raporu, AIDA & ECRE, Asylum Information Database & European Council on Refugees and Exiles, 2020, s. 21.

İdare Mahkemeleri ve Danıştay'a da temyiz edilmesi mümkündür. Diğer yandan hızlandırılmış prosedür kapsamında ise karar en geç 8 gün içinde verilmelidir. Olağan prosedürün aksine hızlandırılmış prosedür ve kabul edilemezlik kararlarına yönelik yapılacak itirazlar 15 gün içinde yapılmalıdır.²⁶²

İlgili süreç bölümünde öncelikle prosedüre erişim ve kaydın alınması ile irdelenecek akabinde var olan prosedürler ve prosedürlerin inceleme, mülakat, değerlendirme, süre ve itiraz gibi detaylarından bahsedilecektir. Son olarak refakatsiz çocuklar bağlamındaki süreç ve detaylardan bahsedilecektir.

2.1.4.1. Uluslararası Koruma Prosedürlerine Erişim ve Kayıt İşlemleri

Uluslararası koruma arayan bir üçüncü ülke vatandaşının Türkiye topraklarına girişi temelde kara sınırı ve havaalanı olarak iki şekilde olmaktadır. Kara sınırı olarak genellikle İran'dan özellikle Doğu Beyazıt'ta giriş olduğu bilinmektedir. Genellikle düzensiz göç hareketleri olarak geçişler yaşansa da uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar da aynı giriş yöntemini kullanmaktadır. Havaalanından ülkeye giriş bazı ülkeler için vize rejimine tabi olduğundan Türkiye topraklarına havaalanından girmek suretiyle İGİM'de uluslararası koruma başvurusu yapılma ihtimali düşüktür. Türkiye topraklarına girişin üçüncü olasılığı ise deniz yoludur ancak çok sık kullanılmamakta ve genelde Ege'den turistik amaçlı girişler olmaktadır. Denizdeki hareketliliğin genelde Türkiye'den AB topraklarına doğru düzensiz göç şeklinde olduğu bilinmektedir.

Uluslararası koruma sürecinde dair şemadan da görüleceği üzere uluslararası koruma başvurusu İGİM ve idari gözetim altında olmak üzere iki şekilde yapılmakta olup kabul edilemez, olağan ve hızlandırılmış olmak üzere üç ana prosedür bulunmaktadır. Başvurulardan ilki ülke sınırları içindeki başvuru iken ikincisi idari gözetim altındayken yapılan başvurulardır. Ülke içinde yapılan başvurular valilik bünyesinde bulunan İGİM'lere yapılmaktadır. Uluslararası koruma başvurusu yapıldığında başvuranın ilgili karar verilinceye kadar Türkiye'de kalmasına müsaade

²⁶² AIDA, ECRE, **a.g.e.**, s. 22-23.

edilmektedir ve başvuranın temel hak ve hizmetlerden yararlanması mümkündür.²⁶³ Başvurunun şahsi olması gerekmektedir. Ancak başvuran kişi eğer gelme nedenleri aynı ise birlikte geldiği aile üyeleri adına da başvuru yapabilmektedir.²⁶⁴ Refakatsiz çocuklar için oldukları bölgede mobil olarak başvuru alınması mümkündür ancak bugüne kadar hiç uygulanmamıştır.

Yasa uluslararası koruma başvurusunun makul bir süre içinde yapılması gerektiğini belirtmekte ancak bu sürenin uzunluğu ya da kısalığı hakkında net bir süre vermemektedir. Bu madde aynı zamanda başvurana da en yakın zamanda başvuruyu yapması için bir sorumluluk yüklemektedir. Makul süre değerlendirmesi valilikler tarafından yapılmakta olup bu süre içinde başvuranlara yasadışı giriş ve kalıştan dolayı cezai işlem uygulanmamaktadır.²⁶⁵ Ayrıca *“makul sürede başvuru yapıp yapılmadığı ile yasa dışı giriş veya kalışla ilgili beyan edilen nedenler, her başvuru sahibi için bulunduğu koşullar ve Türkiye’ye geliş nedenleri dikkate alınarak ayrı ayrı değerlendirilmektedir.”*²⁶⁶

Uluslararası koruma başvurusu kayıt görüşmesi sırasında başvurandan kimlik bilgileri ve ülkesini terk etme nedenlerine dair sorular sorulmakta²⁶⁷ olup yasaya göre başvuran kimliğini ve geliş nedenini ispatlayacak belgeleri teslim etmekle yükümlüdür.²⁶⁸ Başvuran doğru belgeleri eksiksiz ve idareyi yanıltmayacak şekilde sunmak zorundadır. İdareyi bilerek yanıltmaya yönelik yapılacak hareketler sürecin hızlandırılmış prosedür ile değerlendirilmesini gerektirebilir. Kayıt sürecinde başvuranın parmak izi ve biyometrik fotoğrafı çekilmektedir.²⁶⁹ İGİM, başvuru, kayıt ve mülakat aşamaları için tercüman bulundurmamakla yükümlüdür.²⁷⁰ Uluslararası koruma talebinde bulunan kişinin kendini eksiksiz ve rahat konuşabildiği dilde ifade etmesi ve nedenlerini ortaya koyması önemlidir. Özellikle kayıt ve mülakatta sorulan soruların

²⁶³ Mülteci Hakları Merkezi, “Türkiye’de Uluslararası Koruma Prosedürü: Haklar ve Yükümlülükler - Sorular ve Yanıtlar”, Mülteci Hakları Merkezi, 2017, s. 3.

²⁶⁴ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 46. m.65

²⁶⁵ Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” m.65/4 (2016), <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-11.htm>.

²⁶⁶ a.y. m.65/4

²⁶⁷ Merkezi, “Türkiye’de Uluslararası Koruma Prosedürü: Haklar ve Yükümlülükler - Sorular ve Yanıtlar”, s. 6.

²⁶⁸ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 46. m.69

²⁶⁹ Merkezi, “Türkiye’de Uluslararası Koruma Prosedürü: Haklar ve Yükümlülükler - Sorular ve Yanıtlar”, s. 6.

²⁷⁰ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 46. m.70

cevaplanması GİGM tarafından verilecek kararda etkili olmaktadır. Ayrıca başvuru yapılan İGİM süreci kendisi başlatmak zorunda değildir. Yoğunluğu gerekçe göstererek başvurunun yapılması için başka uydu kente yönlendirebilmektedir. Böyle bir yönlendirme yapıldığı taktirde başvuranın 15 gün içinde başvuruyu ilgili yerde yapması gerekmektedir. Yapılmadığı taktirde başvurunun geri çekildiği varsayılmaktadır.²⁷¹ Başvurulara dair BMMYK ve SGDD/ASAM'ın paralel prosedür süreçlerinin sonlandırılması ve sürecin İGİM'lerde gerekli kapasite ve insan kaynaklarına dair hazırlıkların tamamlanmadan başlatılması sebebiyle uluslararası koruma prosedürüne erişimde, kayıt almada ve mülakat için beklemede ciddi gecikmelerin olduğu belirtilmektedir.²⁷² Alınan kararın üzerinden 4 sene geçmesi İGİM'lerin daha aşına olduğu ancak tek başlarına hala idare etmede zorluk çektikleri bir sürecin devamlılığı olduğu ifade edilmelidir.

Başvuruyu müteakip İGİM'in kaydı en kısa zamanda tamamlaması beklenmektedir ancak herhangi spesifik bir süre belirtilmemektedir.²⁷³ En kısa zaman kavramının muğlaklığı süreç içinde farklı menşe ülkelerden gelen kişilere farklı mülakat sürelerinin verilmesi gibi sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin Afgan başvuranlara mülakat tarihlerinin 1-2 sene sonraya verildiği ifade edilmektedir. Başvuru yapıldıktan sonra *“kurumsal yazılım sisteminin kayıt ekranındaki tüm bilgiler eksiksiz olarak başvuru sahibine okunmakta, verdiği bilgilerin doğruluğu ile ilave olarak ekleyeceği bir husus olup olmadığı sorulmaktadır.”*²⁷⁴ Başvuru formunun bir kopyası da imzalanarak başvuran kişiye teslim edilmektedir.²⁷⁵

Kayıt tamamlandıktan sonra başvurana ikamet izni yerine de geçen ancak çalışma iznini içermeyen “uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi” verilmektedir.²⁷⁶ Bu süreç incelendiğinde başvuru yapılması için farklı bir ile yönlendirilen kişi iller arası seyahatlerinde yanında başvuru niyetine ya da başvuruya ilişkin bir belge ya da kimlik bulundurmadiğundan yolculuk risk teşkil etmektedir.²⁷⁷ Olası bir kolluk görevlisinin kontrolünde süreç idari gözetim kararına doğru gidebilmektedir.

²⁷¹ AIDA, ECRE, “Ülke Raporu: Türkiye”, s. 28.

²⁷² AIDA, ECRE, **a.g.e.**, s. 29.

²⁷³ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 46. m.70/4

²⁷⁴ Yabancılar ve Uluslararası Kouma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. m.70/6

²⁷⁵ **a.y.** m.70/7

²⁷⁶ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 46. m.76

²⁷⁷ AIDA, ECRE, “Ülke Raporu: Türkiye”, s. 29.

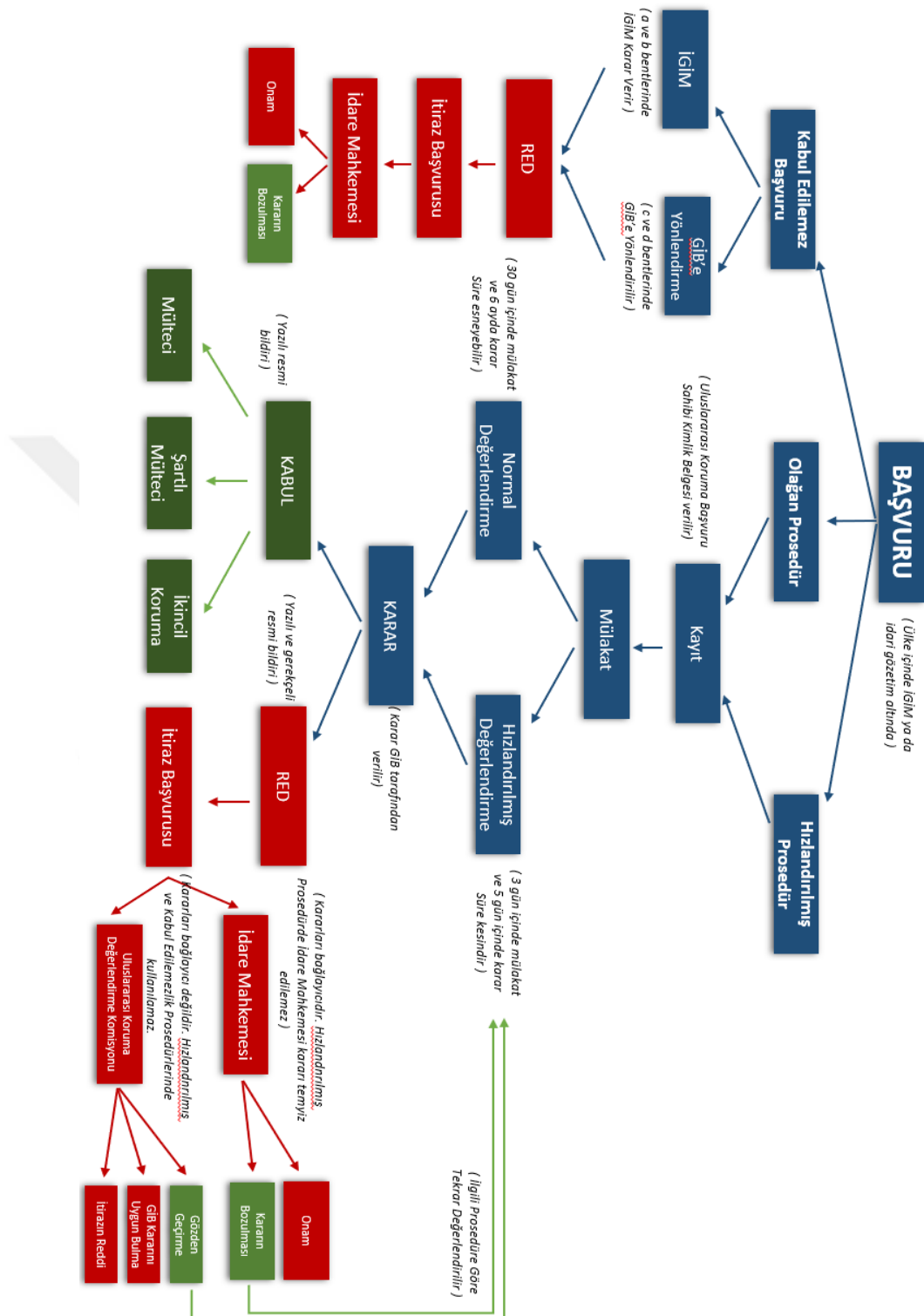
İkinci başvuru yöntemi idari gözetim altında yapılan başvurudur. Eğer başvuran, Türkiye'ye yasal olarak girmemiş ya da Türkiye'deki kalış koşullarını sağlamadığı (izinsiz kalma, vizeyi aşma vb.) için idari gözetim altına alınmışsa, başvuran geri gönderildiği takdirde ciddi zarar göreceğine inanıyorsa ve uluslararası koruma kriterlerine uyuyorsa idari gözetim altındayken başvuru yapabilmektedir.²⁷⁸ Ayrıca GİGM “belirli durumlarda uluslararası koruma başvurusu yapan ve başvurusu inceleme aşamasında olan kişileri en fazla 30 gün süreyle idari gözetim altında tutmaya karar verebilmektedir.”²⁷⁹

Sınırdaki başvuru hususunda ise başvuran en yakın İGİM'e yönlendirilmektedirler. Türkiye'nin sığınma başvurusuna dair herhangi bir özel sınır prosedürü bulunmamaktadır. İGİM'e yönlendirilen başvuran yukarıda belirtilen süreçlerden geçmektedir. Havayolundan gelişlere dair ise “*pratikte, Atatürk Havalimanından gelenlere İstanbul İl Göç İdaresi, ret kararı vermekte ve genelde başvuranların avukata erişimi olmadığından buna itiraz edememektedir.*”²⁸⁰

²⁷⁸ Merkezi, “Türkiye’de Uluslararası Koruma Prosedürü: Haklar ve Yükümlülükler - Sorular ve Yanıtlar”, s. 15.

²⁷⁹ Merkezi, **a.g.e.**, s. 16.

²⁸⁰ AIDA, ECRE, “Ülke Raporu: Türkiye”, s. 31.

Şekil 5: Türkiye'deki Uluslararası Koruma Süreci²⁸¹

²⁸¹ Bu şema yazar tarafından hazırlanmıştır.

2.1.4.2. Başlıca Prosedürler

Türkiye'nin uluslararası korumaya dair olağan, kabul edilemezlik ve hızlandırılmış süreç olarak üç türde prosedürü bulunmaktadır. Olağan prosedür en çok tercih edilen süreç olmakla birlikte kabul edilemezlik ve hızlandırılmış prosedürler için belli şartların oluşması gerekmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye hem göç alan hem de transit bir ülke olarak düzensiz göçmen ve uluslararası koruma arayanların sınır deneyimlerini çokça yaşadığı bir ülke olmasına rağmen herhangi bir özel sınır politikası bulunmamaktadır. Tüm prosedürlerde tek yetkili makam GİB'dir.

2.1.4.2.1. Olağan Prosedür

Olağan prosedürde başvurular İGİM'e yapılmakta ve GİB tarafından incelenmekte ve karara bağlanmaktadır. Eş deyişle başvurular her ne kadar İGİM'e yapılsa da karar merkezi kurum olan GİB tarafından verilmektedir. Yapılan uluslararası koruma başvurusuna dair kararın 6 ay içinde verilmesi beklenmektedir ancak süre bağlayıcı değildir, gerekli görüldüğü takdirde uzatılması mümkündür. Genelde kararlar 6 aydan daha uzun bir süreçte verilmektedir.

Başvurunun yapılması ve başvuranın İGİM tarafından kayıt altına alınmasından sonra 30 gün içinde bireysel mülakat gerçekleşmelidir.²⁸² Ancak pratikte sürecin yoğunluğu sebebiyle 30 günlük süreler gecikmektedir. Mülakatta başvuran kişinin kendini ifade edebildiği dilde bir tercüman hazır bulundurulmalıdır.²⁸³ Tercümanın dışında aile üyesi, gözlemci olarak avukat, psikolog ya da pedagog, sosyal çalışmacı veya çocuk başvuruyorsa yasal temsilcisi de refakatçi olarak mülakatlara katılabilir.²⁸⁴ Mülakat sürecinde standart bir şablonu olan Uluslararası Koruma Mülakat Formu kullanılmaktadır. Gerçekleştirilen mülakatta başvuranın geliş nedeni, sürecine dair sorularla birlikte kimlik ve diğer gerekli evrakları ile nedeni kanıtlayacak diğer belgeler ışığında gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla başvuran kişi uluslararası koruma başvurusunu destekleyecek tüm bilgi ve belgeleri sunmakla yükümlüdür. Gerek duyulduğunda ek mülakatlar gerçekleştirilebilmektedir.²⁸⁵

²⁸² Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 46. m.75/1

²⁸³ a.y. m.70/2

²⁸⁴ a.y. m.82/1

²⁸⁵ a.y. m.75

Mülakatları gerçekleştiren kişinin performansı mülakatın niteliğini ve yapılacak değerlendirme için gerekli bilgilerin edinilmesini doğrudan etkileyecektir. “*Mülakatın, mülakat teknikleri, mülteci hukuku, insan hakları hukuku ve menşe ülke bilgisi gibi alanlarda eğitim almış personel tarafından gerçekleştirilmesi*” gerekmektedir.²⁸⁶ Mülakat süreci başarıyla tamamlandığında başvuru sahibine “yabancı kimlik numarasını içeren, hiçbir harca tabi olmayan iptal edilmediği sürece geçerli olan Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi”²⁸⁷ verilmektedir. Eğer başvuran kişi herhangi geçerli bir mazereti olmadan üç mülakata da katılmazsa başvurusunu geri çektiği kabul edilmektedir.²⁸⁸

Yapılan değerlendirme sonucunda uluslararası korumaya uygun olduğu tespit edilen başvuran için karar bireysel olarak verilmekle birlikte aile adına yapılan başvurular bütün olarak değerlendirilmekte ve buna istinaden verilen karar tüm aile üyelerini kapsamaktadır.²⁸⁹ Olumlu değerlendirilen bir başvuru yazılı olarak bildirilmelidir ve olumlu karar sonucunda mülteci, şartlı mülteci ya da ikincil koruma statüsü sağlanmaktadır. Eğer olumlu bir karar çıkmaz ve başvuru reddedilirse bu kararın da yazılı olarak bildirilmesi gerekmekte ve ilgili kararda ret gerekçesi detaylı olarak yer verilmesi zorundadır. Ret kararına ilişkin başvuranın iki türlü itiraz imkanı bulunmaktadır.²⁹⁰ Bunlardan ilki Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu’na (UKDK) 10 gün içinde yapılacak olan itirazdır. Ayrıca ret kararına ilişkin 30 gün içinde doğrudan İdare Mahkemesi’ne başvuru yapmak ikinci seçenektir. Her iki başvuru da doğrudan yürütme kararını durdurmaktadır. Ancak İdare Mahkemesi ve Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu kararları arasında fark vardır. UKDK kararlarında itirazı reddedebilir, önceki kararı onayabilir ya da gözden geçirilmesini isteyebilir ve ilgili kararını 15 gün içinde vermelidir. Başka şekilde ifade edilecek olursa UKDK kararları GİB’in verdiği kararı bozmamakta olup ancak yeniden değerlendirmesini talep edebilir niteliktedir, dolayısıyla GİB için bağlayıcı değildir. Bu durumda GİB kararında ısrar edip verdiği ret kararını tekrarlayabilir. UKDK kararlarına istinaden

²⁸⁶ Yabancılar ve Uluslararası Korumaya Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. m.81

²⁸⁷ a.y. m.90

²⁸⁸ a.y. m.81

²⁸⁹ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 46. m.78

²⁹⁰ a.y. m.80

İdare Mahkemesi'ne dava açılabilir. İdare Mahkemesi'nin kararı ise GİB nezdinde bağlayıcıdır.²⁹¹

2.1.4.2.2. Kabul Edilemezlik Prosedürü

YUKK'a göre ikinci bir prosedür ise Kabul Edilemezlik Prosedürüdür. YUKK'a göre aşağıdaki durumlarda başvuru kabul edilemez olarak değerlendirilmektedir:²⁹²

- a. *"Farklı bir gerekçe öne sürmeksizin aynı başvuruyu yenilemişse,*
- b. *Kendi adına başvuru yapılmasına muvafakat verdikten sonra, başvurunun herhangi bir aşamasında haklı bir neden göstermeksizin veya başvurunun reddedilmesinin ardından farklı bir gerekçe öne sürmeksizin ayrı bir başvuru yapmışsa,*
- c. *73 üncü madde kapsamında olan ülkeden (ilk iltica ülkesi) gelmişse,*
- d. *74 üncü madde kapsamında olan ülkeden (güvenli üçüncü ülke) gelmişse."*

İGİM ilgili maddede geçen a ve b bentlerinde belirtilen sebepleri tespit etmişse GİB'i 24 saat içinde bilgilendirmektedir ve karar vermektedir. Kararı vermeden önce İGİM bireysel mülakat gerçekleştirmektedir. Eğer c ve d bendinde belirtilen hususlar mevcutsa dosya GİB'e gönderilmekte ve karar GİB tarafından verilmektedir.

Kabul Edilemezlik Prosedürüne dair verilen karara yönelik itiraz İdare Mahkemesi'ne yapılmaktadır ancak olağan prosedürdeki gibi süre 30 gün değil 15 gündür. UKDK'ya itiraz başvurusu yapılması mümkün değildir.

2.1.4.2.3. Sınır Prosedürü

Türkiye'nin uyguladığı bir sınır prosedürü bulunmamakla birlikte sınırda gerçekleşebilecek başvuru ihtimalleri; sınırı geçtikten sonra, girmeden önce, girmesi reddedildikten sonra ve transit olarak seyahat ederken olmak üzere 4 tanedir. Sınırı geçtikten sonraki başvuru İGİM'e yapılmakta ve hangi prosedür işletilmesi gerekiyorsa ilgili prosedür işletilmektedir. Sınırı geçtikten sonra YUKK hükümleri

²⁹¹ AIDA, ECRE, "Ülke Raporu: Türkiye", s. 37.

²⁹² Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 46. m.72/1

geçerlidir. Sınır öncesi, sınırı geçmeden transit bölgedeki veya geçişi ret edildikten sonra yapılan başvurularda İGİM derhal bilgilendirilmektedir.²⁹³

2.1.4.2.4. Hızlandırılmış Prosedür

Hızlandırılmış Prosedürü uygulanabilecek üçüncü tür prosedürdür. Kelime olarak hızlandırılmış olması olumlu bir tabloyu çağrıştırabilir ancak bu prosedür kanunda belirtilen bazı olumsuz durumlarda hızla karar verilmesi gerektiğinde uygulanmaktadır. Şöyle ki, YUKK'a göre yedi halde hızlandırılmış prosedür işletilebilir. Genel manada uluslararası koruma başvurusu ve sürecini olumsuz etkileyebilecek hareketlerin var olması veya sınır dışı kararı olması durumunda uygulanmaktadır. Yasaya göre bahsi geçen durumlar şunlardır:²⁹⁴

- a. *“Başvuru sırasında gerekçelerini sunarken, uluslararası korumayı gerektirecek konulara hiç değinmemiş olması,*
- b. *Sahte belge ya da yanıltıcı bilgi ve belge kullanarak veya kararı olumsuz etkileyebilecek bilgi ve belgeleri sunmayarak yetkilileri yanlış yönlendirmesi,*
- c. *Kimliğinin ya da uyruğunun tespit edilmesini güçleştirmek amacıyla kimlik ya da seyahat belgelerini kötü niyetle imha etmesi veya elden çıkarması,*
- d. *Sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altında olması,*
- e. *Sadece, Türkiye’den gönderilmesine yol açacak bir kararın uygulanmasını erteletmek ya da engellemek amacıyla başvuruda bulunması,*
- f. *Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturması ya da bu nedenlerle Türkiye’den daha önce sınır dışı edilmiş olması,*
- g. *Başvurusunun geri çekilmiş sayılmasından sonra yeniden başvuruda bulunması”*

Bahsi geçen durumların varlığı mülakat yapılmasına engel olmamakla birlikte hızlı bir mülakat sürecini içermektedir. Mülakatın 3 gün içinde gerçekleşmesi ve ilgili kararın da mülakatı takip eden 5 gün içinde verilmesi gerekmektedir.²⁹⁵ Süreç oldukça hızlı sonuçlanacak şekilde tasarlanmıştır. Verilecek olumsuz bir karar sonrası başvuranın İdare Mahkemesi’ne itiraz hakkı bulunmakta olup mahkeme 15 gün içinde karara bağlamalıdır. Sürecin yürütmeyi durdurucu etkisi vardır ancak İdare Mahkemesi’nin verdiği karar kesindir ve üst derece mahkemede temyiz edilemez. Hızlandırılmış prosedür konusunda tek istisna refakatsiz çocuklardır. Bu çocukların başvuruları hızlandırılmış olarak değerlendirilemez.

²⁹³ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. m.67

²⁹⁴ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, s. 46. m.79/2

²⁹⁵ a.y. m.79/2

Özetle Türkiye’de refakatsiz çocuklar için olağan prosedürün tercih edilmektedir. Kanunda açıkça belirtilen hallerde hızlandırılmış ya da kabul edilemezlik prosedürlerini işletmekte ve uygulamaktadır. Bahsi geçen prosedürlere refakatsiz çocuklar dahil edilmemektedir. Yapı anlamında İGİM’ler ve burada çalışanlar ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı yurtlar, sevgi evleri ve ÇODEM gibi merkezlerdeki çalışanlar refakatsiz çocuklarla temas etmektedir. Bu durum yapı ve aktör manasında çocukların birebir ilişki içinde olduğunu göstermekle birlikte ulusal politikalar ve İçişleri Bakanlığı gibi daha üst makamların aldığı kararlar tüm göç ve uluslararası korumayı etkilediği gibi refakatsiz çocukları da etkileyebilmektedir. Örneğin göçe yönelik katı yaklaşımın yaygınlaşması ve kendine daha fazla yer bulması özellikle 15-17 arasındaki refakatsiz bir çocuğa yetişkin gibi davranılmasına yol açabilir. Detaylar üçüncü bölümde bu tür deneyimler ve bu deneyimlerin yapı ve aktörlerle çarpışması ve nasıl karşılıklı etkileşim içine girdiği üçüncü bölümde incelenmiştir.

Dahası Türkiye uluslararası koruma başvurularının ülke içinde İGİM'lere yapıldığı ve özel bir sınır prosedürü bulunmayan bir ülkedir. Sığınma ve insan haklarına saygı gösteren sınır prosedürünün olması Türkiye'nin kendi doğusunda bulunan ülkelere gelen göç hareketlerini hak temelli değerlendirmesi için bir fırsat doğurabilir. Bu fırsat refakatsiz çocukların haklarını korunması için de önemli olacaktır. Var olan prosedür ve uygulamalar insan kaynağı ve başvuruların fazla olması sebebiyle zaman zaman aksamaktadır. Ancak 2020 Mart ayı itibariyle Türkiye'yi de etkileyen COVID vakaları uluslararası koruma sürecine olumsuz etki yaratmıştır. *“Sığınma başvuruyla ilgili neredeyse tüm faaliyetler COVID-19 döneminde askıya alınmıştır. Buna, Mart-Haziran 2020 tarihleri arasında, ülke genelinde İl Göç İdaresi Müdürlüklerinin (İGİM) kayıt birimlerinin kapatılması da dahildir.”*²⁹⁶ Faaliyetlerin askıya alınması değerlendirme süreçleri ile mülakatların yapılmasını da aksatmış ve başlayan uluslararası koruma süreçleri de tamamlanamamıştır. Süreçlerin durması sadece başvuru merkezlerinde ya da değerlendirme otoritelerinde değil geri gönderilme merkezlerinde de söz konusudur. Geri gönderilmek üzere merkezlerde tutulanların süreçleri de bu süreçte durmuştur.²⁹⁷ Pandemi sonrası dönemde ise uluslararası korumaya dair değil ancak düzensiz göçle ilgili tartışma kamuoyunda başlamıştır. Bu

²⁹⁶ AIDA, ECRE, “Ülke Raporu: Türkiye”, s. 15.

²⁹⁷ AIDA, ECRE, **a.y.**

tartışma, göçmen ve mültecilere yönelik yaklaşımı düzensiz göçmen üzerinden aynı potada eritmekte ve uluslararası korumanın kapsamını daraltmaktadır. Bu yüzdendir ki Türkiye'de eksikliği hissedilen hak temelli bir sınır prosedürünün işlerlik kazanması bu tür risklerin oluşmasını minimize edebilir

2.2. İtalya'nın Göç ve Uluslararası Koruma Politikası ve Refakatsiz Çocuklar

2.2.1. Verilerle İtalya'da Göç ve Refakatsiz Çocuklar

İtalya 58.983.122'lik nüfusa sahiptir²⁹⁸ ve bu nüfusun 5.193.669'u İtalya'da yasal olarak ikamet eden göçmenlerdir.²⁹⁹ Bu nüfusun yaklaşık %8'ine tekabül etmektedir. İtalya Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı sitesinde belirtilen veriler de göçmenlerin genel durumunu daha net açıklamaktadır. Ancak siteden ilan edilen verilerde "AB vatandaşı olmayan üçüncü ülke vatandaşları" ibaresi İtalya'nın aslen göçmen olarak gördüğü kişilerin kim olduğunun bürokratik bir ifadesi olarak değerlendirilebilir. Halbuki en çok göçmen Romanya, Arnavutluk, Çin, Bangladeş, Pakistan, Fas, Mısır ve Senegal'den gelmiştir. Romanya verilerde başı çekmektedir. Ancak bürokratik dilin göçmenden asıl anladığının AB dışından gelenler olduğu anlaşılmaktadır.

Örneğin 2021 yılı için Ocak ayının başından Kasım ayının sonuna kadar İtalya'ya gelen göçmenlerin ülke dağılımında Tunus (14.887), Mısır (7.313), Bangladeş (7.036) ve İran (3608) öne çıkmaktadır. İlk 10 ülke aşağıdaki gibidir. Tunuslular gelenlerin yüzde 25'ini temsil ederken, Mısırlılar ve Bangladeşliler toplamın yüzde 12'sini oluşturmuştur.³⁰⁰

²⁹⁸ DATIISTAT, "Popolazione residente", 2022, (Çevrimiçi)

http://dati.istat.it/Index.aspx?DataSetCode=DCIS_POPSTRRES1, 27.06.2022.

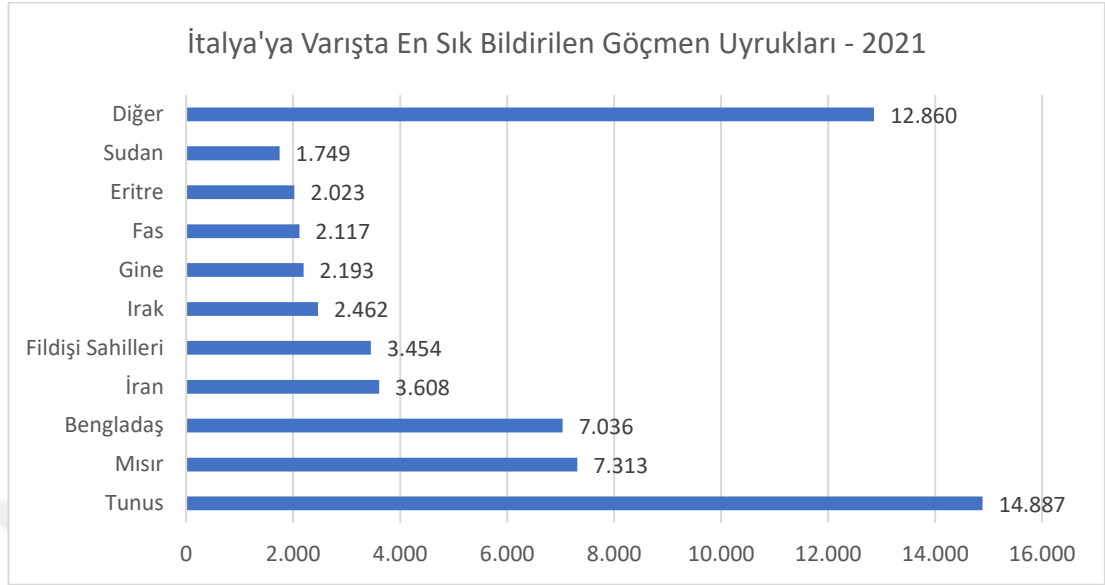
²⁹⁹ DATIISTAT, "Stranieri residenti", 2022, (Çevrimiçi)

http://dati.istat.it/Index.aspx?DataSetCode=DCIS_POPSTRRES1, 27.06.2022.

³⁰⁰ Ministero dell'Interno, "Cruscotto Statistico Giornaliero", 2011, (Çevrimiçi)

http://www.libertaciviliimmigrazione.dlci.interno.gov.it/sites/default/files/allegati/cruscotto_statistico_giornaliero_19-11-2021.pdf, 21.05.2021; Statista, "Italy: Most Frequent Immigrant Nationalities 2021", **Statista**, (27.06.2022), (Çevrimiçi)

<https://www.statista.com/statistics/624866/top-immigrant-nationalities-declared-upon-landing-italy/>, 27.06.2022.

Tablo 7: İtalya'ya Varışta En Sık Bildirilen Göçmen Uyrukları - 2021

Bu bilgiler ışığında bakanlığın açıkladığı verilere göre “1 Ocak 2021 itibariyle İtalya’da yasal olarak ikamet eden AB üyesi olmayan üçüncü ülke vatandaşları, çoğunlukla Fas, Arnavutluk, Çin ve Ukrayna’dan olmak üzere 3.373.876’dır.”³⁰¹ Dahası AB vatandaşı olmayan göçmenlerin yaş oranı İtalyanlarınkine göre daha gençtir. İtalya’nın nüfusunun %16,2’si çocuk iken bahsedilen göçmenlerin %22,1’i (744.302’si) çocuk yani 18 yaşın altındadır.³⁰² Sayı olarak İtalyan vatandaşı olan gençlerin sayısı daha fazladır ancak bu oran olarak AB üyesi olmayan ülkelere gelmiş göçmenler, kendi nüfuslarına oranla daha yüksektir.

Çoğu göçmen için ülkeye geliş nedenlerinin başında aile birleşmesi gelmektedir. Bunu dışında eğitim, çalışma ve uluslararası koruma ön plana çıkmaktadır. Çalışmak için göç edenlere dair durum, İtalya’daki iş gücünün %7,1’inin AB vatandaşı olmayan kişilerden oluşmasından da anlaşılmaktadır.³⁰³

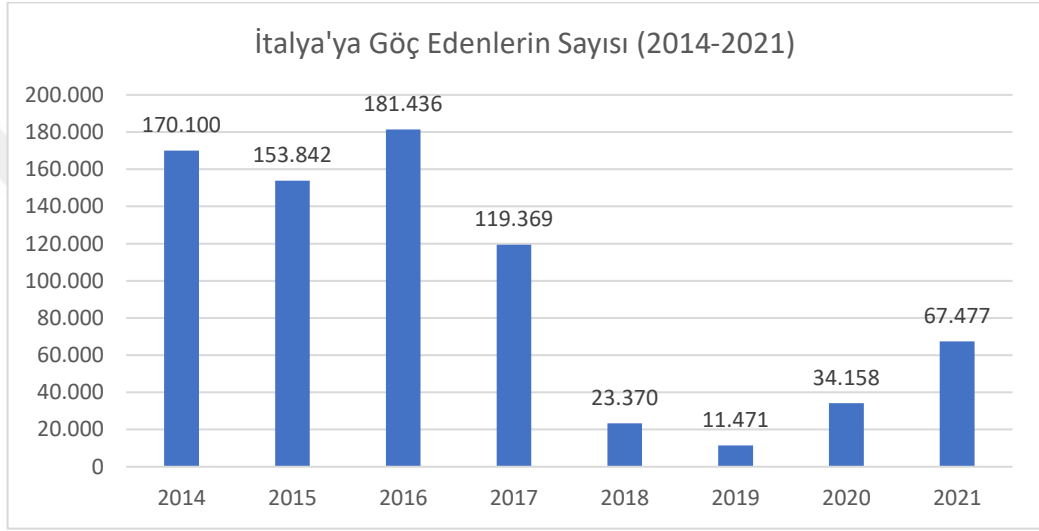
İtalya bulunduğu coğrafya itibariyle karadan Balkan rotasından ve denizden ana karaya yakın Kuzey Afrika ülkeleri olan Libya, Mısır, Tunus ve Doğu Cezayir’den geçişlerle göç almaktadır. Ancak gelen göçlerin büyük çoğunluğunun denizdendir.

³⁰¹ Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali, “Pubblicati i nuovi rapporti ‘Le comunità migranti in Italia’”, **Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali**, 2022, (Çevrimiçi) <https://www.lavoro.gov.it/priorita/Pagine/Pubblicati-i-nuovi-rapporti-Le-comunita-migranti-in-Italia.aspx>, 26.03.2022.

³⁰² Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali, **a.y.**

³⁰³ Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali, **a.y.**

İtalya'ya gelen göçmenlerin yıllar içindeki değişimine bakıldığında 2014-16 arasında radikal bir yükseliş olduğu ancak daha sonra düştüğü görülmektedir. 2015'teki Avrupa'ya doğru gerçekleşen göç dalgası İtalya'ya göçü de arttırmış ancak İtalya'nın Libya ile ikili iş birliği anlaşması imzalaması insan hakları savunucuları tarafından eleştirilse de İtalya'ya varan göçmen sayısında radikal bir düşüşün yaşanmasına neden olmuştur. İtalya'ya göç edenlerin sayısı 2016'da 181 binden biraz fazlayken 2019'da 11 bin civarındadır. Ancak 2021'de 67 binin üzerine geçmiştir.³⁰⁴

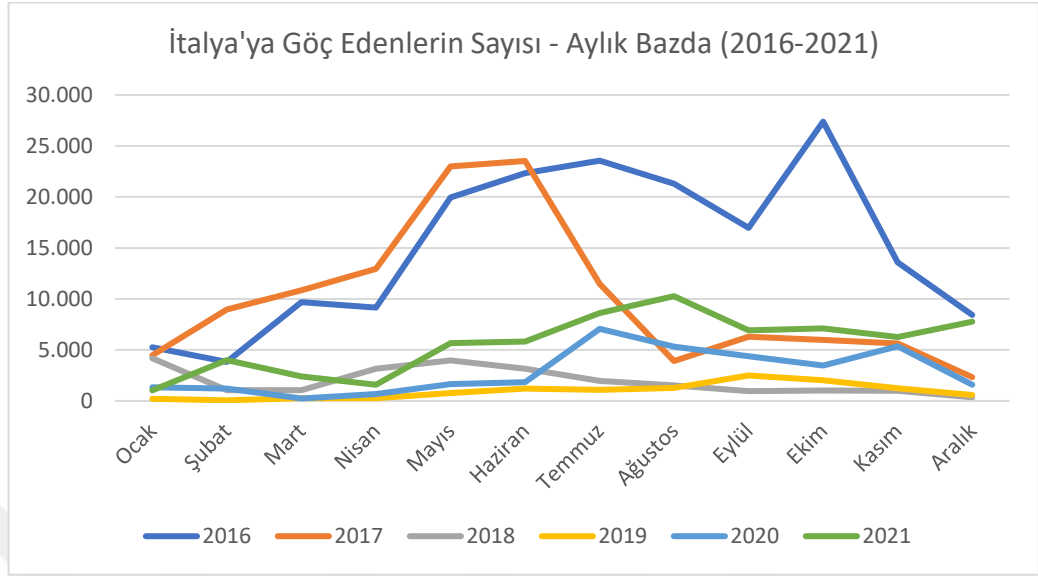

Tablo 8: İtalya'ya Göç Edenlerin Sayısı (2014-2021)

Göç hareketlerinin aylık bazda ne zaman gerçekleştiğini bakıldığında her ay göçün olduğu dolayısıyla belli aylarda vazgeçilmediği ancak Mayıs – Ekim aylarında gelişlerin fazla olduğu görülmektedir. 2016 yılındaki göç dalgasında kasım ayının sonuna, 2017'de de Ağustos sonuna kadar göç hareketinin dinamiğini koruması, sınır ve göç yolu kontrollerini hem İtalya karasında, hem Akdeniz'de hem de Libya'da katı olduğu 2018 ortasından 2019 sonlarına kadar sayının düşük kalması³⁰⁵ alınan siyasi kararların, ikili anlaşmaların ve uygulanan sınır politikasının gelişleri etkilemesine örnektir. Ancak hiçbir kontrol ve katı uygulama göç hareketine son verememiştir.

³⁰⁴ Ministero dell'Interno, "Cruscotto Statistico Giornaliero"; Statista, "Italy: Number of Immigrants Arrivals by Month 2021", **Statista**, 2022, (Çevrimiçi) <https://www.statista.com/statistics/765537/number-of-migrants-landed-in-italy/>, 28.06.2022.

³⁰⁵ Ministero dell'Interno, "Cruscotto Statistico Giornaliero"; Statista, "Italy".

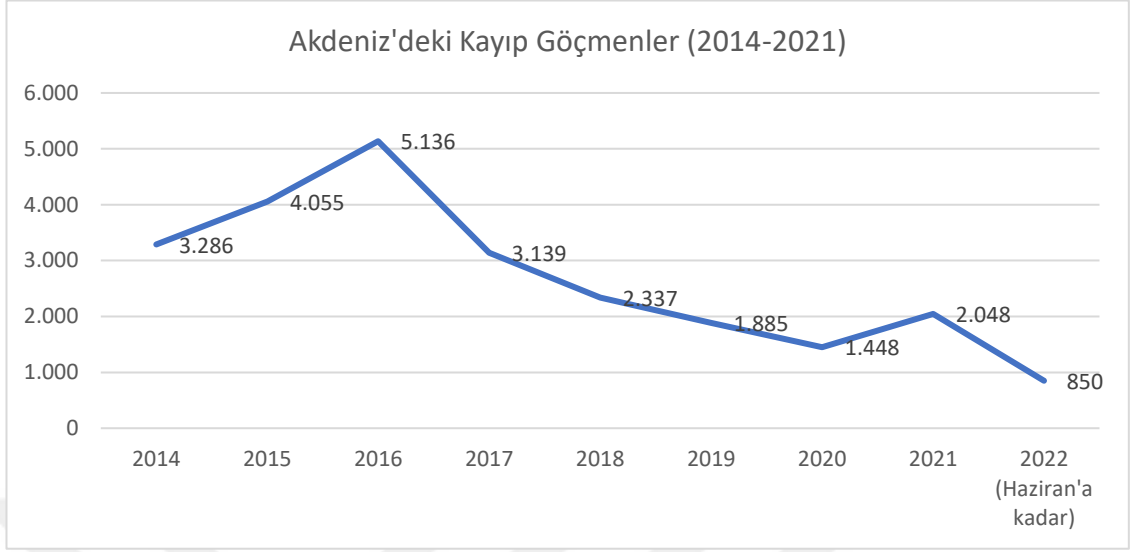

Tablo 9: İtalya'ya Göç Edenlerin Sayısı - Aylık Bazda (2016-2021)

Bu göç hareketleri aynı zamanda trajedi ve göç yolunda gerçekleşen ölümleri de barındırmaktadır. Yunanistan, İspanya ve İtalya en fazla göçmen girişinin olduğu ülkelerdir. Örneğin 2020'de en fazla göçmen girişini kaydeden Avrupa ülkesi Yunanistan iken İtalya, Avrupa'ya ikinci, İspanya ise üçüncü ülkedir.³⁰⁶ 2014'ten bu yana 24.184 göçmen Akdeniz'de kaybolmuştur. Bu sayı yıllar içindeki göç hareketliliğinden etkilenmektedir ancak sadece tespit edilebilen veriyi ifade etmektedir. Kaybolan göçmenlerin 19.511'i Orta Akdeniz'den, 2.714'ü Batı Akdeniz'den 1.919'u Doğu Akdeniz'den göç etmekteydi. Ölümünün en büyük nedeni boğulmadır. (%68) Bunu bilinmeyen vakalar, tehlikeli taşımaya bağlı araç kazası/ölüm, zorlu çevre koşulları, yeterli barınak, yiyecek ve su eksikliği, şiddet, hastalık / yeterli sağlık hizmetine erişim eksikliği ve kaza sonucu ölüm takip etmektedir.³⁰⁷

³⁰⁶ Ministero dell'Interno, "Cruscotto Statistico Giornaliero"; Statista, "Italy".

³⁰⁷ IOM, "Mediterranean | Missing Migrants Project".

Tablo 10: Akdeniz'deki Kayıp Göçmenler (2014-2021)

Kayıp göçmenler gerçeğinin içinde bulunduğu olgu düzensiz göçmen meselesidir. 2021'de AB topraklarına 199.900 düzensiz göçmen geçmiştir. Bu geçişlerin 112.600'ü deniz yoluyla kalanı kara yolundan gerçekleşmiştir. 67.700'ü Orta Akdeniz rotasını izleyerek AB topraklarına ulaşmıştır.³⁰⁸

Bunun yanı sıra İtalya'ya yasal ya da değil herhangi bir yolla İtalya'ya gelerek 2021 yılında yapılan uluslararası koruma başvurusu sayısı 56.388'dir. Bu sayı 2020'de 26.963 idi. Başvuranların %18'i erkek kalanı ise kadındır. Başvuruların 11.569'u çocuklara aitken bunların 3.257'si refakatsiz çocuklardır. Oran olarak %5.7'ye tekabül etmektedir. Başvuru yapan refakatsiz çocukların sayısı 2020'de ise sadece 519'dur.³⁰⁹

³⁰⁸ EC, "Statistics on Migration to Europe", Text, **European Commission - European Commission**, 2022, (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-of-life/statistics-migration-europe_en, 28.06.2022.

³⁰⁹ Ministero dell'Interno, "I numeri dell'asilo | Dipartimento Libertà Civili e Immigrazione", 2022, (Çevrimiçi) <http://www.libertaciviliimmigrazione.dlci.interno.gov.it/it/documentazione/statistica/i-numeri-dellasil>, 28.06.2022.

Uluslararası Koruma Başvurusu	2020	2021
Toplam	26.963	56.388
Cinsiyet		
Erkek	21.238	46.067
Kadın	5.725	10.321
Çocuk		
Refakatsiz Çocuk	519	3.257
Refakatli Çocuk	3.385	8.312

Tablo 11: İtalya'ya 2021 ve 2020 Yılları Arasında Yapılan Uluslararası Koruma Başvurusu

2021 yılında uluslararası korumaya yönelik alınan kararlara göre %15 mülteci statüsü verilirken, %17 oranla ikincil koruma, %12' ile de özel koruma verilmiştir. Bu oranlar 2021 yılında başvuruların hepsinin süreçlerinin bittiği anlamına gelmemekte, sadece 2021 de karara bağlanan başvuruların oranını göstermektedir. 2021'de alınan kararların %56'sı ise ret kararıdır.³¹⁰ İtalya'da 2021'in başındaki verilere göre yaklaşık 185 bin mülteci vardır.³¹¹

Geçici koruma bağlamında ise 5.3 milyon Ukraynalı AB topraklarına giriş yapmıştır. Bu kitlenin 3.5 milyonu Polonya'da, 518 bini Romanya'da 497 bini Macaristan'da, 427 bini Slovakya'da, 356 bini Moldova'da ve kalanı diğer AB ülkelerinde bulunmaktadır.³¹² İtalya'da bulunan Ukraynalı sayısı ise 65.350'dir.³¹³

Refakatsiz çocuklar açısından bakıldığında 30 Nisan 2022 itibariyle 2022 yılı için İtalyan topraklarına giriş yapmış refakatsiz mülteci çocuk sayısı 14.025'tir.³¹⁴ Gelenlerin %83,7'si oğlan çocuğudur. Yaş olarak ise yarısı 17 yaşındadır.³¹⁵

³¹⁰ Ministero dell'Interno, **a.y.**

³¹¹ Centro Astalli, "I rifugiati in Italia", **Centro Astalli**, 2022, (Çevrimiçi) <https://www.centroastalli.it/attivita-nelle-scuole/finestre/scheda-6-rifugiati-italia/>, 28.06.2022.

³¹² FRONTEX, "5.3 Million Ukrainians Have Entered EU since the Beginning of the Invasion", **Frontex**, 2022, (Çevrimiçi) <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/5-3-million-ukrainians-have-entered-eu-since-the-beginning-of-the-invasion-HbXkUz>, 28.06.2022.

³¹³ Ministero dell'Interno, "Sono 65.350 i profughi giunti finora in Italia dall'Ucraina", **Ministero dell'Interno**, 2022, (Çevrimiçi) <http://www.interno.gov.it/it/notizie/sono-65350-i-profughi-giunti-finora-italia-dallucraina>, 11.06.2022.

³¹⁴ Ministero dell'Interno, "Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2022", Ministero dell'Interno, 30.04.2022, s. 3, , 22.06.2022.

³¹⁵ Ministero dell'Interno, **a.y.**

İtalya'daki refakatsiz çocukların sayısı yıllar içinde sürekli değişmektedir. 2017'de 18 binin üzerinde bir mevcudiyet varken bu sayı 2020'de 7 binlere düşmüştür. 2022'de ise Nisan itibarıyla 14 binin biraz üzerindedir. Bu çocukların menşe ülkelerinde güncel olarak Bangladeş birinci sırada iken Mısır, Tunus, Arnavutluk, Pakistan takip etmektedir.³¹⁶

2.2.2. İtalya'nın Göç ve Uluslararası Koruma Politikasının Gelişimi

İtalya, yaklaşık 7500 kilometrelik sahili olan ve sosyal, ekonomik anlamda gelişmiş ülkeler arasında gösterilen bir ülkedir. İtalya'da nüfusun 5 milyondan fazla yabancı uyruklu kişi yaşamakta ve yasal olarak ikamet etmektedir.³¹⁷ Bu nüfus 60 milyondan biraz fazla nüfusa sahip olan İtalya'nın³¹⁸ yaklaşık %8'ine denk gelmektedir. İtalya, göçmenler için sadece daha iyi yaşam ve uluslararası koruma alabilmek için gidilmesi hedeflenen bir ülke değil aynı zamanda Kuzey Avrupa'ya ulaşmak için geçilen transit bir ülkedir. Özellikle Sahra-altı Afrika ve Kuzey Afrika'dan Avrupa'nın kuzeyine ulaşmayı hedefleyenler İtalya üzerinden AB topraklarına giriş yapmaktadır. ISMU Vakfı'nın 2018 yılında yaptığı araştırmaya göre İtalya'da sığınmacılar ve vizelerini fazla geçirenler arasında nüfusun %0,9'una denk gelen yaklaşık 514 bin kişi yasadışı olarak yaşamaktadır.³¹⁹ Bu veriler ışığında İtalyan göç politikasından bahsedildiğinde akla iki önemli unsur barındıran paradoks kavramı gelmektedir. İlki ekonomik kabul ve politik reddediş arasındaki ikilem iken ikincisi liberal ve insani perspektif ile seküler perspektif arasındaki çatışmadır. Bu iki çatışma noktasının varlığı İtalyan göç politikasının 1990'lardan bugüne gelen karakteristiği olmuştur.

İtalyan göç politikası, bir yandan göçün ekonomik bir kabul diğer yandan politik bir reddediş arasında sıkışıp kalmıştır. Ekonomik alan ile politik alan arasında bir çelişki

³¹⁶ Ministero dell'Interno, "Cruscotto Statistico Giornaliero".

³¹⁷ Statista, "Italy: Foreign Residents by Country of Origin", **Statista**, (15.04.2021), (Çevrimiçi) <https://www.statista.com/statistics/613795/foreign-residents-italy-by-country-of-origin/>, 15.04.2021.

³¹⁸ "Permanent Census of Population and Housing: The Italian Population Year 2019", 19.02.2021, (Çevrimiçi) <https://www.istat.it/en/archivio/253831>, 15.04.2021.

³¹⁹ Vincenzo Cesario (thk.), "The Twenty-Fifth Italian Report on Migrations 2019", ISMU, 2020, s. 14, (Çevrimiçi) <https://www.ismu.org/wp-content/uploads/2019/12/XXV-report-on-migrations-2019.pdf.pdf>, 15.04.2021.

bulunmakta ve İtalyan göç politikası ve yönetiminde paradoksal bir duruma yol açmaktadır. Bu paradoksun sebebi bir yandan İtalya'nın iktisadi anlamdaki yaşlanan nüfusu da değerlendirildiğinde daha genç ve niteliksiz emek gücüne ihtiyacının devam etmesidir. Güncel olarak 45,7 yaş³²⁰ ortalamasına sahip İtalya'da 2050'ye kadar bu ortalamanın 53,6'ya³²¹ çıkması beklenmektedir. 1973'ten itibaren pozitif göç dengesine geçen ancak bunun politik ve yasal kabullenişinin yaklaşık 15 sene aldığı İtalya'nın 1990'lardan sonra göç olgusunu politik olarak tartıştığını ve kullandığını, ayrıca bunun seçim manifestolarından televizyon tartışmalarına kadar politik alandaki her konuya yansıdığını söylemek mümkündür. Nitekim göç politikalarına dair söylemlerin partilerin oy oranlarını etkilediği ve Kuzey Ligi (*Lega Nord*) gibi siyasal hareketlerin bu söylemler üzerinden oy kazandığı gerçeği de önümüzde durmaktadır.

İtalya'nın güncel göç politikasındaki temel unsurlarına bakıldığında özellikle 2008 Euro krizi ve 2011'den sonra ortaya çıkan insani paylaşım krizi belirleyicidir. Bir yandan merkezi otoritenin yasadışı göçü sınırlandırma çabaları, politik söylemde ve kamuoyunda mülteci ve göçmenlere yönelik artan nefret söylemi ve parti politikalarına göç karşıtı maddelerin dahil edilmesi seküriter bir alan yaratırken diğer yandan sivil toplum, sendikalar, kilise ve yargı, güvensizlik ile göçü birlikte ele alan görüşe karşıt bir liberal-insani alan oluşturmaktadır. STK'lar göçmen ve mültecilerin temel hak ve özgürlüklerine ulaşmasını amaçlarken, aileler ev içi bakımda sigortasız istihdam etmek için, işverenler de merdiven altı ekonomide veya işyerinde sigortasız çalıştırma amacıyla düzensiz emek göçünü talep etmektedir. Dahası göçün yasal düzenlenişi ve uygulamalar bağlamında yürütme ile yargı arasında ayrışmalar göze çarpmaktadır. Yargı, merkezi otoritenin kısıtlayıcı ve temel hak ve özgürlüklere tehlike oluşturacak uygulama ve girişimlerini insan hakları bağlamında uluslararası sözleşmeler ve AB direktifleri temelinde durdurabilmekte ve reddedebilmektedir.

İtalyan göç politikası elbette geçmişten gelen mirasların taşıyıcısı olduğu gibi yaşanan gelişmelerden ve olağanüstü değişimlerden de etkilenmekte ve yeniden konumlanmaktadır. İtalya'nın birleşmesinden bu yana göçe dair konularda

³²⁰ "Italy: Average Age of the Population 2011-2020", **Statista**, (15.04.2021), (Çevrimiçi) <https://www.statista.com/statistics/569096/average-age-of-the-population-in-italy/>, 15.04.2021.

³²¹ "Italy: Forecasted Median Age of Population 2020-2050", **Statista**, (15.04.2021), (Çevrimiçi) <https://www.statista.com/statistics/1074399/forecasted-median-age-of-italian-population/>, 15.04.2021.

gerçekleşen değişiklikler, bu değişikliklerin ardında yatan etnik bütünlüğü koruma arzusu, düzensiz göçü kontrol altına alma çabası, politik reddediş ile ekonomik kabul ikilemi ile seküriter ile liberal alan arasındaki çatışma karakteristik özellikleri gibi görünmektedir.

Politika yapıcılar ve hak temelli alanda konumlanmış aktörler arasındaki mücadele, ekonomik kabulleniş ile politik reddediş arasındaki ikilem, liberal alan ile seküriter alan arasındaki mücadele günümüzdeki İtalyan göç politikasının geçmişten bu yana karakteristik olarak gelen özelliklerindendir. Bu paradoks ve çelişkilerin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle Abbondanza'nın dönemlendirmesi ile İtalyan göç geçmişi incelenecek, ardından güncel gelişmeler ışığında geçmişin mirasının nasıl taşındığı, nasıl yeniden konumlandığı irdelenecektir. Bunun uluslararası koruma sistemine ve prosedürüne, aktörlerin yeniden konumlandırılmasına olan etkisi ise sonraki bölümlerde detaylandırılmıştır.

Ekonomik kabulleniş ile politik reddediş hali İtalya için karma göçün yönetimini zorlaştırmaktadır. Ekonomik ve fiziki güvenliğe dayalı nedenlerle göç edenlerin her ikisi de kabul edilme potansiyeline sahiptir. İktisadi amaçlarla gelenlerin niteliksiz iş gücü olarak merdiven altı ekonomide ve aile bakımında karşılıkları bulunmaktadır. Uluslararası koruma için gelenler de belli prosedürlere tabidir ve hakları bulunmaktadır. Bununla birlikte her iki göç türü de düzensiz biçimleri içermektedir. İtalya'nın güney sahillerine ya da kuzey sınırına düzensiz ve karma hareketlerle gelenler iktisadi sebepler ya da korunma amacıyla olsun İtalya'nın resmi olarak düzenli göçü hakim kılma amacını yıpratmaktadır.

Refakatsiz çocuk bağlamında ise 2017 yılı kırılma noktasıdır. Üçüncü bölümde detaylıca ele alındığı gibi refakatsiz çocukların haklarını genişleten ve uluslararası korumaya erişimlerini genişleten Zampa yasası, göç ve uluslararası korumaya yönelik politika ve uygulamaların sertleştiği süreçte tam tersi yani hak temelli bir süreç inşa edilmesine vesile olmuştur. Zampa yasası özetle üçüncü ülkeden gele refakatsiz çocukların uluslararası korumaya hızlı erişimlerini garanti altına alan, ülkeden geri gönderilmelerini yasaklayan ve yetişkinliğe geçene kadar hak ve hizmetlerden tam anlamıyla faydalanmasını sağlayan hazırlık ve uygulamaların gerçekleştirilmesini emreden bir yasadır. Yasa aynı zamanda refakatsiz çocukların yetişkinliğe geçiş süreçlerine yönelik gönüllü vasilik ve otonomi evleri gibi yenilikçi iyi uygulama

örneklerinin faaliyete girmesine vesile olmuştur. Süreç bazı problemleri içinde barındırmaktadır ve üçüncü bölümde detaylandırılmıştır.

İtalya'nın genel göç politikası sürecine geri dönülürse göçü düzenli kılma ve istenen seviyede tutabilmek için yasal ve kurumsal yapıyı oluşturma çabası 1970'lerde başlasa da politik kabulleniş 1990'la başlayacaktır. Ancak daha öncesinde İtalya'nın birleşmesinden bu yana geçen sürede de yapısal eksikliğin damga vurduğu dönem bulunmaktadır. 1990'larda politik kabullenişte Schengen bölgesine dahil olmak için İtalya'nın Avrupa'daki dostlarını düzensiz göçü kontrol altına alabileceğine dair ikna etme çabaları, AB regülasyonlarını İtalya'ya uyarlayacaklarına dair taahhütler öne çıkmaktadır. Bu dönem çeşitli yasaların çıkarılmasına denk gelmektedir. 2002 sonrası ise Libya ile yakınlaşmanın yaşandığı, öngörülemeyen uluslararası gelişmelerin gerçekleştiği ve İtalya'nın göç alanında daha egemenlik anlayışı ile yaklaştığı bir döneme tekabül etmektedir. Bu anlamda Abbondanza'nın³²² da ifade ettiği gibi İtalya'nın göç politikasına dair geçmişi 4 dönemde değerlendirilebilir:

1. 1861 İtalyan Birliği'nden 1970'lere: Yapısal Eksiklik Dönemi
2. 1970-1986 Arası Dönem: Foschi Yasası
3. 1986'dan 2002'ye: AB bütünleşmesinden etkilenme ve reformun damgasını vurduğu, göçün arttığı dönem
4. 2002 sonrası: Libya ile yakınlaşma, ekonomik ve insani kriz

2.2.2.1. 1861 İtalyan Birliği'nden 1970'lere: Yapısal Eksiklik Dönemi

1970'lere kadarki dönemin en önemli özelliği İtalya'nın dışarıya göç veren bir ülke olması ve göç dengesinin negatif olmasıdır. Bu döneme kadar 1931 yılında çıkarılan ve 1940 yılında kabul edilen Kamu Güvenliği Yasası'na göre göç düzenlenmekteydi. Mussoli'nin 1947'de çıkarttığı düzenleme ile de yabancıların statüsü regüle edilmiş ve sığınma hakkından bahsedilmiştir. Buna göre İtalya'da bulunan yabancıların statüleri uluslararası sözleşmelere uygun olarak belirlenirken sığınma hakkına sahip olan yabancılar gelmeden önce bulunduğu ülkede İtalya'daki gibi demokratik özgürlükten

³²² Gabriele Abbondanza, "Italy's Migration Policies Combating Irregular Immigration: from the Early Days to the Present Times", *The International Spectator*, C. 52, No: 4, 2017, s. 76-92.

yararlanamayanlardı³²³. İtalya aynı zamanda 1954 yılında 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne de taraf olmuştur. Bu dönem genellikle yapısal eksikliğin olduğu ve yasal düzenlemelerin çok detaylı olmadığı zaman dilimidir.

2.2.2.2. 1970-1986 Arası Dönem: Foschi Yasası

1973'ten itibaren göç dengesi pozitif dönmüştür. Uluslararası petrol krizi ve Avrupa ülkelerinin göçe dair daha kısıtlayıcı politikalar izlemesine, İtalya'nın emek gücüne olan ihtiyacı, İtalya'yı hedef ülke haline getirmiştir. Bu dönemde pozitif göç dengesine geçilmesi politik olarak kabullenildiği ve mevcut duruma göre regülasyonların yapıldığı anlamına gelmemekle birlikte İtalyan göç tarihi için bir kırılma noktasıdır. İtalya'da göçün politik kabullenilişi ancak 1990'larda gerçekleşecektir.

1931 tarihli Kamu Güvenliği Yasası'na göre ikamet ve istihdamla ilgili pek çok konu idari takdir yetkisine bağlıdır ve bakanlık genelgeleri ile düzenlenmiştir. İtalyan Anayasa Mahkemesi'nin yabancıların ülkeye girişleri ve ikametleri ile ilgili temel insan özgürlüklerini garanti altına alabilen kapsamlı ve tutarlı düzenlemelerin kanun koyucu tarafından gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu ifade ettiği 20 Ocak 1977 tarihli karardan³²⁴ 3 yıl sonra ilk deneme gerçekleşmiştir. İtalya'daki göç dengesinin pozitif geçmesinden sonra ilk düzenleme çabaları 1980 ve 1982 yıllarında Eritre, Somali, Fas, Tunus, Senegal ve Mısır'dan göçü düzenlemek için gerçekleşse de parlamentodan geçmemiştir. Bu dönem Mehmet Ali Ağca'nın Papa'yı öldürme girişimi ile şiddetlene yabancı işgal korkusunun da yeni düzenlemeler için bir motivasyon yarattığı³²⁵ ifade edilmelidir.

Dönem itibari ile misafir işçi anlaşmalarının etkisini kaybetmiş olduğu, yabancı korkusunun kök salmaya başladığı ve İtalya'nın hedef ülke haline geldiği bu dönemde ilk parlamentodan geçen yasa 1986 yılında Foschi Yasası'dır. İlk defa düzensiz göçü ele alırken genel anlamda emek piyasasına dair düzenlemeler de getiren yasa³²⁶ iş

³²³ Abbondanza, **a.g.e.**, s. 77.

³²⁴ IOM, "Migration in Italy. Current situation and perspectives", IOM, IOM, 2011, s. 16, (Çevrimiçi)
https://documentation.lastradainternational.org/Isidocs/Migration%20in%20Italy_IOM.pdf, 15.04.2021.

³²⁵ IOM, **a.g.e.**, s. 17.

³²⁶ Abbondanza, "Italy's Migration Policies Combating Irregular Immigration: from the Early Days to the Present Times", s. 77.

arzı ve işçi talebi arasındaki denkliği desteklemek amacıyla istihdam planlamasını, istihdamda ve hizmetlere erişimde eşit muamele ve hakların etkili bir şekilde kullanılmasının önündeki engellerin aşamalı olarak kaldırılmasını, aile birleşim hakkını içermekte ve koruma, barınma, mesleki eğitim, menşee ülkenin dili, kültürel programları hakkındaki ilk düzenlemeleri barındırmaktadır.³²⁷ Yasa aynı zamanda çalışması için izin verilecek düzensiz göçmenlerin sayısını iki yıl için 120 bin ile sınırlandırmaktaydı.³²⁸ Yasa son derece cömert, liberal ve uluslararası hukuka uygun görünmektedir. Teoride göçmenler refah hükümleri söz konusu olduğunda neredeyse İtalyan vatandaşları ile eşit hale getirilmektedir.³²⁹ Tasarı ağırlıklı olarak göçmenlerin lehine olsa da³³⁰ ve amacı AB üyesi olmayan bir çalışanı istihdam edebilmenin bu işçinin yerini doldurabilecek bir İtalyan veya AB çalışanının olmadığını kanıtlamaya bağlı olması sebebiyle kısıtlayıcı olarak da değerlendirilmekteydi³³¹. Ancak ülkeye turist vizesi ile kolayca girebilen ve karaborsada çalışan yabancılar için İtalyan sınırları açık bırakılmıştır.³³² Foschi Yasası'nın çıktığı sene 118 bin düzensiz göçmene de af çıkartılmıştır³³³. Bu af daha sonra İtalya'nın düzensiz göç ile mücadelesinde istisna olmaktan çıkarak genel bir uygulama haline gelecektir. Af uygulamalarının sonradan gelenler için karma göç içinde elverişli bir ortam yarattığı hatırlanmalıdır. Bu af ile birlikte 118 bin düzensiz göçmen sisteme dahil olurken doğurganlık oranı düşen İtalya'da emek talebinin legalize edilmesi anlamına da gelmektedir.

2.2.2.3. 1986 – 2002 Arası Dönem: Göç Yasaları ve Reformlar

Foschi Yasası sonrası gerçekleşen ikinci düzenleme ise Martelli Yasası'dır. AB'nin iç sınırları kaldırarak dış sınırları güçlendirme amacının bir sonucu olan 1985 Schengen

³²⁷ IOM, "Migration in Italy. Current situation and perspectives", s. 17.

³²⁸ Abbondanza, "Italy's Migration Policies Combating Irregular Immigration: from the Early Days to the Present Times", s. 77.

³²⁹ Giovanna Zincone, "The case of Italy", **Migration policymaking in Europe: the dynamics of actors and contexts in past and present**, ed. Giovanna Zincone, Rinus Penninx, Maren Borkert, IMISCOE Research, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2011, s. 262.

³³⁰ Daniele De Bernardin, "Immigration in Italy: From Political Philosophy to Cosmopolitanism", 2013, s. 12.

³³¹ Zincone, "The case of Italy".

³³² Angela Paparusso, Tineke Fokkema, Elena Ambrosetti, "Immigration Policies in Italy: Their Impact on the Lives of First-Generation Moroccan and Egyptian Migrants", **Journal of International Migration and Integration**, C. 18, No: 2, 2017, s. 502.

³³³ Abbondanza, "Italy's Migration Policies Combating Irregular Immigration: from the Early Days to the Present Times", s. 78.

Anlaşması İtalya için yeni bir mücadele alanı ortaya koymuştur: güneydeki dış sınırların korunacağına dair diğer AB üyelerini ikna etmek. İtalya AB üye ülkelerini ikna edebilmek için ilk adımını dönemin Başbakan Yardımcısı Claudio Martelli ile atmış ve başbakan yardımcısının öncülüğünde 1986 yılında yeni bir yasa çıkartmıştır. İtalya Başbakan Yardımcısı Claudio Martelli'nin temel amacı Avrupa'nın geri kalanıyla uyumlu yeni olacak şekilde ülkeye giriş ve ülkede kalma, istihdam koşulları, barınma ve yardım mekanizmaları, yabancı öğrencilerin durumu, gibi birçok konuyu ele alarak göç olgusunda dair yeni ve geniş bir yasa çıkarmaktır.³³⁴

Kaçak göçü engellemek için ülkeye girişi zorlaştıran, ikamet için daha spesifik prosedürler devreye sokan Martelli Yasası dışarıdan gelen göçü programlayan da ilk yasa olmuştur.³³⁵ Aynı zamanda uluslararası koruma için gelenlerin ülkeye girişleri de zorlaştırılmıştır. Foschi Yasası yabancı vatandaşların İtalya'ya giriş ve İtalya'da kalışlarına ilişkin yeni düzenleme getirmemiş emek göçünün düzenlenmesine odaklanmıştır. Martelli Yasası ise sadece işçi göçünü değil göçe dair tüm unsurları kapsamaktadır. Bu nedenle İtalyan göç tarihindeki ilk organik yasadır.³³⁶ Yasa göçmenler için sosyal haklara erişimi doğrulasa da bu amaç için daha düşük bir bütçe ayırmış ve göçmenlerin mali yükünü yerel otoritelere bırakmıştır.³³⁷ Bu yasanın temel amacı, zorunlu giriş vizesinin getirilmesi ve sınır kontrolleri ile sınır dışı etme tedbirlerinin uygulanması yoluyla yabancıların İtalya'ya girişini kısıtlamaktır. Yasa aynı zamanda İtalyan topraklarında halihazırda bulunan göçmenlerin koşullarını iyileştirmeyi de kapsamaktadır. Bu yasa genel bir uygulama haline gelmeye başlayan af mekanizmasını işletmiş ve 222 bin düzensiz göçmenin affedilmesini sağlamıştır.³³⁸ İtalyan topraklarındaki düzensiz göçmenlerin legalize edilmesi, diğer yandan yeni girişlerin zorlaştırılması ekonomik kabulleniş ve politik reddedişin bir örneğidir. Yasanın getirdiği af uygulaması, İtalya'ya gelişleri henüz gelmemiş göçmen ve sığınmacılar için nasılsa yeniden af çıkar düşüncesiyle çekici bir unsur haline getirirken, diğer yandan İtalyan topraklarına erişimdeki zorluklar, hareket halindeki

³³⁴ IOM, "Migration in Italy. Current situation and perspectives", s. 18.

³³⁵ Abbondanza, "Italy's Migration Policies Combating Irregular Immigration: from the Early Days to the Present Times", s. 79.

³³⁶ Paparusso, Fokkema, Ambrosetti, "Immigration Policies in Italy", s. 502.

³³⁷ Zincone, "The case of Italy", s. 264.

³³⁸ Abbondanza, "Italy's Migration Policies Combating Irregular Immigration: from the Early Days to the Present Times", s. 79.

veya hareket halinde geçmeyi planlayan insanların kararlarını olumsuz manada etkileme kapasitesine sahiptir.

Bu yasa bir yandan dış sınırlara yönelik kontrollerin sertleştirilerek AB'ye sınırlarını kontrol edebileceğine dair bir söz olarak okunabilmekle birlikte düzensiz göçmenlerin legalize edilmesi de İtalya'da resmi olarak ikamet etmelerini garanti altına almak ve kontrolsüz bir şekilde diğer AB ülkelerine gitmelerinin de önüne geçme hamlesi olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla AB müktesebatının kendisinin ve arkasında yatan politik amaçların İtalyan yasalarına entegre edilmesi çabasının da ilk örneğini teşkil etmektedir. İtalyan hükümeti, Schengen Bölgesi'ne kabul edilmek için hem Schengen Bilgi Sistemi'ni benimseme sözü vermiş hem de yasadışı göç ile mücadelede sınır kontrollerini güçlendirme sözü vermişti³³⁹

Martelli Yasası'nı takiben İtalyan göç tarihindeki bir diğer önemli yasa da 1998 tarihli Turco-Napolitano Yasası'dır. Ancak bu yasa değişikliğine giden süreç, çıkartılan yasayı anlamak için önemlidir. 1990 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması uluslararası arenada büyük değişimleri beraberinde getirmekle birlikte İtalya göç algısında da değişim yaratmıştır. Özellikle Arnavutluk ve Polonya'dan İtalya'ya başlayan göç hareketi İtalya'da "kuşatılmış kale" mantığı ile göç ve güvensizliğin bir arada değerlendirilmesine vesile olmuş, 1990'lardan sonra göç olgusunun İtalyan politikasında sıkça kullanılarak, siyasi tartışmalarda ön plana çıkartılarak ve hem medya hem kamuoyu nezdinde bir sorun olarak ifade edilmesine ve siyasallaşmasına katkıda bulunmuştur. Ancak Sovyetler Birliği'nin dağılması ile gelen göçmenlerin hepsi aynı şekilde karakterize edilmemekte Arnavutlar tehdit olarak algılanırken, Boşnaklar, Hırvatlar, Polonyalılar ve Romenler baskı olarak değerlendirilmiştir.³⁴⁰ Bu algı göçün güvenlikleştirilmesini ve güvensizlik bağlamında ele alınmasının da önünü açarak sınır kontrollerinin sertleşmesine, göç politikalarının katılaşmasına neden olmaya başlamıştır. Uluslararası koruma statüleri uluslararası sözleşmeler ve AB Direktifleri bağlamında bir noktaya kadar zorlaştırılabiliyorken, mülteci statüsü dışında verilen uluslararası koruma türlerinin çeşitlenmesi, ikamet izni, aile birleşmesi izinleri ve vatandaşlık politikalarının sertleşmesi üzerinden süreç ilerlemiştir. Bu dönem

³³⁹ Zincone, "The case of Italy", s. 267.

³⁴⁰ Alessandro Vitale, "Italy's approach to East–West and South–North migrations: from lack of knowledge to political use of them", **European Spatial Research and Policy**, C. 26, No: 2, 2019, s. 83.

İtalya'nın vize politikasını sertleştirdiği, vatandaşlık alımını zorlaştırdığı ve ikamet izinlerini kısıtladığı zaman dilimidir ve sınırların olabildiğince kapalı tutulması da göçe verilen cevaplardan biridir. Tüm bu hamleler İtalya'nın göçe bir tehdit anlayışı ile yaklaştığı, kendi sınırlarını ve demografik yapısını korumaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

İtalya gelen göç dalgasını her ne kadar demografik yapıya bir tehlike olarak algılasa da kısıtlamaları demografik verilere dayanarak değil göçmenlerin gelecekte yaratacakları etki üzerinden belirlemiştir. Göçmenlerin geldikten sonra dönmek isteyip istememeleri, diaspora ile güçlü bir ilişkisi olup olmadığı ve döngüsel göç yaratama potansiyelleri üzerinden politika üretilmiştir.³⁴¹ Bu anlayış İtalya'nın geleceğe odaklanmış, uzun soluklu ve kalıcı göç karşıtı bir perspektifini ortaya koyduğu gibi güvensizlik ortamının da üstün geldiğinin bir göstergesidir.

Ayrıca İtalya'nın 1990'da Schengen Anlaşması'nın tam üyesi olması ve bu nedenle göç kontrol politikalarını diğer devletler tarafından uygulananlarla uzlaştırmak zorunda kalması ve Avrupalı ortaklara yasadışı göçe karşı savaşabildiğini göstermesi zorunluluğu³⁴² 1990'larda yeni yasal hamleleri gerektirmiştir. Bu sürecin sonunda kapsamlı şekilde çıkartılacak olan 1998 tarihli Turco-Napolitano Yasası'ndan önce Mecliste kaldığı iki ay boyunca uygulanan ancak sonrasında yasalaşmayan 1995 tarihli Dini Kararnamesi, 250 bin göçmenin affını ve geri göndermenin genişletilmesini içermektedir. Bu hamle İtalya'nın genel af uygulamasına sadık kaldığını ancak göç olgusunun siyasallaşması üzerine geri gönderme meselesini de gündeme getirdiğini göstermektedir.³⁴³ Bu kararnamenin sığınma ve göçü ortak çıkarları merkeze alarak kurgulayan Maastricht Anlaşmasının uygulanmaya konmasından hemen önce çıkartılması zamansal anlamda önemlidir ve AB'nin gerçekleştirdiği yapısal ve yasal değişikliklere yönelik hızlı bir manevra niteliğindedir.

Dini Kararnamesi'nin yasalaşamamasının ardından hayata geçirilebilen ilk yasa Turco-Napolitano Yasası, aynı zamanda göç yasaları anlamında ilk reformdur. 217

³⁴¹ Vitale, **a.g.e.**, s. 85.

³⁴² Paparusso, Fokkema, Ambrosetti, "Immigration Policies in Italy", s. 503.

³⁴³ Abbondanza, "Italy's Migration Policies Combating Irregular Immigration: from the Early Days to the Present Times", s. 80; IOM, "Migration in Italy. Current situation and perspectives", s. 20.

bin düzensiz göçmen çalışanın affını³⁴⁴ da içererek af geleneğini sürdüren Turco-Napolitano Yasası dört ana sütun ile açıklanabilir:³⁴⁵

1. *“Yasadışı girişlerin önlenmesi ve mücadele. Yasadışı göçmenlerin derhal sınır dışı edilmesinin yanı sıra, sınır dışı edilmeyi bekleyen yasadışı göçmenleri gözaltına almak için Geçici Barınma Merkezleri kurulmuştur.*
2. *Çalışma Bakanlığı tarafından her yıl belirlenen yıllık işçi kotaları yoluyla yabancı işçilerin yeni gelenlerinin düzenlenmesi ve yabancıların İtalya'ya girmelerine izin veren özel bir yerleşme izni olan “sponsor sistemi” getirilmiştir. Eğer mali destek sağlayabilecek bir İtalyan veya yasal olarak İtalya'da ikamet eden bir yabancı tarafından destekleniyorsa izin verilmekteydi.*
3. *Çok kültürlü faaliyetleri finanse etmeye adanmış bir “Ulusal Entegrasyon Fonu” oluşturulması ve İtalya'da 5 yıl ikamet eden göçmenler için daimi oturma izninin getirilmesi yoluyla İtalya'da zaten ikamet eden göçmenlerin entegrasyonunu teşvik etmek*
4. *Düzensiz göçmenlere temel sağlık bakımı gibi temel insan haklarının verilmesi.”*

Bu yasa içeriği İtalya'nın içinde bulunduğu paradoksu çok iyi açıklamaktadır. Bir yandan geri dönüşleri yönelik politikayı genişletirken, diğer yandan gelen kişilerin seçimini etkileyecek sponsor sistemi getirmiş ve kalanlara yönelik entegrasyon ihtiyacı kabul edilmiştir. Turco-Napolitano Yasası'nın çıkışında yabancılar tarafından işlenen ancak İtalyan vatandaşları tarafından işlenenlerden daha ağır olmayan suçların kamuoyunda parlatılarak gündeme getirilmesi ve güvensizlik ortamının canlandırılmasının da etkisi olmuştur. Halihazırda göçün siyasallaştırılması devam ederken güvenlik algısının oluşması için yabancıların işlediği suçlar kullanılmıştır. Bu durum medya ve politik söylem ile göç ve güvensizliği birlikte ala alma eğiliminin ve göçü siyasallaştırma amacının devam ettiğini göstermektedir. Bu yaklaşım günümüzde de yabancı olmadığımız ve hem Türkiye'de hem İtalya'da kullanılan bir yöntemdir.

AB vatandaşı olmayanların İtalya'ya giriş ve ikametlerini düzenleyen, göçü istikrarlı kılmayı amaçlayan ve bunun için önceden tanımlanmış kriterlere atıfta bulunmak yerine yeni bir plan içeren Martelli Yasası da, vize ve ülkeye girişle ilgili Schengen anlaşması kurallarını İtalya'ya uyarlamaya çalışan Dini Kararnamesi de, göçü düzenlemek için yürürlükte olan tüm hükümleri, özellikle de göçmenlik koşullarını ve yabancıların yasal statüsünü tek bir metinde toplayan Turco-Napolitano Yasası³⁴⁶ da

³⁴⁴ Abbondanza, “Italy's Migration Policies Combating Irregular Immigration: from the Early Days to the Present Times”, s. 80.

³⁴⁵ Zincone, “The case of Italy”.

³⁴⁶ Paparusso, Fokkema, Ambrosetti, “Immigration Policies in Italy”, s. 517-535.

günü kurtarmaya çalışmaları sebebiyle eleştirilmişlerdir.³⁴⁷ AB Müktesebatına uymak ve Avrupalı ortaklarını ikna etmek için çıkarılan yasalar ve kararnameler bütüncül bir çözüm getirmezken İtalya'daki siyasi istikrarsızlık da çözümün bulunmasını zorlaştırmıştır.

Göç dengesi pozitif dönmüş ve göç alan bir ülke haline gelmiş olan İtalya artık hedef ülke konumundadır. İlgili dönemde demografik olarak büyümenin sifıra yakın olması, menşe ülkeler ile İtalya arasındaki eşitsizliğin fazla olması, düşük nitelikli emek ihtiyacı ve geniş merdiven altı ekonomisinin varlığı³⁴⁸ bu konuma gelmesindeki önemli dört unsurdur. İlgili yasa değişiklikleri ve bahsedilen dört unsurun da varlığı ile göçün politik olarak reddedilmesi ancak ekonomik olarak kabullenilmesi ikiliği iyice gün yüzüne çıkmıştır. Bu katı bir dış kontrolü ve gevşek iç kontrolü barındırmaktadır.

İlgili dönemi müteakip ekonomik kabulleniş ve politik reddediş ikilemini en had safhaya çıkaracak olan ve İtalyan tarihinin en geniş affını içeren Bossi-Fini Yasası 2002 yılında kanunlaşmıştır. 2002 yılına gelirken 2000-2001 seçim kampanyası döneminde seçimi kazanan özellikle merkez-sağ hükümet koalisyonunun seçim taahhütlerinde uluslararası göçün kontrol edilmesi, özellikle de yasadışı göçe karşı mücadele merkezde idi. Seçim kampanyası sırasında söz verildiği gibi, merkez-sağ hükümet koalisyonu 2002'de Bossi-Fini Yasasını yürürlüğe sokarak reform yapmış³⁴⁹ ancak beklenenden daha az değiştirmiştir.³⁵⁰ İtalyan karasularında düzensiz göç ile mücadele etmek için İtalyan Donanmasının kullanılması yetkisini yasalaştıran, sınır dışı edilme uygulamalarını yaygınlaştırmayı amaçlayan, ülkeye giriş kotalarının azaltılmasını³⁵¹ ve sponsor sisteminin kaldırılması içeren, ikamet izninin geçerlilik süresinin kısaltılmasını³⁵² ve kalış izninin geçerliliğinin bir iş sözleşmesine bağlanmasını öngören³⁵³ Bossi-Fini Yasası paradoksal olarak İtalyan tarihinin en

³⁴⁷ Abbondanza, "Italy's Migration Policies Combating Irregular Immigration: from the Early Days to the Present Times", s. 79-82.

³⁴⁸ Abbondanza, **a.g.e.**, s. 81.

³⁴⁹ Paparusso, Fokkema, Ambrosetti, "Immigration Policies in Italy", s. 504.

³⁵⁰ Zincone, "The case of Italy", s. 269.

³⁵¹ Abbondanza, "Italy's Migration Policies Combating Irregular Immigration: from the Early Days to the Present Times", s. 82.

³⁵² Paparusso, Fokkema, Ambrosetti, "Immigration Policies in Italy", s. 504.

³⁵³ Paparusso, Fokkema, Ambrosetti, **a.g.e.**, s. 517-535.

geniş affını da içermektedir³⁵⁴. En az 1 yıldır ev içi bakımda çalışan düzensiz göçmen çalışanları affeden yasa, 646 bin kişinin yasal göçmen statüsüne alınmasını sağlamıştır.³⁵⁵ İtalya, donanmasını kullanma niyeti ile düzensiz göçle mücadele sınırlarını da kara sınırlarının dışına taşımıştır. Bu hamle 2002 sonrası dönemde Akdeniz bağlamında önem kazanacaktır. Bossi-Fini Yasası aynı zamanda İçişleri Bakanlığı ve BMMYK arsında kabul sürecinin koordine edilmesi amacıyla SPRAR'ı (Mülteci ve Sığınmacılar için Koruma Sistemi) devreye sokmuştur.³⁵⁶ SPRAR sistemindeki merkezler daha az kapasiteli ancak nitelikli olanaklara sahip merkezlerdir.

Düzensiz göçle mücadele yasal olmayan her türlü girişi hedeflediğinden, uluslararası koruma için düzensiz yollarla gelen kişileri de etkilemektedir. Alınan kararların ve geliştirilen uygulamaların düzensiz girişleri engelleme niyeti, uluslararası koruma alanını daraltma riski yaratırken, uluslararası korumaya hak temelli yaklaşan aktörlerin bulunması da zorunlu olmayan sebeplerle gelenlerin bir şekilde ülkeye girmesi ihtimalini yaratmaktadır. Bu karma göçün doğası ile İtalyan göç politikaları arasındaki uyumsuzluğu göstermektedir.

1986'dan bu yana gelinen süreçte düzenli göçü düzenlemede görece başarılı, düzensiz göçü emek talebine göre tasarlamakta başarılı ancak düzensiz göçle yapısal anlamda mücadele de başarılı olmadığını ifade etmek gerekmektedir. İtalya'nın AB'deki ortaklarını ikna edebilmek amacıyla, göç ile ilgili gelişmeleri acil durum perspektifi ile yaklaşarak günü kurtarmaya çalıştığı görülmektedir. Sürekli af uygulamasının da İtalya'ya gelmeyi düşünen düzensiz göçmenlere yönelik her nasılsa tekrardan af çıkacaktır mantığı ile çekici bir güç olarak hizmet etmesi de ilginç bir paradoks olarak değerlendirilebilir. Önceden de ifade edildiği gibi düzensiz göçmenlerin yasal hale getirilmesi, vergi sistemine dahil edilmesi ve Schengen Bölgesinde kontrolsüzce gezmesinin önüne geçilmesi amacını taşımaktadır.

³⁵⁴ Asher Colombo, Giuseppe Sciortino, Elisa Craveri, "The Bossi-Fini Law: Explicit Fanaticism, Implicit Moderation, and Poisoned Fruits", **Italian Politics**, C. 18, 2002, s. 162-179.

³⁵⁵ Colombo, Sciortino, Craveri, **a.y.**

³⁵⁶ Tiziana Caponio, Teresa M. Cappiali, "Italian Migration Policies in Times of Crisis: The Policy Gap Reconsidered", **South European Society and Politics**, C. 23, No: 1, 2018, s. 125.

Sert ve acımasız göç yasaları, İtalyan vatandaşlık şartlarının zorlaştırılması ile göçmenler ve yabancılar için düşmanca ve misafirperver olmayan bir ülke izlenimi yaratmaya çabalayan İtalya³⁵⁷ bürokratik olarak sürecin yavaş ilerlemesi ve bekleme sürelerinin artması ile daha iyi yaşam kurma hayali ya da entegre olma hedefine sahip olan göçmen ve sığınmacıların, yeni bir yaşam ihtimalini azaltmış ya da yasadışı yollarla aramasına ve başka bir AB ülkesine kaçak yollarla geçmesine teşvik etmiştir. 2002 sonrası yıllar ise Arap Baharı gibi öngörülemez uluslararası gelişmelerin İtalya'yı zor duruma düşürdüğü, 2008 Euro krizi ve 2011'de Suriye'de başlayan insani krizin damgasını vurduğu bir dönemdir.

2.2.2.4. 2002 Sonrası Ekonomik ve İnsani Kriz Ortamında Göçün Politik Kullanımı

2002 sonrası dönem Libya ile yakınlaşma, Arap Baharı, Euro krizi ve Suriye İç Savaşı sonrasında gerçekleşen kitlesel göç ile karakterize olmuş bir dönemdir. 2002'de Berlusconi hükümeti ile daha katı politikaların izlenmeye başlandığı, göçmenlerin gerektiğinde hapse atılmasının önünün açılması gibi uygulamalarla kriminalize edildiği görülmektedir. Dahası Akdeniz'den gelen düzensiz göçü engellemek amacıyla Libya ile yakınlaşılmış, düzensiz göç ile mücadelede sınırlar genişletilmiştir.

Bu dönemi daha iyi analiz edebilmek amacıyla Caponio ve Cappiali'nin³⁵⁸ ekonomik kriz ile kitlesel göçten etkilenen göç politikası arasında oluştuğunu ifade ettiği yapısal boşluğa dikkat çekmek gerekmektedir. 2008 Euro krizinin ve 2011'de Suriye'den kitlesel göç ile başlayan insani paylaşım krizi kırılma noktası olarak yer aldığı 'ekonomik kriz ile göç politikası arasındaki boşluk' bu anlamda önemlidir. 2008'deki Euro krizi Avrupa'nın da belini büken, İtalya'nın da kemer sıkma politikalarının uygulanmasına neden olan, ülkede var olan politik istikrarsızlığı da arttıran gelişmelerden bir tanesi iken ekonomik daralma ve politik dengesizlik siyasal ve toplumsal aktörlerde de rahatsızlık yaratmıştır. Ekonomik kriz devam ederken 2011'de başlayan insani paylaşım krizi, refahın azaldığı, ekonominin daraldığı, olanakların kısıtlandığı ve bu koşullarla birlikte merdiven altı ekonominin genişlediği bir döneme denk geliyor olması insani krizin etkisini daha da derinleştirmiştir. 2008

³⁵⁷ Vitale, "Italy's approach to East–West and South–North migrations", s. 87.

³⁵⁸ Caponio, Cappiali, "Italian Migration Policies in Times of Crisis", s. 115.

iktisadi krizinin yarattığı daralma ortamında siyasi aktörlerin asıl suçluyu dışarıda araması ve hedef olarak göçmen ve mültecileri bulması da merkezi hükümetlerin ve iktidardaki partilerin işine gelen bir unsur olduğu da unutulmamalıdır.

Euro krizi yoğunluğunu hissettirirken, bulunan 'suçluyu' engellemek için İtalya ve Libya arasında 2008 yılında imzalanan Dostluk, Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması, terörizm ve örgütlü suçlara karşı ortak mücadeleleyi, merkez ve doğu Afrika'dan gelerek Libya'dan geçen sığınmacı ve düzensiz göçmenlere yönelik Libya'nın erken müdahalesini içermektedir.³⁵⁹ Düzensiz göçe karşı deniz devriyesi ile işbirliğini öne çıkaran Libya ve İtalya hükümetlerinin arasındaki anlaşma, İtalya için Libya'ya altyapı (otoyollar) ve beşeri sermaye (Libyalı öğrenciler için burslar, sınır polisi eğitimi vb.) gibi kalkınma yardımını içeren pahalı faturalar yüklemiş, Libya içinse sınır kontrol politikaları ve geri kabul anlaşmaları da dahil olmak üzere belli görevler vermiştir.³⁶⁰ Düzensiz göçün İtalyan limanlarına varmadan önünün kesilmesi amacını taşıyan anlaşma, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olmayan Libya ile gerçekleşmesi insan hakları savunucuları tarafından eleştirilse de İtalya'nın düzensiz göçle mücadeledeki sınırlarını ülke dışına çıkardığını göstermektedir. Yapılan anlaşma İtalya'nın düzensiz göçü engelleme noktasındaki beklentilerine karşılık vermiş ve sayılar radikal şekilde düşmüştür. Bu eğilim Arap Baharı ile birlikte Kaddafi'nin düşmesiyle sekteye uğramıştır. Libya'da iç karışıklığın çıkması düzensiz göç ile mücadelede İtalya'nın Libya topraklarında göçü engelleme amacını baltaladığı gibi ülkeye olan göçü de arttırmıştır. İtalya AB ülkelerinin de tepkisini çeken, tartışmalı bir şekilde Libya Geçiş Hükümeti ile de ikili bir anlaşma imzalamıştır.³⁶¹ Bu hamle, İtalya'nın Libya'daki hükümette kimlerin olduğundan ve insan haklarına saygı gösterip göstermediğinden bağımsız olarak düzensiz ve sığınma göçünü düzenlemek için herkesle anlaşma yapabileceğini göstermiştir. Bu aynı zamanda İtalya'nın ikili anlaşmalar yolu ile göçü düzenleme politikasının da bir yansımasıdır. Daha sonra yıllarda Slovenya, Hırvatistan ve Fransa ile de daha küçük çaplı anlaşmalar yapılacaktır.

Ekonomik kriz dönemi düzensiz göçmenlere yönelik tahammülsüzlüğe olumsuz etki etmiş ve göçün siyasallaşmasının devamlılığını sağlamıştır. 2009'da çıkarılan

³⁵⁹ Abbondanza, "Italy's Migration Policies Combating Irregular Immigration: from the Early Days to the Present Times", s. 84.

³⁶⁰ Paparusso, Fokkema, Ambrosetti, "Immigration Policies in Italy", s. 530-531.

³⁶¹ Abbondanza, "Italy's Migration Policies Combating Irregular Immigration: from the Early Days to the Present Times", s. 85.

Güvenlik Kararnamesi ile düzensiz göç suç haline getirilmiş, İtalya'ya yasadışı yollardan giren bir yabancıнын 5 bin Euro ile 10 bin Euro arasında para cezasına çarptırılarak ve derhal sınır dışı edilmesi uygulamaya konmuştur.³⁶² Dahası popülist sağın da gitgide yükselişi ile göç olgusu iyiden iyiye parti gündemlerine önemli yer edinmiştir. Urso tarafından yapılan çalışma da göçün politik söylem olarak kullanıldığını, partiler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda gündeme getirildiğini veya gündemde tutulduğunu, eğer göç ile ilgili bir konuda partiler arası bir anlaşma var ise merkez sağ ve merkez sol partilerin kendi konumlarını koruyacak politik argümanlar ürettiğini, bir uyum yok ise koalisyon üyelerinin desteğine yönelik argümanlar ürettiğini ortaya konmuştur.³⁶³ Bu gündem belirleme yaklaşımı göçün ne derece siyasallaştığının ve parti gündemlerinde ne derece önemli yer edindiğinin örneğidir.

Ekonomik ve insani krizlerin çıktılarını daha yakından incelediğimizde bir yandan devletin kendi sınırlarını kontrol etme arzusunu yükselten sınırlayıcı politikaların arttığını diğer yandan ise klientalist ağlar ve liberal normlar açısından zorluk yaşattığı ifade edilmelidir. Bu zorlukların ilki göçmenlerin gelmesinden fayda sağlayan işveren ve aileler gibi kitlelerin var olduğu ve koalisyon hükümetlerinin kurulduğu İtalya'da oy kaybına sebep olabilecek bir unsur olan klientalist ağlardır. Gömülü liberalizmdeki zorluk ise bir yandan sınırlayıcı politika izlenirken, uluslararası anlaşmalara ve AB direktiflerine riayet etme zorunluluğu ile açıklanabilir.³⁶⁴ Düzensiz göçmen ve sığınmacılara yardım eden sivil toplumun düzensiz göç açısından çekicilik yarattığını iddia eden merkezi otoriteyi, ilgili anlaşma ve kurallara uymaya zorlayan bir diğer aktör de STK'lardır. Her ne kadar 2010'ların ortalarından sonra etkileri kısıtlanacak olsa da özellikle denizden gelen düzensiz göçmen ve sığınmacıyı kurtarmaya çalışan ve haklarını savunan STK'ların mücadelesi gömülü liberalizm içinde önemli unsurlardandır.

Yıllar içinde daha katı önlemler alınmaya başlanmış olsa da bu yapısal boşluk içinde Zincone'un değişti ile garip bir ittifak olan "zayıfların güçlü lobisi" oluşmuştur.³⁶⁵

³⁶² Paparusso, Fokkema, Ambrosetti, "Immigration Policies in Italy", s. 531.

³⁶³ Ornella Urso, "The Politicization of Immigration in Italy. Who Frames the Issue, When and How", **Italian Political Science Review/Rivista Italiana Di Scienza Politica**, C. 48, No: 3, 2018, s. 368.

³⁶⁴ Caponio, Cappiali, "Italian Migration Policies in Times of Crisis", s. 115.

³⁶⁵ Zincone, "The case of Italy", s. 259.

Zayıfların güçlü lobisi 3 ana aktörün dahil olduğu bir yapıdır. Bunlardan ilki küçük ve orta ölçekteki firmaların desteklediği işveren örgütleri iken ikincisi İtalyan aileler adına mobilize olan göçmenlere yardım eden Katolik kilisesi ve STK'lardır. Üçüncüsü ise göçmen ve mülteci çalışanların sosyal ve ekonomik haklarını savunan işçi sendikalarıdır.³⁶⁶

“İtalya, gelen göçmen akını üzerine ‘gözlerini kapamak’ şeklinde tanımlanabilecek iki strateji tercih etmiştir. Bunlardan ilki göçmenleri diğer AB ülkelerine yönlendirmek iken ikincisi kabul merkezlerine yönelik yetkiyi yerel otoritelere devretmektir.”³⁶⁷ AB ülkelerine yönlendirme stratejisi AB üyesi devletlerin kotalarını kendi belirlemesi kararı ile İtalya’nın istediği noktaya gelmemiş, yerele otorite devri de bir noktada hükümetin istediği şekilde ilerlese de yaşanan insani dramlarla birlikte AB misyonları İtalyan sınırlarında görev yapmaya başlamıştır. 2013 yılının Ekim ayında İtalya’nın en güney noktası olan Lampedusa yakınlarında göçmen teknisinin batması ve 366 kişinin hayatını kaybetmesi ve 20 kişinin de kaybolması Akdeniz’de yaşanan en büyük felaketlerden biridir. Bu felaket tüm Avrupa’nın ve İtalyan Kamuoyunun dikkatini AB’nin güney sınırlarına yani İtalya’nın güney bölgesine çekmiştir. Yaşanan insani dramlar ve İtalya’nın güney bölgesindeki göç hareketliliği sebebi ile Mare Nostrum Operasyonunun başlatılmasına karar verilmiştir. “Operasyon, 18 Ekim 2013 tarihinde İtalyan Hükümeti tarafından, göç akışlarındaki dramatik artış nedeniyle Sicilya Boğazı’ndaki insani acil durumla mücadele etmeyi amaçlayan askeri ve insani bir operasyon olarak başlatılmıştır.”³⁶⁸ Şeffaf olmadığı gerekçesiyle eleştirilen Mare Nostrum, yaklaşık bir yıl devam ettikten sonra 31 Ekim 2014 tarihinde sona ermiştir.

Netice olarak 2008’deki ekonomik kriz ve 2011’de başlayan insani kriz ekonomik alanı etkilediği gibi liberal norm alanını da etkilemiş, ekonomik kriz daha çok iç siyasi aktörleri ön plana çıkartırken insani kriz AB gibi dış aktörlerin de sürece dahil olması fırsatını yaratmıştır. AB, “Avrupa Göç Gündemi” çerçevesinde iki genel yaklaşım izlemiştir. Bunlardan ilki Triton, EUNAVFOR-Med Sophia operasyonları iken ikincisi sıcak noktaların kurulması ile İtalyan topraklarında göçmen tanımlama prosedürlerinin

³⁶⁶ Caponio, Cappiali, “Italian Migration Policies in Times of Crisis”, s. 117.

³⁶⁷ Caponio, Cappiali, **a.g.e.**, s. 125.

³⁶⁸ Ministro Della Difesa, “Mare Nostrum Operation - Marina Militare”, (20.04.2021), (Çevrimiçi) <https://www.marina.difesa.it/EN/operations/Pagine/MareNostrum.aspx>, 20.04.2021.

uygulanmasını sağlayarak³⁶⁹ İtalya'nın Schengen Bölgesi'nde serbestçe dolaşma potansiyeli bulunan düzensiz göçmenlerin kayda almasını teşvik etmektedir. Bu dönem Dublin Regülasyonu'nun göç yükünün ülkeleri arasında dağıtımı temelinde yenilenme tartışmalarının devam ettiği ancak netice olarak ülkelerin kendi kotalarını belirleme sorumluluğuna sahip olacağı esnek bir uygulamaya da sahne olmuştur. Böylelikle insani krizin başlangıcından itibaren İtalya'nın gözlerini kapayarak AB üyesi diğer devletlere gönderme stratejisi kısmen başarılı kısmen de başarısız olmuştur.

İlk yaklaşım Mare Nostrum Operasyonu'nun bitişi ile AB'nin tarafından Triton Operasyonu kendini göstermiştir. Bu hamle AB'nin sınırlarında gerçekleşen kontrolsüz göç hareketinin kontrol edilmesi noktasında müdahil olma refleksi taşımakla birlikte AB ajanslarının (bu örnekte Frontex) AB sınırlarındaki etkisinin artması anlamına gelmektedir. Bu Operasyon'da Frontex, sınır kontrolüne ve gözetlemeye odaklansa da ajans için arama ve kurtarma bir öncelik olarak ifade edilmiştir.³⁷⁰ Müdahale alanı birkaç mil ile kısıtlı olan Frontex göçmenlerin hayatını denizdeki manevralarla tehlikeye attığı gerekçesiyle zaman zaman eleştirilmiş olup Triton Operasyonu da düşük bütçeli bir mücadele aracı olduğu nedeniyle eleştiri oklarının hedefi olmuştur.³⁷¹ İtalya aylık 9 milyon Euro ile Mare Nostrum Operasyonu'nu yürütürken, Triton Operasyonu aylık 2,9 milyon Euro'luk bütçeye sahiptir. Akdeniz'deki trajik kazalardan ve göçmen ve sığınmacı ölümlerinden sonra bütçe üç katına çıkartılmıştır.

Özellikle 2015 yılında göçmenlerin Akdeniz'den geçerken kaybolması ve teknelerin batışı dikkatleri çekerken³⁷² Akdeniz geçişler de devam etmektedir. 2015 yılında 150

³⁶⁹ Caponio, Cappiali, "Italian Migration Policies in Times of Crisis", s. 124.

³⁷⁰ "Joint Operation Triton (Italy)", (20.04.2021), (Çevrimiçi) <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/focus/joint-operation-triton-italy--ekKaes>, 20.04.2021.

³⁷¹ Arzu Kayaoglu, "Dev mülteci sorununa Avrupa'dan mini bütçe", **euronews**, 11.02.2015, (Çevrimiçi) <https://tr.euronews.com/2015/02/11/avrupa-29-milyon-euroluk-triton-operasyonu-multecilerle-dalga-geci>, 20.04.2021; Abbondanza, "Italy's Migration Policies Combating Irregular Immigration: from the Early Days to the Present Times", s. 88.

³⁷² "İtalya kayıp 800 göçmenin cesetlerini aramaya başladı", **BBC News Türkçe**, 30.06.2015, (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150630_italya_gocmen_arama, 20.04.2021; "Akdeniz'de 400 kişi hala kayıp", (20.04.2021), (Çevrimiçi) <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/akdenizde-400-kisi-hala-kayip/57181>, 20.04.2021; "600 göçmen kayıp", **Al Jazeera Turk - Ortadoğu, Kafkasya, Balkanlar, Türkiye ve çevresindeki bölgeden son dakika haberleri ve analizler**, (20.04.2021), (Çevrimiçi) <http://www.aljazeera.com.tr/haber/600-gocmen-kayip>, 20.04.2021.

binden fazla göçmen Akdeniz'i geçerken bu sayı 2016'da 180 bini geçmiştir.³⁷³ Akdeniz'deki göç hareketliliği ve yaşanan insani dramlar yeni bir misyonun başlamasına vesile olmuş ve EUNAVFOR-MED Sophia Operasyonu başlatılmıştır. Avrupa Birliği Deniz Kuvvetleri bu operasyon ile orta Akdeniz'de faaliyet gösteren ilk Avrupa deniz güvenliği olmuştur. İtalya tarafından yürütülen operasyonun temel amacı insan kaçakçılığına karşı mücadeledir ve çok sayıda askeri ve sivil, hükümet ve sivil toplum aktörünün temsil ettiği karmaşık bir uluslararası senaryoda faaliyet gösterebilmektedir.³⁷⁴ Askeri ve sivil aktörlerin bir arada görev yapabilmelerinin örneğini sergilemesi açısından önemli olmakla birlikte İtalya'nın güney sahilindeki göç dalgası ile mücadele etmesinde farklı aktörlerin dahil olmasının devamlılığını göstermektedir. Bu dönem her ne kadar AB misyonları Akdeniz'de daha aktif olarak görev almaya başlasa da özellikle İtalya ve Yunanistan'a gelen düzensiz göç dalgaları sebebiyle bu iki ülkenin AB üzerinde baskı kurabildiği ve ayrıca AB'nin düzensiz göç dalgasına yönelik adımlar atmaya çabaladığı ve çözüm arayışları içinde olduğu dönemdir. Türkiye ve AB arasında yapılan Geri Kabul Anlaşması da bu çözüm arayışının bir parçası ve ayrıca İtalya ve Yunanistan'ın kurduğu baskının bir sonucudur. Ancak bu dönemde sivil toplumun gücü bir yandan çıkarılan sınırlayıcı güncel yasalar azaltılırken AB misyonlarının İtalyan sahilleri ve karasularında daha aktif getirilmesi de uzmanlaşma ve profesyonelleşmeyi beraberinde getirmiş ve İtalya'daki yerel sivil toplumun dışlanmasını artırmıştır. Dahası Frontex'in 2017 yılında sivil toplum örgütlerini göçmen kaçakçılığını teşvik etmekle itham etmesi de bunun bir yansımasıdır.³⁷⁵

İtalya göç politikasındaki radikal bir diğer değişiklik ise 2018 Göçmenlik ve Güvenliğe Dair Kanun Hükmünde Kararname'dir. "Limanların göçmenleri taşıyan gemilere kapatılmasından ve denizde arama ve kurtarma operasyonlarının azaltılmasından sonra İtalyan hükümeti, İtalyan koruma sisteminin mimarisini yeniden düzenleyerek iç normlara kısıtlayıcı bir yaklaşım benimsemiştir."³⁷⁶ 5 Ekim 2018'de yürürlüğe giren

³⁷³ Abbondanza, "Italy's Migration Policies Combating Irregular Immigration: from the Early Days to the Present Times", s. 88.

³⁷⁴ "EUNAVFOR MED Operation Sophia (completed on March 31, 2020) - Difesa.it", (20.04.2021), (Çevrimiçi)
https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/eunavfor_med/Pagine/default.aspx, 20.04.2021.

³⁷⁵ Caponio, Cappiali, "Italian Migration Policies in Times of Crisis", s. 124.

³⁷⁶ Carta Silvia, "Beyond Closed Ports: The New Italian Decree-Law on Immigration and Security – EU Immigration and Asylum Law and Policy", (20.04.2021), (Çevrimiçi)

kararname uluslararası koruma ve göçün yanı sıra kamu güvenliği, terörizmin önlenmesi ve organize suçla ilgili acil önlemler içermektedir. Kanun Hükmünde Kararnamenin getirdiği en radikal değişiklik uluslararası koruma alanında olmuştur. Kararname mülteci veya ikincil koruma statüsüne uygun olmayan ancak ülkeden sınır dışı edilemeyen kişilere verilen insani koruma statüsünün kaldırmış yerine özel bir oturma izni getirmiştir. Doğal afetler, ciddi tıbbi durumlar gibi özel durumlarda verilebilen kısıtlı oturma izni 6 aylık süre için geçerlidir. İnsani Koruma statüsü 2 yıllık oturma izni sağlamaktaydı.

Kararname'nin göçe dair getirdiği değişiklik ise geri dönüşlerin kolaylaştırılması, düzensiz göçmenlerin idari gözetim altına alınması, temyiz haklarının kısıtlanması ve barınma sistemi üzerinedir. Buna göre İtalya, topraklarında düzensiz biçimde ve yasadışı olarak bulunan veya denizde arama kurtarma operasyonları sırasında kurtarılanlar kimliklerini ve uyruklarını belirlemek amacıyla gözaltına alınabilmekte, eğer bu tür bilgilerin doğrulanması zor ise en fazla 180 gün süreyle geri dönüş merkezine nakledilebilmektedir.³⁷⁷ Kararname'nin diğer bölümleri nihai mahkumiyet durumunda uluslararası korumanın kaldırılmasına veya kaldırılmasına neden olacak suçların listesini genişletmiş, ilk derece mahkemede mahkum edilen yabancının temyiz başvurusunun askıya alma etkisini de ortadan kaldırmıştır. Bu uygulamalar "istenmeyen" göçmen olarak adlandırılan yabancılara geri gönderilmelerini kolaylaştırmak ve olası destek mekanizmalarına erişimini kısıtlamak amacını taşımaktadır. İtalya'da STK, kilise, işveren örgütleri ve diğer yardım kuruluşlarının gücü 2000'lerin sonuna doğru kırılmaya başlanmış olsa da mahkemeler insan haklarına ve uluslararası hukuk ve AB direktiflerine uygun kararlar vermeye devam etmektedir. Askıya alma etkisinin kaldırılması da merkezi otoritenin karşısında insan hakları çerçevesinde durabilen hukuk mekanizmasının etkisini azaltma niyeti taşımaktadır.

Kararname'nin çok tartışılan hükümlerinden biri, daha az kapasiteyle çalışan ancak nitelikli hizmet sağlayan Sığınmacıların ve Mültecilerin Korunması Sistemi'ndeki (SPRAR) barınma olanaklarına erişimin ortadan kaldırılarak sadece halihazırda tanınan mülteciler ve ikincil korumadan yararlananların yanı sıra refakatsiz küçüklere

<https://eumigrationlawblog.eu/beyond-closed-ports-the-new-italian-decree-law-on-immigration-and-security/>, 20.04.2021.

³⁷⁷ Silvia, a.y.

SPRAR'da barınma imkanı sağlanmıştır. Sığınmacılar yalnızca toplu kabul merkezlerinde (CARA, CDA) barındırılmaktadır. Yerlerin bulunamaması durumunda, başvuranlar, yasaya göre, yalnızca temel kabul koşullarının karşılanması gereken geçici kabul merkezlerinde (CAS) de barındırılabilir. ³⁷⁸ Ardından SPRAR sisteminin de adı değişmiş SIPROMI olmuştur. Bu isim değişikliği sadece sistemin adının değişimini değil aynı zamanda az sayıda daha nitelikli barınma yerine daha yüksek kapasite ile kolektif barınma sağlayan ancak nitelik olarak daha düşük bir sistemin uygulamaya geçmesini de beraberinde getirmiştir.

Bir başka kısıtlayıcı Kararname de 2019 yılında gerçekleşmiştir. İtalyan Cumhurbaşkanı Sergio Mattarella, Kuzey Ligi Partisi Lideri içişleri bakanı Matteo Salvini tarafından hazırlanan ve yardım grupları tarafından bir "savaş ilanı" olarak tanımlanan güvenlik ve göçle ilgili bir kararnameyi imzalamıştır. ³⁷⁹ Daha sonra yasalaşan ³⁸⁰ bu kararname "hayır kurumları tarafından işletilen göçmen kurtarma botlarının faaliyetlerini engellemeyi amaçlayan bir hareketle, gemilerin karasularına girişini sınırlamaktadır. Kararnameye göre, uluslararası hukuku ihlal ederek veya İtalyan makamlarının emirlerini görmezden gelerek İtalyan sularına giren tekneler 10.000 avrodan 50 bin avroya kadar para cezasına çarptırılabilir, tekrarlanan ihlaller durumunda teknelere el konulabilmektedir." ³⁸¹ İtalya'nın düzensiz göçe yönelik uyguladığı katı politikalar ve sivil toplumun gücünü kırmaya yönelik hamlelerinin net bir örneğini yansıtan bu kararnamenin pratik bir yansıması 2019 yılında Sea Watch adlı alman sivil toplum örgütüne ait geminin Libya kıyısından kurtardığı göçmenleri güvenli olduğu gerekçesi ile İtalya limanlarına getirmesi ancak İtalyan yetkililer

³⁷⁸ Silvia, a.y.

³⁷⁹ "Italy Adopts Decree That Could Fine Migrant Rescuers up to €50,000", **The Guardian**, 15.06.2019, (Çevrimiçi) <http://www.theguardian.com/world/2019/jun/15/italy-adopts-decree-that-could-fine-migrant-rescue-ngo-aid-up-to-50000>, 21.04.2021.

³⁸⁰ "New Security Decree Wins Final Approval - English", **ANSA.It**, 06.08.2019, (Çevrimiçi) http://www.ansa.it/english/news/politics/2019/08/06/new-security-decree-wins-final-approval_6b1e4319-ee31-42e4-820d-865408ebe837.html, 21.04.2021.

³⁸¹ Angelo Amante, "Italy Targets Migrant Rescue Ships in Emergency Decree", **Reuters**, (11.06.2019), (Çevrimiçi) <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-italy-idUSKCN1TC2BB>, 21.04.2021.

tarafından yanaşmasına izin vermemesi³⁸² üzerine patlak veren krizdir.³⁸³ Yaklaşık iki haftalık bekleyişin ardından Lampedusa'ya yanaşmasına izin verilmiş ancak geminin kaptanı tutuklanmıştır. Limanlara yanaşmanın yasak olması ve bu uygulamayı çiğnediği gerekçesiyle tutuklanan kaptan tutuklanmasının birkaç gün ardından serbest bırakılmıştır. Palermo Asliye Hukuk Mahkemesi de limanda beş aydan fazla süredir alıkonan ve Carola Rakete'nin kaptanlığını yaptığı Sea Watch gemisinin tahliyesine karar vermiştir.³⁸⁴ Sea Watch olayı göç meselesinin siyasallaşmasının devam ettiğinin ve İtalya'nın limanlarına yönelik kapama kararını uygulamaya devam edeceğinin göstergesidir. Sivil toplumun kurtarma operasyonlarındaki gücünü kırmayı amaçlayan bu uygulama göç olgusunun da hala merkezi ve seküiter bir perspektifle ele alındığının, İtalya'nın Akdeniz'de dış sınırları baskılama gayretinin göstergesidir.³⁸⁵ Her ne kadar 2016'dan bu yana Akdeniz'den gelen göç azalsa da göçün politik olarak kullanımı sürdürdüğünden gündemde kalmaya ve siyasetin merkezinde tartışma noktası olmaya devam etmektedir.

Bu baskıcı kararnamelerin uygulanmasına başlanmasından sonra 2020 yılında uluslararası koruma lehine yeni bir kararname yasalaşmıştır. 5 Ekim'de kabul edilen kararname ile İçişleri Bakanı Salvini'nin 2018'de kaldırdığı insani gerekçelerle ikamet iznini yeniden tesis edilmekte ve özel koruma olarak adlandırılmaktadır. "Bu iki yıllık izin, sığınma hakkına sahip olmayan, ancak işkence veya insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele riskiyle karşı karşıya kalacakları için gönderilmemesi gereken kişilere yöneliktir. İzin, İtalya'da aile ve sosyal bağları olan veya ciddi fiziksel veya zihinsel sağlık sorunları olan kişiler için de geçerlidir."³⁸⁶ Limanlara yönelik ise COVID-

³⁸² "İtalya'dan Alman STK gemisine el koyma kararı", (20.04.2021), (Çevrimiçi) <https://www.trthaber.com/haber/dunya/italyadan-alman-stk-gemisine-el-koyma-karari-429314.html>, 20.04.2021; Deutsche Welle (www.dw.com), "Germany's Sea-Watch Rescue Boat to Resume Migrant Missions | DW | 19.12.2019", **DW.COM**, (20.04.2021), (Çevrimiçi) <https://www.dw.com/en/germanys-sea-watch-rescue-boat-to-resume-migrant-missions/a-51742837>, 20.04.2021.

³⁸³ Andrew Geddes, Andrea Pettrachin, "Italian Migration Policy and Politics: Exacerbating Paradoxes", **Contemporary Italian Politics**, C. 12, No: 2, 2020, s. 227.

³⁸⁴ Alessandro Puglia, "La Sea Watch libera di tornare in mare", **Vita**, 19.12.2019, (Çevrimiçi) <http://www.vita.it/it/article/2019/12/19/la-sea-watch-libera-di-tornare-in-mare/153657/>, 20.04.2021.

³⁸⁵ Geddes, Pettrachin, "Italian Migration Policy and Politics", s. 228.

³⁸⁶ "Finally, Good News for Asylum Seekers in Italy", **Human Rights Watch**, 07.10.2020, (Çevrimiçi) <https://www.hrw.org/news/2020/10/07/finally-good-news-asylum-seekers-italy>, 21.04.2021.

19 salgını kırılma yaşatmış, limanlar Nisan 2020'de güvensiz bölgeler olarak ilan edilerek kapatılmıştır.

Sonuç olarak, 1990'lardan itibaren İtalya'ya olan göç hareketi düşük nitelikli iş gücü ve ev içi bakım, otel vb. enformel sektörlerde çalıştırma talebi ile şekillenmiştir. Bu durum katı önlemler ile hoş görülü uygulamalar arasındaki yapısal boşluğa tekabül etmektedir.³⁸⁷ Bu boşluk bir yandan İtalya'nın ihtiyacı olan emek gücünü karşılamak diğer yandan da göçün kontrol altına alınması isteği arasındaki boşluktur. Bu süreçte İtalya'nın AB Direktiflerine uyum sağlamak, kısıtlayıcı göç reformlarını uygulamak ve af çıkarmak olarak 3 aşamalı bir yaklaşım benimsediği ifade edilebilir.³⁸⁸ Mare Nostrum, Triton ve EUNAVFOR-Med Sophia Operasyonları insan hakları gözettiği için çekici faktör olarak değerlendirilebilir. EUNAVFOR-Med Sophia 30 Mart 2020'de misyonunu tamamlamış ancak onun yerine EUNAVFOR-Med Irini başlatılmıştır. 31 Mart 2020'de Avrupa Birliği'nin, Libya'ya ve Libya'dan silah kaçakçılığını yasaklayan BM Güvenlik Konseyi kararlarına uyumu sağlamak için askeri hava-deniz operasyonu yapılması amacıyla başlatılmıştır.³⁸⁹ Bu durum 2015-16 yıllarında gelen göç hareketleri ile travmatize olan AB'nin Akdeniz sınırlarında var olmaya devam edeceğinin göstergesidir. İtalya'nın kısıtlayıcı politikaları ve AB misyonlarının varlığı düzensiz göçü engellemeyi hedeflese de düzensiz göçmenlerin sayısında da fazla olmasa da artış gözlenmiştir.

Toplumsal anlamda göç olgusu ile başa çıkmaya çalışan hükümetlere verilen popüler destek, göçe dair daha sert yasaların oluşturulmasına ve göçmenlere yönelik hoşgörünün de azalmasına sebep olmuştur. Bu ortamda politik partilerin de göç meselesine sessiz kalmadığı, onu siyasal olarak kullandıkları görülmektedir. Göç olgusuna karşı çıkan siyasi aktörlerin kullandığı en temel söylem de "İtalya, Avrupa'nın mülteci kampı değildir" ifadesidir.³⁹⁰ İtalya'daki merkez sağ ve merkez sol partilerin, siyasi istikrarsızlık dönemlerinde temelde birbirlerinden farklı söylemler

³⁸⁷ Caponio, Cappiali, "Italian Migration Policies in Times of Crisis", s. 117.

³⁸⁸ Abbondanza, "Italy's Migration Policies Combating Irregular Immigration: from the Early Days to the Present Times", s. 88.

³⁸⁹ "Operation EUNAVFOR MED IRINI: Mission", **Operation Irini**, (21.04.2021), (Çevrimiçi) <https://www.operationirini.eu/wp-content/uploads/2020/07/6.RHIB-speeding-Copy.jpg>, 21.04.2021; "EUNAVFOR MED - Operation Irini", (21.04.2021), (Çevrimiçi) https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/EUNAVFOR_MED_Operazione_Irini/Pagine/default.aspx, 21.04.2021.

³⁹⁰ Vitale, "Italy's approach to East-West and South-North migrations", s. 87.

üretmediği,³⁹¹ daha güvenlikçi perspektifte konumlandığı gerçeği ile İtalya'nın istenmeyen kitlenin gelmesi bağlamında “sıfır göç” idealini canlı tutmaya çalıştığı görülmektedir. Bu durum merkezi otoritenin göçü sınırlandırmak adına çıkarları doğrultusunda STK'ların limanlarda görev yapmalarını ve göçmenleri ve sığınmacıları kurtarmalarını engelleyecek kararnamelerin çıkarılması gibi kısıtlayıcı ve sınırlandırıcı hamlelerin yapılmasının da devamlılığını sağlayacaktır. Bu politik iklim ve strateji doğal olarak kamuoyu ile göçmen ve sığınmacılar arasında kutuplaşmaya ve düşmanlaştırmaya sebep olmakta ve uzun vadeli ve detaylı bir entegrasyon politikasının uygulanmasının ve toplumsal içermenin önünü bilinçli bir şekilde kesmektedir.

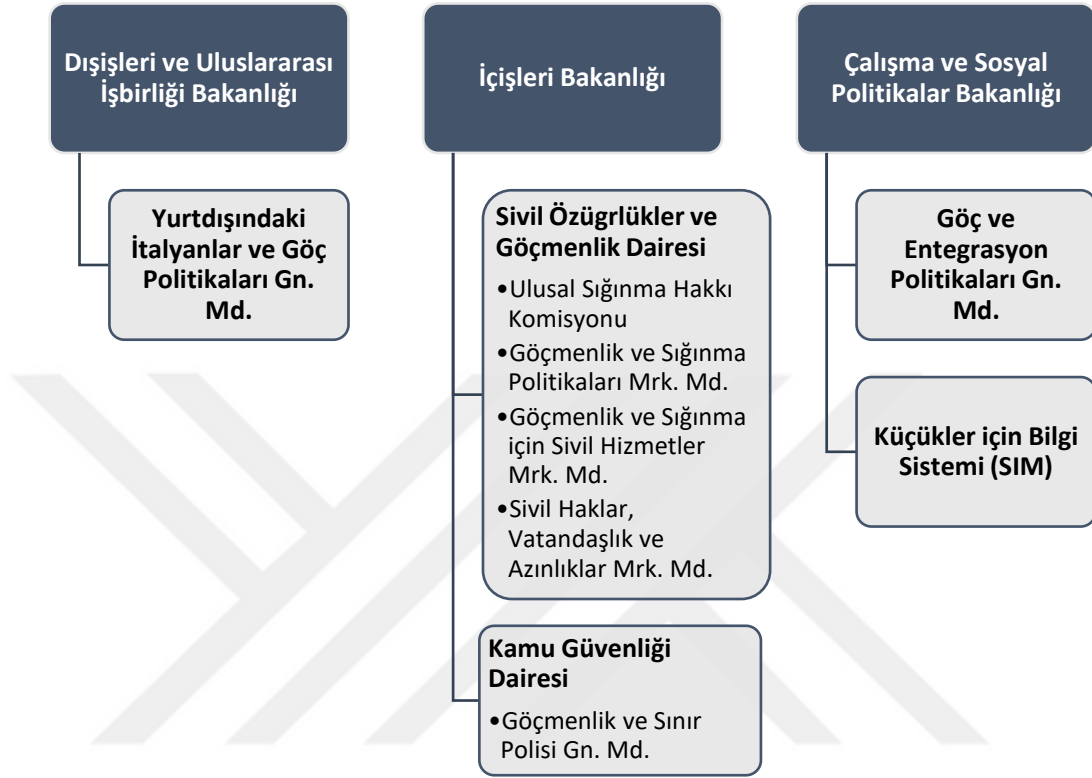
2.2.3. İtalya'nın Göç ve Uluslararası Koruma Sisteminin Kurumsal Yapısı

2.2.3.1. İtalya'nın Göç Sisteminde Başlıca Aktörler ve Kurumlar

İtalya'da göç yönetimi ve uluslararası koruma birçok kurumun iş birliğine, koordinasyonuna ve çok düzeyli yönetişimine dayanmaktadır. Bu kurumlar içinde “Bakanlar Kurulu, genel göç ve entegrasyon politikalarını yönlendiren ve koordine eden birimdir. Göç politikalarının uygulanması ve göç mevzuatının icrası İçişleri Bakanlığının yetki alanına girmektedir. Özellikle, göç politikalarının pratik koordinasyonu ve uygulanması Sivil Özgürlükler ve Göçmenlik Dairesi tarafından üç Merkezi Müdürlük (Göçmenlik ve Sığınma Politikası Merkezi Müdürlüğü, Kamu Hizmetleri Göçmenlik ve Sığınma Merkezi Müdürlüğü, Sivil Haklar, Vatandaşlık ve Azınlıklar için Merkezi Müdürlük) ve Kamu Güvenliği Dairesi tarafından üstlenilmektedir”.³⁹² Ana sorumlu kurum İçişleri Bakanlığı olmakla birlikte Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile koordinasyon içinde çalışmaktadır.

³⁹¹ Urso, “The Politicization of Immigration in Italy. Who Frames the Issue, When and How”, s. 365-381.

³⁹² European Commission, European Migration Network, “Organisation of Migration and Asylum System in Italy”, European Commission, 07.2019, s. 1-2, (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/6341ff89-63b0-4c07-b87a-111edc9f6bae_en, 15.02.2022.

Tablo 12: İtalya'nın Göç ve Uluslararası Korumaya Yönelik Kurumsal Yapısı³⁹³

2.2.3.1.1. İçişleri Bakanlığı'nın Göç ve Uluslararası Korumaya İlişkin Yapısı

İçişleri Bakanlığı'ndaki göçün düzenlenmesi ve idaresi anlamında en önemli mekanizma, içinde göçe dair hem üç önemli Merkezi Müdürlük ve uluslararası koruma başvurusu değerlendiren Ulusal Komisyon ve Bölgesel Komisyon yapısını barındıran Sivil Özgürlükler ve Göçmenlik Dairesi'dir. Diğer önemli birim ise kamu düzeni ve güvenliğini sağlamakla yükümlü Kamu Güvenliği Dairesi'dir.

³⁹³ EMN'nin "Organisation Of Migration And Asylum System In Italy" adlı raporundaki şemanın Türkçeleştirilmiş halidir.

1) Sivil Özgürlükler ve Göçmenlik Dairesi

Sivil Özgürlükler ve Göçmenlik Dairesi sadece göç ve göçmenlik ile ilgilenen bir daire olmamakla birlikte göç, sığınma, vatandaşlık, dini mezhepler, medeni haklar ve sivil özgürlükler odaklı çalışmaktadır.³⁹⁴ Bu ayırım Daire'nin başkan yardımcılığı mekanizmasında bir yardımcının göç ve göçmenlik, diğer yardımcının ise sivil haklar bağlamında yetkilendirilmesinde görülebilmektedir.

Sivil Özgürlükler ve Göçmenlik Dairesi'nin altında Daire başkanı ile doğrudan iş birliği içinde bulunan ofisler olduğu gibi üçü göç ve göçmenlik ile ilgili olmak üzere altı tane Merkezi Müdürlük bulunmaktadır. Bu müdürlükler sırasıyla şöyledir:³⁹⁵

- i. Göçmenlik ve Sığınma Politikaları Merkez Müdürlüğü
- ii. Göçmenlik ve Sığınma İçin Sivil Hizmetler Merkez Müdürlüğü
- iii. Sivil Haklar, Vatandaşlık ve Azınlıklar Merkez Müdürlüğü
- iv. Kült İşler Merkez Müdürlüğü
- v. Diyanet İşleri Merkez Müdürlüğü
- vi. Genel İdare ve Mali Araçsal Kaynakların Yönetimi Merkez Müdürlüğü

Bu merkezi müdürlüklerin ilk üçü göç ve göçmenlikle ilgili konularda çalışmakta ve İçişleri Bakanlığı'nın işleyişine katkıda bulunmaktadır. İlgili müdürlüklerin en önemli ayrımı, Göçmenlik ve Sığınma Politikaları Merkez Müdürlüğü'nün, hükümetin göç politikalarına katkıda bulunması ve yerel-ulusal-uluslararası seviyelerdeki birlikteliği sağlaması iken Göçmenlik ve Sığınma için Sivil Hizmetler Merkez Müdürlüğü göç ve sığınma alanında hizmetleri düzenlemektedir. Sivil Haklar, Vatandaşlık ve Azınlıklar Merkez Müdürlüğü ise vatandaşlık, azınlık hakları ve vatansız kişilerin statüsü ile ilgilenmektedir. Bununla birlikte ilgili müdürlüklerin özelliklerinden bahsetmeden önce Sivil Özgürlükler ve Göçmenlik Dairesi'nin mültecilik statüsü taleplerinin değerlendiren komisyon yapılanmasının başı olan Ulusal Sığınma Hakkı Komisyonu (kısaca Ulusal Komisyon) barındırmasına değinmek gerekmektedir.

³⁹⁴ "Dipartimento Liberta Civili e l'Immigrazione", 04.2021, (Çevrimiçi)
<https://www.interno.gov.it/it/ministero/dipartimenti/dipartimento-liberta-civili-e-immigrazione>,
21.04.2021.

³⁹⁵ a.y.

Ulusal Komisyon, uluslararası koruma başvurularının değerlendirilmesi sürecine ilişkin Bakanlık içindeki en önemli birimdir. Uluslararası koruma başvurusunu değerlendirmek ve karar vermekle yükümlü olan Bölgesel Komisyonlar'ın üzerinde yer almaktadır. Ulusal Komisyon, "uluslararası koruma statüsünün iptali ve sona ermesiyle ilgili karar alma yetkilerine sahiptir. Ayrıca bölge komisyonlarına rehberlik yapmak ve onları koordine etmek, aynı komisyonların üyelerini eğitmek ve güncel tutmak, istatistiksel verileri toplamak, sığınmacıların menşe ülkeleri hakkında bilgi oluşturmak ve güncellemek gibi görevleri bulunmaktadır."³⁹⁶ Bölge Komisyonları ise uluslararası sığınma başvurularını merkezi olmayan bir şekilde incelemektedirler. Bu Bölge Komisyonları karar verirken Ulusal Komisyon'dan izin ya da onay almalarının gerekmediği anlamına gelmektedir.

Daha önce uluslararası koruma başvurusunu değerlendirmekle sorumlu olan ve "Ortak Uygunluk Komisyonu" adıyla anılan Ulusal Komisyon, Martelli Yasası ile güncel ismini almıştır. Martelli Yasası, 60 gün içinde başvuruların incelenmesini ve bunun için iç organların yeniden düzenlenmesi şartı getirmiştir. Bölgesel Komisyonların kurulması ve uluslararası koruma başvurularını değerlendirme yetkisinin Bölge Komisyonları'na devri Bossi-Fini Yasası ile gerçekleşmiştir.³⁹⁷ şu anda güncel 20 Bölgesel komisyon bulunmaktadır.

a) Göçmenlik ve Sığınma Politikaları Merkez Müdürlüğü

Hkmete g politikaları ile ilgili destek vermeyi, ulusal ve yerel bağını kurmak ve yönetmekle birlikte Avrupa Birliği düzeyinde çeşitli ağların ve kurumların içinde yer alarak hükümeti ve Bakanlık'ı temsil eden Göçmenlik ve Sığınma Politikaları Merkez Müdürlüğü, entegrasyondan da sorumludur.

Merkez Müdürlük, göçmenlik ve sığınmaya yönelik olarak politikaların yönünü belirlenmesine yardımcı olup hükümetin g politikalarının küresel bir perspektifle tanımlanmasına katkıda bulunurken, İçişleri Bakanlığı'nın hem geleneksel kamu

³⁹⁶ "Commissione Nazionale per il Diritto Asilo", **Ministero dell'Interno**, 04.2021, (evrimii) <https://www.interno.gov.it/it/ministero/dipartimenti/dipartimento-liberta-civili-e-limmigrazione/commissione-nazionale-diritto-asilo#:~:text=La%20Commissione%20nazionale%20per%20il,commissioni%2C%20di%20raccolta%20di%20dati,21.04.2021.>

³⁹⁷ a.y.

düzenini sürdürme hem de güvenlik amaçlarını yerine getirmeyi hedeflemektedir.³⁹⁸ Ayrıca İtalya'da yasal olarak bulunan göçmenlerin kabulü ve entegrasyonu da Merkez Müdürlük 'ün yetkisi altındadır.

Göç politikalarını analiz etme ve planlama yetkilerine sahip olan, mevzuatların uygulanmasında yürütülen faaliyetlere katılan ve özellikle yabancıların entegrasyonu ile ilgili politikaların uygulanmasını sağlayan Müdürlük, AB nezdinde de Avrupa Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Entegrasyonu için Avrupa Fonu'nun yönetimi aracılığı ile de bu entegrasyona katkı sağlamaktadır.³⁹⁹ Merkez Müdürlük ayrıca İtalya'nın Avrupa Komisyonu Adalet ve İçişleri Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulmuş Avrupa Göç Ağı ve Göçmenlerin Entegrasyonuna İlişkin Ulusal Temas Noktaları Ağı olmak üzere iki ağı da katılım sağlamaktadır.

b) Göçmenlik ve Sığınma için Sivil Hizmetler Merkez Müdürlüğü

Göç ve sığınma olmak üzere iki ana çizgide görevini ifa eden Göçmenlik ve Sığınma için Sivil Hizmetler Merkez Müdürlüğü hem kurumsal yapılanmada göç ve ilticanın ayrı ele alındığının bir göstergesi hem de bu alanlarda verilen hizmetlerin idaresi ile yükümlü birimdir. Merkez Müdürlük'ün bir diğer önemli işlevi ise hangi Avrupa Birliği üye devletinin sığınma hakkını incelemekle yükümlü olduğunu belirleyen Dublin Birimi'ni⁴⁰⁰ de barındırmasıdır.

Müdürlüğün göçmenlik ile görevleri, düzensiz göçmenlerin kabulü ve yardımı ile ilgilenmek, bölgeye dağılmalarını engellemek ve yetkili valilikler aracılığı ile kabul merkezlerinde barındırmaktadır. Ayrıca düzensiz göçmenlerin hukuki konumlarının doğrulanması veya kontrol edilmesi sürecini yürütmektedir.⁴⁰¹ Bu süreç sonunda düzensiz göçmenler sınır dışı edilebilmekte veya uluslararası koruma prosedürüne dahil edilmektedir.

³⁹⁸ "Direzione Centrale Politiche dell'Immigrazione dell'Asilo", **Ministero dell'Interno**, 04.2021, (Çevrimiçi) <https://www.interno.gov.it/it/ministero/dipartimenti/dipartimento-liberta-civili-e-limmigrazione/direzione-centrale-politiche-dellimmigrazione-e-dellasilo>, 21.04.2021.

³⁹⁹ **a.y.**

⁴⁰⁰ "Unito Dublino", **Ministero dell'Interno**, 04.2021, (Çevrimiçi) <http://www.libertaciviliimmigrazione.dlci.interno.gov.it/it/unita-dublino>, 21.04.2021.

⁴⁰¹ "Direzione Centrale dei Servizi Civili l'Immagrazione e l'Asilo", **Ministero dell'Interno**, 04.2021, (Çevrimiçi) <https://www.interno.gov.it/it/ministero/dipartimenti/dipartimento-liberta-civili-e-limmigrazione/direzione-centrale-dei-servizi-civili-limmigrazione-e-lasilo>, 21.04.2021.

Uluslararası koruma prosedürüne erişenlerin Sığınmacılar için Toplu Kabul Merkezleri'nde (CARA)'ya yerleştirilmeleri ve bakım ve yardım için temel hizmetlerin yansısı, temel sağlık hizmetleri, sosyalleşme müdahaleleri, ibadet özgürlüğü ve haberleşme özgürlüklerinin sağlanması da yine Merkez Müdürlüğünce izlenmekte ve sağlanmaktadır. Müdürlük ayrıca uluslararası ve ulusal kuruluşlarla da anlaşma yapma yetkisine sahiptir.⁴⁰²

Sığınma alanında ise uluslararası koruma sağlanmış tüm bireylere yardım ve kabulleri ile ilgili tüm faaliyetlerden sorumludur. Uluslararası koruma almış kişilerin Sığınmacılar ve Mülteciler için Koruma Sistemi'ne (SPRAR) alınması da sorumlulukları arasındadır. Bu sürecin detayları sığınma prosedürleri kısmında detaylıca verilmiştir.

Göçmenlik ve Sığınma için Sivil Hizmetler Merkez Müdürlüğü'nün en önemli birimi ise Dublin Birimi'dir. Birimi'nin iki esas görevi vardır. "Birincisi uluslararası koruma başvurusu yapan kişiye başvurusunun bir AB üye devleti tarafından inceleneceğinin garanti edilmesidir. İkincisi ise bir sığınmacının birden fazla AB üye devletinde başvuru yapmasının engellenmesi ve incelemeden tek bir devletin sorumlu olmasını sağlamaktır. Ayrıca Dublin Birimi, yukarıda açıklanan hedeflere ulaşmak için, sığınmacılar hakkında bilgi alışverişi yapma, uluslararası koruma başvurusunu değerlendirme, doğrulama ve ilgili transferleri düzenleme görevine sahiptir."⁴⁰³

c) Sivil Haklar, Vatandaşlık ve Azınlıklar Merkez Müdürlüğü

İtalyan vatandaşlığının kazanılması, vatandaşlığın geri kazanılması ve vatansız kişilerin statülerinin onaylanması gibi süreçleri yürüten Merkez Müdürlüğüdür. Sivil Haklar, Vatandaşlık ve Azınlıklar Merkez Müdürlüğünün temel amacı, özellikle vatandaşlık ile ilgili olarak anayasal olarak korunan özgürlük ve hakların savunulması olmakla birlikte diğer amaçları "İtalyan vatandaşlığının verilmesi, vatansız kişilerin statüsünün tasdik edilmesi, terör ve organize suç mağdurlarına olağanüstü yardımda bulunmak, eğitim dışında kalmanın ve uyuşturucu bağımlılığının önlenmesidir."⁴⁰⁴

⁴⁰² a.y.

⁴⁰³ "Unito Dublino".

⁴⁰⁴ "Direzione Centrale i Diritti Civili Cittadinanza e Minoranze", **Ministero dell'Interno**, 04.2021, (Çevrimiçi) <https://www.interno.gov.it/it/ministero/dipartimenti/dipartimento-liberta-civili-e-limmigrazione/direzione-centrale-i-diritti-civili-cittadinanza-e-minoranze>, 21.04.2021.

2) Kamu Güvenliği Dairesi

“Kamu düzeni ve güvenliğinin yönetimi, Polis Kuvvetlerinin teknik-operasyonel koordinasyonu, Devlet Polisinin idaresi, teknik desteğin yönlendirilmesi ile ilgili tüm faaliyetlerden sorumlu olan Kamu Güvenliği Dairesi”,⁴⁰⁵ Göçmenlik ve Sınır Polisi Merkez Müdürlüğü’nü de içinde barındırmaktadır. İlgili Merkez Müdürlük, daha önce Karayolu, Demiryolu, Posta, Sınır ve Göçmenlik Polisi Merkez Müdürlüğü olarak anılan birimden ayrılarak oluşturulmuştur. Bu İtalyan devletinin göç ile ilgili konularda uzmanlaşmaya gittiğinin kurumsal karşılığıdır.

Yenilikçi, düzensiz göç ile daha etkili eylem planlarının geliştirilmesinin teşvik edilmesi ve İtalyan topraklarında yabancı uyruklular ile ilgili sorunları yönetmeyi hedeflen Göçmenlik ve Sınır Polisi Merkez Müdürlüğü, aşağıda amaçları benimsemektedir:⁴⁰⁶

- “Göç dinamikleriyle bağlantılı özel müdahale stratejilerini detaylandıran bir yapı oluşturmak
- Kontrol eylemini daha hızlı ve etkili bir şekilde desteklemek
- Kamu güvenliği idaresi personelinin bu konudaki profesyonelliğini ve uzmanlığını geliştirmek.”

Uzmanlaşma adımının bir başka göstergesi de uzman ve idari personellere yönelik uzmanlıkların geliştirilmesi hedefidir. “Bir diğer önemli yenilik, denizde kolluk kuvvetlerinin koordinasyonunun merkezi yönetimine verilen münhasır görevdir. Özellikle, deniz yoluyla göçün gözetlenmesi, önlenmesi ve donanma, kolluk kuvvetleri ve deniz kuvvetleri aracılığıyla yapılan operasyonel müdahalelerin bağlantısına ilişkin bilgileri elde etmek ve analiz etmek Merkezi Müdürlük yetkisi altındadır.”⁴⁰⁷ İtalyan göç politikalarının düzensiz göçü kontrol altına alma isteğinin sınır dışına taşması, özellikle deniz kuvvetlerine ve donanmaya verilen münhasır görevde görülebilmektedir ve bu durum göç politikalarının kurumsal bir yansımasıdır.

Göçmenlerin İtalya’ya gelişlerini kontrol etmek amacıyla kurulan Göçmenlik ve Sınır Polisi Hizmeti, kara, hava ve deniz ofisleri ile hem merkezi hem yerel olarak hizmet vermektedir. Göçmenlik ve Sınır Polisi ayrıca pasaport kontrolü, oturma izinlerinin

⁴⁰⁵ “Dipartimento Pubblica Sicurezza”, **Ministero dell’Interno**, 04.2021, (Çevrimiçi) <https://www.interno.gov.it/it/ministero/dipartimenti/dipartimento-pubblica-sicurezza>, 21.04.2021.

⁴⁰⁶ a.y.

⁴⁰⁷ a.y.

verilmesi, yasadışı göçün önlenmesinden de sorumludur. Her eyaletin başkentinde bulunan *Questura*'lar (bir nevi polis merkezleri) da eyalet bazında göçmenlere dair yasal işlemlerin yürütülmesini sağlamaktadır.⁴⁰⁸ Uluslararası koruma başvuruları ve ikamet izinleri gibi sığınma ve göçmenlik ile ilgili işlemler *Questura*'lar da yapılmaktadır.

2.2.3.1.2. Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Göç ve Uluslararası Korumaya İlişkin Yapısı

İşgücü piyasasının düzenlenmesi, istihdamın artırılması ve korunması ile sosyal güvenliğe dair politikaların uygulanmasından sorumlu olan Bakanlık, temel olarak istihdam ilişkilerini düzenlemekte, iş mevzuatlarının uygulanmasını sağlamakta ve denetlemekte, yoksullukla ve çocuk işçiliği ile mücadele etmektedir. Bakanlık göç ile ilgili entegrasyon politikaların yönetilmesi; yabancı uyruklu çocukların korunmasına ilişkin faaliyetlerin koordinasyonu, İtalya'da ve yurtdışında insani müdahalelerin teşviki ve koordinasyonu ile de sorumludur.⁴⁰⁹

Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın altındaki göç yönetişimine dair önemli birimlerden bir tanesi Göçmenlik ve Entegrasyon Politikaları Genel Müdürlüğü'dür. Genel olarak yabancı işçilerin giriş kotalarını belirleyen ve göçmenlik verilerinin işlenmesine ilişki koordine eden Genel Müdürlük, yabancı işçilerin yeniden entegrasyonu ile de ilgilenmektedir. AB vatandaşı olsun veya olmasın yabancı işgücünün ülkeye girişini izlemektedir. Ayrıca, göç politikaları için mali kaynakları yönetmekte ve göçmenler lehine faaliyet gösteren derneklerin de sicilini tutmaktadır.⁴¹⁰ Genel Müdürlük'ün önemli görevlerinden diğeri ise yabancı küçüklerin koruma politikalarıyla ilgili faaliyetleri koordine eder, İtalyan Devleti topraklarında

⁴⁰⁸ "Questura - Polizia di Stato", 04.2021, (Çevrimiçi)

https://en.wikipedia.org/wiki/Polizia_di_Stato#Questura, 21.04.2021.

⁴⁰⁹ "Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali", 04.2021, (Çevrimiçi)

<https://www.lavoro.gov.it/ministro-e-ministero/II-ministero/Pagine/default.aspx>, 21.04.2021.

⁴¹⁰ "Direzione Centrale Immigrazione e delle Politiche di Integrazione", **Ministero dell'Interno**, 04.2021, (Çevrimiçi) <https://www.lavoro.gov.it/ministro-e-ministero/II-ministero/Organizzazione/Pagine/DG-immigrazione-e-delle-politiche-di-integrazione.aspx>, 21.04.2021.

bulunan refakatsiz yabancı çocukların ve geçici olarak kabul edilen yabancı çocukların kalış şekillerini denetlemektedir.⁴¹¹

Göçmenlik ve Entegrasyon Politikaları Genel Müdürlüğü ayrıca ulusal topraklarda refakatsiz küçüklerin varlığının izlenmesi ve sayımı görevlerini üstlenmiştir.⁴¹² Bu izleme görevinin gerçekleştirilmesi için “Küçükler Bilgi Sistemini” (SIM) geliştirmiştir. Bu anlamda Genel Müdürlük refakatsiz yabancı çocuklar hakkındaki verileri oluşturulan veri tabanına kaydetmektedir. Bu noktada yabancı reşit olmayanlara ilişkin bilgilerin gizliliğini garanti etmekte ve kişisel verileri kişisel verilerin korunmasına ilişkin Kanuna uygun olarak işlemektedir. Göçmenlik ve Entegrasyon Politikaları Genel Müdürlüğü, Refakatsiz Yabancı Çocukların verilerine ilişkin İstatistik Raporlarını bu sayfada aylık olarak hazırlayıp yayınlamaktadır.⁴¹³

2.2.3.1.3. Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı’nın Göç ve Uluslararası Korumaya İlişkin Yapısı

Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı vize ve göçmenlik gibi temel meselelerde İçişleri Bakanlığı ile koordineli çalışma şeklinde göç ve sığınma yapısı içinde yer almaktadır. İtalya'ya gelen yabancı yolculara ve işçilere vize verilmesi, üçüncü ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla ilişkilerin sürdürülmesi, uluslararası iş birliği şemalarının tasarlanması ve gerçekleştirilmesi, uluslararası evlat edinmelerle ilgili prosedürlerin denetlenmesi konusunda yetkili olan Dışişleri ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı’dır.⁴¹⁴ Bakanlık yapısı içinde 5 tane ofis ve vize birimi bulunmaktadır. Bu ofisler sırasıyla aşağıdaki görevleri ifade etmektedir:⁴¹⁵

- Ofis I - Yurtdışındaki İtalyan toplulukları için politikalar ve müdahaleler

⁴¹¹ a.y.

⁴¹² “SIM - Sistema Informativo Minori per Minori Stranieri Non Accompagnati”, 2021, (Çevrimiçi) <https://www.lavoro.gov.it/temi-e-priorita/immigrazione/focus-on/minori-stranieri/Pagine/SIM-Sistema-Informativo-Minori.aspx>, 16.04.2021.

⁴¹³ “Segnalazione MNA”, [lavoro.gov.it](https://www.lavoro.gov.it/temi-e-priorita/immigrazione/focus-on/minori-stranieri/Documents/Segnalazione%20MNA.pdf), 04.2021, (Çevrimiçi) <https://www.lavoro.gov.it/temi-e-priorita/immigrazione/focus-on/minori-stranieri/Documents/Segnalazione%20MNA.pdf>, 23.04.2021.

⁴¹⁴ European Commission, European Migration Network, “Organisation of Migration and Asylum System in Italy”.

⁴¹⁵ “Direzione Centrale Italiani Estero”, 2021, (Çevrimiçi) <https://www.esteri.it/mae/it/ministero/struttura/digitalianiestero/>, 16.04.2021.

- Ofis II - Medeni durum, sicil dairesi ve yurtdışında oy verme, seyahat belgeleri
- Ofis III - Vatandaşlık, noterlik belgeleri, navigasyon
- Ofis IV - Yurtdışındaki İtalyanların korunması, uluslararası çocuk kaçırma, uluslararası adli işbirliği
- Ofis V - Göç politikaları, uluslararası koruma, uluslararası evlat edinmeler
- Vize Birimi

Bakanlık içinde göç ve sığınmaya dair öne çıkan ofis beşinci ofis ve vize birimidir. Ayrıca Yurtdışındaki İtalyanlar ve Göç Politikaları Genel Müdürlüğü de konu hakkında asıl sorumlu müdürlüktür.

Ayrıca yukarıda da bahsedildiği üzere özellikle 1990'lardan sonra göç tartışmalarının İtalyan politikasının merkezine oturması ile yapılanmada göç ve sığınmanın ayrı ele alındığı görülmekle birlikte politik tartışmalarda bu ayrım silikleşmektedir. Bu elbette sivil ve siyasi aktörlerin göç meselesini nasıl çerçevelediği ve gündemlerine hangi bağlamda ele aldıkları ile de yakından ilişkilidir. Bir yandan kurumsal anlamda uzmanlaşma ve yeni yapılanmayı kurarken diğer yandan uygulama anlamında daha kısıtlı ve baskıcı politikaları da getirmiştir.

2.2.4. İtalya'daki Uluslararası Koruma Prosedürleri ve Uygulama

Avrupa'nın güneyinde yer alan ve ülkeye özellikle deniz yolundan girişlerin fazla olduğu İtalya uluslararası koruma sürecinde her ne kadar AB direktiflerine bağlı olsa da merkezi otoritenin etkisini artırdığı ve bunu AB aktörleri ve uluslararası paydaşlarla paylaşmayı olabildiğince tercih etmeyen bir ülke konumundadır. Özellikle 2017 sonrasında sınırların korunmasının, AB sınırı olmasından ziyade ulusal egemenlikle daha çok bağdaştırılması, mülakatların İçişleri Bakanlığınca atanan kişilerce yapılması gibi yasal değişiklikler mevcuttur ve bunun uluslararası koruma sürecine yansımaları bulunmaktadır.

Süreç içinde uluslararası korumaya dair bazı uygulamalar değiştirilmiştir. Bu bilgiler ışığında detaya girmeden önce İtalya'daki uluslararası koruma sürecine kısaca bakıldığında, koruma başvuruları ülke içinde *Questura*'lardaki (polis merkezlerindeki)

Göç Ofisi'ne ya da sınırda sınır polisine şahsen yapılmaktadır. Türkiye'den farklı olarak sınırda başvurunun alınması ve sürecin işletilmesi mümkündür. Başvurular ayrıca Dublin Tüzüğü'ne göre de incelenmektedir. Başvuru için konulmuş yasal bir süre olmamakla birlikte olabildiğince hızlı başvuru yapılması beklenmektedir.⁴¹⁶ Genel kaide olarak İtalya topraklarına giriş yapanların karantina vb. önlemler yoksa 8 gün için kendilerini ilgili otoriteye bildirmeleri gerekmektedir. Örneğin, bir öğrencinin eğitim için geldiğinde kısa dönem oturum izni başvurusu için gerekli makamlara 8 gün içinde başvuru yapması beklenmektedir. Aynı şekilde uluslararası koruma başvurusu için de sınır olmamakla birlikte olabildiğince bu süreye uyulması beklenmektedir.

Uluslararası korumaya dair yapılan başvurular İtalya'da 20 tane bulunan Bölge Komisyonlarında ya da 21 tane olan Alt Komisyonlarda değerlendirilmektedir. Mülakat yapmaya yetkili tek makam da komisyonlardır. İtalya'da en üst Komisyon, Ulusal Sığınma Hakkı Komisyonu'dur (Ulusal Komisyon). Uluslararası Korumanın Tanınması için Bölge Komisyonları'nın (kısaca Bölge Komisyonları) kararı gerekmektedir. Ulusal Komisyon'un buradaki rolü, Bölge Komisyonlarını yönlendirmek ve koordine etmek ve istatistiksel bilgi toplamaktır.⁴¹⁷ Yasalar Bölge Komisyonlarının başvurunun alınmasını müteakip 30 gün içinde mülakatın gerçekleştirilmesini söylemektedir. Ancak uluslararası koruma başvurusunun daha etkili değerlendirilmesini gerektirecek bilgiler edinilmesi gerekiyorsa ya da gerekli süre içinde karar almayı mümkün kılmayan durum söz konusu ise süre 6 aya kadar uzatılabilmektedir. Yapılan değerlendirme sonucu uluslararası koruma başvurusu kabul edilebilir ve mülteci ya da ikincil koruma verilebilir ya da reddedilebilir. Ret kararına yönelik itirazlar Hukuk Mahkemelerine 30 gün içinde yapılmaktadır. İdari gözetim altındaki bulunanların itiraz süresi ise 15 gündür.⁴¹⁸

İtalya'da görece yeni olan süreçse Sınır Prosedürüdür. 2018'de gerçekleşen yasal değişiklik ile uygulanmaya başlanmış 2020 reformunda da teyit edilmiştir. Sınır prosedürü ile "sınır kontrolünden kaçarken (aşmaya çalışırken) veya kaçmaya teşebbüs ederken yakalanan ve yakalandıktan sonra sınırda veya geçiş bölgelerinde sığınma başvurusunda bulunanları" kapsamaktadır. Sınır prosedürü söz konusu

⁴¹⁶ Ministero dell'Interno, "Practical Guide for Asylum Seekers in Italy", Ministero dell'Interno, 2021, s. 7.

⁴¹⁷ "Commissione Nazionale per il Diritto Asilo".

⁴¹⁸ AIDA, ECRE, ASGI, "Country Report: Italy", Country Report, AIDA & ECRE & ASGI, Asylum Information Database & European Council on Refugees and Exiles, 2020, s. 20-25.

olduğunda tüm süreç sınırda ya da transit bölgede gerçekleştirilebilmektedir. Bu prosedürün ilk uygulanması 2019 yılında kara sınırından İtalya topraklarına Friuli Venezia Giulia bölgesinden giriş yapanlarda görülmektedir. Ayrıca 2020 yılından itibaren sahil kıyılarında teknelerden inerek ülkeye giriş yapmaya çalışanlara ya da sahil sınırından kaçanlara da uygulanmıştır.⁴¹⁹

Refakatsiz çocuklara yönelik prosedür ve uygulamada ise radikal değişiklikler yaşanmıştır. 2017 yılında refakatsiz çocukların korunmasını artıran ve sığınmaya erişimini hızlandıran önemli bir yasa değişikliği gerçekleşmiştir. 6/5/2017 tarihinde kabul edilen Zampa yasası, refakatsiz çocukların uluslararası koruma prosedürüne hızlı erişimlerinden kabul merkezlerindeki şartlarına, yaş değerlendirme kriterlerinden mülakat süreçlerine, bilgilendirilmelerinden Kabul ve Entegrasyon Sistemi'ne (SAI) erişimlerine, gönüllü vasilik sisteminden yetişkinliğe geçişe kadar birçok değişiklik getirmiştir. Bu yasanın detayları ve çocukların deneyimlerine olan etkisi üçüncü bölümde ele alınmış bu bölümde genel süreçten bahsedilmiştir. Böylelikle refakatsiz çocuklara yönelik özel yasa ve uygulamaların nerede konumlandığını, nelerin farklı olduğunu ve çocukların deneyimlerini nasıl etkilediğini ve etkilendiğini anlamak için zemin oluşturmaktadır.

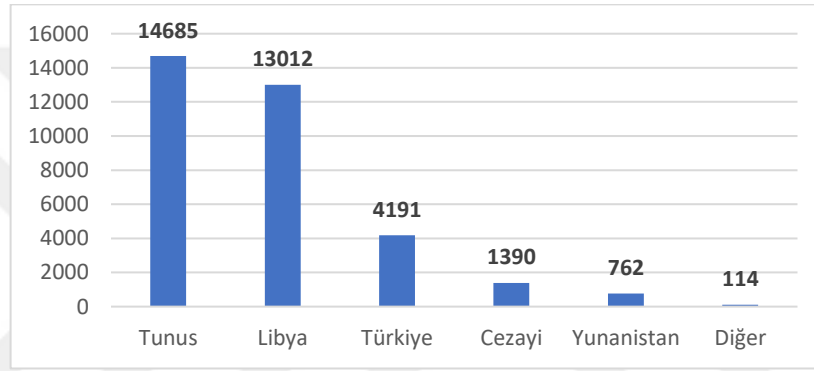
2.2.4.1. Uluslararası Koruma Prosedürlerine Erişim ve Kayıt İşlemleri

İtalyan topraklarına erişim büyük ölçüde deniz yolundan olsa da kuzey kara sınırından özellikle de Slovenya üzerinden ülkeye girişler bulunmaktadır. Dolayısıyla İtalya'ya girişlerin deniz ve kara yolunda yoğunlaştığı ifade edilebilir. Hava yoluyla erişim ise uluslararası koruma başvurusu bağlamında çok tercih edilen bir yöntem değildir. Ülkeye giriş gerçekleştikten sonra uluslararası koruma başvurusu yapan kişinin *Questura*'ya gitmesi ve başvuruyu gerçekleştirmesi gerekmektedir. Kara ya da deniz fark etmeksizin sınırda yakalanan koruma başvurusu yapmak isteyen kişi için ise sınır prosedürü uygulanabilir. Deniz yoluyla gelişler sık tercih edilen bir yöntem olmakla birlikte İtalya'da kıyılara erişimi kısıtlayacak yeni yasa ve uygulama girişimleri olmuştur. Denizden gelişlerin özellikle 2017'de çok fazla olması yeni kararların alınmasına tekili olmuştur. İtalya'ya deniz yoluyla gelenlerin sayısı 2020'de 34.154 idi.

⁴¹⁹ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 24-25.

Bu sayı 2019 (11.471) ve 2018'den (23.370) yüksek olsa da 2017'e göre (119.369) oldukça düşük kalmıştır. Yaz aylarında deniz yoluyla varışların arttığı görülmektedir.⁴²⁰ COVID nedeniyle sınırların kapatılması ve seyahatlerin kısıtlanması 2020'de sayının düşüşündeki etkenlerden biridir.

Verilerde dikkatleri çeken konulardan biri deniz yoluyla gelenlerin biniş ülkesinde üçüncü sırada Türkiye'nin olmasıdır. Tunus'un birinci sırada ve Libya ikinci sırada olması şaşırtıcı değildir. Ancak Türkiye'den daha uzun deniz rotasını tercih edenler %12'lik kesimi oluşturmaktadır. Toplamda deniz yoluyla gelenlerin çoğu erkektir.⁴²¹

Tablo 13: Deniz Yoluyla İtalya'ya Gelenlerin Sayısı - 2020

Deniz yoluyla gelişlerin önüne geçebilmek amacıyla İtalyan hükümeti 2020 yılında yeni bir Kanun Hükmünde Kararname çıkararak İçişleri Bakanı'na denizde kurtarma faaliyetlerinde bulunan gemilerin transit geçişlerinin engelleme ya da doğrudan gemileri durdurma hakkı tanımıştır. Mayıs-Haziran aylarında Alan Kurdi ve Alta Mari, Temmuz ayında Sea Watch3 ve Ocean Viking, Temmuz ayında Sea Watch4 olaylarında bu karar uygulanmış,⁴²² kaptanların ve diğer personelin tutuklandığı ve para cezasına çarptırılmıştır.

Süreçte önce Sicilya İdare Mahkemesi'ne kuralı "Arama ve Kurtarma" eyleminde bulunan gemiler için var olan yasa hükümlerinin uygulanmaması gerektiği yönünde başvuru yapılmıştır. İdare mahkemesi aldığı karar ile arama ve kurtarma faaliyeti gerçekleştiren gemilere yasanın tanıdığı denetimlerin yapılmasının mümkün

⁴²⁰ UNHCR, "Italy Sea Arrivals Dashboard - December 2020", [data.unhcr.org](https://data.unhcr.org/en/documents/details/84531), 2020, (Çevrimiçi) <https://data.unhcr.org/en/documents/details/84531>, 15.07.2022; AIDA, ECRE, ASGI, "Country Report: Italy", s. 26.

⁴²¹ UNHCR, "Italy Sea Arrivals Dashboard - December 2020".

⁴²² AIDA, ECRE, ASGI, "Country Report: Italy", s. 29.

olmadığına hüküm getirmiştir.⁴²³ Dahası “9 Aralık 2020’de Agrigento Mahkemesi, 3 Ekim 2013’te Lampedusa sularında meydana gelen ve 368 göçmenin hayatını kaybettiği olayda Aristeus gemisinin mürettebatını gecikme ve kurtarma başarısızlığından dolayı mahkum etmiştir.”⁴²⁴ Siyasi kaygan bir zeminde farklı ulusal aktörler tarafından kendi çıkarları gereği gündemde tutularak güvenlikleştirilen ve hükümetin merkezileşen uygulama ve refleksleri ile daraltılan göç ve sığınma alanındaki bahsi geçen tavırlara karşı mahkemelerin aldıkları kararlar ve sivil toplumun çabası hak temelli tutum bağlamında verdikleri mücadeleye örnektir.

Ülkeye erişim yollarından bir diğeri de kara yolundan erişimdir. Bu noktada özellikle Slovenya sınırından girişler bulunmaktadır. Slovenya sınırından girişlerin ve geri püskürtmelerin fazlalığı nedeniyle İtalyan hükümeti bir takım yeni uygulamalara geçmiştir. İçişleri Bakanlığı sınırda düzensiz göçmenlerin geçişlerini engellemek amacıyla görev yapacak 40 ajan gönderme kararı almıştı. 2020’de 4121 düzensiz göçmen sınır geçişlerinde takip edilmişti.⁴²⁵ Benzer durumlar Fransa, Avusturya ve İsviçre sınırları için de geçerlidir. Zorla geri püskürtmeler yaşanmakta ve bu süreçte zaman zaman şiddet de eşlik etmektedir. Dahası İtalya-Fransa sınırındaki Ventimiglia’da ikili polis iş birliği anlaşması hükümlerine dayanan devriye görevleri başlatılmıştır.⁴²⁶ İtalyan topraklarına erişimde yaşanan sorunlar ve uygulamaya sokulan yeni stratejiler pandeminin de etkisi ile geçişleri 2015-2017 dönemine kıyasla azaltmış ancak bölüm başında ifade edildiği gibi 2021 verileri önceki iki yıla göre artış olduğunu göstermektedir. Bu bilgiler ışığında uluslararası koruma başvuruları devam etmektedir. Bahsedildiği üzere uluslararası koruma başvurusu *Questura*’ya ya da sınırda ise sınır polisine yapılmaktadır. İlk kayıt aşaması sınırda da *Questura*’da da aynıdır ve kimliğin belirlenmesi için yapılan parmak izi ve fotoğraflamayı içeren süreçtir. Bu işleme ‘*fotosegnalamento*’ denmektedir. Bu kayıt işleminin başvuranın isteğini açıkladıktan sonra 3 iş günü içinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ancak sınırda başvuru yapıyorsa süre 6 iş günüdür. Sığınma başvurularının çokluğu nedeniyle 10 iş gününe kadar uzatılması mümkündür.⁴²⁷

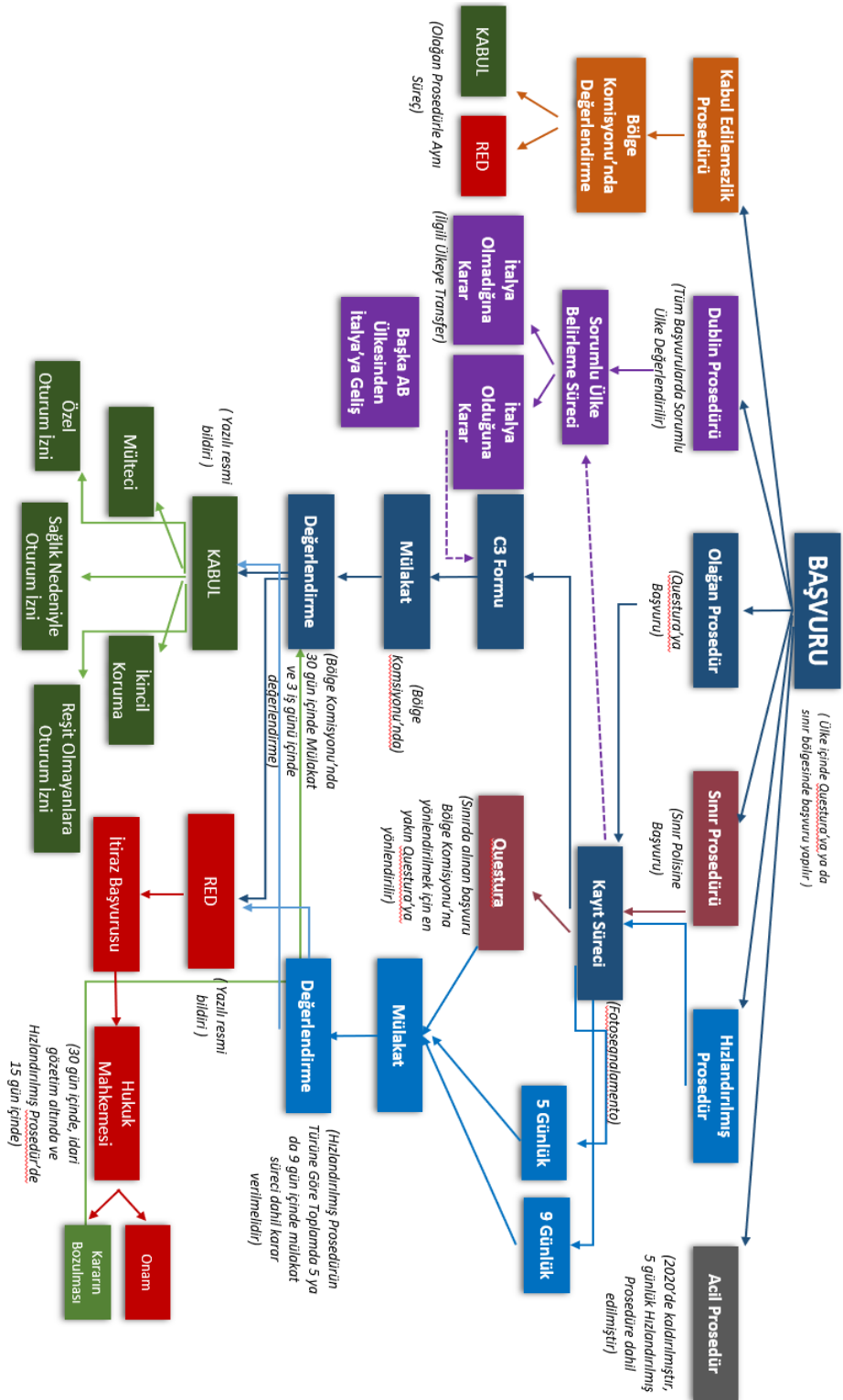
⁴²³ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 28-30.

⁴²⁴ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 30.

⁴²⁵ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 34.

⁴²⁶ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 35.

⁴²⁷ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 40.

Şekil 6: İtalya'daki Uluslararası Koruma Süreci⁴²⁸

⁴²⁸ Bu şema yazar tarafından yapılmıştır.

Başvurunun yapılması ve *fotosegnalamento* işleminin ardından *Questura*'da gerçekleştirilen başvuruların kaydı C3 formu denilen başvuru sahibinin kişisel geçmişi, İtalya'ya gidiş yolculuğu ve menşe ülkeden kaçma nedenleri ile ilgili temel bilgileri öğrenmeye yarayan form ile yapılmaktadır. Doldurulan form Bölge Komisyonu'na gönderilmektedir. C3 formunun doldurulması başvurusu tamamlanmış olmaktadır. Ancak sığınmacı sayısının fazla olması sebebiyle uygulamada *fotosegnalamento* ve C3 formunun doldurulması arasına aylar olan süreler girebilmektedir.⁴²⁹

Yapılan kimlik belirleme ve kayıt işlemleri ardından değerlendirme prosedürleri başlamaktadır. Şemadan da görüleceği üzere 6 adet prosedür bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla; i) Olağan Prosedür, ii) Dubin Prosedürü, iii) Kabul Edilemezlik Prosedürü, iv) Sınır Prosedürü, v) Hızlandırılmış Prosedür ve vi) Acil Prosedürdür.

2.2.4.2. Başlıca Prosedürler

2.2.4.2.1. Olağan Prosedür

Olağan prosedürde *Questura*'ya veya sınır polisine başvuru yapıldıktan ve kayıt işlemleri bitirildikten sonra Bölge Komisyonu'na gönderilmektedir. Komisyon başvuru almasından 30 gün içinde başvurulanla görüşmeli ve 3 iş günü içinde de karar vermelidir. Komisyon'un belirtilen süre içinde karar verememesi durumunda ya da yeni bilgiler edinmesi gerektiğinde bu süreyi başvuru tarihinden geçerli olmak üzere 6 ay uzatabilmektedir.⁴³⁰ Bunun yanı sıra "aşağıdaki durumlarda 9 ayı geçmeyen bir süre için zaman sınırını uzatabilir."⁴³¹

- a. "Karmaşık olgusal ve / veya hukuki sorunlar söz konusu olduğunda;
- b. Çok sayıda sığınma başvurusu aynı anda yapıldığında; veya
- c. Gecikme, açıkça başvuru sahibinin iş birliği yükümlülüklerine uymamasına bağlandığında."

Uygulamada bölgeden bölgeye değişen sürelerde yasada belirtilen zamansal sınırlar aşılmakta ve birkaç ay gecikmeler yaşanmaktadır.

⁴²⁹ AIDA, ECRE, ASGI, "Country Report: Italy", s. 41.

⁴³⁰ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 46.

⁴³¹ AIDA, ECRE, ASGI, **a.y.**

Bölge Komisyonu, başvurunun kendisine gelmesinden sonra mülakat gerçekleştirmektedir. Başvuranın bu mülakat boyunca sığınma istemesinin nedenlerini ayrıntılı bir şekilde açıklaması beklenmektedir. Ancak Komisyon her durumda ve başvuruda mülakat gerçekleştirmeyebilir. İlk olarak eğer başvuranın başvuruda belirttiği nedenler 1951 Mülteci Sözleşmesi kapsamında mülteci statüsü vermek için yeterli ise, ikinci olarak başvuran doktor tarafından onaylanmış bir raporla görüşme için uygun değilse mülakat gerçekleştirilmez. Üçüncü olarak CNDA (Sığınma Hakkı Ulusal Komisyonu | *Commissione Nazionale per il Diritto di Asilo*) tarafından belirlenen ülkelerden gelen başvuru sahipleri için, kendilerine ikincil koruma sağlamak için yeterli gerekçeler olduğunu düşünülmesi durumunda da mülakat gerçekleştirilmeyebilir.⁴³²

Mülakatlar, Bölge Komisyonu'na atanan idari memur önünde yapılmaktadır ve diğer panel üyelerine sunulmaktadır. Bölge Komisyonu'nda en az altı üye görev almaktadır. İçişleri Bakanlığı tarafından atanan başkan, BMMYK'dan gelen temsilci ve İçişleri Bakanlığınca atanan dört idari görevliden oluşmaktadır.⁴³³ Bu karar alma sürecinde merkezi otoritenin etkisinin fazla olduğunu göstermektedir. Ayrıca mülakat yapan kişilerin göç hukuku, mülteci hukuku ve genel manada göç alanında ne derece uzman ve nitelikli oldukları konusu açık değildir. Başvuran kişi mülakat sırasında kendi dillerinde ya da anladıkları bir dilde tercüman hizmeti alma hakkına sahiptir. Ancak sınırda devam ettirilen süreçte tercüman hizmetlerine her dilde ulaşmak konusunda aksamalar yaşanmaktadır.⁴³⁴ Ayrıca *“uygulamada, sığınma prosedürü sırasında sığınmacılarla çalışmak için yeterli sayıda mevcut ve vasıflı tercüman bulunmamaktadır. Ancak, belirleyici makamlar tarafından kapsamlı görüşme sırasında çeviri hizmeti sağlayan tercümanlara özel önem verilmektedir.”*⁴³⁵

Mülakatta görüşme kaydedilmekte ve ilgili kaydın bir örneği başvurana okunup imzalandıktan sonra ya da gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra verilmektedir.⁴³⁶ Zira bu kayıt, olası bir temyiz sürecinde kullanılmaktadır. Ancak verilen belgenin sadece

⁴³² AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 46-60; “Commissione Nazionale per il Diritto Asilo”, s. 21-22.

⁴³³ AIDA, ECRE, ASGI, “Country Report: Italy”, s. 22.

⁴³⁴ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 52.

⁴³⁵ AIDA, ECRE, ASGI, **a.y.**

⁴³⁶ Ministero dell'Interno, “Practical Guide for Asylum Seekers in Italy”, s. 6-17.

İtalyanca olması ve başvuranın kendi dilinde olmaması temyiz sürecini olumsuz etkileyebilmektedir.⁴³⁷

Mülakat sürecinden önce kabul merkezini, idari gözetim yerini ya da sıcak noktayı terk eden kişiye Bölge Komisyonu ulaşamazsa başvurunun incelenmesini askıya almaktadır. Başvuran kişi askıya alma işlemini takiben 12 ay içinde sadece bir kerelik sürecin yeniden başlamasını talep edebilir. Eğer 12 ay içinde yeniden başlatılmasına yönelik bir talep gelmezse Bölge Komisyonu başvuruyu feshetmektedir. Eski başvuran 12 ayı geçen sürede yeniden başvuru yaparsa ilgili başvuru yeniden başlama talebini karşılamazsa Müttekip Başvuru sayılmaktadır.⁴³⁸ Dolayısıyla uluslararası koruma prosedüründe gerek mülakat için gerekse diğer bildirimlerin yapılması önemlidir.

Yasa ilgili bildirimler için üç farklı prosedür öngörmektedir. Bunlardan ilki özel konaklama yerlerindeki başvuru sahipleri ile ilgilidir ve *Questura*'ya bildirdikleri en son adreslerine bildirimler posta servisi ile yapılmaktadır. İkinci prosedür barınma merkezlerinde konaklatılan ya da idari gözetim altında olanlara yöneliktir. Buradaki kişilere bildirimler merkez müdürleri aracılığı ile yapılmaktadır. Merkez müdürü bildirim tarihini ve saatini bildiren e-postayı Bölge Komisyonu'na iletmek durumundadır. E-postanın tarihi ve saati bildirimin yapıldığı zaman olarak kabul edilmektedir. Üçüncü prosedür ise ulaşılamayan başvuru sahipleri içindir. Mülakata çağırmak için ya da karar bildirmek için yapılan çağrı onaylı bir e-posta ile ilgili *Questura*'ya iletilmektedir. İlgili e-posta 20 gün süre ile bekletilmekte ve 20 gün sonrasında tebliğ edilmiş sayılmaktadır.⁴³⁹

Mülakat sürecinin ardından Bölge Komisyonu karar vermek durumundadır. Başvuruyu takip eden 30 gün içinde mülakatı gerçekleştirerek değerlendirme yapması beklenen Komisyon, mülakatı takip eden 3 iş günü içinde de karar vermelidir. Bölge Komisyonu'nun vereceği kararın 8 olası sonucu bulunmaktadır.

Bunlardan *ilki* mülteci statüsüdür. 1951 Sözleşmesi'ndeki maddede belirtilen haklı korkular bulunuyorsa başvuran kişi mülteci statüsünü alacaktır. *İkinci olası sonuç* ikincil korumadır. *Üçüncüsünde* ise Komisyon, *Questura*'ya iki yıllık özel oturum izni

⁴³⁷ AIDA, ECRE, ASGI, "Country Report: Italy", s. 53.

⁴³⁸ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 47.

⁴³⁹ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 46-47.

vermesini tavsiye edebilir. Özel oturum izninden önce var olan İnsani Koruma Statüsü 2018 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. İtalya'nın sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmemesi anlamında sivil toplumdan ve hak savunucularından ağır eleştiriler almış, 2020 yılında ise Kanun Hükmünde Kararname ile özel oturum izni getirilmiştir. Artık, yasaya göre sınır dışı edilemeyen veya geri gönderilemeyen kişilere özel koruma izinleri verilmektedir. İnsani Koruma Statüsü yerine oturum izni getirilmiş olsa da bu durum uluslararası koruma ve sığınma alanındaki kapsamın daraltıldığı anlamına gelmektedir. Özel oturum izninden yasaya göre sınır dışı edilemeyen veya geri gönderilemeyen kişiler yararlanmaktadır. İlgili kişi ırk, cinsiyet, dil, vatandaşlık, din, siyasi görüş, kişisel veya sosyal koşullar nedeniyle zulme uğrama riskinin olduğu veya zulümden korunmadığı başka bir ülkeye geri gönderilme riski ile karşı karşıya bulunduğu durumları kapsamaktadır. Bu oturum izni iki yıllık süre ile verilmektedir. *Dördüncü olarak* Komisyon sağlık nedenleriyle *Questura*'ya oturma izni vermesini önerebilir. Başvuranın ciddi psikofiziksel veya patolojik paternlere sahip olduğu ve menşe ülkesine iade edilmesi durumunda sağlığına önemli zarar gelebileceği durumlarda, bu durum bir halk sağlığı tesisi veya bir doktor tarafından düzenlenen uygun belgeler aracılığıyla tespit edilmektedir. Bu tespitin ardından Komisyon, *Questura*'ya sağlık nedeniyle 1 yıllık oturum izni verilmesini tavsiye edebilir. Süresi bir yılı geçemez. *Beşinci olası sonuç* ise reşit olmayanlarla ilgilidir. Reşit olmayan başvuranlara oturum izni verme prosedürünün başlatılması amacıyla Cumhuriyet Savcısı, Çocuk Mahkemesi'nde gerekli süreci başlatması için bilgilendirilmektedir. Son üç olası sonuç ise ret kararına yöneliktir. *Altıncı sonuç* sığınma başvurusunun temelsiz olduğu iddiasıyla reddedilmesidir. *Yedincisi* başvurunun temelsiz olduğu gerekçesi ile reddedilmesidir.⁴⁴⁰ Usul Kararnamesi'nin 28. maddesine göre, aşağıdaki durumlarda başvurunun 'açıkça temelsiz' olduğu kabul edilmektedir:⁴⁴¹

- a. "Uluslararası korumayla ilgili olmayan konular ile başvuru;
- b. Güvenli Bir Menşe Ülkesinden Gelmesi,
- c. Menşe ülkesindeki doğrulanmış bilgilerle çelişen açıkça tutarsız ve çelişkili veya açıkça yanlış beyanlar vermek;
- d. Yanlış bilgi veya belge sunarak veya kimliği ve / veya uyruğu ile ilgili karar üzerinde olumsuz etkisi olabilecek ilgili bilgi veya belgeleri saklayarak yetkilileri yanlış yönlendirmek veya kötü niyetle bir kimliği yok etmek veya elden çıkarmak veya kimliğini veya uyruğunu belirlemeye yardımcı olacak seyahat belgesini yok etmek;

⁴⁴⁰ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 48-50.

⁴⁴¹ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 48-49.

- e. Bölgeye düzensiz olarak girmek veya kalışını düzensiz olarak uzatmak ve haklı bir neden olmaksızın derhal sığınma başvurusunda bulunmamak;
- f. Eurodac Yönetmeliği kapsamında parmak izi alma yükümlülüğüne uymayı reddetmek;
- g. 1951 Sözleşmesinin 1F Maddesi kapsamındaki dışlama nedenleriyle, kamu düzeni veya güvenlik gerekçeleriyle veya başvurunun yalnızca bir sınır dışı etme emrinin uygulanmasını geciktirmek.”

Sekizinci ve sonuncu olası sonuç ise dahili bir koruma alternatifinin mevcut olması sebebiyle başvurunun reddedilmesidir. “Menşe ülkenin bir bölümünde başvuru sahibinin zulme uğrama konusunda haklı temellere dayanan korkusu olmadığı veya ciddi zarar görme riski altında olmadığı veya zulme veya zulme karşı korumaya erişimi olduğu tespit” edildiğinde bu karar verilmektedir.⁴⁴²

Olağan prosedürün süreci ve olası sonuçlarının yanı sıra İtalyan kanunları öncelikli incelemeyi gerektirecek durumları da sıralamıştır. Eğer yapılan sığınma başvurusunun temeli sağlamsa, başvuru sahibi refakatsiz bir çocuksa ya da özel ihtiyaç sahibi bireyse, idari gözetim altında başvuru yapılıyorsa ve başvuru sahibinin ikincil koruma için yeterli açık nedenleri mevcut ve daha önceden bahsedildiği gibi bu nedenlerle mülakat yapılmaya gerek görülmüyorsa öncelikli inceleme gerçekleştirilmektedir. Ancak uygulamada idari gözetim altındakilere daha sık uygulanmaktadır. Öncelikli inceleme prosedürü özellikle 2018-19 yıllarında refakatsiz çocuklar için de kullanılmıştır.⁴⁴³

Bölge Komisyonu’nun yapmış olduğu değerlendirme sonucunda vermiş olduğu karara itiraz etmek mümkündür. İtirazlar, kararın tebliğ edildiği tarihten itibaren 30 gün içinde Hukuk Mahkemeleri’ne yapılmaktadır. Eğer itiraz eden kişi idari gözetim altındaysa bu süre 15 gündür. İtiraz, süreci askıya alma etkisine sahip olmakla birlikte itiraz eden kişi idari gözetim atındaysa, reddedilen başvurusu kabul edilemezlik kriterlerine uygunsa, başvuru açıkça temelsizse ve Hızlandırılmış Prosedür ile başvuru reddedilmişse otomatik askıya alma süreci işlememektedir.⁴⁴⁴ Uygulamada 15 gün içinde avukat bulmak ve ilgili itiraz sürecini yönetmek oldukça zor görünmektedir. İtiraza yönelik yapılacak duruşmaların yüz yüze olması her zaman gerekli değildir.

⁴⁴² AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 49.

⁴⁴³ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 51.

⁴⁴⁴ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 53-54.

Mahkeme sığınma başvurusundaki video kayıtlarına bakarak da karar verebilmektedir.⁴⁴⁵

2017 yılındaki Kanun Hükmünde Kararname, ilk derece mahkemesinin vereceği olumsuz bir karara yönelik Temyiz Mahkemesi'ne⁴⁴⁶ (*Corte d'Appello*) itiraz etme olasılığını ortadan kaldırmıştır. Ancak bu hüküm, 17 Ağustos 2017 tarihinden sonraki itirazlar için geçerlidir. Kararın olumsuz olması durumunda, sığınmacı, Yargıtay'a 30 gün içinde temyiz başvurusunda bulunabilir. Bu süre reformdan önce 60 gün idi. Yapılan itiraz doğrudan askıya alma etkisine sahip değildir.

Yıllar içinde gerçekleştirilen itiraz sürelerin kısaltılması, insani korumanın kaldırılması gibi yasal değişiklikler ve bunların sığınma sürecindeki uygulamalara yansması İtalya'da sığınma alanının süreç içinde daraldığını ve zorlaştırıldığını göstermektedir.

2.2.4.2.2. Dublin Prosedürü

Dublin Prosedürü İtalya'nın AB üyesi olmasından kaynaklı uyma yükümlülüğünde olduğu prosedürdür ve Dublin Tüzüğü'nden yasal zeminini almaktadır. Bu Tüzük sadece İtalya için değil tüm AB üye devletleri için geçerlidir. AB ülkeleri dışında İsviçre, İzlanda, Norveç ve Lihtenştayn'da da geçerlidir. Şu anda güncel olarak yürürlükte olan ve 2013'te yürürlüğe giren Dublin Tüzüğü III'ün ana amacı "sığınma prosedürlerine hızlı erişim ve esasa ilişkin bir başvurunun tek ve açıkça belirlenmiş bir AB ülkesi tarafından incelenmesini sağlamaktır."⁴⁴⁷ Yönetmelik sığınma başvurusundan hangi Üye Devletin sorumlu olduğunu belirlemektedir. İlkesel olarak uluslararası koruma değerlendirmesini yapması gereken ve sığınma prosedürünü işletmesi gereken devlet sığınmacının girdiği ilk devlet ya da giriş vizesi veren devlettir.

Dublin Tüzüğü'nün 3. Maddesi gereği üye devletler, sınır ve transit bölgeler de dahil olmak üzere üçüncü ülke vatandaşlarının ya da vatansız kişilerin yapmış oldukları uluslararası koruma başvurularını incelemek durumundadırlar ve bu inceleme

⁴⁴⁵ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 54.

⁴⁴⁶ Türkiye'de İstinaf Mahkemesi de denmektedir.

⁴⁴⁷ "Country Responsible for Asylum Application (Dublin Regulation)", **European Commission Migration and Home Affairs**, 2022, (Çevrimiçi) https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system/country-responsible-asylum-application-dublin-regulation_en, 15.07.2022.

sorumlu olan tek üye devlet tarafından yapılmalıdır.⁴⁴⁸ Dolayısıyla tek üye devletin sorumlu olma kriteri esastır. Hangi üye devletin sorumlu olduğu noktasında sorumluluk belirleme kriterleri hiyerarşik olarak incelenmektedir. Bu kriterler sırasıyla şöyledir:⁴⁴⁹

- Aile birleşmeleri
- Bir üye devlette yakın zamanda vize veya oturma iznine sahip olmak
- Başvuru sahibinin AB'ye düzensiz veya düzenli girip girmediği

Prosedürde sığınma başvurusu yapılan üye devletin öncelikli olarak sorumlu devletin kim olduğunu belirlemesi gerekmektedir ki ilgili süreç ya da süreçler bu karara göre şekillenecektir. Verilen karara göre başka bir üye devlete transfer söz konusu olabilir ya da ilgili üye devlette sığınma prosedürü başlatılabilir. Bununla birlikte Tüzük'ün 17. maddesine bir üye devlet, 3. Maddeye istisna olarak üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız bir kişi tarafından kendisine yapılan uluslararası koruma başvurusunu kendi sorumluluğunda olmasa bile incelemeye karar verebilir. Sığınma başvurusunun yapıldığı sorumlu devlete ya da sorumlu devleti belirleme sürecini yürüten üye devlete karar alınmadan önce başvuru yapılabilir. Bu başvurudan sonra başvuruda bulunan üye devlet, talepte belirtilen insani gerekçeleri inceleyerek gerekli kontrolleri gerçekleştirmektedir. Talepte bulunan devlet, gerekçesini belirtmek suretiyle reddedebilir ya da talepte bulunan devlete sorumluluğu devredebilir. Devir gerçekleşirse sorumluluğun devredildiği üye devlet sorumlu devlet olarak kabul edilir ve süreci yürütmekle mükelleftir.⁴⁵⁰

2015-2016 yıllarındaki sığınma başvurusunda bulunanların fazlalığı özellikle sınır ülkeleri olan İtalya, İspanya ve Yunanistan'ın sığınma yükünü artırmış ve eleştirilere yol açmıştır. İtirazların önemli bir çıktısı 2016 yılında Türkiye ile AB arasında imzalanan Geri Kabul Anlaşması'dır. Daha sonra ise Yeni Göç ve Sığınma Paketi kabul

⁴⁴⁸ "Regulation (EU) No 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 Establishing the Criteria and Mechanisms for Determining the Member State Responsible for Examining an Application for International Protection Lodged in One of the Member States by a Third-Country National or a Stateless Person (Recast)", (2013), (Çevrimiçi) <http://data.europa.eu/eli/reg/2013/604/2013-06-29/eng>, 15.07.2022.

⁴⁴⁹ "Country Responsible for Asylum Application (Dublin Regulation)".

⁴⁵⁰ Regulation (EU) No 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast).

edilmiştir. Her ne kadar 23 Eylül 2020'de Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, Üye Devletler ve çeşitli paydaşlarla istişarelerin ardından Yeni Göç ve Sığınma Paketi kabul edilmiş, orantısız sorumluluk üstlenilmemesi gerektiğine vurgu yapılmış ve dayanışma çağrısında bulunulmuş olursa da⁴⁵¹ radikal bir değişiklik getirmemiştir. AB'nin özellikle göçe dair yüzeysel ancak konsensüsün olduğu kararlar alma eğiliminin ve üye devletlerin çıkar farklılıkları sebebiyle derinlemesine ve detaylı düzenleme getirememesi sıkıntısının devam ettiğini göstermektedir. Mevcut yasal düzenin devam ettiği ve İtalya'nın da güney sınır devleti olarak özellikle Kuzey Afrika'dan düzensiz göç ve zorunlu göç aldığı değerlendirildiğinde İtalya için sadece Olağan Prosedür değil Dublin Prosedürü de başvuru prosedürlerdendir.

Dublin Prosedürü'nün işleyişi iki şekilde olmaktadır. Prosedür eğer bir sığınmacı İtalya'dan AB topraklarına giriş yapmış ve daha sonra başka bir üye devlete geçmişse İtalya'ya geri dönüşünün sağlanması ya da başka bir üye devletten AB topraklarına giriş yapmış ve sonrasında İtalya'ya geçmişse de ilgili üye devlete iadesi şeklinde işlemektedir. Ancak İtalya'nın AB topraklarına giriş ülkesi olması sebebiyle daha çok diğer AB üye devletlerden İtalya'ya dönüşler olmaktadır.

Tabloda da görüldüğü üzere 2020 yılında İtalya'dan diğer AB üye devletlere Dublin Prosedürü gereği transfer isteği 1841 ve gerçekleşen transfer ise 431'dir. İtalya'ya diğer AB üye devletlerden gelenlerin sayısı ise 1366'dır. Transfer isteği ise 18.941'dir.⁴⁵² 2019 yılında limanların kapatma politikasının bir çıktısı olarak Dublin Prosedürü ile gelenlerin sayısı kara yoluyla gelenleri geçmiştir. Özellikle Almanya'dan ve Kuzey Avrupa ülkelerinden gelişler yaşanmıştır.⁴⁵³

Prosedür	Gidene Dair Prosedür		Gelene Dair Prosedür	
Yıl	İstek	Gerçekleşen	İstek	Gerçekleşen
2020	1.841	431	18.941	1.366

Tablo 14: 2020 Yılında İtalya'daki Dublin Prosedürü Gereği Gelen ve Gidenler

⁴⁵¹ "Country Responsible for Asylum Application (Dublin Regulation)".

⁴⁵² AIDA, ECRE, ASGI, "Country Report: Italy", s. 60.

⁴⁵³ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 53.

İtalya'ya gelerek sığınma başvurusunda bulunan biri *Questura*'da parmak izlerinin alındığı ve fotoğraflarının çekildiği *fotosegnalamento* işleminden geçmektedir. Buradaki veriler Eurodac'a yüklenmektedir.⁴⁵⁴ Olağan prosedür olarak başlayan süreçte yani uluslararası koruma başvurusunun yapılmasından sonra, toplanan bilgilere dayanarak *Questura*, Dublin Tüzüğü'nün uygulanmasının gerektiğini düşünüyorsa ilgili belgeleri Dublin Birimi'ne iletmektedir. *Questura*'nın ilgili belgeleri iletmesinden sonra kararı Dublin Birimi verecektir.

Dublin Birimi, sorumlu devletin İtalya olduğuna kanaat getirirse olağan prosedür gereği işlem devam etmektedir. Eğer Birim başka bir üye devletin sorumlu olduğuna kanaat getirirse İtalya'daki uluslararası koruma prosedürü sona erdirilmekte, devir gerçekleşmesi için ilgili üye devlet bilgilendirilmekte ve transfer sürecini başlatılmaktadır. Bu süreçte Dublin Birimi, başvurana iade edileceği ülkede başvuru yollarını anlatan kararı *Questura* aracılığı ile iletmektedir. Bu süreçte İtalya sorumlu devlet olmadığını tespit ettiği için genellikle mülakat gerçekleştirilmemektedir. Başvuranın Dublin Birimi'nin aldığı karar yönelik itiraz etme hakkı bulunmaktadır ancak mahkeme aksini belirtene kadar itirazın süreci askıya alma etkisi bulunmamaktadır.⁴⁵⁵

Dublin Prosedürü'nün bir diğer boyutu ise başka bir AB üye devletinden İtalya'ya gerçekleştirilen iadelerdir. İade edilen kişinin süreci daha önce İtalya topraklarında uluslararası koruma başvurusu yapıp yapmadığına bağlıdır. Eğer kişi önceden başvuru yapmamış ise iade sürecinde havalimanında teslim alındığında Olağan Prosedür işletilmek üzere başvurusu alınmaktadır. Ancak yetkililer düzensiz göçmen değerlendirmesi yaparsa sınır dışı edilebilir. Eğer önceden başvuru mevcut ise başvurunun yapıldığı ilgili eyaletteki *Questura*'ya nakli gerçekleştirilmektedir. Tam bu noktada önceden yapılan başvurunun akıbeti önemlidir. Eğer başvuru henüz karara bağlanmamışsa ve askıya da alınmamışsa başvuran *Questura* ile iletişime geçmelidir. Başvuru askıya alınmış ancak nihai karar verilmemişse başvuranın Bölge Komisyonu ile görüşmesi gerekmektedir. Son olarak başvuru reddedilmişse kişi sınır dışı edilmek üzere geri gönderim merkezine nakledilmektedir.⁴⁵⁶ Bunların dışında önceden başvuruda bulunmuş ve sonrasında başka bir üye devlete geçmiş ve Dublin

⁴⁵⁴ Ministero dell'Interno, "Practical Guide for Asylum Seekers in Italy", s. 8-9.

⁴⁵⁵ AIDA, ECRE, ASGI, "Country Report: Italy", s. 64-67.

⁴⁵⁶ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 68-70.

Prosedürü gereği iade edilmiş olan sığınmacının, Olağan Prosedür'de konaklayabildiği ilk kabul merkezlerinden SIPROMI'ye yeni adıyla SAI'ye erişimi sonlandırılmaktadır.

2.2.4.2.3. Kabul Edilemezlik Prosedürü

Bölge Komisyonu, aşağıdaki durumlardaki bir sığınma başvurusunu kabul edilemez ilan edebilir:⁴⁵⁷

1. 1951 Mülteci Sözleşmesine taraf bir devlet tarafından zaten mülteci olarak tanınması ve hala böyle bir korumadan yararlanabilmesi;
2. Bölge Komisyonu tarafından bir karar alındıktan sonra, kişisel durumuna veya menşe ülkesindeki duruma ilişkin yeni unsurlar/belgeler sunmadan 'Müteakip Başvuru'da bulunmuş olması;
3. Muhtemel bir sınır dışı emrinin yerine getirilmesi sırasında 'Müteakip Başvuru'da bulunmuş olması;
4. Başvuranın ilk kabul merkezi ya da idari gözetim merkezini haksız yere terk etmesi ve Bölge Komisyonu'ndaki duruşmaya katılmaması nedeniyle sürecin 12 aylığına askıya alınması ve ilgili sürenin bitmesinden sonra başvurunun feshedilmesini takiben "Müteakip Başvuru'da bulunmuşsa.

Bölge Komisyonu, uluslararası koruma sağlanmasına ilişkin yeni unsurların ortaya çıkıp çıkmadığını tespit etmek için bir ön değerlendirme yapmaktadır. Eğer sınır dışı edilmek üzere başvuru yapılmışsa derhal bir ön değerlendirme yapılması gerekmektedir. Bu süre 3 gündür. İlgili kararlar Bölge Komisyonunun sorumluluğundadır. Bu süreçte kanun Olağan Prosedür ve Kabul Edilemezlik Prosedürü arasında mülakat için bir ayırım yapmamaktadır. Ancak 2018 yılındaki değişiklikten sonra 'Müteakip Başvurular' için doğrudan kabul edilemezlik kararı vererek başvurunun reddedilmesi mümkündür. Bu karar yönelik 30 gün içinde itiraz edilebilir ancak askıya alma etkisi yoktur.⁴⁵⁸

⁴⁵⁷ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 70-71.

⁴⁵⁸ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 70-72.

2.2.4.2.4. Sınır Prosedürü

Sınır Prosedürü, sınırda ve transit bölgelerde uygulanmakta olan bir prosedürdür. İlgili alanlar İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. Bakanlıkça 2018 yılında çıkarılan Kanun Hükmünde Kararname ile Sıcak Nota (*Hotspot*) yaklaşımıyla bağlantılı olarak sınırda ve transit bölgelerde geçerli olacak bir prosedür ortaya konmuştur. 7 Eylül 2019 tarihinde yayınlanan 5 Ağustos 2019 tarihli İçişleri Bakanlığı Kararnamesi ile uluslararası koruma başvurularının incelenmesi için sınır veya geçiş bölgelerinin belirlenmesi içermektedir. İlgili kararnameye göre hızlandırılmış prosedürün uygulanması kararlaştırılmıştır. Kararnameye göre Sınır Prosedürü'nün uygulanacağı yerler şöyledir:⁴⁵⁹

- Ülkenin kuzey doğusundaki Trieste ve Gorizia;
- Güneyde Crotone, Cosenza, Matera, Taranto, Lecce ve Brindisi;
- Sicilya'da Caltanissetta, Ragusa, Siracusa, Catania, Messina, Trapani ve Agrigento;
- Sardunya'daki Cagliari.

Harita 1: İtalya'daki Sıcak Noktalar ve Sınır Prosedür Yerleri⁴⁶⁰

⁴⁵⁹ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 73.

⁴⁶⁰ Bu harita yazar tarafından dizayn edilmiştir.

Belirlenen yerlerden kuzey doğudakiler Slovenya sınırında yer almaktadır. Sicilya İtalya'nın en güneyinde yer alırken Cagliari de Sardunya adasının en güneyindeki yerdir. Crotone, Cosenza, Matera, Taranto, Lecce ve Brindisi ise Sicilya dışındaki denize sınırı olan şehirlerden ve düzensiz göçmen ve sığınmacıların kalmayı tercih ettiği denize sınır olmayan şehirlerden oluşmaktadır. *Hotspot* olarak belirlenen yerlere bakıldığında Güneyde Apulia'daki Taranto ve Sicilya'daki Lampedusa, Pozzallo ve Messina olmak üzere 4 tanedir. Sıcak noktalar ile sınır prosedürünün uygulanacağı yerler güneyde çakışmaktadır ve birbirlerine yakındır. Haritada ilgili bölgelerin yerleri gösterilmiştir.

Zorunlu olmasa da sınır prosedürü kapsamında, uluslararası koruma başvurusunun incelemesini içeren tüm süreç doğrudan sınır bölgesinde veya transit bölgelerde gerçekleştirilebilir. Ayrıca sınır prosedürü, başvuru sahibinin, sınırdaki kontrollerden kaçması veya kaçmaya teşebbüsten yakalanması sonrası belirlenen sınır bölgelerinde veya transit bölgelerinde doğrudan başvuruda bulunması halinde uygulanabilir.⁴⁶¹

Sınır Prosedürü uygulanmaya başlandığında yasa gereği sıcak noktalarda ve idari gözetim altında yapılan başvuruda bulunulmuşsa 9 günlük olan Hızlandırılmış Prosedür ile aynı adımları takip etmektedir. Bu prosedür, başvuran i) güvenli bir menşe ülkesinden gelen başvuru sahibi ise, ii) açıkça mesnetsiz başvuru yapmışsa, iii) yakın zamanda sınır dışı edilmeyi önlemek için başvuru yapmışsa uygulanmaktadır.⁴⁶² Bu sürecin detayları bir sonraki "Hızlandırılmış Prosedür" başlığında detaylandırılmıştır.

Sınır Prosedürü gereği başvuru alındıktan sonra belgelerin derhal yönlendirildiği *Questura*, 7 gün içinde mülakatın yapılması için Bölge Komisyonu'na iletmektedir. Bölge Komisyonu ise bunu takip eden 2 gün içinde karara varmalıdır. Diğer yandan yasalara göre arama kurtarma görevleri sırasında denizde kurtarılan insanlara ve İtalya topraklarına çıkarken veya çıktıktan hemen sonra yakalanmadan önce yetkililere uluslararası koruma talebinde bulunanlara Sınır Prosedürü

⁴⁶¹ AIDA, ECRE, ASGI, "Country Report: Italy", s. 73.

⁴⁶² AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 73-74.

uygulanmamaktadır. Ayrıca refakatsiz çocuklar Sınır Prosedürü ve Hızlandırılmış Prosedür'ün dışında tutulmaktadır ve ilgili hükümler uygulanmamaktadır.⁴⁶³

2.2.4.2.5. Hızlandırılmış Prosedür

Hızlandırılmış Prosedür kapsamında tekil bir süreç yoktur. Farklı sürelerle tekebül eden iki tane Hızlandırılmış Prosedür bulunmaktadır. Bunlardan ilki 5 günlüktür. Beş günlük prosedür eğer başvuran güvenli bir menşeye ülkeden geliyorsa ve yeni unsurlar ve deliller sunmadan "Müteakip Başvuru" yapıyorsa Bölge Komisyonu başvuruyu dosyayı almasından sonra 5 gün içinde karara bağlamaktadır.⁴⁶⁴

İkincisi ise 9 günlük prosedürdür. Sığınma başvurusu, i) idari gözetim merkezinde, sıcak noktada veya ilk kabul merkezinde tutulan bir kişi tarafından yapıyorsa, ii) sınırda yapıyorsa ve Sınır Prosedürüne tabi ise, yani sınır kontrollerinden kaçarken veya sınır kontrollerinden kaçmaya teşebbüs ederken yakalandıktan sonra yapıldıysa veya iii) güvenli bir menşeye ülkeden gelen biri tarafından yapıyorsa, iv) başvuru açıkça asılsıza/temelsizse, v) sınır dışı kararı verilen bir kişi tarafından emrin gerçekleşmesini geciktirmek için başvuru yapıyorsa 9 günlük prosedür işletilmektedir. Bölge Komisyonu, 7 gün içinde mülakatı gerçekleştirmekte ve bunu takip eden 2 gün içinde de karara vermektedir.⁴⁶⁵

Daha önce başvurunun açıkça temelsiz olması veya sınır dışı emrini geciktirmek için yapılan başvurular 18 günlük Hızlandırılmış Prosedür'de değerlendirilmekteydi. Ancak yapılan değişiklik ile 9 günlük prosedürün içine alınmış ve 18 günlük prosedür kaldırılmıştır. Böylelikle Hızlandırılmış Prosedür'deki en hızlı süreç 9 gün olmuştur. Bu durum İtalya'nın sınır bölgelerindeki başvurulara yönelik hızlı karar alma isteğini yansıtmaktadır. Ancak sürecin hızlı olması, başvuranın süreci bilmiyor oluşu, dil bariyerleri ve her şeyin çok hızlı cereyan ediyor olması hak ihlallerinin ortaya çıkma riskini artırmaktadır. Her iki süreye tabi Hızlandırılmış Prosedür'e karşı temyiz süresi 15 gündür ve doğrudan askıya alma etkisine sahip değildir.

⁴⁶³ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 74.

⁴⁶⁴ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 76.

⁴⁶⁵ AIDA, ECRE, ASGI, **a.y.**

2.2.4.2.6. Acil Prosedür

2018 yılında yürürlüğe giren Acil Prosedür 2020 yılında kaldırılmıştır ve bu kapsama giren başvurular bazı değişiklikler ile 5 günlük Hızlandırılmış Prosedür sürecine dahil edilmiştir. Buna göre i) uluslararası korumadan yararlanmayı engelleyebilecek suçlar için soruşturma geçiren biri başvuruyorsa, ii) kesinleşmemiş bir hüküm de dahil olmak üzere, uluslararası korumadan yararlanmayı engelleyebilecek suçlardan hüküm giymiş biri başvuruyorsa Acil Prosedür değil 5 günlük Hızlandırılmış Prosedür uygulanmaktadır.⁴⁶⁶

Özetle İtalya'da refakatsiz çocuklar olağan prosedür veya Dublin prosedürüne tabiidirler. Çocuklar ülkeye giriş yaptıktan sonra sıcak nokta yaklaşımı ile tespit edilebilirler ancak sıcak nokta yaklaşımının gerektirdiği hızlandırılmış değerlendirmeden muafırlar. Zampa yasasının yürürlüğe girmesinden sonra İtalya refakatsiz çocukların haklarını en geniş koruyan ülke konumuna gelmiştir. Kurumsal yapı içinde refakatsiz çocuklar *Questura*'lar, Bölge Komisyonları, birincil ve ikincil kabul merkezleri ve buradaki çalışanlar ile deneyimler yaşamaktadırlar. Çocukların genel olarak devlet kademesindeki tüm aktörlerin kararlarından ve söylemlerinden doğrudan ya da dolaylı şekilde etkilenme ihtimalleri bulunmaktadır. Devletin izlediği politikaların sertleşmesi refakatsiz çocuklar dahil ki gelenlerin çoğu 15-17 yaş arasındadır, herkesi etkilemektedir. Zampa yasası ile yaş değerlendirme dahil refakatsiz çocukların haklarını, uluslararası korumaya erişimlerini ve korumaya ilişkin diğer unsurları genişçe koruma altına alınmış olsa da aktörlerin davranışları genel süreci etkilemektedir. Bu aktörler ve yapı ile İtalya'daki refakatsiz çocukların deneyimlerinin karşılıklı etkileşimi ve mezo seviyenin nasıl ve kimler için kolaylaştırıcı ya da zorlaştırıcı rol üstlendiği de üçüncü bölümde incelenmiştir.

⁴⁶⁶ AIDA, ECRE, ASGI, **a.g.e.**, s. 78-79.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI KORUMA ALTINDAKİ REFAKATSİZ ÇOCUKLARIN DENEYİMLERİ ve KORUMA SÜREÇLERİNİN ÖNCESİ, SIRASI ve SONRASI

Bu bölüm Türkiye ve İtalya'daki uluslararası koruma altında bulunan refakatsiz çocukların göç etmeye karar verdikleri andan, gittikleri ülkede yetişkinliğe erişip hayatlarına devam ettikleri döneme kadarki deneyimledikleri ve içinden geçtikleri süreçleri barındırmaktadır. Öncelikle bu çocukların İtalya ve Türkiye'deki genel profilleri ve göç etme nedenleri ele alınmaktadır. İkinci olarak çocukların göç yolculukları, sınır deneyimleri ve göç ederken aldıkları duyumlar, içinde odlukları beklentileri ve hedefleri analiz edilmektedir. Üçüncü olarak ilgili ülkede sınırı geçtikten sonra uluslararası korumaya erişene kadarki deneyimleri, dördüncü olarak da uluslararası koruma süreçleri, erişebildikleri haklar ve hizmetler ile yaşadıkları zorluklar ele alınmaktadır. Yetişkinliğe geçiş süreçlerinde yurttan veya koruma evlerinden çıkış süreçleri ve çıktıktan sonra hayata tutunma stratejileri beşinci sırada analiz edilmektedir. Son olarak tüm sürece dair güncel görüşleri ve tecrübeleri sorgulanmaktadır.

Üçüncü bölümün yukarıda bahsedilen sıralamayla ele alınıyor olmasının nedeni refakatsiz bir çocuğun göç etmeye karar verdikten sonra içinden geçtiği süreçleri sırasıyla ifade ediyor olmasından kaynaklanmaktadır. Çocuğun özne olarak ele alındığı bu çalışmada çocuğun gözünden ve sırasıyla geçtiği süreçlerden yola çıkarak bölümlendirmeler yapılmıştır. Üçüncü bölüm daha çok elde edilen bilgi ve verilerin daha ham haliyle ve İtalya ve Türkiye arasında karşılaştırmalar yapılarak açıklandığı bölümdür. Elde edilen veriler ve bilgilerin teorik ve kavramsal çerçeveye birlikte analiz edildiği, dolayısıyla refakatsiz çocukların deneyim ve tecrübelerinin daha derinlemesine anlamlandırıldığı bölüm ise sonuç bölümüdür.

İlk olarak Türkiye ve İtalya'daki uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocuklarının genel profilleri ve göç etme nedenleri incelenmektedir. Daha önce bahsedildiği üzere İtalya'da refakatsiz çocuklarla doğrudan mülakat gerçekleştirilememiştir ancak tamamlayıcı nitelikteki ikincil veriler toplanmış, uzmanlarla ve çocuklarla çalışan kişilerle mülakatlar yapılmıştır. Elde edilen bilgi ve veriler ise literatürde bulunan diğer

bilgilerle harmanlanmış ve ortaya koymuştur. Dolayısıyla hem birinci bölüm hem de diğer bölümler sahada yapılan gözlemleri, gerçekleştirilen mülakatları, uzman görüşlerini içinde barındırmaktadır.

3.1. Uluslararası Koruma Altındaki Refakatsiz Çocukların Genel Profilleri ve Göç Etme Nedenleri

3.1.1. Türkiye’deki Refakatsiz Çocukların Genel Profili ve Göç Etme Nedenleri

Bu başlık altında Türkiye’deki sığınmacı veya uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocuklarla ilgili genel veri paylaşmak (menşe ülke, cinsiyet, sayı vb.) hem çalışma için hem de Türkiye’deki durumu değerlendirmek için çok yerinde olurdu. Ancak ne yazık ki Türkiye’de ne kadar uluslararası koruma başvurusuna ya da statüsüne sahip refakatsiz çocuk bulunduğu dair resmi bir veri bulunmamaktadır. Ancak araştırmada ulaşılan ve mülakat gerçekleştirilen *ex-minor* ‘ların (daha önceden refakatsiz çocuk olup şu anda 18 yaşını geçmiş olanlar) profillerine bakıldığında – ki bu geneli temsil etmemektedir ve sahada erişilen gerçekliğin bir yansımasıdır – yaşları 19-25 arasındadır.

Kişi	Yaş	Geliş Yılı	Geldiği Ülke	Geldiği Yıllık Yaşı
T-RÇ1	21	2018	İran	17
T-RÇ2	21	2017	Afganistan	16
T-RÇ3	22	2016	İran	16
T-RÇ4	23	2016	İran (Afgan)	17
T-RÇ5	25	2014	Afganistan	17
T-RÇ6	20	2017	Pakistan (Afgan)	15
T-RÇ7	19	2017	Afganistan	14

Tablo 15: Türkiye'deki Uluslararası Koruma Altındaki Refakatsiz Çocuk Katılımcıların Profilleri

Katılımcıların göç ettikleri dönemdeki yaşları ise 14-17 arasındadır. Genellikle 16-17 yaş arasında bir yoğunlaşma bulunmaktadır. Geldikleri dönemdeki yaş ortalamaları 16'dır. Bunun nedeni çocukluk çağlarının yasal olarak son döneminde olmalarından ve çocuklara dair mevcut yasal süreçlere dahil olabilmek için zamanın kısıtlı olması olabilir. Uzman görüşleri de yaş aralığının 11-17 olduğunu göstermektedir. (T-ST4)

Ex-minor katılımcılardan ikisi (T-RÇ4 ve T-RÇ6) sırasıyla İran ve Pakistan'dan gelmiş olsalar da aslen Afganistanlılardır ancak geldikleri ülkede yetişmişlerdir. Bu da küçüklüklerinden itibaren "migrancy" yani göç dinamikleri içinde büyüdükleri anlamına gelmektedir. Refakatsiz çocukların geldikleri ülkeler genel olarak İran, Afganistan, Pakistan ve Irak'tır:

"Afganistan, İran, Suriye ve Irak. Yoğunluk İran ve Afganistan. Refakatsiz çocuklarda genelde Afganistan ağırlıklı. (T-ST3)"

"5 senedir aktif olarak alandayım. 2 sene de sahadaydım. Bütün gördüğüm refakatsiz çocuklar oğlan çocukları idi. Kız çocukları ile hiç karşılaşmadım. Bu profil daha çok kendilerinden daha büyük abileri ile yaşayan, özellikle Zeytinburnu bölgesinde en çok... 2017 yılında çocuk koruma projesi ile var olmamızın sebebi buydu zaten. Milliyet olarak Afgan ve Türki devletler. (T-ST2)"

"Genel olarak genel profil baktığımızda daha çok Suriyeli ve Afgan çocuklar ile karşılaştık. Bu gruplar hem geçici koruma hem de uluslararası korumaya dahil tiplerdi. Ancak ben daha çok uluslararası koruma ile çalıştım. Ama Adana'da iken geçici koruma ile yani daha çok Suriyeli, Suriye'den gelen mülteciler ile çalışma fırsatım oldu. İşte bir de Eskişehir'de de LGBTİ üyeleri ile ve refakatsiz çocuklar ile beraber çalıştık. Eee refakatsiz çocuklar genelde Suriye ve Afganistan bölgelerinden gelmekte, İran'dan da var ama İran'dan hani çok fazla değil. Geneli Afgan ve Suriye'den geliyorlardı. (T-ST5)"

Bu araştırmada uluslararası koruma altındakiler araştırıldığından geçici koruma kapsamındakiler dışarıda bırakılmıştır. Çalışmada ulaşılan *ex-minor* katılımcılar ağırlıklı olarak Afgandır ve Afganistan'dan gelmişlerdir. *Ex-minor* katılımcıların geliş nedenleri farklılaşmaktadır. Bu nedenler arasında ilk öne çıkan daha iyi bir hayat yaşama isteği ve ağır yoksulluktan kurtulmak gelmektedir:

“... orada hayat yaşamak buradan daha zormuş. Hani bizde şunu düşündük Türkiye’ye gidelim hayatımız daha basit olsun, bir yerlere var olalım, okul okuyalım falan... (T-RÇ4, İran, 23 yaşında)”

“İran’dan geldim. Çok fazla bir hayatımız yoktu. Fakirliğin altındaydık. (T-RÇ1, İran, 21 yaşında)”

Diğer bir neden ise kariyer yapmaktır. Çocukların aynı zamanda geleceklerini teminat altına alabilmek için kariyer planlamaları yaptıkları tespit edilmiştir:

“Beklediğim gibi olmadı. Beklentim daha fazlaydı. İş için gelmedim. Sporcuym. Sporumu profesyonel olarak yapmak ve daha başarılı olmak için geldim. Ama maalesef mülteciyim ve hiçbir şey yapamıyorum. (T-RÇ2, Afganistan, 21 yaşında)”

“Tabi ki benim kafamdaki Avrupa’ya geçeyim, orada futbolcuydum ben iyi de futbol oynardım, Almanya’ya geçeyim orada futbol hayatıma devam edeyim diye bir düşüncem vardı. İran’dan da sıkılmışım. Orada da doğru düzgün kimse yoktu benim yanımda. Tüm hayallerimi, tecrübe kazandığım şeyleri tek başıma yaptım. Anne baba ya da başka bir insan elimi tutup bir şeyi bana göstermesi yoktu. tek başıma yürüdüm hayatta. Ben de Almanya’ya geçeceğim diye düşündüm. Futbolcu olacağım dedim. ... Futboldaydım, milli takıma da seçildim (yaş küçükken küçük yaş takımı) Birkaç lig şampiyonluğum var. Böyle çok iyi oynuyordum o zamanlarda. Futbol değil de Futsal salon içinde ama iyi oynuyordum. Milli takıma U14 e seçilmişim. (T-RÇ3, İran, 22 yaşında)”

Kariyer yapma planlarının Türkiye’de yarım kalması da bireysel hayallerinin ve hedeflerinin sönmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla ilk göze çarpan nedenler daha iyi hayata kavuşmak, kariyer yapmak ya da yoksulluktan kurtulmak gibi ekonomik nedenlerdir. Eğitim hayatına devam etmek de katılımcıların dile getirdikleri nedenler arasında bulunmaktadır. Geldikleri ülkede eğitim hayatının yarıda kesiliyor olması ya da çocukların ilgili ülkedeki çocukluk algısına göre çalışması gereken bireyler olarak algılanması göç nedenleri arasında gösterilebilir:

“Ekonomisi çok düşük ülke. Orda herkesin okuma gibi bir fırsatı olmuyor. Genelde çoğu çocuk liseyi okuyamıyor. 16-15 yaşına gelince çalışmak zorunda kalıyorlar. Bizim de öyle bir durumumuz vardı. Ben de ilk okulu bitirdikten sonra okuyamadım. Çalışıyordum zaten. Yarım gün okul vardı, yarım gün de işe. Yine de ama durumumuz iyiydi. O şekilde. Çoğu insanlar orada gene de küçük yaşlarda okul yerine işe gidiyorlar. (T-RÇ6, Pakistan, 20 yaşında)”

Bir katılımcı ise önceden bulunduğu ülke olan İran’da da refakatsiz olduğunu ve herhangi bir ebeveyn ya da aile üyesinden destek almadığını belirterek İran’da refakatsiz olarak yaşadığı hayatın çok farklı olmadığını belirtmiştir:

“Türkiye’ye gelmeden önce yurttaydım, farklı bir şey yoktu. ... Anne baba ya da başka bir insan elimi tutup bir şeyi bana göstermesi yoktu. Tek başıma yürüdüm hayatta. (T-RÇ3, İran, 22 yaşında)”

Dolayısıyla bulunulan ülkede refakatsiz olmak da yalnız bir yolculuğa çıkmak için gereken motivasyonu sağlayan unsurlardan biri olabilir. Bir diğer önemli belirleyici ise geldiği ülkede refakatsiz olmasa da dışlanmaları ve manevi olarak desteksiz ve yalnız kalmalarıdır:

“Genel olarak orada İran’daki Afganları çok sıcak karşılamıyorlar. Ben de olayı çok yaşadım. Genelde cuma günleri çıkabiliyordum. Diğer günler 18 saat çalışıyorduk. Sabah 9 da başlayıp gece 12:30’a kadar... Bir 30 dk öğlen aramız bir de akşam 8 gibi bir arada... Cuma günleri müsaittik. Cumaları da çıktığımızda hoş karşılanmıyorduk. Çok iyi anım yok. Ama iyi arkadaşlarım da oldu. Tabi bu her yerde var sadece İran’da değil. Ama çok araştırdım. Çok eskiler, Afganlar ilk İran’a geldiğinde değer varmış ama sonra yaptıkları şeyler yüzünden çok insanın düşünmeyeceği şeyler yapılmış. Hak da veriyorum. Aynı zamanda hak da vermiyorum çünkü tüm Afganlar da aynı değil. İnsanlar da değişiyor, bir başkasının yaptığını başkasına da aynısını .. düşünemez. (T-RÇ6, İran, 23 yaşında)”

Farklı bir etnik kökene ait olarak, örneğin Afgan olmak, İran’da hayatlarını devam ettirmenin zorluğu, sosyal olarak dışlanıyor olmaları da göç etmeye iten nedenler arasındadır. Ancak katılımcı çocuğun toplumların heterojen olduklarına dair ile insanların suçlarının ve hatalarının bir toplumun tüm üyelerine yüklenemeyeceğine dair vurgusu değerlidir. Olumlu ya da olumsuz olsun göç dinamikleri içinde büyüyen refakatsiz çocukların kendi ağları içinde daha insani perspektifi yayabileceklerine dair bir umudun göstergesidir. Öne çıkan nedenler arasında ise savaş en radikal ve tehlikeli olanıdır:

“Bizimki çok anlık oldu. Savaş çıktı ve ondan sonra da babam panik yaptı napalım diye. Çok kötü savaştı. Belki duymuşsundur ya da duymamışsındır. Bizim şehir hiç gelişmemiş. Sosyal medya falan pek kullanmıyorlar. Facebook var kimse ilgilenmiyor. Savaş çıkmış bir şey paylaşayım insanlar görsün diye ilgilenmiyorlar. Yani savaş çıkıp insanlar ölüyor. Herkes alışmış. Biz de öyle. Birkaç kere savaş çıktı, son savaş olduktan sonra babam dayanamadı artık (T-RÇ7, Afganistan, 19 yaşında)”

Diğer nedenler arasında ise refakatsiz çocukların eğer aile stratejisi ile geldilerse memleketlerine para göndermek durumunda olmaları, savaş, şiddet, siyasi sebepler sayılabilir:

“Geliş nedenleri farklılık var. Gelecek kaygısı, ait hissetme olabilir. Aslında öyle de değil. Cinsel istismar, taciz, tecavüz, politik siyasi nedenler, aile içi şiddet, travmalar, bulunduğu topluma ait hissetmeme, genelde bu şekilde. Ekonomik sebepler... Afgan uyruklularda genelde ekonomik sebepler, İran uyruklularda genelde siyasi politik sebepler. (T-ST3)”

“Çocuklar zaten şiddet görüyorlar, fakirlikle mücadele ediyorlar. Çoğunun anne babası yok, sokaklarda. (T-ST1)”

Aile ile yaşadıkları sorunlar sebebiyle ya da aile stratejisinin sonucu olarak da çocuklar göç edebilmektedirler. Burada ilk saik çocukların ailelerine para gönderme görevi ile gönderiliyor olmaları iken ikincisi çocuğu korumak için ailenin çocuğa yardım ederek yalnız göndermesi, üçüncüsü aile ile olan anlaşmazlık ve sonuncusu da aile birleşimi yapma düşüncesidir:

“... şeyi biliyorum refakatsizlikle alakalı değil. Bu da örüntülerden biri. Benim anneme babama para göndermem lazım. Bunu teyzesiyle amcasıyla yaşayan bir çocuktan da 18 yaşından büyük gençten de duyuyoruz. Tipik bir şey. (T-ST2)”

Bazen ailesi ile anlaşmazlığı oluyor. Din olabilir ya da ailesi orada kendini tehdit altında hissediyor Talibandan dolayı. Afganistan örneğini verirsek. Çocukları önce İran'a yönlendiriyorlar. Zaten sınır olduğu için minibüsle gidip gelebiliyorsun. En azından çocukları korumak zarar görmesinler diye aileler gönderebiliyor. (T-ST4)”

“... eğer aileleri hayatta ise aileleri çocuklarını başka bir ülkeye göndererek daha sonra da aile birleşimi yapılması için talepte bulunuyorlar. Aile örnek veriyorum Afganistan'da bakıyor hani bir gelecek yok burada. Çocuğunu gönderiyor ilk önce İran'a İran üzerinden Türkiye'ye geliyorlar (T-ST5)”

Refakatsiz çocukların örüntüsü genel olarak erkek ağırlıklıdır. Burada geldikleri ülkedeki kültür ve gelenekler de önemli rol oynamaktadır. Çünkü refakatsiz kız çocuklarının korunması amacıyla başka bir ailenin yanına verilmesi ya da erken yaşta evlendirilmeleri söz konusu olabilmektedir. Diğer nedenler arasında ise yolculuğun riskli oluşu bulunmaktadır. Erkek ağırlıklı bir kitle görülmesinin bir diğer nedeni de yine aile kararları olmaktadır:

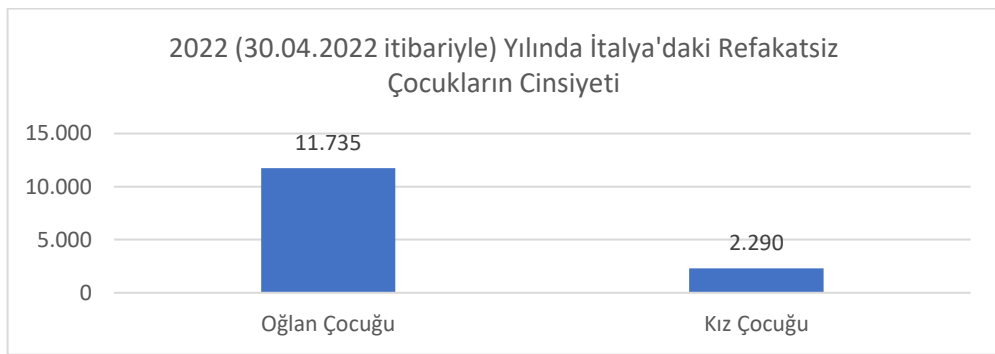
“Normalde erkeklerin aileleri daha fazla göndermeye, ee yani gönderebiliyor. Yani kız çocuğu ister istemez hem cinsel hem ekonomik her türlü istismara açık kız çocukları. O yüzden biraz aileler çekiniyor haliyle tek başına göndermeye eğer göndereceksem de kız çocuğunu komşum gidiyor ise komşumla beraber veya akrabam gidiyorsa akrabam ile beraber gönderme yanlısı. Fakat erkek çocuğu olduğu zaman çok fazla çekinmiyorlar. (T-ST5)”

Özetle, refakatsiz çocuklar büyük çoğunlukla erkektir ve 16-17 yaş ağırlıklıdır. Bazı refakatsiz çocukların göç ettikleri ülkelerde de göçmen olmaları ve göçmen olmanın vermiş olduğu dinamiklerle çocukluk çağlarının geçirmeleri ve buna rağmen hâlâ çocukluk çağı içerisinde başka bir ülkeye – Türkiye'ye – refakatsiz olarak giderek göç dinamikleri içinde büyümeye ve hayatta kalma mücadelelerine devam ettikleri görülmektedir. Diğer yandan yoksulluk, sosyal dışlanmadan kaçma, savaştan kaçma, kariyer yapma, iş bulma, aile stratejisi, daha düzgün bir hayat yaşama ve Avrupa'ya devam etme neden ve hedefleriyle göç ettikleri görülmüştür. Mülakat yapılan çocukların hepsi düzensiz yollarla şu ülkeye giriş yapmıştır ancak sahadan elde edilen

veriler arasında az da olsa yasal yola gidenler de bulunmaktadır. Farklı nedenler ve motivasyonlar ile iç içe geçmiş bir göç yolculuğu karma göç kavramıyla birebir örtüşmektedir. Bütün çocuklar daha ilerideki bölümlerde açıklanacağı üzeri uluslararası koruma altına alınmışlardır. İçlerinden bazıları da savaştan ve çatışmadan kaçarak Türkiye'ye gelmiş ancak diğerleri farklı nedenlerle göç etmişlerdir. Var olan bu durum zorunlu göç kavramının gerekli olduğunu göstermekle birlikte karma göç kavramının sahadaki gerçekliği açıklamak için oldukça uygun bir zemin sağladığının da kanıtıdır.

3.1.2. İtalya'daki Refakatsiz Çocukların Genel Profili ve Göç Etme Nedenleri

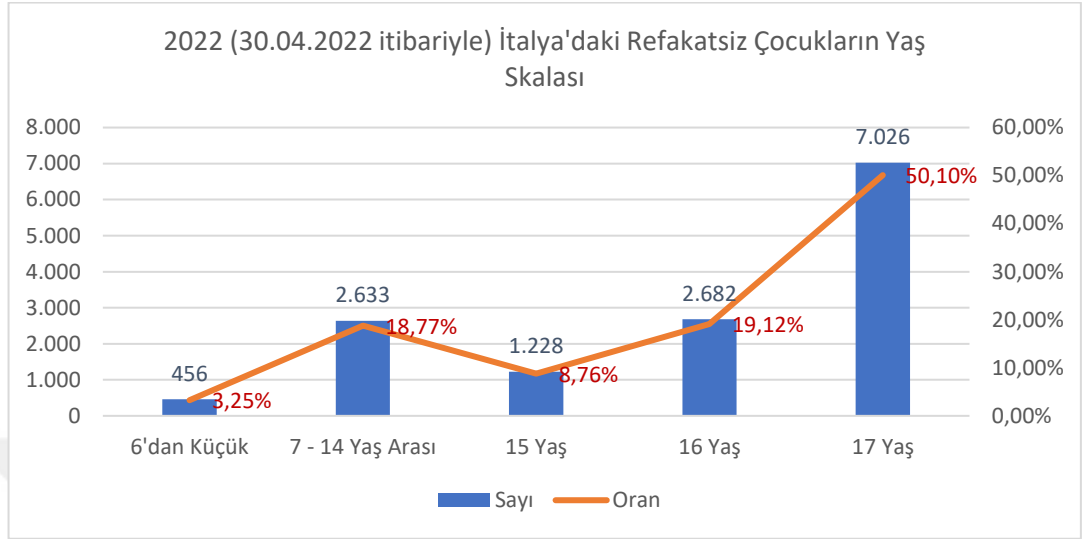
"Refakatsiz küçükler", (refakatsiz çocuklar) İtalyan yasalarında "hangi nedenle olursa olsun ulusal topraklarda yardım veya yasal temsilden yoksun bulunan on sekiz yaşından küçük yabancılar" olarak tanımlanmaktadır.⁴⁶⁷ Refakatsiz çocuklar genelde yasal yollarla yani vize alarak ya da sınırdan pasaport kontrolünden geçerek gidecekleri ya da transit olarak kullanacakları ülkelere gitmedikleri için sayılarını tespit etmek kolay değildir. Bununla birlikte İtalyan hükümeti refakatsiz mülteci çocuklara yönelik iyi işleyen bir kayıt ve takip sistemi oluşturmuştur. Bu sistem ve veri tabanı sayesinde ülkedeki genel durumlarını görmek ve analiz etmek mümkün olmaktadır. 30 Nisan 2022 itibarıyla 2022 yılı için İtalyan topraklarına giriş yapmış refakatsiz mülteci çocuk sayısı 14.025'tir.⁴⁶⁸

Tablo 16: 2022 (30.04.2022 itibarıyla) Yılında İtalya'daki Refakatsiz Çocukların Cinsiyeti

⁴⁶⁷ Gazzetta Ufficiale, 'Decreto Legislativo' n.251 2/1/m.

⁴⁶⁸ Ministero dell'Interno, "Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2022", s. 3.

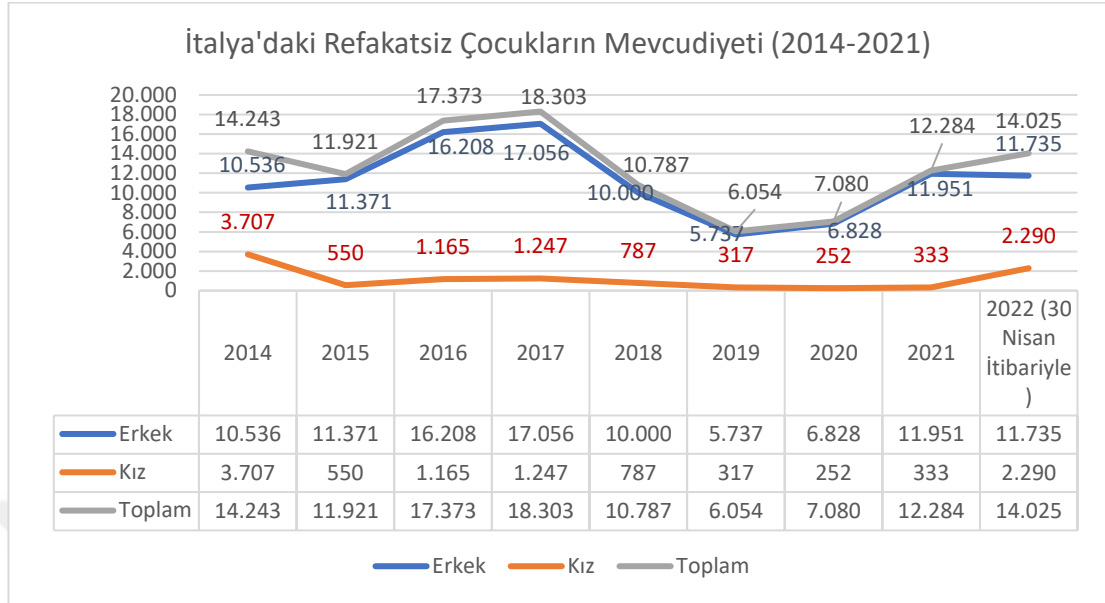
Tablo 17: 2022 (30.04.2022 itibariyle) İtalya'daki Refakatsiz Çocukların Yaş Skalası

Gelenlerin %83,7'si oğlan çocuğudur. Yaş olarak ise yarısı 17 yaşındadır.⁴⁶⁹ Gelenlerdeki cinsiyet olarak erkek yoğunluğu ve yaş olarak 17 yaşındaki oransal büyüklüğün nedenleri ilerleyen bölümlerde detaylıca açıklanmıştır. Ancak kısaca refakatsiz çocukların AB topraklarından geriye döndürülememesi ve koruma altına alınma zorunluluğu, çocuk olarak değerlendirilmek için son yaşı 17 olması, göç yolunun büyük tehlikeler barındırması ve uzun olması, refakatsiz kız çocuklarının daha çok kendi topraklarında aile büyükleri veya tanıdıkları tarafından kız oldukları nedeniyle yanlarına alınması veya erken yaşta evlendirilmeleri nedenler olarak gösterilebilir.

İtalya'daki refakatsiz çocukların sayısı yıllar içinde sürekli değişmektedir. 2017'de 18 binin üzerinde bir mevcudiyet varken bu sayı 2020'de 7 binlere düşmüştür. 2022'de ise Nisan itibariyle 14 binin biraz üzerindedir. Sayının bu kadar radikal değişimi gelenlerin ortalama yarısının 17 yaşında olması ile ilgilidir. 18 yaşını doldurduktan sonra refakatsiz çocuk sıfatını kaybettikleri için sayı her yıl değişiklik göstermektedir.⁴⁷⁰

⁴⁶⁹ Ministero dell'Interno, a.y.

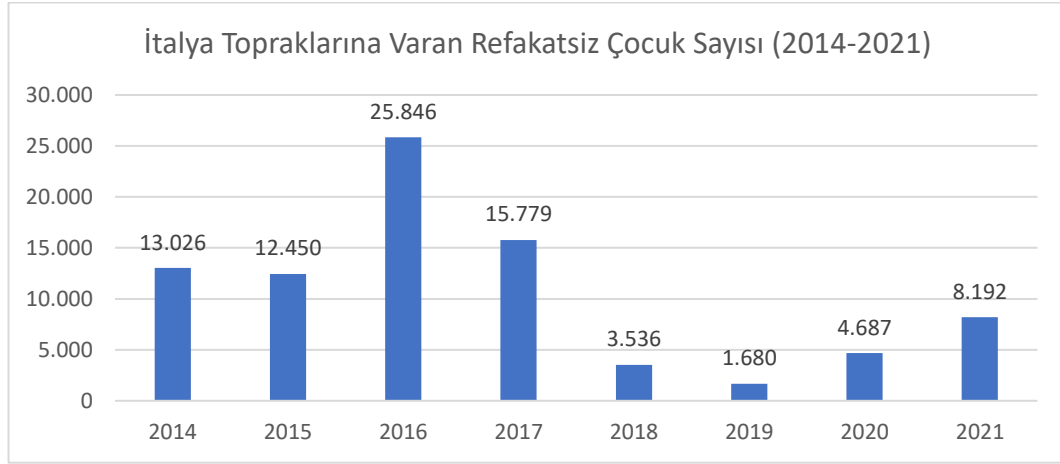
⁴⁷⁰ Ministero dell'Interno, "Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2022"; Ministero dell'Interno, "Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2021", Ministero dell'Interno, 2021, (Çevrimiçi) it-IT, 19.06.2022; Ministero dell'Interno, "Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2020", Ministero dell'Interno, 2020, (Çevrimiçi) it-IT, 19.06.2022; Ministero dell'Interno, "Report

Tablo 18: İtalya'daki Refakatsiz Çocukların Mevcudiyeti (2014-2021)

Bu nedenle her sene İtalya'ya gelen refakatsiz çocukların sayısını da bilmek verileri anlamlandırmak için önemlidir. Çocuklar da diğer göçmenler ya da sığınmacılar gibi aynı rotaları ve güzergahları kullanmakta, aynı insan kaçakçılarından medet ummakta ve aynı botlara binerek İtalya ve Avrupa topraklarına varmaya çalışmaktadırlar.

Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2019", Ministero dell'Interno, 2019, (Çevrimiçi) it-IT, 19.06.2022; Ministero dell'Interno, "Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2018", Ministero dell'Interno, 2018, (Çevrimiçi) it-IT, 19.06.2022; Ministero dell'Interno, "Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2017", Ministero dell'Interno, 2017, (Çevrimiçi) it-IT, 19.06.2022; Ministero dell'Interno, "Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2016", Ministero dell'Interno, 2016, (Çevrimiçi) it-IT, 19.06.2022; Ministero dell'Interno, "Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2015", Ministero dell'Interno, 2015, (Çevrimiçi) it-IT, 19.06.2022; Ministero dell'Interno, "Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2014", Ministero dell'Interno, 2014, (Çevrimiçi) it-IT, 19.06.2022.

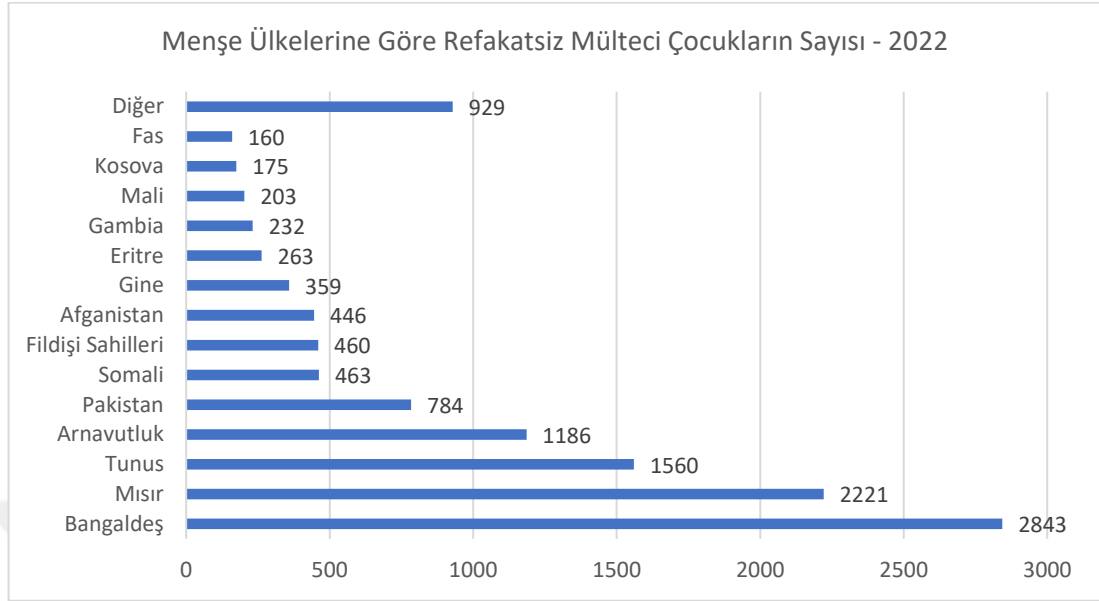

Tablo 19: İtalya Topraklarına Varan Refakatsiz Çocuk Sayısı (2014-2021)

İtalya'ya gelen refakatsiz çocukların sayısı genel olarak göç hareketinin fazla olduğu 2016 yılında fazladır ve 25 binin üzerindedir.⁴⁷¹ Ancak daha sonra İtalya'nın katı göç politikaları, limanları kapaması ve Libya ile iş birliğine gitmesi genel göçmen hareketi kadar refakatsiz çocukların da göç hareketini yavaşlatmıştır. Ancak burada dikkat çeken husus pandemi olmasına rağmen 2020'de refakatsiz çocukların ülkeye varışlarında genel olarak bir artış olmasıdır. Karayolunun ve Balkan rotasının daha çok tercih edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu çocukların menşe ülkelerinde güncel olarak Bangladeş birinci sırada iken Mısır, Tunus, Arnavutluk, Pakistan takip etmektedir.⁴⁷²

⁴⁷¹ "Italy: Arrivals of Unaccompanied Migrant Minors 2021", **Statista**, (28.06.2022), (Çevrimiçi) <https://www.statista.com/statistics/623525/unaccompanied-migrant-children-arrivals-to-italy/>, 28.06.2022.

⁴⁷² Ministero dell'Interno, "Cruscotto Statistico Giornaliero".

Tablo 20: Menşe Ülkelerine Göre Refakatsız Mülteci Çocukların Sayısı – 2022

Refakatsiz çocuklar sadece uluslararası koruma altındakilerle sınırlı değildir. Ukraynalıların AB topraklarına göç etmesi ile birlikte geçici koruma altında bulunan refakatsiz çocuklar da bulunmaktadır. EUROSTAT'a göre en çok Ukraynalı refakatsiz çocuk Litvanya'da bulunmaktadır. (Mayıs ayı itibariyle 880) Belçika'da 750, İsviçre'de 625, İsveç'te 590, Finlandiya'da 420 refakatsiz çocuk bulunmaktadır. Diğer ülkedeki sayılar daha düşüktür ya da yayınlanabilir bir data bulunmamaktadır. İtalya'da geçici koruma altında bulunan Ukraynalı refakatsiz çocuklar için bir veri bulunmamaktadır.⁴⁷³ Ancak İtalya İçişleri Bakanlığı 4.660 Ukraynalı refakatsiz çocuk bulunduğunu açıklamıştır.⁴⁷⁴

İtalya'da bulunan uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocukların geliş nedenleri hangi ülkeden geldiklerini göre değişkenlik göstermektedir. İtalya için bahsedilecek en

⁴⁷³ Eurostat, "Unaccompanied minors benefiting from temporary protection at the end of the month by citizenship, age and sex – monthly data (rounded)", **Statistics | Eurostat**, 2022, (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asyumtpsm/default/table?lang=en, 28.06.2022.

⁴⁷⁴ Ministero dell'Interno, "Minori non accompagnati sono 4660 i bambini ucraini giunti italia", 2021, (Çevrimiçi) <https://www.interno.gov.it/it/notizie/minori-non-accompagnati-sono-4660-i-bambini-ucraini-giunti-italia#:~:text=Degli%20oltre%2040mila%20minori%20arrivati,840%20sono%20ospitati%20in%20istituti.>, 11.05.2021.

temel nokta her şeyin zamana ve mekana göre değişkenlik göstermesidir, eş deyişle mekan ve zaman bağımlı olmasıdır. Mekan refakatsiz çocukların gelmiş olduğu ülkeler bağlamında olabileceği gibi İtalya içinde gitmiş olduğu kentler bağlamında da olabilir. Ancak göç nedenleri başlığı altında çocukların menşe ülkeleri mekânsal olarak önemlidir.

Refakatsiz çocukların geliş nedenleri genel olarak zorunlu göç ve iradi göç olarak nitelendirilebilecek nedenlerden dolayı gelmektedirler:

“Aile, insan ticareti, cinsiyet eşitsizliği, menşe ülkedeki yoksulluk veya siyasi istikrarsızlık, doğal afetler, insan hakları ihlalleri, dini zulümler, şiddet iç savaşlar, uluslararası çatışmalar, kendilerine veya ailelerine yönelik zulüm veya ayrımcılık dahil olmak üzere, bireysel veya siyasi, ekonomik ve sosyal nedenler bir çocuğun veya ergenin ülkelerini tek başlarına terk etmelerine veya ailesinden ayrılmasına neden olabilir. Ayrıca, Avrupa yaşam tarzının ve ekonomik refahın medyadaki temsili olan ‘Avrupa miti’nin çekici bulan refakatsiz çocuklar vardır; diğerleri ise ekonomik nedenlerle aileleri tarafından zorlanırken, onlara ekonomik özerklik sağlamak ve menşe ülkedeki ailelerini desteklemelerini sağlayacak daha iyi mesleğe ve/veya eğitime güvenmektedir. Yine diğerleri aile birleşimini için umut etmektedir. (İ-D1)”

“Bazıları savaşımlardan, şiddetten veya kıtlıktan kaçmaktadır. ... Diğer bir grup ise iş arayan, ekonomik sorunlar veya aile içi şiddet nedeniyle terk edilenlerdir ve çoğu ebeveynlerinin isteği veya aile üyelerinin ve tanıdıklarının deneyimleriyle şartlandırılan küçüklerdir. ... Diğer küçükler ise daha elverişli ve gelecek vaat eden yaşam koşulları arayışına girmektedir. ... Ayrıca, İtalya topraklarına girdikten sonra takip edilemeyen küçüklerin artan yüzdesini motive etmektedir. Her halükarda, ayrılma seçimi, yalnızca bir dürtünün veya anlık bir hevesin tatmininin değil, karmaşık ve çoklu faktörlerin bir arada bulunmasının sonucudur. (İ-D2)”

Tek bir nedenselliğe indirgenmesi zor olan ve birçok nedeni içinde barındıran refakatsiz çocukların göç hareketinde zorunlu nedenlerle göç edenler genellikle ülkelerindeki savaş şiddet ve siyasi nedenlerden dolayı göç etmektedirler:

“Tabi kızlar da var. Kızların çoğu aileleri tarafından satılmış oluyor o yüzden kaçıyorlar. Bazıları savaştan kaçtığı için geliyor. (İ-ST5)”

Dahası raporlara yansımış olan refakatsiz çocukların bizatihi kendi cümleleri de geldikleri menşe ülkelerden hayatta kalabilmek, askerlikten kaçabilmek gibi amaçlarının olduğu görülmektedir. Dahası menşe ülkedeki savaş ve çatışmalar sebebiyle aile üyelerini kaybetmektedirler:

“Nijerya’da Boko Haram var, ölüm var. Ölmek istemedim. Korkmuştum. Nijerya’dan Libya’ya yolculuğum korkunç ve tehlikeliydi. Çölde beni sadece Tanrı kurtardı, yemek yok, su yok, hiçbir şey yok. Yolculukta yanımda oturan adam öldü. Ve biri çölde öldüğünde, cesedi atıyorlar ve hepsi bu. Yedi aydır burada [gözetli merkezinde] bulundum. Burada bize tavuk muamelesi yapıyorlar. Bizi dövüyorlar, bize iyi su ve iyi

yemek vermiyorlar. Bizi taciz ediyorlar. Burada pek çok insan ölüyor, hastalıktan ölüyor, donarak ölüyor. (Jon, Nijerya, 16 yaşında bir refakatsiz çocuk)⁴⁷⁵

“Ülkem yaşayabileceğin bir yer değil, orada sadece ölebilirsin. Babam Taliban tarafından öldürüldü. Ben, annem ve iki erkek kardeşim Pakistan'a kaçtık. Hiçbir şeyimiz yoktu: ev yok, hiçbir şey yok, gelecek yok. 12 yaşımdayken annem beni “bana yardım edecek Pakistanlılarla” bıraktı. O gün hayatımın en uzun yolculuğunun başlangıcıydı. Şimdi 17 yaşındayım ve bir yıldan fazla bir süredir İtalya'dayım. İsveç'te olan kuzenime gitmek istiyorum. Bu üçüncü denemem. (Afgan bir refakatsiz çocuk)⁴⁷⁶

“Ben bir çocuk askerdim. Abilerim, kuzenlerim, arkadaşlarımın hepsi asker. Ben silahlarla büyüdüm, o yüzden onlardan korkuyorum, çok insanın öldüğünü, ailelerin çektiği acılar, işkenceler gördüm. O bakışları asla unutmayacağım. Başkalarına acı çektiğim istemiyorum. Başka çarem olmadığı için kaçtım. Diktatör bir hükümete hayatımı vermek istemedim. (Eritreli bir refakatsiz çocuk)⁴⁷⁷

Bazı refakatsiz çocukların göç hareketleri ise menşe ülkelerinde meydana gelen salgın gibi radikal olaylardan etkilenmektedir. Salgınların sebep olduğu ekonomik daralma ve derinleşen yoksulluk beklenmedik ülkelere göç hareketlerini hızlandırabilmektedir:

“Aynı zamanda sahra altı Afrika ülkelerinden örneğin Mali, Gine, Fildişi Sahilleri gibi çocuklarla da tanıştım, Nijerya'dan gelen kız çocuklarıyla da. Tabii geldikleri döneme göre hikayeleri değişiyor. Özellikle yeniden gelenlerde yükseliş vardı ve fakat çocuk bağlamında. bu beni şaşırtmıştı. ebola salgını sebebiyle yoksulluğun yine de artması gelişlerinde bir nedendi. (I-ST7)”

Savaş, çatışma ve şiddet gibi nedenler dışında göç edenler ise tek başlarına veya ailelerinin almış olduğu kararlar ve kurmuş oldukları stratejiler sonucunda daha iyi bir hayata kavuşmak ve para kazanıp memlekete göndermek isteğiyle ve ayrıca Avrupa'nın diğer ülkelerinde bulunan akrabalarla buluşmak ve birleşmek amacıyla göç etmektedirler:

“Şu anda neden geldikleri ülkelerdeki kötü ekonomik koşullar nedeniyle oluşturulan aile stratejisi. Aslında çocukları burada kalabilsin diye onlara yatırım yapıyorlar. Ve aynı zamanda Fas'tan devam eden göç akını var. Fas'ta Fransızca konuşuluyor. Roma'ya oradan sürekli bir göç var. Hatta Roma'daki bir ilk kabul merkezinde 150 tane Fas'tan gelmiş çocuk vardı ki gerçekten çok küçük kasabalardan gelenler. Bazı ajanslar var, bu çocukları buluyorlar ve ailelerine para kazanabilmek için bazı yollar var diye söylüyorlar. Organize ediyorlar yolculuğu. Bu gerçekten şu anda bir aile projesi gibi. (I-A3)”

⁴⁷⁵ Unicef, “A Deadly Journey for Children: The Central Mediterranean Migration Route”, Child Alert, 02.2017, s. 3.

⁴⁷⁶ INTERSOS, “Unaccompanied and Separated Children along Italy's Northern Borders”, 2017, s. 23, (Çevrimiçi) <https://www.intersos.org/wp-content/uploads/2018/02/UASC-along-Italys-northern-borders.compressed.pdf>, 12.08.2022.

⁴⁷⁷ INTERSOS, a.y.

“Bazıları aileleri tarafından gönderiliyordu çünkü çocukların İtalya’da çalışıp para göndermesini bekliyorlardı hatta çoğu her ay para gönderiyordu. (İ-ST1)”

Nijer’den yola çıkan bir refakatsiz çocuk da kendi babasının para toplayarak yolcu ettiğini ifade etmektedir. Bu söylem ailelerin yoksulluk şartlarında hayatlarına devam edebilmek için çocuklarına sorumluluk ve görev yükleyerek göçe teşvik ettiklerini göstermektedir:

“Yolculuk zordu çünkü yürümek zorundaydık, araba yoktu, içme suyu yoktu. Çölü yürüyerek geçtik, neredeyse iki hafta sürdü. Libya’ya varmadan önce bazen bir gün su içmeden, bazen iki gün su içmeden yürümek zorunda kaldık. Yeterince su olmadan, yeterince yiyecek olmadan. (Isaa, Nijer, 14 yaşında refakatsiz bir çocuk)”⁴⁷⁸

Burada öne çıkan geldikleri ülkedeki sosyal ve ekonomik durumun kötü olmasıdır. Bu nedenle daha iyi yaşam koşulları hedefiyle göç etmektedirler. Bunun yanı sıra menşee ülkenin İtalya ile olan tarihsel bağı veya ağlar da nedenlere yön verebilmektedir. Örneğin Arnavutluk ve Kosova’dan gelenler İtalya ile ilgili bilgi birikimlerinin de fazla olması sebebiyle eğitimlerine devam etmek veya daha iyi eğitim almak ve sonrasında da çalışmak amacıyla gelmektedirler:

“Arnavutluk ve Kosova’dan gelenler için bahsederken, onlarda eğitim beklentileri ön plana çıktığını söylemek lazım. Orta sınıf da kırsal ailelerin çocukları bunlar. Yeni fırsatlar yaratmak ve iyi bir eğitim almak için geliyorlar. (İ-A1)”

“Arnavutluk’tan gelenler için ise tamamen farklı bir durum var. Bu çocuklar deniz yoluyla gelmiyorlar kara yoluyla geliyorlar. Özellikle kuzey sınırına giderek Emilia-Romagna gibi bölgelere gidiyorlar. Bu bölgeler refah seviyesi için İtalya’nın en iyi bölgelerinden biri. (İ-ST7)”

Kosova ve Arnavutluk’tan gelenler için bahsedilmesi gereken bir diğer konu İtalya’da tarihi olarak toplulukların bulunması ve belli bir geçmişe sahip olmalarıdır. Bunun yanı sıra Afrika ülkeleri ve Afganistan, Pakistan gibi ülkelere gelenler ise daha iyi bir hayata kavuşmak, ailelerine para göndermek veya diğer Avrupa ülkelerine devam etmek amacıyla gelmektedir.

Özetlemek gerekirse Arnavutluk ve Kosova’dan gelenler eğitim ve daha sonrasında da çalışmak amacıyla göç ederlerken Afrika’dan veya Asya coğrafyasından gelenler hem savaştan ve zulümden kaçarken diğer yandan da daha iyi şartlarda yaşamak amacıyla yani ekonomik saiklerle gelmektedirler. Dolayısıyla kümülatif olarak

⁴⁷⁸ Unicef, “A Deadly Journey for Children: The Central Mediterranean Migration Route”, s. 7.

bakıldığında göç eden refakatsiz çocukların motivasyonları ve nedenleri çeşitlilik göstermektedir ve aynı anda var olmaktadır:

“Ülkem çok fakir ve çok tehlikeli. Evden eve kaçarak büyüdüm, babam artık burada değil ve annem iki erkek ve kız kardeşimi korumaya çalışıyor. 2 yıl boyunca, El Kaide hareketiyle bağlantılı İslami aşırılık yanlıları Şebab tarafından öldürülene kadar amcamın evinde yaşadık. O andan itibaren durum benim ve ailem için daha da kötüleşti: Beslenecek çok fazla ağız, annem ve teyzem için çok zor. En büyük çocuk bendim, bu yüzden 15 yaşında ayrılmaya karar verdim. Sadece yaşamak için güvenli bir yer ve Somali’de çalışma ve aileme yardım etme olanağına sahip olmanın hayalini kuruyorum. Annemle haftada bir konuşuyorum, mümkün olmadığında kendimi kötü hissediyorum çünkü onlar adına korkuyorum. (Somalili bir refakatsiz çocuk)”⁴⁷⁹

Bu göç portresi karma göç kavramının İtalya’ya gelen refakatsiz çocuklar bağlamında önemli olduğunun göstergesidir. Daha sonraki bölümde de ifade edildiği gibi karma göç ile gelen refakatsiz çocukların sadece nedenleri ve motivasyonları değil aynı zamanda kullandıkları rotalar da karma hale gelmektedir. Bu örüntü Türkiye’ye gelen refakatsiz çocuklar için de geçerlidir.

3.2. Uluslararası Koruma Altındaki Refakatsiz Çocukların Yolculukları ve Sınır Deneyimleri

3.2.1. Türkiye’deki Refakatsiz Çocukların Yolculukları ve Sınır Deneyimleri

Refakatsiz çocuklar büyük çoğunlukla düzensiz göç yollarını tercih etmektedirler. Düzensiz göç doğası gereği ülke topraklarına yasal olmayan girişleri, uzun yürüyüşler, ölüm ve şiddet gibi risk ve zorlukları ve bilinmezlikleri içinde barındırmaktadır. Sınırı geçerken ve sınırı geçtikten sonra yaşananların benzerlikleri ve farklılıkları bulunmaktadır. Örneğin hem sınırı geçmek için hem sınırı geçtikten sonra uluslararası koruma başvurusu yapabilmek için uzun süreler yürümek durumunda kalınabiliyorken sınırı geçtikten sonra kolluk kuvvetlerine yakalanma söz konusu olabiliyor. Ayrıca bu düzensiz göç hareketinin kimlerle yapıldığı, hangi rotalardan geçildiği ve yolculuğun ne kadar sürdüğü de araştırılması gereken unsurlardandır. Bu nedenle bu bölümde refakatsiz çocukların yolculukları ve bu yolculuğun detayları, sınır deneyimleri, bu

⁴⁷⁹ INTERSOS, “Unaccompanied and Separated Children along Italy’s Northern Borders”, s. 23.

süreçte yaşadıkları zorluklar da riskler, sınırı geçtikten sonraki maruz kaldıkları süreç ve riskler incelenmektedir.

Refakatsiz çocukların genellikle düzensiz göçü tercih ediyor olmaları sebebiyle çoğunlukla Türkiye'nin doğusundan giriş yapmaktadırlar. Bununla birlikte çok az da olsa yasal yollarla ülkeye girebilenler de bulunmaktadır:

"Kaçak yollarla gelebiliyorlar, pasaportla giriş yapabiliyorlar İstanbul üzerinden. Geliş sebeplerinde dediğim gibi İstanbul üzerinden yasal ve kaçak yollarla gelenler var. (T-ST3)"

Düzensiz göç içinde bulunmak ekonomik, eğitim ya da sığınma gibi farklı nedenlerle göç eden kişiler ile birlikte hareket halinde bulundukları anlamına gelmektedir. Bu durum onları bir ağın içine dahil ederek belli bilgileri edinmelerini de sağlamaktadır. Araştırmadaki katılımcı refakatsiz çocukların da hepsi düzensiz yollardan gelmişlerdir. İzledikleri rota geldikleri ülkeye göre değişmekle birlikte son iki durakları İran ve Türkiye olmaktadır. Afganistan ya da Pakistan gibi ülkelerden gelenler İran üzerinden geçerek Doğu Beyazıt bölgesinden Türkiye'ye giriş yaparken, İran'da bulunanlar yine Doğu Beyazıt ve çevresinden, diğer sınır ülkelerinde bulunanlar ise düzensiz ilerlenebilecek geçiş noktalarından giriş yapmaktadırlar. Çocukların bu deneyimleri her zaman tek denemede başarılı olmamakta, uzun süreler alan birkaç denemeyi de zaman zaman gerektirmektedir:

"Kaçak yollarla Doğu Beyazıt'tan geldik, 3 gün yoldaydık. 3 gün yoldayken 3 gün sınırdaydık. Yani açıkçası, İran polisi Türkiye'ye veriyordu, Türkiye yakalayıp İran'a veriyorlardı yani bu durumu 5 – 6 kez yaşadık yani. Türk polisi İran'a tekrar gönderiyordu İran polisi hani bunlar Afgan olduğu için tekrar Türkiye'ye gönderdi, biz üç gün neredeyse bu durumu yaşadık. (T-RÇ4, Afganistan, 23 yaşında)"

Sınır ülkelerine ait kolluk kuvvetlerinin karşılıklı olarak geri itmeleri çocukları iki ülke arasında sıkışmışlığa iterken tehlikeler ve bilinmezlikler yaratmaktadır. Ayrıca kolluk kuvvetlerinin münferit olarak sergilediği sert ve şiddet içerikli davranışlar da çocuklar için ayrı bir risk teşkil etmektedir:

"Ülkeye girişte polis vardı yakaladı bazılarını, polis dediğim Biz yaklaşık 18 kişi sınırdan kaçtık. 15 kişi yakalandı, 4-5 kişi geçebildi. Bizi anlatmışlardı geçerken koşmanız gerekiyor dağın üzerinden diye. Ben de sporcu olduğum için benim yanımda da bir arkadaşım var onu da kurtardım kendimi de kurtardım. Öyle yetiştik oraya ama daha sonra yarım saat bir saat sonra 15-14 kişi yakalandıktan sonra kaçakçıların kamerasından görüyorduk, dövüyorlardı resmen. ... Evet, dövüyordu jandarma. Bizi de gördüler kovaladılar yakalamaya çalıştılar biz kaçtık (T-RÇ3, İran, 22 yaşında)"

Diğer yandan şiddet içerikli hikayeler sıkça dile getirilmemiş, eş deyişle bunu yaşayan katılımcı çocukların oranı yüksek değildir. Bununla birlikte yolculuğun kendisinin riskleri aktarılmıştır. Refakatsiz çocuklar göç yolculuklarına başladıklarında uzun ve imkansızlıklar içeren bir yolculuk yapmaktadırlar. Bu noktada geldikleri dönemde katılımcıların birer çocuk olduğu ve yaşlarının 11-17 arasında olduğu da unutulmamalıdır. Uzun süreler yürümek zorunda kalınan yorucu ve tehlikelerle dolu bir süreçten geçmektedirler:

“İran’dan Türkiye’ye gelirken kaçak geliyoruz ya yolda 2 hafta yolda kaldık. Mesela yollarda zorluk çektik, baya yürüdük hem de baya yürüdük. Hemen hemen 30 saat devamlı yürüdük mesela (T-RÇ6, Pakistan, 20 yaşında)”

“Kara sınırından geldim. Yürüyerek geldim. ... 1 hafta ... Afganistan’dandın İran’a ve Türkiye’ye geçtim. 1 ay yolda geçti. (T-RÇ2, Afganistan, 21 yaşında)”

“Kaçak yollarla geldim. Yürüyerek geldim. Yaklaşık 1 hafta yoldaydım. Yaşım da küçüktü. Yolda gelirken sıkıntılar yaşadık tabii zor geçti. Yaklaşık 5 gün yürümüşümdür (T-RÇ3, İran, 22 yaşında)”

Ancak tüm çocuklar da uzun süreler yürümek durumunda kalmamış, araçlarla gelenler de olmuştur:

“Afganistan’dan Pakistan’a geçtim, Pakistan’dan İran’a, İran’dan Türkiye’ye. Ve bu arada 15 gün yoldaydım. ... Evet, o zaman, benim geldiğim zaman tabii ki çok eski olduğu için biraz kolay geldim. Yol üzerinde daha çok arabayla falan geldik ama uzun. Hani, dört ülke geçirdim geldim. Toplam toparlasam 1.5 ya da 2 saat yürüyerek geldim (T-RÇ5, Afganistan, 25 yaşında)”

T-RÇ5’in geldiği yıl 2014’tür ancak uzun yürümeyi gerektiren yıllar ise 2016 sonrasındır. Bu durum yıllar içinde refakatsiz çocukların ve diğer düzensiz göçmenlerin tercih ettikleri göç yollarını zorlaştığını göstermektedir. Ayrıca refakatsiz çocuklar yolculuklarında yalnız, kardeşleri, arkadaşları veya aileleri ile göç etmektedir. Burada dikkatleri çeken durum aileleri ile yolculuğa başlayan çocukların yolculukta ailelerini ölüm, sınır dışı edilme ya da tutuklanma sebebiyle kaybetmeleri nedeniyle refakatsiz kalmalarıdır:

“Gelirken karayoluyla geldim, kaçak geldim Doğubayazıt’tan. Anne ve babamla geliyordum aslında tek gelmiyordum. Yolları belki biliyorsunuzdur baya zor. Orada bir tek biz değildik kalabalıktık bir sürü insan var geliyoruz. Yolda bazen araba değiştiriyorsun başka arabaya gidiyorsun. Herkes kendini arabaya atıyor. Normal gidip araba gelsin seni alsın değil. Herkes koşarak arabaya atlıyorsun. Orada anne babamla ayrıldım. Kuzenim vardı onun da anne babası kardeşleri vardı. Ben ve kuzenim başka arabaya bindik diğerinde başka yer kalmamıştı. Ailelerimiz farklı arabaya bindiler. İşte geldik oraya onlarınki polisler tutmuş herhalde biz de öyle Türkiye’ye geldikten sonra öğrendik onu. Yani ben ve kuzenim geçtik Afganistan’dan İran yolunu anlatıyorum.

Onlar gelememişler İran polisi herhalde tam bilmiyorum yakalamışlar. Biz kuzenimle geçtik. Oradan da İran'dan da Türkiye'ye geldik. Burada BM'ye başvurduk oraya gittik başvurduk. Yani çünkü bizi getiren adam babamla konuşmuş babam demiş ki sen bunları götür. Bizi beklemeyin bizi polis tutmuş falan... sen götür biz gelirsek de sonradan gelebiliriz. Ondan sonra İstanbul'a kadar geldik babamı aradım konuştum. Biz gelemeyiz dedi İran polisi yakalamış sınır dışı etti. Afganistan'a onlar geri dönmüşler. (T-RÇ7, Afganistan, 19 yaşında)

Yolculuğa ebeveynleri veya yasal vasileri olmadan başlayan çocuklar ise yolculuğun başından itibaren yalnız, arkadaşlarıyla veya kardeşleriyle birlikte göç etmektedir:

"Abimle geldim, kaçak bir arkadaş vardı onunla birlikte geldik. (T-RÇ1, İran, 21 yaşında)"

Ancak yolda kardeşini veya arkadaşlarını ölüm, tutuklanma veya sınır dışı işlemlerinden dolayı kaybedenler de vardır:

"Ben de abimle birlikte geldim. İran'a kadar uçakla geldik. Ondan sonra kaçak Türkiye'ye girdik. İran'da bir gün kaldım sonra Türkiye'ye geldim. Y.... dediği gibi çok zordu, yollar falan. İki sene önce abimle İran'a geldik sonra Türkiye'ye geldik. Benim abimi açıkçası polis yakaladı sınır dışı etti. Beni de devlet yakaladı/aldı ve yurda gönderdi (T-RÇ8, Afganistan, 19 yaşında)"

Çocuklar ister tek başlarına ister arkadaşlarıyla ya da kardeşleriyle göç etsinler yolculukta kaçınılmaz şekilde kaçakçılarla muhatap olmak durumunda kalmaktadırlar. Yolculuk süresince kaçakçıların hızlı davranma isteği, göç eden kişilerin yaş veya sağlık durumlarını ve yaşlarını değerlendirmeye almaması ve düzensiz göç hareketi olduğu için uzun yürüyüşleri içeriyor olması nedeniyle çocuklar için risk barındırmaktadır. Yolculukta gerçekleşen riskler ve var olan tehlikeler sadece sınırı geçmeden önceki veya sınırı geçerken ki süreci değil aynı zamanda sınırı geçtikten sonraki süreci de kapsamaktadır. Bu anlamda hem sınıra gelene kadar ve sınırı geçerken, hem de sınırı geçtikten sonra yaşanan zorluklarda ve tehlikelerde öne çıkanlar farklı şiddet formları, ölüm, insan kaçakçılığının insan ticaretine dönmesi, uzun yürüyüşler, sınırı geçerken idari gözetim altına alınma, kötü barınma şartları, yetersiz beslenme ve alıkonulmadır:

"Yani su yoktu ekmek yoktu doğru düzgün. Hatta ondan sonra bizi getiren adamın evine geldik. Orası da zor geçti. Mülteciler vardı İran Afgan Paki birçok insanlar vardı. O ortamda yaşamak... Ben yeni yeni hayata geçiyorum. Artık kendimi alıştırarak zorundayım. Böyle bir hayatı yine göreceksin, ilerleyeceksin Almanya yoluna giderken böyle şeyleri göreceksin diye çok zorluk yaşadık. Doğru düzgün ekmek yoktu yemekler yoktu günde bir öğün yemek yiyorduk. O şekilde. (T-RÇ3, İran, 22 yaşında)"

Şiddet olarak farklı aktörlerin fiziksel ve cinsel şiddetleri, çocukların fuhşa zorlanmaları tespit edilmiştir. Bu durum göç etmeden önce göç yolunda ya da göç ettikten sonra

gerçekleşebilmektedir. Var olan şiddet yapısı çocukların refakatsiz göç etmelerinin nedenlerinden biri haline gelebilmektedir:

“Ayrıca çocuklar gelene kadar cinsel taciz ve tecavüze maruz kalmaları söz konusu, çoğunda ortak hikaye bu. Aile tarafından hem de amca baba komşu kuzen abi... (T-ST1)

Şiddetin sıkça görüldüğü süreç ise kaçakçılarla yapılan göç yolculuğudur. Düzensiz göç yolundaki tempoya ayak uyduramamak, kaçakçılara paranın ödenmemesi ve göç yolundaki düzeni bozmak şiddetle sonuçlanabilmektedir:

“Bir tane de kız çocuk danışanım vardı, gelmeden zaten nasıl geliniyor vs diye haberdar oluyorlardı, para biriktirmişti. İnsan kaçakçısı ile gelecekti ama parası tam çıkmadığı için insan kaçakçılığından insan ticareti boyutuna geçmişti olay. Çocuğa şiddet uygulamışlar yer kapladın vs diye. Para da yok. Çocuk diyor ki çalışıp para biriktireyim. Ama onlar için risk tabi kaçır diye. Epey şiddet uyguluyorlar otogara götürmeyip sokakta bırakıyorlar seninle mi uğraşacağız diye. Yaralı ve perişan halde çocuk. Çocuk dil bilmiyor, çocuk parkta yatıyor. (T-ST1)”

“Yürüyerek geliyorlar, en büyük sıkıntı yani çok duyuyoruz. 3 kardeş çıkmışlar yola gelebilen 1 kişi. Kaçakçıların bu işi yapanların iş diyorum çünkü ekonomik şeye çevirmiş durumlar, taciz ve tecavüzlerine maruz kalıyorlar. (T-ST3)”

“İnsan kaçakçılarıyla aile anlaşıyor ya da çocuğun anlaşmasını sağlıyor anlaşabiliyor. Bu esnada tabi cinsel tacize de uğrayabiliyor, şiddete de uğrayabiliyor. Çok büyük travmalar yaşıyabiliyor çocuk. Bu arada büyük çoğunluğu erkek çocuğu, kız çocuğuna da rastladım ama azınlıkta. (T-ST4)”

Çocuklara yönelen şiddet olaylarının boyutu, insan kaçakçılığı ve insan ticareti arasındaki ince çizgi ve aynı kişi, ağ ve örgütlerin her iki durumu da organize etmesi kaynaklı insan kaçakçılığının insan ticaretine dönüşmesi nedeniyle değişebilmektedir. Özellikle çocuğun parasını ödeyememesi sebebiyle fuhşa zorlanmak gibi ağır durumlar yaşanmaktadır:

“Türkiye’ye inişlerinde de çünkü bu kaçakçılar İran üzerinden Türkiye’ye geldiklerinde orada farklı kaçakçılar var, Türkiye’de farklı kaçakçılar var. Sınırdan geçtiklerinde bu sefer Türkiye’deki kaçakçılarda yine istismar söz konusu oluyor. Bu sefer buradaki mesela küçük çocuklar cinsel istimara uğruyor. İşte kendilerini fuhşa sürüklüyor. Öyle satmaya çalışıyorlar.” (T-ST5)

Şiddetin her formu doğru ve çocuğun yüksek yararını gözeterek bir müdahale gerçekleşmezse henüz çocukluğunu tamamlamış olan bireyler için büyük bir travma olabilir ve hayatı boyunca taşıyacakları bir hasar bırakabilir. Bu nedenle genel olarak tüm uluslararası koruma talep eden çocukların geldikleri ülkede sadece prosedüre erişimleri değil aynı zamanda süreçte nitelikli bir psiko-sosyal destek almaları da çok önemlidir. Bu süreçte yaşanacak bir hata sekonder travma denilen ve çocuğun

tekraren travmatize olmasını sağlayacak bir süreci tetikleyebilir veya başlatabilir. Bununla birlikte var olan en büyük tehlike ise ölümdür. Yolculuğa çıkan çocukların oran bilinmese de bir kısmı göç yolunda hayatını kaybetmektedir. Dolayısıyla sınırı aşır Türkiye'ye girebilen çocuklar her ne kadar çok zorlu ve tehlikeli bir yolculuktan geçseler de bir şekilde hayatta kalabilme şansı olanlardır:

“Gelen çocuklar ülkeye varabilen hayatta kalabilenler. Bazı çocuklar yolda hayatını kaybediyor. (T-ST1)”

Uzun ve bol yürüme içeren göç yolculuğunun ardından sınır geçilse dahi tehlikeler hemen ortadan kalkmamaktadır. Özellikle sınırı geçtikten sonra göçmen kaçakçılarının paranın geri kalanını istemesi ve bu ücreti alana kadar sınırı kaçak olarak geçirdikleri kişileri bırakmaması ve kötü koşullardaki evlerde ve otellerde alıkoyması diğer zorluk ve tehlikelerdir. Zorluk barınma koşullarının kötülüğü hijyen ve yetersiz beslenme nedeniyledir:

“Biz sınırı geçtikten sonra hani kaçakçılar bizi arabaya bindirdikten sonra bizi bir yurt gibi bir yere götürdüler. Hani bir müstakil ev bir dandik bir eve falan götürdüler tabi. Sadece biz yoktuk hani buradaki kalanlar çok insanlar vardı. Biz iki ay kaldık hani bizim de para biriktirdik öyle parayı gönderdik. Ondan sonra bizi bıraktılar bizim durumumuzdan daha da kötü durumlular vardı, bizden daha da kötüleri vardı. Altı ay yedi ay orada hani durumları olmadığı için hani oraya gelmiş parası olmadığı için orada kalmış insanlar vardı. Ama işte her gün de biri geliyordu bizi tehdit ediyordu neden paranızı yatırmıyorsunuz neden paranızı göndermiyorsunuz ömür boyu artık burada kalacaksınız filan. Böyle tehditlerle her gün karşılıyorduk. O iki ay içerisinde ben ancak bir kez banyo yapabildim. Ya ortam çok pisti her şey kötüydü, kokuyordu işte bunun gibi bir ortamlardaydık. İşte o arada da biz iki ay sonra anca parayı bulduk ve yurttan o evden ayrıldık. (T-RÇ4, İran, 23 yaşında)”

Göç yolundaki koşullar sebebiyle çocukların hastalanması ve ödemeleri gereken paranın denkleşmemesi veya ülkelerindeki aile üyeleri ya da tanıdıklarından gelmemesi durumunda insan kaçakçıları tarafından alıkonulmalarıdır:

“Biz sınırı geçtikten sonra, tehdit ettiler. Ailemizden ve bizden para istediler. İki ay ve bir hafta kaçakçıların evlerinde kaldık. (T-RÇ1, İran, 21 yaşında)”

“Yakında bir köy varmış bizi yaklaşık 1.5-2 gün orada sakladı. Araba gelecek yollar sıkıntılı yollar tehlikeli, polis var şu var... O zaman da bilgimiz yoktu. 2 gün o köyde bizi yaşattırdı. Sonra tekrar başka köye gittik. Bir gün de orada kaldık. Ondan sonra böyle bizi Doğu Beyazıt'a götürdüler, yine farklı bir yer. Orada para istediler. Benim de arkadaşım vardı İran'da paramı ona vermiştim. Aradım bu kadar parayı bu hesaba gönder diye o da tamam dedi gönderdi. Para gelince bizi serbest bıraktılar. (T-RÇ3, İran, 22 yaşında)”

Bir diğerkonu ise sınırda kolluk kuvvetleri tarafından çocukların tutuklanması ve idari gözetim altına alınmasıdır. Gözetim altında beslenme ve çocuğun yüksek yararının ne derece gözetildiğı tartışmalı konulardan bir tanesidir. Buradaki sorunlar sistematik olarak tüm idari gözetim merkezlerinde koşulların ve yaklaşımların kötü ve olumsuz olduğu anlamına gelmemektedir. Ancak sahadan elde edilen bilgiler olumsuzlukların da yaşandığını ortaya koymaktadır.

“Normalde sınırda olmaması lazım ama çocuk olduğunu gözetmeden idari gözetim uygulanıyor. Çocuklar geliyorlar idari gözetime alınıyorlar 24 saat, hiçbir şey yemeden içmeden. Sınırdaki denetimde çocuk olması ve çocuğun yararı gözetilmeden yapılıyor. Çocuk geldiğinde nereye geldiğini neden geldiğini ... Bir umutla yola çıkıyor belki ama yolda maalesef gelene kadar Umut bitiyor. (T-ST3)”

İdari gözetimden sonra yaşanabilecek diğerkonusu sınır dışı işleminin uygulanması ve çocukların geri gönderme merkezlerine gönderilmesidir. Yine aynı şekilde ülkenin geneline yayılmış olumsuz bir durumdan bahsetmek mümkün değildir. Ancak sivil toplum çalışanlarının tanıklık ettikleri durumlar arasında çocuğun yüksek yararının ve hassasiyetini gözetilmediğı hikayeler de bulunmaktadır:

“Yanlış bilgi vermek istemem, o kısımla ilgili çok şey bilgilerim yok. Dediğim gibi o sürece gelene kadar gitmesinler diye her şeyi yaptığımız süreç. Orada çok kötü şeyler olduğunu duyuyoruz. Kötülemek istemiyorum ama alanda çalışan kişilere eğitim verilmediğı için, herkesin önyargısı olduğu için davranışlar maalesef çok kötü oluyor. Ve geri gönderme merkezlerinden kaçıyorlar, kaçarken başlarına çok şey geliyor. Bildiğim şey süreç masraflı ve prosedürü uzun. O süreçte hiç kimsenin yararı gözetilmiyor. Çocuğun 18 yaş altında olan çocuk diye tanımlanan kişinin hiçbir değeri yok. Herkese yetişkin muamelesi yapılıyor diyeyim üstü kapalı şekilde. (T-ST3)”

Türkiye'nin geri gönderme merkezleri ve idari gözetim mekanizmalarına yönelik yapılacak çalışmalar genel durumu tespit etmek için gereklidir. Ancak bu çalışmanın amaçlarından bir tanesi değildir. Burada önemli olan nokta bir çocuğun bile hayatının ve deneyimlerinin önemli olması ve çocuğu travmatize edebilecek ve ömür boyu taşıyacağı hasar bırakabilecek olaylardan uzak tutulması ve yüksek yararının korunmasıdır. Bu nedenle yaşanan münferit veya değil tek bir olay bile önemlidir ve dile getirilmesi gerekmektedir.

Refakatsiz çocukların sınır deneyimleri sadece ülkeye giriş ile kısıtlı değildir. Türkiye'den Avrupa'ya devam etmek isteyenler ve deneyenler de Türkiye'nin batı sınırını geçmeye çalışmaktadır. T-RÇ3 bir arkadaşının Edirne'den kaçak olarak geçtiğini ve yürüyerek yolculuğuna devam ettiğini ve en son Bosna Hersek'te iken kendisinden haber aldığını ifade etmiştir.

Özetle refakatsiz çocuklar yola her zaman tek başlamadan çıkmamakta, arkadaşlarıyla kardeşleriyle veya yolda kaybettikleri aile üyeleriyle yolculuğa başlamaktadırlar. Yolculuk büyük oranda düzensiz göç hareketini içinde barındırmaktadır. Bu yolculukta şiddet, uzun yürümeler, bilinmezlik, yaralanma ve ölüm, sınırı geçtikten sonra alıkonulma, kötü beslenme ve hijyen ve varışta idari gözetim altına alınmak ve sınır dışı edilmek gibi riskler ve tehlikeler barındırmaktadır. Bu tehlike ve riskler ayrıca tek başlarına var olabilirler ancak büyük çoğunlukla birbiri içine geçmiş şekilde var olmaktadır.

Kişi	Kiminle Geldiği	Yolculuk
T-RÇ1	Kardeş ve Arkadaş	Düzensiz
T-RÇ2	Kardeş	Düzensiz
T-RÇ3	Yalnız	Düzensiz
T-RÇ4	Arkadaş	Düzensiz
T-RÇ5	Yalnız	Düzensiz
T-RÇ6	Yalnız	Düzensiz
T-RÇ7	Aile (Yolda Refakatsizlik)	Düzensiz
T-RÇ8	Kardeş (Yolda Refakatsizlik)	Düzensiz

Tablo 21: Türkiye'deki Katılımcı Refakatsiz Çocukların Kimlerle ve Nasıl Geldikleri

İç içe geçmiş riskler bağlamında verilebilecek örnekler sahada çalışan sivil toplum uzmanlarının ağzından duyulan örneklerdir:

“Bir tane çocuk danışanım vardı cinsel saldırıya uğramıştı. Ortaya çıkmasın diye saldırıyı gerçekleştiren kişi çocuğu almış insan kaçakçısına vermiş. Çocuk ne olduğunun farkında değil ne yapacağını bilmiyor. Gelirken öğrenmiş. Adam hapse girecek örtbas etmek için. (Çocuğun annesi orada mı?) yok hayır ölmüş annesi. Üvey annesi ve üvey kardeşleri var. Baba da kötü davranıyor. Okuldan alınmış çalışıyor çocuk. Çalışırken oradaki kişi tarafından böyle bir muameleye maruz kalıyor. Çocuk

ağlarken biri görüp de konuşuyor. O adam gidip basıyor iş yerini. vs. tam detay bilmiyorum ama adam insan kaçakçısına bırakıyor ben seni öldürmek istemiyorum, ben de hapse girmeyeyim diye tehdit edip veriyor. Parayı da adam veriyor. (T-ST1)”

“Ben şöyle bir şey hatırlıyorum çok etkilenmiştim. Bir anne çocukları ile çıkıyor yola, anne ölüyor silahlı çatışmada ve 3 çocuğu var biri bebek, kaçakçılar bebek onları yavaşlatıyor diye bebeği göle bıraktırmışlar. İki çocuğu ile devam etmiş. O iki çocuk refakatsiz olarak geldi. Çok kötü öyküler var. (T-ST3)”

“Refakatsiz çocuk vardı Afgan uyruklu. Aile içi şiddetten kaçmış ve yolda sınıra yakın bir yerde kaçakçılar tarafından insan ticareti yapılmak için 25 gün kapalı kalmışlar 30-35 çocuk. Su ve ekmek vermişler sadece hayatta kalsınlar. Ahır gibi bir yerde. (T-ST3)”

Bu örnekler sadece refakatsiz çocukların değil düzensiz göçe katılan ve bir şekilde zorla yerinden edilen tüm çocukların tehlikeli, büyük riskler barındıran ve büyük acılara neden olabilecek yolculuktan geçerek geldiğini göstermektedir. Dolayısıyla çocukların tüm bunlara göğüs gererek tek başlarına arkadaşlarıyla ya da kardeşleriyle ya da yolda kaybettikleri aile üyeleriyle göç etmeleri, hareket halinde olmaları ve göç kararını vermeleri çocukların öznelliklerinin bir göstergesidir. Tehlikeli, uzun ve zor bir yolculuğa göğüs germek ve bir şekilde düzensiz göç hareketini tamamlamak çocukların özelliğini vurgularken bu durum çocukların sadece aktif bir özne olduğu anlamına gelmez aynı zamanda çocukluk çağında olmaları nedeniyle korunması gereken ve yüksek yararlarının gözetilmesi gereken varlıklar olduğu anlamına da gelmektedir. Çocukların kendi verdikleri kararla veya dahil oldukları stratejilerle göç etmeleri ve amaçladıkları transit veya hedef ülkeye varmaları, ülkelerin uygulamak durumunda oldukları korumayı sağlamasını ve bu koruma için gerekli olan regülasyonların da yaratılmasını ya da daha önceden yaratılmışsa çocuğun yüksek yararını gözetecek şekilde revize etmeyi ve doğru aktörlerle uygulanması konusunda bir etki yaratmaktadır. Genel sürece baktığımızda 2010'lardan sonraki refakatsiz çocukların sayısındaki artış Türkiye'de 2015 yılında yürürlüğe giren refakatsiz çocuklar yönergesini beraberinde getirmiştir. Bu durum teorik kısmında açıklandığı üzere çocukların göç politikalarına aktörlerine veya prosedürlerine yaptıkları ters etkinin de bir kanıtıdır.

3.2.2. İtalya'daki Refakatsiz Çocukların Yolculukları ve Sınır Deneyimleri

İtalya ilk bakıldığında karma göç rotaları açısından özellikle Akdeniz havzasından kolaylıkla geçilebilecek bir ülke gibi görünmektedir. Bu yanlış bir tespit değildir. Doğu

Akdeniz ve Orta Akdeniz'den karma göç akınları İtalya'ya doğru yıllardır gerçekleşmektedir. Ancak diğer taraftan Balkan rotasını kullanarak İtalya'ya gelenler de bulunmaktadır. Sadece güneyde Akdeniz'in değil aynı zamanda Balkan rotasının da kullanılması İtalya'ya gelmeye çalışan refakatsiz çocukların menşe ülkelerinin de çeşitlenmesini sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında hangi rotanın kimler tarafından tercih edildiği çocukların hangi ülkeden geldiklerine bağlıdır.

Eğer refakatsiz çocuk Afrika ülkelerinden birinden geliyorsa Libya, Cezayir ve Mısır gibi ülkeleri İtalya'ya varabilmek için geçiş noktası olarak kullanmaktadırlar. Mısır gibi ülkeler sadece geçiş noktası değil aynı zamanda göç veren ülke konumunda da bulunmaktadır. Sahra altı Afrika'dan, Afrika Boynuzu bölgesinden ya da diğer Afrika ülkelerinden gelen çocuklar Kuzey Afrika ülkelerine vararak İtalya'ya Akdeniz'den geçerek gelmektedir:

“İtalya ve Avrupa'ya ulaşmak için izlenen rotalar esas olarak ikidir: Akdeniz (orta ve doğu) ve Balkan rotası. (İ-D1)”

“Küçükler doğu veya orta Akdeniz yolları üzerinden deniz yoluyla ve Balkan yolu üzerinden kara yoluyla gelmektedirler. Mali, Nijer ve Cezayir gibi bazı transit ülkeler üzerinden uzun ve tehlikeli yolculuklar yaparak Libya veya Tunus'a ulaşıyorlar. İtalya'ya geçmek için harap ve yetersiz tekneler veya sallarla - kendi iradeleriyle veya zorla - yola çıkarlar. (İ-D2)”

Afrika rotası birçok kolu bulunan ve Kuzey Afrika'dan İtalya'ya geçilmesini sağlayan bir yoldur. Özellikle Libya üzerinden geçişler fazladır. Bu Orta Akdeniz göç yolu olarak adlandırılmaktadır ve çocuklar için en ölümcül yolculuklar arasında yer almaktadır.⁴⁸⁰ Diğer rota ise Balkan rotasıdır. Çocuklar İtalya'nın kuzeydoğu sınırından yani Friuli Venezia Giulia'dan giriş yapmaktadırlar. 31 Ağustos 2021 tarihi itibarıyla ise bölgede 622 refakatsiz çocuk bulunmakta olup artık Kosovalı çoğunluk yerini Pakistan ve Afganistan'dan gelenlere bırakmaya başlamıştır.⁴⁸¹ 2015-16 yıllarında bölgede bulunan refakatsiz çocuk oranı çok daha yüksek iken o dönemdeki göç akının bitmesiyle azalmıştır. Balkan rotası Afganistan, Pakistan, Bangladeş gibi ülkelere refakatsiz çocukların İtalya'ya gelebilmelerini sağlamaktadır. Bu rotayı kullanan çocukların, İran, Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan, Bosna Hersek, Macaristan ve Slovenya gibi ülkelere de geçerek İtalya'ya varmaktadır:

⁴⁸⁰ Unicef, “A Deadly Journey for Children: The Central Mediterranean Migration Route”, s. 3.

⁴⁸¹ “Prosecutor Concerned for Unaccompanied Minors in Italy”, **InfoMigrants**, 02.02.2021, (Çevrimiçi) <https://www.infomigrants.net/en/post/30025/prosecutor-concerned-for-unaccompanied-minors-in-italy>, 12.08.2022.

“Pakistan, Afganistan ve Bangladeş’ten gelenler de önce Türkiye’ye geliyor, sonra İtalya’ya. Çocukların otobüste gelmelerini sağlayacak bir sürü aracı acente var. (İ-A3)”

“Diğerleri ise Balkan güzergâhını transit ülkeleri (Türkiye, Bulgaristan, Sırbistan, Macaristan, Slovenya) geçerek yaya veya geçici araçlarla İtalya, Fransa veya kuzey Avrupa’nın kuzey sınırına doğru, şiddet ve şiddete maruz kalarak seyahat etmektedir. (İ-D2)”

Bu rota üzerinde endişe yaratan noktalardan bir tanesi de Bosna Hersek’tir. Bosna Hersek’teki kamplarda refakatsiz çocuk sayısı 500’dür ve yetişkinlerle aynı şartlarda tutulmakta ve şiddetle karşı karşıya kalmaktadır.⁴⁸² Balkan rotasından gelen bazı çocuklar ise deniz yolunu tercih etmektedir. İtalya limanlarına yolculuk yapan gemilere saklanarak veya tehlikeli ve kaçak şekilde binerek gitmeye çalışanlar bulunmaktadır:

“İkisi Türkiye’de olmak üzere, biraz para kazanmak ve yolculuğuma devam etmek için tuğla yapmakla geçen dört yıllık bir yolculuktan sonra Yunanistan’ın Patras kentine vardım. Neredeyse bir yıl boyunca “garajda” sıramı ve altında saklanabileceğim bir kamyonu bekledim. Temmuz’da elime fırsat geçti, çitin üzerinden atladım ve kamyonun altına, neredeyse motorun içine saklandım. Dört kot pantolon giymiştim ama buna rağmen motorun ısısı o kadar güçlüydü ki cildimi yakıyordu. Gemiye bindikten sonra, gece geçişi sırasında ambarda kamyonun altında kaldım. Hava solunmazdı. O gün ölmekten hiç bu kadar korkmamıştım. Ancona limanına vardığımda olabildiğince çabuk kaçtım. (Afgan refakatsiz bir çocuk)”⁴⁸³

Ayrıca Kosova ve Arnavutluk’tan gelen çocuklar da Balkan rotasını takip ederek İtalya’ya varmaktadırlar:

“Arnavutluk’tan gelenlerin çoğu Balkan rotasını kullanarak geliyor. (İ-A3)”

Dahası bu ülkelerden gelen çocuklar her zaman düzensiz şekilde gelmemektedir. Aileleri ya da onlara eşlik edebilecek büyüklerle yasal olarak İtalya’ya giriş yapmakta ve daha sonra aile büyüklerinin veya tanıdıklarının geri dönmesi ile İtalyan topraklarında refakatsiz çocuk olmaktadır:

“Kosova ve Balkanlar’dan gelenler ticari yolları kullanıyorlar. Yani şunu demek istiyorum. Otobüs ya da araba ile gelip bu işin ticaretini yapanlarla sanki bir aile gibi giriş yapıyorlar. Bir diğer yöntem aileleri ile gelip daha sonra ailelerin geri dönmesi şeklinde. Bu gelişme tabi sistemi şaşırttı. Çünkü genelde illegal göçe odaklanmış bir sistem var burada. Yasal olarak girebilmeleri ve daha sonra kalmaları sistem aktörlerini şaşırttı. (İ-A1)”

⁴⁸² “Bosnia: Unaccompanied Child Refugees Face Cold, Violence”, **InfoMigrants**, 02.02.2021, (Çevrimiçi) <https://www.infomigrants.net/en/post/30014/bosnia-unaccompanied-child-refugees-face-cold-violence>, 12.08.2022.

⁴⁸³ INTERSOS, “Unaccompanied and Separated Children along Italy’s Northern Borders”, s. 19.

Yolculuk öncesi veya yolculuk sırasında değil yolculuk sonrasında da refakatsiz duruma düşebilmek veya refakatsizliği tercih etmek mümkündür. Ayrıca düzenli olarak göç etmek sadece Arnavutluk veya Kosova'dan gelen çocuklarda rastlanılmamaktadır. Pakistan, Bangladeş gibi ülkelerden çocukların da düzenli yollarla gelebilmeleri mümkündür:

“Eğer mümkünse bazı bağlantıları varsa Pakistan'dan Bangladeş'ten gelenler önce Amsterdam'a oradan da aktarma yaparak İtalya'ya Roma'ya, Bergamo'ya ya da küçük havalimanlarına geliyorlar kontrolün çok olmadığı. (İ-A3)”

Daha önceyse özellikle Arnavutluk'tan Adriyatik denizinin kullanılması suretiyle İtalya'ya göç hareketleri gerçekleşmiştir ancak güncel olarak var olan bir durum değildir. Dolayısıyla İtalya'ya gelen refakatsiz çocukların yolculukları hem düzensiz hem de yasal olabilmektedir. Kullanılan araçlara bakıldığında oysa düzensiz yolla gelen refakatsiz çocukların eğer Akdeniz rotasından geliyorsa bot kullanmaları gerekmektedir. Bunun dışında Balkan rotasını düzensiz kullanan çocuklar ise karayolu ile İtalya'ya varabilmektedir. Yasal yollarla gelmeyi tercih eden çocuklar ise hava yoluyla İtalya'ya varmakta ancak bu yolu tercih ederken daha küçük havalimanlarına inmeyi hedeflemektedirler. Daha küçük havalimanları, kontrolün daha fazla olduğu büyük havalimanlarına kıyasla ülkeye girebilmenin daha kolay olduğu noktalar olarak görülmektedir. Dahası çocuklar bazen önce Avrupa'nın başka ülkesine gidip oradan İtalya'da geçebilmektedirler.

Sınır deneyimi sadece çocukların İtalya'ya girişleriyle sınırlı değildir. Aynı zamanda İtalya'da bulunan refakatsiz çocukların Fransa, İsviçre ve Slovenya sınırlarından geçmeye çalışması da sınır deneyimlerine dahildir. Haritan da görüldüğü üzere Kuzey İtalya'dan Kuzey, Kuzey-Doğu ve Kuzey-Batı'dan çıkabilme denenmektedir. Ana çıkış yeri Ventimiglia, Como ve Brenner Geçidi'dir.

Harita 2: Kuzey İtalya Haritası ve Sınır Geçiş Bölgeleri

İtalya – Fransa sınırındaki Ventimiglia'dan geçmeye çalışan refakatsiz çocuklar, yürüyerek, arabayla ya da trenle geçebilmektedir. Yürünerek geçilen yolda Grimaldi'den başlayıp Menton'a varan “ölüm yolu” olarak adlandırılan yol en zor olanıdır.⁴⁸⁴ Dağların üzerinden ya da otoyoldan gitmeye zorlayan bu yol oldukça risklidir. Bölgede demiryolunu da yürüyerek geçmek mümkündür. Arabayla geçişlerde bu işi yapan araçlar bulunmaktadır ve onlar çocukları geçirmeye çalışmaktadır. Tren ise sıklığı az olduğundan çok tercih edilmemektedir.⁴⁸⁵

Fransa'ya varılması refakatsiz çocukların artık Fransa'da hayatlarına devam ettikleri manasına gelmemektedir. Çocuklar Fransa topraklarına vardığında, kendilerine yasal bir temsilci atanmamakta ve herhangi bir tercüman veya arabulucu hazır bulunmamaktadır.⁴⁸⁶ Ventimiglia bölgesinde gelen çocukların yolculuklarına devam etme isteklerinin nedeni ise “*başka bir AB ülkesinde yasal olarak ikamet eden bir aile*

⁴⁸⁴ “If a Migrant Is in the Ventimiglia Area, It's Because He Wants to Leave”, **InfoMigrants**, 17.09.2020, (Çevrimiçi) <https://www.infomigrants.net/en/webdoc/211/if-a-migrant-is-in-the-ventimiglia-area-its-because-he-wants-to-leave>, 12.08.2022.

⁴⁸⁵ INTERSOS, “Unaccompanied and Separated Children along Italy's Northern Borders”, s. 32.

⁴⁸⁶ INTERSOS, **a.g.e.**, s. 33.

üyesiyle yeniden bir araya gelme arzusu, kendi dillerini konuşabildikleri hedef ülkeye gitme ve İtalya'dakinden daha yüksek yaşam koşullarından, okula ve işe eşit erişimden yararlanacaklarına dair inançtır.”⁴⁸⁷

Bir diğer geçiş noktası ise İsviçre'ye sınırı olan Como'dur. İsviçre de Fransa gibi çocukları geri itmektedir:

“İsviçre'ye geçtikleri zaman geri püskürtülüyorlardı. Ve oradaki çocukların hikayelerini ben kayda geçiyordum. Ama şu anda tek bildiğim şeylerden bir tanesi de İsviçre çocukları geri itmeye devam ediyor. Çünkü problemi istemiyorlar ve İtalya'nın çözeceği bir problem olarak görüyorlar. İsviçre'den geri gönderilirken sığınma aramadıklarına dair bir belge imzalatıp gönderiyorlar. (I-ST5)”

Ancak geri itmeler İsviçre kolluk kuvvetlerinin ya da sınır görevlilerinin keyfiyeti ile gerçekleşmemektedir. İtalya ve İsviçre arasında bulunan anlaşmaya göre çocuk olsun ya da olmasın uluslararası koruma başvurusunda bulunmamış göçmenin doğrudan İtalyan makamlarına iade edilmesini gerekmektedir.⁴⁸⁸ Como dışında Brennero'dan ve Friuli Venezia Giulia bölgesinden geçişler yapılması ya da denenmesi mümkündür. Bu noktada belirtmek gereklidir ki Dublin III düzenlemesi gereği önce İtalya topraklarına giriş yaptıkları için Fransız, İsviçreli ve Sloven makamlarınca uluslararası koruma başvurusunu değerlendirmeye yetkili ülke olduğu gerekçesiyle çocukların İtalya'ya iadesi oldukça yüksek ihtimaldir.

Bu yolculuk ve sınır deneyimleri belli riskleri de barındırmaktadır. Öncelikle ifade etmek gerekir ki yalnız yolculuk eden çocukların karşılaştıkları risklerle aileleri ile seyahat eden çocukların karşılaştıkları riskler aynı değildir.⁴⁸⁹

Geldikleri ülke ne olursa olsun şiddet, sömürü, gasp ve kaçırılmaya maruz kalmaktadırlar.⁴⁹⁰ Elbette en büyük risk ölümdür. Yolda hayatını kaybedenlerin sayısı hiç de az değildir. Diğer yandan özellikle Afrika rotasından gelenlerin yolda harcadıkları zaman çok fazladır. Yürüyerek ya da diğer küçük araçlarla engebeli

⁴⁸⁷ INTERSOS, **a.g.e.**, s. 35.

⁴⁸⁸ INTERSOS, **a.g.e.**, s. 42.

⁴⁸⁹ “Alone On The Road: Telling The Stories of Unaccompanied Minors - Prix Italia News -”, **Rai**, (13.08.2022), (Çevrimiçi) <http://www.rai.it/dl/siti/html/Alone-On-The-Road-Telling-The-Stories-of-Unaccompanied-Minors-be2258b2-4612-4685-917d-afb3d92c7000.html>, 13.08.2022.

⁴⁹⁰ **a.y.**; Unicef, “A Deadly Journey for Children: The Central Mediterranean Migration Route”, s. 5.

yollardan geçmektedirler.⁴⁹¹ Afrika'nın tehlikeli rotalarında ve sınırlarında yolculuk etmek zorunda kalmaktadırlar:

"Bu yolculuk için çok vakit kaybediyorlar, zamanlarını alıyor. Bazıları parasını ödeyebilmek için o insanlar için çalışmak zorunda kalıyordu. Öncelikle İtalya varmak için uzun zamanlar gerekiyor. İkincisi Libya çünkü Libya'da hapse giriyorlar şiddet var ve elbette botlarla teknelerle gelmek çok travmatik. Suyu giremezler düşemezler çok büyük zorluk onlar için. (İ-ST1)"

Özellikle Libya'daki koşullar iyi değildir. Libya'nın durumu stabil değildir ve yaşam koşulları zor, şiddet ise olağan hale gelmiştir. Ülke içinde çatışmalar vardır ve ülke içinde bile bölgeden bölgeye geçerken kontroller bulunmaktadır. Bu riskli ortam bu rotayı kullanarak göç eden çocuklar için oldukça tehlikelidir ve alıkonulma ya da hapse atılma riski taşımaktadır⁴⁹²:

"Buradan, (birkaç aydan birkaç yıla kadar) hapis, şiddet, haksız tutuklamalar ve ücretsiz çalıştırılma söz konusu. Yolculuk için çok yüksek meblağlar ödüyorlar ve genellikle geçiş masraflarını ödemek veya yeni bir hapis cezasından kaçınmak için onlardan ve ailelerinden zorla para alınıyor. (İ-D2)"

Libya'da hükümetin işlettiği tahmin edilen 34 gözaltı merkezi bulunmaktadır ve buralarda 4 bin ile 7 bin arasında tutuklu olduğu tahmin edilmektedir. Bu alanlarda çocuklara özel bir muamele ya da uygulama yapılmamaktadır.⁴⁹³ Bir başka risk ise yetersiz beslenme ve hijyenden yoksunluktur:

"Yolculuk zordu çünkü yürümek zorundaydık, araba yoktu, içme suyu yoktu. Çölü yürüyerek geçtik, neredeyse iki hafta sürdü. Libya'ya varmadan önce bazen bir gün su içmeden, bazen iki gün su içmeden yürümek zorunda kaldık. Yeterince su olmadan, yeterince yiyecek olmadan.(Pati, Nijerya, 16 yaşındaki refakatsiz bir çocuk)"⁴⁹⁴

Dahası riskler sadece yolculukta değil İtalya'ya gelindiğinde de devam etmektedir. İtalya'ya geldikten sonra fuhuş çetelerinin elinde düşmeleri, uyuşturucu ticaretinde kullanılmaları veya zorla çalıştırılmaları söz konusu olabilmektedir.⁴⁹⁵

Özetle İtalya'ya gelen refakatsiz çocuklar hem yasal hem de düzensiz yollarla gelmektedir. Göç rotası olarak Doğu Akdeniz, Orta Akdeniz ve Balkan kullanılmaktadır. Akdeniz rotası kullanırken Kuzey Afrika ülkelerine gelene kadar uzun süre yürünmekte ve güvenli olmayan araçlar kullanılırken Akdeniz'den geçerken

⁴⁹¹ Unicef, "A Deadly Journey for Children: The Central Mediterranean Migration Route", s. 5.

⁴⁹² Unicef, a.g.e., s. 3.

⁴⁹³ Unicef, a.g.e., s. 8.

⁴⁹⁴ Unicef, a.g.e., s. 5.

⁴⁹⁵ "Alone On The Road".

botlar ve sallar kullanılmaktadır. Balkan rotasında ise kara yolu tercih edilmektedir. Sınır deneyimi sadece ülkeye giriş ile sınırlı değildir, aynı zamanda kuzey İtalya'dan Fransa, İsviçre ve Slovenya'ya doğru gerçekleşen göç hareketinin de içinde barındırmaktadır.

İtalya'nın güneyinde ve belli bölgelerinde bulunan sıcak noktalar ve hem güney hem kuzey sınırlarında var olan kontroller ve bu kontrollerin göç hareketinin sınırlandırılması ve dolayısıyla refakatsiz çocukların göç hareketini etkilemesi makro seviyenin mikro seviye olan doğrudan etkisidir. Bu etkiye örnek olarak aynı zamanda Dublin Tüzüğü gereği diğer Avrupa ülkelerine geçmiş refakatsiz çocukların geri İtalya'ya gönderilmesi de verilebilir. Bu noktada var olan politikaların ve aktörlerin asimetrik olarak ağır bastığı söylenebilir. Diğer taraftan çocukların tek başlarına tehlikeli ve riskli yolculuğa çıkmaları ve sınırı geçerek, engelleri aşarak İtalya'ya varmaları öznelliklerinin bir göstergesidir. Alanda sivil toplum örgütlerinin çocukların üstün yararını korumak amacıyla hareket etmeleri ve çocuklara yardımcı olmaları da mezo seviyenin mikro seviyeye gerçekleştirdiği olumlu doğrudan bir etki olarak okunmalıdır. Özellikle Arnavutluk ve Kosova'dan gelen çocukların yanlarında aile büyüğü ile birlikte sınırı geçip daha sonra İtalyan topraklarında refakatsiz kalmaları da mezo seviyenin mikro seviye olan bir etkisidir çünkü kendi içinde bulundukları ağlardan yardım almaktadırlar. Aynı şekilde çocukların kendi ağları içinde edindiği bilgilerle yolculuklarını yön vermeleri de yine bu etkinin bir örneğidir.

Refakatsiz çocukların İtalya'ya olan yolculuğu ve sınır deneyimleri hem karma motivasyonları ve yöntemleri içermektedir hem de farklı rotaları içinde barındırmaktadır. Dahası hangi rotadan gelirse gelsin veya yasal ya da düzensiz yoldan varsınlar benzer risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Çocukların içinde bulunduğu bu göç hareketinin bu karakteristik yapısı tam olarak karma göç kavramının karşılığıdır.

3.3. Uluslararası Koruma Altındaki Refakatsiz Çocukların Korumaya Erişimleri ve Uygulama

3.3.1. Türkiye'deki Refakatsiz Çocukların Uluslararası Korumaya Erişimleri ve Uygulama

Refakatsiz çocukların uluslararası korumaya erişim süreçleri yaptıkları başvurudan öncesine dayanmaktadır. Çocukların nereye başvuracaklarını duymaları ve öğrenmeleri, duydukları kente ulaşabilmeleri ve başvuruyu kendilerinin ya da bir sivil toplum kuruluşu aracılığıyla yapması ile süreç başlamakta ve devam etmektedir. Bu anlamda cevaplanması gereken ilk soru bu çocukların nereye gideceklerini nasıl öğrendiklerini ve nereye gittikleridir. Refakatsiz çocuklar, gelmeden önce yaptığı araştırma, içinde bulunduğu ağlar, göç yolunda kaçakçılardan veya göç ettiği diğer kişilerden duydukları bilgiler ya da kaçakçıların elinden kurtulduktan sonra karşılaştıkları kişiler ve içine girdikleri ağlardan elde ettikleri bilgiler ile BM'ye (2018'den önce ise aynı zamanda ASAM'a) başvuru yapabileceklerini öğrenmektedirler:

"BM'yi duymamış olsa bile 3 gün içinde duyuyor derin bir sosyal ağları var. İnternet üzerinden yolda karşılaştıkları üzerinden öğreniyorlar. Yabancı bir ülkeye gidiyor, şey gibi düşünebiliriz: biz yabancı bir ülkeye gittiğimizde Türkçe konuşan biri var mı diye bir bakıyoruz. Onlar da kendi dillerinde konuşan birini arıyorlar yolda bile, ona soruyorlar ben nereye gidebilirim ben yeni geldim ya da işte valizi yanında oluyor nadiren polis de yönlendiriyor. (T-ST3)"

Refakatsiz çocuklar zor bir göç yolculuğunun ardından geldikleri sınır illerinden başka illere geçiş yapmaktadırlar. Bu iller arasında en çok öne çıkan İstanbul ve Ankara'dır. Ancak İstanbul ve Ankara'ya varana kadar çocukların Iğdır, Erzurum, Van, Eskişehir ve Trabzon'a gittikleri de tespit edilmiştir:

"Parayı verdikten sonra biletlerimizi aldılar ve Ankara'ya gidip BM'ye başvuruda bulunduk (T-RÇ1)"

"Ben Türkiye'ye geldiğimde aslında bir iki gün bir arkadaşım vardı Bilecik'te Şu an orada değil Almanya'ya gitmiş Oraya gittim yani pek böyle Birleşmiş Milletler nerede var mı yok mu onları bilmiyordum. Ona gittik. Otobüs falan da almadı bizi. Taksiyle gönderdi Ankara'ya kadar Aradı tabi kendi konuştu. Türkçe konuştu biz bilmiyorduk. Birleşmiş Milletler'e götür bunları demiş, taksi getirdi bizi oraya. (T-RÇ7)"

"Biz o iki ay yurttan kaldığımız için sürekli geçici insanlar vardı şöyle anlatayım o yurttan hani o müstakil evden İran'a geçiş yapanlar vardı Türkiye'ye geçiş yapanlar vardı. Biz

de o sırada hani oradaki kişilerden duymuştuk oradaki insanlardan duymuştuk. Türkiye’de bir Birleşmiş Millet bir kurum var ama birleşmiş millet olduğunu bilemiyorduk işte bir kurum var size kaydınızı yapar falan size yardımcı olur. İşte biz yurttan ayrıldıktan sonra Ankara’ya geçtik Ankara saat sabah 6 da Ankara’da var olduk birleşmiş milletlere geçtik, başvuruyu yaptık. (T-RÇ4)”

“Sınırı geçince bir evde, bir odada ya da araçta birkaç gün alıkonuyor. Bekleyiş 1 ay da sürebilir birkaç gün de. Bu bekleyiş sonrasında sırayla ailesi çocuklar kim varsa otogara bırakıp gidiyor kaçakçılar. Genelde Erzurum, Van, Iğdır oluyor. Mesela bir çocuğu da Trabzon’a bırakmışlardı, enteresandı. Çocuklara Ankara’ya gidin diyorlar. Doğu bölgelerindeki otogarlar, dikkat çekmemek için sanırsam. Dedikleri tek şey Ankara’ya gidin. (T-ST1)”

“Şimdi normalde ilk geldiklerine de şahit mesela ben Eskişehir’de çalışıyorum. Eskişehir’de arkadaşları varsa varsa arkadaşlarını bir şekilde buluyorlar. Bir gelmeden önce orada zaten iletişim halindeler oraya Van’a geldiği zaman ya İstanbul’a genellikle İstanbul’a gidiyor çünkü İstanbul’da daha fazla şey var veya Ankara’ya oraya arıyorlar, arkadaşlarını arıyorlar, birbirleri için iletişim kuruyorlar. Daha sonra da oradaki arkadaşlarıyla beraber işte arkadaşları yönlendiriyor işte Ankara’daki BM ofisine gidip kaydını oluşturun. (T-ST5)”

Dahası çocukların gerek İstanbul veya Ankara’ya gerek Erzurum, Van gibi ara illere gelmiş olmaları ve Türkiye’ye giriş yapmaları uluslararası korumaya başvurana kadar rahat ve güvenli bir yolculuk yaptıkları anlamına gelmemektedir. Çocuklar bahsi geçen illerde gidebilmek için pahalı otobüs biletlerini almak zorunda kalmakta, minibüslere binmekte, tek başlarına veya diğer arkadaşlarıyla birlikte taksi tutmakta ya da yürüyerek hedef illerine varmaktadırlar:

“Otobüs firmalarının birçoğu biliyor, çok para istiyorlar. Çocukların çoğu parası oraya gidiyor. Bu kişiler yani gelenler zaten birbirlerinden haberdarlar, bilgi alıyorlar. Ankara’daki BM ya da ASAM ofislerine gidiyorlar, daha çok BM’ye ama. BM ofisine gitmek için kimi yürüyor parkta uyuyor. Parası olan birkaç kişi ile taksi ile gidiyor. Kimi minibüs bulup gidiyor. Ama birçoğu da günlerce yürüyerek sora sora... (T-ST1)”

Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere göç yolunun barındırdığı tehlikeler riskler sadece uluslararası koruma başvurusu yapmak için ya da transit ülke olarak kullanmak için girilen ülkeye varmakla sona ermemektedir. Refakatsiz çocukların ve genel olarak tüm çocukların yaşadığı zorluklar ve tehlikeler uluslararası koruma başvurusu yapana kadar devam etmektedir. Bu tehlikelerden ilki çocukların uluslararası koruma başvurusunu henüz yapmadıkları için belgesiz şekilde seyahat ediyor olmalarıdır:

“Özellikle İstanbul’a gidenler bunu herhangi belgesi olmadan yapıyorlar hepsi de illegal oluyor zaten refakatsiz giriş yapamazlar ülkeye normalde. Gidip çalışmak isteyende oluyor ya da direkt tespit ediliyorlar (T-ST4)”

Bir diğerk risk ise içine konaklayacak yer bulana kadarki ve girdikleri ağılardaki kişilerden gördükleri muamelelerdir. Konaklayacak yer sıkıntısı yaşayan refakatsiz çocuklar refleks olarak kendi dillerini konuşan diğerk kişilere veya onlara yardım edebileceklerini düşündükleri insanlara ulaşmaya çalışmaktır. Ulaşabildikleri kişiler her zaman yardım etmek amacıyla onlara yaklaşmamaktadır. Refakatsiz çocuklar tanıştıkları veya ağ içinde arkadaşlık kurdukları kişilerce hırsızlığa maruz kalabilmekte, dahası geceyi güvenli bir yerde/evde geçirme düşüncesiyle gün içinde ulaştıkları kişilere misafir olmalarıyla bu evlerdeki kişilerin farklı yaklaşımları bu çocukları cinsel şiddet dahil farklı şiddet formlarıyla karşı karşıya bırakabilmektedir:

*“İstanbul’da başka kaçakçılarla tanıştık. Dedi ben sizi götüreceğim. Paranızı halletmeniz lazım. Ben dedim bu kadar param var. Arkadaşım parayı göndersin ben de üzerine koyarım giderim dedim tamam dedi. Arkadaşımı aradım parayı yatırdı. Beni kaybettiler İstanbul’da. Şu an hatırlıyorum Zeytinburnu tarafında beni araçtan indirdiler. 15 dk bekle geleceğiz diye. Ben de bekledim bekledim 1-2 saat bekledim Gelen yok. Telefon yok. Dil yok. Hiçbir şey yok. (Naptın o anda?) O anda naptım ki hiçbir şey yapamadım. Sadece sağa sola yürüyüş yapıyordum. Aksaray tarafında bir cami var onun yanında park var. O parkta uyudum. (Yaz mıydı?) O zaman yazdı. Ondan sonra suya camiye gidiyordum. İnsanlar ayaklarını yıkarken ben suyu orada içiyordum. İki üç gün aç kaldım su içiyordum sadece. Hiçbir şeyim yoktu. Zeytinburnu’ndan Aksaray’a yürüyerek gelmişim. Napayım ne edeyim diye düşünüyordum. Napayım diye düşünüp yürüyordum sadece. Yürüyerek tekrar deniz kenarına gittim tekrar bir yerlere gittim. Kafamda bir şey geldi. Hani belki burada İranlılar var ya da farklı dil bilenler varsa iki Afgan arkadaşlarla tanıştım. Durumumu anlattım. Hatta iki telefonum vardı bir tanesini çaldılar. ... yani ben yurttan çıkmışım bir arkadaş dediğimiz bir insan var, destek istiyorum o da bana diyecek ki İstanbul’a gel, İstanbul’a gidiyorum bana yurt veriyor ev veriyor yemek veriyor toparlayayım diye benden cinsel istiyor. (Bunu genelde kızlara mı yapıyorlardı, yoksa...) Yok erkek, erkeklere özellikle. Çok cinsele uğramış insanlar gördüm tanıdım, ex-minorlarda. Kimsesiz napsın. Bazıları kaçıyordu bazıları mecbur kalıyordu. ... Ben şöyle bir durum yaşadım. Aksaray tarafında bir iki arkadaşla tanıştım beni eve götürdüler. Biri ev sahibi ama 8-9 kişi var. Gece gördük güzellik yaptılar yeme getirdiler İran’la iletişim kurdum. Para geldi bana 100-120 TL. Bana 3-4 gün baktılar. İran’dan dövize gelsin ben gideyim dövizden alayım diye. Tüm paramı arkadaşları almıştı. Aldım parayı geldim eve benden aldılar, yeni tanıdığım insanlar, biri iyiydi diğeri ***’ti, dolaştılar paramı aldılar. Bu dönemde kaldığın için yeme içmeyi demen lazım. Bedava kimseyi şey yapamayız. Başka arkadaşımdan bir 100 lira daha istedim. Anlattım o arkadaşıma bana para geldi Ankara’ya gideceğim diye. O da bana anlattı Ankara’ya git kendini teslim et diye. Akşam para geldi otobüs bulamadım. Yarına kaldı. Geri gittim yarın gidersin bu gece kalıp dediler. Gece bana şey yapmaya çalışıyorlar. Aaa dedim bağırdım çağırdım çantamı aldım dışarıya çıktım. (T-RÇ3)”*

Bu tür olayların yaşandığı üstü kapalı şekilde farklı çocuklar tarafından da ifade edilmiştir. Ancak çocukların sekonder travmaya uğraması hassasiyeti ile travmalarını hatırlatıcı nitelikte sorulardan uzak kalınmış ve mülakatlarda doğrudan bu tür olaylara yönelik sorular sorulmamıştır. Bununla birlikte güven bağı çocuklardan bir tanesi kendisini mülakatta açmış ve yukarıda bahsi geçen olayı anlatmıştır.

Çocuklarının farklı illere gitmesinin nedenleri Birleşmiş Milletler duyması ya da başka illere gitmelerinin onlara aktarılmasıdır. Dolayısıyla ağlardan duydukları bilgiler veya kendilerinin öğrendiği bilgiler kapsamında nereye gideceklerine karar vermekte ya da yönlendirilmektedirler. Özellikle İstanbul ve Ankara gibi illere gitmek uluslararası koruma başvurusu yapabilmek amacıyla göç yolculuğu içine girdiği ağlardan onlara verilen bilgiler nedeniyle gerçekleşmektedir:

“Araştırıyorlar çocuklar, BM’nin ofisleri ve ortak çalıştığı dernekler olarak, öğreniyor. Ayrıca çocukların çoğu zaten insan kaçakçısını bulana kadar da duymuş oluyorlar. O yüzden ben de kaçayım diyorlar. Yola yetecek kadar para kazanıyorlar ya da anne yardım ediyor. (T-ST1)”

“Yani bu bilgiyi gelmeden önce hepsini duyuyorlar. Çünkü inanılmaz güçlü bir hataları var ya hani bazen mesela biz ofiste iken hiçbir şey bilmiyoruz, bazen duymuyoruz. Bakıyorum geliyor mülteci bana diyor ki işte böyle böyle bir şey var haberin var mı yok diyorum. Siz nerden duydunuz? Bir bakıyorum Facebook grupları var. Instagram grupları var işte telegram grupları var. Her şeyi bizden önce biliyorlar. Çok güçlü inanılmaz güçlü bir ağları var. (T-ST5)”

“BM hakkında bir şey bilmiyordum. Buraya geldim öğrendim. (T-RÇ2)”

“Türkiye’ye geldikten sonra İstanbul’a gelmiştim, bizim Afganlar vardı. Yaşın küçük çalışamazsın dediler yurda gidebilirsin dediler. Onlardan bilgi aldım onlar yönlendirdi. (T-RÇ6)”

“... arkadaşım parayı gönderdi Yaklaşık 100 TL gönderdi. O zaman TL bu kadar değersiz değil. İstanbul’dan bilet ayarladılar. Ankara’ya döndüm. Orada da bana bir yazı yazdılar BM’ye gidecek diye. Taksiciye gösterdim. Taksici 15 TL falan aldı tam BM’nin önünde indirdi. (T-RÇ3)”

Bununla birlikte Ağrı’ya, Eskişehir’e veya başka illere yönlendirmede mümkün olmaktadır. Ağrı’nın öne çıkma nedeni İKGV’nin ağırdaki görev yapıyor olmasıdır. Eskişehir ise refakatsiz çocuklara yönelik ASAM’ın pilot ilidir. Refakatsiz çocukların uluslararası korumaya gelişimlerine önem veren ve çocuğun üstün yararı ilkesiyle çalışan sivil toplum kuruluşlarının bir ilde var olması ve bu bilginin çocuklar tarafından duyulması hedef kentin neresi olması gerektiği noktasında etkili olmaktadır. Dolayısıyla çocuklar uluslararası koruma başvurusuna sadece Ankara’dan değil aynı zamanda farklı sivil toplum kuruluşlarının yönlendirmesi ile de ulaşmaktadır:

“Sınırdan geçtikten sonra 1 gün beklettiler bizi parayı göndermek için. Beklettikten sonra biz 1 gün geçtikten sonra ağırya gönderdiler. Arkadaşlarım burada diye. ... Hiçbir şeyim ve kimsem yoktu. Küçük kız kardeşim var. Sıkıntılı ve tehlikeli bir yoldan gelmiştik. ... İKGV diye bir dernek varmış. Orada BM’ye yönlendirdiler. Onların sayesinde başvuruda bulundum. Sonra yurda. (T-RÇ2)”

“Hayır, Birleşmiş Milletlere gitmedim. Ağrı’ya gittim, orada kendim başvuruda bulundum. ... İKGV’ye başvuruda bulundum. (T-RÇ5)”

Refakatsiz çocuklar her ne kadar devlet için çalışan aktörlerle yakalanmaları ve sınır dışı edilmeleri korkusuyla karşı karşıya gelmekten korksa da zaman zaman bazı aktörler çocukların uluslararası korumaya erişmelerini sağlayacak patikayı onlar için açabilmektedir. Bu aktörlerden bir tanesi şaşırtıcı şekilde zabıtalara olabilmektedir:

“Şunu biliyorum, kağıt toplayıcı çocuk, ilginç demek ki bilgisi vardı ya da onlar tarafından kovalandığı için resmi olduğunu düşündü, yanlış hatırlamıyorsam Güngören gibi bir yerde kağıt toplayıcılık yaptırılıyor ve çocuk ben artık bunu yapmak istemiyorum diyor. Zabıtaya gidip diyor ki ben bu işi yapmak istemiyorum okumak istiyorum. Zabıta da ilginç olarak polise değil de sivil toplum kurumuna yönlendiriyor onlar da bize yönlendiriyor. (T-ST2)”

Burada belirtilmesi gereken nokta zabıtalara görev yaptığı çevre içinde çalışan sivil toplum kurumlarına dair bilgileri olması karşılaştıkları ya da çocukların talebiyle karşı karşıya kaldıkları sorunlara ve sorulara doğru yönlendirme yapmalarına vesile olmaktadır. Bu örnek iki açıdan önemlidir. Birincisi çocuğun kendisinin giderek zabıtaban yardım istemesi çocuğun öznenliğin örneğidir. İkincisi ise yerel yönetimde var olan mekanizmanın çocuğu uluslararası korumaya erişmesi için yönlendirmesi de daha çok makro ve mezo seviyenin çocuğa yani mikro seviyeye olan olumlu etkisine örnektir.

Belirtilmesi gereken bir diğer konu ise çocukların göç yolculuğundan önce, göç yolculuğunda veya yolculuktan sonra duymuş olduğu bilgiler aracılığıyla uluslararası koruma başvurusu yapmak için farklı illere ya da sivil toplum kuruluşlarına gidebilmelerindeki ağların önemidir. Gerek İstanbul ve Ankara’ya gitmelerinde gerek Erzurum, Eskişehir, Iğdır, Van ve Trabzon gibi ara illeri gitmelerinde bu ağların önemi büyüktür. Bu durumda mezo seviyenin doğrudan çocuklara yani mikro seviye olan etkisinin önemli örneklerindendir. Hiç kuşkusuz refakatsiz çocuklar da edindikleri bilgileri kendi ağları içinde paylaşmakta ve dolayısıyla mikro seviyeden mezo seviyeye doğru ters etki de yaratmaktadır. Bu ağların karşılıklı işlerliği, refakatsiz çocukların göç hareketiyle çocukların bir şekilde içinde bulunduğu bireysel, sosyal ya da kültürel ağların arasında karşılıklı etkileşim ve etki alanı yaratmaktadır. Bu alan çocukların bir şekilde koruma altına alınması ve güvenli bir hayata kavuşabilmeleri amacıyla atmak istedikleri adıma erişmelerini sağlamakta önemli bir konuma sahiptir. Bu anlamda hem BM’ye ulaştıklarında hem de sivil toplum kuruluşlarına ulaştıklarında

işleyen süreç ve onlara yönelik yaklaşımlar önemlidir ve çocukların korumaya ulaşmasındaki önemli mihenk taşlarından bir tanesidir. Bu anlamda sivil toplum kuruluşlarının refakatsiz çocukların uluslararası korumaya erişimleri için yürüttükleri süreçler ve uygulamalar önemlidir.

Refakatsiz çocuklar, uluslararası koruma başvuru sürecini deneyimleseler de zor bir yolculuktan geçmeleri, belirsiz bir süreci deneyimlemeleri ve başvuru sürecinin karmaşık bir yapıya sahip olması nedeniyle detayları pek hatırlamamaktadır. Bu nedenle refakatsiz çocukların uluslararası koruma sürecine ulaşması için çalışan sivil toplum kuruluşlarının varlığı, deneyimleri ve yürüttükleri süreçler ile İl Göç İdaresi Müdürlüklerinin deneyimleriyle yürüttüğü süreçler uluslararası koruma sürecinin detaylarının tespit edilmesi için incelenmesi gerekli bir alanlardır. Bu bağlamda 2018 Eylül ayından itibaren uluslararası koruma sürecinin GİB'in tek otorite olarak var olduğu bir mekanizmada devam ettiğini hatırlamakta fayda vardır. Daha önce de ifade edildiği gibi bir ülkenin kendi toprakları içerisinde yapılan uluslararası koruma başvurusu sürecini insan haklarına, mülteci haklarına ve çocuk haklarına uygun olarak yürütmesinde bir olumsuzluk yoktur. Bununla birlikte yaşanan değişimin hızlı ve hazırlıksız olması refakatsiz çocuklar da dahil olmak üzere birçok sığınmacının zorluklarla ve hak kaybıyla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Uluslararası koruma başvuru sürecinin GİB'in elinde toplanacağı bilgisinin göçmen ve mülteci ağlarında yayılmıştır. Ancak bilginin yayılması ve oturması sürecinde hala ASAM'a başvurulması gerektiği bilgisiyle hareket edenler de bulunmaktadır. Sürecin değişmesi ile birlikte sivil toplum kuruluşlarına yapılan başvuru sayılarında özellikle 2018 Ağustos-Eylül aylarında büyük bir artış yaşanmıştır:

“Aslında prosedürde hatta kanunda da galiba tam hatırlayamadım, kayıt süreci en baştan beri İGİM'de olması lazım ama İGİM başta kendi yürütmek istemedi ASAM aracılığı ile ön kayıt alınıyordu. Uydu kente yönlendiriliyorlardı orada İGİM'e başvuruyorlardı. Ön kayıt önce ASAM'daydı. Sonra değişti süreç. Kişilerin alıştığı düzen vardı, geldikleri ülkeden haberdar oldukları için geldik ASAM'a gittik deniyor. İlk değiştiğinde ben Ankara ofisindeydim. 5 günde 8000 ön kayıt alınıp danışmanlık verilmişti. Kişiler geliyorlar, gidecek yer yok koruma da sağlanmıyor. Prosedüre göre işlem de yapılamaz değiştiğinde. Bu insanlar baya parklara bahçelere çadırlar kurup günlerce kaldılar. Bu ilk 1 aylık süreç çok sıkıntılıydı, sonrası da sıkıntılıydı da ilk bir hafta çok sıkıntılıydı. Bu sefer gelip illere yönlendirildiler kendileri yönlendirdi. Yine bir yığılma vardı hızlı ilerlemedi süreç. Sivil toplumda da yoğun ama süreç biraz daha hızlı ilerliyor. İGİM'de yani, sivil toplumda mesai saati dışına çıkma durumları oluyor, İGİM'de memuriyet var ve personel sınırlı. Ve bu geçiş hazırlıksız yapıldı. Tercüman yoktu ortalıkta yani danışmanlık ilk burada verilecek dendi ama iletişim kuramıyorlar. Derdini anlatamıyor. Hazırlık olmayınca sıkıntı oldu. Yığılma yaşandı. Kimlik için randevu

verilmeye başlandı. Mesela geliyorum 2018’de randevum 2020’ye veriliyor. İlk 2-3 ay sonrasıydı yığılma devam ettikçe en son 3 yıl sonrasını görmüştüm. Böyle bir şey olabilir mi? Kimlik alana kadar birçok hak yok, genel sağlık sigortası yok sosyal yardımdan yararlanamıyorsun. Ama yardımlara erişim içişleri ve aile sosyalin kriterlerine göre yapılıyor. Orada kriterlerin ne olduğu belli değil. Kendilerince bir şey koyuyorlar. Diyor ki kimlik olanlara vereceğiz. E kimlik yok! Ortada kimlik yok. 18 yaş altı 16 diyelim 2 sene sonrasına veriyor randevuyu. Boyun uzun deyip vermiyor, git çalış diyor. Sadece bu değil, çocuklar bir sürü sıkıntı yaşıyor. (T-ST3)”

Refakatsiz çocukların uluslararası koruma sürecine başvurmak için sivil toplum kurumlarına yaptıkları başvuru sürecine geri dönersek ilgili sivil toplum kuruluşları öncelikle çocuğun ihtiyacını gidermektedir. Çocuğun başvuru için STK’ya geldiğinde yemek ve hijyen konusundaki eksiklikleri giderilmektedir. Çocuğu genellikle sosyal çalışmacılar karşılamaktadır. Bazı illerde refakatsiz çocuğu doğrudan psikologlar da karşılayabilmektedir. Çocuk karşılandığında isim, soy isim, yaş ve eğitim seviyesi gibi demografik bilgilerini içeren, geldiği ülke, geliş nedeni, ne zaman geldiği, hangi sınırdan geçtiği, sınırdan kaçak olarak geçip geçmediği, geldiği ülkedeki çalışma durumu, bu başvurudan nasıl haberdar olduğu ve sağlık problemlerine yönelik soruları içeren bir kayıt formu doldurulmaktadır. Bu kayıt formuyla birlikte Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından doldurulması zorunlu tutulan çocuğun yüksek hassasiyeti formu da doldurulmaktadır. Bu form çocuğun süreçte şiddete uğrayıp uğramadığını, eğer uğradıysa nasıl hissettiğini tespit etmek ve hassasiyet seviyesini ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. Doldurulan form daha sonra kayıt formu ile birlikte BMMYK’ya iletilmektedir. Eğer karşılama ve kayıt sosyal çalışmacı tarafından yapıldıysa sonraki aşamada psikoloğa yönlendirilmektedir. Eğer kaydı psikolog almışsa süreç psikologla birlikte devam etmektedir. Bu aşamada ilk yapılan şey çocuğun güvenliğini kazanmak ve uygun bir iletişim kurma zeminini yaratmaktır:

“Çocuklar zaten güven duymuyor, korkuyor ve hassas olduğu için ya da birçok travmatik süreci yaşadığı için unutabiliyor... ya da çocuk hiç bilgi veremeyebiliyor. Burada çocuğun güvenliğini kazanmamız gerekiyor. Bunu anlamasını sağlamak gerekiyor bu da çok kolay değil. Çocuk zaten kendi dışında birçok kişiden ihmale istismara uğramış, neden anlatsın ki. Kafasında şu var, beni görecekle gittiğim yerde ve ben kurtulacağım ama bir bakıyor ki bir sürü soru var. Odadan odaya gidiyor. Ama iyi taraf şu ruh sağlığı çalışanları doldurması bekleniyor formu. Yani çocuk geldiğinde ilk olarak genel kayıt alıyoruz, sonra ikinci olarak BM’ye haber veriyoruz ve çocuğu ihbar edeceğimiz konusunda bilgilendiriyoruz. Bir de genel bilgileri veriyoruz. Bazı sorulara cevap veremeyebiliyor. Ben çocuğun genel psikolojik durumunu da gözlemlerimle raporluyorum ki sıkıntılar yaşamış ve belli sorulara cevap vermesi uygun değil diye. (T-ST1)”

Zor bir yolculuktan geçen çocuk geldiği zaman kuvvetle muhtemel psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu desteğin sağlanması bu kurumlarda çalışan psikologlar da bu çocuklar arasında kurulacak güven bağı ile daha rahat işleyebilmektedir. Güven bağı kurulduktan ve çocukla iletişim kurulabildikten sonra süreci çocuğun çocuk şubeye ihbar edilmesi ve polise teslim edilmesi konusunda hazırlanması ile geçmektedir:

“Temel haklardan yararlanmaları için kimlik sürecine giriyoruz. Biraz sıkıntılı bir süreç hemen çıkmıyor kimlik. Refakatsiz çocuk geldiğinde çocuk şube ile iletişime geçiyoruz. Mevzuata göre ilerleniyor. Çocuk polisi ofise geliyor, ancak yanında biz de oluyoruz. Üniformasız polis istiyoruz korkmasın diye, ülkeme geri mi gönderecekler diye korkuyor çocuklar. Bazen de sosyal hizmetleri arıyoruz ve görevli istiyoruz. Polislerle birlikte gelir misiniz diye ama süreç pek öyle işlemiyor süreci STK'lara bırakıyorlar. Polis geldiğinde götürüyorduk çocuğu şubeye, sonra mahkeme süreci ve devlet korumasına giriyordu. (T-ST5)”

“Sonra da üçüncü olarak çocuğu hazırlama sürecine geçiliyor. Korkulacak bir şeyin olmadığı, biz eşlik edeceğiz, yalnız değilsin diyerek çocuğu hazırlayıp, polisler gelecek korkma sakın, bir şey diyecekse bize diyebilirsin sözleriyle hazırlıyoruz. Senin eğitim hakkında erişebilmen için, korunman için devlet korumasına girmen lazım bunu yolu da seni bildirmemiz diyoruz. Biz eşlik edeceğiz, hastaneye gideceğiz muayene olacaksınız diyoruz. İyi misin diye bakacaklar, bir hastalığın var mı diye bakacaklar diyoruz. Biz yanındayız, sen istemiyorsan bize bildir, kimse zorla bakmayacak dokunmayacak diyerek ilerliyoruz. Çocuğa süreci anlatıyoruz, bilmeli ne olacağını. Sırasıyla anlatıyoruz ki kafasında canlandırabilsin. Çocuğa kendini rahat hissettirip, çocuğu buna hazırlayıp sona çocuk şubeye haber veriyorduk. Çocuğa polis abiler gelecek, birçok polis göreceksin korkma, sana bazı sorular soracaklar ama cevap vermek zorunda değilsin, biz de senin yerine verebiliriz. Biz de kolaylaştıracamız süreci deyip sonra kalacağın yaşayacağın ilk yere gideceğiz diyoruz. Sonra yurt ortamını anlatıyoruz. Yani tekraren temelde çocuk ilk geldiğinde hemen ihbar ediyoruz hızlıca ihbar etmek durumundayız. Sonra polis şubeden gelip alırlar, oradan hastane ve muayene edilir. Çocuk şubedeki kayıt işlemleri biter. Sonra yurt aranır, yurda polisler eşliğinde götürülür, bırakılır, yurda kaydı yapılır, çocuğa numara bırakılır. Yurda çocuğun uluslararası koruma sürecinde olduğu bildirilir. (T-ST1)”

Özetle, çocuğun çocuk şubeye ihbar edilmesi devlet tarafından kayıt altına alınması ve kimlik sürecinin hızla başlaması için zorunludur. Bu nedenle sivil toplum kuruluşları refakatsiz bir çocuk uluslararası koruma başvurusu yapmaya geldiğinde gerekli güven bağı ve iletişim kurulduktan sonra çocuk şubeye veya Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bildirim yapmaktadır ancak genel olarak çocuk şube ilgilenmektedir. Uluslararası koruma başvurusu yapan çocuk polisleri karşısında gördüğünde sınır dışı edilme ya da tutuklanma korkusu yaşayabileceğinden sürece genellikle sivil toplum kuruluşlarından da bir kişi eşlik etmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının çocuk şube ve diğer devlet aktörleriyle kurmuş oldukları pozitif iletişim çocuğun süreçte

nerede olduğunu ve hangi süreçlerden geçtiği bilgisine erişebilmek açısından önemli ve gerekli olduğu ifade edilmiştir.

“Yerleştirdiğimiz çocukları, özellikle İstanbul’da çok etkin saha görevi gören bir sivil toplum kurumuyuz, servis alanımız oldukça geniş, genişletmeye de özen gösteriyoruz. Nedir bu çocuk bürolarda odak kişilerimiz var emniyette var, hemen iletişime geçebilirim vaka durumunda. Bu noktada iletişim kurarak, pozitif iletişimle çünkü çocuğu alıp gerisi bizde diyebilirler. Oralarda da çocuğun hak ihlaline uğraması söz konusu olabiliyor. (T-ST2)”

Pozitif bir iletişim kurulmadığını da ya da çocuğun yüksek yararı düşünülmeden belli gerginliklerin yaşanmasına müsaade edildiğinde çocukla çalışan psikolog ya da sosyal çalışmacının çocukla irtibatı kaybolabilmektedir. Aynı zamanda çocuk şubeye haber verme noktasında da çocuğun idari gözetim altında kalmaması, zaman kaybı yaşanmaması ve temel ihtiyaçlara erişememesi açısından belli zamanlamalara dikkat edilmektedir.

“Biz mesela cuma günü çocuk teslim etmek istemiyoruz, o çocuğun nezaret deneyimi yaşamasını istemiyoruz. Elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz ki bir an önce sevk edilsin. İlgili işlemler yapılsın, hastaneye gitsin raporu alınsın. Onlar da aslında çok açıklar öğrenmeye ve iyileştirmeye ama onların da yapabilecekleri bir şey yok. Bir yandan çocukla ilgilenirken bir yandan hırsızın peşinden koşuyorlar. İşte 183 üzerinden harekete geçiyoruz daha çok, kolluk kuvveti yönlendiriyorlar. Nereye götüreceksiniz diye şirinlik yaparak soruyoruz hemen o emniyete gidelim onlarla görüşelim diye. Ama çocuk saatlerdir içeride susadı mı acıktı mı bunlar yok. Biz mesela kurum avukatıyla gidiyoruz, yiyecek falan da götürüyoruz. Çok basit şeylerden bahsediyorum ama temel şeyler. (T-ST2)”

Çocuk şubeye teslim edildikten sonra hastanede sağlık muayenesinden geçmektedir. Bu muayenenin amacı çocuğun şiddete uğrayıp uğramadığının ya da sağlık probleminin olup olmadığının tespit edilmesi gerekliliğinden ve aynı zamanda polisin çocuğa herhangi bir şiddet uygulamadığını kanıtlaması isteğinden kaynaklanmaktadır. Bu süreçte eğer çocuğun yaşının 18 yaşından küçük ya da büyük olup olmadığına yönelik şüphe varsa yaş tespiti yapılmaktadır. Bu yaş tespiti genellikle bilekten yapılan kemik testi ile olmaktadır. Bununla birlikte kemik testinin en az artı eksi 2 yıl hata payı olduğunun, bazı uzmanlarca bu hata payının 5 yıla kadar çıkabileceği göz önünde bulundurulduğunda çocuğun yetişkin olarak değerlendirilmesi gibi riskler var olmaktadır. Bu nedenle özellikle sivil toplum kuruluşları çocuğun beyanını esas almaktadır. Çocuk şubeye ihbar ve hastanede muayene ve rapor işlemlerinin tamamlanmasından sonra çocuk başvuru yaptığı ildeki yurda yerleştirilmektedir. Ancak bu yıl çocuğun başvurudan sonra kalacağı yurt anlamına gelmemektedir. Yaklaşık 15 gün sonra çocuk kalacağı farklı ildeki yurda

yönlendirilmektedir. Bu süreç çocuk için tekrardan il değiştirme ve bu değişiklik için psikolojik olarak hazırlanması anlamına gelmektedir:

“Yurda çocuğun uluslararası koruma sürecinde olduğu bildirilir. Kurumla iyi ilişkiler kurmaya özen gösterilir. Haftalık takip edilir. Çocuğun da varsa numarası alınır. Sıkıntı ne oluyor tabi çocuğa bilgi veriyoruz ama 15 gün sonra başka ile gönderecekler. Yine o sürece hazırlama başlıyor. Bu konuda endişelenme biz adını Türkiye’deki ofislere gönderdik, orada bizim gibi karşılayacak kişiler olacak diye... Çocuk tabi yurttan kaçmak da istiyor korkuyor. ... Çocuğu yurda yerleştirme sebebimiz kimlik alabilmesi. Çocuk ihbar edilmediğinde çocuk kayboluyor, kimliği yok hiçbir haktan yararlanamıyor. Mecbur ihbar ediyoruz. (T-ST1)”

Sivil toplum kuruluşlarının özellikle 2018 öncesinde uyguladıkları bu süreçler bugün artık uygulanmıyor değildir. Her ne kadar uluslararası koruma süreci Göç İdaresi Başkanlığı nezdinde devam ettiriliyor olsa da sağdan elde edilen bilgiler İGİM’lerin hassas grupların başvurularında ve yoğunluk dönemlerinde sivil toplumdan yardım talep etmeye devam ettikleri yönündedir:

“Yine başımıza geldi böyle bir şey. Normalde İGİM çok fazla uğraşmıyor. Şu şu STK’ya git onlar yardımcı olur diyorlar, başlarından savıyorlar. ASAM, İKGV, Hayata Destek var oralara git diyor. Bütün yükü STK’lar alıyor. Bu noktada STK önemli. Göç idaresi de bunu biliyor zaten. Sürekli bunu yapıyor Göç İdaresi. ... Keşke prosedür uygulansa her yerde, Göç İdaresi ile ilgili 2018 sonlarında 2019 başlarında bir şey geldi başımıza, STK’lara yönlendirdi. Tabi hepsini değil. Bizim Eskişehir’de İGİM ile aramız çok iyiydi. Biz altından kalkamadığımızda biz onları, onlar kalkamadığında onlar bizi arardı. BMMYK ile de iyi bir iletişim vardı. (İlden ile geçiyor genel bir standart yok o zaman) Tabi öyle, Çorum Konya ile iyi değildir, onlar üzerinde durmaz. İlden ile çok fark var. Keşke bütün iller standart şekilde ilerletebilse (T-ST5)”

Refakatsiz çocukların uluslararası korumaya erişimlerine dahil süreçlerde devletin aktörlerinin ve uluslararası koruma politikalarının ağırlığı fazladır ve çocuk üzerinde doğrudan etkileri bulunmaktadır. Bu durum makro seviyenin mikro ve mezo seviyelerindeki doğrudan etkisinin uluslararası koruma bağlamında yüksek olduğunu göstermektedir. Diğer yandan sivil toplumun bu alandaki varlığı ve çocuğun üstün yararını korumak üzerine gerçekleştirdikleri işlemler mezo seviyenin de makro seviyeye yönelik tersine etki içinde olabileceğini göstermektedir.

3.3.2. İtalya’daki Refakatsiz Çocukların Uluslararası Korumaya Erişimleri ve Uygulama

İtalya’daki refakatsiz çocukların uluslararası koruma altına alınması konusunda öncelikle 2017 yılına değinmek gerekmektedir. 2017 yılında refakatsiz çocukların korunmasını artıran ve sığınmaya erişimini hızlandıran önemli bir yasa değişikliği

gerçekleşmiştir. 6/5/2017 tarihinde kabul edilen Zampa yasası olarak adlandırılan bu yasa bir anda ortaya çıkmamıştır. Daha önce Ocak 2017 tarihinde sadece insan ticareti mağduru refakatsiz çocukların korunmasını içeren bir yasa teklifi verilmiş ve kabul edilmiştir. Ancak özellikle sivil toplum kuruluşları tarafından tüm refakatsiz çocukları kapsamadığı ve yasal boşluklar içerdiği nedenleriyle eleştirilen bu yasa kısa bir zaman sonra yerini sivil toplumun endişelerini dikkate alan Zampa yasasına bırakmıştır.

Zampa yasası refakatsiz çocukların uluslararası koruma prosedürüne hızlı erişimlerinden kabul merkezlerindeki şartlarına, yaş değerlendirme kriterlerinden mülakat süreçlerine, bilgilendirilmelerinden Kabul ve Entegrasyon Sistemi'ne (SAI) erişimlerine, gönüllü vasilik sisteminden yetişkinliğe geçişe kadar birçok değişiklik getirmiştir.

Yasanın ilk maddesi refakatsiz yabancı küçüklerin İtalyan vatandaşı veya Avrupa Birliği'ndeki diğer küçüklerle eşit muamele görme hakkına sahip olduğunu⁴⁹⁶ ifade etmektedir. Bu yabancı refakatsiz küçükün diğer çocuklar aynı korumadan yararlanacağı anlamına gelmektedir. Bunun ilk önemli çıktısı da İtalya'ya gelmiş refakatsiz çocukların hiçbir koşulda sınırdan girişinin reddedilmeyeceği hükmüdür.⁴⁹⁷ Yasanın diğer önemli etkisi ise kabul kurallarının ülkede aynı şekilde uygulanmasının sağlanmasıdır:

“2017 yılında, reşit olmayanlara karşı güvenceleri güçlendirmek ve ülke genelinde kabul kurallarının yeknesak bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla konuyla ilgili mevzuatı değiştiren refakatsiz yabancı küçükler kanunu kabul edilmiştir. (İ-D1)”

Zampa yasasıyla refakatsiz çocuklar için Kabul ve Entegrasyon Sistemi (SAI) geliştirilmiştir. SAI'nin geçmişi İtalya topraklarında sığınmacı ve mültecilerin kabulüne yönelik ilk kamu sistemi olan PNA'ya (Ulusal Sığınma Ağı) gitmektedir. 2001 yılında ANCI (İtalyan Belediyeleri Ulusal Birliği), BMMYK ve İtalya İçişleri Bakanlığı arasında gerçekleştirilen mutabakat ile kurulmuştur. 2002 yılında kurumsallaşan SPRAR adını alarak kurumsallaştı. 2018 yılında ise SPROMI (Uluslararası Koruma Yararlanıcıları ve Refakatsiz Yabancı Küçükler için Koruma Sistemi) adını almıştır. 2020 yılından bu yana ise SAI ismi kullanılmaktadır.⁴⁹⁸ SAI'nin maliyeti İltica, Göç ve Uyum Fonu'ndan

⁴⁹⁶ “LEGGE 7 aprile 2017, n. 47”, **Gazzetta Ufficiale**, 2017, art. 1, (Çevrimiçi) <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2017/04/21/17G00062/sg>, 14.08.2022.

⁴⁹⁷ **a.g.e.**, md. 3/a.

⁴⁹⁸ “SAI: History, Objectives and Characteristics | RETESAI”, 2022, (Çevrimiçi) <https://www.retesai.it/english/>, 14.08.2022.

(FAMI) karşılanmaktadır. FAMI, AB fonları aracılığıyla İtalya'nın her bölgesinde çocuklara homojen haklar sağlamayı amaçlamaktadır.⁴⁹⁹

Getirilen yeniliklerden bir diğeri de refakatsiz çocukların kayıtlarının tutulacağı ve izleneceği SIM ismi verilen bilgi ağının kurulmasıdır.⁵⁰⁰ Bu sistem sayesinde İtalya'da tespit edilen sığınmacı refakatsiz çocukların verileri ve detaylara erişilebilmektedir:

“Bu olgunun boyutuyla ilgili olarak, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, İtalya'da bildirilen refakatsiz yabancı küçükler ile ilgili olarak altı ayda bir istatistiksel raporlar yayınlamaktadır. Ayrıca, aylık olarak, aynı bakanlığın Göç ve Uyum Politikaları Genel Müdürlüğü tarafından toplanan ve kaydedilen refakatsiz yabancı küçüklerin varlığına ilişkin verilere ilişkin senelik istatistiksel raporlar yayınlanmaktadır. (İ-D1)”

Bir başka önemli değişimde kabul sisteminde gerçekleşmiştir. İtalya ülkesine gelen refakatsiz çocukların kabul koşullarını iyileştirmiştir ve iki aşamalı bir sisteme oturtmuştur:

“2015 yılından bu yana var olan sığınma talebinde bulunan refakatsiz yabancı küçükler ile sığınmacı olmayanlar arasında kabul sistemindeki ayrım ortadan kaldırılmıştır. Mevcut yapıda, bu nedenle, oldukça uzmanlaşmış hükümet yapılarına dahil ilk kabul aşaması ve yeterince güçlendirilmiş SAI'ye dahil ikinci seviye kabul aşaması vardır. (İ-ST2)”

İtalya'ya gelmiş refakatsiz çocuk öncelikle 30 günü geçmemek kaydıyla ilk kabul merkezlerine yerleştirilmektedir.⁵⁰¹ Bu süre Zampa yasası öncesi 60 gündü. Refakatsiz çocukların yerleştirilebileceği dört farklı ilk kabul tesisi bulunmaktadır. Bunlardan ilki devletin kendi ilk barınma tesisleridir. Eğer yer yoksa çocuklar belediyeler tarafından yönetilen ve İçişleri Bakanlığı tarafından finanse edilen SAI kapsamındaki tesislere yerleştirilmelidir. Ancak her iki yerde de kapasite dolu ise belediyelere ait çocukların konakladığı çocuk yurduna, yurttan da yer yoksa valilikler tarafından kurulan olağanüstü kabul merkezlerine (CAS) yerleştirilmelidir.⁵⁰² Birinci kabul aşamasından sonra çocukların ikinci seviye kabul merkezlerine nakli

⁴⁹⁹ “Il progetto di sviluppo FAMI | Tutore Volontario”, 2022, (Çevrimiçi) <https://tutelavolontaria.garanteinfanzia.org/il-progetto-di-sviluppo-fami>, 14.08.2022.

⁵⁰⁰ “LEGGE 7 aprile 2017, n. 47”, md. 9.

⁵⁰¹ a.g.e., md. 4.

⁵⁰² Rozzi, “The New Italian Law on Unaccompanied Minors: A Model for the EU? – EU Immigration and Asylum Law and Policy”, 13.11.2017, (Çevrimiçi) <https://eumigrationlawblog.eu/the-new-italian-law-on-unaccompanied-minors-a-model-for-the-eu/>, 14.08.2022.

gerekmektedir. İkinci seviye kabul merkezleri SAI kapsamında işletilmekte ve daha profesyonel ve entegrasyon sürecini de içerecek şekilde çocukları karşılamaktadır.⁵⁰³

Bu önemli değişiklikler İtalya'nın refakatsiz sığınmacı çocuklara yönelik gerçekleştirdiği önemli yeniliklerdir. Bunun daha iyi anlaşılabilmesi için refakatsiz bir çocuğun ülkeye girdikten sonra geçtiği aşamalara sırasıyla yer vermek hem anlaşılması için hem de süreci takip edebilmek için daha yararlı olacaktır. Bu anlamda çocuklar ülkeye giriş yapıp uluslararası koruma başvurusu yapmak istediklerinde öncelikle kimlik ve yaş tespiti yapılmaktadır:

“Önce tabii parmak izleri alınıyor. Yanlarında belgeleri olmuyor ve kaydolurken kaç yaşında olduklarını soruluyor çocuklara. Herhangi bir tarih beyan ediyorlar ve o tarihe göre kayıtları yapılıyor. (İ-ST5)”

“Refakatsiz yabancı bir küçüğün kimliği, kültürel arabulucuların yardımıyla, halihazırda atanmışsa yasal vasi veya geçici yasal vasi huzurunda ve ancak aynı küçüğün acil bir şekilde güvence altına alınmasından sonra, kamu güvenliği makamları tarafından belirlenir.(İ-ST2)”

Kimlik ve yaş tespiti ile genel anlamda uluslararası koruma sürecinin yürütülmesi İtalya'nın her bölgesinde aynı şekilde gerçekleşmeyebiliyor. Gelen çocuğun hangi sınırdan giriş yaptığı, hangi bölge veya ilde olduğu maruz kalacağı yaklaşımı değiştirebilmektedir. İtalya'daki bir sürü deneyim gibi bu da yerel bağlama göre değişiklik gösterebilmektedir. İtalya'nın özellikle güney noktaları için uyguladığı sıcak nokta yaklaşımı ile kuzeydeki daha sert yaklaşım ülke içinde farklılıkların en belirgin olanlarıdır:

“Öncelikle şunu söyleyebilirim kitaplarda okuduğunuz şeylerle uygulama arasında ciddi bir boşluk var. Refakatsiz çocuklar için İtalya'da sığınma başvurusu yapmak zordur diyemem. Çok zor değil ama İtalya'da nerede olduğunuza bağlı. İtalya'daki süreçler neresinde olduğunuza gelir çok değişiklik gösteriyor. Örneğin güneyden Sicilya Adası'na gelerek İtalya'ya giriş yapabilirsiniz veya kuzey sınırından girebilirsiniz. Kesinlikle tamamen farklı iki durumla karşı karşıya kalırsınız. Güneyde sıcak nokta yaklaşımı ve ilk kabul merkezleri var. Ama kuzey doğu sınırından bahsederseniz süreç çok zor sığınma başvurusunda bulunabilmek de çok zor. Bu tür prosedürlere ulaşabilmek oldukça zor. Zamanlama önemli yasaya göre belli bir süre içerisinde sığınma başvurusunda bulunmak gerekiyor ancak pratikte böyle değil. Nerede olduğuna bağlı. Bolonya ise iyi bir örnek. Çünkü sığınma başvurusu yapmak hızlı oluyor başvuru için randevular hızlı alınıyor ve süreç hızlı ilerliyor. Ama başka bölgelerde hatta buraya yakın başka illerde durumun çok farklı olduğunu biliyoruz. İtalya'daki deneyimlerimiz oldukça yerel deneyimler. (İ-ST4)”

⁵⁰³ “La tutela volontaria nel percorso di accoglienza | Tutore Volontario”, 2022, (Çevrimiçi) <https://tutelavolontaria.garanteinfanzia.org/la-tutela-volontaria-nel-percorso-di-accoglienza>, 14.08.2022.

Refakatsiz çocukların kimlik tespiti aşamalarındaki diğer sorun ise İtalyan makamlarının çocukların menşe ülkelerine ait elçiliklerden karşılık alamamasıdır. Bazı durumlarda çocuk yanında belge olmadan geldiği için tespit yapılması gerekli bir durumdur. Bu bilgiler istendiğinde elçilikler gerekli bilgi paylaşımını yapmamakta ve hatta iletişime kendilerini kapatmaktadırlar. Bu yaklaşım çocukların kimlik ve yaş tespitlerinin yapılmasını zorlaştırmaktadır:

“Bangladeş’ten gelen çocuklar herhangi bir kimlik veya belge olmadan geliyorlar. Ve İtalya’daki Bangladeş’in elçiliği de bu çocuklar için pasaport çıkartma taleplerini reddediyor dikkate almıyor. (İ-ST3)”

Bu zorluğun aşılması diğer Avrupa ülkelerindeki elçiliklerin kabul etmesi ile çözülebilmektedir. Ancak çocuğun bizzat elçiliğe gitmesi gerektiğinden süreç yakalanma gibi riskler barındırmaktadır. CIDAS Cooperativa Sociale özellikle bu durumlarda çocuklara yardım etmekte ve pasaport çıkartılmasına ön ayak olmaktadır:

“Buradaki temel sorun ülkelerin İtalya’daki elçiliklerinin çocukların pasaportlarını çıkartmayı reddetmesi. Ancak örneğin Fransa’daki elçilikleri pasaport çıkartmayı kabul edebiliyor bizde çocukların Fransa’ya götürüyoruz pasaportların çıkartıyoruz sonra geri getiriyoruz. İtalya’nın egemenliğindeki topraklarda işlemlerin yürütülmesi gerekiyor dolayısıyla çocukların Fransa’ya gidip başvurularda bunun geri gelmesi aslında biraz da tehlikeli çünkü neticesinde düzensiz bir şekilde Fransa’ya gidip gelmiş oluyorlar. Bangladeş ve Pakistan iki temel sorunun yaşandığı ülke. Ama başka ülkeler de var Mali, Gambiya gibi. (İ-ST4)”

Yaş tespitinde ise Zampa yasası çok önemli bir zorunluluk getirmiştir. Yasa, çocuğun yaş tespiti yapılmasını ancak beyan edilen yaşta kuvvetli bir şüphe varsa izin vermektedir. Bu süreç Çocuk Mahkemesi tarafından yürütülmektedir. Tespit, mahkeme emri ile kültürel arabulucunun varlığında multidisipliner bir yaklaşımla gerçekleştirilmektedir. Yasa, çocuğa eğer mümkünse müdahaleci yaklaşımlarla yaş tespiti yapılmamasını emretmektedir. En önemli değişiklik ise kemik testi gibi yaş tespitinde kullanılan yöntemlerde ortaya çıkabilecek hata paylarının yaş tespiti raporlarında açık şekilde yer almasını zorunlu hale getirmesidir. Eğer bir şüphe varsa var olan alt sınır uygulanmaktadır.⁵⁰⁴ Tekrarlamak gerekir ki bu işlemler ancak refakatsiz çocuğun acil insani yardıma erişimi garanti altına alındıktan sonra gerçekleştirilmektedir.

⁵⁰⁴ “LEGGE 7 aprile 2017, n. 47”, md. 5.

Çocuğun uluslararası koruma başvurusu sürecinde çocuk öncelikli olarak bilgilendirilmektedir. Buna göre ilk bildirimde aşağıda bahsedilen unsurların çocuk nezdinde aydınlatılması önemlidir:

- *“İtalya'daki refakatsiz yabancı küçüklerin hakları ve görevleri (sınır dışı edilemezlik, küçükler için oturma izni, entegrasyon yolu);*
- *Beyan edilen yaşla ilgili haklı nedenlere dayanan şüphelerin olması durumunda herhangi bir yaş değerlendirme prosedürü;*
- *Uluslararası Koruma prosedürü, Dublin Yönetmeliği ve İtalya'da ve/veya diğer AB ülkelerinde düzenli olarak bulunan akrabalarla koruyucu aile bakımına ilişkin kurallar;*
- *İnsan ticareti mağduru refakatsiz yabancı küçüklerin hakları ve insan ticareti mağdurları için koruma yoluna dahil edilme olasılığı;*
- *Yardımla ülkesine geri gönderme prosedürlerine yaşa uygun bir şekilde başlama imkanı (I-ST2)”*

Başvuru ilk kabul merkezlerinde de alınabilmektedir. Çocuğun İtalyan topraklarında bir vasi olmadan koruma başvurusunda bulunması mümkün değildir. Vasi atama süreci uzun sürdüğünden çocuklar başvuru için aylarca bekleyebilmekteydi ancak Zampa yasası ile vasi ataması sürecinde ilk kabul merkezi müdürleri de vasi olarak atanabildiğinden sürecin başlatılması aksamamaktadır.⁵⁰⁵ Koruma başvuru süresinde refakatsiz çocuk ile yapılan ilk görüşmede çocuğun üstün yararı ön planda tutularak başvuruya dair C3 formu doldurulmaktadır. Bu görüşmede yer alan kişinin nitelikli olması gerekmektedir:

“İlk görüşme, yeterli bilgi ve beceriye, kişilerarası ve iletişim tekniklerine sahip, belirli bir profesyonelliğe sahip ve sektörde konsolide deneyime sahip kalifiye personel tarafından gerçekleştirilmelidir. (I-ST2)”

Görüşme çocuk için uygun bir ortamda gerçekleşmekte olup öncelikle çocuk bilgilendirilmekte, kimliği tespit edilmekte ve menşe ülkesine yönelik, İtalya'ya vardıktan sonraki deneyimlerine yönelik sorular sorulmaktadır. Bölge Komisyonu'nda yapılan görüşmenin ardından komisyon kararını vermekte ve çocuğa vasisi aracılığı ile bildirmektedir. Bu sürecin dışında Zampa yasası koruma boyunca eğitim ve sağlık hakkı, gönüllü vasi sistemi, 18 yaşından sonra oturma izni alabilmenin kolaylaştırılmasına yönelik değişiklikler de barındırmaktadır. Ancak bu detaylar refakatsiz çocuklara yönelik hizmetler ve yetişkinliğe geçiş bölümlerinde verilmiştir.

⁵⁰⁵ Rozzi, “The New Italian Law on Unaccompanied Minors”.

Uluslararası koruma sürecindeki bir diğer nokta ise Dublin Tüzüğü'nün gerektirdiği uluslararası koruma prosedürünü yürütmekle yetkili ülkenin belirlenmesine yönelik süreçtir. Tüzük;

“Refakatsiz küçüğün bir aile üyesi veya erkek kardeşi varsa ve bireysel muayene temelinde akrabasının kendisine bakabileceği belirlenirse Dublin Tüzüğü, aile birliği hakkını ve küçüğün başka bir Üye Devlette bulunan aile üyesi/akrabasıyla yeniden birleşmesini garanti altına almayı mümkün kılmaktadır. ... Üye Devletler birbirleriyle yakın iş birliği içinde olmalı ve a) aile birleşimi olasılıkları; b) çocuğun esenliği ve sosyal gelişimi; c) güvenlik hususları (özellikle çocuğun insan ticareti mağduru olma riski varsa), d) küçüğün yaşı ve olgunluğuna göre görüşü gibi bazı faktörleri göz önünde bulundurmalıdır. ... Uluslararası koruma talebinde bulunan refakatsiz küçükler ve yasal vasileri, başvurularının baba, anne veya diğer sorumlu yetişkin, teyze veya amca, büyükbaba veya büyükannenin yasal olarak bulunduğu Üye Devlette incelenmesini talep etme olasılığı konusunda bilgilendirilmelidir. (İ-ST2)”

Her ne kadar Zampa yasası çok önemli değişiklikler getirmiş olsa da yasanın içerdiği kurallarla, sahadaki pratik arasındaki yapısal boşluk hala açıktır. Bu yapısal boşluğun açıklığı zaten İtalyan göç politikasının ayrılmaz bir parçası gibidir. Yasaya yöneltilen ilk eleştirilerden bir tanesi yasanın emrettiklerinin gerçekleştirilmesinin kamuya ek bir maliyet olmaksızın uygulanmasını gerektirmesi ve kabul sisteminde önemli sorunları detaylıca ele almamasıdır.⁵⁰⁶ Kamuya ek maliyet getirmeden gerçekleştirilecek bir kabul sistemi niteliksel açıdan şüpheler doğurmuştur. Özellikle Güney İtalya'daki belediyeler çok sayıda refakatsiz çocuğa ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum mali ve idari yükün yerele yıkılmasına bir örnektir ve tezin ikinci bölümünde bahsedilen İtalya'daki gözünü kapama siyasetinin refakatsiz çocuklara yönelik uygulama bağlamında bir örneğidir. Dahası *“refakatsiz çocukların çoğu ilk kabul merkezlerinde uzun süreler, hatta çoğu zaman 18 yaşına kadar kalmaktadırlar. Bu tesislerde kabulün geçici olması amaçlandığından, okula kayıt, mesleki eğitim gibi entegrasyon programları sağlamakla yükümlü değildirler.”*⁵⁰⁷ Dahası Zampa yasasının aslında hiçbir şeyi tam anlamıyla değiştirmediyine yönelik sert eleştiriler de bulunmaktadır:

“Hayır hiçbir şeyi değiştirmedir. Her şey kağıt üstünde. Ama politikacıların genel kamuoyunun görüşlerini dikkate alarak bazı adımlar atması söz konusu olabiliyor ve işte biz şu şu yasalara sahibiz şu haklarını koruyoruz vesaire gibi açıklamalar yapmak için adımları atıyorlar. (İ-A3)”

Özetlemek gerekirse 2017 yılında yürürlüğe giren Zampa yasası refakatsiz çocukların uluslararası koruma başvurusuna hızlıca erişmelerini sağlaması, birinci kabul

⁵⁰⁶ Rozzi, a.y.

⁵⁰⁷ Rozzi, a.y.

aşamasında 30 günden fazla kalmamasını gerektirmesi, entegrasyon politikalarına dahil edilmesini sağlaması ve yaş tespitinde hata payının raporlarda yer alması zorunluluğu getirmesi gibi önemli ve refakatsiz çocuklar açısından yararlı değişiklikler getirmiştir. Ancak pratikte ilk kabul merkezlerinde kalış sürelerinin fazla olması, barınma maliyeti açısından yükün yerel yönetimlere yüklenilmesi, hala ilk kabul merkezlerinde 30 günden fazla karıştırın gerçekleşmesi gibi problemler yaşanmaktadır. Bu durum İtalya'nın göç ile alakalı olması gerekenle olan arasındaki yapısal boşluğun refakatsiz çocukların uluslararası korumaya erişimleri bağlamında da kendisini gösterdiğinin kanıtıdır.

Bu süreçte devlet aktörlerinin ve uluslararası koruma prosedürlerinin çocuk üzerindeki etkisi büyüktür. Dolayısıyla asimetrik bir güç ilişkisi içerisinde makro seviye bu aşamada öndedir ve ana belirleyicidir. Mezo seviyedeki sivil toplum ise çocukların uluslararası koruma başvurusu sürecindeki zorlukları kolaylaştırmak amacıyla çocuğun üstün yararı ilkesi doğrultusunda yardımcı olmaya çalışmaları tersini etkileyen bir örneğidir. Dahası 2017 yıllarının başında çıkarılan yasanın tüm refakatsiz çocuklar için uygulanması için sivil toplum tarafından kurulan baskı ve bu baskının sonuç vermesi mezo seviyenin makro seviyeye gerçekleştirdiği en önemli etkilerden biridir. bazı sivil toplum kurumlarının da çocuğun pasaport veya kimlik edinmesini de ortaya koymuş olduğu çabalar yine mezo seviyenin makul seviyeye gerçekleştirdiği etkili örnektir. Sivil toplumun yardımıyla çıkartılan kimlikler ya da pasaportlar çocuğun uluslararası koruma sürecine devam etmesinde hayati öneme sahiptir. Bu süreçte çocuklar, koruma sürecinin karmaşıklığı ve uzmanlık gerektirmesi sebebiyle sürecin tam farkında olmamaktadır. Bazıları önceden sadece sürecin var olduğuna dair bilgiler almakta ancak detayına hakim olmamaktadır. Bu süreçte mikro seviyenin diğer seviyeleri olan etkisi kısıtlıdır.

3.4. Uluslararası Koruma Altındaki Refakatsiz Çocukların Hak ve Hizmetlere Erişimleri

Refakatsiz çocukların uluslararası koruma başvurusunu yapmasına müteakip koruma altında olmasından kaynaklı belli hakları bulunmaktadır ve temel hizmetlere erişmektedir. Uluslararası koruma başvurusu alınan çocuk gerekli prosedürü tamamlandıktan sonra barınma merkezlerine yerleştirilmektedir. Ayrıca çocukların

eğitime devam etme ve sağlık hizmetlerinden yararlanma gibi temel hakları da bulunmaktadır. Bu bölümde Türkiye ve İtalya’da bulunan refakatsiz çocukların uluslararası koruma başvurusu yaptıktan sonraki deneyimleri ve barınma, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimleri incelenmiştir.

3.4.1. Türkiye’deki Refakatsiz Çocukların Hak ve Hizmetlere Erişimleri

Refakatsiz çocuklar uluslararası koruma başvurusu yaptıktan sonra yaşlarına göre yurtlara yerleştirilmektedir. Bu yerleştirme kanuna göre çocuğun da görüşü alınarak yapılmalıdır.⁵⁰⁸ Çocuk, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının yetkisi altındaki çocuk barınaklarına veya diğer tesislere yerleştirilmektedir.⁵⁰⁹ Eğer çocuk 12 yaşından büyükse yetiştirme yurduna yerleştirilirken 12 yaşından küçük olanlar sevgi evlerine yerleştirilmektedir. Çocukların yetiştirme yurdunda ya da sevgi evlerinde kalması yetişkinlerle birlikte kalmadıkları anlamına gelmektedir. En baştan şunu ifade etmek gerekir ki arama hakkına erişimde refakatsiz çocukların erişim noktasında herhangi radikal problem yoktur. Çocuklar barınma merkezlerine yerleştirilmektedir. Ancak bu barınma merkezlerindeki koşulların nasıl olduğu ve haklara erişimin nasıl gerçekleştiği bu bölümde detaylıca incelenmiştir.

Uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocuk artık tamamen devlet koruması altına girmiş demektir. Çocuklar, çocuk şubesindeki işlemlerinin ardından yurda yerleştirildiğinde özellikle sınıra yakın yerdelerse sınır dışı edilme korkusu yaşamaktadır. Çocuğun ne yaşayacağı konusunda detaylı bilgi sahibi olmaması ve genel sürecin karmaşıklığı sebebiyle anlamlandıramaması nedeniyle ülkeden geri gönderilme endişesi taşımaktadır:

“İlk başta da korktum hani acaba beni sınır dışı mı edecekler çünkü sınıra yakın bir yer vermişler. Böyle soru işaretleri geliyor acaba ben de Ağrı’nın nerede olduğunu bilemiyorum. Hani orada bir iki kişi ağrı sınır demişler bana. İşte ondan sonra bizde oradan gelirken benim korkum vardı biraz. Hani orada bir şey yapmayayım yaparsam onlar beni sınır dışı edecek falan filan soru işaretlerim vardı. (T-RÇ3)”

⁵⁰⁸ “Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, C. 30988, C. 30988 Ş, (2019), (Çevrimiçi)

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191224-1.htm>, 05.08.2022.

⁵⁰⁹ ‘Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’, 6458 Ş (2013), m.66/c

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf>.

Çocuklar sadece sınır dışı edilme endişesiyle aynı zamanda bilmediği bir yere gitmenin korkusunu da taşımaktadır. Bu bilinmezlik durumu karşısında güvendiği ya da güven bağı kurduğu birinin bulunması çocuklar için süreci kolaylaştıran unsurlardandır. Bu nedenle bu alanda çalışan sivil toplum uzmanlarının bir şekilde çocuğa eşlik etmeye çalışmaktadır:

“Ben kendimi tanıtip yardım edeceğimi, yanına olacağımı söylüyorum aktarıyorum. Sorunlarını anlatabileceğini söyleyip açmaya çalışıyorum. Çocuk zaten suskun oluyor. Güven bağı kuruyordum yani. Soru cevap da minik minik oluyordu. Sonra da otele yerleştirme süreci oluyordu. Çocuğa adresi verip git demiyoruz biz eşlik ediyoruz. Ben şahsen gidemesem de ilgilenen biri vardı o götürüyordu. Sonra yarın tekrar gelir misin deyip çağırıyorduk. (T-ST1)”

Barınma merkezlerine yerleştirilme sürecinde refakatsiz çocuğun daha önce destek aldığı sivil toplum kuruluşları veya sivil toplum çalışanlarıyla bağlantısı kopabilmektedir. Bu noktada sivil toplum çalışanları ile yurt idaresinin arasındaki iletişim ve bu iletişimin niteliği sivil toplumda yer alan kişilerin çocuk hakkında daha sonra bilgi alabilmesinin önünü açabildiği gibi tam aksi etkide yaratabilmektedir:

“Önce şu yurda yerleştirme sonrası eğitim ve sağlık konularında sorumlu artık biz olmuyoruz devlet oluyor. Çocuk için gerekli tüm adımları devlet atıyor tüm işlemleri devlet yapıyor. ... Fazla çocuk vardı ve yurda yerleştirilip başka ile gönderilen çocuklardan daha sonra da haber alamadım. Yaştan dolayı başka şehre gönderiliyor. Biz yurda yerleştiriyorduk, başka şehre gönderildiklerinde şehir isimlerini bile vermiyorlardı. Çocuğun dosyasını tüm şehirlere gönderip toplu mail olarak sonra soruşturuluyordu ama takibini ben yapamıyordum. Haberi de gelmiyor tabi. Çok fazla kişi var. (T-ST1)”

“Prosedüre göre biraz zorlanıyor ama ben takibini yapmak istedim, kapıyı aşındırır yaparım. Kendi çabanıza kalmış bir durum. Lafla ikna ederek, daha iyimser davranarak, suyuna giderek kişilerin, inisiyatif sağlanabiliyor. Ama çok zor oluyor herkes için de mümkün olmuyor. Ama çok hassasiyeti olan çocuklar için olabiliyor çünkü bilmedikleri için desteğe ihtiyaç duyuyorlar. (T-ST3)”

Refakatsiz çocuklar uluslararası koruma başvurusu yaptıkları illerde değerlendirilmeye alındıktan sonra geçici konaklatılıp ancak 15 gün sonra kalıcı olarak ikamet edecekleri yurtlara yönlendirilmektedir. Bu durum çocuk için tekrardan bir hazırlık süreci gerektirmektedir. Genel olarak Ağrı, Elazığ, Erzurum, Ankara ve Malatya ön plana çıkmaktadır. Mevcut durum şunu göstermektedir ki çocuklar genellikle batı illerindeki yurtlara değil daha çok orta ve doğu bölgelerdeki yurtlara gönderilmektedir:

“Genelde batıdaki yerlere göndermiyorlar. Gönderdikleri illerden aklıma gelenler Elazığ, Erzurum, Malatya, Ağrı... Nedenini bilmiyorum, belki mülteci oldukları için belki oralarda boşluk var diye olabilir. Ama hiç batıya gönderilen duymadım. (T-ST1)”

Uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocuklar yurtlara yerleştirildikten sonra standart koşullarda kalmamaktadır. Yurtların şartları bulundukları iller, idareciler ve yurt olanaklarına göre değişiklik göstermektedir. Çocuklar genelde çok iyi koşullar ve ilgi hayal etmekte ancak pratikte her zaman beklentileri karşılanmamaktadır. Özellikle üçüncü bir ülkeden geliyor olmaları damgalanmalarına, akran zorbalığına uğramalarına ve belli konularda suçlu ilan edilmelerine sebebiyet verebilmekte veya riskler barındırabilmektedir:

“Bir de şimdi aslında çocuğun yurt beklentisi genelde hayalindeki gibi olmuyor. Çocuk yuvası gibi, daha çok ilgilenilen bir yer bekliyorlar. Çocukların yurttan kalırken karşılaştıkları en önemli problemlerden biri de aşağılanma ve dışlanma. Örnek veriyorum yurttan bir hırsızlık olduğunda suçlu ilan edilme... Kavgaya karıştığında Türk çocuk değil de mülteci çocuk ceza alıyor. (T-ST1)”

“Yurtlar güvenli değil. Sokak mı daha güvenli yoksa yurt mu? Tam bir şey diyemiyorum ikisi de kötü. Kötünün iyisini bile seçemeyeceğim kadar kötü olduğunu düşünüyorum. Bir sürü çocukla görüşme yaptım. Birinci ağızdan çok kötü şeyler yaşandığını duydum, hiçbir şey yapılmadığını ve üstünün kapatıldığını duydum. O yüzden iyi bir şey söyleyemiyorum. (T-ST3)”

Bu görüş olumsuzlukların yaşandığını göstermektedir ancak ülkeye genellenebilir bir veri değildir. Daha önce de ifade edildiği üzere farklı uygulamalar ilden ile değişmekte ve biraz da oradaki idarecilerin ve çalışanların davranışlarına ve sağladığı olanaklara bağlıdır. Bazı yurtlarda şartlar ve çocukların kendi dünyalarında uyandırdığı izlenim olumludur ve çocukların beklentilerini karşılamaktadır:

“Yani bizim çok güzel, yurda ilk gittiğimde bambaşka bir yerd. İmkanlar çoktu. 5 vakit yemek vardı, ders vardı. Daha önce hiç böyle bir şey görmemiştim ben. Yurtlar hakkında bilgim vardı araştırmıştım, aynısı gibiydi. Gündüz hoca gelip ders verirdi, 5 vakit yemek vardı. Çok farklı yabancı arkadaş vardı hocalar vardı. Tam beklediğim gibiydi. (Yurt Ankara’da mıydı?) Evet evet (T-RÇ6)”

İfade edilmesi gereken noktalardan bir tanesi çocukların gelmiş olduğu yoksulluk ve olanaksızlıklar sebebiyle yurt imkanları çocuklar için genelde yeterli kalmaktadır. Ancak çocukların zihninde uyanan bu yeterlilik algısı tek başına çocuğun üstün yararı ilkesi gereği barınma olanaklarının kusursuz olduğu anlamına gelmemektedir. Bir refakatsiz çocuğun yurda yapılan denetim sırasında dile getirdiği şikayetler belli olanakların zaman zaman ne kadar kısıtlı olabildiğini göstergesidir:

“Vali geldi 1-2 kere şikayet de ettik, o dönem biraz düzeldi. Bizi vali gelince tv odasına topladılar. Yardımcısı da vardı. Sıkıntılar var mı diye sordular. Ben var dedim öne çıktım. Biz şimdilik bunu söylesek hocalarımız bize kötü davranmaya başlarlar dedik. Söyle dedi. Hocaları çıkarın biz özel konuşalım dedim. Hocalar çıktı sonra biz konuştuk. Okula gidip geliyoruz, ama bize yurtta bilgisayar yok dedim. Ben dersimi çalışmıyorum dedim. Konuştuk baya. Vali çağırdı. Müdür de çay getirmişti. Masaya koydu çayı. Vali müdür kim diye sordu, çayı getiren müdür ben dedi. Vali kızdı müdüre, sen mi çay getiriyorsun diye. 10 gün sonra kontrole geleceğim bilgisayar gelmezse göreceğiz dedi. Bilgisayarlar geldi döner falan yemeye başladık. (İki hafta sonra ne oldu?) 2 ay böyle devam etti. Sonra eskiye döndü. Biraz iyiye gitti. (T-RÇ3)”

Ayrıca iyi olan şartlar zaman içerisinde alınan idari kararlar ile değişebilmekte ve çocuklar için daha kısıtlı olanaklar yaratabilmektedir:

“Ben yurda gittiğim zaman benden önce 4 kişi vardı orada Yurt yeniydi daha yeni yapılmış bir yurttu. Biz gittiğimizde çok uzaktı. Belki haritaya Keçiören yazsanız çok uzak şehirden. Oraya gittik. Aslında yoldayken arabayla götürüyorlardı bizi, ben hapse götürüyorlar zannettim çünkü Dağın başındaydı şeydi uzaktı Ondan sonra girdik içeriye baktım binaydı yani yerleri iyiydi. Sadece odaları 8 kişilik falandı. Onlar biraz kötüydü. Yani ilk başta da 7 idi sonra 8 kişi yaptılar. İlk başta yani iyiydi yurt giderek kötüleşti. Ben yurttayken şu son sene çıktığım sene akşam telefonlar alınıyordu. Sabahları odayı kilitliyorlardı saat 2'ye kadar dışarda kalmanız lazım diyorlardı. Dışarıda ne yapacağız? Siz odadaysanız uyuyorsunuz falan böyle dışarı çıkın hava alın falan diyorlardı. Bu son seneler biraz kötüydü. İlk gittiğimde çok iyiydi bence. Çünkü daha önce öyle bir yere gitmemiştim ben geldim gelişmemiş bir yerden. Kendi adıma konuşsam benim adıma iyiydi. (T-RÇ7)”

Çocuklardan alınan bilgiler değerlendirildiğinde koşulların genelde Ankara'da iyi olduğu ancak diğer illerde belli problemlerin yaşandığı görülmektedir. Barınma koşullarında yaşanan en radikal olaylardan biri ise çocukların belli bir süre kaldıktan sonra yurtlarının değiştirilmesi ve bu değişim sebebiyle gittiği yerde hem daha katı kurallarla karşılaşması hem de eğitime devam etmekte aksamaların olmasıdır. Bu yer değiştirme işlemi her zaman çocuğun rızasının alınmasıyla, görüşünün dikkate alınmasıyla ve açıkça bilgilendirme yapılmasıyla gerçekleşmemektedir:

“Yurda gönderdiler bizi. Beni Ağrı'ya gönderdiler. 2 yıl Ağrı'daydım. Sonra beni Elazığ yurduna gönderdiler. Abim Ağrı'da olduğu için çıkınca tekrar Ağrı'ya döndüm (T-RÇ1)”

“İKGV sonrası yurda gönderdiler Ağrı'da. Doğrudan yurda gönderildi. Hem Ağrı hem Ankara. (Ankara'ya Ağrı'dan sonra mı gittin?) Evet Ağrı'dan Ankara'ya gönderdiler. (Neden?) Birkaç ay Ağrı'da kaldım sonra Ankara'ya gönderdiler. Niye gönderdiler bilmiyorum. Sadece sordular Ankara'ya gitmek ister misin diye evet dedim. Tamam dediler ve gönderdiler. (T-RÇ2)”

“Yaklaşık 35-40 kişiydik. Bir gün müdür yardımcısı çağırdı. Bugün kimse dışarı çıkmayacak. 9'da herkesle konuşacağız diye. Okulumuz var vs diyene de hayır dedi kimse dışarı çıkmasın dedi. Tamam dedik. Çocukları topladım. Geldi hoca konuştu ve açıklama yaptı. Dedi ki Ali Rıza malzemeleri toplansın kardeşi ile birlikte Ankara'ya gitsin

dedi. Yaklaşık 40-45 kişiydik. Tüm arkadaşlarımı Elazığ'a gönderdiler. Biz 5 kişi kalabildik yurttan Ağrı'da. 40 kişi başka yurda gitti Elazığ yurduna. Yurdu tamamen boşalttılar. Biz okula gidiyoruz diye bizi tuttular. Hatta o sırada J.... vardı. J... okula gidiyordu ama onu da Elazığ'a gönderdiler nedenini bilemiyorum. Ama şöyle bir şeyler duyduk problem çıkardığını düşündüklerini başka yurda gönderdiler. (Elazığ'daki yurt nasıl bir yurtmuş duydunuz mu?) Daha sıkıydı. Çok fazla dışarı çıkamıyorlardı. Okula gideceksin diye arabaya koyup okula götürüp getiriyorlar. İkincisi de sadece İmam Hatip okuluna gönderdiler. Neden diye itiraz eden arkadaşlar vardı, ben Anadolu Lisesinde okuyordum İmam Hatip'e gitmek istemiyorum diye. Gideceksen git, gitmiyorsan gitme diye cevaplamışlar. (T-RÇ2)"

Barınma merkezlerinde yaşanan bazı olumsuz olaylar çocukların eğitim hakkına erişmesine de etki edebilmektedir. Ancak daha önce şunu belirtmek gerekir ki eğitim hakkına erişimde denklik, eğitim belgelerinin eksikliği, tercüme eksikliği ve eğitim dönemini başlangıç süresini geçirmiş olmak gibi belli aksaklıklar ve çözümü her zaman hızlıca mümkün olmayan durumlar söz konusu olabilmektedir. Çocuğun belge eksikliği ve eğitime kaldığı yerden devam etmesi için gerekli olan tüm evrakların olmaması çocuğun yıl kaybı olmadan devam etmesine engellidir. Ancak burada önemli olan nokta çocuğun başlayabileceği seviyeden eğitime başlaması ve devam etmesidir. Bu süreçte karşılaşılan ilk önemli sorun çocuğun uluslararası koruma talebini gerçekleştirdiği zamanlamadır. Eğer eğitim öğretim döneminin başlangıcından sonra çocuk ülkeye giriş yapmış ve uluslararası koruma talebinde bulunmuşsa bir sonraki döneme kadar beklemek zorunda kalmaktadır. Bu bekleyiş bir seneye kadar uzayabilmektedir.

"Çocuk ara dönemde geldiyse eğitim için beklemek zorunda kalıyor mesela. 1 sene bekleyebiliyor. Eğitimde tabi kimse ara dönemde almıyor kayıt. Çocuk Türkçe de bilmiyorsa sıkıntı. Biz de Türkçe kursu var, bize gelsin kursa diyoruz. Ama devlet çok izin vermiyor niye gidip gelmesi lazım yurttan çıkması lazım. Araba yok. Biz gidip araba ile alıyorduk örneğin bazen. (T-ST1)"

Bu noktada eğitime erişim konusundaki yetkinin devletin elinde olduğunu söylemek önemlidir. Sivil toplum burada sadece Türkçe eğitim kursu verilmesinde rol oynayabilir. Bununla birlikte çocuğun eğitime kaydolması ve devam etmesindeki asli ve tek sorumluluk devletindir. Sahadaki veriler incelendiğinde çocuklar Türkçeyi iyi bilse de bilmesede nitelikli eğitim alması ve akademik başarıya ulaşması değil eğitime devam edip etmediği önemlidir:

"Devletin elinde eğitim işlemlerinin gerçekleştirilmesi. Türkçe pek bilmiyorlar, yurttan öğrenebilirse arkadaşlarından ne ala. Türkçe bilmeden okula gitme var, çocuğun ders başarısı, iyi bir eğitim alıp almadığı kimsenin umurunda değil. Önemli olan çocuğun okula kaydı var mı var gidiyor mu evet bu önemli onlar için. (T-ST1)"

Bununla birlikte görüşte alınan bazı uzmanlar ise radikal bir sorunun olmadığını ifade etmektedir:

“Erişebiliyorlar aslında eğitim konusunda zorluk çeken çocuk duymadım (T-ST4)”

Eğitime erişimdeki bekleyiş dönemi, bu sürecin boş geçtiği anlamına gelmemekte olup Türkçe eğitim kurslarıyla ikame edilmektedir:

“Sadece bir kurs vardı A1- A2, oraya gönderiyorlardı bizi. ... Yurda hoca geliyordu, çocuklara A1- A2 eğitim veriyordu. Sadece bu, sadece A1- A2 ama okula göndermiyorlardı. (T-RÇ5)”

“Uygulamada, devlet barınaklarına yerleştirilmiş refakatsiz çocuklara önce Türkçe dersleri verilmektedir. Diğer sığınmacı çocuklar için teorik olarak, halk eğitim merkezleri veya kendi illerinde belediyeler tarafından sağlanan Türkçe derslerine erişim imkanı mevcutken uygulamada kendileri için uygun olan dil kursları Türkiye genelinde mevcut değildir.”⁵¹⁰ Ancak eğitim konusundaki önemli bir sorun daha önce de ifade edildiği gibi çocukların yurtlarına değişmek zorunda kalmaları sebebiyle gitmek istemedikleri okullara kayıt olmaları ve burada eğitime devam etmelerinin söylemesidir:

“Ağrı yurdunda bizi göndermediler. Elazığ’daki yurt bizi okula gönderdi ... İmam Hatip okuluna gittim ... Memnun değildim (T-RÇ1)”

Bu durum çocukların eğitim hayatından kopmasına ve akademik başarının düşmesine sebebiyet verebilmektedir. Çocuğun bir aktif özne olarak eğitim hayatına devam etme isteği ve bu yönde gerçekleştirdiği hamleler her zaman sonuç vermese de bazen eğitime erişimle neticelenebilmektedir:

“Bizi okula göndermiyorlardı aslında. Oraya gelen öğrencileri okula göndermiyorlar maalesef. ... O da şey yüzünden bu çocuk kaçacak neredeyse, çok kişi kaçıyordu yurttan. İran, Afganistan, Pakistan, Irak’tan gelip 1 ay 2 ay 3 ay 1 sene 2 yıl kalmış kaçırmış. Yurt da şuna karar vermiş oradaki öğrencileri okula göndermeyelim. Nasılsa sonunda kaçacak. O yüzden çocukları göndermiyorlardı. (Sen eğitime erişebildin mi peki?) Ben nasıl okula gittim, ben okul okumayı çok seviyordum. İran’da bizim bir annemiz vardı oradaki yurttan. Onu aradım karnemi istedim. Hani benim karnemi gönderin diye ben burada okula gideceğim. Onlar da karnemi gönderdiler milli eğitime götürdüm. Yurtta 80-90-100 kişiyiz ama 2-3 kişi okula gitmek istiyorduk. Milli eğitim dedi ki belli karneleriniz olması lazım biz de karnelerimizi gösterdik. (T-RÇ3)”

Çocuğun ifadeleri göstermektedir ki gelen çocukların amaç ve hedefleri de eğitimi devamlı için önemli olabilmektedir. Ancak yukarıda çocuğun ifade ettiği gibi yurt görevlilerinin veya çocukla ilgilenen kişilerin eğitim hayatına devam etmeyecekleri

⁵¹⁰ AIDA, ECRE, “Ülke Raporu: Türkiye”, s. 88.

varsayımı çocukları eğitim hakkından mahrum bırakabilmektedir. Bu nedenle Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde de ifade edildiği gibi aktif bir özne olan çocukların görüşlerinin alınması hayati önem taşımaktadır. Bununla birlikte çocukların hepsi okula devam etmek istememektedir özellikle çalışmak ve para kazanmak amacıyla Türkiye'ye gelen refakatsiz çocuklar ÇODEM çatısı altında kalırken kaçarak çalışma hayatına girmeye çalışabilmektedir:

“Çocuk, ÇODEM’de olup eğitime katıldığı anda da büyük problemler yaşıyor. Açık kapı politikası olduğu için okula gidiyorum diye çıkıp geri gelmeyen, geri gelip aslında okula gitmeyen ama çalışmaya giden oluyordu. Devlet koruması altında olmadığına dahi hiçbir refakatsiz çocuk eğitime gitmiyor. İlk başvurdıkları şey para, çalıştırılıyorlar, kendileri çalışmıyor çalıştırılıyorlar. (T-ST2)”

Eğitim hakkından sonra ise incelenmesi gereken bir diğer konu sağlık hizmetlerine erişimdir. Sağlık hizmetlerine bakıldığında çok büyük problemlerin yaşanmadığı, sağlık hizmetlerine erişimlerinin olduğu, ancak daha çok yurtlar içinde bulunan revirlerle sağlık problemlerinin çözüldüğü görülmektedir. Süreçte en çok göze çarpan aksaklık hastanelerde tercümanlık hizmeti vermesi gereken kişilerin bulunmamasıdır.

Sonuç olarak, özellikle refakatsiz çocukların uluslararası koruma başvurusu yaptıktan sonraki hakları ve eriştikleri hizmetler bağlamında var olan aktörler ve kurumların etkisinin büyük olduğu görülmektedir. Var olan kurulu düzen ve bu düzenin kuralları refakatsiz çocukların hayatlarına doğrudan etki etmektedir. Bu alan asimetrik güç ilişkisinin en öne çıktığı alandır. Dolayısıyla yurda yerleşme sonrasında yetişkinliğe kadar geçen süreçte makro alanın etkisi yüksektir. Bununla birlikte bu durum çocukların pasif birer alıcı olduğu anlamına da gelmemektedir. Hem sağlık hem barınma hem de eğitim alanlarında refakatsiz çocukların bireysel hamleleri çok sık olmasa da bulunmaktadır. Bu hamleler yaşadıkları koşulları geliştirmek amacıyla gerçekleştirilmekte ve zaman zamanda etkili olabilmektedir. Örneğin refakatsiz bir çocuğun internete erişim sağlamak isteğiyle valilikten gelen denetmenlere şikayet iletilmesiyle internete erişimlerinin ve ekipmanların temin edilmesi bunun bir örneğidir. Bu tip durumlar refakatsiz çocukların hak ve hizmetler bağlamında politika ve aktörlere gerçekleştirdiği ters etkinin küçük bir örneğidir.

Ayrıca süreçte sivil toplumun barınma merkezlerine yerleşim sonrası yurt müdürlükleriyle iyi iletişim kurma çabası ve stratejisi çocuğun yüksek yararını koruma isteğinden kaynaklanmaktadır. Bu durum çoğunlukla çocuğun yararına olmaktadır. Sivil toplumun çocuğun üstün yararını önceliklendiren bu yaklaşımı mezo alanın

refakatsiz çocuklara doğru gerçekleştirdiği doğrudan etkiye ve makro alana yaptığı dolaylı etkinin örneğidir.

Zaman zaman yurt müdürlüklerinde bulunan kişilerin çocuklara karşı sert davranışları olmakta ve bu durumlar hak mahrumiyeti yaratmaktadır. Yurt müdürlüklerinin aldıkları kararlar zaman zaman çocukların eğitimden mahrum kalmasına bile sebep olmuştur. Bu durum devletin bir kurumu olarak ve bu kurumda çalışan aktörler olarak idarecilerin mikro alana olan yaptığı doğrudan etkinin örneğidir. Bu zorluklar giderilmesi mümkün olan zorluklar değildir. Ancak ne kadar genel olduğu da araştırılmaya mahkumdur. Genel olarak yurtlarda yetişmek ve diğer sığınmacı ve yerel toplumdaki çocuklarla aynı ortamda barınmak ve okula ya da kursa gitmek de göç dinamikleri içinde büyümenin bir parçasıdır. Dahası yurt müdürlüklerinin sivil toplum kuruluşlarına koymuş olduğu engeller veya iyi iletişimi devam ettirmesi de makro alanın mezo alanı olan olumlu ve olumsuz dolaylı etkisidir.

Özetle refakatsiz çocukların deneyimleri ve eriştikleri hizmetler bağlamında makro alanın etkisi büyüktür ve yıpratılması zordur. Ancak her ne olursa olsun refakat çocukların fırsat bulduğunda kendini özelliklerini ortaya koyması makro seviyede etki etmesi de mümkündür. Dahası yetki ve keyfiyet tamamen yurt idarecilerine olsa da mezo alan makro alana hem kendilerinin çocuğun üstün yararına olan bağlılıkları hem de çocukları bir nevi temsil etmeleri nedeniyle etki ettikleri görülmektedir. Ancak yine de belirtmek gerekir ki makro alanda bulunan aktörlerin bu aşamada bariz bir üstünlükleri bulunmaktadır. Makro alandaki aktörlerin uygulamalarının daha da ön plana çıktığı bir başka süreç ise refakatsiz çocukların yetişkinliğe geçiş ve yurttan ayrılış süreçlerinde meydana gelmektedir.

3.4.2. İtalya'daki Refakatsiz Çocukların Hak ve Hizmetlere Erişimleri

Refakatsiz çocukların barınma, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim hakları doğrudan tanınmaktadır.⁵¹¹ Çocuklar uluslararası koruma başvurusunda bulunduklarında Zampa yasası gereği birinci ve ikinci seviye kabul merkezlerinde konaklatılmaktadırlar. Birinci kabul merkezlerinde kalışları yasa gereği 30 günü

⁵¹¹ "LEGGE 7 aprile 2017, n. 47".

geçmemelidir ancak uygulamada 30 günü aşan süreli kalışların olduğu ifade edilmektedir. İkinci barınma seviyesinde ise çocuklar yetişkin olana kadar kalacakları yerlere nakledilmektedirler. Birinci kabul aşamasında refakatsiz çocuklar i) devlete ait birincil kabul merkezlerinde (SAI) ii) yer yoksa belediyeye ait çocuk yurtlarında, iii) eğer burada da yer yoksa valiliklere ait olağanüstü kabul merkezlerinde (CARA veya CAS) konaklatılmaktadırlar.⁵¹²

Barınma merkezlerinde sadece kalacak yer değil aynı zamanda psikolojik destek, kılık-kıyafet desteği veya bulma imkanı ve cüzi bir miktar harçlık verme uygulamaları da vardır:

“Benim deneyimlerime göre barınma hakkına erişimleri var, yemeklere erişimleri var ve sağlık hizmetine erişimleri var. Aynı zamanda psikolojik destek de alıyorlar. Aynı zamanda onlara yardımcı olan bazı gönüllüler de bulunuyor. Eğer kıyafete veya ayakkabıya ihtiyaçları olursa da sivil toplum kuruluşları onlara yardımcı oluyor. Tabi Kızılhaç'ın giysi mağazası var. Oradan edinilebiliyor. Refakatsiz çocuk oldukları sürece bunlara erişimleri var. Ayrıca her ayda belli cüzi bir harçlık alıyorlar. (İ-ST1)”

Bununla birlikte birincil barınma aşamasında şartların sağlık hizmetlerine erişimde sınırlılıklar, yiyecek ve çarşaf gibi hizmetlerin temel ihtiyaçlardaki aksamalar, personelin eksik ve yetersiz olması gibi problemlerin⁵¹³ yanı sıra tesis içinde huzur içinde kalma, hijyen, imkanlar açısından çok iyi olmadığını ifade eden uzmanlar bulunmaktadır:

“Aslında kötü eğer özellikle çocuk veya kadınsanız bu merkezlerdeki durum onlar için kötü denebilir. İyi bir değil denebilir. ... kalabalık ve başka problemler de var örneğin kavga ediyorlar, gruplaşmalar var ve bu gruplar kavga ediyor. Bunun dışında orada çalışanlar da çok iyi olmayabiliyor yine etraf kirli olabiliyor bazen. Bunlar biliyorsun şartlar, merkezin şartları... tabii hükümet değişti ve göç alanı da bu anlamda riskli bir alan ve bu süreçte bu merkezler gerçekten kötü bir durumdaydı. (İ-ST1)”

Çocukların ikincil seviyede kalacakları bir diğer yer ise gönüllü vasilik uygulaması gereği seçilen ailelerin yanıdır. Gönüllü vasilik eğitimini tamamlayarak vasi olmaya hak kazanan ailelerin yanında kalan çocuklar yetişkinliğe ve sonrasındaki süreci ailelerin yanında devam edebilmektedir. Gönüllü vasilik dışında çocukların yine barınabilecekleri yetişkinliğe hazırlanma evleri bulunmaktadır. Bu uygulamalar daha çok çocukları yetişkinliğe hazırlamak olduğundan detaylarına yetişkinliğe geçiş bölümünde yer verilmiştir.

⁵¹² Rozzi, “The New Italian Law on Unaccompanied Minors”.

⁵¹³ Rozzi, a.y.

Barınma konusunda bazı tehlikeler ve olumsuz deneyimler de bulunmaktadır. Bunlardan ilki çocukların çalışmak, para kazanmak ve ailelerine para göndermek amacıyla barınma merkezlerinden kaçmasıdır:

“Asıl sorun kabul merkezinden çıktıktan sonra bir daha geri dönmeyerek başka ülkelere gidilmesi. (İ-A3)”

“Sınırdaki tahliye işlemlerinin hemen ardından ya da kabul merkezlerinde izleri kaybolan ve risklere ve kırılganlıklara daha fazla maruz kalan çok sayıda küçük çocuk ciddi bir sorun teşkil etmektedir. (İ-D2)”

Ailelere para gönderme stratejisi ve ailelerin bu yönde kurdukları baskı da çocukları barınma merkezlerinden kaçma ya da eğitimde koparak uzun süreler çalışmaya veya para bulmak amacıyla illegal ve tehlikeli işlere bulaşmasıdır:

“Aileyle birçok bağlantıları var whatsapp'tan bağlantıları var veya diğer iletişim kanallarından. Ve aileleri sürekli onlara ne yaptınız diye soruyorlar. İşte hayır amcana gitmelisin saat sekizden sekize çalışmalısın deniyor. Çocuk hayır ben okula gitmek istiyorum hayır ben İtalyanca öğrenmek istiyorum dediğinde aileleri hayır sen gideceksin ve çalışacaksın diyor. Dahası bazıları fuhuş, uyuşturucu gibi şeylere düşebiliyorlar. Onlara kısa zamanda kim çok para veriyorsa ona yönelebiliyorlar. (İ-A3)”

Barınma meselesi önceden İçişleri Bakanlığı'nın tekelinde olan bir hizmet değildi ancak İçişleri Bakanlığının öncül kurum olması çocuk öncelikli yaklaşımdan uzaklaşarak yabancı öncelikli yaklaşımı beraberinde getirmiştir:

“En önemli değişiklik refakatsiz çocuklara yönelik ilk barınma sisteminin İçişleri Bakanlığına geçmesi idi. Çünkü İçişleri Bakanlığına geçmeden önce öncelikli olarak çocuk olarak değerlendiriliyordu ondan sonra yabancı olarak. İçişleri Bakanlığınca önce yabancılar... (İ-ST7)”

Barınma dışında refakatsiz çocukların eğitime erişimleri de otomatik sağlanmaktadır. Çocuklar öncelikli olarak dil problemi yaşadıkları için İtalyanca öğrenmeleri için kurslara gönderilmektedirler. Bu kurslar yetişkinlere kurs hizmeti veren merkezlerdir ancak süreçte refakatsiz çocuklara İtalyanca öğretmek için gerçekleştirilen kurslara da ev sahipliği yapmıştır:

“Aslında eğitim en basit olanı çünkü yetişkinler için eğitim merkezleri var ki burada İtalyanca öğretiliyor. Buradaki ağırlıkları eğitim başka ülkelerde de tanınıyor ve daha iyi eğitim almak istiyorlarsa başka yerlerde devam edebilirler başka kurumlara. Liseye gidebilirler örneğin. Birçok barınma merkezi buna izin veriyor kurslara gitmelerine. (İ-ST5)”

Bazı çocuklar menşe ülkelerinde zaten okula devam etmektedir. İtalya'da bunu gerekli belgelerle ispat edebilenler dil yeterliliği edindikten sonra kendi seviyelerinde eğitime

devam edebilmektedir. Dahası çocuklar daha iyi iş bulabilmek ve para kazanabilmek için de eğitime devam etme isteği duyabilmektedir:

“Bazı çocuklar kendi ülkelerinde zaten okula gidiyorlardı, diğerleri ise eğitim seviyelerine göre farklı yollar öngörülüyor. Çoğu, okul yolunda devam etmek ve daha iyi iş fırsatlarını arzulamak için okula gitmeye ve özellikle okuryazarlık yolunda iyi bir eğitim seviyesine ulaşmaya çok meyillidir. (İ-D2)”

Eğitime devam etme isteği aynı zamanda çocukların ülkeye geliş nedenleri ile de yakından ilgilidir. Örneğin eğitim almak amacıyla Arnavutluk veya Kosova’dan gelenler için asıl amaç zaten eğitime erişimdir:

“Arnavutluk’tan gelenler örneğin hazırlıklı. Çünkü eğitim için geldiklerinden belli gerekli belgeleri yanlarından getiriyorlar. Balkanlardan gelenler özelinde bahsederseniz bazı eğitimler STK’lar tarafından gerçekleştiriliyor. Bunlar elbette devlet tarafından tanınan eğitimler. (İ-A1)”

Eğitime erişim konusunda ciddi bir sorun yaşanmazken eğitimin niteliğinin ne olduğu ve çocuklara neler katabildiği konusunda soru işaretleri de bulunmaktadır:

“Eğitime erişimleri otomatik ama tabi ne kadar efektif soru işareti. Çünkü dil problemleri var ve çok farklı ülkelere geliyorlar. Hepsinin dili farklı. Hepsi için ayrı bir uzman olması gerekli. Pandemi ile birlikte eğitim daha zorlaştırdı. Özellikle UASC için daha da fazla. Bölgesel olarak elbette bu zorluk derecesi değişken ancak pandemi süresince eğitimde genel bir zorluk olduğunu söylemek mümkün. Bir diğer sorun da eğitim belgeleri. Afrika’dan gelenlerin veya Doğu’dan gelenlerin yanında herhangi bir eğitim belgesi yok. Yani eğitim seviyelerini ve kapasitelerini anlamak zorlaşıyor. ... Burada refakatsiz çocuklar diğer gençlerle tanışıyorlar ama sayı çok fazla değil. Asıl problem yüksek nitelikli eğitime ulaşamamak. Refakatsiz çocukların kapasitelerini bilmek mümkün olmuyor bireysel değerlendirme çok az. Çocukları tanımak ve kapasitelerini belirlemek önemli. Çocuklar bu değerlendirmeye maruz kalmayınca kapasitelerini kaybetmeye başlıyorlar. (İ-A1)”

“Kağıt üzerinde eğitime erişebilirler ama İtalyancayı bilmiyorlarsa hiçbir şey anlamazlar. Yani burada erişime dair bir sorundan bahsetmiyoruz ama uygulama kapasitesi anlamında bir sorun var. (İ-ST7)”

Sağlık sistemine erişimde ise bir kısıtlılık yoktur ve hatta uluslararası koruma başvurusu bulunmadan önce bile refakatsiz çocuğun sağlık hizmetlerine ücretsiz erişimi bulunmaktadır.⁵¹⁴ Ancak bu sürecin işleyişi her zaman olması gereken gibi olmamaktadır. Keyfi uygulamalarla çocukların erişimlerinde problemler

⁵¹⁴ “Italy: Protection of Unaccompanied Foreign Minors”, web page, **Library of Congress, Washington, D.C. 20540 USA**, (15.08.2022), (Çevrimiçi) <https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2017-05-16/italy-protection-of-unaccompanied-foreign-minors/>, 15.08.2022.

çıkabilmektedir. Ayrıca çocuklara ilk varışlarında “geçici olarak bulunan kodu” yani STP verilmektedir:

“İtalya’ya girişlerinden itibaren, reşit olmayanlar, bir vasi atanması, oturma izni veya başka bir kimlik belgesinin olmaması durumunda bile SSN’ye kaydolarak sağlık hizmetlerine erişebilmektedir. Ancak, bu durumda bile, sisteme erişim tamamen keyfidir ve çoğu zaman yasa dışı uygulamalarla geçersiz kılındığı gibi, ulusal düzeyde de homojen değildir. (I-D2)”

Sağlık konusunda refakatsiz çocuklar için önemli olan noktalardan bir diğeri de yolculuk ve sınır deneyimlerindeki travmadır. Ancak ruhsal sorunlar konusunda refakatsiz çocukların erişebildiği sağlık hizmetlerinin sağlandığı ancak beklendiği gibi işlemediği görülmektedir:

“Zaten çok zor bir yolculuğun ardında geldiği kentte belki de bir belge için üç ay kadar bekleyen biliyor çocuk. Bu süreç psikolojik olarak da çok yorucu bir süreç. Çocuklar bu sırrı bilmiyorlar. Örneğin Libya’dan gelenler de ciddi travmalar oluyor devlet bu noktada psikolojik veya psikiyatrik destek veriyor. (I-ST6)”

“Sağlık anlamında özellikle balkan dışı gelenlerde travma görülüyor. Çok daha zor bir süreç bekliyor onları. İtalya’da sağlık sistemi bölgesel işler. Dolayısıyla sağlık hizmetlerine erişim bölgesel bazda değişir. Sağlık sistemine elbette erişimleri var. Çocuk doktorları ve uzmanlaşmış kişiler var. Ama mental hastalıklar anlamında pek iyi işlediği söylenemez. Çünkü dil problemi var. Tercüman da kısıtlı. Farklı ülkelerden gelmeleri bunu zorlaştırıyor. Genelde çocuklarla ilgilenen kişiler kamudan sosyal çalışmacılar, arabulucular/uzlaştırıcılar ve vasiler. Aslında bu insanlarla çocukların diyalogları gerçekten var diyemeyiz ama kağıt üzerinde varlar. Aralarındaki iletişim çok güçlü değil. (I-A1)”

Özetle Zampa yasası hizmetlere yönelik de birçok şeyi iyileştirmeyi amaçlamıştır ve İtalya’da çocuk olmanın getirdiği avantajlar ve haklar fazladır. Ancak refakatsiz çocukların eğitim, sağlık ve barınmaya erişimleri bulunmakta ancak nitelik bölgeden bölgeye değişmektedir. İtalya’daki var olan bölgeye göre homojen olmama durumu hizmetlerde de kendini göstermektedir. Barınmada birinci kabul merkezlerinde kalış süreleri zaman zaman yasada belirtilen sınırı aşmaktadır. Eğitime erişim belgeler tamsa devam edebilmektedir ancak genelde meslek ve dil kursları ile devam etmektedir.

Hizmetlerin gerçekleştiği ve çocuğun devlet korumasına girdiği süreçte makro seviyenin gücü diğerlerine göre çok daha fazladır. İzlenen politikalar, aktörlerin görevleri ve yasal zemin çocuklar için belli çerçeveye çizmektedir. Ancak süreçte STK’ların dil öğrenme ya da kurs açma gibi konularda rol alarak çocukların hayatlarını kolaylaştırdığını ifade etmek doğru olacaktır. Mikro seviyenin etkisi hizmetlere erişimde ve devam süreçte sınırlıdır. Çünkü çocuklar var olan kurallar içinde

hizmetlere erişime devam etmektedir. Zampa yasası ile getirilen gönüllü vasilik, otonomi evleri gibi uygulamalarla sağlık sistemine hızlı erişmelerini sağlayacak düzenlemeler de mikro seviye yönelik gerçekleşen olumlu etkilerdendir. Çocukların kendi ağırları içinde bu bilgileri paylaşması da mikro seviyeden mezo seviyeye gerçekleşecek bir ters etkinin örneği olacaktır. Sağlık, barınma ve eğitime eli problemlerle de olsa erişerek koruma altında hayatlarına devam eden çocuklar için bu süreç göç dinamikleri içinde büyümenin de önemli bir parçasıdır.

3.5. Refakatsiz Çocukların Uluslararası Korumaya Erişim Deneyimleri Bağlamında Beklentiler, Ağlar ve Hedefler

Refakatsiz çocukların, göç yolculuğu belli beklentileri, duyumları ve ulaşmak istediği hedefleri içinde barındırmaktadır. Beklentiler, duyumlar ve hedefler birbirinden ayrı olarak ele alınabilir ancak aynı zamanda birbirlerini de etkilemektedirler. Aldığı duyumlara dayanarak belli bir hedefle yola çıkan çocuğun yolculukta veya yolculuk sonrasında yaşadığı deneyimler beklentisini değiştirebilmektedir. Dahası aldığı duyumlar en baştan nasıl bir hedefe gideceğini de belirleyebilmektedir. Dolayısıyla beklenti duyum ve hedef birbirlerini bir şekilde karşılıklı olarak etkilemektedir. Bu yüzden bu üç konu aynı başka altında ele alınmaktadır.

Bir diğer önemli konuysa beklenti, duyum ve hedeflerin göç yolculuğunda başlamadan önce, göç yolculuğunda ve göç yolculuğu sonrası olarak dönemselleştirilebilmesidir. Yola çıkmadan önce, yola çıktıktan sonra ve yolculuk bittikten sonraki beklentiler, alınan duyumlar ve gerçekleştirilmesi beklenen hedefler dinamik şekilde değişebilmekte ve yeniden inşa edilebilmektedir.

Bu başlık altında önce Türkiye'ye gelen refakatsiz çocukların beklenti, duyum ve hedefleri sonrasındaysa İtalya'ya gelen refakatsiz çocukların beklenti, duyum ve hedefleri ele alınmaktadır. Bu 3 konu incelenirken süreç içinde değişebildiği kabulü ile önce duyum ve edindikleri bilgiler, sonra hedefleri ve son olarak beklentileri ele alınmaktadır.

3.5.1. Türkiye'deki Refakatsiz Çocukların Uluslararası Korumaya Erişim Deneyimleri Bağlamında Beklentiler, Ağlar ve Hedefler

Refakatsiz çocuklar en çok yolculukta ve yolculuk sonrasında uluslararası korumaya veya BM'ye dair bilgileri edinmekte ve duyumları almaktadır. Yolculuk öncesi öne çıkan olgu çocukların hedeflerinin büyük oranda Avrupa'ya devam etmek olması ve beklentilerinin yüksek olmasıdır. Ancak yolculuk ve sonrasında beklentiler ve hedefler değişikliğe uğrayabilmektedir.

Refakatsiz çocuklar, transit kullanmak ya da hedef ülke olarak varmak amacıyla Türkiye'ye doğru göç yolculuğuna başlamadan önce eğer bilgi ve duyum edindilerse bunu arkadaşlarından, ailelerinden ve diğer aktörlerden edinmektedir. Bu bilgi ve duyumlar yolculuğun nasıl olacağına, ne yapmak gerektiğine dair bilgiler ve duyumlardır. Ancak her çocuk yolculuk öncesi bu bilgiye erişememektedir:

"İran'da iken bilmiyorduk. Yolda gelirken kaçakçıların evlerindeydik. Orada birkaç insanlar BM'den bahsettiler. (T-RÇ1)"

"Hayır, Türkiye'de de ne yaşayacağımı bilemiyordum. Almanya için arkadaşım bahsetti buraya geleceksiniz bir kampa gideceksiniz 2-3 ay orada kalacaksınız dil öğrenip dışarıya çıkıp dışarıda çalışmak zorunda kalırsınız dedi. Şu işe başlayacağım, futbola falan geçeceğim diye düşünmüştüm ama hiçbir prosedürü bilemiyordum. (T-RÇ3)"

Bu durum uluslararası koruma prosedürünün karmaşık ve birçok aktörün içinde bulunduğu bir süreç olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yolculuğun içinde bulunan çocuklar karmaşık yapının içinden geçtiği için bu yapıyı anlamlandırması ve anlayabilmesi çok mümkün görülmemektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'ye gelmek istese de Türkiye ile ilgili bilgisi olmayanlar da bulunmaktadır:

"(Daha önce Türkiye'yi duydun mu?) Hayır. (T-RÇ1)"

"Bir şey bilmiyordum. Afganistan'dan İran'a ve Türkiye'ye geçtim. 1 ay yolda geçti. Ondan sonra hiçbir bilgim yoktu. Gidip ne yapacağımı bilmiyordum. (T-RÇ2)"

Bazıları ise belli duyumlar almakta ancak hepsi doğru bilgileri içermemektedir:

"Sadece Fenerbahçe'yi duymuştum. İbrahim Tatlıses'i Antalya'yı duymuştum. Pek fazla şeyim yoktu. O kadar internet de gelişmemişti. Deniz kenarında Antalya diye bir yer var. İstanbul'un büyük olduğunu biliyordum. İlk başta İstanbul başkent sanıyordum. (T-RÇ3)"

“Türkiye’yi duymuştum. Ben çok küçük ülke zannediyordum 5 milyonluk falan. Ama İstanbul çok büyüktü.... Ya ben Türkiye hakkında kalma gibi planım yoktu, o yüzden tahmin de etmemiştim. Beklentim şeydi Azerbaycan gibi küçük zannediyordum. Nüfusu da az diye düşünüyordum. Büyük bir ülke coğrafi olarak da merkezde. Sonradan öğrendim (T-RÇ6)”

Refakatsiz çocuklara bilgi ve duyumlarını aktaran arkadaşları, çocukların geldiği menşe ülkede ya da Türkiye’de olabilmektedir. Ancak genelde Türkiye’ye daha önce gelmiş çocukların sosyal medya üzerinden bilgi aktarmaları söz konusudur. Bilgilerin çok detaylı olmadığı, genel hatları ihtiva ettiği görülmektedir. Bazen aile stratejisi gereği gerekli hazırlıklar yapılmakta ve aileler araştırma yaparak çocuklarını göndermektedir:

“Öyle bir arkadaşlarım vardı tabii ki. Yani, yurtdışında arkadaşlarım vardı, onlar bana Türkiye’ye gel falan diyordular. O sıralarda, hani ben de Türkiye’ye gel... (kesinti) Onlar, Avrupa’ya gel diyordular. Avrupa’ya gelirsın, gelirsın orda bir, benim belimde, sırtımda bir sıkıntı var hem ameliyat yaparsın burada hem de dosyan daha çok rahat kabul olur. Ben de ondan sonra Türkiye’ye geldim, (T-RÇ5)

Uluslararası koruma ve BM’ye dair bilgiler ve duyumlar daha çok yolculukta ve sonrasında edinilmektedir. Çocuklar, kaçakçıların onları uyarması ya da öneri vermesi ile, kaçakçıların ayarladığı ve kaldıkları evdeki diğer düzensiz göçmenlerin bilgi vermesiyle, Türkiye vardıktan sonra iletişime geçtikleri veya yeni tanıştıkları arkadaşlarının haberdar etmesiyle BM ve uluslararası korumaya başvurma yerini öğrenmektedirler:

“7 hafta kaçakçıların evinde yaşadığımız için İran’dan Türkiye’ye geçen insanlar vardı onlar biraz bilgi verdiler. Türkiye’de böyle bir hakkınız var gidin kaydınızı yapın Ankara’da, BM diye bir yer var dediler. Onlardan öğrendik. (T-RÇ1)”

“BM’ye iletişime geçtiler. Hiçbir şeyim ve kimsem yoktu. Küçük kız kardeşim var. Sıkıntılı ve tehlikeli bir yoldan gelmiştik. Sınırdan sonra BM’ye başvuruda bulunduk. (BM’ye Ağrıda mı başvurdu?) Evet. İKGV diye bir dernek varmış. Orada BM’ye yönlendirdiler. Onların sayesinde başvuruda bulundum. Sonra yurda. (İKGV’ye başvuracağınızı nereden öğrendiniz?) Arkadaşlarımdan öğrendim. (T-RÇ2)”

“... İstanbul’dan bilet ayarladılar. Ankara’ya döndüm. Orada da bana bir yazı yazdılar BM’ye gidecek diye. Taksiciye gösterdim. Taksici 15 TL falan aldı tam BM’nin önünde indirdi. (12. Bunu sana Afgan arkadaşların mı söyledi?) Evet evet onlar söyledi. Elli kuruş kalmıştı onla da su almıştım ama BM’nin önündeydim. (T-RÇ3)”

“Türkiye’ye geldikten sonra İstanbul’a gelmiştim, bizim Afganlar vardı. Yaşın küçük çalışamazsın dediler yurda gidebilirsin dediler. Onlardan bilgi aldım onlar yönlendirdi. (T-RÇ6)”

Bazı çocuklar ise yolculukta tanıştığı diğer düzensiz göçmenlerden ve kaçakçılardan bilgileri öğrenmektedirler. Ancak bu bilgiler sadece BM diye bir yerin varlığı ve nerede

olduğuna yöneliktir. Detaylı ve genel süreci açıklayıcı bilgiler değildir. Yine de çocukların BM'ye veya ilgili derneklere ulaşması için yeterli olduğu görölmektedir:

“Biz o iki ay yurtta (kaçakçı evini kastediyor) kaldığımız için sürekli geçici insanlar vardı şöyle anlatayım o yurttan hani o müstakil evden İran'a geçiş yapanlar vardı Türkiye'ye geçiş yapanlar vardı. Biz de o sırada hani oradaki kişilerden duymuştuk oradaki insanlardan duymuştuk. Türkiye'de bir birleşmiş millet bir kurum var ama birleşmiş millet olduğunu bilemiyorduk işte bir kurum var size kaydınızı yapar falan size yardımcı olur. İşte biz yurttan (kaçakçı evini kastediyor) ayrıldıktan sonra Ankara'ya geçtik (T-RÇ4)”

Daha trajik konu ise istismara ve ağır şiddete uğrayan çocukların failleri tarafından zorla rızaların dışında gönderilmeleridir. Ne kadar sıklıkla bu örüntünün gerçekleştiği bilinmemektedir. Ancak bir çocuğun rızası dışında, şiddet vakası sonrasında öldürölmemek için gönderilmesi gerçekleşebilecek en ağır örneklerden biridir:

“Bir tane çocuk danışanım vardı cinsel saldırıya uğramıştı. Ortaya çıkmasın diye saldırıyı gerçekleştiren kişi çocuğu almış insan kaçakçısına vermiş. Çocuk ne olduğunu farkında değil ne yapacağını bilmiyor. Gelirken öğrenmiş. Adam hapse girecek örtbas etmek için. ... Çalışırken oradaki kişi tarafından böyle bir muameleye maruz kalıyor. Çocuk ağlarken biri görüp de konuşuyor. O adam gidip basıyor iş yerini. vs. tam detay bilmiyorum ama adam insan kaçakçısına bırakıyor ben seni öldürmek istemiyorum, ben de hapse girmeyeyim diye tehdit edip veriyor. Parayı da adam veriyor. (T-ST1)”

Özetle bilgi edinme ve duyum alma noktasında çocuklar yolculuktan önce arkadaşlarından, ailelerinden ya da internetten bilgi edinirken yolculuk boyunca kaçakçılardan ve diğer düzensiz göçmenlerden bilgi edinmektedir. Türkiye'ye vardıldıktan sonra ise beraber kaldıkları diğer düzensiz göçmenler ve Türkiye'deki arkadaşları veya burada tanıştıkları diğer kişilerden bilgiler edilmektedirler. Bu bilgi edinme ve duyum alma süreci refakatsiz çocukların içinde bulundukları ya da daha sonra kendilerinin isteği ya da başkalarının yönlendirmesi ile içine girdikleri sosyal ağların çocukların Türkiye'de korumaya erişimleri için ne yapmaları gerektiğini, göç yolculuğunun nasıl gerçekleştirmeleri gerektiğini, yolculukta ve sonrasında onları neler beklediğini içeren bilgileri edinmesinde çok önemli bir rolü vardır. Bu durum, sosyal ağların göç hareketi içinde bulunan refakatsiz çocuklara olan doğrudan etkisi olarak değerlendirilmelidir. Sürece bakıldığında daha önce Türkiye'ye gelmiş refakatsiz çocukların ve diğer göçmenlerin ya da sığınmacıların bilgi aktarıyor olması da ters etkinin olduğunun kanıtıdır. Daha önce gelmiş çocuklar başka çocuklara bilgi aktardığı görölmektedir. Aynı şekilde daha detaylı açıklandığı üzere refakatsiz

çocukların da gelecekteki potansiyel çocuklara ve göçmenleri bilgiyi aktarması da kuvvetle muhtemeldir.

Bilgiler ve duyumlar hem hedefleri etkilemekte hem de onlardan etkilenmektedir. Hedeflere yönelik bilgi ve duyum edinmek de süreçte söz konusu olabilmektedir. Refakatsiz çocukların hedeflerine bakıldığında çoğunlukla bir şekilde Avrupa'ya ya da gelişmiş ülkelere gitme isteği bulunmaktadır. Bu istek Türkiye'yi transit olarak kullanarak Avrupa'ya geçmeyi ve BM'ye başvurarak üçüncü ülkeye gitmeyi istemek şeklinde olmaktadır. Bu bilgiye erişen çocuklar genellikle göç yolculuğunda veya göç yolculuğu sonrasında erişmektedir. Ancak şunu ifade etmek gerekir ki refakatsiz çocuklar Birleşmiş Milletler üzerinden güvenli üçüncü ülkeye gidebilmenin belli kotaların tabi olduğunu, sürecin çok hızlı ilerlemediğini, 5-6 seneye kadar beklemek zorunda kalabildiğini bilmemektedir. Ağlarından edindikleri bilgiler ve durumlarda buna dair detaylı bilgiyi içermeyişi gözlenmiştir:

“Türkiye'ye gelmeyi düşünmüyorduk. Herkes Avrupa'ya gidelim diyorduk. Biz ne Avrupa ve Türkiye hakkında bilgimiz yoktu ama Avrupa'ya gidiyoruz diye işte kalktık yola çıktık anlattığım gibi olaylar oldu. (T-RÇ7)”

“Düşüncem vardı tabi ki başka ülkeye geçeyim, farklı ülkede yaşantım olsun diye. Türkiye'ye geldiğim için kendimi tanıtmak istedim BM'ye. Onların sayesinde farklı bir ülkeye geçeyim diye. (T-RÇ2)”

“Hani, Avrupa'yı falan pek fazla beğenmedim o sıralarda. Türkiye'de kaldım ve dedim şunu düşündüm: Türkiye aracılığıyla başka bir ülkeye geçerim. Hani, üçüncü ülkeye. (T-RÇ5)”

“Aslında hedefimde Türkiye yoktu. İran'a geçtikten sonra Türkiye bilmiyordum. Avrupa'ya geçme hedefim vardı. Ama buraya gelince Türkiye'de BM olduğunu öğrendim, zaten yollar da tehlikeli idi o dönemlerde. (T-RÇ6)”

Avrupa'ya Türkiye'yi transit olarak kullanarak geçmek isteyen çocukların bilmediği veya edilemediği bilgiyse Türkiye ile Avrupa Birliği arasında 2016 yılında yenilenmiş geri kabul anlaşmasıdır. Bu durum yaşları 18'e yaklaşmış olan çocuklar için risk teşkil edebilir. Avrupa'daki süreçlerin de kısa olmaması sebebiyle geri gönderilme ihtimalleri bulunmaktadır. Ancak genel olarak tüm refakatsiz çocukların Avrupa Birliği topraklarına girdikten sonra geri gönderilmesi yasaklanmıştır.

Nadiren de olsa bazı çocuklar hedef olarak Türkiye'yi seçmiş ve Türkiye'de kalmayı tercih etmişlerdir. Bu tür durumlarda çocukların kültürel yakınlık hissetmeleri ya da tehlikeli yolculuğa devam etmeme istekleri öne çıkmaktadır.

“Öyle bir arkadaşlarım vardı tabii ki. Yani, yurtdışında arkadaşlarım vardı, onlar bana Türkiye’ye gel falan diyorlardı. O sıralarda, hani ben de Türkiye’ye gel... Ben de ondan sonra Türkiye’ye geldim, Türkiye’yi sevdim ve kalmayı düşündüm. (T-RÇ5)”

Son olarak refakatsiz çocukların elde ettiği bilgiler aldığı duyumlar ve oluşturdukları hedefler doğrultusunda birtakım beklentileri oluşmaktadır. Bu beklentiler öncelikle yapacakları yolculuğun zorlu ve tehlikeli olduğuyla ilgilidir. Bunu bilmektedirler ve buna göre hareket etmektedirler. Ancak Türkiye’yle ilgili beklentilerin oluşmasında elde ettikleri veya edemedikleri bilgiler önemli rol oynamaktadır. Çocukların genel olarak Türkiye’de koşulların çok iyi olduğu, Türkiye’de kaldıkları sürece de özellikle barınma bağlamında ev gibi koşullarda kalacaklarını düşünmeleri yaygındır. Özellikle Birleşmiş Milletlerin Türkiye’deki varlığı çocuklar için kurtuluş vaadi anlamına gelmektedir. Çocuklar BM’ye ulaştıktan sonra hayatlarının çok hızlı ve olumlu şekilde değişeceğini beklemektedir:

“Ya ben Türkiye’ye gelmeden önce hani Türkiye için şunu düşünüyordum işte Türkiye’ye gideyim, orada bir okul okuyayım, bir hayatım olsun hani ailemi kurtarayım, kardeşimi kurtarayım hani onun gibi bir durumum olsun falan ama biz hani yolda geldik yolda var olduktan sonra yolda o kadar sıkıntı çektikten sonra şunu düşündüm, yok o kadar da hani düşündüğüm kadar değil, burası da zorluk çekmemiz lazım, burası yine de zor, Yine yaşadıklarımızı gördükten sonra böyle şeyleri yaşadıkten sonra daha çok o şeylere hani uzaklaştım o kadar düşündüğümüz gibi beklentimiz gibi olmamıştı tabi ki o yüzden hayal kırıklığına uğramıştım. (T-RÇ4)”

“Aslında biraz yanlış izlenim oluyor. Türkiye’de ... yani ... kanuna göre yapılan bir yardım var, sosyal hizmetlerde bir hak var, mecbur, kabul etmişiz ama bu biraz yanlış yansıtılıyor. İki kişiye yardım yapılıyor, oradaki güzel bir hayat var bir şey var diye duyuluyor, ekonomik sıkıntısı olanlar için, Afganistan’da çünkü doğup aile içi şiddete maruz kalıp, 15 yaşında diyelim tarlada çalıştırılmış çocuk işçiler, çocuk daha iyi hayatım olsun diye çıkıp geliyor. Bir umutla geliyor. Burası ara durak diye biliniyor. Üçüncü ülke yerleştirmesi hemen olacak, başka ülkeye gidecek daha güzel hayatı olacak diye geliyor. (T-ST3)”

“Türkiye’nin dış politikada uyguladığı açık kapı politikası diyebilirim ki açık kapı politikası resmi olarak dış politikada literatüre girmiş durumda. Özellikle Suriye’den savaştan kaçan sığınmacıların Türkiye’de daha güvenli ve istikrarlı kalabildiklerini gören yabancılar kendi rejiminin de zayıf olduğunu gören yabancılar, Türkiye’yi istila ettiler. Çünkü onlar ucuz iş gücü, hem de güvenli onlar için güvenli ve daha önce dediğim gibi istikrarlı. Ekonomik olarak daha refah seviyesi yüksek olduğu bir ortam. Dolayısıyla insanlar tabii, burada kültürel etki de çok önemli. Kültürel ve dini etkiler. Bu insanlar Avrupa’da, her ne kadar Avrupa’yı medeni demokrasinin zirvesi olarak tanımlasak da İslamofobi, yabancı düşmanlığı bütün bunlar kaçak göçmenler için Avrupa’da çok zor bir sınav. Fakat Türkiye’de göçmen karşıtlığının olduğunu inkâr edemem ama en azından onlara kıyasla ortak kültürel ve dini değerler bu insanlarla bütünlemeler daha yardımcı oluyor. (T-D1)”

Burada konuşan kişilerin kullandığı kelimeler elbette bulunduğu kurumları temsil etmemektedir. Ancak diğer taraftan göç idaresinde çalışan birinin var olan durumu

istila olarak açıklamaktadır. Bu durum doğrudan göç idaresinin durumu böyle algıladığım manasına gelmemektedir. Aksine Göç İdaresi Başkanlığı göçmenler ve sığınmacılar hakkında oldukça yumuşak ve kapsayıcı beyanlar vermektedir. Burada söylenebilecek şey farklı kurumlarda çalışan insanların kavramları kullanma hassasiyetlerinin farklı olduğudur.

Yaratılan ve edinilen Türkiye hakkındaki imajın çocukların zihninde farklı bir dünya yarattığı gerçeğine dikkat çekmektedir. Türkiye hakkında elde ettiği bilgiler ya ağlar üzerinden ya da Türkiye ile ilgili dizilerden kaynaklanmaktadır:

“Bir şey bilmiyordum Türkiye’ye ait. Yani ben de dizileri izliyordum. (T-RÇ8)”

“Bizim Pakistan’da Türk dizileri çok popüler oluyor. Annem de sürekli izliyordu. Denk gelince izlerdik ailecek. İstanbul’u İzmir’i görmüştüm. Çok bilgim yoktu da... Ama İstanbul’u dizilerde görmüştüm. (Dizileri hatırlıyor musun?) Çok eski diziydi. Adını Feriha koydum idi galiba. Annem çok izlerdi. (T-RÇ6)”

Özetlemek gerekirse refakatsiz çocukların göç yolculuklarında nereye gitmek istedikleri, nasıl gitmek istedikleri, hangi rotaları kullanacakları ve vardıklarında ne yapacakları göç yolculuğu öncesi, yolculuk sırası ve sonrasındaki duyumlara ve edindikleri bilgilere göre şekillenmektedir. Çocukların aktif bir özne olarak belli hedeflerle yola çıkmaktadır. Genellikle Türkiye’yi transit ülke kullanarak Avrupa’ya devam etmek ve Türkiye’deki BM ofisine başvurarak üçüncü ülkeye gitmek amaçlarıyla yola çıkmaktadırlar. Bu süreçteki beklentileri her şeyin daha iyi olacağı ve sürecin hızlı ilerleyeceği yönündedir ancak pratikte gerçekleşen süreç çok daha yavaş ve zorluklarla doludur.

Göç yolculuğu başlamadan önce veya başlarken refakatsiz çocukların içinde bulundukları ya da daha sonradan içine girdikleri ağlar oldukça önem taşımaktadır. Menşe ülkedeki ya da Türkiye’deki arkadaşları, ailesi veya çevrelerindeki kişiler onların hangi yoldan ve hangi kaçakçılarla yolculuk edeceklerini söylemeleri bağlamında çocukların içinde bulundukları ağların çocuklara doğru gerçekleşen doğrudan bir etkidir. Bu süreçte ülkelerin sınır önlemleri almaları, Türkiye’nin Avrupa Birliği ile yapmış olduğu geri kabul anlaşması gibi anlaşmalar imzalayarak refakatsiz çocukların da içinde bulunduğu göç hareketlerine sınırlamalar getirme çabası ve göç yolculuğunu şekillendirmesi Türkiye’deki göç politikaları ve sığmaya dair aktörlerin refakatsiz çocukların göç hareketine yönelik doğrudan etkisi olarak değerlendirilmelidir. Her ne kadar bu etki asimetrik güç ilişkisi içerisinde ağır bassa da

bu durum çocukların göç politikalarına etkileme kapasitesinin olmadığı anlamına gelmemektedir. Şöyle ki refakatsiz çocuklar aktif birer özne olarak belli yardımlar alarak ya da almayarak tek başlarına veya kendisi gibi arkadaşlarıyla sınırı geçmekte ve Türkiye'ye varmaktadır. Bu durum refakatsiz çocukların özelliğini göstermekle birlikte çocukların düzensiz göç hareketi içerisinde yer alarak ve onun bir parçası olarak aslında Türkiye'yi farklı önlemler almaya itmesindeki bir aktör olarak göç politikalarına kısıtlı da olsa ters etki ettiğinin göstergesidir.

Göç yolculuğu başladığında ise çocukların içinde bulunduğu ağlarının etkisi devam etmektedir. Yol boyunca kaçakçı ya da diğer düzensiz göçmenlerden edindiği bilgilerle stratejisini ve hedef ülkesini yenileyebilen çocuklar beklenti olarak da yolculuğun risklerini değerlendirerek daha çok Birleşmiş Milletler üzerinden güvenli üçüncü ülkelere gitmeyi tercih etmektedir. Bu durumun asıl nedeni içinde bulunduğu ağlardan kısmen gerçeklikle ilgisi olmayan bilgi birikiminin aktarılıyor olmasıdır. Çocukların ve uzmanların da belirttiği gibi Türkiye hakkında kurulan imaj her zaman gerçekliği birebir temsil etmeyebiliyor. Bu durum yine ağların çocuklar üzerindeki etkisine örnektir. Bununla birlikte bu durum göstermektedir için ağların etkisi her zaman olumlu olmamaktadır. Eksik veya kısmen farklı deneyim ve bilgilerin aktarılması farklı beklenti ve imajların doğmasına neden olmaktadır.

Göç yolculuğu tamamlandıktan sonra çocukların içine girdikleri ve bulundukları ağlarının etkisi hâlâ devam etmektedir. Hangi kuruma ve nasıl gidecekleri noktasında önemli yardımlar bu ağlardan gelmektedir. Örneğin çocukların Ankara'daki Birleşmiş Milletler ofisine gitmeleri gerektiği veya ASAM, IKGV gibi derneklere gitmeleri gerektiğine dair bilgiler de bu ağlardan gelmektedir.

Sonuç olarak beklenti, duyum ve hedeflerde ağlarının önemi fazladır ancak sürecin kendisi makro seviyede göç politikaları ve aktörlerin etkisinden bağımsız değildir. Ayrıca çocukların öznelliklerinin de kaybolduğum manasına gelmemektedir. Çocukların bu süreçte hâlâ çocuk oldukları düşünüldüğünde bilgi ve duyumları alırken yaşadıkları deneyimler, göç yolculuklarında başa çıkmak zorunda kaldığı riskler ve tehlikeler ve Türkiye'ye geldikten sonra yaşadıkları süreç onların büyüme süreçlerindeki önemli noktalardan bir tanesidir. Bu durumda çocukların aslında göç dinamikleri içerisinde (*migrancy*) büyümesine olumlu ya da olumsuz katkı sağlamakta ve zaman zaman kalıcı etkiler bırakmaktadır.

3.5.2. İtalya'daki Refakatsiz Çocukların Uluslararası Korumaya Erişim Deneyimleri Bağlamında Beklentiler, Ağlar ve Hedefler

Refakatsiz çocukların İtalya'ya gelmeden önce edindikleri bilgi onların hangi ülkeden geldiğine yani menşe ülkelerine göre değişmektedir. Refakatsiz çocukların menşe ülkelerinin ve o ülkelerden daha önce göç etmiş olan kişilerin İtalya ile kendi ülkeleri arasında kurdukları bağlar önemli bir yere sahiptir. Ayrıca tarihsel olarak daha önce İtalya ve ilgili ülke arasında göç geçmişinin olması ve İtalya'ya yakın bir coğrafyadaki ülkeden göç ediyor olmak edinilen bilgileri etkilemektedir. Bunlar dışında refakatsiz çocukların içinde bulunduğu ağlar ve bu ağlardan edindikleri bilgiler de önemlidir.

Refakatsiz çocukları ne beklediği, nasıl gelecekleri ve ne yapmaları gerektiğine dair bilgiler eğer Kosova ve Arnavutluk'tan gelen refakatsiz çocuklar tarafından ediniliyorsa oldukça kapsamlı ve doğru olmaktadır. Arnavutluk ve Kosova'nın İtalya'ya olan bağı ve İtalya'daki Arnavut ve Kosovalı toplulukların varlığı ve ayrıca bazı İtalyan yayın kuruluşlarının bu ülkelerde yayın faaliyetini sürdürmesi etkili olmaktadır:

“Arnavutluk'tan gelen çocukların aklında çok temiz bir İtalya resmi var. Her şeyi biliyorlar hatta gelmeden önce biliyorlar. (İ-ST4)”

“Nereden geldiklerine bağlı örneğin Arnavutluk'tan gelenler İtalya ile ilgili 1 sürü bilgiye erişebiliyorlar Arnavutluk'ta da İtalyanca bir sürü TV kanalı var. Oradan İtalya'yla ilgili bilgileri ediniyorlar. (İ-ST5)”

Diğer taraftan Cezayir, Fas ve Mısır gibi Kuzey Afrika ülkelerinden gelenler de İtalya'ya dair bazı bilgilere sahiptir. Bu bilgiler öncelikle İtalya'nın bir ülke olduğuna yöneliktir. Dolayısıyla gelen çocuklar genellikle İtalya diye bir ülke olduğunu bilerek göç etmektedirler:

“Kuzey Afrika'dan gelenler için evet İtalya bir ülke olduğunu biliyorlar. Bunun bir sebebi yıllar içinde oluşan ağlar ve bu ağlardan aldıkları bilgiler. Dolayısıyla işlerin nasıl yürüdüğünü biliyorlar. (İ-ST4)”

“Cezayir, Fas gibi Kuzey Afrika ülkelerinden gelen çocuklar İtalya'nın ne olduğunu biliyor. (İ-ST3)”

Bazı refakatsiz çocuklar için ise bu bilgi refakatsiz çocuklarla alakalı düzenlemeleri de içermektedir. Ancak bu çocukların yaşları daha büyüktür. Yaş küçüldüğünde ise bilgi azalmaktadır:

“Örneğin genç olanları hiçbir şey bilmiyordu. ... İtalya onun için başka bir şehir başka bir kasaba gibi. Ama yaşı daha büyükler için ve Fas ve Cezayir'den gelenler için evet

İtalya ile alakalı bir şeyler biliyorlar. Örneğin refakatsiz çocuklarla ilgili uygulamalarla ve düzenlemelerle alakalı bir şeyler biliyorlar. Hazırlardı... (İ-ST1)”

Bununla birlikte İtalya'nın ülke olduğunu bilmek tek başına kapsamlı ve yeterli bir bilgi paketi değildir. Dolayısıyla her ne kadar ülke olduğunun farkındalığıyla gelirse de hayatı kolaylaştıracak ve çocukların sağlıklı bir şekilde ve hedefleri doğrultusunda atacakları adımları sağlaması açısından yeterli desteği vermemektedir.

Afrika boynuzu ülkelerinden ve diğer coğrafyadan gelenler ise İtalya'yı Avrupa olarak görmekte ve onunla özdeşleştirmektedir. Dolayısıyla bu coğrafyadan ve ülkelere gelenler için İtalya Avrupa'ya açılan kapı ve Avrupa'nın parçasıdır. Bu düşünceyle gelenler için İtalya'ya varmak Avrupa'ya varmak anlamına gelmektedir:

“Afrika'dan ve doğudan gelenler için bir İtalya hayali ve ideali yok. Onların düşüncesi diğer AB ülkelerine devam edebilmek. AB'yi düşünüyorlar. (İ-A1)”

“Ama Pakistan Afganistan veya Afrika'nın diğer ülkelerinden gelenler için özellikle Afrika boynuzundan gelenler İtalya'yı Avrupa olarak görüyorlar. Bir kapı Avrupa'ya girebilmek için bir kapı. Diğerleri batı dünyasının bir parçası olarak görüyor, onlar için yeterli. (İ-ST4)”

“Somalililer İtalya'yı Avrupa olarak algılıyorlar genel olarak (İ-ST3)”

İtalya'ya varmak isteyen ve İtalya'da kalmak isteyen refakatsiz çocuklar için İtalya daha iyi bir yaşamın temsili ve onlar için koruma sağlayacak yerdir. İtalya'yı geçiş ülkesi olarak gören çocuklar için ise kendi tanıdıkları veya akrabalarının olduğu diğer Avrupa ülkesine geçmek için bir köprü görevi görmektedir:

“Bazıları İtalya'yı tercih ediyor çünkü burası daha iyi yaşam fırsatları sunan ve refakatsiz çocuklar için sağlam bir koruma sistemine sahip bir yer olarak hayal ediliyor; bu durumlarda tercih, bölgede halihazırda bulunan arkadaşlardan ve tanıdıklardan alınan haberler veya bilgiler tarafından belirleniyor (İ-D2)”

Avrupa'ya gitmek isteyen refakatsiz çocuklar, İtalya'da resmi süreci başlatarak da aile birleşmesi ile ailelerin yanına gidebilirler. Ancak bu ihtimali kullanmadan doğrudan düzensiz şekilde Avrupa'ya gitmelerinin nedeni ise bu aile birleşiminin ancak sığınmacı çocuklar için geçerli olması ve ancak ikamet izni alabilen veya ikamet izni ile İtalya'da bulunan refakatsiz çocuklar için geçerli olmamasıdır:

“Bu tamamıyla hangi ülkeden geldikleri ile alakalı. Başka bir ülkeye gitmek için İtalya'yı kullananların ortak nedeni başka bir ülkede tanıdıklarının olması. Bu bir arkadaş da olabilir aile üyesi de. Böyle bir çocuk tespit ettiğimizde bizim sorduğumuz soru neden bu aile üyelerine veya arkadaşlarına düzenli bir şekilde ulaşmaya çalışmamış yani İtalya'da kalıp aile birleşimi için başvurmamış. Cevap ise hep aile birleşimi talep edilebilmesi için İtalya'da sığınmacı olması gerekiyor. Tüm refakatsiz çocuklar için doğrudan aile birleşimi hakkı yok sığınmacı olması lazım. İtalya refakatsiz çocuklar

bağlamında özel bir ülke çünkü tüm refakatsiz çocukların korunması gerektiğini savunuyor ve ikamet izni veriyor. Dolayısıyla sığınmacı olmak için gerekli nedenle de olmayan birinin yasal olarak kalması zaten mümkün çünkü ikamet izni veriliyor. Ve tespit ettiklerinde çocuk oldukları için İtalya'da kalma hakları oluyor ancak eğer sığınmacı değillerse aile birleşimi talep edemezler. Çünkü diğer Avrupa Birliği ülkeleri refakatsiz çocukları için böyle bir yaklaşım yok eğer sığınmacı olurlarsa bunu dikkate alıyorlar. (İ-ST7)”

Diğer önemli nokta ise İtalya'nın zengin bir ülke olduğu algısıdır. İtalya elbette Afrika'daki ülkelere göre daha gelişmiş bir ülkedir ve daha fazla fırsata sahiptir. Ancak Avrupa'daki Almanya, Fransa, İngiltere ve İsveç gibi diğer gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında ise aynı denklemi kurmak mümkün değildir. İtalya'nın zengin bir ülke olduğu ve fazlaca fırsat barındırdığına dair bilgilerin edilmesindeki önemli etkenler sosyal medya, arkadaşlardan alınan duyumlar ve diğer medya araçlarıdır:

“İtalya ile alakalı bazı yanlış bilgilere sahiplerdi. Ve İtalya onların gözünde çok zengin bir ülke ve oldukça fazla fırsata sahip bir yer. Bazıları Fransa'dakilere, sosyal medyadan öğreniyorlar. Ama bazı ortak şeyler var örneğin Berlusconi veya çok ünlü konu başlıkları. Futbol takımları. (İ-ST1)”

“Bilgilerinin çoğunu kendilerinden önce ayrılan tanıdık ve arkadaşlarından ya da medyadan alıyorlar. (İ-D2)”

Bu tür yanlış bilgilerin ya da gerçeklikle tam bağdaşmayan bilgilerin göçmen ve mülteci ağlarında dolaşıyor olmasının diğer nedeni de refakatsiz çocukların ta kendisidir. Şöyle ki zorlu yolculuklardan ve tehlikelerden geçerek İtalya'ya gelen çocuklar geldiklerinde en kısa zamanda ailelerine haber vermek istemektedirler. Özellikle ailelerin çocukları kurtarıcı olarak görerek Avrupa'ya göndermesi durumunda çocuklar aileleri endişeye sevk etmemek için her şeyin yolunda olduğuna dair geri bildirim vermektedir. Halbuki pratikte belli sorunlarla karşı karşıya kalmış olan çocuklar bu olumsuz deneyimlerini geri bildirim olarak ailesine veya içinde bulunduğu ağla paylaşmamaktadır.

“İtalya'ya geldikleri zaman ailelerine haber verip evet burada her şey yolunda demeleri gerekiyor. Ve onları endişelendirdi demek için işte her şeyin yolunda olduğuna dair yalanlar söylüyorlar. Aslında bu buraların onlar için cennet olduğu algısını da devam ettiriyor, sorunlar olmasına rağmen. (İ-ST5)”

Refakatsiz çocukların hedefleri incelendiğinde Afrika ve Asya coğrafyasından gelenlerin kesin ideali bulunmamaktadır temel amaçları Avrupa'ya varmak ve mümkünse diğer Avrupa ülkelerine devam etmektir. Burada Avrupa'ya varmak demek bazen bilgi eksikliğinden kaynaklı İtalya'ya varmakta da eşdeğer olmaktadır. Çocukların diğer amacı ise İtalya'ya vardıklarında çalışmaktır. Örneğin Mısır'dan

gelenler eğer İtalya'da Mısır'dan gelmiş tanıdıkları var ise çalışacak yer bulmaya gayret etmekte ve gerekiyorsa günde 12 saat çalışmayı kabul etmektedirler.

“Mısır'dan gelenlerin aileleriyle veya arkadaşlarıyla bağlantıları var. Burada nasıl bir hayat yaşayacaklarını bilebiliyorlar. Örneğin en iyi pizza yapan yerlere bile gitseniz pizza yapan kişiler mısırlılar. Ya da bulaşık işinde mısırlılar çalışıyorlar. Örneğin onlarla konuştuğum zaman burada amcanla beraber bulaşık işi yapıyorsun dediğinde evet öyle ve çok iyi diye cevap veriyor. Günde kaç saat çalışıyorsun diye soruyorum diyor ki sabah sekizden akşam sekize kadar. Halbuki bu saat uzunluğu bir çocuk için oldukça fazla. (İ-A3)”

Zira çocukluk önemli kavram olmasına rağmen pratikte evrensel değildir ve her coğrafyada farklı karşılıkları bulunmaktadır. Refakatsiz çocukların da geldiği ülkelerde çocukluk 12 ila 15 yaşları arasında sona ermektedir. Sonrasında çalışmak zorunda olan ve aileye katkı yapması beklenen bireyler olarak görülmektedirler.

Çocukların diğer hedefi ise uluslararası koruma başvurusu yapmaktır. Özellikle ağlar içerisinde korumanın getireceği avantajlar biliniyorsa uluslararası koruma başvurusu yaparak İtalya'da daha uzun süre kalmak hedeflenmektedir. Bu başvuru bazı durumlarda imkan oluyorsa 18 yaşına yakın iken yapılmaktadır. Ayrıca İtalya'ya varmış olan refakatsiz çocukların İtalya ve Avrupa'ya dair hayalleriyle pratikte karşılaştıkları gerçeklik çok farklıdır. Çalışmak amacıyla gelen çocuklar uluslararası koruma sürecine girmekte ve gelirken düşündükleri kadar para kazanabilmek için 18 yaşını doldurmayı beklemek zorundadırlar.

Son olarak diğer boyut ise çocukların Dublin tüzüğü gibi yasal düzenlemelerden haberdar olmamaları ve İtalya üzerinden diğer Avrupa ülkelerine gidebilmeyi düşünmeleridir. Halbuki sınır deneyimleri bölümünde de ifade edildiği üzere İtalya'nın kuzeyinden Fransa, İsviçre ve Slovenya'ya geçişler denenmekte ve geri püskürtülmektedir. Dahası tespit edilenler ise Dublin tüzüğü gereği İtalya'ya iade edilmektedir. Bu çocukların bazı önemli yasal düzenlemelerden haberleri olmadan ve bu düzenlemelerin etkilerini ne olabileceğine dair tahminleri olmadan geldiklerini göstermektedir.

Özetle refakatsiz çocukların geldiği ülkeler onların edindiği bilgiler ve hedefleri noktasında önemlidir. Kosova ve Arnavutluk'tan gelen çocuklar İtalya'ya dair gerekli bilgileri bilmekte ve temel amaçları İtalya'da kalmaktır. Kuzey Afrika dan gelen çocuklar ise İtalya'nın en azından ülke olduğunu bilmekte olup diğer coğrafyalardan gelen refakatsiz çocuklar ise İtalya ile Avrupa'yı birlikte değerlendirmekte ve ayırım

gözetmemektedir. Çocukların hedefleri en nihayetinde daha iyi bir hayattır ancak bunu nasıl gerçekleştirecekleri değişiklik göstermektedir. Bazı çocuklar uluslararası koruma başvurusu yaparak daha uzun süre İtalya'da kalmayı hedeflerken bazıları ise Avrupa'nın diğer ülkelerinde bulunan tanıdıklarına ulaşmaya çalışmaktadır. Ancak hiçbir çocuk Dublin Tüzüğü gibi Avrupa Birliği çapında uygulanan yasal düzenleme hakkında detaylı bilgiye sahip değildir. İtalya hakkında bilgi sahibi olan Arnavutluk Kosova ve Kuzey Afrika ülkelerinden gelen çocuklar bu bilgileri kendi ağları içinden edilmektedir. Bu durum mezo seviyenin mikro seviye olan önemli bir doğrudan etkisidir. Refakatsiz çocukların ailelerini endişelendirmemek için gerçeklikten kopuk bilgi vermeleri ise mikro seviyenin mezo seviyeye olan ters etkisidir ve bu durum göstermektedir ki bu ters etki her zaman olumlu olmayabilir.

3.6. Uluslararası Koruma Altındaki Refakatsiz Çocukların Yetişkinliğe Geçişleri ve Sonrası

Refakatsiz çocuklar 18 yaşlarını doldurana kadar devlet korumasından faydalanmaya devam etmelidir. Bu koruma barınmayı, sağlık hizmetlerini erişimi ve eğitim hakkını içermektedir. 18 yaşını doldurduktan sonra ise yetişkin olarak nitelendirilmektedirler. Yasalara göre 18 yaşından küçük olan herkes çocuktur. Bu nedenle yasal olarak yetişkin olarak değerlendirilmeleri normaldir ancak hayatın günlük akışı içinde geçiş ani ve bir parmağın şıkatılması kadar hızlı olmamaktadır. Hayatın akışı içinde çocukların yetişkinliğe hazır olmaları önemli bir aşamadır. Bu bölümde İtalya ve Türkiye'deki refakatsiz çocukların yetişkinliğe hazır olup olmadıkları, barınma merkezlerinde yetişkinliğe yönelik ne gibi hazırlıklar yapıldığı, koruma statülerinin nasıl devam edeceği, haklarının neler olduğu ve barınma merkezlerinden ayrıldıktan sonra ne gibi zorluk ve imkanlarla karşılaştıkları bu bölümde ele alınmıştır.

3.6.1. Türkiye'deki Refakatsiz Çocukların Yetişkinliğe Geçişleri ve Sonrası

Türkiye'de devlet koruması altında bulunan uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocuklar 18 yaşını doldurmasıyla birlikte yetişkin olarak muamele görmeye başlamaktadırlar. Yetişkinliğe geçiş artık koruma altında çocuk olmadıkları anlamına gelmektedir. Ayrıca uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocuk terimi ise alanda şu anda yetişkin olan ancak 18 yaşını doldurmadan önce uluslararası koruma altında

bulunan refakatsiz çocuk olarak ifade edilen “ex-minor” terimine evrilmektedir. Refakatsiz çocuklar zorlu bir yolculuk ve onların için karmaşık bir uluslararası koruma sürecinden sonra yetiştirme yurtlarında kalarak ve eğitim erişimleri varsa okullarda okuyarak hayatlarına devam etmektedir. Bu durum tek başına yetişkinliğe hazır oldukları anlamına ve yurttan ayrıldıktan sonra ne yapmaları gerektiğini bildikleri manasına gelmemektedir.

Uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocukların yurtlardan çıkışları; 18 yaşını doldurarak yaş haddinden dolayı yurttan ayrılma, yurttan atılma ve kendilerinin ayrılması olarak üç şekilde gerçekleşmektedir. Çocuklar 18 yaşlarını doldurduktan sonra çocukluk çağları yasal olarak bittiğinden dolayı yurtlarla iletişimi kesilmektedir. Mülakat yapılan çocukların çoğunluğu da yaş haddinden dolayı yurtlardan ayrılmışlardır:

“Reşit olduktan sonra on sekiz yaşını doldurduktan sonra yurttan ayrıldım (T-RÇ4)”

“18 olunca çıkmamız lazım yurttan, 18 de çıktık (T-RÇ8)”

Bu ayrılış zaman zaman hızlı ve ani olarak gerçekleşmektedir. Çocukları dışarıda bekleyen hayatın ne olduğuna bakılmaksızın yaşlarını doldurdukları gün kapasite sorunları nedeniyle yurttaki kalış hakları sona erdirilmektedir:

“18 olduğunda yurttan çıkartılıyor. Direkt ama. Gözünün yaşına bakmadan. Gidecek yerim yok diyor ama çıkartıyorlar. Git ne halin varsa gör deniyor. (T-ST5)”

Ancak sahada elde edilen bilgiler de 18 yaşına gelmeden önce yurttan atılmanın fazlaca olduğu yönündedir. Çocukların yurtlarda arkadaşlarıyla yaşadığı problemler, idare ile yaşadığı sürtüşmeler ve tartışmalar, idarecilerin aklındaki düzenin dışına çıkmaları gibi nedenlerden dolayı özellikle kemik testi yaptırılmak suretiyle yurtlardan çıkartılmaktadır. Kemik testi yaşı minimum ± 2 yıl hata payı ile ölçmektedir. Dolayısıyla testte 18 yaşında çıkan bir çocuğun 16 yaşında olma ihtimali vardır. Buna dayanarak 16 yaşındaki bir çocuğun 18 yaşında olduğu kabul edilerek yurttan çıkartılması söz konusu olabilmektedir:

“17 yaşımda çıkarıldım. Kemik testine gönderdiler ve yurttan dışarıya atıldım. Ama yaşı 18 olmamıştı (T-RÇ1)”

“Boy olarak uzun arkadaşlarımız vardı. Ama çocuk 16-17, hani bazen vardır ya çok büyük gösteriyorlar ama yaşları küçük. Eğer onlar yurtlarda bir sıkıntı problem çıkarıyorlar ise onları hemen kemik testine gönderip yaşını 18 yukarı çıkarıp yurttan çıkarıyorlar. Yurtlarda böyle uygulamalar var. ... J... vardı o müdürle kavga edince onu

kemik testine gönderdiler. ... abi Elazığ şeyinde yurdunda kavga edersen direk kemik testi yurtta çıkartıyorlar. En ufak bir sıkıntı problemde. (T-RÇ3)”

“Çocuk ya 18 olup yurttan çıkıyor ya da yaşı büyütülerek, yurtta yer kalmadığı için uğraşmak istemediği için 18 gösterip ama aslında 16-17 nadiren 15 yaşında olup çıkarılan çocuklar var. (T-ST1)”

“Kemik testi yapıp yaşı büyütülerek çıkartılan çocuklar var. (T-ST3)”

Yurttan çıkmanın üçüncü yöntemi ise çocukların kendilerinin ayrılmasıdır. Çocuklar yurttaki zor koşullar ve ağır kurallardan dolayı yurtta kalmak istemediği için ayrılmaktadırlar. İfade edilmelidir ki çocukların kendi isteği 18 yaşlarına yaklaştıklarında yurttan ayrılışları hayata erken atılmak için değil var olan şartlardan kaçmak içindir:

“Her gün yeni bir kanun çıkarıyordu. Sen bunu yap şunu yap gibi. Dışarı çıkmaya izin vermiyor. Dışarı çıkmak yasaktı bizim için. Çok zor izin alıyorduk. Diyoruz ki dışarı çıkmak istiyoruz. İzin vermiyorum diyor. İzin 1 ay sonra geliyor. Sıkıldık yani. Burası yurt mu zindan mı dedik. Burada yaşamak istemiyoruz dedik biraz kavga ettik sonra çıktık. (T-RÇ2)”

“Yurttan kendim çıktım, artık yeter dedim kendim çıktım (T-RÇ3)”

Üç ayrılış şeklinde de çocukların yetişkinlik hayatına hazırlanmaları, finansal okuryazarlığa erişmeleri, istihdam edilebilirlik kapasitelerinin genişletilmesi, yüksek öğretime yönelik bilgilendirilme, burs imkanlarına nasıl erişileceği konularında bilgilendirilmeleri söz konusu değildir.

Yurttan atılan veya kendi isteği ile ayrılan *ex-minor*'lar ve refakatsiz çocuklar öncelikle 1 günden 2 seneye kadar değişebilen geçici bir barınma krizi ve hayatlarına devam edebilmek amacıyla iş bulma sorunu yaşamaktadır:

“Yurttan dışarı çıktığımda o sırada 4-5 arkadaşlarım daha vardı. Bir günlük otel ayarladık, kendi paramızla tabi ki. Kimse yardımcı olmadı yurttan çıktığımızda. Otel çok berbat, paramız yetmiyordu. İkinci gün de Elâzığ'da ev bulmaya çalıştık. Ev bulduk ve yaşamımıza devam ettik. (T-RÇ1)”

“Çalıştığım yerde hem çalışıp hem uyuyordum. // Nerede çalışıyordun? - Oto yıkamacıda çalışıyordum ... O dönemde kendi evim olmadığı için, bazen arkadaşlarımın evine gittiğim için, ki 7-8 kişi aynı evde yaşıyorlardı. Orada kalıyordum. O dönemden sonra 2 sene sonra kendime yeni bir ev kiralayabildim (T-RÇ2)”

Bazıları ise arkadaşlarından veya çevrelerinden borç alarak barınma problemini çözmekte ve daha sonra çalışarak borçlarını ödemektedir. Yurttan 18 yaşını doldurarak çıkan *ex-minor*'ları da kolay bir hayat beklememektedir ancak 18 yaşını doldurduğu için devletin geçici bir konaklama ve mali yardımını alabilmektedir. Genel

manada *ex-minor*'lar ve refakatsiz çocuklar yurtlarda gerekli hazırlıkların yapılmaması nedeniyle kendilerini ne beklediğini ve ne yapmaları gerektiğini bilememektedir. Refakatsiz çocuklar ve *ex-minor*'lar yurttan ayrılış sonrası yine öncelikli kardeşlerinin ve arkadaşlarının bulunduğu kendi ağlarından yardım aramakta ve birbirlerine destek olmaktadır:

"Yurttan çıktığımda çok mutluydum. Artık o şeyde yaşamak istemediğimi biliyordum. Ama endişelerim vardı, evi ne yapayım nasıl geçineyim iş nasıl bulayım diye endişelerin içinde olduğum için biraz gergin oldum ama aylık devletten (BM aslında) bana para geliyordu o zamanlarda 700 TL. o zamanlar Fransa'daki abimden para yardımı istedim. Onları bana gönderdiler yavaşta ev tuttuk kendimize. O şekilde geçirdik. (T-RÇ8)"

"Baya bu çocuklar yurttan çıkmadan kendi aralarından şey diyor, bir sene önce çıkan çocuk var Kayseri'ye gitmiş. Benim arkadaşım Kayseri'ye gitmiş ben de oraya gideyim diyor. Tanıdığı var diye onun yanına gitmeyi tercih ediyor. Çünkü çocuğun kimsesi yok anlaşılır bir şey. Ama gittiği yerde başka yere yönlendirildiği için zorluk oluyor. (T-ST3)"

Ancak ağlardan gelen destek her zaman samimi ve güvenilir olmayabilmektedir. Çocukların ve *ex-minor*'ların barınacak bir yer bulabilme düşüncesiyle kabul ettiği yardımlar zaman zaman farklı tehlikeler barındırabilmektedir:

"Dışarı çıkayım para yok pul yok nereye gideyim diyor. Onlar da kendi büyüklerinin yanlarına gitmeye çalışıyorlar. O kültürden gelen insanlar Afganistan örnek vereyim. Yurttan çıkmış 17-18 parası da yok dışarıda ev falan tutamaz işi yok. Kendilerinden ülkeye ait olan 28-30-35 kişilik yaş arasında insanların arasına gidiyorlar. Onlar da yardım edecek diye karşılığında cinsel bir şey istiyor. (Nasıl yani?) Anladın mı? (Anladım evet) Yani ben yurttan çıkmışım bir arkadaş dediğimiz bir insan var, destek istiyorum o da bana diyecek ki İstanbul'a gel, İstanbul'a gidiyorum bana yurt veriyor ev veriyor yemek veriyor toparlayayım diye benden cinsel istiyor. (T-RÇ3)"

Refakatsiz çocukların ve *ex-minor*'ların yurttan çıkış sonrası ve yetişkinliğe geçerken başvurdıkları veya buldukları mekanizmalar sadece STK'larla kısıtlı değildir ancak en sistematik çalışan mekanizmalar da STK'lar ve BM'dir. Belediye, siyasi partiler, yurt müdürlükleri, işyeri patronları ve BM yardım eden kişi ve kurumlar olacak sayılabilir. Refakatsiz çocuklar ve *ex-minor*'lar ayrıca daha önce güven bağı kurdukları STK'lara erişerek onlardan yardım talep etmekte veya yol göstermelerini beklemektedir. Çünkü güven bağı kurulan ve daha önce yardım alınan kişi ve kurumlar, yurttan ayrılış sonrası ne yapacağını bilemeyen çocuklar ve *ex-minor*'lar için sığınılacak bir liman görevi görmektedir:

"Çocuklar ilk gelecekleri yeri biliyorlar. Türkiye'ye ilk geldiklerinde onları yurda yerleştiren destek olan kurum neresiyse oraya geliyorlar. Artık orayı biliyorlar bilgileri var, kendilerinin deneyimlediği yere gitmek istiyorlar ve bize geliyorlar (T-ST1)"

“O ildeki STK'lara gidiyor, kendi ağların içinde yönlendirme sağlanıyor, çocuk koruma şeyine göre halk eğitim kurslarına yönlendiriliyorlar, yardım alabilmeleri için 750 TL'lik, bu süreçte gittiği yere göre çocuklar için biraz daha hızlı ilerliyor. (T-ST3)”

STK'lara giderken BM'in yurttan çıkarılan ve çıkan refakatsiz çocuklar ve ex-minor'lara verdiği burstan genellikle haberdar değillerdir ancak sivil toplum çalışanlarının yönlendirmesi ile erişmektedirler ve BM'nin verdiği ex-minor bursu bilgisi de zamanla kendi ağları içinde dolaşmaya başlamıştır:

“H... bahsetti bana çünkü o kendi de alıyordu. Ben de xxx ablanın yanına gittim orada xxx bey vardı. Onla konuştum o bursla ilgili görüşmeyi sağladı (T-RÇ3)”

“İlk çıktığımızda ne yapacağımızı pek bilmiyorduk. İkimiz vardık sadece (o.... ile) ben zaten staj yapıyorum aylık 400 TL maaş alıyorum oradan, 400-420 falan. ... BM'den zaten aylık 750 geliyordu dedim tamam 750 oradan gelsin 400 de burada var. ... Bize gelen 750 idi önceden ama şu anda biraz 1080 geliyor. (T-RÇ7)”

Ancak ex-minor'ların BM bursunu alabilmeleri koşulsuz değildir. BM, çocuğun yurttan ayrılışı sonrası eğitimine devam etmesini ve bunu belgelendirmesini istemektedir. Ex-minor'ların lise veya üniversiteye devam etmeleri bilgi ve belge eksikliğinden pek mümkün olmadığından STK'ların yönlendirmeleri ve eğitim - meslek kursları ex-minor'ların bursu alabilmeleri için bir fırsat yaratmaktadır. Üçüncü ülkeye gitme umudu olanlar ise İngilizce dil kurslarına yönelmektedir.

Bazı durumlarda ise 18 yaşına gelene kadar veya yaklaşına kadar kaçabilen çocuklar bu yaşlara yakın STK'lara başvurmaktadır. Bu başvuru, sürecin uzun olması ve 18 yaşına yakın olması nedeniyle bir yurda yerleştirilememesi ile sonuçlanabilmektedir. Bu durumda STK'lar yurt prosedürünü atlayarak burs bağlama yolunu tercih etmektedir:

“Çocuk geldi 18'ine kadar bir şekilde kaçtı, sonra bize geldi. O çocuk için kimlik süreci var. Kimlik için başvurmak gerekiyor. Diyelim 18'i doldurmasına 6-7 ay var, o zaman diyorlar ki yurda yerleştirme prosedürünü atlayalım 18 gibi düşünelim derler. Bu sefer yurttan çıkarılmış çocuk prosedürü işletiliyor. Çocuk gidecek 15 gün kalacak sonra gidecek 5 ay orada kalacak sonra oradan da çıkacak. Ne yapıyoruz, kimlik için başvuru yapılıyor çocuk takibe alınıyor. Yurttan çıkınca ex-minor bursunu alsın diye başvurular yapılıyor (T-ST1)”

STK'lar aynı zamanda genelde süreci hızlandırmak için elinden geleni yapmakta ve hızla bursa erişmeleri çabuk sağlamaktadır.

“Yardım alabilmeleri için 750 TL'lik, bu süreçte gittiği yere göre çocuklar için biraz daha hızlı ilerliyor. Çocuk danışan geldiğinde hızlı ilerleyip hemen evrakları tamamlayıp yardımı alsın diye, 1 ay içinde bitsin hepsi diye... (T-ST3)”

Ex-minor bursunun bilinen son ücreti 1080 TL'dir. Ex-minor'lar genelde birlikte eve çıkarak yaşamlarını idare etmeye çalışmaktadır. Bursun yanı sıra süreçte yurt idarecilerinin, belediye çalışanlarının ve işverenlerin desteği de mevcuttur. Ancak bu destekler kurumsal ya da sistematik değil, bireysel yardımlardır:

"Tam çıkıyorduk bir çalışan vardı o çağırdı bizi biraz konuştu. Böyle bir yardım yok bizde belediyede. Ama numaralarınızı verin bir şey bulamazsınız ben bulurum dedi. 1 hafta falan geçti sonra aradı. 2 tane yatak alabildik bu arada. Belediyeden bayana aradı dedi ne yaptınız bulabildiniz mi bulamadınız mı diye. Dedik yok abla bulamadık. Sağ olsun kendisi, yani kendi parasıyla aldı bence çünkü devletin öyle bir yardımı yoktu. Kendi parasıyla mobilya falan aldı, çamaşır makinesi aldı halı falan aldı odalar için. (T-RÇ7)"

"Eşya almak için gittim. Keçiören belediyesine gittik ama yardım falan veremeyiz dediler gençler için, sadece aile için yardım var. Bir kadın yardım etti bize. (T-RÇ8)"

"Nasıl bulacağız zaten ev bulmak zordu. Benim çalıştığım yerde patronumu aradım ve tanıdığın falan varsa konuş da bize ev bulsun bize. Sağ olsun onun sayesinde ev verdiler bize. O olmasa ev de bulamazdık. (T-RÇ7)"

"Yok yani, yurttan ayrıldıktan sonra artık yalnızdık. Müdür iyiydi baya iyiydi. Bir yerde yardım ihtiyacınız olursa arayabilirsiniz demişti. Ben de baktım olmuyor aramak zorunda kaldım. (Yardım ettiler mi?) Evet evet, ev buldular. (T-RÇ6)"

İlgili kurumlarda çalışanların kendi inisiyatifleri ve bireysel çabaları ile gerçekleşen yardımlardır. Bireysel çabalar elbette çok değerli olmakla ve böyle anlarda hayat kurtarmakla birlikte yardım temelli yaklaşımın da devamı niteliğindedir. Hak temelli yaklaşım ancak idari mekanizmayla gerçekleştirilebilir.

Ex-minor'ların yurtlardan çıkışı sonrasındaki bir diğer risk ise dosyalarının İl Göç İdaresi Müdürlüklerince kapatılması riskidir. Bu durumun 2018 Eylül ayında uluslararası koruma sürecinin GİB nezdinde toplanması ve BM ile ASAM'ın paralel süreçten çıkartılması olduğu tahmin edilmektedir:

"İGİM BM'yi tanımadı, süreç işledi diyelim için ülke ile görüşmemi yaptım, mülakata girdim her şey hazır, dosyalarım hazırlanıyor, değişiklikten sonra İGİM dedi ki BM'nin yaptığı mülakatları tanımıyorum benim için geçersiz dedi. Sistemlerin farklı olduğunu ve aynı şeyde birleşmediğini söylediler. Sistemleri farklıymış. Mülakatlar onları bağlamıyormuş. Bu çok fevri ve hazırlıksız bir karar olduğu için, çünkü mülakatı yapacak kişi yok kişinin eğitimi bilgisi yok. Nasıl davranması gerektiğine dair şeyi yok. Her şey sınır dışı etme üzerine odaklanıldığı için sağlıklı ilerlemiyor süreç. Dosya kapama öyle olabilir diye düşündüm. Dosya numaraları geçersiz sayıldı, BM'den başka dosya numarası verildi 414'lü 390'lı numaralar verildi sonrasında dosya numaraları bile geçersiz sayıldı. İGİM'lerin farklı dosya numaralarıydı. Sanırım bunla alakalı olabilir ama tam bilgim yok varsayıyorum. (Ben ilk defa duydum bunu) - evet bu doğru, kendileri yapacaklarmış mülakatları, kendileri yapacaklarmış mülakatları. Telefonları açmıyorlar. Araya üst makamlardan bir sürü kişi giriyor. Çekişme gibi oldu. Çok sancılı bir yıld çok sancılı ve çekişmeli geçti (T-ST3)"

Bahsedilen sorun 2019-20 yıllarında daha çok ön plana çıkmıştır güncel olarak devam edip etmediği tespit edilememiştir. Ancak *ex-minor*'lar genel sohbetlerde arkadaşlarının dosyalarının kapandığını ve sınır dışı riski ile karşı karşıya kaldıklarını aktarmışlardır.

Özetlemek gerekirse, refakatsiz çocukların yurttan çıkışlarında onları hayata hazırlayacak, haklarını öğretecek, finansal okur yazarlıklarını geliştirecek, bireyselliklerine katkı sağlayacak, onları hayata hazır olan birer birey haline getirecek kurumsal mekanizmalar ve hazırlık uygulamaları mevcut değildir. Özellikle yurt çatısı altında çocukların yetişkinliğe geçiş sürecinde onlara destek olacak herhangi bir uygulama bulunmamaktadır. Aksine çocuklar yurtlardan zaman zaman kemik testi yapılarak erken yaşlarda çıkartılmaktadır. Ancak genel örüntünün hepsi yurttan atılma şeklinde değildir, aynı zamanda yaş haddinden dolayı yurttan çıkmak zorunda kalan çocuklar da bulunmaktadır. Çocuklar yurttan çıktıktan sonra genel olarak daha önce iletişime geçtiği sivil toplum kuruluşlarından, belediyelerden ve işverenlerden yardım talep etmektedir. Dahası öncelikli olarak çocuklar kendi ağları içerisinde birbirleriyle görüşmekte ve bilgileri birbirlerine aktarmaktadır. Özellikle eğitime devam etmek şartıyla verilen *ex-minor* bursu çocuklarının hayatlarına daha sağlıklı ve garanti bir şekilde devam edebilmesi için önemlidir. Bu bilgi genellikle STK'lardan edinilmektedir. Bu genel resim yurttan çıktıktan sonraki süreçte çocukların içinde bulundukları veya içine girdikleri ağların etkisinin büyük olduğunu göstermektedir. Bu etki mezo seviyenin mikro seviye olan etkisi olarak okunmalıdır. Elbette çocukların kendisinden sonra gelen çocuklara vermiş olduğu bilgiler de mikro seviyenin mezo seviyeye yaptığı ters etkinin bir örneğidir.

Bunun yanı sıra yetişkinliğe geçişte devletin herhangi bir hazırlık uygulamasının bulunmaması ve bu eksikliğin çocukların hayatına doğrudan radikal şekilde etki etmesi makro seviyenin mikro seviye olan doğrudan etkisinin göstergesidir. Doğrudan etki her zaman elle tutulabilir bir uygulamanın sonuç doğurması şeklinde değil, olması gereken bir uygulamanın olmaması sebebiyle doğurduğu sonuçlar şeklinde de olabilmektedir. Çocukların kemik testi yapılarak keyfi uygulamalarla yurttan gönderilmesi de yine makro seviyelerin mikro seviye olan etkisinin bir örneğidir. Ancak bu noktada ısrarla tekrarlamak gerekir ki bu durumun ülke genelinde kabul gördüğü ve uygulandığı çıkarsaması yapılması zorlama olacaktır. Bu bilgi, araştırmada elde

edilen nitel bilgiler kapsamında ortaya konan bir veridir. Nitel veri olması sebebiyle de temsil edilebilir genellemeye açık değildir ancak bu konunun daha detaylı araştırılması da literatüre önemli katkı sağlayacaktır.

Refakatsiz çocukların yurttan ayrılış sürecinde de kendi ağırları içinde elde ettiği bilgiler ve sivil toplum alanından gördüğü destekler sayesinde hayatlarına yön verebiliyor olmaları onların öznelliklerinin bir parçasıdır. Ayrıca her ne kadar 18 yaşını doldurup yetişkinliğe geçmiş olsalar da göç dinamikleri içerisinde yetişiyor olmalarının da bir devamı niteliğindedir. Son olarak şunu ifade etmek gerekmektedir ki, her nasıl ki uluslararası koruma, korumaya erişim ile bitmemekte ve sonrasını da kapsamaktadır; çocuğun korunması da sadece devlet korumasında bulunduğu sürede güvenli tutulmasının değil aynı zamanda 18 yaşını doldurduğunda da güvenli bir hayata başlıyor olmasını içermelidir. Aksi takdirde devletin büyük kaynaklar ayırarak ve politikalar üreterek gerçekleştirdiği uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocukların korunması politikası ve süreci aslında istenen sonuca varmakta zorlanacaktır.

3.6.2. İtalya'daki Refakatsiz Çocukların Yetişkinliğe Geçişleri ve Sonrası

İtalya'da refakatsiz çocukların yetişkinliğe geçiş süreçlerinde sahip oldukları yasal statüler yetişkinliğe geçiş süreçlerine, sahip oldukları imkanlara ve yetişkinlikte potansiyel olarak sahip olabilecekleri imkanlara önemli derecede etki etmektedir. Yetişkinliğe geçmek demek çocuğun barınma merkezlerinden ayrıldıktan sonra yaşayacağı hayata hazırlanmaları ve hayatlarını organize edebilmeleri anlamına gelmektedir. Bu anlamda otonomi evleri ve gönüllü vasilik gibi hazırlık aşamaları, barınma imkanlarının bulunabilmesi, istihdam edilebilirliklerinin artırılması ve oturum izinlerinin devam etmesi gibi önemli konular bulunmaktadır. Öncelikle ifade etmek gereklidir ki refakatsiz çocukların çoğunluğu 15-17 yaş arasındadır. Bu durum bu çocukların korunmaya alınmasının yanı sıra ivedilikle bulundukları yaşa göre de yetişkinliğe hazırlanmaları gerektiği anlamına gelmektedir. Bu nedenle refakatsiz çocukların yetişkinliğe geçiş aşamaları ve yetişkinliğe geçtikten sonra yaşadıkları deneyimler önemlidir.

Refakatsiz çocukların yetişkinliğe geçtiklerinde sahip olacakları haklar ve düzenlemeler sahip oldukları statüler ile yakından alakalıdır. Bir refakatsiz çocuk⁵¹⁵;

- “Uluslararası koruma statüsüne sahip olabilir
- Başka bir oturma iznine dönüştürülebilen ve 18 yaşından sonra uzayabilen özel durumlar için oturma iznine sahip olabilir
- 18 yaşına gelene kadar devam eden ve iş arama, eğitim veya çalışma amaçlarıyla oturma iznine dönüştürülebilen refakatsiz çocuklar için var olan oturma iznine sahip olabilir
- Sığınma başvurularının sonucunu bekliyor olabilirler”

Yukarıdaki her ihtimal çocuğun yetişkinliğe geçtiğinde ne ile karşı karşıya kalacağını etkilemektedir. Bir çocuk yetişkinliğe geçtiğinde ise hayatında bazı değişiklikler olmaktadır. Öncelikle refakatsiz çocuk olmalarından kaynaklı geri gönderilmeme haklarını ve ayrıca koşulsuz barınma haklarını ve dahası çocuk olmalarına bağlı vesayet, uluslararası koruma sürecindeki usul güvenceleri gibi hak ve güvencelerini de kaybetmektedirler.⁵¹⁶ Bu durum çocukluktan yasal olarak çıkmalarıyla alakalıdır. Ancak özellikle barınma ve istihdam yetişkinliğe geçen çocuklar için önemli konulardır. Uluslararası koruma altında değillerse istihdam edilmeleri oturma izni alabilmeleri için önemlidir çünkü işi olmayanların oturma izni almaları zordur:

“Bu aşama çocuğun barınmasını, istihdamını, sosyal aktivitesini etkiliyor. İş marketine erişimi, sosyal fırsatlara erişimi gerekiyor. Bizim için öncelikli olan öncelikle barınma ve istihdam. Sosyal fırsatlar daha sonra. Çünkü birçok arkadaşınız olabilir, kurslara gidiyor olabilirsiniz ama barınacak bir yeriniz yoksa ve bir işte çalışmıyorsanız oturma izni almanız imkansız. (İ-ST7)”

İstihdam meselesine daha detaylıca girmeden önce, çocukluk dönemlerinden başlayan ve yetişkinlik süreçlerini de etkileyen, başka bir Avrupa ülkesinde var olmayan ve model oluşturabilecek “gönüllü vasilik” sistemi çocuklar için oldukça önemli ve katkı sağlayabilecek yöntemdir. Öncelikle vasilik üç biçimde gerçekleşebilmektedir. Bunlardan ilki kamusal vasilik, ikincisi gönüllü vasilik ve üçüncüsü de geçici vasiliktir.⁵¹⁷ Kamusal vasilik, belli kurum müdürlerinin ya da yerel yönetim başkanlarının vasi olarak atanmasıdır. Nitelik olarak bir etkisi yoktur sadece kağıt üzerinde yasal temsili sağlamaktadır:

“Bir diğer önemli adım ise 2017 yılında atılan vasilik sistemiyle alakalı. Geçmiş belediye başkanları vasi olarak atılıyordu. Düşünebiliyor musunuz örneğin Roma’da binden fazla

⁵¹⁵ Unicef vd., “At a Crossroads: Unaccompanied and Separated Children in Their Transition to Adulthood in Italy”, 11.2019, s. 35-36, , 15.08.2022.

⁵¹⁶ Unicef vd., **a.g.e.**, s. 41.

⁵¹⁷ Unicef vd., **a.g.e.**, s. 40.

refakatsiz çocuk var ve vasi belediyenin başkanı. Gerçekten çocuğu koruyan kollayan vasilik sistemi değil sadece yasal olarak bir vasi vardı. (İ-ST7)”

Gönüllü vasilik ise çocukların hayatlarını olumlu anlamda radikal olarak değiştirebilen çok önemli bir adımdır. Gönüllü vasilik sisteminde İtalyan devleti gönüllü vasilik çağrısına çıkarak talepleri toplamaktadır. Bu çağrı sürekli açık bir çağrı değildir. Belli dönemlerde olmaktadır. Örneğin 2019 yılında çağrıya çıkılmış anca 2020 senesinde pandemi sebebiyle çağrı yapılmamış, 2021 yılında tekrar başlamıştır:

“2019'da, aday 29 gönüllü eğitmen seçildi ve eğitildi, ardından tüm katılımcılar gönüllü eğitmen olma isteklerini onayladılar. 2020'de, muhtemelen Covid-19'dan kaynaklanan sağlık acil durumu nedeniyle, refakatsiz çocukların korumasını üstlenmek isteyen vatandaşlardan herhangi bir başvuru alınmadı. 2021 yılının ilk aylarında vatandaşlık başvuruları yeniden başladı. (İ-D1)”

Çağrı neticesinde gönüllü vasi olmak isteyenler eğitimden geçmekte ve eğitim sonunda vasilik sınavına girmektedir. Sınavı başarıyla geçenler sisteme kayıtlarını yaptırmaktadır:

“Eğitim alan gönüllü aileler ancak koruyucu aile olabiliyor. Önce kayıtlarını yaptırıyorlar. Devlet koruyucu aile olmak isteyen var mı diye çağrıya çıkıyor. Bu son zamanlarda çok sık yapılan bir çağrı değil. Arada açılıyor. Her an açık bir çağrı değil. Çağrıdan sonra talepler toplanıp eğitim ve değerlendirme süreci başlıyor. Belli bir eğitimden geçiyorlar. Bu eğitimi başarı ile tamamlayamayan kişiler koruyucu aile olamıyorlar. ... En sonda bir sınav gerçekleşiyor. Sınavı geçen koruyucu aile olarak kayıt yaptırma imkanı yakalamış oluyor. (İ-A1)”

Gönüllü vasilik sisteminde bölgelerdeki Çocukluk ve Ergenlik Garantörü (Çocuk Ombudsmanı da denilmektedir) gönüllü vasilerin seçiminden ve eğitiminden sorumludur.⁵¹⁸ Eğitim multidisiplinerdir ve psikolojiden hukuka, tıptan antropolojiye kadar geniş bir perspektifle gerçekleşmektedir:

“Eğitim multidisipliner bir eğitim. İçinde hukuk, antropoloji, tıp, sürecin nasıl ilerleyeceğine dair bilgiler, yasa ve politikadaki değişikliklere dair bilgiler yer alıyor. Bir de odak grup görüşmeleri var. (İ-A1)”

Eğitim tamamlandıktan sonra belli kotalar içinde kalmak suretiyle gönüllü vasiler çocuklar ile eşleştirilmektedirler. Kota sistemi, kamusal vasilikte olduğu gibi bir vasiye çok fazla sayıda çocuğun sorumluluğunun verilmemesini ve çocuğun çocukluk çağında ve yetişkinliğe geçişte üstün yararını koruyacak nitelikli bir yaşam sürdürmesi amacıyla. Bir gönüllü vasi en fazla üç çocuğun vasisi olabilmektedir.⁵¹⁹ Gönüllü vasi

⁵¹⁸ “LEGGE 7 aprile 2017, n. 47”, md. 11.

⁵¹⁹ a.y.

ile çocuğun eşleştirilmesi otomatik olmamaktadır. Potansiyel vasi ile çocuğun iletişimi ve ailenin durumu Çocukluk ve Ergenlik Garantörlüğünce araştırılmaktadır. Uygun görüldüğündeyse Çocuk Mahkemesi tarafından atama gerçekleştirilmektedir:

“Koruyucu aileler için de bir sayı kotası var. Ona göre sınavı başarı ile geçip tercih edilenler çocuklarla eşleştiriliyorlar ve sistem işlemeye başlıyor. Ancak mahkemede vasi ataması yapılmadan önce ailenin çocukla nasıl iletişime geçildiği ve ailenin durumu araştırılıyor ve bu değerlendirme neticesine göre karar veriliyor. Vasinin temel görevi çocukla ilgili her şeyi koordine etmek ve kontrol etmek oluyor aslında. (İ-A1)”

“2017 yılındaki yasanın 11. Maddesi vatandaşların da eğitilmek şartıyla vasi olabileceklerini ifade ediyor. Ve bu vasilerin çocuk mahkemesi tarafından atanması gerekiyor. (İ-ST7)”

Bu sistem gönüllü vasiye de çocuğun refahını sağlamak, yüksek yararını korumak, yasal olarak temsil etmek, çocuğun kapasitesini artırmak gibi sorumluluklar yükleyerek çocuğun kişisel gelişimini kolaylaştırmayı, haklarını korunduğunu denetlemeyi amaçlamaktadır.⁵²⁰ Bu sistem başka ülkede bulunmamaktadır ve çocuk üzerinde önemli faydaları olmaktadır. Refakatsiz çocuk gönüllü vasinin yanında topluma entegre olabilmekte, ev ortamında yetişmekte ve uluslararası koruma sisteminde aktörler dışında kişi ve kurumlarla bağlantılar kurabilmektedir:

“Ancak bu gönüllü koruyucu aile sistemi diğer ülkelerde yok. İtalya’nın başlattığı bir uygulama ve örnek bir uygulama. Bu iyi bir gelecek için katkı sağlayabilecek nitelikte. ... Ancak çocukların hayata katılımları için bir fırsat bu ve entegrasyon için önemli kaynaklara erişim anlamına geliyor. Sığınma sistemi dışındaki farklı kişi ve kurumlarla iletişime geçme fırsatı yakalıyorlar. Aynı zamanda uzman ve diğerleri ile iletişimde de kalmış oluyorlar. Eskisine göre çok daha fazla fırsatları var. (İ-A1)”

Gönüllü vasilik aynı zamanda aktif bir vatandaşlık örneği olarak da değerlendirilebilir. Yetişkinliğe geçişte bir diğer önemli uygulama ise otonomi evleridir. Otonomi evlerinde belli sayıda refakatsiz çocuk birlikte kalarak bağımsız olarak yaşayabilmeyi öğrenmektedir:

“Bazı apartman grupları var onları otonomisi sağlamak amacıyla, genellikle Sosyal Hizmetler belli projeler yapıyor ikisi hatta üçü bir arada yaşıyorlar. Haftada bir kontrole geliniyor ve aslında bu onların otonomi sahibi olması için iyi bir şey. (İ-A3)”

“Biz sadece istihdama yönelik değil aynı zamanda barınmaya yönelik projeleri de fonluyoruz. İtalya’da birçok farklı uygulamamız var. 8 proje fonluyoruz. Biri yeni bitti. Örneğin bir apartman dairesinde birlikte yaşamalarını kolaylaştıracak uygulamalar yapıyoruz (İ-ST7)”

⁵²⁰ Unicef vd., “At a Crossroads: Unaccompanied and Separated Children in Their Transition to Adulthood in Italy”, s. 40.

Otonomi evleri uygulamaları ile çocuklar hayata gerçekçi hazırlanabilmekte ve ev idaresinin ne olduğunu ve ev ekonomisinin nasıl idare edilebileceğini gibi yeterlilikler edinmektedir. Genellikle Kuzey İtalya’da uygulanmaktadır. Gönüllü vasilik de otonomi evleri de ülke genelinde uygulanan geniş çaplı uygulamalar değildir. Bu uygulamalar dışında genel olarak refakatsiz bir çocuğun yetişkinliğe geçiş sürecinde çocuk eğer uluslararası koruma altında ise pek kötü etkilenmeden İtalya’da kalmaya devam edebilmekte ancak ev kiralayamazsa yetişkinlere ait barınma merkezlerine transfer edilebilmektedirler. Eğer refakatsiz çocuk oturma izni ile İtalya’da ise yetişkin olduğunda yeniden oturma izni başvurusu yapmalıdır.⁵²¹ Zampa yasası yetişkinliğe geçişte refakatsiz çocukluktan çıkanlar için oturma izninin dönüştürülmesini kolaylaştırmayı amaçlamıştır. Ancak bu her zaman olumlu şekilde sonuçlanmamaktadır. Bu çocuklar iş arama, eğitim amaçlı ya da çalışma amaçlı oturma izninde bulunabilmektedir. Bir diğer önemli durum ise 2018’de Salvini yasası ile kaldırılan insani koruma statüsünü daha önce almış refakatsiz çocuklarla alakalıdır. Bu çocuklar da iş arama, eğitim veya çalışma amaçlı oturma izinlerine geçiş yapabilmektedirler ancak SPROMI ya da SAI gibi tesislerde konaklamaları garanti edilmemektedir.⁵²²

Bahsi geçtiği üzere oturma izni oldukça önemlidir çünkü yetişkin olduktan sonra uluslararası koruma altında olmayanlar oturma izinleri yok ise ülkede yasadışı konuma düşebilmektedir. Bu ise eğitim, çalışma ya da iş aramayla alakalıdır. Eğitim konusunda sivil toplumun ve yerel yönetimin rolü büyüktür. Örneğin Sardinya’da *ex-minor*’lara mali destek sağlanması ve eve çıkmalarına yardım edilmesi yetişkinliğe geçişte *ex-minor*’lara dair riskleri azaltmaktadır:

“Sardinya için söyleyebilirim ki yasa var ve bu çocukların yetişkinliğe ulaştıktan sonraki süreçleriyle alakalı bir yasa. Onlara çalışma hayatı veya okul için bir ekonomik destek sunuyorlar. Bu ekonomik destek 3 sene boyunca sağlanıyor ve ilk sene için yıllık 18000 €. İkinci ve üçüncü seneler için bu tutar 15000 €. Bu geçiş süreci çok önemli ve benim deneyimimde sivil toplum yardımcı oluyordu. Çünkü bu yardımı alabilmek için yetişkinliğe geçmiş olanların evde kalabilmeye uygun olduklarını, işte çalışmaya uygun olduklarını veya üniversiteye devam etmeye uygun olduklarını Sardinya hükümetine kanıtlamaları gerekiyor. Bu benim çalıştığım Adana için çok güzel bir şey İtalya’nın genelini bilmiyorum ama başka bölgelerde de olabilir. (I-ST1)”

⁵²¹ Unicef vd., **a.g.e.**, s. 44.

⁵²² Unicef vd., **a.y.**

Çalışma konusunda ise hem istihdam şartları hem de *ex-minor*'ların ne yapmak istedikleri önem kazanmaktadır. Bu kararda geldikleri ülke, gelecekte hangi ülkede olmak istedikleri ve geliş stratejileri önemlidir. Örneğin Arnavutluk'tan gelenler okumayı ya da çalışmayı tercih etmektedir ve İtalya'da kalmak niyetindedir. İş bulamazlarsa bile bağları sebebiyle İtalya'da kalmaya devam edebilmektedirler:

“Arnavutluk'tan gelenler burada kalmaya çalışıyorlar zaten buraya okumak için geliyorlar, iş bulmak için geliyorlar çoğunlukla. (İ-ST3)”

“Ama Arnavutluk'tan gelen çocuklar burada güçlü bağları olduğu için iş olmasa da kalabiliyorlar. Örneğin arkadaşlarına belli bir süre onları misafir edip edemeyeceklerini soruyorlar ve bir işleri olmasa da belli bir süre kalabiliyorlar. (İ-ST4)”

Genel anlamda iş imkanına bir şekilde ulaşabilmiş olanlar da kalmak istemektedirler. Ancak iş bulamamış veya başka ülkeye gitmek istediği için bulmayanlar için İtalya'da kalabilmek çok zordur:

“Değişiyor, burada okuyup okumadıkları ona göre değişiyor burada staj yapıp yapmadıklarına göre değişiyor. Eğer burada okuyorlar arsa ve bir iş bulabilmişlerse tabi burada kalıyorlar. Burada İtalya'da iş veya staj olmadan yaşamak çok zor. (İ-ST4)”

Afrika ülkelerinden gelenler ise yasadışı veya değil çalışabilme niyetindedir. Ancak bir diğer stratejileri ise oturma izni almak ve sonrasında daha kolay iş bulabilecekleri diğer Avrupa ülkelerine geçiş yapmaktır. Çünkü İtalya'daki oturma izni çalışma iznini içinde barındırabilir. Yenilemek için İtalya'ya dönmektedirler ve sonra yeniden gitmektedirler:

“Kuzey Afrika'dan gidenler de yasal olarak veya yasal olmadan burada kalıp iş bulmaya çalışıyorlar, zaten kendi ülkelerine çok uzak bir konumda değil burası. Daha önce de ifade ettiğim gibi Orta Afrika'dan gelen bir sürü çocuk burada oturma izni alıp diğer Avrupa ülkelerine devam etmek istiyorlar çünkü o ülkelerde daha kolay iş bulabilirler. Bu her zaman düzenli yoldan olmayabilir, çünkü İtalya'da aldığınız ikamet izni diğer Avrupa ülkelerinde de çalışma iznini barındırmayabilir. Dolayısıyla burada ikamet izni alıp başka bir ülkeye gidip çalışıp ondan sonra da ikamet iznini yenilemek için tekrardan İtalya'ya dönme söz konusu. (İ-ST4)”

Yetişkinliğe geçişte önemli ve destekleyici modellerden biri de daha önce refakatsiz çocuk olmuş kişilerin yeni refakatsiz çocuklara mentörlük yapmaları ve onları neyin beklediğine, hangi süreçlerden geçecekleri ve nasıl zorlukları aşabileceklerine yönelik fikir ve deneyimlerini paylaşmalarıdır:

“Bu proje de daha önceden refakatsiz çocuk olanlar yenilerine mentörlük yapıyorlar. Çoğunlukla aynı ülkeden gelmiş olan ve şimdi yetişkin olan diğer refakatsiz çocuklarla eleştiriliyorlar. Ve 18 yaşına gelmeden önce çocuğun bu mentörle tanışması sağlanıyor. Ve yetişkin olan ex-minor ona nelerle karşılaşabileceğini dair yol gösteriyor. Farklı

lkeden gelenler kültürel nedenlerden dolayı birbirinden farklı görebiliyor ama aynı ülkeden gelmiş olanlar, örneğin 10 sene önce gelmiş ve buraya çok iyi bir şekilde entegre olmuş aileler bu çocuklarını takip etmesi için iyi rnekler. (İ-ST5)”

Bir diğer uygulama da yetişkinliğe geçtikten sonra mahkeme kararı ile *ex-minor*’ların hak ve hizmetlere erişimlerine devam edebilmeleridir. Bu süreç 21 yaşına kadar uzatılabilmektedir. Ancak genel bir uygulama değildir:

“Bolonya’da 18 yaşına girdikten sonra 6 ay boyunca kaldığın barınma merkezinde kalmaya devam edebilirsin. Ama ondan sonrasında yetişkinlerin olduğu barınma merkezine transfer edilebilirsin. Her zaman 6 ay olmayabiliyor Sosyal Hizmetler bunun ne kadar olacağına karar veriyor. Eğitmeye devam ediyor musun okula gidiyor musun belli bir kursa kayıtlı mısın staj mı yapıyorsun bunlar etkiliyor. Ayrıca 21 yaşına kadar devam edebiliyor süreç – hak ve hizmetlerden faydalanmak - mahkeme kararı ile. Bunun ne kadar sık olup olmadığı yine bölgeden bölgeye değişiyor son 1 yıl içerisinde Bolonya da bunun uygulanmasında 1 artış var. (İ-ST4)”

“Sosyal Hizmetler şunun farkında küçükler daha iyi bir iş bulabilmek diyelim daha fazla zamana ihtiyaçları oluyor. Aynı zamanda ocuk mahkemesine giderek yararlandığı hizmetlerden ve haklardan maksimum 21 yaşına kadar yararlanması söz konusu olabilir. Ama bu genel bir uygulama değil çok spesifik olaylarda gerçekleşiyor. Hangi ülkeden geldikleri de etkili tabi. (İ-ST3)”

Ancak bu uygulama zaman zaman hangi hedef kitleye uygulandığına göre sosyal çalışmacılar tarafından eleştiri almaktadır. Özellikle Arnavutluk’tan gelenlerde mahkemenin bu yönde verdiği kararlar hizmetin gerçekten ihtiyaı olanlara yönlendirilmediği gerekçesi ile eleştirilmektedir.

Bu geçiş sürecinde ve var olan uygulamalar her an kusursuz ve sorunsuz işlememektedir. Süreçte var olan riskler bulunmaktadır. Bunlardan ilki süreçlerin karmaşık olmasından kaynaklı nedeniyle destekten mahrum kalan çocukların hak kaybına uğramalarıdır.⁵²³ çünkü bahsi geçen uygulamalar ülke genelinde homojen olarak uygulanmamaktadır. İkincisi barınma merkezinden ayrılma sürecidir. Barınma merkezlerinde İtalyanca ğrenme ve eğitime çok fazla odaklanılmaktadır. Bu değerlidir ancak eğitim kursları sayıca az olduğunda ocuk fazlaca süre bekleyebilmektedir. Asıl eksiklik rehberlik ve istihdam edilebilirliklerinin artırılması noktasındadır.⁵²⁴ Bunlar dışında *ex-minor*’lar barınma merkezinden çıktıktan sonra kötü kişiler ile iletişime geçer veya illegal ağlarda para kazanmak için var olurlarsa gelecekleri çok parlak olmayabilmektedir. Ancak kariyerlerine odaklanabilirlerse güzel sonuçlarla karşılaşmak mümkün olmaktadır:

⁵²³ Unicef vd., **a.g.e.**, s. 51.

⁵²⁴ Unicef vd., **a.g.e.**, s. 54.

“Eğer kötü kişilerle iletişimdelerse gerçekten karanlık bir gelecek bekliyor. Eğer onlara temin eden biri varsa, sokaklarda illegal şeyler satıyorlarsa gelecek çok da parlak değil. Örneğin diğer yandan futbola devam etmek isteyip amatör bir kulüpte oynayan birinin güzel bir kariyeri var şu anda. Biliyorsun İtalya’da futbol çok ünlü. Ve şu anda o çocuklar gerçekten önemli kulüpler için oynuyorlar. (İ-ST1)”

Özetle İtalya’da refakatsiz çocukların yetişkinliğe geçtiğinde hangi hak ve hizmetlerden yararlanacakları ve onları nasıl bir hayat beklediği sahip oldukları statü ile yakından bağlantılıdır. Uluslararası koruma altında olan çocuklar en az hasarla bu süreci atlatırken ikamet izni sahibi çocuklar ise ancak ikamet izinlerini yeniletebilmek kaydıyla İtalya’da yasal olarak kalmaya devam edebilmektedir. İkamet yenileme ise eğitim veya iş bulmasıyla yakından ilgilidir. Dahası İtalya’da refakatsiz çocukların yetişkinliğe geçiş hazırlıkları için Avrupa’ya bile model olabilecek yeni sistemler kurulmuştur. Gönüllü vasilik ve otonomi evleri uygulamaları bu anlamda en yenilikçi olanlarıdır. Bu uygulamalar İtalya genelinde homojen olarak uygulanmamaktadır. Bununla birlikte uygulandığı yerlerde oldukça olumlu çıktılar elde edilmiştir. Çocukları nasıl bir hayatı beklediği, içinde oldukları barınma merkezlerinin iyi veya kötü olmasına ve iyi yönlendirilmelerine bağlıdır.

Genel sürece bakıldığında makro seviyenin etkisi oldukça büyüktür. Gerçekleştirilen yasal değişiklikler ve yeni uygulamalar çocukların hayatları üzerinde oldukça radikal etkiye sahiptir. Otonomi evleri gönüllü vasilik gibi uygulamalar bu anlamda olumlu etkilidir. Ancak kötü koşullarda barınan çocukların hayata hazırlanamamaları ise kötü etkiye örnektir. Sivil toplum kuruluşlarının çocukların İtalyanca dil kursları veya meslek kurslarına erişmesindeki payları onların özellikle ikamet izniyle İtalya’da bulunuyorsa bu izinlerini yenilemelerini de önemli bir yere sahiptir. Bu anlamda mezo seviyenin mikro seviyeye olan etkisi olarak değerlendirilebilir. Çocukların yetişkinliğe geçişlerinde sahip oldukları statünün çok önemli olması da yine makro seviyenin mikro seviyeye olan doğrudan etkisidir. Dolayısıyla yetişkinliğe geçiş sürecinde ve bu geçiş tamamlandıktan sonra çocuğun daha iyi veya kötü bir hayata sahip olması makro seviyede var olan süreçler ve aktörlerle doğrudan ilişkilidir.

3.7. Türkiye ve İtalya’daki Refakatsiz Çocukların Geçtikleri Süreçlerin ve Deneyimlerinin Karşılaştırılması

Öncelikle Türkiye ve İtalya arasındaki en temel fark İtalya’nın refakatsiz çocukları kaydettiği bir veri sisteminin bulunmasıdır. Bu sistem çocukların profillerinin

çıkartılması açısından oldukça verimlidir. Türkiye'de ise bu yönde bir sistem bulunmamaktadır ve kamuoyuyla paylaşılmış bir veri tabanı da yoktur. Türkiye'de uluslararası koruma altında bulunan refakatsiz çocukların genellikle 11-17 yaş arasında olduğu tahmin edilmektedir. Bununla birlikte yoğunluğun 15-17 yaş arasında olduğu söylenebilir. İtalya'da ise her yaştan refakatsiz çocuk bulunmaktadır. Ancak yaş yoğunluğu 15-17 arasındadır. Her iki ülkede de refakatsiz çocukların çoğunluğu açık ara erkektir.

Dünyada gerçekleşen çatışma ve savaşlar ile ağırlaşan yoksulluk her iki ülkede de refakatsiz çocuk sayısındaki artışı etkilemiştir. Özellikle Arap Baharı, Suriye iç savaşı ve Taliban'ın Afganistan'da idareyi ele geçirmesi sonrası gerçekleşen göç akınları refakatsiz çocukların sayısında da artışa neden olmuştur. Bununla birlikte özellikle 2015-2016 yıllarındaki göç akınları refakatsiz çocukların en fazla geldiği senelerdir.

Refakatsiz çocukların menşe ülkelerinin neresi olduğu bağlamında önemli olan her iki ülkeye varan göç rotalarının nereden başladığı veya geçtiğidir. Bu bağlamda İtalya'ya gelen göç rotaları Türkiye'dekinden çok daha fazladır. İtalya'daki menşe ülke çeşitliliği de Türkiye'dekinden yüksektir. Türkiye'ye gelen refakatsiz çocuklar genellikle İran, Afganistan ve Pakistan'dan gelmektedir. Bunlar dışında Türkiye'de Suriye'den gelen refakatsiz çocuklar da bulunmaktadır ancak bulundukları statü geçici koruma statüsü olduğu için bu araştırmanın dışında tutulmuştur. İtalya'da ise Doğu ve Orta Akdeniz rotasından ve Afrika rotasından İtalya'nın güneyine varışlar hem de karayolundan Balkan rotasını kullanarak kuzeydoğu sınırına varışlar çeşitliliğinin ana nedenlerindendir. Bu bağlamda Bangladeş, Mısır, Tunus, Arnavutluk, Pakistan, Somali ve diğer Afrika ülkeleri ile Kosova çocukların menşe ülkeleridir. Bu ülke çeşitliliği İtalya'da çok farklı coğrafyalardan çocukların çok farklı nedenlerle bulunmasını beraberinde getirmiştir.

Refakatsiz çocukların geliş nedenlerine bakıldığında Türkiye'ye gelenlerin nedenleri ağır yoksulluk, savaş ve çatışmadan kaçmak, çalışmak, eğitime devam etmek veya kariyer yapmak, ülkelerine geri para göndermek olarak özetlenebilir. Bir başka neden de çocuğun geldiği ülkede de yalnız olması ve bu nedenle daha iyi şartlara ulaşabileceği başka bir ülkeye gitme arzusudur. Bu yalnız olma durumu aynı zamanda sosyal dışlanmayı da içermektedir. İtalya'ya gelen refakatsiz çocukların nedenleri arasında savaş ve çatışmadan kaçmak, askerlikten kaçmak, çalışıp para kazanmak

ve memleketlerine geri göndermek, eğitimlerine devam etmek ve ağır yoksulluktur. Bu farklı nedenlerin varlığı öncelikle geldikleri ülkelerle doğrudan bağlantılıdır. Örneğin Arnavutluk'tan gelen bir refakatsiz çocuk genellikle eğitim amaçlı gelirken Afrika'dan gelenler ise memleketine para göndermek veya çalışmak amaçlarıyla gelmektedir.

Her iki ülke beraber değerlendirildiğinde göç nedenleri bağlamında çeşitlilikler bulunmaktadır. Bu durum karma göçün doğasında bulunan bir özelliktir. Farklı nedenlere ve motivasyonlarla sahip olmak ve benzer yollardan geçmek karma göç kavramıyla birebir örtüşmektedir. Çocukların geliş nedenlerinde hem savaş ve çatışma gibi makro hem de aile stratejisi ve çalışma arzusu gibi mikro nedenlerinin var oldu anlaşılmaktadır.

Bu çocuklar farklı nedenlerle Türkiye ve İtalya'ya gelirken ya da geldiklerinde farklı ya da benzer yolculukların içinden geçmekte ve belli deneyimler yaşamaktadırlar. Türkiye ve İtalya gelenlerin bu deneyimleri belli noktalarda benzeşirken belli noktalarda farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma ya da benzerlik çocukların geldikleri menşe ülke ve kullandıkları göç rotaları ile yakından bağlantılıdır. İtalya'ya gelmek isteyen refakatsiz bir çocuk elbette geldiği ülkeyle bağlantılı olmak üzere Afrika rotasını, Doğu veya Orta Akdeniz rotasını veya Balkan rotasını kullanabilmektedir. Bununla birlikte Balkan rotasını kullanan bir çocuğun da eğer Kosova ve Arnavutluk'tan gelmiyorsa, çok yüksek ihtimalle İran ve Türkiye üzerinden ya da Ege Denizi'ni aşarak karayoluyla İtalya'nın kuzeydoğu sınırına erişmektedir. Türkiye'ye gelen refakatsiz çocuklar ise genellikle İran, Pakistan rotasını kullanarak geldikleri görülmektedir. Dahası Türkiye'ye varan refakatsiz çocukların bazıları da Avrupa'ya devam etmek istemekte ve bunların arasında İtalya'ya gitmeyi arzu edenler ve belki de gidenler bulunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye ve İtalya hem hedef ülke hem transit ülke olmakla birlikte Türkiye'yi geçiş noktası olarak kullananların İtalya'yı hedef ülke olarak düşünmesi de mümkündür.

Türkiye'ye gelen refakatsiz çocuklar çok büyük oranda düzensiz yolla gelmektedir. İtalya'da ise çoğunluğun düzensiz yolla geldiğini söylemek mümkündür ancak özellikle Kosova ve Arnavutluk'tan gelenler havayolunu tercih edebilmektedir. Bu yasal yollarla giriş yaptıklarını göstermektedir. Az sayıda da olsa Afrika'nın belli ülkelerinden gelenlerin ya da Bangladeş veya Pakistan'dan gelenlerin bazen önce

başka Avrupa ülkesine yasal olarak gitmesi ve sonrasında İtalya'ya geçmesi de söz konusudur. Bu nedenle refakatsiz çocukların düzenli ve düzensiz göç bağlamındaki yolculuklarında Türkiye ve İtalya arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bununla birlikte bunun niceliksel farkı çok büyük değildir.

Yolculuk rotalarında uzun yürüyüşler, tehlikeler ve riskler bulunmaktadır. Refakatsiz çocuklar Türkiye'ye ve İtalya gelirken düzensiz sınırlardan, tehlikeli yollardan geçerek gelmektedirler. Türkiye'ye gelen refakatsiz çocukların özellikle Doğu Beyazıt'tan giriş yapmaktadır. Bu çocuklar, geldikleri ülkeye göre değişmekle birlikte İran-Afganistan rotasını kullanarak gelmektedir. İtalya'ya Afrika ülkelerinden gelenlerin özellikle daha tehlikeli olan ve Afrika'nın paramiliter gruplarının kontrol ettiği sınırlardan geçmeleri, yakalanmaları, uzun süre hapisshanede kalmaları ve işkenceye maruz kalmaları sonuçlanabildiği Afrika rotasını kullanmaktadır. Elbette her yolculuğun kendi içerisinde böyle zorlukları ve tehlikeleri bulunmaktadır Afganistan-İran rotasını kullanan çocuklar da yollarda farklı silahlı gruplar tarafından aynı tehlikelere maruz kalabilirler. Ancak bu tür tehlikelerin Afrika kıtasında daha fazla bulunduğu bilinmektedir. Balkan rotasını kullananlar da uzun yürüyüşler ve yeterli hijyenden ve beslenmeden yoksun şartlarda kalarak İtalya'ya varmaktadır. Orta ve Doğu Akdeniz rotasını, Balkan rotasını veya İran rotasını kullanarak gelen çocuklarda tercih edilen vasıtalardan birbirinden farklılaşmaktadır. Akdeniz rotasını kullananların belli bir noktadan sonra bot veya sallara binerek gelmeleri gerekmektedir.

Refakatsiz çocukların her iki ülkede yaşadıkları sınır deneyimlerinde farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye giden çocuklar düzensiz yollarla gelmektedirler ve bu yolculuklar göçmen kaçakçıları ile gerçekleşmektedir. Bu süreçte belli evlerde ki bu evler hijyenden yoksun ve gıda ve beslenmenin yetersiz olduğu mekanlar olabilmektedir, uzun denilebilecek bekleyişler söz konusudur. Türkiye'ye giren çocuklar hedefledikleri illere, derneklere veya BM'ye gitmektedirler. Sınırdaki kontrol devriyeleri yoksa tespit edilmeleri zordur çünkü Türkiye'nin bir sınır prosedürü yoktur. Bu bağlamda çocuklar ülkeye düzensiz şekilde giriş yaptıktan sonra hedefleri doğrultusunda adımlar atmaktadır. İtalya'ya güney ve kuzey sınırlarından gelenler ise belli bölgelerinde sıcak nokta yaklaşımına maruz kalabilmektedir. Bu yaklaşım çocukların doğrudan tespit edilmelerine ve koruma süreçlerini başlanmasına vesile olmaktadır.

Sınır deneyimi sadece bununla kısıtlı değildir aynı zamanda ülkeden ayrılmaya çalışan çocukların da sınır deneyimleri bulunmaktadır. Türkiye'den ayrılmaya çalışan çocukların Ege Denizi veya Edirne'den düzensiz şekilde Yunanistan veya Bulgaristan'a geçme ve Balkan rotasının kullanma tercihleri bulunmaktadır. İtalya'dakiler ise özellikle Ventimiglia, Como kentlerinden veya Friuli-Venezia Giulia bölgesinden Fransa, İsviçre veya Slovenya'ya geçerek kendi arkadaşlarının veya akrabalarının bulunduğu ülkelere gitmeye çalışmaktadır.

Bu sınır deneyimlerinde ülkelerin yapmış olduğu ikili anlaşmalar da etkili olmaktadır. İtalya'nın sınır ülkeleri ile yapmış olduğu ikili anlaşmalar gereği çocukların geri gönderilmeleri söz konusu olmaktadır. Keza Türkiye'nin de Avrupa Birliği ile 2016 yılında imzalamış olduğu Geri Kabul Anlaşması sonucunda giden ya tespit edilen düzensiz göçmenler geri gönderilmektedir. Yunanistan sınırından gelen çocukların da zaman zaman geri gönderilmeleri mümkündür çünkü İtalya gibi oldukça geniş bir koruma sağlayan Avrupa ülkesi bulunmamaktadır. İtalya bağlamında etkili olan bir diğer neden ise Dublin Tüzüğüdür. İki ülkedeki de ortak nokta refakatsiz çocukların bu tür ulusal politikalarının veya uluslararası anlaşmaları varlığından haberdar olmamalarıdır. İtalya'daki refakatsiz çocukların sınır deneyimini etkileyen bir diğer önemli gelişme ise İtalya'nın Libya hükümetiyle yapmış olduğu ikili anlaşmadır. Bu anlaşma ile İtalya sınırlarını dışsallaştırmakta ve düzensiz göçün Libya topraklarından itibaren kontrol etmeye çalışmaktadır. Bu kontrol o rotayı tercih ederek İtalya'ya gelmeye çalışan tüm düzensiz göçmenleri etkilemektedir ve bu göçmenler arasında refakatsiz çocuklar da bulunmaktadır.

Sınır deneyimleri ve yolculuklar bağlamında çocukların bu yolculuklara göğüs germeleri ve gidecekleri yerlere varmaları öznelliklerinin bir göstergesidir. Diğer bir deyişle çocukların bu yolculuklara göğüs gererek hangi nedenle olursa olsun yolculukları gerçekleştirerek gidecekleri ya da geçiş noktası olarak kullanacakları İtalya veya Türkiye'ye varmaları onların öznelliğinin parçasıdır. Diğer taraftan özellikle devletlerin Avrupa ile veya diğer devletler de yapmış olduğu ikili anlaşmalar ile yeni kontrol mekanizmaları ya da uygulamaları devreye sokmaları makro seviyenin mikro seviyeye yani refakatçilerin göç hareketine olan etkisi büyüktür ve gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini yakından etkilemektedir. Bununla birlikte önceden de ifade edildiği gibi çocukların bir şekilde bu ülkelerde var olmaları ve bu mevcudiyet nedeniyle her iki ülkede de yasal gelişmeler olmuştur. Türkiye'de refakatsiz çocuk

yönergesi 2015 yılında, İtalya'da refakatsiz çocukların geniş korunmasını içeren Zampa yasası ise 2017 yılında kabul edilmiştir. Bu durum makro seviyenin yapmış olduğu bir etki olarak okunmalıdır. Ayrıca refakatsiz çocuklar bu tür yolculukların yapılmasında ve nelere dikkat edilmesi noktasında çocuklar kendi ağlarından, kaçakçılardan veya yolculukta içine girdikleri ağlardan bilgiler edinmektedir ve bu bilgiler etkili olabilmektedir. Bu etki mezo seviyeden mikro seviyeye olandır. Çocukların bu bilgileri de diğer ağlarda paylaşıyor olması da mikro seviyenin mezo seviyeye olan ters etkisidir.

Refakatsiz çocuklar İtalya ve Türkiye'ye geldikten sonra ya uluslararası koruma başvurusu yapmakta veya tespit edildiklerinde koruma altına alınmaktadırlar. Uluslararası korumaya erişimleri noktasında önemli olan çocukların öncelikle bu başvuruyu nasıl yapacaklarına dair edindikleri bilgidir. Türkiye'deki refakatsiz çocuklar yolculuk başlamadan önce arkadaşlarından veya Türkiye'de bulunan tanıdıklarından belli bilgileri edinmektedir. Bu bilgi Türkiye'de bir Birleşmiş Milletler ofisinin olduğu bilgisi ya da belli sivil toplum kuruluşlarının onlara yardım edileceği bilgisidir. Bu bilgi aynı zamanda yolda giderken göçmen kaçakçılarından veya aynı anda yolculuk yaptığı diğer kişilerden de edilebilmektedir. İtalya'daki çocuklar ise yine İtalya'ya gelirken ne olacağına dair detaylı bilgiye sahip değildirler. Hatta bazen uluslararası korumaya başvurma isteği olmadan gelmektedir ki bu Türkiye'de de görülebilen bir durumdur. Özellikle çalışmak amacıyla gelen çocuklar ulusal koruma ya da devlet koruması altına girip çalışma imkanından yoksun kalmayı istememektedirler. Genellikle bu çocuklar memleketlerine para göndermek stratejisiyle gelmişlerdir.

Türkiye'de giriş yapmış olan refakatsiz çocuklar uluslararası koruma başvurusu yapabilmek için İl Göç İdaresi Müdürlüklerine gitmek durumundadırlar. 2018 yılından önce SGDD/ASAM ya da Birleşmiş Milletler ofisleri çocukların başvuru yapmalarına yardımcı olmaktaydı ve paralel prosedür işletmekteydi. Ancak 2017 Eylül ayından itibaren tek yetkili İGİM olmuştur ve ancak bu müdürlüklere giderek uluslararası koruma başvurusunda bulunmaları gerekmektedir. İtalya'da ise en önemli değişiklik 2017 yılındaki Zampa yasası ile olmuştur. Zampa yasası refakatsiz çocukların İtalya'ya geldiklerinde geri gönderilmelerini yasaklamakta aynı zamanda uluslararası korumaya erişimlerini de hızlandırmaktadır. Zampa yasası Türkiye ve İtalya arasındaki en belirgin farktır. Kağıt üzerinde İtalya'nın refakatsiz çocuk bağlamında en kapsamlı ve koruyucu yasası olarak ifade edilebilir. Bu yasa aynı zamanda Avrupa

için bile model oluşturabilecek niteliktedir. Refakatsiz bir çocuğun İtalya'ya girişi tespit edildikten sonra süreç uluslararası koruma süreci veya ikamet izni süreci içine sokulmaktadır.

Her iki ülkede de refakatsiz çocukların önceliklendirildikleri bilinmektedir. Kabul edilmezlik prosedürü veya hızlandırılmış prosedür gibi prosedürler refakatsiz çocuklara uygulanmamaktadır. Çocuklara olağan prosedür uygulanmaktadır. Bu durum çocukların refakatsiz çocukların hızlı bir değerlendirmeden – önceliklendirme değil – geçip hak kaybına uğramalarının önüne geçmektedir. Türkiye'deki refakatsiz çocuklar 2018 yılı öncesinde Türkiye'ye gelmişler ise sivil toplum kurumlarının yardımıyla uluslararası koruma başvurusunda bulunmayı daha fazla tercih etmişlerdir. İtalya'da genellikle sınırda tespit edildiklerinde uluslararası kurma sürecine girmektedirler ya da İtalya toprak girebilmişlerse *Questura*'lara gidip bu başvuru başlatılabilmekte veya İtalya'daki bu alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarından da yardım alarak başvuru yapabilmektedir.

Bu başvuru sürecinde her iki ülkedeki refakatsiz çocukların makro seviyedeki aktörler ve prosedürler ve politikalara maruz kaldıkları ve ilgili aktör, prosedür ve politikaların etkisinin oldukça fazla olduğu görülmektedir. Her iki ülkede bu aşamada makro seviyenin mikro üzerinde asimetric bir doğrudan etkisi bulunmaktadır. Bu özellikle uluslararası koruma prosedürlerinin varlığı, devlet aktörlerinin yaklaşımları ve aynı zamanda aktörlerin onları nasıl davrandığı ile doğrudan alakalıdır. Bu etkinin varlığı olumsuz bir etki olduğu anlamına gelmemektedir. Örneğin İtalya'da Zampa yasasının varlığı bile refakatsiz çocukların üzerindeki makro seviyenin olumlu bir etkisidir. Ancak bazı aktörlerin çocukların üstün yararını koruyamayacak nitelikte onlara yaklaşması veya hak kaybına uğramalarına sebep olacak şekilde süreçleri yönetmesi elbette olumsuz etkiye örnek olarak verilebilir. Bu durum çocukların makro seviye üzerinde hiçbir etkisi olmadığı anlamına gelmemekte ancak bu etki oldukça kısıtlı olmaktadır. Diğer önemli nokta ise mezo seviyenin yani ağlarının ve sivil toplum kuruluşlarının bulunduğu seviyede çocukların uluslararası koruma başvurusunu sağlıklı bir şekilde yapmalarına vesile olacak çalışanların ve yaklaşımların bulunmasının hem mikro hem makro seviye üzerindeki çocuğun üstün yararı açısından olumlu etkisidir.

Refakatsiz çocuklar hem Türkiye'de hem İtalya'da ulusal korumaya eriştikten sonra ya da erişene kadar olan süreçte elbette belirli bilgiler edinmekle ve bu bilgilere göre

stratejilerini yenilemektedir. Bu anlamda Türkiye'ye gelmiş olan uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocuklar Türkiye'ye gelirken bir şekilde Birleşmiş Milletler ofisinin olduğunu duymuş ve BM'yi kurtarıcı olarak görmüştür. BM sayesinde üçüncü bir ülkeye hızla gideceklerini düşünmüşlerdir. Ancak üçüncü ülkeye yerleşimde kota sistemi bulunmaktadır ve bekleyişler 5-6 seneye varmaktadır. Bu durum çocukların üzerinde hayal kırıklığı yaratan bir durumdur. BM'ye dair olan bilgi ya da sivil toplum örgütlerinin onlara yardım edebileceğine yönelik bilgi arkadaşlarından, göç yolculuğundaki kaçakçılardan veya o yolculuktaki diğer kişilerden edinildiğinden bahsedilmiştir. Bu anlamda ağların bilgi edinme noktasından büyük rolü vardır. Türkiye'ye geliş hedefleri ise bazıları için Türkiye'de kalmak bazıları için ise Avrupa'ya devam etmektir. Avrupa'ya devam edecek olan çocuklar ya Birleşmiş Milletler aracılığıyla ya da kendileri düzensiz göçe devam ederek gitmeyi istemektedirler. Bazıları ise gitmeyi hedeflese de Türkiye kalmayı tercih etmiş ya da kalmak zorunda kalmıştır. Gelirken Türkiye'ye dair edindiği bilgiler ve kafalarındaki Türkiye imajı nesnel gerçeklikten farklıdır. Bu bilgilere de dizilerden, sosyal medyadan veya futbol takımlarından erişmektedirler.

İtalya'ya gelen refakatsiz çocukların ise İtalya ile ilgili bilgileri ve hedefleri geldikleri ülkeye göre değişim göstermektedirler. Arnavutluk ve Kosova'dan gelenler İtalya'yı bilmektedirler çünkü bu ülkeler ile İtalya arasında tarihsel bağ vardır ve orada belli toplulukları bulunmaktadır. Bu topluluklar aracılığıyla çocuklar gerekli bilgilere erişmekte ve kafalarında genellikle net bir tablo olmaktadır. Kuzey Afrika'dan gelen çocuklar ise genellikle İtalya'nın bir ülke olduğunu bilmektedir ve ona göre planlarını yapmaktadır. Sahra altı Afrika ve Afrika Boynuzu ülkelerinden veya Asya ülkelerinden gelenler ise herhangi net bir bilgiye genellikle sahip değildir. İtalya'yı Avrupa olarak değerlendirmektedirler. Çocukların hedefleri de yine geldiği ülkeye göre değişim göstermektedir. Örneğin Arnavutluk ve Kosova'dan gelenler genellikle eğitim odaklı gelirken Kuzey Afrika'dan ve diğer ülkelerden gelenler çalışma odaklı ve kendi memleketlerine geri para gönderme amacıyla veya Avrupa'daki diğer ülkelere devam etmek hedefiyle gelmektedir. Arnavutluk ve Kosova dışındaki ülkelere gelen çocukların kafalarında genellikle çok net bir ideal olmamaktadır.

Bu bağlamda özellikle hedef bilgi ve imaj noktasında ağların rolü yani mezo seviyelerin rolü oldukça büyüktür. Çocuklar kendi içindeki bulundukları ağlardan edindikleri bilgiler ve kendi ülkesinden yola çıkarken akıllarındaki hedeflerle stratejiler

kurmaktadır. Bu anlamda sosyal medya, diğer medya ve iletişim kanalları ve özellikle içinde bulunduk ağlar etkili olmaktadır. Bu aşamada makro sevinin etkisi kısıtlıdır çünkü bu karar alma ve hedef belirleme noktasında herhangi bir devlet kurumuyla veya aktörleriyle temas etmemektedirler. Bununla birlikte bu temas etmemek durumu çocukların İtalya veya Türkiye'ye geldiklerinde hayal kırıklığına uygulamalarıyla ile de sonuçlanabilmektedir. Çünkü hangi aktörlerle ve süreçle karşı karşıya kalacaklarını detaylı şekilde bilemeyen çocuklar geldiklerinde farklı bir tablo ile karşılaşmaktadır. Çocukların bu tür detayları bilimleri de çok mümkün değildir. Dahası içinden geçerek yetişkinliğe erişmiş olan çocuklar bile bu süreçleri tam anlamıyla anlamlandırmakta zorluk çekmektedir. Bu durum sürecin karmaşık yapısı ve çok fazla aktörün dahil olması nedeniyledir.

Uluslararası koruma altına alınan refakatsiz çocuklar Hem Türkiye'de hem İtalya'da öncelikli olarak barınma merkezlerine yerleştirilmektedir. Türkiye'de olanlar 15 güne kadar devam edebilen bekleme süresinden sonra asıl kalacakları yurtlara gönderilmektedir. Eğer çocuk 12 yaşından küçüklere sevgi evlerine yerleştirilmektedir. Bu 15 günlük bekleme sürecinde ise yine yurttan barınmakta ve yetişkinlerle birlikte kalmamaktadır. İtalya'daki refakatsiz çocuklar da birinci kabul merkezlerine yerleştirilmekteler ve bu aşamada en fazla 30 güne kadar kalmaları öngörülmektedir. Daha sonra ikincil barınma merkezlerine yerleştirilmeleri gerekmektedir. Bu yüzden her iki ülkede de refakatsiz çocuğun çocuklara elverişli barınma merkezlerinde konaklatılmaları söz sorunudur. Çocukların barınma merkezlerinde yaşadıkları deneyimler ise değişmektedir. Türkiye'de iyi deneyimler elde edilen çocuklar olduğu gibi kötü deneyimler yaşayan çocuklar da bulunmaktadır. Özellikle yurt idaresiyle sıkıntı yaşayan çocuklar kötü muamele ya da yurttan atılma gibi risklerle karşılaşmaktadır. İtalya'da ise yine iyi ve kötü örnekler mevcuttur ancak yurttan atılmak söz konusu değildir. Türkiye'de kemik testi yapılarak yaşının büyütülmesi yoluyla yurttan atılan refakatsiz çocuklar aslında hayatın gerçekleriyle erken buluşturmuş olmaktadır. İtalya'da ise böyle bir pratik yoktur. İtalya'daki önemli olan uygulamalardan bir tanesi de gönüllü vasiliktir. Belli eğitimlere ve sınavlara girerek çocuk mahkemesi kararı ile olunabilen gönüllü vasilik ile çocuklar aile yanında kalmaktadır. Çocukların İtalya'da yetişkinliğe geçmeden önce başlayan süreç ile otonomi evlerinde kalmaları söz konusu olabilmektedir. İtalya'nın 2017 yılında yürürlüğe soktuğu Zampa yasası refakatsiz çocukların barınma olanaklarını ve

imkanlarını genişletmiştir. Hem Türkiye hem İtalya'da ama özellikle Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının çocuğun üstün yararını takip etmek veya ne durumda olduğunu izlemek amacıyla yurt müdürlükleri ile iyi iletişim kurma çabaları söz konusu olabilmektedir.

Sağlık hizmetlerine erişim noktasında ciddi bir sorun olmamakla birlikte tercüman bulabilme ya da hastane işlemlerinde tercümanların eşlik edebilmesi hususunda iki ülkede de zaman zaman problemler yaşanabilmektedir. İtalya'da koruma altına alınmadan önce bile refakatsiz çocuğun yani koruma kararı çıkmadan önce bile koruma süreci başlamadan önce de sağlık hizmetlerine erişimi bulunmaktadır. Türkiye'de de çocuk olmaktan kaynaklı hizmetlere erişimi vardır. Ancak Türkiye'de kimlik çıkartılmadan sağlık hizmetlerinden yararlanmada önemli sorunlar yaşanabilmektedir. Eğitim konusunda iki ülkenin deneyimlediği sorunlar benzerdir. Diploma denklikleri, refakatsiz çocukların yanlarında herhangi bir eğitim belgesi getirmemeleri, belgelerin orijinal olup olmaması, okula başlamak için beklemler ortak problemlerdir. İtalya ve Türkiye'de öncelikli olarak dil kursları ve mesleki yeterlilik kursları açılmaktadır. Bu anlamda sivil toplum kuruluşlarının veya aracı kurumların her iki ülkede aktif rol almaktadır.

Sağlık, eğitim ve barınma haklarından faydalanma noktasında makro seviyenin mikro seviye üzerindeki etkisi büyüktür çünkü var olan aktörler, uygulamalar ve izlenen prosedürlerin çocukların hayatları üzerinden doğrudan olumlu ya da olumsuz etkisi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra sivil toplumun çocukların özellikle eğitim konusunda hayatlarını kolaylaştıracak adımlar atıyor olması mezo seviyenin mikro seviye üzerindeki etkisidir. Sivil toplumun diğer kurumlarla iyi iletişim kurarak çocukların sahip olabilecekleri imkanları genişletme çabası da mezo seviyenin mikro ve makro seviyelere gerçekleştirdiği etkidir. Mikro seviyenin buradaki etki gücü kısıtlı olsa da özellikle Türkiye'deki refakatsiz bir çocuğun anlattığı gibi kendi imkanlarının geliştirilmesi için şikayet mekanizmasını etkin şekilde kullanması etkinin bir örneğidir. Özetle koruma altındaki süreçte makro seviye üstündür çünkü süreç devlet koruması altında geçmektedir.

Yetişkinliğe geçişte Türkiye'de herhangi bir geçiş için hazırlık çalışması ya da uygulaması yoktur. Türkiye'de refakatsiz bir çocuğun yurttan çıkması 18'ine gelmeden atılma ya da yaş haddinden olmaktadır. Eğitimine devam eden bazı çocuklar ise ek

kalma hakları olmasına rağmen tercih etmemektedir. Çocuk yurttan 18 yaşında çıkıyorlarsa barınabileceği bir yer ve para kazanabileceği bir iş bulmaya çalışmaktadır. Bu arama ve arayışta sivil toplum kuruluşlarının, kendi ağlarının, zaman zaman işverenlerinin ve bazı illerdeki yurt müdürlüklerinin yardımı olabilmektedir. Ancak kemik testi ile yaşlarının büyük gösterilmesi ile yurttan erken çıkartılan çocuklar büyük sıkıntı yaşamaktadırlar. Türkiye'deki refakatsiz çocuklar yurttan çıktıktan veya atıldıktan sonra BM'nin sağladığı ex-minor bursuna erişebilmektedir ancak tüm çocuklar bu bilgiye sahip değildir. Çocukların bu bursu alabilmesinin temel şartı eğitime devam etmeleridir. Burada sivil toplum kuruluşlarının eğitim kursları veya mesleki kursları açması ya da açık onlara yönlendirmesi söz konusudur. İtalya'daki yetişkinliğe geçişte ise 18 yaşını tamamlayan çocuklar yine çocuk barınma merkezlerinden çıkmakta ama yetişkin barınma merkezlerine transfer edilebilmektedir.

İtalya'da çocukların yetişkinliğe geçişleri ile Zampa yasasının onlara tanıdığı geri gönderilme yasağı ortadan kalkmaktadır. İtalya'da gönüllü vasilik sisteminin var olmasıyla birlikte çocuklar hem yetişkinliğe daha iyi hazırlanmakta, hem topluma daha iyi entegre olmakta ve hem de bir aile içinde daha uygun şartlarda yetişmektedirler. Dahası İtalya'da var olan otonomi evleri ile çocuklar ev idaresi, birlikte yaşama ve genel olarak yetişkin oldukları zamanki haklarının ne olduğunu öğrenebilecekleri bir ortamda yaşayabilmektedirler. Gönüllü vasilik çocuk 18 yaşına eriştiğinde sona ermektedir ancak aile yanında yaşamaya devam etmesine imkan vardır. Otonomi evlerindeki kalışlar ise bazen 21 yaşına kadar uzatılabilmektedir. Aynı zamanda çocuk mahkemesi kararıyla da İtalya'daki refakatsiz çocuklar 21 yaşına kadar benzer hak ve hizmetlerden yararlanabilmektedirler. Bununla birlikte uygulama genişliği fazla değildir. İtalya'da refakat çocuğun yetişkinliğe geçişteki en önemli unsur sahip oldukları koruma statüsüdür. Uluslararası korunma sahibi ise süreci az hasarla atlatırken oturma iznine sahiplerse ancak bu oturma izninin yenilenmesi şartıyla yasal olarak kalmaya devam edebilmektedirler. Oturma izni yenilenmesi de herhangi bir işte çalışmaya ya da eğitim kurumuna devam etmesine bağlıdır. Türkiye'de ise refakatsiz çocuklar şartlı mülteci olarak geçtiği için ve üçüncü ülkeye yerleştirme beklediği için zaten oturma izinleri vardır.

Bu anlamda yetişkinliğe geçiş ve yetişkinlik süreçlerinde makro seviyenin mikro seviye üzerinde doğrudan etkisi vardır. İtalya'daki yasal değişiklikler çocuğun hayatına

olumlu etki ederken Türkiye'deki var olmayan hazırlık süreçleri ise çocukların hayatına olumsuz etki etmektedir. Türkiye'de yurttan erken çıkarılma da yine çocukların hayatına olumsuz etkilerdendir. Diğer taraftan sivil toplumun çocukların eğitim kursu bulabilmeleri açısından üstlenmiş olduğu kolaylaştırıcı rol mezo seviyenin mikro seviye olan etkisidir ve bu her iki ülke için de geçerlidir.

SONUÇ

Bu çalışma göç çalışmaları ile çocukluk çalışmalarını bir araya getirmiştir. Geçmişten bu yana birçok kez analiz edilen açıklamaya ve anlamlandırmaya çalışılan bu alan bu araştırmayla refakatsiz çocuk bağlamında genişletilmiştir. Ayrıca çocukluğun sadece bir kitlenin yaşı 18'den küçük bireylerin bulunduğu periyod olarak kabul edilmesi söz konusu değildir. Çalışmada önceliklendirilen çocuk olmuştur ve bu önceliklendirme araştırmacının sahip olduğu çocuk öncelikli perspektif ile kısıtlı tutulmamıştır aynı zamanda çocukların öznelliklerinin nerede ve nasıl gerçekleştiği de ortaya konmaya çalışılmıştır. Çocuklar bir yandan “*becoming*” (olmakta olan) bir yandan “*being*” (olan) olarak kabul edilmişlerdir. Çünkü çocuklar çocuk olmalarından dolayı korunması gereken varlıklar olduğu kadar kendi öznellikleri bulunan ve aktif birer birey olarak kabul edilmiştir. Araştırma da göstermiştir ki refakatsiz çocuklar bu süreçte sadece pasif nesne olarak politikalara ve uygulamalara maruz kalan kitleler değildir. Çocuklar göç kararı karar almaktan yetişkinliğe kadar olan sürecin her aşamasında eşit derecede olmasa da öznelliklerini ortaya koyabilen, sürece doğrudan, tersine ya da dolaylı etki edebilen aktif öznelerdir. Çocuklar tehlikeli yolculuklardan geçmeye karar veren, tek başlarına veya aile kararı ile bu yolculukları deneyimleyen, tehlikeli süreçlerden geçen, Türkiye ve İtalya'ya varan, uluslararası koruma sürecini deneyimleyen ve yetişkinliğe geçmiş bireylerdir.

Çalışma refakatsiz çocukların öznelliklerini kabul etmenin de ardına geçerek onların kendi cümleleri ile deneyimlerini ve fikirlerini açıklamalarına da zemin sağlamıştır. Özellikle Türkiye'de ulaşılan refakatsiz çocuklar tüm süreçlere elbette tüm boyutlarıyla hakim değildir ve içinden geçtiği karmaşık süreçler anlamlandırmakta zorluk çekmişlerdir ancak kendi deneyimlerini kendi cümle ve kelimeleriyle ifade edebilme fırsatı yakalamışlardır. Diğer taraftan İtalya'da her ne kadar refakatsiz çocuklara var olan kısıtlamalar sebebiyle doğrudan ulaşılammış olsa da daha önce çocuklara doğrudan ulaşmış kişilerin yazdığı raporlar ve mülakatlar belli katılımcılar tarafından araştırmacıyla paylaşılmıştır. Bu görüşmelerin de dahil edilmesi İtalya'daki refakatsiz çocukların bir şekilde araştırmaya öznelliklerini katması bağlamında önemlidir. Dolayısıyla göç dinamikleri içinde büyüyen bu çocukların kendi öznelliklerini ortaya koyabilmesi bu çalışmanın en güçlü yanlarından bir tanesi olmuştur.

Çocukların öznelliklerinin ortaya konabilmesi de refakatsiz çocukların kendilerinin var olduğu mikro alan ile mezo ve makro alanın birbirine olan etkisi üzerinden incelenebileceği için bu üç seviyenin karşılıklı analizi yapılmış ve hangi noktalarda birbirlerini nasıl etkiledikleri tespiti edilmeye çalışılmıştır.

Makro, mezo ve mikro seviyelerin birbirini yönelik doğrudan, ters ve dolaylı etkileri ele alındığında her aşamanın kendine has öne çıkan özellikleri bulunmaktadır. Örneğin refakatsiz çocuk hareket halinde olduğunda yani göç ederken, sınırı geçerken, sınırı geçtikten sonra ve uluslararası korumayı erişirken içinde bulunduğu ya da içine yeni girdiği ağların eş deyişle mezo seviyenin çocuğa doğrudan bir etkisi bulunmaktadır ve çocuğun da deneyimlerini aktarması ile ters etkisi vardır.

Süreç daha prosedür ve hizmetler boyutuna geldiğinde yani devlet kurumlarıyla doğrudan ve etkileşimli bir iletişim içine girdiğinde makro seviyenin mikro seviyeye olan etkisi devreye girmektedir. Dolayısıyla hizmetler boyutuna gelindiğinde, devlet kurumlarıyla muhatap olunduğunda devlet kurumlarının çocuklar üzerindeki etkisi yüksektir. Örneğin refakatsiz çocuğun eğitim, barınma ve sağlık hizmetlerindeki olumlu ve olumsuz deneyimleri hayatlarına, hayallerine ve ülke imajlarına etki etmektedir.

Sivil toplumun kuruluşlarının eğitim kursları açması veya yönlendirmesi de bir şekilde çocuğa doğrudan etki etmektedir. Yani mezo seviye mikro seviyeye etki etmektedir. Dahası makro seviyeye de dolaylı etki etmektedir. Örneğin çocukların oturum izni alması ya da ex-minor bursuna erişimleri eğitime devam etmelerine bağlıdır ve bu eğitim kursları bu ihtimallerin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Bu anlamda sivil toplum bu kuralların uygulanmasını sağlama veya kriterlerin tamamlanmasını sağlama noktasında etkiye sahiptir. Refakatsiz çocukların uluslararası korumaya erişim sürecinde ilgili kurum ya da ile gitmeleri aşamasında da özellikle Türkiye’de çocukların içinde bulunduğu veya girdiği ağların etkisi bulunmaktadır. Sivil toplumun etkisi sadece bununla kısıtlı değildir. Yasaların çıkartılmasında da etkili olabilmektedirler. İtalya’da 2017 başında sadece insan ticareti mağduru refakatsiz çocuklar için çıkarılan yasa sivil toplumun yoğun baskısı ile güncellenmiş ve tüm refakatsiz çocuklara daha geniş koruma ile Zampa yasası ile yansıtılmıştır. Elbette yasanın çıkmasında refakatsiz çocukların fazla sayıda var olmaları etkili olmuştur. Ancak sivil toplumun da baskısının önemi olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Bütün bunlarla birlikte makro seviyenin güçlü olduğu bölümler de bulunmaktadır. Örneğin hem İtalya ve Türkiye’de uluslararası koruma sürecine dair tek aktör olarak devlet kurumlarının var olmaları ve mülakat süreçlerinin merkezileşmesi buna örnektir. Bu gelişmeler makro seviyenin daha güçlü olduğu prosedür ve hizmetlerdeki asimetrik bir ilişkinin yansımasıdır. Ülkelerin sınırlara dair aldıkları önlemler ve bu önlemler neticesinde daha tehlikelerle dolu yöntemlerin varmak için kullanılması da makro seviyenin etkisidir. Türkiye açısından bir sınır prosedürünün bulunmaması ve ülkeye giriş yapan refakatsiz bir çocuğun sınırı geçtikten sonra hemen korunmaya alınmasını gerektiren bir uygulamanın olmaması makro etki olarak değerlendirilebilir. İtalyan hükümetinin arama kurtarma faaliyetlerini kısıtlama getirilmesi ve cezalandırılması doğrudan makro alanın mezo alana yapmış oldu etkidir.

Refakatsiz çocuğun yaptığı yolculuğun gerçekleşiyor olması, çocuğun ülkelere gelebilmesi ve bir ihtiyaç yaratıyor olması da çocuğun özneliliği ve çocuğun da çıkartılan yasalara baktığımız zaman da makro seviyeye olan etkisinin örneklerindendir.

Bu etkileşim içinde Türkiye ve İtalya’da uluslararası koruma altında bulunan refakatsiz çocukların ve ex-minor’ların içinde bulundukları durumu anlayabilmek için karma göç kavramının yeri önemlidir. Çünkü bu çocukların geliş nedenlerinin farklılığı ve çeşitliliği kadar benzer göç rotalarını ve yöntemlerini kullanarak ve benzer deneyimlerden geçerek varmaları karma göç kavramıyla daha iyi açıklanabilecek bir durumdur. Bu bağlamda refakatsiz çocuklar uluslararası koruma başvurusu yapmaktan çalışmaya, memleketlerine para göndermekten eğitimine devam etmeye, kariyer yapmaktan savaştan ve çatışmadan kaçmaya kadar oldukça çeşitli nedenlerden dolayı göç etmişlerdir. Bu çeşitliliğin ana nedenlerinden biri menşei ülkeleridir. Hem Türkiye için hem de İtalya’ya gelen refakatsiz çocukların geldikleri ülkeler ile geliş nedenleri arasında bağlar bulunmaktadır. Dahası bu durum farklı ülkelere gelen çocukların sadece tek nedene sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Örneğin Afganistan’dan gelen bir çocuk savaştan kaçarak geldiği gibi iktisadi nedenlerle de gelebilmektedir. Zaten karma göçteki motivasyonun karma hale gelmesi farklı motivasyona sahip çocukların bir arada göç etmesi kadar bir çocuğun birden fazla nedenle göç hareketine başlaması anlamına da gelmektedir. Göç hareketini zorunlu nedenlerden dolayı gerçekleştiren çocuklar da diğer nedenlerle gelen çocuklar da tespit edildiklerinde hem İtalya hem Türkiye’de devlet korumasına ve uluslararası koruma

altına girmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin birinci maddesinde bahsedilen nedenlerin varlığı uluslararası koruma almak için yeterlidir. Türkiye'ye gelenler Avrupa Konseyi üyesi devletlerden gelmiyorsa şartlı mülteci statüsü alabilmekte ve güvenli üçüncü ülkelere gönderilmek için beklemektedirler. İtalya'da ise uluslararası koruma altına girdikleri gibi aynı zamanda oturma izni ile de İtalya'da yasal olarak bulunma fırsatı yakalamaktadır. Bununla birlikte oturma iznine sahip olmak uluslararası koruma altında oldukları anlamına gelmemektedir. Bu bağlamda zorunlu göç kavramı da var olan fenomeni kısmen açıklamak için önemlidir.

Ekleme gereklidir ki refakatsiz çocukların menşei ülkelerinde kendileri ya da aileleriyle birlikte karar almaları, yolculuk deneyiminden geçmelerini, tehlikeli ve riskli bir yolculuğun ardından İtalya'ya Türkiye'ye varmaları, bu ülkelerde uluslararası koruma süreçlerini deneyimleri, hak ve hizmetlerden yararlanmaları, yetişkinliğe geçişleri göç dinamikleri içerisinde büyümelerinin birer parçasıdır. Refakatsiz çocukların karar alma aşamasından yetişkinliğe geçen süreyi kadarki tüm aşamalarda bu dinamiklerden etkilenmiştir ve kendileri de etki bırakmışlardır. Ayrıca göç dinamikleri içinde büyüme 18 yaşında aniden sona eren bir olgu da değildir. Deneyimleri gelecek kuşaklara veya kendi ağlarına aktarılabilir niteliktedir. Kendi ailelerine veya çocuklarına deneyimlerinden kaynaklanan anlatıları aktarabilir ya da davranışsal olarak yansıtabilir.

Bu bilgiler ışığında Türkiye ve İtalya'daki duruma yakından bakıldığında Türkiye ve İtalya'nın göç politikaları kuruluşan itibaren aynı kalmamıştır. Türkiye kuruluşundan itibaren Türk soyu ve kültüründen gelenleri mülteci olarak görmemiş ve entegrasyon politikalarına dahil edilmesine gerek duyulmayan kitleler olarak algılamıştır. Bu perspektif Türkiye'ye gelen göçmen ve sığınmacıların genellikle eski Osmanlı topraklarındaki Müslüman ve Türk asıllı olmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin bu tanımlama içerisine girmeyen sığınmacılarla karşı karşıya kalması daha çok 1990'larda gerçekleşmiştir. Bu karşılaşma İran-Irak savaşından ve bölgedeki çatışmalardan kaçan sığınmacılarla olmuştur. Bu sığınmacıların Türkiye'deki kalışları uzun olmamış, turistik vizayla Avrupa'ya gönderilmiş ya da ya da güvenli bölgelerde tutulmuşlardır. Türkiye için asıl radikal değişiklik Avrupa Birliği müzakerelerinin başlaması ve Suriye iç savaşıdır. Avrupa Birliği müzakereleri Türkiye'nin sınır ve göç politikalarının diğer alanlarda olduğu gibi AB ile uyumlu hale getirme taahhüdünü içermektedir. Bu anlamda kuruluş yılındaki adıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün

yeni adıyla Göç İdaresi Başkanlığı'nın kurulması ile Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarılması 2013 yılı ve sonrasında olmuş olsa da temelleri ve niyeti AB müzakereleri ile başlamıştır. İtalya'da ise devam eden bir paradoksu durumu vardır. İtalya özellikle düzensiz göçe maruz kalan bir ülke olarak politik bir reddediş ve ekonomik olarak kabulleniş arasında sıkışıp kalmış bir ülkedir. Çıkarılan farklı yasalarda göç alanını kısıtlayıcı yeni uygulamalar getirilirken aynı zamanda ülkede bulunan düzensiz göçmenlerin de af ile yasal hale getirilmeleri bunun örneğidir. Bu durum İtalya'nın nüfusunun daha yaşlı olması ve belli alanlarda göçmen emeğine ihtiyaç duyulması ile ilgilidir.

Uluslararası koruma yapısı ve prosedürler açısından Türkiye'nin uluslararası koruma yapısı radikal şekilde 2013'ten sonra değişmiştir. Türkiye'de bu süreçle ilgili tek yetkili makam İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Başkanlığı'dır. İtalya'da da göçle ilgili en geniş yetki İçişleri Bakanlığı'ndadır ve içindeki en önemli birim de Sivil Özgürlükler ve Göçmenlik Dairesi'dir. Bunun yanı sıra Dışişleri Bakanlıkları ve aile, çalışma ve sosyal hizmete yönelik faaliyet gösteren bakanlıklar göçmenlerin ya da çocukların koruma altında hak ve hizmetlere erişmeleri, sosyal yardımları almaları, topluma entegre olmaları, istihdam edilmeleri noktasında önemli rollere sahiptirler. Bunun yanı sıra her iki ülkede bulunan uluslararası koruma prosedürleri yıllar içinde daha merkezileşmiştir. Örneğin Türkiye'de SGDD/ASAM'ın ve BMMYK paralel prosedürden çıkarılmıştır. Bir ülkenin göç alanında kendisinin ana aktör olması normaldir. Burada bahsedilen yapının değiştiğidir. İtalya'da da, örneğin, Bölge Komisyonlarında yapılan mülakatlarda İçişleri Bakanlığı'ndan atananların ağırlığı arttırılmıştır.

Bu değişimler ile refakatsiz çocuklara dair veri toplama açısından İtalya'nın Türkiye'den açık ara önde olduğu belirtilmelidir. Bu verinin varlığı refakatsiz çocuklara veya göçmenlere yönelik gerçekleştirecek politikaların veya uygulamalarında daha sağlıklı tasarlanmasını sağlayabilir. Dahası her iki ülkenin bakanlıkları da içinde barındırdığı mekanizmalarla refakatsiz çocuk bağlamında ülkelerin sahip olduğu insan ve finans kaynağı doğrultusunda çalışmalar yürütmektedir. Bu finans kaynakları her iki ülkede de ağırlıklı olarak merkezi hükümetten gelmektedir ancak spesifik olarak refakatsiz çocuklara yönelik uygulamaların sürdürülebilirliği için yerele hatırı sayılır bir ek bütçelerin aktarımı pek mümkün olmamaktadır. Prosedür olarak da refakatsiz

çocuklar her iki ülkede de hızlandırılmış veya kabul edilemezlik prosedürlerinden muaftır. Olağan prosedürlere tabidirler ve önceliklendirilmektedir.

Her ilki ülkenin de zamanla sertleşen ve güvenlikleşen göç politikalarına rağmen refakatsiz çocuk sayısı fazladır. Bu fazlalığın ilk nedeni iki ülkenin de önemli göç rotalarının üzerinde bulunmaları ve hedef veya transit ülke olarak değerlendirilmeleridir. Aynı zamanda çatışmalardan, savaştan, ağır yoksulluk vb. nedenlerden kaçanların da gelmeyi tercih edebileceği ülkeler arasında bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye ve İtalya'nın başka ülkelerle ya da birliklerle imzaladıkları ikili anlaşmaların sonucu olan hukuki durum ve bunun sahadaki yansımaları da refakatsiz çocukların İtalya ve Türkiye'de daha bulunmasının nedenlerinden bir tanesidir. Bu bağlamda Türkiye'nin 2016 yılında imzalamış olduğu Mutabakat Avrupa'ya Türkiye'den düzensiz geçen göçmenlerin Türkiye'ye iadesini içermektedir. Yunanistan'da İtalya'daki gibi refakatsiz çocukların haklarını koruyacak yasa ve uygulamalar olmadığından dolayı geri itilen ve gönderilenler arasında refakatsiz çocuklar da bulunabilmektedir. İtalya'nın ise Libya hükümeti ile yaptığı ikili anlaşma ve bu anlaşmayla birlikte sınırların dışsallaşması ve Libya hükümetinin fonlanması ile düzensiz göçün İtalya toprakları dışında durdurulması amaçlanmıştır. Ayrıca Fransa, İsviçre ve Slovenya gibi ülkelerdeki kolluk kuvvetleri arasında da ikili anlaşmalar yapılmış ve anlaşmaların tarafı olan her ülkeye düzensiz göç varış ülkesine varmadan engellenmek istenmiştir. Dahası İtalya Avrupa Birliği üyesi olarak Dublin Tüzüğü'ne tabidir. Bu tüzük çocuklar dahil sığınmacıların ilk sığınma ülkesinde değerlendirilmesini söylemektedir. İtalya, Doğu ve Orta Akdeniz rotasından Avrupa'ya giriş ülkesidir ve bunun dezavantajını da yaşamaktadır.

Bununla birlikte rota üzerinde bulunmak, yapılan anlaşmalar ve tabi olunan tüzükler, refakatsiz çocuklara dair olan mevcudiyetin fazlalığını tek başına açıklamaya yetmemektedir. Çünkü göç meselesi tek boyutta nedenlere indirgenemeyecek kadar karmaşık bir olgudur. Sayılan nedenler önemlidir, etkileri büyüktür ve nedenlerin arasında sayılmalıdır. Bunun yanı sıra başka etkenler de İtalya ve Türkiye'nin ülkelerde refakatsiz çocukların fazla sayıda bulunmalarının nedenlerindendir. Refakatsiz çocukların kendi ağırları içerisinde yolculuk öncesinde ve sırasında edindikleri bilgiler de kararlarında etkili olmaktadır. Örneğin, Türkiye'ye gelenlerin öğrendikleri Türkiye'de Birleşmiş Milletler ofisinin olduğu ya da belli derneklerin yardım ettiği bilgisi önemlidir. Özellikle BM ofisine gitmek suretiyle güvenli üçüncü

ülkeye gidebileceklerini öğrenmeleri Türkiye'ye gelişlerinde ve kalışlarında önemli nedenlerdendir. Sahada yapılan çalışma çoğu çocuğun Türkiye'de BM ofisine gitmeyi tercih ettiğini ve güvenli üçüncü ülkeye hızlı bir şekilde gidecekleri beklentisi içinde olduklarını göstermiştir. Halbuki pratikte gerçekleşen bu transferlerin oldukça yavaş olduğu ve yeri geldiğinde 5-6 seneye kadar zaman alabildiğidir. Bu bilgiyi çocuklar gelirken bu bilgidan yoksundur. Diğer taraftan İtalya'ya gelen çocuklar da İtalya'nın nerede olduğu, ülke olup olmadığı bilgisine geldikleri ülkeye bağlı olarak sahip olmayabilmektedir. Bu çocuklar İtalya'yı Avrupa olarak değerlendirmekte ve İtalya'ya varmanın Avrupa'ya varmaya eşdeğer olduğunu düşünmekte, dolayısıyla Avrupa'da gitmek istedikleri tanıdıklarının yanlarına gidebilecekleri varsaymaktadır. Ancak Dublin tüzüğü ve diğer ikili anlaşmalardan haberdar değillerdir. Bu bilgilerin ağlar içinde dolaşmaması da yine çocukların gelişlerini etkilemektedir. Dahası bazı refakatsiz çocukların arkalarında bıraktıkları aile, akraba veya arkadaşlarını tedirgin etmemek için her şeyin yolunda gittiğine dair bilgiler vermesi de gerçeklikten kopuk bir algının yaratılmasına katkı sağlayarak göç hareketinin devamlılığını sağlamaktadır. Diğer taraftan Türkiye ve İtalya'nın, özellikle İtalya'nın, refakatsiz çocuklara özel olarak gerçekleştirdiği uygulamalar ve politikalar ağlar içinde dolaşmaktadır. İtalya'nın 2017 yılında geçirdiği Zampa yasası ile birlikte ve refakatsiz çocukların hakları genişlemiş ve uluslararası korumaya daha hızlı erişimleri sağlanmıştır. Bu bilgiler de zaman içinde ağlar içinde olumlu bir tercih edeni olarak dolaşmaya başlamıştır. Türkiye'de ise İtalya'daki gibi bir uygulama ve yasa olmamasına rağmen refakatsiz çocukların geldikleri veya geçtikleri ülkelerde Birleşmiş Milletler ofisinin olmaması ancak Türkiye'de olmasın ve bu bilginin ağlar içinde yayılmasının etkisi bulunmaktadır. Zampa yasası gibi bir kanunun var olmaması ya da yasanın tekabül ettiği uygulamaların eksikliği Türkiye'deki eksikliklerden biridir, İtalya'nın ise olumlu yanlarındandır.

Refakatsiz çocukların İtalya ve Türkiye'de kalmalarına nedenler arasında ayrıca sivil toplum kuruluşunun yardımları da önemli bir yere sahiptir. Çocukların ağlarının içinde bu yardım uygulamaları yaygınlaşmaktadır. Ayrıca menşe ülke ile geline ülke arasında bulunan tarihsel bağlar ve geline ülkedeki toplulukların kendi ağlarındaki bilgi paylaşımı da etkenlerden bir tanesidir. İtalya'da ise mahkemelerin Zampa yasasından kaynaklanan hakların koruyucusu olması da etkilidir.

Ayrıca refakatsiz çocukların beklentileri ve hedefleri noktasında eğer var olan duruma tam anlamıyla hakim olsalardı ne yapacakları konusu önemlidir. Elbette bu bilgileri daha sonra öğrenmektedirler. Örneğin Türkiye'de mülakat yapılan refakatsiz çocuklar dönüp deneyimlerini değerlendirdiklerinde eğer tekrar aynı deneyimi bugünkü bilgileri ile yaşamak zorunda kalsalardı Avrupa'ya devam etmek istediklerini belirtmişlerdir:

“Hayır başka bir ülkeye geçerdim. Daha fazla şeye hedeflerime hayallerime sahip olmak için, ulaşmak için başka bir ülkeye geçerdim. Daha güzel bir yaşantı olması için doğru düzgün bir kimliğim olurdu. (T-RÇ1)

“Direk Avrupa'ya gidiyordum, direk Almanya'ya. Direk giderdim. Asla kalmazdım yani. Almanya... Fransa... Başka bir ülke. (T-RÇ3)”

Ancak bunu söylerken çocuklar Avrupa'daki deneyimin de nasıl olacağını bilemediklerini ancak yine de denemek isteyeceklerini ifade etmişlerdir. Bu istek elbette Türkiye'de yaşamış oldukları deneyimlerin iyi ya da kötü olmasıyla ilgilidir ancak dahası beklentilerini karşılayamaması sebebiyledir. Çocukların ifade ettiği durum kimliklerin olmamasıdır ki bu kimlik uluslararası koruma başvurusu sahibi kimliği değil mülteci ya da vatandaşlık kimliğidir.

Refakatsiz çocukların, iç savaş, ağır yoksulluk, çatışma, şiddet gibi nedenlerden kaçarak tehlikeli göç rotalarında seyahat etmeleri, sınırlardan geçmeleri, bulundukları ülkedeki bilmedikleri süreçlere göğüs germeleri, olumlu ve olumsuz deneyimlerden geçmeleri, yetişkinliğe geçtikten sonra onları bekleyen göçe dair kaotik atmosferin parçası haline gelmeleri ve bu süreçlerin ağırları içinde yayılması alacakları kararlara etki etmektedir. Dahası var olan tüzük ve ikili anlaşmaların da Türkiye ve İtalya'ya gelişlerini olumsuz anlamda etkilemesi düşünülebilir. Ek olarak Politika bağlamında İtalya'da yetişkin göçmenlere yönelik ayrımcı söylem ve siyasi aktörlerin gündeme pozisyon almaları veya oy kaybetme kaygısıyla hareket ettikleri görülmektedir. Aynı durum Türkiye'de ise muhalefetin göç meselesini ülke içinde daha fazla siyasallaştırdığıdır. Hükümet ise uluslararası arenada dile getirmektedir. Diğer yandan refakatsiz çocuk bağlamında ise koruyucu ve haklarını genişletici adımlar atılmıştır. Bununla birlikte çocukların yetişkinliğe geçtikten sonra var olan bu politik atmosferin içinde doğrudan girecek olmaları yaşamlarını etkileyecektir. Her ülkede de düzensiz göç ile ilgili artan popülist bir söylem, güvenlikleştirici ve düşmanlaştırıcı politik çıkışlar bulunmaktadır. Bu durum özellikle 15-17 yaş arasında yoğunluğu bulunan refakatsiz çocukları da etkileyebilmektedir. Yetişkinliğe geçtiklerinde ya da dış görünüş olarak daha çok adolesan olarak görülebilen bu çocuklar var olan ayrımcı

ve düşmanlaştırıcı söylemlere maruz kalabilmektedir. Bu durum çocukların Türkiye ve İtalya'daki deneyimini olumsuz etkilemektedir. Ancak yine de her türlü zorluğa rağmen Türkiye ve İtalya'ya gelmeye ve bu iki ülkede bulunmaya devam etmeleri Türkiye'deki saha çalışmasında görüşülen bir uzmanın cümleleri ile en iyi şekilde özetlenebilir:

“Çünkü her şey ölmekten daha iyidir. (T-ST2)”

Türkiye ve İtalya'nın ve tabii ki diğer tüm ülkelerin sadece refakatsiz çocukların değil tüm yerel toplumdan veya göçmen mülteci veya sığınmacı tüm çocukların üstün yararını her aşamada eşit derecede koruyacak uygulamaları geliştirmeleri, politikaları gündemlerine getirmeleri zaruridir. Her iki ülke aynı uluslararası sözleşmelere tabiidir ancak uygulamada farklılıkları bulunmaktadır. Zampa yasası gibi olumlu adımlardan görüldüğü üzere göç dinamikleri içerisinde büyümek zorunda kalan çocukların daha iyi şartlarda yetişmesine, tehlikelerden olabildiğince uzak kalmasına, bulunduğu toplumlara olumlu katkılar sunma fırsatı yakalamalarına, ülkelerin gelişimlerine katkı sunmasına olanak yaratılmasına vesile olabilir. Kaldı ki Türkiye'nin kalkınma hedefleri arasında mülteci gençlere yönelik entegrasyon hedefi de bulunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye bu konuda iradesini daha önce belge olarak ortaya koymuştur.

Unutulmamalıdır ki bu çocuklar *“çocukluk haklarından feragat ederek gelmektedirler”* (T-ST2) ve çocukluklarının gerektirdiği güvenlikte ve şartlarda kalmaları gerekmektedir. Ekleme gerekir ki çocuklar var olan çatışmaların, yoksullukların, iç savaşların, şiddetin ya da diğer nedenlerin yaratıcıları değildirler. Dahası ülkeler arasında bulunan tarihi sorunların veya geçmiş deneyimlerin doğrudan taşıyıcısı veya gelecekte gerçekleşmesi ihtimali olduğu ifade edilen risklerin de nedeni veya geleceğin potansiyel tehlikeleri değildir. Çocuğun üstün yararını önceleyen uygulama ve politikaların daha da yaygınlaşması ve inşa edilmesi gerekmektedir.

Son olarak bu çalışmanın sadece uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocukları ele aldığını tekrarlamak gerekmektedir. Gelecekte refakatsiz çocuklarla çalışmak isteyen genç araştırmacılara da yardımcı olabilmek amacıyla birkaç öneri vermek değerli olacaktır. Bu anlamda başka ülkelerde bulunan uluslararası koruma altındaki refakatsiz çocuklar ve onlara yönelik uygulama ve politikalar ve dahası geçici koruma altındaki refakatsiz çocukların da yine tek vaka ya da karşılaştırmalı olarak incelenmesi alana önemli katkılar sunacaktır. Farklı ülkelerin birbiriyle karşılaştırılmaları bu alana katkı sağlayacaktır. Dahası Polonya'daki geçici koruma

altındaki Ukraynalı refakatsiz çocuklara, Türkiye'deki geçici koruma altında bulunan refakatsiz çocuklara yönelik uygulama ve politikaların da karşılaştırmalı incelenmesi alana yeni bir boyut kazandıracaktır.

KAYNAKÇA

Al Jazeera Turk – Ortadoğu	'600 göçmen kayıp', (20.04.2021), (Çevrimiçi) http://www.aljazeera.com.tr/haber/600-gocmen-kayip , 20.04.2021.
Abadan-Unat, Nermin	"Türkiye'nin Son Elli Yıllık Emek Göçü: Yorum, Eleştiri, Öngörü", Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler , İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 259-276.
Abbondanza, Gabriele	"Italy's Migration Policies Combating Irregular Immigration from the Early Days to the Present Times", The International Spectator , C. 52, No 4, 2017, s. 76-92.
AIDA, ECRE	"Ülke Raporu: Türkiye", Ülke Raporu, AIDA & ECRE, Asylum Information Database & European Council on Refugees and Exiles, 2020.
AIDA, ECRE, ASGI	"Country Report: Italy", Country Report, AIDA & ECRE & ASGI, Asylum Information Database & European Council on Refugees and Exiles, 2020.
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü	"Faaliyetler ve Hedefler", 2020, (Çevrimiçi) https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri , 15.02.2020.
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü	"Uygulamalar", 2020, (Çevrimiçi) https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri , 15.02.2020.
Aitchison, Guy	"Do We All Have a Right to Cross Borders?", The Conversation , 19.12.2016, (Çevrimiçi) http://theconversation.com/do-we-all-have-a-right-to-cross-borders-69835 , 06.07.2022.
Akbaş Demirel, Cansu	"Suriyeliler ve 'Diğerleri': Türkiye'ye Sığınanların Karşılaştırmalı Hukuki ve Sosyal Konumları", Beklenmeyen Misafirler: Suriyeli Sığınmacılar Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceği , Londra, Transnational Press London, 2018, s. 67-91.
Anadolu Ajansı	"Akdeniz'de 400 kişi hala kayıp", (20.04.2021), (Çevrimiçi) https://www.aa.com.tr/tr/dunya/akdenizde-400-kisi-hala-kayip/57181 , 20.04.2021.
Akyüz, Jülide	"Göç Yollarında; Kafkaslardan Anadolu'ya Göç Hareketleri", Bilig , No 46, 2008, s. 37-56.
Rai	"Alone On The Road: Telling The Stories of Unaccompanied Minors - Prix Italia News -", Rai , (13.08.2022), (Çevrimiçi) http://www.rai.it/dl/siti/html/Alone-On-The-Road-Telling-The-Stories-of-Unaccompanied-Minors-be2258b2-4612-4685-917d-afb3d92c7000.html , 13.08.2022.

Amante, Angelo	"Italy Targets Migrant Rescue Ships in Emergency Decree", Reuters , (11.06.2019), (Çevrimiçi) https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-italy-idUSKCN1TC2BB , 21.04.2021.
Anderson, Bridget, Nandita Sharma, Cynthia Wright	"Editorial: Why No Borders? Refuge: Canada's Journal on Refugees", 2009, 5-18.
Ataç, İlker vd.	"Contested B/Orders. Turkey's Changing Migration Regime", movements - Journal of Critical Migration and Border Regime Studies , C. 3, No 2, 2017.
Bakanlığı, T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler, Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü	"Göç, Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Daire Başkanlığı", (13.07.2022), (Çevrimiçi) http://www.aile.gov.tr/athgm/kurumsal/daire-baskanliklari/goc-afet-ve-acil-durumlarda-psikososyal-destek/ , 13.07.2022.
Bakanlığı, T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler, Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü	"Miyon, Vizyon ve İlkelerimiz", 2022, (Çevrimiçi) http://www.aile.gov.tr/chgm/teskilat-yapisi/miyon-vizyon-ve-ilkelerimiz/ , 13.07.2022.
Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	C. 4, C. 4 § (2018), (Çevrimiçi) https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180715-1.pdf , 11.07.2022.
Bakewell, O.	"Relaunching Migration Systems", Migration Studies , C. 2, No 3, 2014, s. 300-318.
Bakewell, Oliver, Hein De Haas, Agnieszka Kubal	"Migration Systems, Pioneer Migrants and the Role of Agency", Journal of Critical Realism , C. 11, No 4, 2012, s. 413-437.
Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	C. 30988, C. 30988 § (2019), (Çevrimiçi) https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191224-1.htm , 05.08.2022.
BBC Türkçe	"Altındağ olayları 'Battalgazi'de Suriyeliler ekonomik olarak çok güç kazandılar, mahalledeki rahatsızlık ondan' - BBC News Türkçe", bbc.com/turkce , 13.08.2021, (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58205315 , 10.07.2022.
BBC Türkçe	"İçişleri Bakanı Soyly: 58 bin Ukraynalı savaş sonrası Türkiye'ye geldi", BBC News Türkçe , (10.07.2022), (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60836830 , 10.07.2022.
BMMYK	"Türkiye Bilgi Notu", BMMYK, 02.2022, (Çevrimiçi) https://www.unhcr.org/tr/wp-

	content/uploads/sites/14/2022/03/Bi-annual-fact-sheet-2022-02-Turkey-ENG-Final-210322_TR_PL.pdf, 26.06.2022.
InfoMigrants	"Bosnia Unaccompanied Child Refugees Face Cold, Violence", InfoMigrants , 02.02.2021, (Çevrimiçi) https://www.infomigrants.net/en/post/30014/bosnia-unaccompanied-child-refugees-face-cold-violence , 12.08.2022.
Brown, Oli	"Migration and Climate Change", International Organization for Migration, 2008, 29.09.2019.
Cambridge Dictionary	"Migration", 2022, (Çevrimiçi) https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/migration , 30.06.2022.
Caponio, Tiziana, Teresa M. Cappiali	"Italian Migration Policies in Times of Crisis: The Policy Gap Reconsidered", South European Society and Politics , C. 23, No 1, 2018, s. 115-132.
Castles, Stephen, Mark J Miller	Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri , İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2008.
Centro Astalli	"I rifugiati in Italia", Centro Astalli , 2022, (Çevrimiçi) https://www.centroastalli.it/attivita-nelle-scuole/finestre/scheda-6-rifugiati-italia/ , 28.06.2022.
Ceylan, Ahmet, İsa Uslu	"Türkiye Cumhuriyeti'ne Yönelen Kitlemel Göç Hareketleri ve Kabul Mekanizmasındaki Yaklaşımlara İlişkin Bir İnceleme: 1989 Bulgaristan, 1991 Irak ve 2011 Suriye Göçleri", Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları - Recent Period Turkish Studies , C. 0, No 36, 2019.
Colombo, Asher, Giuseppe Sciortino, Elisa Craveri	"The Bossi-Fini Law: Explicit Fanaticism, Implicit Moderation, and Poisoned Fruits", Italian Politics , C. 18, 2002, s. 162-179.
Columbia University	"Forced Migration Learning Module", (30.09.2019), (Çevrimiçi) http://www.columbia.edu/itc/hs/pubhealth/modules/forcedMigration/definitions.html , 30.09.2019.
Commissione Nazionale per il Diritto Asilo	Ministero dell'Interno , 04.2021, (Çevrimiçi) https://www.interno.gov.it/it/ministero/dipartimenti/dipartimento-liberta-civili-e-limmigrazione/commissione-nazionale-diritto-asilo#:~:text=La%20Commissione%20nazionale%20per%20il,commissioni%2C%20di%20raccolta%20di%20dati , 21.04.2021.
Council of Europe	"Migration", Manual for Human Rights Education with Young People , 2022, (Çevrimiçi) https://www.coe.int/en/web/compass/migration , 01.07.2022.

Migration and Home Affairs, EC	“Country Responsible for Asylum Application (Dublin Regulation)”, European Commission Migration and Home Affairs , 2022, (Çevrimiçi) https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system/country-responsible-asylum-application-dublin-regulation_en , 15.07.2022.
Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	C. 30474, C. 30474 § (2018), (Çevrimiçi) https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf , 13.07.2022.
Çatır, Gül	“Zorunlu Göç Tecrübesinin Devlet Politikalarındaki Yansıması: Bulgaristan’dan Türkiye’ye Kitlesele Göçün Analizi”, Küreselleşme Çağında Göç , İletişim Yayınları, 2016, s. 217-232.
Çetin, Elif vd.	“Global Migration: Consequences and Responses - Turkey Country Report”, Horizon 2020 - Respond (770564), Swedish Research Institute in Istanbul, Swedish Research Institute, 05.2018.
DATIISTAT	“Popolazione residente”, 2022, (Çevrimiçi) http://dati.istat.it/Index.aspx?DataSetCode=DCIS_POPSTRRES1 , 27.06.2022.
DATISTAT	“Stranieri residenti”, 2022, (Çevrimiçi) http://dati.istat.it/Index.aspx?DataSetCode=DCIS_POPSTRRES1 , 27.06.2022.
De Bernardin, Daniele	“Immigration in Italy: From Political Philosophy to Cosmopolitanism”, 2013.
Dictionary.com	“Definition of Migration”, Www.Dictionary.Com , 2022, (Çevrimiçi) https://www.dictionary.com/browse/migration , 30.06.2022.
Dipartimento Libertà Civili e l’Immigrazione	04.2021, (Çevrimiçi) https://www.interno.gov.it/it/ministero/dipartimenti/dipartimento-liberta-civili-e-limmigrazione , 21.04.2021.
Dipartimento Pubblica Sicurezza	Ministero dell’Interno , 04.2021, (Çevrimiçi) https://www.interno.gov.it/it/ministero/dipartimenti/dipartimento-pubblica-sicurezza , 21.04.2021.
Direzione Centrale dei Servizi Civili l’Immigrazione e l’Asilo	Ministero dell’Interno , 04.2021, (Çevrimiçi) https://www.interno.gov.it/it/ministero/dipartimenti/dipartimento-liberta-civili-e-limmigrazione/direzione-centrale-dei-servizi-civili-limmigrazione-e-lasilo , 21.04.2021.
Direzione Centrale Immigrazione e delle Politiche di Integrazione	Ministero dell’Interno , 04.2021, (Çevrimiçi) https://www.lavoro.gov.it/ministro-e-ministero/II-ministero/Organizzazione/Pagine/DG-

	immigrazione-e-delle-politiche-di-integrazione.aspx, 21.04.2021.
Direzione Centrale Italiani Estero	2021, (Çevrimiçi) https://www.esteri.it/mae/it/ministero/struttura/digit alianiestero/ , 16.04.2021.
Direzione Centrale i Diritti Civili Cittadinanza e Minoranze	Ministero dell'Interno , 04.2021, (Çevrimiçi) https://www.interno.gov.it/it/ministero/dipartimenti/dipartimento-liberta-civili-e-limmigrazione/direzione-centrale-i-diritti-civili-cittadinanza-e-minoranze , 21.04.2021.
Direzione Centrale Politiche dell'Immigrazione dell'Asilo	Ministero dell'Interno , 04.2021, (Çevrimiçi) https://www.interno.gov.it/it/ministero/dipartimenti/dipartimento-liberta-civili-e-limmigrazione/direzione-centrale-politiche-dellimmigrazione-e-dellasil , 21.04.2021.
Duvar, Gazete	"Bolu Belediye Başkanı'ndan ırkçı uygulama: Mültecilere 10 kat fazla su faturası", Text, https://www.gazeteduvar.com.tr/bolu-belediye-baskanindan-irkci-uygulama-multecilere-10-kat-fazla-su-faturasi-haber-1529631 , Gazete Duvar, 26.07.2021, (Çevrimiçi) https://www.gazeteduvar.com.tr/bolu-belediye-baskanindan-irkci-uygulama-multecilere-10-kat-fazla-su-faturasi-haber-1529631 , 10.07.2022.
EC	"Children in Migration - Asylum Applicants", 2022, (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Children_in_migration_-_asylum_applicants , 28.06.2022.
EC	Council Directive on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof, C. 2001/55/EC, C. 2001/55/EC § (2001), (Çevrimiçi) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001L0055&from=EN , 22.06.2022.
EC	"EU-Turkey Joint Action Plan", Text, European Commission - European Commission , (13.07.2022), (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_15_5860 , 13.07.2022.
EC	"Forced Migrant", 2022, (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/home-affairs/pages/glossary/forced-migrant_en , 01.07.2022.
EC	"Progress Report on the Implementation of the European Agenda on Migration", 16.10.2019,

	(Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/progress-report-implementation-european-agenda-migration_en , 06.07.2022.
EC	“Statistics on Migration to Europe”, Text, European Commission - European Commission , 2022, (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_en , 28.06.2022.
Efe, Haydar	“Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye’de Yaşanan Göçler ve Etkileri”, Sosyal Bilimler Metinleri , No 1, 2018, s. 16-27.
Ekşi, Nuray	“18 Mart 2016 Tarihli AB-Türkiye Zirvesi Bildirisinin Hukuki Niteliği”, Conress İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar , t.y., 47-85.
Difesa.it	“EUNAVFOR MED - Operation Irini”, (21.04.2021), (Çevrimiçi) https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/EUNAVFOR_MED_Operazione_Irini/Pagine/default.aspx , 21.04.2021.
Difesa.it	“EUNAVFOR MED Operation Sophia (completed on March 31, 2020) - Difesa.it”, (20.04.2021), (Çevrimiçi) https://www.difesa.it/OperazioniMilitari/op_intern_corso/eunavfor_med/Pagine/default.aspx , 20.04.2021.
European Comission	“International protection”, Migration and Home Affairs, EC (01.06.2020), (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/home-affairs/e-library/glossary/international-protection_en , 01.06.2020.
European Comission	“Temporary Protection”, Migration and Home Affairs, EC (06.06.2020), (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/temporary-protection_en , 06.06.2020.
European Commission, European Migration Network	“Organisation of Migration and Asylum System in Italy”, European Comission, 07.2019, (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/home-affairs/document/download/6341ff89-63b0-4c07-b87a-111edc9f6bae_en , 15.02.2022.
Eurostat	“Unaccompanied minors benefiting from temporary protection at the end of the month by citizenship, age and sex – monthly data (rounded)”, Statistics Eurostat , 2022, (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/mi

	gr_asyumtpsm/default/table?lang=en, 28.06.2022.
Faist, Thomas	The Volumes and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces , Oxford, United Kingdom, Oxford University Press, 2000.
Fass, Paula S.	"Children in Global Migrations", Journal of Social History , C. 38, No 4, 2005, s. 937-953.
Fawcett, James T.	"Networks, Linkages, and Migration Systems", International Migration Review , C. 23, No 3, 1989, s. 671-680.
Human Rights Watch	"Finally, Good News for Asylum Seekers in Italy", Human Rights Watch , 07.10.2020, (Çevrimiçi) https://www.hrw.org/news/2020/10/07/finally-good-news-asylum-seekers-italy , 21.04.2021.
FRONTEX	"5.3 Million Ukrainians Have Entered EU since the Beginning of the Invasion", Frontex , 2022, (Çevrimiçi) https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/5-3-million-ukrainians-have-entered-eu-since-the-beginning-of-the-invasion-HbXkUz , 28.06.2022.
Garin, Emily vd.	Uprooted: The Growing Crisis for Refugee and Migrant Children , 2016.
Gazetesi, Evrensel	"KONDA'dan çarpıcı araştırma: Suriyelilere bakışta tehlikeli tırmanış", Evrensel.net , (10.07.2022), (Çevrimiçi) https://www.evrensel.net/haber/383882/kondadan-carpici-arastirma-suriyelilere-bakista-tehlikeli-tirmanis , 10.07.2022.
Gazzetta Ufficiale	"Decreto Legislativo n.251", Decreto Legislativo , 19.11.2007, (Çevrimiçi) https://www.gazzettaufficiale.it/atto/serie_generale/caricaDettaglioAtto/originario?atto.dataPubblicazioneGazzetta=2008-01-04&atto.codiceRedazionale=007G0259&normativa=true&tipoVigenza=originario&tipoSerie=serie_generale&currentPage=1 , 27.06.2022.
Geddes, Andrew, Andrea Pettrachin	"Italian Migration Policy and Politics: Exacerbating Paradoxes", Contemporary Italian Politics , C. 12, No 2, 2020, s. 227-242.
IOM	"Global Compact for Migration", International Organization for Migration , (06.07.2022), (Çevrimiçi) https://www.iom.int/global-compact-migration , 06.07.2022.
Goodwin-Gill, Guy S.	"The International Law of Refugee Protection", The Oxford handbook of refugee and forced migration studies , ed. Elena Fiddian-Qasmiyeh vd., First Edition., Oxford, United Kingdom, Oxford University Press, 2014, s. 51-59.

Goździak, Elźbieta M, Marie Louise Seeberg	"Looking Ahead: Contested Childhoods and Migrancy", Contested Childhood: Growing Up in Migrancy - Migration, Governance, Identities , Springer Open, 2016, s. 179-188.
Göç İdaresi Başkanlığı	"Başkanlık", goc.gov.tr , 2022, (Çevrimiçi) https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri , 13.07.2022.
Göç İdaresi Başkanlığı	"Düzensiz Göç", 2022, (Çevrimiçi) https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler , 28.06.2022.
Göç İdaresi Başkanlığı	"Geçici Koruma", (28.06.2022), (Çevrimiçi) https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638 , 28.06.2022.
Göç İdaresi Başkanlığı	"Genel Gerekçe", 2022, (Çevrimiçi) https://www.goc.gov.tr/genel-gerekce18 , 10.07.2022.
Göç İdaresi Başkanlığı	"Göç İdaresi Başkanlığı", Twitter , (28.06.2022), (Çevrimiçi) https://twitter.com/Gocidaresi/status/1502369020145717250 , 28.06.2022.
Göç İdaresi Başkanlığı	"İkamet İzinleri", 2022, (Çevrimiçi) https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri , 28.06.2022.
Göç İdaresi Başkanlığı	"Onuncu Göç Kurulu Toplantısı İçişleri Bakanımız Süleyman SOYLU Başkanlığında Gerçekleştirildi", goc.gov.tr , 21.12.2020, (Çevrimiçi) https://www.goc.gov.tr/onuncu-goc-kurulu-toplantisi-icisleri-bakanimiz-suleyman-soylu-baskanliginda-gerceklestirildi , 13.07.2022.
Göç İdaresi Başkanlığı	"Teşkilat Şeması", 2022, (Çevrimiçi) https://www.goc.gov.tr/teskilat-semasi , 13.07.2022.
Göç İdaresi Başkanlığı	"Uluslararası Koruma", 2022, (Çevrimiçi) https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler , 28.06.2022.
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği	C. 28821, C. 28821 § (2013), (Çevrimiçi) https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/11/20131114-4.htm , 13.07.2022.
Guilotomo, Christophe Z., Frederic Sandrom	"The Internal Dynamics of Migration Networks in Developing Countries", Population: An English Selection , C. 13, No 2, 2001, s. 135-164.
Hafredal, Mariann	"UNHCR and Refugee Law: A brief Overview", (Overview), 21.10.2018, (Çevrimiçi) https://www.uel.ac.uk/-/media/olive-course/olive-2-presentations/hcrrefugee-law-211017.ashx?la=en&hash=677D125EB3D5BA5C5897DC3305F24EFDA533333A , 01.06.2020.
Harris, John. R, Michael P. Todaro	"Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis", The American Economic Review , C. 60, No 1, 1970, s. 126-142.

Hart, Jason	"Children and Forced Migration", The Oxford Handbook of Refugee & Forced Migration Studies , 2014, s. 302-310.
Hayata Destek	"Avrupa'da ve Türkiye'de Ukraynalı Sığınmacıların Hukuki Durumu", 2022, (Çevrimiçi) https://www.hayatadestek.org/blog/kategori/goc/avrupada-ve-turkiyede-ukraynali-siginmacilarin-hukuki-durumu/ , 28.06.2022.
Hoffmann-Nowotny, Hans-Joachim	"A Sociological Approach toward a General Theory of Migration", International Migration Review , C. 15, No 1 suppl, 1981, s. 64-83.
Horwood, Chris, Roberto Farin, Bram Frouws	"Getting to Grips - Is Mixed Migration the Ultimate 'Social Mess'?", Mixed Migration Review 2018 , (2018).
Horwood, Chris, Roberto Farin, Bram Frouws	"Managing Flow - A Legal and Policy Overview", Mixed Migration Review 2018 , (2018).
ReliefWeb	"Hungary's Pushbacks of Non-Ukrainian Asylum Seekers Akin to Migratory Apartheid [EN/AR] - Hungary ReliefWeb", (28.06.2022), (Çevrimiçi) https://reliefweb.int/report/hungary/hungarys-pushbacks-non-ukrainian-asylum-seekers-akin-migratory-apartheid-enar , 28.06.2022.
Hürriyet	"Cumhurbaşkanı Erdoğan: Kapıları açtık bundan sonraki süreçte de kapatmayacağız - Son Dakika Haberler", 29.02.2020, (Çevrimiçi) https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-kapilari-actik-bundan-sonraki-surecte-de-kapatmayacagiz-41458102 , 10.07.2022.
Tutore Volontario	"Il progetto di sviluppo FAMI Tutore Volontario", 2022, (Çevrimiçi) https://tutelavolontaria.garanteinfanzia.org/il-progetto-di-sviluppo-fami , 14.08.2022.
İçduygu, Ahmet, Damla B. Aksel	"Türkiye'de Düzensiz Göç", Araştırma, IOM, IOM, 09.2012.
İçduygu, Ahmet, Sema Erder, Ömer Faruk Gençkaya	"Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere", Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, 01.2014.
InfoMigrants	"If a Migrant Is in the Ventimiglia Area, It's Because He Wants to Leave", InfoMigrants , 17.09.2020, (Çevrimiçi) https://www.infomigrants.net/en/webdoc/211/if-a-migrant-is-in-the-ventimiglia-area-its-because-he-wants-to-leave , 12.08.2022.
İnan, Canan Emek	"Türkiye'de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme", Göç Araştırmaları Dergisi , C. 2, No 3, 2016, s. 10-33.
IOM	"Glossary on Migration", International Organization for Migration, 2019.

IOM	“Glossary on Migration”, International Migration Law , 34, IOM, 2019, (Çevrimiçi) https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf , 05.07.2022.
IOM	“Göç Terimleri Sözlüğü”, Uluslararası Göç Örgütü, 2009.
IOM	“Key Migration Terms”, International Organization for Migration , 2022, (Çevrimiçi) https://www.iom.int/key-migration-terms , 30.06.2022.
IOM	“Mediterranean Missing Migrants Project”, missingmigrantsproject , 2022, (Çevrimiçi) https://missingmigrants.iom.int/region/mediterranean , 28.06.2022.
IOM	“Migration in Italy. Current situation and perspectives”, IOM, IOM, 2011, (Çevrimiçi) https://documentation.lastradainternational.org/lis/docs/Migration%20in%20Italy_IOM.pdf , 15.04.2021.
İçduygu, Ahmet	“The politics of international migratory regimes: transit migration flows in Turkey”, t.y.
İçduygu, Ahmet, Deniz Sert, Ayşem Biriz Karaçay	“Türkiye’ye Yönelen Göç ve Sığınma Hareketleri ve Politikaları Üzerine Brifing”, Koç Üniversitesi, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Programı, 2009.
INTERSOS	“Unaccompanied and Separated Children along Italy’s Northern Borders”, 2017, (Çevrimiçi) https://www.intersos.org/wp-content/uploads/2018/02/UASC-along-Italys-northern-borders.compressed.pdf , 12.08.2022.
İskan Kanunu	C. 2510, C. 2510 § (1934), (Çevrimiçi) https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf .
The Guardian	“Italy Adopts Decree That Could Fine Migrant Rescuers up to €50,000”, The Guardian , 15.06.2019, (Çevrimiçi) http://www.theguardian.com/world/2019/jun/15/italy-adopts-decree-that-could-fine-migrant-rescue-ngo-aid-up-to-50000 , 21.04.2021.
Statista	“Italy: Arrivals of Unaccompanied Migrant Minors 2021”, Statista , (28.06.2022), (Çevrimiçi) https://www.statista.com/statistics/623525/unaccompanied-migrant-children-arrivals-to-italy/ , 28.06.2022.
Statista	“Italy: Average Age of the Population 2011-2020”, Statista , (15.04.2021), (Çevrimiçi) https://www.statista.com/statistics/569096/average-age-of-the-population-in-italy/ , 15.04.2021.
Statista	“Italy: Forecasted Median Age of Population 2020-2050”, Statista , (15.04.2021), (Çevrimiçi) https://www.statista.com/statistics/1074399/foreca

	sted-median-age-of-italian-population/, 15.04.2021.
Congress, Library Of	"Italy: Protection of Unaccompanied Foreign Minors", Web page, Library of Congress, Washington, D.C. 20540 USA , (15.08.2022), (Çevrimiçi) https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2017-05-16/italy-protection-of-unaccompanied-foreign-minors/ , 15.08.2022.
BBCNewsTürkçe	"İtalya kayıp 800 göçmenin cesetlerini aramaya başladı", BBC News Türkçe , 30.06.2015, (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150630_italya_gocmen_arama , 20.04.2021.
TRTHaber	"İtalya'dan Alman STK gemisine el koyma kararı", (20.04.2021), (Çevrimiçi) https://www.trthaber.com/haber/dunya/italyadan-alman-stk-gemisine-el-koyma-karari-429314.html , 20.04.2021.
Jennissen, Roel	"Causality Chains in the International Migration Systems Approach", Population Research and Policy Review , C. 26, No 4, 2007, s. 411-436.
FRONTEX	"Joint Operation Triton (Italy)", (20.04.2021), (Çevrimiçi) https://frontex.europa.eu/media-centre/news/focus/joint-operation-triton-italy--ekKaes , 20.04.2021.
Kale, Başak	"Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkileri", Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler , 1. baskı., İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları ; Göç çalışmaları, 507. 17, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 153-170.
Karadağ, Sibel	"Extraterritoriality of European Borders to Turkey: An Implementation Perspective of Counteractive Strategies", Comparative Migration Studies , C. 7, No 1, 2019, s. 12.
Karpat, Kemal H.	"Önsöz", Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler , 1. baskı., İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları ; Göç çalışmaları, 507. 17, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, t.y., s. xxi-xl.
Kartal, Bilhan, Emre Başçı	"Türkiye'ye Yönelik Mülteci ve Sığınmacı Hareketleri", CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi , C. 12, No 2, 2014, s. 275-299.
Kaya, Ayhan	"Türkiye'de Çerkesler", Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler , 1. baskı., İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları ; Göç çalışmaları, 507. 17, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 133-152.

Kaya, Ayhan	“Uluslararası İlişkilerde Bir Kaldıraç Unsuru Olarak Göç: Türkiye Örneği”, Uluslararası İlişkiler Dergisi , 2020.
Kayaoglu, Arzu	“Dev mülteci sorununa Avrupa’dan mini bütçe”, euronews , 11.02.2015, (Çevrimiçi) https://tr.euronews.com/2015/02/11/avrupa-29-milyon-euroluk-triton-operasyonuyla-multecilerle-dalga-gecti , 20.04.2021.
Kirişçi, Kemal, Sema Karaca	“Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitleli Mülteci Akınları”, Türkiye’nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler , İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 295-314.
Kritz Mary M., Lin Lean Lim, Hania Zlotnik, (ed.)	International Migration Systems: A Global Approach , Oxford : New York, Clarendon Press ; Oxford University Press, 1992.
La tutela volontaria nel percorso di accoglienza Tutore Volontario	2022, (Çevrimiçi) https://tutelavolontaria.garanteinfanzia.org/la-tutela-volontaria-nel-percorso-di-accoglienza , 14.08.2022.
“LEGGE 7 aprile 2017, n. 47”	Gazzetta Ufficiale , 2017, (Çevrimiçi) https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2017/04/21/17G00062/sg , 14.08.2022.
Legge Zampa	C. 47, C. 47 § (2017), (Çevrimiçi) <a "="" href="https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2017-04-07;47!vig=">https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2017-04-07;47!vig= , 25.07.2022.
Mabogunje, Akin L.	“Systems Approach to a Theory of Rural-Urban Migration”, Geographical Analysis , C. 2, No 1, 2010, s. 1-18.
Macar, Elçin	“Yunanistan’dan Anadolu’ya Göç: Nüfus Mübadelesi”, Türkiye’nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’ye göçler , 1. baskı., İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları ; Göç çalışmaları, 507. 17, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 171-190.
Massey, Douglas S.	“Social Structure, Household Strategies, and the Cumulative Causation of Migration”, Population Index , C. 56, No 1, 1990, s. 3-26.
Massey, Douglas S.	“Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi”, Göç Dergisi , C. 1, No 1, 2014, s. 11-46.
Menekşe, Talip	“Türk Uluslararası Koruma Sisteminde Karar Merkezleri”, Göç Araştırmaları Dergisi , C. 4, No 2, 2018, s. 190-231.
Merkezi, Mülteci Hakları	“Türkiye’de Uluslararası Koruma Prosedürü: Haklar ve Yükümlülükler - Sorular ve Yanıtlar”, Mülteci Hakları Merkezi, 2017.
Yeni Çağ	“Metropol’den dikkat çeken araştırma Suriyeliler hakkında AKP’liler ne düşünüyor?”, Yeni Çağ

	Gazetesi , 17.03.2022, (Çevrimiçi) https://www.yenicaggazetesi.com.tr/erdogan-gondermeyecegiz-demisti-suriyeliler-hakkinda-akpliler-ne-dusunuyor-521279h.htm , 13.07.2022.
Middleton, Joe	“Melilla Border ‘Stampede’ Death Toll Rises to 37 as Police Accused of ‘Violence’”, The Independent , 26.06.2022, (Çevrimiçi) https://www.independent.co.uk/news/world/europe/melilla-deaths-spain-morocco-b2109707.html , 28.06.2022.
Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali	04.2021, (Çevrimiçi) https://www.lavoro.gov.it/ministro-e-ministero/Il-ministero/Pagine/default.aspx , 21.04.2021.
Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali	“Pubblicati i nuovi rapporti ‘Le comunità migranti in Italia’”, Ministero del Lavoro e delle Politiche Sociali , 2022, (Çevrimiçi) https://www.lavoro.gov.it/priorita/Pagine/Pubblicati-i-nuovi-rapporti-Le-comunita-migranti-in-Italia.aspx , 26.03.2022.
Ministero dell’Interno	“Cruscotto Statistico Giornaliero”, 2011, (Çevrimiçi) http://www.libertaciviliimmigrazione.dlci.interno.gov.it/sites/default/files/allegati/cruscotto_statistico_giornaliero_19-11-2021.pdf , 21.05.2021.
Ministero dell’Interno	“I numeri dell’asilo Dipartimento Libertà Civili e Immigrazione”, 2022, (Çevrimiçi) http://www.libertaciviliimmigrazione.dlci.interno.gov.it/it/documentazione/statistica/i-numeri-dellasil , 28.06.2022.
Ministero dell’Interno	“Minori non accompagnati sono 4660 i bambini ucraini giunti italia”, 2021, (Çevrimiçi) https://www.interno.gov.it/it/notizie/minori-non-accompagnati-sono-4660-i-bambini-ucraini-giunti-italia#:~:text=Degli%20oltre%2040mila%20minori%20arrivati,840%20sono%20ospitati%20in%20istituti. , 11.05.2021.
Ministero dell’Interno	“Practical Guide for Asylum Seekers in Italy”, Ministero dell’Interno, 2021.
Ministero dell’Interno	“Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2014”, Ministero dell’Interno, 2014, (Çevrimiçi) it-IT, 19.06.2022.
Ministero dell’Interno	“Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2015”, Ministero dell’Interno, 2015, (Çevrimiçi) it-IT, 19.06.2022.
Ministero dell’Interno	“Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2016”, Ministero dell’Interno, 2016, (Çevrimiçi) it-IT, 19.06.2022.
Ministero dell’Interno	“Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2017”, Ministero dell’Interno, 2017, (Çevrimiçi) it-IT, 19.06.2022.

Ministero dell'Interno	"Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2018", Ministero dell'Interno, 2018, (Çevrimiçi) it-IT, 19.06.2022.
Ministero dell'Interno	"Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2019", Ministero dell'Interno, 2019, (Çevrimiçi) it-IT, 19.06.2022.
Ministero dell'Interno	"Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2020", Ministero dell'Interno, 2020, (Çevrimiçi) it-IT, 19.06.2022.
Ministero dell'Interno	"Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2021", Ministero dell'Interno, 2021, (Çevrimiçi) it-IT, 19.06.2022.
Ministero dell'Interno	"Report Mensile Minori Stranieri Non Accompagnati (MSNA) in Italia 2022", Ministero dell'Interno, 30.04.2022, 22.06.2022.
Ministero dell'Interno	"Sono 65.350 i profughi giunti finora in Italia dall'Ucraina", Ministero dell'Interno , 2022, (Çevrimiçi) http://www.interno.gov.it/it/notizie/sono-65350-i-profughi-giunti-finora-italia-dallucraina , 11.06.2022.
Ministro Della Difesa	"Mare Nostrum Operation - Marina Militare", (20.04.2021), (Çevrimiçi) https://www.marina.difesa.it/EN/operations/Pagine/MareNostrum.aspx , 20.04.2021.
Migration Data Portal	"Mixed Migration", Migration Data Portal , (05.07.2022), (Çevrimiçi) https://www.migrationdataportal.org/themes/mixed-migration , 05.07.2022.
Migration Data Portal	"Mixed Migration", Migration Data Portal , 2019, (Çevrimiçi) https://www.migrationdataportal.org/themes/mixed-migration , 05.07.2022.
UNHCR	"Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü", UNIC Turkey, 04.10.1967, (Çevrimiçi) http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1967-New-York-Protokolu-1.pdf , 06.06.2020.
UNHCR	"Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme", UNHCR, 28.07.1951, (Çevrimiçi) http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf , 06.06.2020.
Nas, Çiğdem	"Türkiye-AB İlişkilerinde Geri Kabul ve Vize Serbestliği: Hareketliliğin Yönetimi", Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi , C. 23, No 2, 2015, s. 169-186.
Nations, United	"Universal Declaration of Human Rights", United Nations , United Nations, 1948, (Çevrimiçi)

	https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights , 27.06.2022.
ANSA	“New Security Decree Wins Final Approval - English”, ANSA.It , 06.08.2019, (Çevrimiçi) http://www.ansa.it/english/news/politics/2019/08/06/new-security-decree-wins-final-approval_6b1e4319-ee31-42e4-820d-865408ebe837.html , 21.04.2021.
Oelgemöller, Christina	“Mixed Migration and the Vagaries of Doctrine Formation since 2015: Colonial and Paternal Protection?”, Interventions , C. 23, No 2, 2021, s. 250-272.
Okutan, M. Çağatay	Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları , 1. baskı., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2004.
“Operation EUNAVFOR MED IRINI	Mission”, Operation Irini , (21.04.2021), (Çevrimiçi) https://www.operationirini.eu/wp-content/uploads/2020/07/6.RHIB-speeding-Copy.jpg , 21.04.2021.
Öner, Aslı Şirin	“Türkiye’nin Göç Yönetiminin Dünü ve Bugünü”, Beklenmeyen Misafirler: Suriyeli Sığınmacıların Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceği , Londra, Transnational Press London, t.y., s. 18-45.
Özgür Baklacioğlu, Nurcan	“Yugoslavya’dan Türkiye’ye Göçlerde Sayılar, Koşullar ve Tartışmalar”, Türkiye’nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’ye göçler , 1. baskı., İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları ; Göç çalışmaları, 507. 17, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 191-220.
Özkan, Işıl, İlhan Eroğlu	Göç, İltica ve Sığınma Hukuku , 2018.
Paparusso, Angela, Tineke Fokkema, Elena Ambrosetti	“Immigration Policies in Italy: Their Impact on the Lives of First-Generation Moroccan and Egyptian Migrants”, Journal of International Migration and Integration , C. 18, No 2, 2017, s. 499-546.
ISTAT	“Permanent Census of Population and Housing: The Italian Population Year 2019”, 19.02.2021, (Çevrimiçi) https://www.istat.it/en/archivio/253831 , 15.04.2021.
Perruchoud Richard, Jillyanne Redpath - Cross, (ed.)	Göç Terimleri Sözlüğü , C. 31, 2. Baskı., IOM, t.y.
Piore, Michael J.	Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies , UK, Cambridge University Press, 1979.
Euronews	“Polonya, göçmen akışını durdurmak için duvar inşaatına başladı”, euronews , 28.01.2022, (Çevrimiçi) https://tr.euronews.com/2022/01/28/polonya-belarus-tan-gocmen-ak-s-n-durdurmak-icin-s-n-ra-394-milyon-dolar-k-duvar-oruyor , 28.06.2022.

BBC	“Polonya-Belarus sınırında hapsedilmiş insanlar ‘Burası çok soğuk, yemek ve ilacımız yok’”, BBC News Türkçe , (13.11.2021), (Çevrimiçi) https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59262869 , 28.06.2022.
Price, Matthew E.	Rethinking asylum: history, purpose, and limits , Cambridge, UK ; New York, Cambridge University Press, 2009.
InfoMigrants	“Prosecutor Concerned for Unaccompanied Minors in Italy”, InfoMigrants , 02.02.2021, (Çevrimiçi) https://www.infomigrants.net/en/post/30025/prosecutor-concerned-for-unaccompanied-minors-in-italy , 12.08.2022.
Puglia, Alessandro	“La Sea Watch libera di tornare in mare”, Vita , 19.12.2019, (Çevrimiçi) http://www.vita.it/it/article/2019/12/19/la-sea-watch-libera-di-tornare-in-mare/153657/ , 20.04.2021.
“Questure - Polizia di Stato”	04.2021, (Çevrimiçi) https://en.wikipedia.org/wiki/Polizia_di_Stato#Questure , 21.04.2021.
EC	“Readmission Agreement and Launches the Visa Liberalisation Dialogue with Turkey”, Text, European Commission - European Commission , (13.07.2022), (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_13_1259 , 13.07.2022.
Refugees, United Nations High Commissioner for	“Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees”, UNHCR , 1951, (Çevrimiçi) https://www.unhcr.org/protection/basic/3b66c2aa10/convention-protocol-relating-status-refugees.html , 27.06.2022.
Refugees, United Nations High Commissioner for	“New York Declaration for Refugees and Migrants”, UNHCR , 2016, (Çevrimiçi) https://www.unhcr.org/new-york-declaration-for-refugees-and-migrants.html , 06.07.2022.
Regulation (EU) No 604/2013	of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast) (2013), (Çevrimiçi) http://data.europa.eu/eli/reg/2013/604/2013-06-29/eng , 15.07.2022.
Rozzi	“The New Italian Law on Unaccompanied Minors A Model for the EU? – EU Immigration and Asylum Law and Policy”, 13.11.2017, (Çevrimiçi) https://eumigrationlawblog.eu/the-new-italian-law-

	on-unaccompanied-minors-a-model-for-the-eu/, 14.08.2022.
Rysst, Mary	“‘I Think of Myself as Norwegian, Although I Feel That I Am from Another Country.’ Children Constructing Ethnic Identity in Diverse Cultural Contexts in Oslo, Norway”, Contested Childhood: Growing Up in Migrancy - Migration, Governance, Identities , Springer Open, 2016, s. 159-178.
Sabah	“Bolu Belediye Başkanı Özcan’dan ‘sığınmacı’ açıklaması - Bolu Haberleri”, sabah.com.tr , 10.01.2022, (Çevrimiçi) https://www.sabah.com.tr/bolu/2022/01/10/bolu-belediye-baskani-ozcandan-siginmaci-aciklamasi , 10.07.2022.
RETESAI	“SAI History, Objectives and Characteristics”, 2022, (Çevrimiçi) https://www.retesai.it/english/ , 14.08.2022.
Seeberg, Marie Louise	“Child Refugees and National Boundaries”, Contested Childhood: Growing Up in Migrancy - Migration, Governance, Identities , Springer Open, 2016, s. 43-60.
Seeberg, Marie Louise, Elżbieta M. Goździak	“Contested Childhoods: Growing up in Migrancy”, Contested Childhood: Growing Up in Migrancy - Migration, Governance, Identities , Springer Open, 2016, s. 1-22.
“Segnalazione MNA”	lavoro.gov.it , 04.2021, (Çevrimiçi) https://www.lavoro.gov.it/temi-e-priorita/immigrazione/focus-on/minori-stranieri/Documents/Segnalazione%20MNA.pdf , 23.04.2021.
Senato della Repubblica	Constitution of the Italian Republic (1947), (Çevrimiçi) http://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf , 27.06.2022.
Sert, Deniz Şenol	“Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru”, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar , 1. baskı., Çağaloğlu, İstanbul, İletişim, 2012, s. 29-48.
“SIM - Sistema Informativo Minori per Minori Stranieri Non Accompagnati”	2021, (Çevrimiçi) https://www.lavoro.gov.it/temi-e-priorita/immigrazione/focus-on/minori-stranieri/Pagine/SIM-Sistema-Informativo-Minori.aspx , 16.04.2021.
Silvia, Carta	“Beyond Closed Ports: The New Italian Decree-Law on Immigration and Security – EU Immigration and Asylum Law and Policy”, (20.04.2021), (Çevrimiçi) https://eumigrationlawblog.eu/beyond-closed-ports-the-new-italian-decree-law-on-immigration-and-security/ , 20.04.2021.

Sözcü	“Kılıçdaroğlu, Suriyelileri ülkelerine nasıl göndereceklerini 4 maddede açıkladı - Son dakika haberleri – Sözcü”, 23.10.2021, (Çevrimiçi) https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/kilicdaroglu-suriyelileri-ulkelerine-nasil-gondereceklerini-4-maddede-acikladi-6724917/ , 10.07.2022.
Stark, Oded, David E. Bloom	“The New Economics of Labor Migration”, The American Economic Review , C. 75, No 2, 1985, s. 173-178.
Statista	“Italy- Foreign Residents by Country of Origin”, Statista , (15.04.2021), (Çevrimiçi) https://www.statista.com/statistics/613795/foreign-residents-italy-by-country-of-origin/ , 15.04.2021.
Statista	“Italy- Most Frequent Immigrant Nationalities 2021”, Statista , (27.06.2022), (Çevrimiçi) https://www.statista.com/statistics/624866/top-immigrant-nationalities-declared-upon-landing-italy/ , 27.06.2022.
Statista	“Italy- Number of Immigrants Arrivals by Month 2021”, Statista , 2022, (Çevrimiçi) https://www.statista.com/statistics/765537/number-of-migrants-landed-in-italy/ , 28.06.2022.
Steinbock, Daniel J.	“Seperated Children in Mass Migration Causes and Cures”, Saint Louis University Public Law Review , C. 22, No 2, 2003, s. 297-306.
EC	“Subsidiary Protection”, Migration and Home Affairs, EC, 2020, (Çevrimiçi) https://ec.europa.eu/home-affairs/e-library/glossary/subsidiary-protection_en , 06.06.2020.
T.C. Dışişleri Bakanlığı	“Avrupa Konseyi”, 2022, (Çevrimiçi) https://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa , 28.06.2022.
T.C. Dışişleri Bakanlığı	“Türkiye’nin İnsan Ticaretiyle Mücadelesi”, mfa.gov.tr , 2022, (Çevrimiçi) https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-insan-ticaretiyle-mucadelesi-.tr.mfa , 13.07.2022.
Tekin, Uğur	“Avrupa’ya Göç ve Türkiye”, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi , No 37, 2007, s. 43-56.
The Children’s Society	“Child refugee statistics”, https://www.childrenssociety.org.uk/ , 2020, (Çevrimiçi) https://www.childrenssociety.org.uk/what-we-do/our-work/refugee-and-migrant-children/child-refugee-statistics , 30.05.2020.
Cesareo Vincenzo, (thk.)	“The Twenty-Fifth Italian Report on Migrations 2019”, ISMU, 2020, (Çevrimiçi) https://www.ismu.org/wp-content/uploads/2019/12/XXV-report-on-migrations-2019.pdf , 15.04.2021.

Tondo, Lorenzo	“One-Year-Old Syrian Child Dies in Forest on Poland-Belarus Border”, The Guardian , (18.11.2021), blm. World news, (Çevrimiçi) https://www.theguardian.com/world/2021/nov/18/one-year-old-syrian-child-dies-in-forest-on-poland-belarus-border , 28.06.2022.
Turton, David	“Conceptualising Forced Migration”, RSC Working Paper, Working Paper Series, Oxford, United Kingdom, Refugee Studies Centre, University of Oxford, 2003, 31.05.2020.
TÜİK	“Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2021”, 04.02.2022, (Çevrimiçi) https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuc-lari-2021-45500 , 28.06.2022.
UNHCR	“Emergency Handbook”, (05.07.2022), (Çevrimiçi) https://emergency.unhcr.org/entry/44937/migrant-definition%22%20/l%20%22:-:text=Mixed%20flows%20may%20include%20asylum,migrants%20in%20an%20irregular%20situation. , 05.07.2022.
UNHCR	“Global Trends Forced Displacement in 2018”, The UN Refugee Agency, 2019, (Çevrimiçi) https://www.unhcr.org/5d08d7ee7.pdf .
UNHCR	“Italy Sea Arrivals Dashboard - December 2020”, data.unhcr.org , 2020, (Çevrimiçi) https://data.unhcr.org/en/documents/details/84531 , 15.07.2022.
UNHCR	“Refugee Statistics”, UNHCR , 2022, (Çevrimiçi) https://www.unhcr.org/refugee-statistics/ , 28.06.2022.
UNHCR	“Ukraine Refugee Situation”, data.unhcr.org , 2022, (Çevrimiçi) https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine , 10.07.2022.
UNHCR, Save the Children	“Separated Children in Europe Programme: Statement of Good Practice”, 2004, (Çevrimiçi) https://www.unhcr.org/4d9474399.pdf , 17.05.2020.
Unicef	“A Deadly Journey for Children The Central Mediterranean Migration Route”, Child Alert, 02.2017.
Unicef	“At a Crossroads. Unaccompanied and Separated Children in Their Transition to Adulthood in Italy”, 11.2019, 15.08.2022.
Unicef	“Children uprooted: Migrant and displaced children are children first”, UNICEF, 2020, (Çevrimiçi) https://www.unicef.org/children-uprooted?utm_source=media&utm_medium=email&utm_campaign=uprooted , 25.05.2020.

Unicef	"Migrant and Displaced Children", 2022, (Çevrimiçi) https://www.unicef.org/migrant-refugee-internally-displaced-children , 28.06.2022.
Unicef	"Nearly 37 Million Children Displaced Worldwide – Highest Number Ever Recorded", 06.06.2022, (Çevrimiçi) https://www.unicef.org/press-releases/nearly-37-million-children-displaced-worldwide-highest-number-ever-recorded , 06.07.2022.
"Unito Dublino"	, Ministero dell'Interno , 04.2021, (Çevrimiçi) http://www.libertacivilimmigrazione.dlci.interno.gov.it/it/unita-dublino , 21.04.2021.
Urso, Ornella	"The Politicization of Immigration in Italy. Who Frames the Issue, When and How", Italian Political Science Review/Rivista Italiana Di Scienza Politica , C. 48, No 3, 2018, s. 365-381.
Uzun, Elif	"Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Yer Alan Koruma Türleri: Mevzuat Ve Kavramlar", Beklenmeyen Misafirler Suriyeli Sığınmacılar: Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceği , ed. Bilhan Kartal, Ural Manço, 2018, s. 47-66.
Vitale, Alessandro	"Italy's approach to East-West and South-North migrations from lack of knowledge to political use of them", European Spatial Research and Policy , C. 26, No 2, 2019, s. 81-93.
Wagner, Martin	"The war in Ukraine and the renaissance of temporary protection", ICMPD , 2022, (Çevrimiçi) https://www.icmpd.org/blog/2022/the-war-in-ukraine-and-the-renaissance-of-temporary-protection-why-this-might-be-the-only-way-to-go , 21.06.2022.
Welle (www.dw.com), Deutsche	"Germany's Sea-Watch Rescue Boat to Resume Migrant Missions DW 19.12.2019", DW.COM , (20.04.2021), (Çevrimiçi) https://www.dw.com/en/germanys-sea-watch-rescue-boat-to-resume-migrant-missions/a-51742837 , 20.04.2021.
Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu	C. 6458, C. 6458 § (2013), (Çevrimiçi) https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf , 28.06.2022.
Yabancılar ve Uluslararası Korum Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik	(2016), (Çevrimiçi) https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-11.htm , 13.07.2022.
Yakut, Kemal	"Kırım Tatarları ve Nogayların Osmanlı İmparatorluğu'na Göçleri (1783-1922)", Türkiye'nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler , 1. baskı., İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları ; Göç çalışmaları, 507.

	17, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2015, s. 119-132.
Yayan, İbrahim	“Metropoll araştırdı Her dört kişiden üçü iktidarın Suriyeli politikasını onaylamıyor, üç kişiden biri ‘Savaş sürse bile geri gönderilsinler’ diyor”, Medyascope , 11.09.2019, (Çevrimiçi) https://medyascope.tv/2019/09/11/metropoll-arastirdi-her-dort-kisiden-ucu-iktidar-in-suriyeli-politikasini-onaylamiyor-uc-kisiden-biri-savas-surse-bile-geri-gonderilsinler-diyor/ , 13.07.2022.
Zhou, Ping	“Forced, Reluctant, and Voluntary Migration”, (30.09.2019), (Çevrimiçi) https://www.thoughtco.com/voluntary-migration-definition-1435455 , 30.09.2019.
Zincone, Giovanna	“The case of Italy”, Migration policymaking in Europe: the dynamics of actors and contexts in past and present , ed. Giovanna Zincone, Rinus Penninx, Maren Borkert, IMISCOE Research, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2011.

EKLER

Tarih ve Sayı: 18.02.2021-87113

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu
Başkanlığı

Sayı :E-35980450-663.05-87113
Konu :Apak Kerem ALTINTOP

Sayın Apak Kerem ALTINTOP

İlgi : 27.10.2020 tarihli, 59269 sayılı yazı

Sorumlu araştırmacılığını üstlendiğiniz 2020/134 dosya numaralı "Refakatsiz Mülteci Çocuklara Yönelik Politika ve Uygulamalar: Türkiye, İtalya ve Almanya Örnekleri" başlıklı çalışma, Kurulumuzun 09.11.2020 tarih ve 11 sayılı toplantısında görüşülerek etik yönden uygun bulunmuş olup, karar ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. N. Tolga SARUÇ
Başkan

Ek:Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Kararı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BE6LM4A6U Pin Kodu :97702

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-universitesi-ebys>

Istanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü

34452 Beyazıt/Fatih-İstanbul

Tel : 0212 440 20 89 Faks : 0212 440 20 88

e-posta : sosyalbilimleretikkurul@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : www.istanbul.edu.tr

Keş Adresi: istanbuluniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için : Süleyman ARIK

Dahili : 10689

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

Tarih ve Sayı: 16.02.2021 70341

İlgili makama,

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi **Apak Kerem ALTINTOP** "Refakatsiz Mülteci Çocuklara Yönelik Politika ve Uygulamalar: Türkiye, İtalya ve Almanya Örnekleri" başlıklı, 2020/134 dosya numaralı 30.10.2020 tarih ve 59269 sayılı başvurusu ile İ.Ü. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'na başvurmuştur. 09.11.2020 tarihinde gerçekleştirilen inceleme sonucunda, adı geçen çalışmada etik açıdan bir sorun olmadığına oybirliği ile karar verilmiştir. Gereğini bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Unvanı / Adı / Soyadı	Kurumu	Araştırma ile ilişkisi	Karar	İmza
Prof. Dr. Naci Tolga SARUÇ (Başkan)	İktisat Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Çiğdem Börke TUNALI (Başkan Yardımcısı)	İktisat Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Eray YURTSEVEN (Başkan Yardımcısı)	İstanbul Tıp Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Aydın TOPALOĞLU	İlahiyat Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Yasemin IŞIKTAÇ	Hukuk Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Selahattin KARABİNNAR	İktisat Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Seyhan NİŞEL	İşletme Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Mustafa Hamdi SAYAR	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Selim YAZICI	Siyasal Bilgiler Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Rasim İlker GÖKBULUT	Ulaştırma ve Lojistik Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Enes KABAĞCI	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Hanife Özlem SERTEL BERK	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Haluk ZÜLFİKAR	İktisat Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Şerife Sema KARAKELLE	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Göklem TEKDEMİR YURIDAŞ	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Bengi PİRİM DÜŞGÖR	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Elif YAVUZ SEVER	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☐	☒ Onay ☐ Katılmadı ☒ Ret ☐ M.Katılmadı	

ÖZGEÇMİŞ

Apak Kerem Altıntop, lisans eğitimi 2013 yılında İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünde bölüm üçüncüsü olarak bitirmiştir. Ayrıca aynı fakültede İşletme Bölümü'nde çift anadal eğitimini tamamlamıştır. Yüksek lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde 2016 yılında tamamlamıştır. Tüketim kültürü ve Küreselleşme üzerine çalışmıştır. İstanbul Üniversitesi Göç ve Göçmen Politikaları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde 4 yıl boyunca YÖK 100/2000 programı kapsamında bursiyer araştırmacı olarak görev yapmıştır. Ayrıca doktora tez araştırma döneminde Floransa Üniversitesi'nde, İnterdisipliner Göç Araştırmaları Birimi'nde 6 ay ziyaretçi araştırmacı olarak bulunmuştur. Spesifik olarak refakatsiz mülteci çocuklar üzerine çalışmaktadır. Ayrıca mülteci çocuklar, uluslararası göç, çocuk hakları, bilgi bozukluğu/düzensizliği, göçmenlerin akültrasyon stratejileri, mültecilerin yüksek öğretime erişimi hakkında çalışmaları bulunmaktadır.

Çocuk hakları ve şiddet üzerine çalışan İMDAT - Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği'nin de genel sekreteri ve Mülteciler ve Göçmenlerin Yerel Entegrasyonu Derneği'nin kurucu üyesi ve Yönetim Kurulu üyesidir. Dahası Sui Generis Gençlik Grubu'nun yasal temsilcisidir ve gençlik çalışanıdır. Çeşitli uluslararası projelerde yürütücü, danışman, takım lideri ve gönüllü olarak yer almıştır.